

Kemal Gözler

İDARE HUKUKU

EKİN

Cilt I

Güncellenmiş
ÜÇÜNCÜ BASKI
Mayıs 2019

Bu metin, **Kemal Gözler, *İdare Hukuku* (Bursa, Ekin, 3. Baskı, 2019, Cilt I, 48+1568 s.)** isimli kitabımızdan tanıtım amacıyla yapılmış bir “seçki”dir. Kitaptan okuyucunun ilgisini çekeceği tahmin edilen sayfalar seçilmiştir.

Seçkideki sayfalar ardışık değildir. Bu metinde ileri sürülen görüşleri kendi bütünlüğü içinde değerlendirmek gerekir. Bunun için de buradaki metinden değil, kağıt kitaptaki metinden alıntı yapılması önerilir. Her hâlükârda bu metinden alıntı yapılacak ise, bilimsel yazma kurallarına uygun şekilde alıntı yapılmalı ve kaynağı aşağıdaki şekilde açıkça gösterilmelidir:

Kemal Gözler, *İdare Hukuku*, Bursa, Ekin, 3. Baskı, 2019, sayfa nosu (<http://www.idare.gen.tr/ih-3b-c1-secki.pdf>).

Bu Kitabın Tanıtım Sayfası: <http://www.idare.gen.tr/ih-3b.htm>

İKTİBAS KONUSUNDA UYARILAR: 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35’inci maddesine göre, bir kitaptan iktibas (alıntı) yapılabilmesi için şu şartlara uyulması gerekir:

(1) İktibas, bir eserin “*bazı cümle ve fıkralarının*” bir başka esere alınmasıyla sınırlı olmalıdır (m.35/1). (2) İktibas, maksadın haklı göstereceği bir nispet dahilinde ve münderecatını aydınlatmak maksadıyla yapılmalıdır (m.35/3). (3) İktibas, belli olacak şekilde yapılmalıdır (m.35/5) [Bilimsel yazma kurallarına göre, aynen iktibasların turnak içinde verilmesi ve iktibasın üç satırdan uzun olması durumunda iktibas edilen satırların girintili paragraf olarak dizilmesi gerekmektedir]. (4) İktibas ister aynen, ister mealen olsun, eserin ve eser sahibinin adı

belirtilerek iktibasın kaynağı gösterilmelidir (m.35/5). (5) İktibas edilen kısmın alındığı yer (sayfa numarası) belirtilmelidir (m.35/5).

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 71’inci maddesinin birinci fıkrasının üçüncü bendi “bir eserden kaynak göstermeksizin iktibasta bulunan kişi”nin altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılmasını ve beşinci bendi de “bir eserle ilgili olarak yetersiz, yanlış veya aldatıcı mahiyette kaynak gösteren kişi”nin, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılmasını öngörmektedir.

Ayrıca Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 18 Şubat 1981 tarih ve E.1980/1, K.1981/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına göre “iktibas hususunda kullanılan *eser sahibinin ve eserin adı belirtilse bile eser sahibi, haksız rekabet hükümlerine dayanarak Borçlar Kanununun 49. maddesindeki koşulların gerçekleşmesi hâlinde manevi tazminat isteyebilir*”.

Bu Kitaptan Yapılacak İktibaslar Konusunda Açıklamalar: (1) Bu kitabın metninden iktibas yapılırken yukarıdaki koşullara uyulmalı ve kaynak gösterilse dahi iktibas oranı haksız rekabet teşkil edecek düzeye ulaşmamalıdır. (2) 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35’inci maddesi, iktibası “*bazı cümle ve fıkraların* bir başka esere alınması” ile sınırladığına göre, bu kitapta kullanılan kutu, şema, tablolar, yazarın yazılı izni olmaksızın, kaynak gösterilerek dahi iktibas edilemezler.

Kemal Gözler
İDARE HUKUKU

CİLT I

Ekin Basım Yayın Dağıtım

ISBN Takım: 978-605-327-647-0; ISBN Birinci Cilt: 978-605-327-648-7

(c) 2019. Her hakkı mahfuzdur.

Birinci Baskı: Nisan 2003

İkinci Baskı: Ekim 2009

Üçüncü Baskı: Mayıs 2019

Dizgi, Sayfa Düzeni, Kapak: Kemal Gözler

Düzeltilme (1. Baskı): Nusret Bulut, Hatem Gül, Mustafa Ergün, Dilek Beytorun, Osman Şahin, Kıymet Koba, Ömer Koca, Neşe Çevik, Halil Karaali, Özlem Sezgin, Serkan Gökdağ, Leyla Akçakaya, Mahmut Aslan, Elif Topçu, Selda Akmanış.

Düzeltilme (2. Baskı): Güher Ulu ve Serkan Yolcu

Düzeltilme (3. Baskının Bazı Bölümleri): Ayşe Aslı Yücesoy

Eleştirileriniz İçin: kgozler@hotmail.com

Kitabın Web Sayfası: <http://www.idare.gen.tr/ih-3b.htm>

Baskı: Star Ajans Ltd. Şti. Alaaddinbey Mah., 634. Sokak, NİLTİM, 2. Bölge, Ayaz Plaza no 24, Nilüfer - BURSA Tel: 0224 249 23 20 *Sertifika No:* 15366

Dağıtım: Ekin Basım Yayın Dağıtım, Şehreküstü Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi, Durak Sokak No 2, Osmanağazi- BURSA, Tel: 223 04 37; Fax: 0224-223 41 12
E-mail: info@ekinyayinevi.com; *Online Satış:* www.ekinyayinevi.com
Sertifika No: 0607-16-008681

Kütüphane Tasnif Numaraları

Library of Congress: KKK2720.G69 2019 *Dewey:* 342.06 GÖZ 2019

KORSAN YAYINCILARA VE FOTOKOPİCİLERE UYARI: 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri 72'nci maddesi, bir kitabı herhangi bir şekilde (fotokopi, dijital kopya dahil) çoğaltan, dağıtan, satan, ticarî amaçla satın alanları, kişisel kullanım amacı dışında elinde bulunduran ya da depolayan kişileri bir yıldan beş yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırmaktadır.

İKTİBAS KONUSUNDA UYARILAR: 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35'inci maddesine göre, bir kitaptan iktibas (alıntı) yapılabilmesi için şu şartlara uyulması gerekir: (1) İktibas, bir eserin "bazı cümle ve fıkralarının" bir başka esere alınmasıyla sınırlı olmalıdır (m.35/1). (2) İktibas, maksadın haklı göstereceği bir nispet dahilinde ve münderecatını aydınlatmak maksadıyla yapılmalıdır (m.35/3). (3) İktibas, belli olacak şekilde yapılmalıdır (m.35/5) [Bilimsel yazma kurallarına göre, aynen iktibasların turnak içinde verilmesi ve iktibasın üç satırdan uzun olması durumunda iktibas edilen satırların girintili paragraf olarak dizilmesi gerekmektedir]. (4) İktibas ister aynen, ister mealen olsun, eserin ve eser sahibinin adı belirtilerek iktibasın kaynağı gösterilmelidir (m.35/5). (5) İktibas edilen kısmın alındığı yer (sayfa numarası) belirtilmelidir (m.35/5).

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 71'inci maddesinin birinci fıkrasının üçüncü bendi "bir eserden kaynak göstermeksizin iktibasta bulunan kişi"nin altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılmasını ve beşinci bendi de "bir eserle ilgili olarak yetersiz, yanlış veya aldatıcı mahiyette kaynak gösteren kişi"nin, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılmasını öngörmektedir.

Ayrıca Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 18 Şubat 1981 tarih ve E.1980/1, K.1981/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına göre "iktibas hususunda kullanılan eser sahibinin ve eserinin adı belirtilse bile eser sahibi, haksız rekabet hükümlerine dayanarak Borçlar Kanununun 49. maddesindeki koşulların gerçekleşmesi hâlinde manevi tazminat isteyebilir".

Bu Kitaptan Yapılacak İktibaslar Konusunda Açıklamalar: (1) Bu kitabın metninden iktibas yapılrken yukarıdaki koşullara uyulmalı ve kaynak gösterilse dahi iktibas oranı haksız rekabet teşkil edecek düzeye ulaşmamalıdır. (2) 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35'inci maddesi, iktibas "bazı cümle ve fıkraların bir başka esere alınması" ile sınırlandırdığına göre, bu kitapta kullanılan kutu, şema, tablolar, yazarın yazılı izni olmaksızın, kaynak gösterilerek dahi iktibas edilemezler.

Kemal GÖZLER

İDARE HUKUKU

*Gürsel Kaplan'ın Katkılarıyla Güncellenmiş
ÜÇÜNCÜ BASKI*

Cilt I

Birinci cilt, 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanununa göre güncellenmiş ve 154 sayfa genişletilmiştir.

EKİN BASIM YAYIN DAĞITIM
Bursa - Mayıs 2019

FRANSIZ DERGİLERİNİN KISALTMALARI

AJ	Actualité juridique-Droit administratif
D	Recueil Dolloz
DA	Droit administratif
EDCE	Etudes et documents du Conseil d'État
JCP	La semaine juridique
LPA	Les Petites affiches
Rev.adm.	Revue administrative
RDCE	Recueil des décisions de Conseil d'État
RDP	Revue du droit public
RFDA	Revue française du droit administratif
RFDC	Revue française du droit constitutionnel
S	Recueil Sirey

FRANSIZ YARGI ORGANLARI

Bu kitapta yer yer Fransızca olarak zikredilen Fransız yargı organlarının isimlerinin okunuşu ve anlamları aşağıdaki gibidir:

Conseil d'État ("Konsey Deta" okunur): Fransız Danıştay

Assemblée ("Asamble" okunur): *Assemblée du contentieux du Conseil d'État* ("Asamble dü Kontansiyö dü Konsey Deta" okunur). Fransız Danıştay Dava Meclisi (17 üyeden oluşur. Danıştay başkanı, *section* başkanları ve bazı kıdemli üyelerden oluşur).

Section ("Seksiyon" okunur): *Section du contentieux du Conseil d'État* ("Section dü Kontansiyö dü Konsey Deta" okunur) ≈ Fransız Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu. *Section* başkanı, üç başkan yardımcısı ve on daire başkanından oluşur.

Tribunal des conflits ("Tribünal de Konfli" okunur): Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi

Cour administrative d'appel ("Kur administratif dappel" okunur): İdarî istinaf mahkemesi

Tribunal administratif ("Tribünal administratif" okunur): İdare mahkemesi

Cour de cassation ("Kur dö kasasyon" okunur): Fransız Yargıtay

Chambre civile ("Şambr sivil" okunur): Hukuk dairesi

Chambre criminelle ("Şambr kriminal" okunur): Ceza dairesi

Chambre commerciale ("Şambr komersiyal" okunur): Ticaret dairesi

Danıştay Kararlarına İlişkin Açıklama: Bu kitapta zikredilen Danıştay kararlarının tahn ve esas ve karar sayılarından sonra kararın kaynağı belirtilmiştir. Bu kararların hemen hepsine bugün "UYAP Bilgi Bankası: Danıştay Karar Arama" sisteminden (<http://emsal.danistay.uyap.gov.tr/BilgiBankasiIstemciWeb/>) ulaşılabilir. Bu kitabın ilk baskısının hazırlandığı 2002 yılında bu imkân yoktu. O dönem Danıştay kararları konusunda en yaygın ve en kapsamlı kaynak "Kazanıcı İçtihat Bilgi Bankası" idi. O zamanlar adı geçen şirket, abone olunan veri tabanındaki kararları, bir CD olarak da aboneilerine gönderiyordu. Bu kitabın ilk baskısında kullandığım Danıştay kararlarının büyük çoğunluğu işte 2002 yılına ilişkin CD şeklindeki "Kazanıcı İçtihat Bilgi Bankası"dır. Üçüncü baskıda da birinci baskıda yer alan kararlara ilişkin olarak "UYAP"ı kaynak göstermek yerine "Kazanıcı İçtihat Bilgi Bankası"nu kaynak gösterdim. Yanına da "Erişim: 2002" notunu düştim.

Sevgili Eşim Ürküş'e

ÖNSÖZ

İdare Hukuku başlığını taşıyan iki ciltlik bu kitap, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine, araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik, Fransızların “*traité*” dedikleri türden bir “inceleme kitabı”dır.

Elinizde tuttuğunuz 3000 küsür sayfalık bu kitabın, ders kitabı niteliğinde, üç ayrı özeti vardır. Birincisi 800 sayfalık *İdare Hukuku Dersleri* isimli kitap; ikincisi 444 sayfalık *İdare Hukukuna Giriş* isimli ve üçüncüsü ise 288 sayfa uzunluğunda küçük boy *Kısa İdare Hukuku* isimli kitaptır. Bunlardan birincisi hukuk fakültesi, ikincisi ise iktisadî ve idarî bilimler fakültesi ve üçüncüsü de meslek yüksekokulu öğrencilerine yöneliktir.

Elinizde tuttuğunuz bu kitapta sadece *idare hukukunun genel esasları* konuları işlenmektedir. Bu kitap, bu haliyle, Türkçede yazılmış en kapsamlı idare hukukunun genel esasları kitabıdır. 2003 yılında bu kitabın üçüncü cildi niteliğinde olan *İdarî Yargı* başlıklı bir kitabı yazmaya başlamıştım. Ancak 2004 yılında bu çalışma kesintiye uğradı ve bir daha bu kitaba geri dönmek nasip olmadı.

Bu kitabın elinizde tuttuğunuz üçüncü baskısı, kitabın ikinci baskısından on yıl sonra yapılıyor. 2009'dan bu yana mevzuatta pek çok değişiklik oldu. Bu değişikliklere göre kitabın güncelleştirilmesi işinde değerli dostum Gürsel Kaplan'dan pek çok yardım aldım. Bu yardımın basit güncelleştirmelerden ibaret kalmadığını, bazı yerlerde içeriğe ilişkin düzeltmeler ve geliştirmeler şeklinde de olduğunu özellikle belirtmek isterim. Kendisine teşekkür ederim.

Üçüncü baskıda kitabın çeşitli sayfalarına dağılmış çoğunluğu mevzuat güncelleştirmesi niteliğinde sayısız değişiklik olmuştur. Mevzuat değişikliklerinin işlenmesinden başka, üçüncü baskıda, başta yerinden yönetim ilkesi, kamu tüzel kişiliği, vesayet ilkesi, mahallî idareler olmak üzere bazı konuları büyük ölçüde yeniden kaleme aldım. Kamu tüzel kişiliği ile kamu gücü ayrıcalıkları konularında görüşlerimde kısmî değişiklikler de oldu. İdarenin kanuna dayanması ilkesi ve idarenin eşyanın tabiatından kaynaklanan bir düzenleme yetkisine sahip olup olmadığı konusundaki görüşlerime ise açıklık getirdim.

Bilindiği gibi 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla, 2 Temmuz 2018 tarih ve 698, 699, 700 ve 703 sayılı uyum Kanun Hükmünde Kararnameleriyle ve 9 Temmuz 2018 tarihinden sonra çıkarılan, başta 1, 3 ve 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri olmak üzere, çeşitli Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle, gerek Cumhurbaşkanlığının, gerek bakanlıkların, gerekse çeşitli kamu kurum ve kurumlarının teşkilâtı ile görev ve yetkilerinde çok önemli değişiklikler olmuştur. Keza 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla idarenin düzenleyici işlemleri konusunda da büyük değişiklikler yapılmıştır. Kanun hükmünde kararnamelere ve tüzüklere son verilmiş, yeni bir düzenleyici işlem türü olarak da Cumhurbaşkanlığı kararnameleri getirilmiştir.

Kitabımızın elinizde tuttuğunuz üçüncü baskısı, bütün bu değişikliklere göre güncellenmiştir. Özellikle kitabımızın “idarî teşkilât” ve “idarenin düzenleyici işlemleri” bölümleri baştan sona tekrar yazılmıştır. Neticede kitabın ikinci baskısında 1296 sayfa olan birinci cildin ana metni, üçüncü baskıda toplam 154 sayfa artarak 1460 sayfaya çıktı.

Üçüncü baskıda birinci cildin bazı bölümleri Ayşe Aslı Yücesoy tarafından düzeltilmiştir. Kendisine teşekkür ederim.

Üçüncü baskının güncellenmesine 2018 yılının Aralık ayında başladım. Bilenler bilir; güncelleme işi, bazen, yeniden yazma işinden daha zahmetlidir. Güncellemeyi ancak 2019 yılının Mayıs ayında bitirebildim. O nedenle kitabımızın birinci cildinin bazı sayfalarında bilgiler Aralık 2018, bazı sayfalarında ise Mayıs 2019 itibarıyla günceldir. Kitabın birinci cildi matbaaya 13 Mayıs 2019 tarihinde gönderilmiştir.

Kemal GÖZLER

BAZI KÖTÜ NİYETLİ YAZARLARA UYARI

Bu kitap, 9 Temmuz 2018 tarihinde bütün hükümleriyle yürürlüğe giren 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunu ve sonrasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve diğer kanunî düzenlemelere göre güncellenmiştir. Bu düzenlemelerle, Türk merkezî idare teşkilâtı ve idarenin düzenleyici işlemleri geçmişte görülmediği ölçüde değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikleri yorumlamak ve anlamlı bir sistem içinde oturtmak için çok uğraştım.

Geçmişte yaşadığım acı tecrübeler, bana bu ülkede yapılan yeni yorumların, önerilen ayrımların, geliştirilen sistemlerin ve hatta çizilen şemaların bazı kötü niyetli yazarlar tarafından çalındığını öğretti.

Bu satırları okumak zorunda kalan dürüst meslektaşlarımdan özür dileyerek belirtmek isterim ki, bu kitap, yağmalanacak bir maden veya herkesin serbestçe yararlanacağı bir "kamu malı" değildir; yazarının alın teri ve fikri eseridir.

Kitaplarımdan alıntı yapılması her yazar gibi beni de mutlu eder. Ancak bu alıntının kaynağının gösterilerek usûlüne uygun olarak yapılması ve makul bir miktarı geçmemesi gerekir.

Maalesef ülkemizde herhangi bir KPSS kursunda ders veren ve bir süre sonra da kendini "idare hukuku hocası" sanan cahiller ve bunlar tarafından yazılmış idare hukuku kitapları var.

Benim kitaplarımdan usûlsüz alıntılar yaparak veya benim kitaplarımı kendi cümleleriyle özetleyerek kitap yazmaya kalkacak bu tür "yazarlar"a şunu söylemek isterim ki, bir kitaptan özetlenerek yazılan kitap, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa göre "işleme eser" niteliğinde bir eserdir. Adı geçen Kanunun 21'inci maddesine göre "işleme hakkı" da "münhasıran eser sahibine ait" bir haktır.

Kitabımdan ancak 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35'inci maddesindeki şartlara uyularak iktibas (alıntı) yapılabilir. Bu şartlar şunlardır: **(1)** İktibas, bir eserin "*bazı cümle ve fıkralarının*" bir başka esere alınmasıyla sınırlı olmalıdır (m.35/1). **(2)** İktibas, maksadın haklı göstereceği bir nispet dâhilinde ve münderecatını aydınlatmak amacıyla yapılmalıdır (m.35/3). **(3)** İktibas, belli olacak şekilde yapılmalıdır (m.35/5) [Bilimsel yazma kurallarına göre, aynen iktibasların tırnak içinde verilmesi ve iktibasın üç satırdan uzun olması durumunda iktibas edilen satırların girintili paragraf olarak dizilmesi gerekmektedir]. **(4)** İktibas ister aynen, ister mealen olsun, eserin ve eser sahibinin adı belirtilerek iktibasın kaynağı gösterilmelidir (m.35/5). **(5)** İktibas edilen kısmın alındığı yer (sayfa numarası) belirtilmelidir (m.35/5).

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 71'inci maddesinin birinci fıkrasının üçüncü bendi "*bir eserden kaynak göstermeksizin iktibasta bulunan kişi*"nin altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılmasını ve beşinci bendi de "*bir eserle ilgili olarak yetersiz, yanlış veya aldatıcı mahiyette kaynak gösteren kişi*"nin altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılmasını öngörmektedir.

İntihalci yazarlara hatırlatmak isterim ki, yukarıdaki şartlara uyulmadan bu kitaptan yapılan alıntılara karşı eser sahipliğinden kaynaklanan haklarımı korumak için bütün kanunî yollara başvuracağım-dan şüpheniz olmasın. Nitekim şimdiye kadar kitaplarımdan usûlsüz alıntı yapanları teşhir eden kitaplar yayınladım; bu yazarları kurumlarına şikâyet ettim ve onlar hakkında pek çok dava açtım.

Davalardan birkaç örnek vermek isterim: İzmir 1. F.S.H. Ceza Mahkemesinin 3.7.2014 tarih ve E.2012/836, K.2014/283 sayılı kararıyla Prof. Dr. unvanlı bir yazar; Ankara 1. F.S.H.Ceza Mahkemesinin 25.4.2018 tarih ve E.2014/168, K.2018/82 sayılı kararıyla Yard. Doç. Dr. unvanlı bir yazar, Ankara 1. F.S.H. Ceza Mahkemesinin 3.4.2018 tarih ve E.2015/20, K.2018/99 sayılı kararıyla okutman unvanlı bir yazar mahkûm olmuş ve hükmün açıklanması geri bırakılmıştır. Kararlar kesinleşmiştir. Ankara 2. F.S.H. Hukuk Mahkemesinin 12.7.2017 tarih ve E.2012/49, K.2017/292 sayılı kararıyla Prof. Dr. unvanlı bir yazar; Bursa 3. Asliye Hukuk Mahkemesinin 7.3.2018 tarih ve E.2013/305 sayılı kararıyla, Prof. Dr. unvanlı bir yazar; 7.3.2018 tarih ve E.2013/582 sayılı kararıyla Yard. Doç. Dr. unvanlı bir yazar; 7.3.2018 tarih ve E.2013/591 sayılı kararıyla okutman unvanlı bir yazar; 7.3.2018 tarih ve E.2013/592 sayılı kararıyla okutman unvanlı bir yazar, 7.3.2018 tarih ve E.2014/11 sayılı kararıyla emniyet müdürü unvanlı bir yazar mahkûm olmuştur. Davalar istinaf aşamasındadır.

Kemal GÖZLER

PLÂN

Kitabımız, iki cilt, altı kısım ve yirmi bölümden oluşmaktadır. Birinci kısımda idare ve idare hukuku kavramları, ikinci kısımda idarenin teşkilâtı, üçüncü kısımda idarenin işlemleri, dördüncü kısımda idarenin faaliyetleri, beşinci kısımda idarenin hareket araçları ve altıncı kısımda idarenin sorumluluğu incelenecektir. İlk beş kısım da kendi içinde bölümlere ayrılacaktır. Ancak biz her kısımda bölüm numaralarını birden başlatmak yerine, ilk bölümden itibaren ardeşık bir şekilde bölümleri numaralandırmayı uygun bulduk. Yukarıdaki konuların işlenmesi 2000 sayfayı geçtiği için bu kitabı iki cilde bölmek gerekmiştir. Birinci cilt ile ikinci cilt arasında ayırım, konu bakımından değil, hacim (sayfa sayısı) bakımındandır. Öndördüncü bölüme kadar (bu bölüm dahil) olan bölümler, birinci cilde, geri kalan bölümler (Bölüm 15-20) ikinci cilde konulmuştur. O hâlde planımız şu şekilde olacaktır.

BİRİNCİ CİLT	BİRİNCİ KISIM: İDARE VE İDARE HUKUKU Bölüm 1.- İdare Kavramı Bölüm 2.- İdare Hukuku İKİNCİ KISIM: İDARİ TEŞKİLÂT Bölüm 3.- İdarî Teşkilâtın Temel İlkeleri Bölüm 4.- Merkezî İdare (Devlet İdaresi) Bölüm 5.- Mahallî İdareler (Yer Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları) Bölüm 6.- Kamu Kurumları (Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları) ÜÇÜNCÜ KISIM: İDARİ İŞLEMLER Bölüm 7.- İdarî İşlem Kavramı Bölüm 8.- Bireysel İdarî İşlemlerin Türleri (İdarî Kararların Çeşitleri) Bölüm 9.- İdarî İşlemlerin Unsurları Bölüm 10.- İdarî İşlemlerin Hukuka Aykırılığının Müeyyideleri: İptal ve Yokluk Bölüm 11.- İdarî İşlemlerin Yürürlüğe Girmesi Bölüm 12.- İdarî İşlemlerin İcrası Bölüm 13.- İdarî İşlemlerin Sona Ermesi Bölüm 14.- Düzenleyici İşlemler
İKİNCİ CİLT	Bölüm 15.- İdarî Sözleşmeler DÖRDÜNCÜ KISIM: İDARENİN FAALİYETLERİ Bölüm 16.- Kamu Hizmeti Bölüm 17.- Kolluk BEŞİNCİ KISIM: İDARENİN ARAÇLARI Bölüm 18.- Kamu Görevlileri Bölüm 19.- Kamu Malları ALTINCI KISIM: İDARENİN SORUMLULUĞU Bölüm 20.- İdarenin Sorumluluğu

İÇİNDEKİLER

(BİRİNCİ CİLT)

İDARE HUKUKUNUN BİLGİ KAYNAKLARI

I. Mevzuat.....	1
II. İçtihat.....	3
A. Danıştay Kararları.....	3
Danıştay Kararlarına Atıf Usûlü.....	6
B. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Kararları.....	13
C. Anayasa Mahkemesi Kararları.....	14
D. Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları.....	15
E. Yargıtay Kararları.....	16
F. Fransız Danıştay (Conseil d'État).....	16
III. Bilimsel Eserler.....	18
A. Genel Eserler.....	18
1. Fransızca.....	18
a) İdare Hukuku.....	18
aa) Klasikler.....	18
bb) Modern Eserler.....	19
b) İdarî Yargı.....	20
2. Türkçe.....	21
a) İdare Hukuku.....	21
aa) Osmanlı Dönemi.....	21
bb) 1950 Öncesi Cumhuriyet Dönemi.....	21
cc) 1950 Sonrası.....	22
b) İdarî Yargı.....	23
c) Pratik Çalışma Kitapları.....	24
d) İdarî Teşkilat.....	24
B. Monografiler.....	25
C. Makaleler (Dergiler).....	25
1. Fransa.....	25
2. Türkiye.....	26
IV. İnternet Kaynakları.....	28
V. Kaynak Tarama.....	28

Birinci Kısım

İDARE VE İDARE HUKUKU

Bölüm 1

İDARE KAVRAMI

I. Giriş.....	32
A. Genel Anlamda “İdare” Kavramı.....	32
B. Kamu İdaresi-Özel İdare Ayrımı.....	32
C. “Organik Anlamda İdare”-“Fonksiyonel Anlamda İdare” Ayrımı.....	33

II. İdare Organı (Organik Anlamda İdare).....	33
A. İdare Organının Yasama Organından Ayrılması.....	34
B. İdare Organının Yargı Organından Ayrılması.....	34
C. İdare Organının Yürütme Organından Ayrılması.....	35
1. Cumhurbaşkanı İdare ile Yakın İlişkiler İçindedir.....	36
2. Cumhurbaşkanı Yardımcısı veya Yardımcıları da İdare ile Yakın İlişkiler İçindedir.....	38
3. Bakanlar da İdare ile Yakın İlişkiler İçindedir.....	38
III. İdarî Fonksiyon (Fonksiyonel Anlamda İdare).....	39
A. Maddî Kriter.....	40
-Maddî Kriterin Eleştirisi.....	41
B. Şeklî veya Organik Kriter.....	42
1. İdarî Fonksiyonun Yasama Fonksiyonundan Ayrılması.....	43
2. İdarî Fonksiyonun Yargı Fonksiyonundan Ayrılması.....	44
3. İdarî Fonksiyonun Hükûmet Fonksiyonundan Ayrılması.....	48
C. İdarî Fonksiyonun Özellikleri.....	51
D. İdarenin Faaliyet Alanı.....	52

Bölüm 2

İDARE HUKUKU

(Tanımı, Sistemleri, Gelişimi, Özellikleri, Kaynakları,
Uygulama Alanı, Bölümleri, Temel İlkeleri, vs.)

I. İdare Hukukunun Tanımı.....	55
II. İdare Hukuku Sistemleri.....	56
A. Anglo-Sakson Sistemi: Adlî İdare Sistemi.....	56
B. Kara Avrupası Sistemi: İdarî Rejim.....	57
III. İdare Hukukunun Doğumu ve Gelişimi.....	58
A. Fransa'da.....	58
1. İdarî Yargının Ortaya Çıkışı.....	59
2. Fransız İdare Hukuku Doktrininin Gelişimi.....	62
B. Almanya'da.....	63
C. Türkiye'de.....	64
1. İdarî Yargının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	64
2. Doktrin.....	65
3. Türk İdare Hukuku Üzerinde Fransız Etkisi.....	66
IV. İdare Hukukunun Özellikleri.....	68
1. İdare Hukuku Genç Bir Hukuk Dalıdır.....	68
2. İdare Hukuku "Tedvin (<i>Codifié</i>)" Edilmemiş Bir Hukuk Dalıdır.....	69
3. İdare Hukuku Büyük Ölçüde "İçtihadî (<i>Jurisprudentielle</i>)" Bir Hukuk Dalıdır.....	69
5. İdare Hukuku "Statüsel (<i>Statutaire</i>)" Niteliktedir.....	71
6. İdare Hukuku İşlemleri "Tek-Tarafılı (<i>Unilatérale</i>)"dır.....	71
7. İdare Hukukundan Doğan Uyuşmazlıklara İdarî Yargı Yerlerinde Bakılır.....	72
V. İdare hukukunun Kaynakları.....	72
A. Asıl Kaynaklar.....	73
1. Yazılı Kaynaklar.....	73
a) Anayasa.....	74
b) Kanunlar.....	74
c) Uluslararası Andlaşmalar.....	75
d) Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnemeleri.....	75
e) Eski Sistemden Kalan Kanun Hükmünde Kararnemeler.....	75

f) Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri	76
f) Eski Sistemden Kalan Tüzükler	76
f) Yönetmelikler	76
2. Yazısız Kaynak: Örf ve Adet Hukuku.....	77
a) Yanlış Bir Danıştay İçtihadı (DİDDK, 24 Mayıs 2012 Tarihli Çankaya Belediyesi Kararı).....	77
b) İstisna: Köy Kanunu, m.89	78
c) Örf ve Adete Gönderme Yapan Kanunlar	78
d) “İdarî Teamül ve Tatbikat”	80
B. Yardımcı Kaynaklar	81
1. Yargısal İçtihatlar	81
a) İdare Hukukunda İçtihat Hukukun Asıl Kaynağı Olabilir	82
b) İçtihadî Kuralın Değeri: İdare Hukukunda İçtihat, Normlar Hiyerarşisinde Kanun ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Altı, Ama Yönetmelik Üstü Değerdedir	82
2. Doktrin (Öğreti).....	84
VI. İdare hukukunun Uygulama Alanı.....	84
A. Kamu Gücü Ölçütü	85
1. Hâkimiyet Tasarrufları (Kamu Gücü İşlemleri).....	85
2. Temşiyet Tasarrufları (İşletme İşlemleri).....	86
B. Kamu Hizmeti Ölçütü	87
1. <i>Blanco</i> Kararı	87
2. <i>Terrier</i> Kararı.....	88
3. <i>Feutry</i> Kararı.....	89
4. <i>Thérond</i> Kararı.....	89
5. Kamu Hizmeti Ekölü veya Bordeaux Ekölü.....	90
6. Kamu Hizmeti Kriterinin Yetersizliği (Kamu Hizmeti Kriterinin Çöküşü veya Krizi)	91
C. Günümüzdeki Durum.....	94
D. Kamu Gücü Ayrıcalıkları ve Yükümlülükleri.....	96
1. Tanım.....	97
2. Varlık Sebebi.....	97
3. Kamu Gücü Ayrıcalıkları Nelerdir?.....	97
4. Kamu Gücü Yükümlülükleri Nelerdir?.....	100
5. Kamu Gücü Ayrıcalık ve Yükümlülüklerinin Sınırsızlığı	102
6. Ayrıcalık ve Yükümlülüklerin İç İçe Geçmesi	102
7. İdare Hukukunun Uygulama Alanının Belirlenmesi	103
8. İdare Hukukunun Uygulanabilmesi İçin En Az Bir Ayrıcalık veya Yükümlülüğün Bulunması Yeterlidir.....	103
9. Kamu Gücü Ayrıcalık ve Yükümlülükleri İdare Hukukundan Kaynaklanmaz; İdare Hukuku, Kamu Gücü Ayrıcalık ve Yükümlülüklerinden Kaynaklanır	104
10. Kamu Gücü Ayrıcalıklarının Kaynağı: Anayasa veya Kanun.....	104
11. Kamu Gücü Yükümlülüklerinin Kaynağı: Anayasa, Kanun veya İçtihat.....	105
VII. İdare hukuku ile Diğer hukuk Dalları Arasındaki İlişkiler	106
A. İdare Hukuku - Anayasa Hukuku.....	106
1. Anayasanın Üstünlüğü ve Bağlayıcılığı	107
2. İdare Hukukunun Anayasal Temelleri.....	107
3. Anayasa Mahkemesi Kararlarının Etkisi	108
4. İdare Hukukunun Bağımsızlığı.....	109
5. Danıştayın Anayasa Mahkemesi Karşısında Bağımsızlığı.....	109
6. İdarenin Anayasa Mahkemesi Karşısında Bağımsızlığı	110

7. Anayasa Hukukunun Geçiciliği - İdare Hukukunun Kalıcılığı	111
8. İdare Hukuku ile Anayasa Hukuku Arasında Sınır Sorunu.....	112
a) Önerilen Kriterler	112
b) Eleştiri	113
c) Görüşümüz.....	113
B. İdare Hukuku - Malî Hukuk.....	116
C. İdare Hukuku - Vatandaşlık Hukuku.....	116
D. İdare Hukuku - Yabancılar Hukuku	117
E. İdare Hukuku - Ceza Hukuku.....	117
F. İdare Hukuku - Uluslararası Hukuk.....	118
G. İdare Hukuku - Muhakeme Hukukları.....	119
H. İdare Hukuku - Özel Hukuk Dalları	120
VIII. İdare hukukunun Bölümleri	122
A. Özel İdare Hukuku.....	122
B. Genel İdare Hukuku.....	122
IX. İdare Hukukuna Hâkim Olan İlkeler.....	125
A. İnsan Haklarına Saygı İlkesi.....	125
B. Atatürk Milliyetçiliğine Bağlılık İlkesi.....	126
C. Demokratik Devlet İlkesi.....	127
D. Lâiklik ilkesi.....	127
1. Din Hürriyeti	128
2. Din ve Devlet İşlerinin Ayrılığı	129
E. Sosyal Devlet İlkesi.....	133
F. Hukuk Devleti İlkesi.....	134
1. Hukuk Devleti İlkesinin Tarihsel Gelişimi.....	134
a) Mülk-Devlet Anlayışı	134
b) Polis Devleti Anlayışı.....	135
c) Hazine Teorisi	136
2. Hukuk Devleti İlkesinin Gerekleri (Hukuk Devletinin Şartları).....	137
a) Hukuk Devletinin Genel Gerekleri (Devletin Hukuka Bağlılığının Şartları)	138
aa) Yasama Organı Hukuka Bağlı Olmalıdır.....	138
bb) Yargı Organı da Hukuka Bağlı Olmalıdır	138
cc) Yürütme Organı Hukuka Bağlı Olmalıdır	138
b) Hukuk Devletinin Özel Gerekleri (İdarenin Hukuka Bağlılığının Şartları)	139
aa) İdarenin Bütün Eylem ve İşlemleri Yargı Denetimine Tâbi Olmalıdır	139
bb) Hâkimler Bağımsız ve Teminatlı Olmalıdır	141
cc) İdarenin Faaliyetleri Önceden Bilinebilir Olmalıdır.....	141
dd) Hukukî Güvenlik İlkesi ve Geçmişe Etki Yasası.....	142
ee) İdarenin Malî Sorumluluğu Mevcut Olmalıdır.....	144
G. Eşitlik İlkesi	144
1. Hukukî Niteliği.....	145
2. Muhatapları.....	145
a) Devlet Organları	145
b) İdare Makamları	146
c) Eşitlik İlkesi Özel Kişilere de Hitap Eder mi?.....	146
3. Çeşitleri.....	147
a) Mutlak Eşitlik.....	147
b) Nispî Eşitlik	148
H. İdarenin Kanunîliği İlkesi	151
1. Kanuna Dayanma İlkesi (İdarenin <i>Secundum Legem</i> Özelliği).....	152
a) Genel Olarak	152

b) Teorik Temeli	153
c) Pozitif Temeli.....	154
d) İstisnaları	155
e) Alt İlkeleri (Çeşitleri).....	156
aa) İdarenin Kuruluşunun Kanuna Dayanması İlkesi.....	156
bb) İdarenin Görev ve Yetkilerinin Kanuna Dayanması İlkesi.....	157
e) Örnekler.....	160
2. Kanuna Aykırı Olmama İlkesi (İdarenin <i>Intra Legem</i> Özelliği)	164

İkinci Kısım İDARİ TEŞKİLÂT

Bölüm 3

İDARİ TEŞKİLÂTA HÂKİM OLAN TEMEL İLKELER

I. Merkezden Yönetim İlkesi.....	169
A. Tanımı.....	169
B. Merkezden Yönetimin Özellikleri.....	170
C. Merkezden Yönetimin Yararları	171
D. Merkezden Yönetimin Sakıncaları	172
E. Yetki Genişliği İlkesi.....	173
II. Yerinden Yönetim (Adem-i Merkeziyet) İlkesi.....	176
A. Genel Olarak (Terminoloji, Tanım, Anayasal Dayanak)	176
B. Yerinden Yönetimin Varlık Şartları	177
1. Kamu Tüzel Kişiliği	177
2. Özerklik	178
3. Vesayet Denetimi	179
C. Yerinden Yönetim ile Federalizm Arasındaki Farklar	180
D. Yerinden Yönetimin Çeşitleri.....	181
1. Yer Yönünden Yerinden Yönetim (Mahallî Adem-i Merkeziyet): Yerel Yönetimler (Mahallî İdareler)	181
2. Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim (Hizmet Adem-i Merkeziyeti).....	183
- Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları ile Yer Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları Arasındaki Farklılıklar	185
E. Yerinden Yönetim Yarar ve Zararları.....	186
1. Yerinden Yönetimin Yararları	186
2. Yerinden Yönetimin Sakıncaları.....	187
III. Kamu Tüzel Kişiliği.....	189
A. Genel Olarak Kişilik Kavramı	189
B. Kamu Tüzel Kişileri.....	192
1. Devlet (Devletin Tüzel Kişiliği İlkesi)	192
a) Devlete Tüzel Kişilik Tanınmasının Tarihsel Sebebi	193
b) Devlete Tüzel Kişilik Tanınmasının Diğer Sebepleri.....	194
c) Devlete Tüzel Kişilik Tanınmasının Sonuçları	194
d) Devlet Tüzel Kişiliğinin Temsili Sorunu	196
e) Yasama ve Yargı Organlarının Devlet Tüzel Kişiliğinden Ayrı Bir Tüzel Kişiliği Var mıdır?.....	196
2. Diğer Kamu Tüzel Kişileri	197
3. Devlet ile Diğer Kamu Tüzel Kişilerinin Karşılıklı Durumları	198
4. Yetki Dağılımı.....	199

C. Kamu Tüzel Kişiliğinin Belirlenmesi (Kamu Tüzel Kişilerinin Özel Hukuk Tüzel Kişilerinden Ayrılması Sorunu).....	201
1. Anayasayla, Kanunla veya Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Nitelendirme	201
a) Anayasayla Nitelendirme.....	201
b) Kanunla Nitelendirme.....	202
c) Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Nitelendirme	202
2. Anayasayla, Kanunla ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Nitelendirme Yoksa.....	204
a) Birinci Şart: Tüzel Kişi, Devlet Tarafından Kurulmuş Olmalıdır	205
b) İkinci Şart: Tüzel Kişi, Bazı Kamu Gücü Ayrıcalık veya Yükümlülükleriyle Donatılmış Olmalıdır	207
Kamu Gücü Ayrıcalık ve Yükümlülükleriyle İlgili Uyarılar	208
D. Kamu Tüzel Kişiliği Şartlarının Örnekler Üzerinde Uygulanması.....	211
E. Kamu Tüzel kişiliği Konusunda Çeşitli Uyarılar.....	218
Uyarı 1: Kamu Tüzel Kişiliği Başka, “İdarî Makam” Başkadır.....	218
Uyarı 2: Kamu Tüzel Kişisi, “Şirket”, “Dernek” veya “Vakıf” Biçiminde Kurulmuş Olabilir.....	220
Uyarı 3: Kamu Tüzel Kişileri Bazı Yönleriyle Özel Hukuka Tâbi Tutulmuş Olabilir.....	220
Uyarı 4: Kamu Tüzel Kişisinin Eylem ve İşlemlerinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklar Adlî Yargıya Tabi Tutulmuş Olabilir	221
Uyarı 5: Kamu Tüzel Kişiliğinin Tanımında Kamu Yararı Amacı veya Kamu Hizmeti Bir Kriter Değildir	221
Uyarı 6: Kamu Tüzel Kişiliğinin Tanımında Kamu Gücü Ayrıcalıkları Kriteri Tek Başına Yeterli Değildir	222
F. Eleştiriler	223
1. Meslek Kuruluşlarına Kamu Tüzel Kişiliği Tanınmamalıydı	223
2. Türkiye’de Vakıf Üniversitelerine Kamu Tüzel Kişiliği Tanınmamalıydı.....	224
a) Personeli Bakımından Sonuçlar.....	225
b) Taşınmaz Malları Bakımından	225
c) Kamulaştırma Yetkisi Bakımından.....	226
G. Kamu Gücü Ayrıcalıkları, Kamu Tüzel Kişiliği Sifatından mı Kaynaklanır?.....	227
H. Kamu Tüzel Kişiliği Sıfatı Ne İşe Yarar?.....	229
I. Kamu Tüzel Kişiliğine Sahip Olmanın Sonuçları.....	231
1. Tüzel Kişiliğe Sahip Olmanın Sonuçları: Genel Hukuk Açısından Tüzel Kişilere Tanınan Hak ve Fiil Ehliyetinden Yararlanırlar.....	231
2. Kamu Tüzel Kişiliğine Sahip Olmanın Sonuçları: En Az Bir Konuda Kamu Hukukuna Tâbi Olma.....	233
a) En Az Bir Kamu Gücü Ayrıcalığından Yararlanmak	233
b) veya En Az Bir Kamu Gücü Yükümlülüğüne Tâbi Olmak.....	234
J. “ <i>Sui Generis</i> Tüzel Kişiler”, “Atipik Kamu Tüzel Kişileri”, “Melez Tüzel Kişiler” Olabilir mi?	235
K. Kamu Tüzel Kişiliğine Sahip Olan ve Olmayan Kuruluşlar	236
1. Merkezî İdare	236
2. Yer Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları (Mahallî İdareler)	237
3. Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları (Kamu Kurumları).....	238
L. Kamu Tüzel Kişilerinin Türleri.....	238
1. Merkezden Yönetim-Yerinden Yönetim Kamu Tüzel Kişileri Ayrımı	238
2. Kamu İdareleri-Kamu Kurumları Ayrımı.....	239
Kamu İdareleri ile Kamu Kurumları Arasındaki Farklar.....	240
a) Kişi Topluluğu-Mal Topluluğu.....	240

b) Organlarının Göreve Geliş Şekli: Seçimle-Atamayla	241
c) Genel Yetki-Sınırlı Yetki (Uzmanlık İlkesi).....	241
M. Kamu Tüzel Kişilerinin Türleriyle İlgili Olarak Bazı Uyarılar.....	242
Uyarı 1: “Kamu Kuruluşu” Diye Ayrı Bir Kamu Tüzel Kişiliği Kategorisi Yoktur... 242	
Uyarı 2: Üçüncü Bir Tür Kamu Tüzel Kişisi Yoktur	243
IV. İdarenin Bütünlüğü İlkesi: Hiyerarşi ve Vesayet.....	245
A. Hiyerarşi.....	247
1. Kavram	247
2. Hiyerarşik Amir.....	248
a) En Yüksek Hiyerarşik Amir Kimdir?.....	249
b) Merkezî İdarede En Yüksek Hiyerarşik Amir, Cumhurbaşkanındır	249
b) Yerinden Yönetim Kuruluşlarında En Yüksek Hiyerarşik Amir	252
3. Hiyerarşik Gücün Kapsamı	252
a) Kişiler Üzerinde Hiyerarşik Yetkiler	253
b) İşlemler Üzerinde Hiyerarşik Güç.....	255
4. Hiyerarşi Yetkisinin Özellikleri.....	256
5. Hiyerarşi Yetkisine Tâbi Olmayanlar.....	257
a) Hâkimlerin Yargısal Faaliyetleri Üzerinde Hiyerarşi Yetkisi Kullanılamaz.....	258
c) Teknik Uzmanların Uzmanlıkları Kapsamındaki Faaliyetler Üzerinde Hiyerarşik Yetkisi Kullanılamaz.....	258
c) Öğretim Elemanlarının Akademik Faaliyetleri Üzerinde Hiyerarşi Yetkisi Kullanılamaz	258
d) Askerlerin Durumu	258
B. Vesayet	261
1. Özerklik-Vesayet İlişkisi.....	262
2. Vesayet Kelimesi Üzerine	264
3. Vesayet Denetiminin Varlık Sebebi: İdarenin Bütünlüğü İlkesi	264
4. Vesayetin Tanımı ve Dayanağı.....	265
5. Hiyerarşi ile İdarî Vesayet Arasındaki Farklar	266
6. İdarî Vesayet - Medenî Vesayet Karşılaştırması	267
7. İdarî Vesayetin Özellikleri	268
a) Vesayet İlişkisi Merkezî İdare ile Yerinden Yönetim Kuruluşları ve Mahallî İdareler ile Mahallî Kamu Kurumları Arasındaki Bir İlişkidir.....	268
b) Vesayet Yetkisi İstisnaî Bir Yetkidir	270
c) İdarî Vesayet Kanunla Verilir (Kanunsuz Vesayet Olmaz İlkesi).....	270
d) Vesayet Yetkisi Dar Yorumlanır	274
e) Vesayet Yetkisi, Emir ve Talimat Verme Yetkisi ile Düzeltme Yetkisinin Kural Olarak İçermez.....	279
8. Vesayet Makamının Sahip Olduğu Yetkiler (İdarî Vesayet Yetkisinin Kapsamı).....	279
a) Kişiler Üzerinde Vesayet Yetkileri	280
aa) Meslek Kuruluşlarının Sorumlu Organlarının Geçici Olarak Görevden Uzaklaştırılması	280
bb) Mahallî İdare Organlarının Geçici Olarak Görevden Uzaklaştırılması.....	281
b) İşlemler Üzerinde İdarî Vesayet Yetkileri: İptal, Onama, Düzeltme, Erteleme, Yeniden Görüşme İsteme, Yargıya Başvurma.....	282
aa) İptal Yetkisi.....	282
bb) Onama Yetkisi	282
cc) Erteleme Yetkisi	286
dd) Kararın Yeniden Görüşülmesini İsteme Yetkisi (Geciktirici veya Zorlaştırıcı Veto Yetkisi).....	286
ee) Yargıya Başvurma Yetkisi	289

ff) İzin Yetkisi.....	294
9. Vesayet Yetkisinin İçermediği Yetkiler	294
a) Emir ve Talimat Verme Yetkisi.....	294
b) Düzeltme (Değiştirerek Onama) Yetkisi	295
c) İkame Yetkisinin Yokluğu	296
10. Hukukîlik ve Yerindelik Denetimi Açısından Vesayet Yetkisi	299
a) Vesayet Denetimi Hukukîlik Denetimini İçerir	299
b) Vesayet Denetimi Yerindelik Denetimini İçerir mi?.....	300
11. Vesayet Makamının İşlemlerinin Hukukî Niteliği ve Yargısal Denetimi.....	302
a) İptal Kararı	302
b) Onama Kararı.....	302
c) Onamama Kararı	303
d) Erteleme Kararı	303
e) Düzeltme Kararı	304
12. Mahallî İdareler ile Mahallî İdarelere Bağlı Mahallî Kamu Kurumları Arasındaki İlişki de Vesayet İlişkisidir	305
13. Kamu Kurumları Arasında Vesayet Olmaz İlkesi	305
a) YÖK ile Üniversiteler Arasındaki İlişki.....	306
b) Meslek Odaları ile Bunların Birlikleri Arasındaki İlişki	307
14. “Mahallî İdareler Arasında Vesayet Olmaz” İlkesi	308
a) Büyükşehir Belediyelerinin İlçe Belediyeleri Üzerindeki Denetimi Konusunda Tarihsel Bilgi.....	310
b) Büyükşehir Belediyelerinin İlçe Belediyeleri Üzerindeki “İmar Denetim Yetkisi”	312
c) Büyükşehir Belediyelerinin İlçe Belediyelerinin Bütçeleri Üzerindeki Denetim Yetkisi.....	313
d) Eleştiri	313
e) Sorunun Çözümü.....	315
aa) Vesayet Yasağı İlkesine Anayasayla İstisna Getirilmesi	316
bb) Büyükşehir Belediyesi Kısımlarına Tüzel Kişilik Tanınmaması	317

Bölüm 4

MERKEZİ İDARE (DEVLET İDARESİ)

I. Giriş.....	321
A. Kavramlar	322
1. “Devlet” Kavramı	322
2. “Devlet İdaresi” Kavramı.....	322
3. “Merkezî İdare” Kavramı.....	323
4. “Genel İdare” Kavramı	323
5. “Mülkî İdare” Kavramı	324
B. Devlet İdaresine (Merkezî İdareye) Hakim Olan İlkeler.....	326
1. Hiyerarşi İlkesi.....	326
2. Devlet Tüzel Kişiliğinin Tekliği İlkesi.....	326
3. Kendi Kendini Örgütlenme İlkesi.....	326
C. Devlet İdaresinin (Merkezî İdarenin) Bölümleri	327
1. Merkezî İdarenin Başkent Teşkilatı (Devletin Merkez İdaresi)	327
2. Merkezî İdarenin Taşra Teşkilatı (Devletin Mülkî İdaresi)	327
II. Merkezî İdarenin Başkent Teşkilâtı (Devlet İdaresinin Merkez Teşkilâtı).....	331
A. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanlığı.....	333
1. Statüsü	335

2. Görev ve Yetkileri	335
a) Cumhurbaşkanının Genel Yürütme Görev ve Yetkisi	335
b) Cumhurbaşkanının Diğer İdarî Görev ve Yetkileri	335
c) Cumhurbaşkanının Atama Yetkisi	336
d) Cumhurbaşkanının Bu Görev ve Yetkilerini Tek Başına Kullanabilir	338
e) Yetki Devri	339
3. Cumhurbaşkanının İşlemleri	340
a) Cumhurbaşkanının Bireysel İşlemleri	342
b) Cumhurbaşkanının Düzenleyici İşlemleri	345
aa) Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri	346
bb) Cumhurbaşkanı Yönetmelikleri	350
cc) Cumhurbaşkanının Diğer Düzenleyici İşlemleri: Cumhurbaşkanının Adsız Düzenleyici İşlemleri	354
aaa) Cumhurbaşkanı Genelgeleri	355
bbb) "Usûl ve Esaslar"	356
ccc) Cumhurbaşkanının Diğer Düzenleyici Kararları	357
Cumhurbaşkanının İşlemleri Biçimine İlişkin Bazı Gözlemler	359
a) "Cumhurbaşkanlığı" ve "Cumhurbaşkanı" Kelimelerinin Kullanılmasında Tutarsızlık	359
b) "Karar" ve "Kararname" Kelimelerini Kullanılmasında Tutarsızlık	360
c) "Karar" İsminin Kullanılmasında Kendi İçinde Tutarsızlık	361
d) Kararların Numaralandırılmasında Tutarsızlık	361
4. Cumhurbaşkanı Yardımcıları	362
5. Cumhurbaşkanlığı İdarî Teşkilatı	363
a) Cumhurbaşkanlığı İdarî İşler Başkanlığı	366
b) İdarî İşler Başkanlığının Alt Birimleri (Genel Müdürlükler)	366
c) Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları	367
d) Cumhurbaşkanlığı Ofisleri	367
e) Cumhurbaşkanlığına Bağlı, Cumhurbaşkanı ile İlgili veya İlişkili Kurum ve Kuruluşlar	368
f) Devlet Denetleme Kurulu	369
B. Bakanlar ve Bakanlıklar	372
1. Bakanların Statüleri	372
2. Bakanların Görev ve Yetkileri	373
a) Devlet Tüzel Kişiliğini Temsil Yetkisi	373
b) Hiyerarşi Yetkisi	374
c) Vesayet Yetkisi	374
d) Atama Yetkisi	374
e) Harcama Yetkisi	375
f) Yönetmelik Çıkarma Yetkisi (Düzenleme Yetkisi)	375
g) Koordinasyon ve İşbirliği Yetkisi	375
3. Bakanların Sorumlulukları	376
4. Bakan Yardımcıları	377
5. Bakan Müşavirliği	377
6. Bakanlık Teşkilatı	377
a) Bakanlık Merkez Teşkilatı	378
b) Bakanlık Taşra Teşkilatı	378
c) Bakanlık Yurtdışı Teşkilatı	378
d) Bağlı, İlgili ve İlişkili Kurum ve Kuruluşlar	378
aa) Bağlı Kuruluşlar	380
bb) İlgili Kuruluşlar	380
cc) İlişkili Kurum ve Kuruluşlar	380

C. Başkentteki Yardımcı Kuruluşlar	381
1. Danıştay.....	382
a) İdare Organı Olarak Danıştay: Danıştayın İdarî Görevlerini Yürüten Organları (İdarî Daire ve İdarî İşler Kurulu).....	385
b) Danıştayın İdarî Görevleri	389
aa) Danıştayın Geriye Kalan Tek Danışma Görevi: İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmeleri Hakkında Düşüncesini Bildirmek	389
bb) Danıştayın Diğer İdarî Görevleri.....	392
aaa) Kamulaştırma Kanununun 30'uncu Maddesi Uyarınca Danıştayın Sahip Olduğu İdarî Görev.....	392
bbb) İl Özel İdaresi Kanunu, m.27 Uyarınca Danıştayın Sahip Olduğu İdarî Görev (Tartışmalı).....	395
ccc) Büyükşehir Belediyesi Kanunu, m.25 Uyarınca Danıştayın Sahip Olduğu İdarî Görev	396
ddd) Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanmalarına İlişkin Görevler	398
2. Sayıştay	404
a) Sayıştayın Görevleri ve Bu Görevlerin Niteliği	404
b) Sayıştayın Denetimine Tâbi Olan ve Olmayan Kuruluşlar.....	408
c) Sayıştayın Denetimine Tâbi İşler.....	411
d) Sayıştay Denetiminin Mahiyeti	411
e) Sayıştay Denetim Görevlerinin Çeşitleri	411
aa) Bütçenin Uygulanmasını Denetlemek: Genel Uygunluk Bildirimleri.....	412
bb) Görüş Bildirme Görevleri	413
cc) İdarî Nitelikte Kararların Birleştirilmesi Görevi	414
dd) TBMM'ye Rapor Sunmak	414
f) Sayıştayın Organları.....	415
g) Sayıştay Mensupları	416
h) Sayıştayın Çalışma Usûlleri	418
3. Millî Güvenlik Kurulu	418
a) Tarihsel Bilgi	418
b) Oluşumu	419
c) Görevleri.....	420
d) Kararlarının Hukukî Niteliği	420
e) Teşkilatı: Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği	421
f) Çalışma Usûlleri	421
4. Yüksek Askerî Şûra	422
Ek: Türk Silahlı Kuvvetleri	423

III. Merkezî İdarenin Taşra Teşkilâtı (Devlet İdaresinin Mülkî Teşkilâtı)..... 429

A. Giriş: Terim, Türler, anayasal Düzenleme ve Tarihsel Gelişim	429
1. Terim Meselesi.....	430
2. Taşra Teşkilâtının Niteliği.....	430
3. Çeşitleri.....	430
3. Anayasal Düzenleme ve Taşra Teşkilâtına Yön Veren Anayasal İlkeler.....	431
4. Tarihsel Gelişim	432
B. İl İdaresi	435
1. Vali.....	436
a) Atanması ve Görev Süresi.....	436
b) Statüsü.....	436
c) Görev ve Yetkileri.....	437
2. İl İdare Şube Başkanları (İl Müdürleri).....	440

3. İl İdare Kurulu.....	440
a) Oluşumu.....	441
b) Görevleri.....	441
B. İlçe İdaresi.....	443
1. Kaymakam.....	444
a) Atanması ve Statüsü.....	444
b) Görev ve Yetkileri.....	445
2. İlçe İdare Şube Başkanları (İlçe Müdürleri).....	447
3. İlçe İdare Kurulu.....	448
C. Tarihsel Bilgi: Bucak İdaresi.....	456
D. Bölge İdareleri.....	457

Bölüm 5

MAHALLİ İDARELER

(Yer Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları)

I. Mahallî İdare Kavramı.....	462
A. İnsan Topluluğu unsuru.....	463
B. Toprak unsuru.....	467
C. Kamu tüzel kişiliği unsuru.....	469
D. Özerklik unsuru.....	471
1. İktidar unsuru bakımından Devlet ile Mahallî İdareler Arasında Karşılaştırma....	472
2. Mahallî İdarelerin Kendine Has Belli Bir İktidara Sahip Olmasının Gereği: Özerklik unsuru.....	473
E. Vesayet Denetimine Tabi Olma unsuru.....	475
Sonuç.....	476
II. Mahallî İdarelerin Özerkliği İlkesi.....	478
A. Mahallî İdarelerin Özerkliği İlkesinin Tanımı.....	478
B. Özerkliğin Şartları.....	478
1. Yetki Paylaşımı Şartı: Mahallî İdareler, Belli Bir İktidara Sahip Olmalıdır.....	479
2. İdarî Özerklik Şartı: Mahallî İdare, Kendine Has Karar ve Yönetim Organlarına Sahip Olmalıdır.....	480
3. Malî Özerklik Şartı: Mahallî İdare Kendine Has Malî Kaynaklara Sahip Olmalıdır.....	484
C. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı.....	486
D. Anayasamızda Mahallî İdarelerin Özerkliği İlkesi (Madde 127).....	487
E. Mahallî İdarelerin Özerkliği İlkesi Mutlak Bir İlke Değildir; Vesayet Denetimi, Özerklik İlkesinin İstisnasıdır.....	489
F. Mahallî İdarelerin Özerkliği İlkesi Bakımından Türkiye'deki Eksiklikler.....	491
1. Valinin İl Özel İdaresinin Yürütme Organı Olması.....	491
2. Merkezi İdareye Verilen Çok Geniş Vesayet Yetkileri.....	492
a) İl İdareleri Üzerindeki Vesayet Yetkilerinin Eleştirisi.....	492
b) Belediyeler Üzerindeki Vesayet Yetkilerinin Eleştirisi.....	494
c) Köyler Üzerindeki Vesayet Yetkilerinin Eleştirisi.....	495
d) Mahallî İdare Organlarının Görevden Uzaklaştırılması Konusunda Eleştiriler.....	495
3. Personel Özerkliği Konusunda Eleştiriler.....	496
4. Malî Özerklik Konusunda Eleştiriler.....	496
G. Mahallî İdarelerin Birbirleri Karşısında Özerkliği.....	496
1. İlçe Belediyeleri Üzerinde Büyükşehir Belediyelerinin Vesayet Denetimi.....	497
2. Köylerin Mücavir Alan Sınırları İçine Alınması, Mahallî İdarelerin Özerkliği İlkesine Aykırıdır.....	497

III. İl Özel İdaresi.....	499
A. Tarihsel Gelişim	500
1. 8 Ekim 1864 Tarihli Tuna Vilayet Nizamnamesi ve 7 Kasım 1864 Tarihli Vilayet Nizamnamesi.....	500
2. 22 Ocak 1871 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilayet Nizamnamesi.....	502
3. 1876 Kanun-ı Esasisi (Madde 108-111).....	502
4. 26 Mart 1913 Tarihli İdare-i Umumîye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati	503
5. 16 Mayıs 1987 Tarih ve 3360 Sayılı Kanun	504
6. 22 Şubat 2005 Tarih ve 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu.....	505
B. İsim, Tanım, Düzenlenme, Kurulma, vb.....	505
1. İl Özel İdaresinin İsmi: “Özel” Sıfatı Ne Anlama Gelir?.....	505
2. İl Özel İdaresinin Tanımı	507
3. İl Özel İdaresi-İl Genel İdaresi Ayrımı.....	509
4. İl Özel İdaresini Düzenleyen Kanunlar	509
5. İl Özel İdaresinin Kurulması	510
6. İl Özel İdaresinin Anayasal Temeli.....	510
C. İl Özel İdaresinin Görev ve Yetkileri	511
İl Özel İdaresinin Organları.....	512
D. İl Genel Meclisi	513
E. İl Encümeni	519
F. Vali.....	524
G. İl Özel İdaresi Organlarının Organlık Sıfatlarını Kaybetmeleri ve Hizmette Aksama Durumu.....	528
H. İl Özel İdaresi Teşkilât ve Personeli.....	529
I. İl Özel İdaresinin Gelirleri ve Bütçesi	530
IV. Belediye İdaresi.....	532
A. Tarihsel Gelişim	533
B. Sayılar, Kanunlar, Türler.....	536
1. Sayılar.....	536
2. Belediyeleri Düzenleyen Kanunlar	537
C. Belediyenin Tanımı.....	537
D. Belediyelerin Kurulması, Birleşmesi, Katılması, Ayrılması ve Kaldırılması	540
E. Belediyelerin Görev ve Yetkileri.....	541
1. Görevleri	541
2. Yetki, İmtiyaz ve Muafiyetleri	548
Belediyelerin Organları.....	548
F. Belediye Meclisi.....	548
1. Oluşumu: Belediye Meclisi Üyelerinin Seçimi.....	548
2. Belediye Meclisinin İç Yapısı ve Çalışma Düzeni	550
3. Belediye Meclisinin Görev ve Yetkileri	551
4. Belediye Meclisi Kararlarının Kesinleşmesi.....	551
5. Belediye Meclisinin Bilgi Edinme ve Denetim Yolları.....	556
6. Meclisin Feshi	557
a) Görevi İhmal	558
b) Siyasî Konularda Karar Alma	558
7. Boşalan Meclisin Görevinin Yerine Getirilmesi	559
G. Belediye Encümeni	560
1. Açıklama.....	560
2. Eleştiri	561
H. Belediye Başkanı	563
1. Seçilmesi.....	563

2. Belediye Başkanının Hukukî Statüsü	565
3. Görev ve Yetkileri	565
4. Belediye Başkanlığı Sıfatının Sona Ermesi	566
5. Belediye Başkanlığının Boşalması.....	567
I. Belediye Organlarının Geçici Olarak Görevden Uzaklaştırılması	568
J. Belediye Teşkilatı ve Personeli	568
K. Belediye Gelirleri ve Bütçesi.....	569
L. Belediyelerin Denetimi.....	571
V. Büyükşehir Belediyesi (Büyükşehir Belediyeleri ve Büyükşehir İlçe Belediyeleri)	573
A. Büyükşehir Belediyelerinin Varlık Sebebi	573
B. Büyükşehir Belediyelerinin Tarihsel gelişimi.....	575
C. Büyükşehir Belediyelerini Düzenleyen Kanunlar.....	576
D. Büyükşehir Belediyelerinin Anayasal Dayanağı ve Anayasa Uygunluğunun Şartları	577
1. Büyükşehir Belediyesi Kurulacak Yer, Bir “Yerleşim Merkezi” Olmalıdır.....	578
2. Büyükşehir Belediyesi Kurulacak Yer, “Büyük” Bir Yerleşim Merkezi Olmalıdır.....	578
E. Büyükşehir Belediyesi Tanımı, Türleri ve Sınırları	579
1. Tanımı	579
2. Büyükşehir Belediyesi Türleri	580
a) Büyükşehir Belediyesi	580
b) Büyükşehir İlçe Belediyesi	580
3. Büyükşehir Belediyesi Sınırları	580
F. Büyükşehir Belediyelerinin Görev ve Yetkileri.....	582
1. Büyükşehir Belediyesinin Görev ve Yetkileri	582
2. Büyükşehir İlçe Belediyelerinin Görev ve Yetkileri	583
3. Ortak Görev ve Yetkiler.....	584
4. Yetki ve Görev Devri.....	584
5. Büyük Şehir Belediyeleri “İstisnaî”, İlçe Belediyeleri “Genel” Yetkilidir.....	585
6. Görev ve Yetki Uyuşmazlıklarının İdarî Çözümü.....	586
7. Görev ve Yetki Uyuşmazlıklarının Yargısal Çözümü	587
Organları.....	588
G. Büyükşehir İlçe Belediyesi Organları.....	588
H. Büyükşehir Belediye Organları.....	589
1. Büyükşehir Belediye Meclisi.....	589
2. Büyükşehir Belediye Encümeni.....	593
3. Büyükşehir Belediye Başkanı.....	594
I. Büyükşehir Belediyelerinin Teşkilat ve Personeli	595
Büyükşehir Belediye Şirketleri.....	595
J. Büyükşehir Belediyelerinin Gelirleri ve Bütçesi.....	596
VI. Köy İdaresi	597
A. Köy İdaresinin Tarihsel Gelişimi	597
B. Köyün Anayasal Dayanağı	600
C. Köyün Tanımı.....	602
D. Sayılar, Kurulma ve Kaldırılma.....	604
E. Köyün Görev ve Yetkileri.....	605
1. Köyün Görevleri.....	605
2. Köyün Yetkileri	606
Köyün Organları.....	608
F. Köy Derneği.....	608

G. Köy İhtiyar Meclisi.....	609
1. İhtiyar Meclisinin Oluşumu.....	609
2. İhtiyar Meclisinin İç Yapısı ve Çalışma Düzeni	610
3. İhtiyar Meclisinin Görev ve Yetkileri	610
4. İhtiyar Meclisinin Kararları Üzerinde Vesayet Denetimi	611
H. Muhtar	611
1. Muhtarın Seçilmesi.....	611
2. Muhtarın Görev ve Yetkileri	612
3. Muhtarın Devlet Memuru Gibi İşlem Görmesi.....	612
4. Muhtarın Kararları Üzerinde Vesayet Denetimi	612
5. Muhtarın Görevinin Sona Ermesi	613
6. Köy Muhtarının ve İhtiyar Meclisi Üyelerinin Görevden Uzaklaştırılması Kararlarının Yargısal Denetimi	615
7. Köy İhtiyar Meclisi Üyelerinin ve Köy Muhtarının İl veya İlçe İdare Kurulu Taraftından Görevden Alınması Usûlü Anayasaya Aykırı mıdır?.....	615
I. Köy Personeli.....	616
1. Köy Korucusu	616
2. Köy İmamı	617
3. Köy Kâtibi.....	618
4. Köy Muallimi	618
J. Köy Bütçesi ve Gelirleri.....	618
VII. Mahalle.....	619

Bölüm 6

KAMU KURUMLARI

(Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları)

I. Kavram, Tanım ve Varlık Nedenleri	626
II. Kamu Kurumlarının Ortak Özellikleri.....	627
A. Kamu Kurumları Bir Tüzel Kişidir (Tüzel Kişilik İlkesi).....	628
B. Kamu Kurumları Birer Kamu Tüzel Kişisidir (Kamu Tüzel Kişiliği İlkesi)	629
C. Kamu Kurumları Bir Kamu İdaresine Bağlıdır (Vesayet Denetimine Tabidir) (Bağlılık İlkesi).....	631
D. Kamu Kurumları Özerktirler (Özerklik İlkesi).....	633
E. Kamu Kurumları Birer Uzmanlık Kuruluşudur (Uzmanlık İlkesi)	635
III. Kamu Kurumlarının Kurulması ve Kaldırılması.....	637
A. Kurulmaları	637
B. Kaldırılmaları	638
IV. Kamu Kurumlarının “Kamuya Yararlı Kurumlar”dan Ayrılması	641
V. Kamu Kurumlarının Çeşitleri	644
VI. Millî Kamu Kurumları	646
A. İdarî Kamu Kurumları.....	646
B. İktisadî Kamu Kurumları.....	647
1. Türleri.....	648
a) İktisadî Devlet Teşekkülleri (İDT).....	648
b) Kamu İktisadî Kuruluşları (KİK).....	649
c) Müesseseler.....	650
d) Bağlı Ortaklıklar	650
e) Kamu İştirakleri.....	651
2. KİT'lerin Özellikleri.....	651
C. Sosyal Kamu Kurumları.....	654
D. Bilimsel, Teknik ve Kültürel Kamu Kurumları.....	656

E. Düzenleyici ve Denetleyici Kamu Kurumları: Bağımsız İdarî Otoriteler.....	660
1. Yerleri, Tanımı, Örnekler.....	661
2. Bağımsız İdarî Otoritelerin Ortak Özellikleri	662
VII. Mahallî Kamu Kurumları.....	672
A. Mahallî Kamu Kurumlarının Tanımı.....	673
B. Mahallî Kamu Kurumlarının Şartları veya Özellikleri.....	673
1. Mahallî Kamu Kurumları Birer Tüzel Kişidir (Tüzel Kişilik İlkesi)	673
2. Mahallî Kurumları Birer Kamu Tüzel Kişisidir (Kamu Tüzel Kişiliği İlkesi).....	675
3. Mahallî Kamu Kurumları Bir Mahallî İdareye Bağlıdır (Vesayet Denetimine Tabidir) (Bağlılık İlkesi)	676
4. Mahallî Kamu Kurumları Özerktirler (Özerklik İlkesi).....	677
5. Mahallî Kamu Kurumları Birer Uzmanlık Kuruluşudur (Uzmanlık İlkesi)	678
6. Mahallî Kamu Kurumları Bağlı Buldukları Mahallî İdarenin Sınırları İçerisinde Faaliyette Bulunabilirler (Mahallilik İlkesi)	680
C. Türkiye’de Mahallî Kamu Kurumlarının Çeşitleri	681
1. Büyükşehir Su ve Kanalizasyon İdareleri.....	681
2. İETT ve EGO.....	682
3. İl Özel İdaresi ve Belediye Şirketleri	684
İl Özel İdaresi ve Belediye Şirketleri, Kamu Tüzel Kişisi mi, Yoksa Özel Hukuk Tüzel Kişisi midirler?	685
a) 9 Temmuz 2018’den Önce	687
b) 9 Temmuz 2018’den Sonra.....	690
D. Mahallî İdare Birlikleri de Birer Mahallî Kamu Kurumudur	692
1. Mahallî İdare Birliklerinin Genel Rejimi	692
2. Bir Özel Mahallî İdare Birliği Türü Olarak Köylere Hizmet Göttürme Birlikleri ...	694
3. Sulama Birlikleri	695
VIII. Bölgesel Kamu Kurumları	696
A. GAP Bölge Kalkınma İdaresi	697
B. Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi, Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi ve Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlıkları	698
C. Kalkınma Ajansları	699
IX. Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşları.....	702
A. Ortak Özellikleri.....	703
B. Meslek Kuruluşlarının Görev ve Yetkileri.....	709
1. Devlete Yönelik Olarak: Mesleği Temsil Etme Görevi.....	709
2. Mesleğe Yönelik Olarak: Mesleğin İç Disiplinini Sağlama.....	709
C. Meslek Kuruluşları Hakkında Eleştirilerimiz.....	710
1. Meslek Kuruluşlarının “Kamu Kurumu Niteliğinde Kuruluş” Olmalarının Eleştirisi	710
2. Meslek Kuruluşlarının “Kamu Tüzel Kişisi” Olmalarının Eleştirisi.....	710
3. Meslek Kuruluşlarının Demokratiklik Açısından Eleştirisi	712
a) Faşist Kökleri	713
b) Korporatist Nitelikleri.....	714

Üçüncü Kısım İDARİ İŞLEMLER

İdarenin Faaliyetleri (İdarenin Eylem ve İşlemleri)	717
Hukukî Eylem	717
Hukukî İşlem.....	718
Hukukî Eylem - Hukukî İşlem Farkı.....	718

İdarenin Eylemleri.....	718
İdarenin İşlemleri	719
İdarî İşlem Türleri	720

Bölüm 7

İDARİ İŞLEM KAVRAMI

- Hatırlatma: İdarî İşlemin Yasama ve Yargı İşlemlerinden Ayrılmasında Maddî ve Organik Kriter.....	722
I. İdarî İşlemin Yasama İşlemlerinden Ayrılması	724
A. Kural.....	724
B. İstisna: “Yasama Organının İdarî İşlemleri”.....	725
1. Fransa’da Yasama Organının İdarî İşlemleri	725
2. Türkiye’de Yasama Organının İdarî İşlemleri	727
II. İdarî İşlemin Yargı İşlemlerinden Ayrılması	729
A. Kural: Organik Kriter (Yargı Organından Çıkma)	730
1. Tecavüzün Önlenmesi Kararları	730
2. Disiplin Cezaları	731
3. Kabahatler Kanuna Göre Alınan İdarî Yaptırım Kararları	731
4. Kolluk İşlemleri.....	731
5. Bağımsız İdarî Otoritelerin İşlemleri.	732
B. İstisna 1: Maddî Kriter (Yargı Organlarının İdarî İşlemleri).....	733
1. İdarî Personele İlişkin İşlemler.....	733
2. Bazı Hâkimlerin Disiplin İşlemleri	734
3. Hâkimlerin Notlandırılmasına İlişkin İşlemler	734
4. Yargı Organlarının İç Düzenine İlişkin İşlemler.....	736
5. Yargı Organlarının Başkan Seçme İşlemleri	737
6. Yargı Organlarının Aday Gösterme İşlemleri.....	737
7. Çekişmesiz Yargı Kararları	740
8. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması Alanında Hâkim Kararları	742
9. Gecikmesinde Sakınca Bulunan Hâllerde Yetkili Mercinin Emrinin Daha Sonra Hâkim Tarafından Onaylaması Kararları	743
10. Kanunlarla Verilmiş Diğer İdarî Görevler.....	744
C. İstisna 2: İdarî Makamların “Yargısal” İşlemleri.....	745
1. Yargı İşleminin Hazırlayıcısı Niteliğinde Olan İşlemler	745
2. Yargı Kararlarının Yerine Getirilmesine İlişkin Olan İşlemler	746
3. Adalet Bakanının Savcıya Verdiği Yargısal Nitelikteki Emirler.....	746
4. Kamu Görevlileri Hakkında Verilen Soruşturma İzni Kararları.....	746
5. Avukatlar Hakkında Soruşturma İzni Verilmesine İlişkin Adalet Bakanı Kararları ..	748
III. İdarî İşlemlerin “Hükümet Tasarrufları”ndan Ayrılması	749
A. Kural	749
B. İstisna: Hükümet Tasarrufları	749
1. Fransa’da Hükümet Tasarrufları.....	749
a) İç Alanda Hükümet Tasarrufları.....	751
b) Uluslararası İlişkiler Alanında Hükümet Tasarrufları	752
aa) Uluslararası Andlaşmalarla İlgili İşlemler	752
bb) Uluslararası İlişkilerin Yürütülmesiyle İlgili İşlemler.....	753
cc) Savaşla İlgili Eylem ve İşlemler	754
dd) Uluslararası Kuruluşlarla İlişkiler Çerçevesinde Yapılan İşlemler.....	755
Fransa’da Hükümet Tasarruflarının Hukukî Rejimi.....	756
Sonuç.....	756

2. Türkiye’de Hükümet Tasarrufları	757
a) Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Bakan Atama İşlemleri.....	757
b) Cumhurbaşkanının Yasama Organı ile Olan İlişkileri Çerçevesinde Yaptığı İşlemler	757
c) Cumhurbaşkanının Anayasa Değişikliği Sürecinde Yaptığı İşlemler	757
d) Cumhurbaşkanının Anayasa Mahkemesinde İptal Davası Açması İşlemi.....	758
e) Yürütme Organının Başka Devletlerle Olan İlişkileri Çerçevesinde Yaptığı İşlemler.....	758
IV. İdarî İşlemlerin Tanımı ve Özel Hukuk İşlemlerinden Ayrılması	759
A. İdarî İşlem Nedir?.....	759
1. İdarenin Her İşlemi İdarî İşlem Değildir (İdarenin Bazı İşlemleri Özel Hukuk İşlemidir)	760
a) İdarenin Özel Mallarının İşletilmesine İlişkin İşlemleri	760
b) İdarenin Özel Hukuk Sözleşmeleri	760
c) KİT’lerin Üçüncü Kişilerle Olan İşlemleri	760
2. İdarî İşlemin Mutlaka İdareden Çıkması Şart Değildir (Özel Hukuk Tüzel Kişilerinin Bazı İşlemleri İdarî İşlemdir)	761
a) Fransa’da	761
b) Türkiye’de.....	762
B. Bir İşleme “İdarî” Nitelik Kazandıran Unsur: Kamu Gücü Ayrıcalıkları.....	763
C. Bir Hukukî İşlemin “İdarî İşlem” Olmasının Doğurduğu Sonuçlar	764
D. Alman İdare Hukukunda İdarî İşlemin Tanımı	764
1. Kamu Gücü Unsuru	765
2. İdarî Makam Unsuru.....	765
3. “Düzenleme” Unsuru.....	766
4. Somutluk ve Bireysellik Unsuru.....	766
5. Dolaysız Dışsal Hukukî Etki Unsuru	767
V. İdarî İşlemlerin Türleri	767
A. Tek Yanlı - İki Yanlı İdarî İşlemler Ayrımı	768
1. Tek-Yanlı İdarî İşlemler.....	768
2. İki-Yanlı İdarî İşlemler (İdarî Sözleşmeler).....	769
B. Bireysel İdarî İşlemler - Düzenleyici İdarî İşlemler Ayrımı.....	769
1. Ayrım.....	769
2. Ayrımın Kriterleri.....	770
a) Genellik Kriteri	770
b) Kişisellik/Kişilik-Dışılık Kriteri	770
3. Ayrımın Sonuçları	771
a) Yürürlüğe Girmeleri Bakımından Farklılık	771
b) Sona Ermeleri Bakımından Farklılık	771
c) İlgâ Edilmeleri Bakımından Farklılık	771
d) Hiyerarşik Güçleri Bakımından Farklılık.....	771
e) Yargısal Denetimleri Bakımından Farklılıklar.....	772
C. Bireysel İşlemler ile Düzenleyici İşlemler Arasında Bir Kategori: “Ara İşlemler”.....	772
VI. İdarî İşlemlerin Özellikleri	775
A. İcraîlik.....	776
B. Re’sen İcra Edilebilirlik.....	778
“İcraîlik”-“Re’sen İcra”.....	778
Özel Hukukta Re’sen İcra Yoktur	779
İdare, Re’sen İcra Yetkisine Kural Olarak Sahiptir	779
İdarenin Re’sen İcra Yetkisinin Kanunla Öngörölmüş İstisnaları Vardır.....	780
İdarenin Cebir Kullanarak Re’sen İcra Yetkisi Anayasadaki Temel Hak ve Hürriyetler Rejimi ile Sınırlıdır	780

C. Hukuka Uygunluk Karinesi	781
1. Sonuçları	781
a) İdarî İşlemin Sonuçları Derhal Doğar	781
b) Dava Açacak Taraf İdare Değil, Özel Kişidir	781
c) İspat Yükü, İdareye Değil, Özel Kişiye Aittir	782
d) Dava Açılması İşlemin Yürütülmesini Durdurmaz	783
2. İstisnaları	783
a) Kanunla Öngörölmüş İstisnalar	783
b) Yürütmeyi Durdurma Kararı	784

BİREYSEL İDARÎ İŞLEMLER (İDARÎ KARARLAR)

Bölüm 8

BİREYSEL İDARÎ İŞLEMLERİN TÜRLERİ (İdarî Kararların Çeşitleri)

I. Maddî Açından Tasnif: Şart İşlemler-Sübjektif İşlemler	788
A. Şart İşlemler	788
B. Sübjektif İşlemler	789
II. İçeriklerine Göre Tasnif: Emredici İşlemler, İnşai İşlemler ve Tespit Edici İşlemler	790
A. Emredici İşlemler	790
B. İnşai İşlemler	790
C. Tespit Edici İşlemler	790
III. Muhatapları Üzerindeki Etkilerine Göre Tasnif: Yararlandırıcı İşlemler- Yükümlendirici İşlemler	793
A. Yararlandırıcı İşlemler	793
B. Yükümlendirici İşlemler	793
IV. Açıklanan İradenin Sayısı ve Usûlüne Göre tasnif: Basit İşlemler, Kolektif İşlemler, Karma İşlemler	794
A. Basit İşlemler	794
B. Kolektif İşlemler	795
C. Karma İşlemler	795
V. İşlemi Yapan Makama Göre Tasnif: Mukarrerat, Kararname ve Karar	796
A. Kolejyal Makamların Kararları: “ <i>Délibérations</i> (Mukarrerat)”	796
B. Bireysel Makamların Kararları “ <i>Décrets</i> (Kararnameler)” ve “ <i>Arrêts</i> (Kararlar)”	797
1. <i>Décrets</i> (Kararnameler)	797
2. <i>Arrêts</i> (Kararlar)	797
VI. Açıklanan İradenin Şekline Göre Tasnif: Sarih Kararlar ve Zımnî Kararlar	798
A. Sarih Kararlar	798
B. Zımnî Kararlar	799
1. Zımnî Ret Kararı	800
2. Zımnî Kabul Kararı	802
VII. İsteğe Bağlı Olup Olmamasına Göre Tasnif: İsteğe Bağlı İşlemler ve İsteğe Bağlı Olmayan İşlemler	803
A. İsteğe Bağlı Olmayan İşlemler	803
B. İsteğe Bağlı Olan İşlemler	804
VIII. İcraî Olup Olmamasına Göre Tasnif: İcraî İşlemler ve İcraî Olmayan İşlemler	804
A. İcraî İşlemler	804
B. İcraî Olmayan İşlemler	805

1. Hazırlık İşlemleri (Ön İşlemler).....	806
Tanım	806
Hukukî Rejimleri.....	806
Çeşitleri	807
(1) Tutanaklar	807
(2) Savunma İsteme İşlemleri.....	807
(3) Danışma İşlemleri (İstisnâî Kararlar: Görüşler, İnceleme Kararları, vs.).....	807
(4) Teklif İşlemleri	809
(5) Bilgi İsteme İşlemleri	809
(6) İdarî Yazışmalar (Bilgi İletme İşlemleri).....	809
(7) Asıl Kararı Hazırlayıcı Değerlendirmeler	810
(8) İdare Tarafından Yapılan İcaplar ve Teklifler	810
(9) Araştırma ve İncelemeler	810
(10) Kıymet Takdir Kararları.....	811
(11) Karma İşlemlerde Son İşlemden Önceki İşlemler	811
Türkiye’de Rektör Atama İşleminin Tahlili.....	812
Ayrılabilir İşlem	812
Eleştiri	814
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Kararları	815
2. Teyit Edici İşlemler	816
Tebliğat İşlemleri	817
3. İç Düzen İşlemleri	818
a) Sirkülerler	819
Tanım.....	819
Amacı	819
Temeli.....	820
Örnekler.....	820
Hukukî Rejimi	822
Yargısal Denetimleri.....	822
<i>Kreisker</i> Kararı: “Yorumlayıcı Sirküler”-“Düzenleyici Sirküler” Ayrımı	823
aa) Yorumlayıcı Sirkülerler	824
bb) Düzenleyici Sirkülerler.....	824
cc) Kısmen Yorumlayıcı, Kısmen Düzenleyici Sirkülerler	825
b) Direktifler	826
Tanım.....	826
Temeli ve Varlık Sebebi	826
Hukukî Rejimleri	827
Direktif ile Yönetmelik Arasındaki Farklar	827
Direktiflerin İleri Sürülebilirliği	828
c) Hizmet İçi Tedbirler	829
aa) Hizmetin Örgütlenmesine İlişkin Tedbirler	829
Memurlar	829
Okullar.....	830
Ordu.....	831
Cezaevleri.....	831
Hakem Kararları	831
bb) Önemsiz Tedbirler (Küçük Disiplin Cezaları).....	831
Okullar...832; Ordu.....	832
Cezaevleri...833; Kamu Görevi	834
Temeli...834; Türkiye’de Hizmet İçi Tedbirler	835
4. Enformel İdarî İşlemler	836
a) Tebliğ, b) Uyarı, c) Bilgilendirme, d) Cevaplar, e) Niyet Açıklamaları, f) Basın	
Açıklamaları, g) Projeler, h) Müfettiş raporları, ı) Tip İşlemler	836-842
İşlemin İsmiyle Bağlı Olmaksızın Tavsif.....	842

Bölüm 9

İDARÎ İŞLEMLERİN UNSURLARI

I. Yetki Unsuru.....	844
A. “Yetki Kuralları” (İdare Hukukunda Yetkilerin Ortak Özellikleri)	846
B. “Yetki Kuralları”nın İstisnaları (Yetkisizliği Gideren hâller).....	851
1. Fiilî Memur Teorisi.....	851
a) Görünüş (<i>Apparence</i>) Teorisi: Görünüşte Memur	851
b) Zaruret Hâli Teorisi: Zarurî Memur.....	852
2. Yetkilerin Paralelliği İlkesi	854
3. Yetki Devri-İmza Devri.....	859
a) Yetki Devri ve İmza Devrinin Konuları	861
b) Yetki Devri ve İmza Devrinin Tarafları.....	862
c) Yetki Devri ve İmza Devrinin Şartları	862
aa) Yetki Devri veya İmza Devri Yapan Makamın Karar Alma Yetkisine Sahip Olması Gerekir.....	862
bb) Yetki Devri ve İmza Devri Aynı Tüzel Kişilik İçinde, Hiyerarşik Üstten Asta Doğru Yapılmalıdır	863
cc) Yetki Devri ve İmza Devri Kanunla Öngörülmüş Olmalıdır	865
dd) Yetki Devri ve İmza Devri, Sarahaten veya Zımnen Yasaklanmamış Olmalıdır	872
ee) Yetki Devri ve İmza Devri Kısmî Olmalıdır.....	875
ff) Yetki Devri ve İmza Devri, Yeterli Açıklıkta Yapılmalıdır.....	876
gg) Yetki Devri ve İmza Devri, Yazılı Şekilde Yapılmalıdır.....	877
hh) Yetki Devri ve İmza Devri İlgililerine Duyurulmalıdır.....	877
d) Yetki ve İmza Devrinin Sonuçları	883
aa) Devreden ve Devralan Kişilerin Değişmesi Bakımından.....	883
bb) Yetkinin Terki Bakımından.....	885
cc) Hiyerarşik Güç Bakımından	886
dd) İşlemin Gerçek Sahibi Bakımından	886
ee) İşlemden Doğan Sorumluluk Bakımından	887
ff) Alt-Devir Bakımından	888
4. Vekâlet.....	890
Vekâletin Türleri	890
a) Birinci Tür Vekâlet: Vekâlet Verme (<i>Suppléance</i>)	890
b) İkinci Tür Vekâlet: Vekâleten Atama (<i>Intérim</i>)	891
“Tadviren Atama”	892
Vekâlet Süresi.....	893
Vekilin Yetkileri.....	893
Vekâlet Kurumun Temeli: Kamu Hizmetlerinin Devamlılığı İlkesi.....	893
Asılda Aranılan Nitelikler Vekilde Aranmaz.....	894
Mevzuat	894
a) Merkezi İdarede	894
b) Mahallî İdarelerde	896
c) Kamu Kurumlarında	896
İçtihat	897
5. Cari İşlerin Yürütülmesi.....	898
C. Yetkili Kişiyi Yetkisiz Hale Getiren Haller: Çekinme.....	901
D. Yetki Çeşitleri	902
1. Kişi Bakımından Yetki (<i>Ratione Personae Yetki</i>)	902
İmza.....	903
Fazladan İmza	903

Karşı-İmza (Tarihsel Bilgi)	903
Karma İşlemlerde Kişi Yönünde Yetki	904
Kolektif İşlemlerde Kişi Yönünden Yetki	904
Karar Yetersayısı	904
(1) Nispi Çoğunluk	905
(2) Salt Çoğunluk	905
a) Üye Tamsayısının Salt Çoğunluğu	905
aa) <i>De Facto</i> Üye Tamsayısı Esası	905
bb) <i>De Jure</i> Üye Tamsayısı Esası	905
b) Toplantıya Katılanların Salt Çoğunluğu	905
c) Kullanılan Oyların Salt Çoğunluğu	906
d) Geçerli Oyların Salt Çoğunluğu	906
(3) Nitelikli Çoğunluk	906
Kanunlarımızdan Bazı Örnekler	906
Toplantı ve Karar Yetersayısına İlişkin Danıştay Kararlarından Örnekler	907
Müeyyide	908
2. Konu Bakımından Yetki (<i>Ratione Materiae</i> Yetki)	909
a) İdarenin Yasama ve Yargı Alanında İşlem Yapması	909
b) Bir İdarî Makamın Diğer Bir İdarî Makamın Alanına Tecavüz Etmesi	909
3. Yer Bakımından Yetki (<i>Ratione Loci</i> Yetki)	910
4. Zaman Bakımından Yetki (<i>Ratione Temporis</i> Yetki)	911
Zaman Bakımından Sınırlamalar	911
Kanunla Öngörülen Süre Meselesi	913
a) Sınırlandırıcı Süreler	913
b) Hızlandırıcı Süreler	914
c) Koruyucu Süreler	914
D. Yetki Unsurunda Sakatlık Halleri	917
Negatif Yetkisizlik	917
1. Fonksiyon Gaspı	918
a) İdarenin Yasama Fonksiyonunu Gasbetmesi	918
b) İdarenin Yargı Fonksiyonunu Gasbetmesi	919
Örnek Danıştay Kararları	920
Fonksiyon Gaspının Müeyyidesi	921
“Fonksiyon Gaspı” Hakkında Ek Gözlem	922
2. Yetki Gaspı	923
a) Resmî Sıfatın Tamamıyla Yokluğu Hâli	923
b) Resmî Sıfatın Henüz Başlamaması Hâli	924
c) Resmî Sıfatın Sona Ermesi	925
Yetki Gaspının İstisnası: Fiihî Memur Teorisi	926
3. Yetki Tecavüzü	927
a) Konu Bakımından Yetki Tecavüzü	927
b) Yer Bakımından Yetki Tecavüzü	934
4. Ağır ve Bariz Yetki Tecavüzü	936
II. Şekil Unsuru	937
A. Genel Olarak	937
“Şekil”-“Usûl” Ayrımı	937
Yayımlı, İlân ve Yazılı Bildirim Şekil ve Usûl Değil, Yürürlük Şartıdır	937
Şeklin Tanımı	938
İdare Hukukunda Şekil Serbestisi Yoktur	938
Kural: Yazılı Şekil	938
İstisna: Sözlü, Hareketli Şekil	940

B. Yazılılık Kuralının Kapsamı: İdarî İşlemin Metninde Neler Bulunmalıdır?.....	940
1. İrade Açıklaması.....	941
2. İmza.....	942
Elektronik İmza.....	943
3. Muhatabın Adı.....	945
4. Tarih.....	945
5. Yer.....	946
6. Hukukî Dayanaklar (Vizeler).....	947
7. Başvuru Yolları ve Süresi.....	947
a) “Başvuru Yolları ve Süresi Belirtilmemiş ise Özel Dava Açma Süresi Değil Genel Dava Açma Süresi Uygulanır” İctihadı.....	959
b) “Başvuru Yolları ve Süresi Belirtilmemiş ise Dava Açma Süresi İşlemeye Başlamaz” İctihadı.....	950
8. Gerekke.....	951
Tanım.....	951
Gerekke-Sebep Ayrımı.....	951
Gerekke Zorunluluğu Var mı?.....	952
a) Kural: Gerekke Zorunluluğu Yoktur.....	952
b) İstisnalar.....	952
İctihatla Gerekke Zorunluluğu Getirilebilir mi?.....	953
Gerekke Zorunluluğunun Müeyyidesi.....	954
İYUK, m.20, Gerekkeyle İlgili Değildir.....	955
Karşılaştırmalı Hukuk.....	956
Gerekke Zorunluluğunun Değerlendirilmesi.....	957
9. Yayın.....	959
10. Diğerleri.....	960
C. Şekil Kurallarına Aykırılığın Müeyyidesi.....	961
1. İptal.....	961
2. Yokluk.....	962
Şekil Sakatlığının Sonradan Giderilmesi.....	963

III. Usûl Unsuru.....964

Tanım.....	964
Yarar ve Zararları.....	965
“İdarî Usûl Kanunu” Hazırlığı.....	966
“Genel İdarî Usûl Kanunu Tasarısı”.....	966
Özel İdarî Usûller.....	967
A. Teklif Usûlü.....	968
Teklifin Bağlayıcılığı.....	969
Tercihli Teklif Usûlü.....	970
B. Danışma Usûlü.....	970
1. Danışma İlkeleri.....	971
a) Etkililik (<i>Effectivité</i>) ve Samimiyet (<i>Sincérité</i>)” İlkesi.....	971
b) Düzenlilik (<i>Régularité</i>) İlkesi.....	971
c) Tarafsızlık (<i>Impartialité</i>) İlkesi.....	972
Görüşün Zamanaşımına (<i>Péremption</i>) Uğraması.....	972
2. Danışmanın Çeşitleri.....	972
a) İhtiyarî Danışma.....	972
Görüşün Bağlayıcılığı.....	973
b) Zorunlu Danışma.....	973
Görüşün Bağlayıcılığı.....	974
Zorunlu Danışma Usûlüne Uyulmamasının Müeyyidesi.....	975

c) “Uygun Görüş” Danışması.....	975
Örnekler.....	976
Müeyyide.....	976
C. Çelişme Usûlü (Savunma Hakkı).....	977
1. Genel Olarak.....	977
2. Çelişme Usûlünün Uygulandığı Haller.....	978
a) Türk Hukukunda Çelişme Usûlünün Uygulandığı Haller.....	978
aa) Disiplin Cezaları.....	978
bb) Bağımsız İdarî Otoriteler.....	979
cc) Türkiye’de İçtihatla Tanınmış Çelişme Usûlü veya Savunma Hakkı Var mı?.....	980
b) Fransız Hukukunda Çelişme Usûlünün Uygulandığı Hâller.....	983
aa) İdarî Müeyyidelerde (Savunma Hakkı).....	983
bb) Kişiyi Göz Önünde Bulunduran İşlemler.....	984
cc) 28 Kasım 1983 Tarihli Kararnamede ve 12 Nisan 2000 Tarihli Kanunda Öngörülen İşlemler.....	984
3. Çelişme Usûlünün Hüküm ve Sonuçları.....	985
a) Çelişme Usûlünün Müeyyidesi.....	985
b) Çelişme Usûlü, Aslî Usûl Şartıdır.....	985
c) Çelişme Usûlünün Düzgünlüğü (<i>Régularité</i>).....	986
4. Çelişme Usûlünde Soruşturma.....	987
Çelişme Usûlünün Zamanaşımına (<i>Péremption</i>) Uğraması.....	987
D. İlgilinin Dosyasını İnceleme Hakkı.....	988
E. Her Bir Durumun Özel Olarak İncelenmesi İlkesi.....	988
F. Usûlde Paralellik İlkesi.....	990
1. Tanım.....	990
2. Uygulama Alanı.....	992
3. Usûlde Paralellik İlkesinin Uygulanmadığı Hâller.....	994
a) İhtiyarî Usûllerde, Usûlde Paralellik İlkesi Uygulanmaz.....	994
b) Kanun Aksini Öngörmüşse Usûlde Paralellik İlkesi Uygulanmaz.....	994
c) Düzenleyici Olmayan İdarî İşlemlerde Usûlde Paralellik İlkesi Genel Bir Geçerliliğe Sahip Değildir.....	995
d) Disiplin Cezası Verme İşlemlerinde Usûlde Paralellik İlkesi Uygulanmaz.....	996
e) Kolluk Tedbirleri Alanında Usûlde Paralellik İlkesi Uygulanmaz.....	997
f) Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesinde Usûlde Paralellik İlkesi Uygulanmaz.....	998
g) Kanımızca, Normlar Hiyerarşisinde Üst Basamaktaki İşlemlerle Alt Basamaktaki İşlemin Geri Alınmasında, İlgâ Edilmesinde veya Değiştirilmesinde Usûlde Paralellik İlkesi Uygulanmaz.....	999
h) Usûlde Paralellik İlkesi Görevden Almada Uygulanır; Ama Naklen Atamalarda Uygulanmaz.....	999
Ek Gözlemler.....	1000
G. İmkânsız veya Yararsız Usûller Teorisi.....	1001
H. Usûl Kurallarına Aykırılığın Müeyyidesi: Usûl Sakatlığı.....	1002
1. Aslî Usûl Sakatlığı-Tali Usûl Sakatlığı Ayrımı.....	1003
a) Aslî Usul Sakatlıkları (Aslî Usûl Kuralları).....	1004
b) Tali Usul Sakatlıkları (Tali Usûl Kuralları).....	1004
aa) Karar Üzerinde Etkisiz Usûl Sakatlıkları.....	1004
bb) Gösterici Nitelikteki Sürelere Uyulmaması.....	1005
cc) Sadece İdarenin Yararına Konulmuş Usûllere Uyulmaması.....	1005
dd) Bağlı Yetki Durumunda.....	1005
ee) İmkânsız ve Yararsız Usûller Durumunda.....	1006

2. Usûl Sakatlıklarının Sonradan Düzeltilmesi	1006
a) Maddî Sınır	1006
b) Zamansal Sınır	1006

IV. Sebep Unsuru.....1007

A. Genel Olarak	1008
1. Tanım	1008
2. Özel Hukukta Sebep - İdare Hukukunda Sebep	1008
3. Sebep Türleri: Fiilî Sebepler ve Hukukî Sebepler	1008
Birbirinin Sebepi Olan İdarî İşlemler	1009
B. Sebep Unsurunun Kanunlarda Düzenlenme Biçimleri	1010
1. Sebebin Açıkça Belirtilmesi	1010
2. Sebebin Belirsiz Kavramlarla İfade Edilmesi	1010
3. Sebebin Hiç Belirtilmemesi	1013
Danıştayın İçtihadı: Kamu Yararı ve Hizmet Gereklileriyle Sınırlı Takdir Yetkisi	1015
C. Değerlendirme Marjı	1017
D. Sebep Unsurunda Sakatlık Halleri	1018
1. Sebebin Mevcut Olmaması Sakatlığı (Olayların Maddî Doğruluğu: Fiilî Hata)	1018
Dokuzkaya Mezrası Olayı (Ali Karabulut v. MSB Davası)	1019
Fransız Danıştay: <i>Camino ve Trépont</i> Kararları	1019
Türk Danıştay	1020
Askerî Yüksek İdare Mahkemesi	1024
Sebebin İspatında Zabıtaca Tespit-Mahkeme Kararıyla Tespit	1025
Güvenlik Soruşturması Raporları	1025
“İstihbarî” Nitelikte Bilgiler	1027
İYUK, m.20	1028
2. Sebebin Hukukî Tavsifinde Sakatlık	1030
Fransız Danıştay	1031
Türk Danıştay	1032
Eleştiri	1034
Açık Değerlendirme Hatası: Minimum Denetim	1035
3. Sebep ile Konu Arasındaki Oransızlıktan Kaynaklanan Sakatlık: Ölçülülük Denetimi (Yarar-Zarar Bilançosu Tekniği)	1036
4. Sebep Saptırması: İdarenin Gösterdiği Sebebe Değil, Gerçekte Gizlediği Bir Sebebe Dayanması	1037
5. Sebep Unsurunun Eşitlik İlkesine Aykırı Şekilde Uygulanmasından Kaynaklanan Hukuka Aykırılıklar	1038
E. Sebeplerin Çokluğu	1038
1. “Belirleyici Sebepler - Ek Sebepler” Ayrımı	1038
Düzmece Sebepler	1039
2. Sakat Sebeplerin Etkisizleştirilmesi	1040
3. Sebep İkamesi (Sakat Sebeplerin Sağlam Sebeplerle Değiştirilmesi)	1040

V. Konu Unsuru.....1044

A. Genel Olarak	1045
Özel Hukukta Konu-İdare Hukukunda Konu	1045
B. Konu Unsurunda Sakatlık Halleri	1046
1. Konunun İmkânsız Olması	1046
2. Konunun Kanuna Aykırı Olması (Kanunu İhlâl)	1047
Kanuna Aykırılığın İki Hâli: Pozitif ve Negatif Kanuna Aykırılık	1050
a) Pozitif Kanuna Aykırılık	1050

aa) Yasak Konularda İşlem Yapılması.....	1050
bb) Temel Hak ve Hürriyetlerin İdarî İşlemlerle Sınırlandırılması	1051
cc) Kanunun Uygulama Alanının Genişletilmesi	1052
dd) Kesin Hükmün İhlâli	1052
b) Negatif Kanuna Aykırılık	1052
aa) İstem Reddedilmesi.....	1053
bb) Bildirimin Kabul Edilmemesi	1053
cc) Mahkeme Kararlarına Uyulmaması	1053
3. Geçmişe Etkililik.....	1053
4. Sebep ile Konu Arasındaki Kanunun Öngördüğü İlliyet Bağının Yokluğu	1053
5. Sebep ile Konu Arasında Ölçsüzlük Bulunması.....	1055
C. Bağlı Yetki	1056
Tanım	1056
Örnekler.....	1056
Örnek Danıştay Kararları.....	1057
Bağlı Yetki Durumunda Dahi İdare Sebep Unsurunun Varlığını Araştırır	1058
Bağlı Yetki Durumunda Dahi İdarenin İşlemi Yapma Zamanı Konusunda Sınırlı da Olsa Takdir Yetkisi Vardır	1058
D. Takdir Yetkisi.....	1059
1. Tanım ve Örnekler.....	1060
2. Takdir Yetkisi, İdarî İşlemin Hangi Unsurlarında Olabilir?.....	1061
3. Bağlı Yetki, Takdir Yetkisi ve Değerlendirme Marjı Arasındaki Farklar	1063
4. İdarenin Takdir Yetkisine Sahip Olduğu Nasıl Anlaşılır?	1064
5. Takdir Yetkisinin Varlık Nedeni: Yerindelik Meselesi	1067
6. Takdir Yetkisinin Niteliği: Takdir Yetkisi, İdarenin Hukuka Bağlılığı İlkesinin Bir İstisnası veya Sınırı Değildir.....	1069
7. Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi Mümkün Değildir	1070
8. Türk İdarî Yargı Organlarının Takdir Yetkisinin Denetimi Konusunda Tavrı ...	1073
Örnek Danıştay Kararları.....	1076
(1) İdare, Memur Atamaya Yargı Kararıyla Zorlanamaz	1076
(2) İdare, Belirli Bir İşlemi Yapmak Zorunda Olsa Bile Aynı İşlem Konusunda Değişik Bakımlardan Takdir Yetkisine Sahip Olabilir	1078
(3) Diğer Örnekler.....	1079
9. Takdir Yetkisinin Denetlenemeyeceği Kuralının İstisnaları	1084
a) Açık Takdir Hatası	1084
b) Ölçülülük Denetimi (Yarar-Zarar Bilançosu Denetimi).....	1087
VI. Amaç unsuru.....	1093
A. Genel Olarak	1094
1. Tanım.....	1094
2. Amaç-Sebep Ayrımı	1094
3. Yetki Saptırması.....	1095
4. Yetki Saptırmasının Niteliği.....	1096
5. Yetki Saptırmasının Alanı	1096
B. Yetki Saptırması Halleri (Amaç bakımından hukuka aykırılık çeşitleri).....	1096
1. Kamu Yararı Dışında Bir Amaçla Yapılmış İşlemler.....	1096
a) Kişisel Amaç	1097
b) Siyasal Amaç	1097
c) Üçüncü Kişiye Yarar Sağlama Amacı.....	1098
Kamu Yararı ile Özel Yarar Arasında Birleşme	1098
2. Özel Maksudı Aşan İşlemler.....	1099
Genel Maksat-Özel Maksat Ayrımı	1099

Örnekler.....	1099
Malî Çıkar Maksadıyla Yetki Saptırması.....	1100
Malî Yarar Maksadının Gütülebileceği Durumlar.....	1101
C. Yetki Saptırmasının (Amaç Bakımından Hukuka Aykırılığın) Sınırları.....	1102
1. Bağlı Yetki Hâli.....	1102
2. Maksatların Çokluğu Hali.....	1103
D. Yetki Saptırmasının (Amaç bakımından Hukuka Aykırılığın) İspatı.....	1104
E. Yetki Saptırmasının Özel Bir Türü: Usûl Saptırması.....	1106
Tanım.....	1106
Örnekler.....	1106
AYİM Kararlarından Bir Örnek.....	1108
F. Yetki Saptırması Hakkında Değerlendirmeler.....	1109
1. Ahlakîlik Denetimi.....	1109
2. Yetki Saptırmasının “Gerileme” Dönemi.....	1110
3. Yetki Saptırması Denetiminin Zorluğu.....	1110
4. Yetki Saptırmasının Yerindelik Denetimine Dönüşme Tehlikesi.....	1111
Bazı Danıştay Kararları.....	1112

Bölüm 10

İDARÎ İŞLEMLERİN HUKUKA AYKIRILIĞININ MÜEYYİDELERİ: İPTAL VE YOKLUK

I. İptal.....	1120
II. Yokluk.....	1123
A. Maddî Yokluk (Mutlak Yokluk, Tam Anlamıyla Yokluk, Düpedüz Yokluk).....	1124
1. “Maddî Yokluk” Kavramı.....	1124
2. Maddî Yoklukla Malî İşlemler (Madden Yok Olan İşlemler).....	1125
a) Hayalî İşlemler.....	1125
b) Yetki Gaspıyla Yapılmış İşlemler.....	1126
c) Ağır Şekil Sakatlıkları: Yazılılık veya Resmî Gazetede Yayın Koşullarını Yerine Getirmeme.....	1127
3. Madden Yok Olan İşlemlerin Müeyyidesi: Yoktur.....	1128
4. Fransa’da Maddî Yokluk.....	1129
B. Yok Hükmünde Sayma (Yokluk Benzeri, Ağır ve Apaçık Sakatlıklardan Dolayı Yokluk).....	1130
1. Kavram.....	1130
2. Yok Hükmünde Sayılan İşlemler.....	1132
a) Fonksiyon Gaspıyla Sakat İşlemler.....	1133
b) Ağır ve Bariz Yetki Tecavüzüyle Sakat İşlemler.....	1134
c) “Fiilî Yol” Oluşturan İşlemler.....	1135
d) Düzmece Atamalar.....	1136
e) Yaş Koşuluna Uymayan Atamalar.....	1137
f) Kanunla Öngörülmiş Yok Hükmünde Sayma Hâli.....	1138
3. Yok Hükmünde Saymanın (Yokluk Benzerinin) Sonuçları.....	1138
a) Dava Açma Süresi Yoktur.....	1139
b) Her Zaman Geri Alınabilirler.....	1139
c) Hem İdarî, Hem Adlî Yargı Görevlidir.....	1139
d) Tam Yargı Davası Açılmaz.....	1140
e) Kamu Düzenine İlişkindir.....	1140
f) Başvuru İçin Menfaat Şartı Vardır.....	1141
Özet.....	1141
Değerlendirme.....	1142

C. Türkiye'deki Yokluk Müeyyidesi Anlayışı ve Bu Anlayışın Eleştirisi	1143
1. Yokluğun İki Türü Birbirine Karıştırılmaktadır.....	1143
2. Türkiye'de İdarî Yargıda Tespit Davası Açılmaz.....	1145
D. Türk İdarî Yargı Organlarının Yokluk Konusundaki Kararlarından Örnekler	1147
1. Danıştayın Yokluk Konusundaki Kararları	1147
2. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin Yokluk Hakkındaki Kararlarından Örnekler	1154
E. Alman İdare Hukukunda Yokluk	1157
1. Yokluk Hâlleri.....	1157
2. Yokluğun Tespiti Davası.....	1158
- Dönüştürme Teorisi Üzerine Bir Not.....	1158

Bölüm 11

İDARÎ İŞLEMLERİN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ

I. Düzenleyici İşlemlerin Yürürlüğe girmesi: Yayın	1165
II. Bireysel İşlemlerin Yürürlüğe girmesi.....	1167
A. İlgilisinin Lehine Olan İşlemlerin Yürürlüğe Girmesi: İmza	1167
B. İlgilisinin Aleyhine Olan İşlemlerin Yürürlüğe Girmesi: Tebliğ.....	1167
“Tebliğ” Kavramı.....	1168
Kural.....	1168
İstisnalar	1168
Mahiyeti Gereği Yayına veya Tebliğe Elverişli Olmayan İşlemler.....	1169
III. İdarî İşlemlerin İlgililerine Duyurulmasının ve Duyurulmamasının Sonuçları (Etkileri).....	1170
A. İdarî İşlemlerin İlgililerine Duyurulmasının Sonuçları.....	1170
1. İleri Sürülebilirlik	1171
2. Dava Açma Süresinin Başlaması	1172
B. İdarî İşlemlerin İlgililerine Duyurulmamasının Sonuçları (İmzalanmış Ama Duyurulmamış İşlemlerin Doğuracağı Sonuçlar).....	1172
1. İdare, Yayınlanmamış Düzenleyici İşleme Dayanarak Bireysel İşlemler Yapabilir	1172
2. İdarenin Kendisi Duyurulmamış Bir İşlemlerle Bağlıdır.....	1173
3. Duyurulmamış İşlemlere Karşı Hiyerarşik Başvuru Yapabilir.....	1173
4. Duyurulmamış İşlemlere Karşı İptal Davası Açılabilir	1173
IV. İdarî İşlemlerin Geriye Yürümezliği İlkesi.....	1174
A. İlkenin Tanımı, Niteliği, Temeli, Kapsamı ve Müeyyidesi	1174
1. Tanımı ve Niteliği.....	1175
2. Örnekler.....	1175
3. Temeli.....	1178
4. Kapsamı.....	1178
5. Müeyyidesi.....	1180
B. İdarî İşlemlerin Geriye Yürümezliği İlkesinin İstisnaları.....	1181
1. Kanunla Öngörülmiş Geçmiş Etki.....	1181
2. Geri Alma Hâlinde Geçmiş Etki	1182
3. İptal Kararlarının Uygulanması Nedeniyle Geçmiş Etki.....	1182
4. Kolluk Alanında Kişi Güvenliği Nedeniyle Geçmiş Etki	1183
5. Kamu Hizmetlerinin Devamlılığı veya Hukuk Boşluğuna Engel Olunması Nedeniyle Geçmiş Etki.....	1183
6. Öngörülmiş Geçmiş Etki	1184
7. İnfisahî Şart Nedeniyle Geçmiş Etki	1184

8. İşlemin Mahiyetinden Kaynaklanan Geçmiş Etki	1185
a) Onay İşlemlerinde Geçmiş Etki	1185
b) Beyan Edici İşlemlerde Geçmiş Etki.....	1185
c) Düzeltme İşlemlerinde Geçmiş Etki.....	1185

Bölüm 12

İDARİ KARARLARIN İCRASI

I. İdarî Kararın Muhatapları Tarafından Kendiliğinden İcrası: Gönüllü İcra	1188
II. İdarî Kararların Adlî Makamlar Tarafından İcrası: Adlî İcra	1189
III. İdarî Kararların İdare Tarafından İcrası: Re'sen İcra	1189
A. Cebir Kullanmaksızın Re'sen İcra	1190
1. İcrası Tamamıyla İdareye Bağlı Olan Kararların Re'sen İcrası	1190
2. Sadece Hak Yaratın Kararların Re'sen İcrası	1191
B. Cebir Kullanarak Re'sen İcra (Cebri İcra).....	1191
1. Kural: İdarenin Cebri İcra Yetkisi Yoktur	1192
2. İstisna: Acil ve Olağanüstü Durumlar	1194
Hukuka Aykırı Re'sen İcranın Müeyyidesi	1194
IV. İdarî Kararların Müeyyideleri.....	1195
A. Cezaî Müeyyideler	1195
B. İdarî Müeyyideler.....	1197
1. "Emre Aykırı Davranış Kabahati" (Kabahatler Kanunu, m.32).....	1197
2. İdarî Müeyyide Çeşitleri: Para Cezaları, Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi, Elkoyma, Yıkım, İşyerinin Kapatılması Vs.	1198
3. İdarî Müeyyidelerin Verilmesi ve Uygulanması Usûlü	1200
C. İdarî Müeyyide-Cezaî Müeyyide Karşılaştırması.....	1203
Ek: İdarî Kararların "Kesin Karar Gücü (<i>Autorité de chose décidée</i>)"	1203

Bölüm 13

İDARİ İŞLEMLERİN SONA ERMESİ

I. İdarî İşlemi İdarenin İradesi Dışında Sona Erdiren Sebepler.....	1209
A. İptal.....	1209
B. Sürenin Dolması	1209
C. İnfisahî Şartın Gerçekleşmesi	1210
Hükümsüzlük (Kadük Olma, <i>Caducité</i>)	1212
D. Maddî Sebepler.....	1212
Metrukiyet	1213
II. İdarî İşlemi İdarenin İradesine Bağlı Olarak Sona Erdiren Sebepler	1214
A. İlga.....	1214
1. Genel Olarak (Tanımı, Çeşitleri, Yetki, Şekil ve Usûl).....	1214
Tanım	1214
Tam İlga-Kısmî İlga (Değiştirme)	1215
Sarih İlga-Zımnî İlga	1215
İlga Yetkisi	1216
İlga Şekli ve Usûlü	1216
2. Hangi İşlemler İdare Tarafından İlga Edilebilir?	1216
a) Düzenleyici İşlemlerin İlgası.....	1218
b) Bireysel İşlemlerin İlgası	1220
aa) Hak Yaratıcı Olmayan Bireysel İşlemlerin İlgası.....	1220
aaa) Hukuka Uygun Hak Yaratıcı Olmayan Bireysel İşlemlerin İlgası ...	1221
bbb) Hukuka Aykırı Hak Yaratıcı Olmayan Bireysel İşlemlerin İlgası...	1221

bb) Hak Yaratıcı Bireysel İşlemlerin İlgası	1223
aaa) Hukuka Aykırı Hak Yaratıcı Bireysel İşlemlerin İlgası	1223
bbb) Hukuka Uygun Hak Yaratıcı Bireysel İşlemlerin İlgası	1223
B. Geri Alma	1224
1. Geri Alma Konusunda Türk Doktrini	1224
2. Geri Alma Konusundaki Danıştay Kararları	1225
a) Hukuka Aykırı İdarî İşlemlerin Ancak Makul Bir Süre İçinde Geri Alınabileceği Yolundaki Kararlar	1226
b) Hukuka Aykırı İdarî İşlemlerin Ancak Dava Açma Süresi İçinde Geri Alınabileceği Yolundaki Kararlar	1226
c) Hukuka Aykırı İdarî İşlemlerin Her Zaman Geri Alınabileceği Yolundaki Kararlar	1228
3. Geri Almanın Tanımı, Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması, Geri Almada Yetki, Usûl, Şekil ve Geri Almanın Sonuçları	1230
4. Hangi İşlemler İdare Tarafından Geri Alınabilir?	1232
a) Düzenleyici İşlemlerin Geri Alınması	1233
aa) Hukuka Uygun Düzenleyici İşlemler	1234
bb) Hukuka Aykırı Düzenleyici İşlemler	1234
b) Bireysel İşlemlerin Geri Alınması	1235
aa) Hukuka Uygun Bireysel İdarî İşlemlerin Geri Alınması	1235
aaa) Hak Yaratıcı Olmayan Hukuka Uygun Bireysel İdarî İşlemlerin Geri Alınması	1235
bbb) Hak Yaratıcı Olan Hukuka Uygun Bireysel İdarî İşlemlerin Geri Alınması	1236
bb) Hukuka Aykırı Bireysel İdarî İşlemlerin Geri Alınması	1237
aaa) Hak Yaratıcı Olmayan Hukuka Aykırı Bireysel İdarî İşlemlerin Geri Alınması	1237
bbb) Hak Yaratıcı Olan Hukuka Aykırı Bireysel İdarî İşlemlerin Geri Alınması	1238
5. Geri Alma Şartları (<i>Dame Cachet</i> Kararı)	1238
6. Geri Alma Süresi	1241
Geri Alma Süresinin Başlangıcı	1241
Geri Alma Süresinin Uzaması	1243
<i>Ternon</i> Kararı	1243
7. Zımnî Kabul Kararlarının Geri Alınması	1244
8. Üst Makam Tarafından Geri Alma	1244
C. Hak Yaratıcı Olan ve Olmayan İşlemler	1245
1. Ayrımın Önemi	1245
2. Kazanılmış Hak Kavramı	1246
3. Hak Yaratıcı İşlem Kavramı	1246
4. Hak Yaratıcı Olmayan İşlemler	1247
a) Düzenleyici İşlemler	1247
b) Tespit Edici İşlemler	1247
c) Parasal Ödeme Kararları	1248
d) Geçici İşlemler	1248
e) Negatif İşlemler	1250
f) Müeyyide İşlemleri	1250
g) Kamu Yararı Kararı veya Kamulaştırma Kararı	1250
h) Yok Hükmünde Olan İşlemler	1251
i) Hileyle Yapılmış İşlemler	1251
j) Şarta Bağlı İşlemler	1251

5. Kazanılmış Haklara Saygı İlkesi (Hak Yaratıcı İşlemler) Konusundaki Türk Danıştayının Kararları.....	1253
a) Kazanılmış Hakka Saygı İlkesi Kanunla Aksinin Öngörülmesi Durumunda İşlemez.....	1253
b) Kamu Düzenine Aykırı Olan Durumlarda Kazanılmış Hak Olmaz (Kamu Düzeniyle Çatışıyorsa Kazanılmış Haklara Saygı İlkesi İşlemez).....	1254
c) Kamu Yararı ile Kazanılmış Haklar Çatıştığında Kamu Yararı Tercih Edilir.	1257
d) İlgilinin Gerçek Dışı Beyanının veya Hilesinin Sebep Olması Durumunda Kazanılmış Hak Yoktur; İdarî İşlem Her Zaman Geri Alınabilir	1258
e) Eski Sınav Yönetmeliğinin Öngördüğü Geçme Notu Kazanılmış Hak Oluşturur	1259
6. Kazanılmış Haklara Saygı İlkesi Konusundaki AYİM Kararları	1260
a) İlgilisinin Hilesiyle Yapılmış İşlemler, Kazanılmış Hak Oluşturmaz; İdare Tarafından Her zaman Geri Alınabilir.....	1260
b) Kanuna Aykırı İşlem, İlgilinin Kusuru Olmasa Bile Kazanılmış Hak Oluşturmaz.....	1261
c) İdarenin Kendi Hatasından Kaynaklanan Hukuka Aykırı İşlemler İlgili Lehine Kazanılmış Hak Yaratır	1262
d) İşlem Kamu Düzeniyle Çatışıyorsa, İdarenin Kendi Hatası Olsa Bile, Kazanılmış Hak Oluşmaz.....	1263
e) Eski Yönetmeliğin Uygulanmasında Kazanılmış Hak	1263
D. Koşulların Değişmesi Sonucu İdarenin İlgâ veya Geri Alma Yükümlülüğü.....	1264
1. Koşulların Değişmesinin Düzenleyici İşlemler Üzerindeki Etkisi	1265
2. Koşulların Değişmesinin Bireysel İşlemler Üzerindeki Etkisi	1266
3. Koşulların Değişmesi İddiasını İleri Sürme Biçimleri.....	1267
a) Dava Yoluyla	1267
b) Def'i Yoluyla	1267
- Koşulların Değişmesi Teorisinin Uygulanması Konusunda, Kısmen Doğru, Kısmen yanlış bir Danıştay Kararı (Danıştay Onbirinci Dairesinin 16 Şubat 2007 Tarih ve E.2006/6610, K.2007/1246 Sayılı Kararı).....	1268

Bölüm 14

DÜZENLEYİCİ İDARİ İŞLEMLER

Düzenleyici İdarî İşlemlerin Tanımı	1271
Danıştay Kararları	1272
Çeşitleri ve Plân	1272
I. İdarenin Düzenleme Yetkisi.....	1273
A. İdarenin Düzenleme Yetkisinin Kaynağı.....	1274
1. Düzenleme Yetkisi Anayasadan Kaynaklanabilir	1274
2. Düzenleme Yetkisi Kanundan Kaynaklanabilir	1275
Düzenleme Yetkisi Kanunla Eş Değerdeki İşlemlerden de Kaynaklanabilir	1276
3. Düzenleme Yetkisi Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinden Kaynaklanabilir	1276
4. İdarenin Kanundan Kaynaklanmayan Bir Düzenleme Yetkisi Olabilir mi?.....	1278
a) Düzenleme Yetkisi Eşyanın Tabiatından Kaynaklanabileceği Görüşü.....	1280
aa) Kanun Koyucunun Her Şeyi Düzenleme İmkânsızlığı	1280
bb) Kamu Hizmetinin İyi İşlemesi İhtiyacı	1281
cc) Kamu Düzeninin Sağlanması İhtiyacı	1281
dd) Takdir Yetkisinin Objektifleştirilmesi İhtiyacı	1282
b) Türk Yargı İçtihatlarına Göre İdarenin Düzenleme Yetkisinin Kaynağı	1283
aa) Danıştay	1283

bb) Anayasa Mahkemesi.....	1284
c) Görüşümüz.....	1288
B. İdarenin Düzenleme Yetkisinin <i>Intra Legem</i> Niteliği: Düzenleyici İşlemlerin Kanuna Uygun Olması Özelliği.....	1292
C. İdarenin Düzenleme Yetkisinin <i>Secundum Legem</i> Niteliği: Düzenleyici İşlemlerin Kanuna Dayanması Özelliği.....	1294
1. Açıklama.....	1295
2. Türk Pozitif Hukukundaki Durum.....	1295
a) <i>Secundum Legem</i> Olmak (Kanuna Dayanmak) Zorunda Olan Düzenleyici İşlemler.....	1296
aa) Yönetmelikler.....	1297
bb) 9 Temmuz 2018'den Önceki Dönemden Kalan Olağan Dönem KHK'leri.....	1297
cc) 9 Temmuz 2018'den Önceki Dönemden Kalan Tüzükler.....	1297
b) <i>Secundum Legem</i> Olmak (Kanuna Dayanmak) Zorunda Olmayan Düzenleyici işlemler.....	1298
aa) Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri.....	1298
bb) Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri.....	1298
Acil ve Olağanüstü Durumlarda İdarenin Aslı Düzenleme Yetkisi Var mı? ..	1298
D. İdarenin Düzenleme Yetkisinin Mecburiliği Sorunu.....	1299
1. Düzenleyici İşlem Yapma Zorunluluğu.....	1299
Düzenleyici İşlem Yapma Süresi.....	1301
a) Makul Süre.....	1301
b) Kanunla Belirlenmiş Süre.....	1301
2. Düzenleyici İşlemleri İlgâ Etme Zorunluluğu.....	1301
E. İdarenin Düzenleme Alanı.....	1303
Yürütme Organının Bir “Mahfuz Düzenleme Alanı” Var mı?.....	1303
1. PrensiP: Yürütme Organının Mahfuz Bir Düzenleme Yetkisi Yoktur.....	1303
2. İstisnaları (Mahfuz Alanlar).....	1304
II. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri (Olağan Dönem)	1306
A. Ön Bilgiler: Yeniliği ve Türleri.....	1306
Yeniliği: 2017 Anayasa Değişikliklerinin Bir “Keşfi” mi?.....	1306
Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri, Kanun Hükmünde Kararnamelerin Karşılığı mı? ..	1307
Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Türleri.....	1307
Hangisi “Genel Rejim”dir?.....	1307
B. Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Hukukî Niteliği: Düzenleyici İşlem Olmaları Gerekir.....	1308
C. Yetki Unsuru.....	1310
D. Konu Unsuru.....	1311
1. Yasak Alan: Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Düzenlenemeyecek Konular....	1312
a) Yürütme Yetkisine İlişkin Olmayan Konular.....	1312
b) Kişinin Hakları ve Hürriyetleri ile Siyasî Haklar ve Ödevler.....	1313
Bütün Sosyal ve Ekonomik Haklar, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Düzenlenebilir mi?.....	1314
c) Anayasada Münhasıran Kanunla Düzenlenmesi Öngörülen Konular.....	1316
Birinci Çözüm.....	1318
İkinci Çözüm.....	1318
d) Kanunda Açıkça Düzenlenen Konular.....	1319
2. Mahfuz Alan: Münhasıran Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Düzenlenmesi Gereken Konular.....	1321

3. İhtiyarî Alan: Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle veya Kanunla	
Düzenlenebilecek Alan	1324
Özel İhtiyarî Alan.....	1324
Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri ile Cumhurbaşkanlığının teşkilatı	
“Cumhurbaşkanı kararnamesiyle” düzenlenebilir mi?	1324
E. Usûl ve Şekil Unsuru.....	1325
1. “Basit İşlem”dirler.....	1325
2. Resmî Gazetede Yayın.....	1327
3. Yürürlüğe Giriş	1327
4. TBMM’ye Sunulmazlar	1327
5. Metin Bakımından Şekilleri	1328
6. Gözlem ve Eleştiriler	1329
7. Zikrediliş.....	1330
8. Kısaltılmaları.....	1331
F. Denetimleri.....	1331
G. Hukukî Güçleri: Cumhurbaşkanlığı Kararna-melerinin Normlar Hiyerarşisindeki	
Yeri.....	1334
1. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Kanun Altı Seviyededir	1334
2. Olağan Dönemlerde Çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri, Olağanüstü	
Hâllerde Çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Altında Yer Alır.....	1336
3. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Yönetmelik Üstü Seviyededir.....	1336
4. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri, Eski Dönemden Kalan Kanun Hükmünde	
Kararnamelerin Altında Yer Alır	1337
5. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri, Eski Dönemden Kalan Tüzükler ile Aynı	
Seviyede Yer Alır.....	1337
H. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile kanun hükmünde kararnameler Arasında	
Karşılaştırma	1338
I. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile Tüzükler Arasında Karşılaştırma	1340
III. Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri	1341
A. Yetki Unsuru	1342
B. Sebep Unsuru.....	1342
C. Şekil Unsuru	1343
D. Usûl Unsuru	1343
Yayımlandıkları Gün Meclisin Onayına Sunulmayan Olağanüstü Hâl	
Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Ne Olur?.....	1344
E. Onay İşlemi	1345
1. “Onay” Ne Anlama Gelir?	1345
2. “Onay” Değişirme Yetkisini İçerir mi? TBMM, Cumhurbaşkanlığı	
Kararnamelerini Değiştirerek Onaylayabilir mi?.....	1346
3. “Onay” ve “Ret” Kararlarının Sonuçları	1347
4. Onay İşleminin Şekli Nedir? “Kanun” mu? “Parlamento Kararı” mı?	1347
5. Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Onaylanmasıyla İlgili	
Uygulama.....	1348
6. 9 Temmuz 2018 Önceki Dönemde KHK’lerin Onaylanmasıyla İlgili Uygulama	
1348	
7. 9 Temmuz 2018 Sonrasında da Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı	
Kararnameleri Kanunla Onaylanmaya Devam Edilirse Ne Olur?.....	1351
F. Konu Unsuru.....	1353
1. Anayasa, m.15’ten Kaynaklanan Sınırlamalar.....	1353
a) Olağanüstü Hâl Yönetim Usûlü Yürürlükten Olmalıdır	1354
b) Milletlerarası Hukuktan Doğan Yükümlülükleri İhlâl Etmeme Şartı	1354
c) Ölçülülük Şartı	1354

d) Çekirdek Alana Dokunma Yasağı	1354
2. Anayasa, m.119/6'dan Kaynaklanan Sınır: "Olağanüstü Hâlin Gerekli Kıldığı Konular"	1355
"Olağanüstü Hâlin Gerekli Kıldığı Konular" Nasıl Tespit Edilebilir?	1355
G. Süre Unsuru.....	1358
Kendiliğinden Yürürlükten Kalkma Meselesi	1358
H. Yer Unsuru.....	1361
Tarihsel Bilgi	1362
- Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Kanunlarda ve Özellikle Olağanüstü Hâl Kanununda Değişiklik Yapılabilir mi?	1364
Tarihsel Bilgi	1366
I. Denetim Sorunu	1367
Olağanüstü Hâllerde Çıkarılacak Kanun Hükmünde Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerini Onaylayan Kanunların Denetimi Sorunu	1369
Tarihsel Bilgi: 9 Temmuz 2018'den Önceki Dönemde Olağanüstü Hâl ve Sıkıyönetim KHK'leri Anayasa Mahkemesi Tarafından Denetlenebilir mi?.....	1371
1. Yargısal Denetim Yasağının Eleştirisi ve Savunulması.....	1371
2. Yargısal Denetim Yasağının Anayasa Mahkemesi Tarafından Aşılması.....	1373
3. Anayasa Mahkemesi Kararlarının Eleştirisi	1374
a) Olağanüstü Hâl KHK'si Olmanın Kriteri.....	1375
b) "Dönüştürme (Conversion) Kuramı"	1377
c) İptal İsteminin Yetkisizlik Nedeniyle Reddi Gerekir	1378
J. Olağan Dönem Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Birbirinden Nasıl Ayrılır?.....	1379
K. Eski Olağanüstü Hâl KHK'leri ile Yeni Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Arasında Karşılaştırma.....	1383
IV. Yönetmelikler	1384
A. Yetki Unsuru	1385
1. Yetkili Makamlar: Cumhurbaşkanı, Bakanlıklar ve Kamu Tüzel Kişileri	1385
2. Tüzel Kişiliği Bulunmayan Kamu Kuruluşları Yönetmelik Çıkarabilir mi?.....	1387
3. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yönetmelik Çıkarabilir mi?.....	1389
4. Yüksek Mahkemeler Yönetmelik Çıkarabilir mi?.....	1390
B. Konu Unsuru	1391
C. Sebep Unsuru.....	1392
D. Usûl	1395
E. Şekil Unsuru	1396
1. Resmî Gazetede Yayın.....	1397
2. Resmî Gazete Dışında Yayın.....	1399
3. İlgililerine Duyurulmanın Müeyyidesi	1400
4. Resmî Gazetede Yayınlanmanın Müeyyidesi.....	1400
Yönetmeliklerde Değişiklik ve İlmanın da Resmî Gazetede Yayınlanması Gerekir.....	1402
5. Yürürlüğe Giriş Tarihi	1402
6. "Gizli Yönetmelik" Olur mu?.....	1403
E. Yargısal Denetim	1404
F. Yönetmelik Çeşitleri: Cumhurbaşkanı Yönetmelikleri ve Diğer Yönetmelikler.....	1405
G. Yönetmeliklerin Cumhurbaşkanlığı Tarafından Filî Denetimi.....	1405
V. Yürütme Organının Diğer Düzenleyici İşlemleri: "Adsız Düzenleyici İşlemler" ...	1409
İç Düzen İşlemi Niteliğinde Olan Düzenleyici İşlemler Konumuz Dışında Kalır.....	1410
A. İdare, Adsız Düzenleyici İşlem Yapabilir mi?	1411
Doctrin	1412

Intra Legem Nitelik	1412
Anayasa Mahkemesinin İçtihadı.....	1412
Kanunun Yönetmelikle Düzenlenmesini Öngördüğü Konular Adsız Düzenleyici İşlemlerle Düzenlenemez	1413
B. Adsız Düzenleyici İşlemler Hangi Hukukî Rejime Tâbidir?.....	1414
VI. Eski Dönemden Yürürlükte Kalan Düzenleyici İşlemler	1418
A. Kanun Hükmünde Kararnameler (Tarihsel Bilgi)	1419
1. Olağan Dönem Kanun Hükmünde Kararnameleri	1419
2. Olağanüstü Hâl ve Sıkıyönetim Kanun Hükmünde Kararnameleri	1421
B. Tüzükler (Tarihsel Bilgi).....	1425
C. Bakanlar Kurulu veya Başbakanlık Tarafından Çıkarılan Yönetmelikler ve Diğer Düzenleyici İşlemler (Tarihsel Bilgi).....	1427
VII. Düzenleyici İdarî İşlemler Arasında Hiyerarşi Sorunu	1427
A. Düzenleyici İdarî İşlemler Arasındaki Hiyerarşik Sıra.....	1429
1. Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi > Olağan Dönem Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	1429
2. Eski Dönemden Kalan Kanun Hükmünde Kararname > Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	1429
3. Eski Dönemden Kalan Kanun Hükmünde Kararname > Eski Dönemden Kalan Tüzük.....	1430
4. Olağan Dönem Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi = Eski Dönemden Kalan Tüzük.....	1430
5. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi > Yönetmelik.....	1431
6. Eski Dönemden Kalan Tüzük > Yönetmelik	1431
7. Yönetmelik=Adsız Düzenleyici İşlemler	1431
B. Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Kendi Aralarında Hiyerarşi Yoktur.....	1432
C. Olağan Dönem Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Kendi Aralarında Hiyerarşi Yoktur.....	1432
D. Eski Dönemden Kalan Kanun Hükmünde Kararnamelerin Kendi Aralarında Hiyerarşi Yoktur.....	1432
E. Eski Dönemden Kalan Tüzüklerin Kendi Aralarında Hiyerarşi Yoktur	1433
F. Yönetmeliklerin ve Adsız Düzenleyici İşlemlerin Kendi Aralarında Hiyerarşi Sorunu.....	1433
1. Cumhurbaşkanının Düzenleyici İşlemleri, Bakanlık Düzenleyici İşlemlerinden Üstündür	1434
2. Eski Dönemden Kalan Bakanlar Kurulu Düzenleyici İşlemleri, Başbakanlık ve Bakanlık Düzenleyici İşlemlerinden Üstündür	1435
3. Başbakanlık Düzenleyici İşlemleri, Bakanlık Düzenleyici İşlemlerinden Üstündür	1435
4. Bakanlık Düzenleyici İşlemleri, Bakanlığın Hiyerarşine Tâbi Makamın Düzenleyici İşlemlerinden Üstündür.....	1435
5. İdarî Hiyerarşide Aynı Düzeyde Yer Alan İki Makamdan Çıkan Düzenleyici İşlemler Arasında Hiyerarşi Yoktur	1436
6. Aynı Makamdan Çıkan Düzenleyici İşlemler Arasında Hiyerarşi Yoktur.....	1436
G. Merkezî İdarenin Düzenleyici İşlemleri ile Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Düzenleyici İşlemleri Arasında Hiyerarşi Var mıdır?.....	1437
Hiyerarşi Değil, Vesayet İlişkisi.....	1438
Çatışmanın Çözümü	1438
Düzenleme Yetkisinin Tedahülü (İç İçe Geçmesi)	1439
H. Çeşitli Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Düzenleyici İşlemleri Arasında Hiyerarşi Var mıdır?.....	1440

1. Yer Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Düzenleyici İşlemleri	
Arasındaki Çatışma ve Çatışmanın Çözümü	1440
2. Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Düzenleyici İşlemleri	
Arasındaki Çatışma ve Çatışmanın Çözümü	1441
3. Yer ve Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Düzenleyici İşlemleri	
Arasındaki Çatışma ve Çatışmanın Çözümü	1441
I. Bireysel İşlemler ile Düzenleyici İşlemler Arasındaki Hiyerarşi	1441
1. Üst Makamın Düzenleyici İşlemleri Alt Makamın Bireysel İşlemlerinden	
Üstündür	1442
2. Bir Makamın Düzenleyici İşlemleri, O Makamın Bireysel İşlemlerinden	
Üstündür	1442
3. Alt Makamın Düzenleyici İşlemleri, Üst Makamın Bireysel İşlemlerinden	
Üstündür	1443
4. Vesayete Tâbi Makamın Düzenleyici İşlemleri, Vesayet Makamın Bireysel İşlemlerinden	
Üstündür	1444
VIII. Adliye Mahkemeleri İdarenin Düzenleyici İşlemlerinin Hukuka Uygunluğunu İnceleyebilir mi?	1446
IX. Fransa'da İdarenin Düzenleyici İşlemleri	1450
A. Cumhurbaşkanının olağanüstü hâl kararnamelemleri (m.16)	1451
B. Ordonanslar (m.38)	1451
C. Özerk Yönetmelikler (m.37)	1452
D. Kanunları Uygulama Yönetmelikleri	1453
E. Başbakanın Kolluk Yönetmelikleri	1455
F. Bakan Yönetmelikleri	1456
1. Bakanlara Kanunla Düzenleme Yetkisi Verilebilir	1456
2. Bakanların Hizmet Şefi Sıfatıyla Düzenleme Yetkisi	1456
G. Mahallî İdarelerin Düzenleyici İşlemleri	1457
H. Diğer Makamların Düzenleyici İşlemleri	1458
GENEL BİBLİYOGRAFYA	1461-1504
KAVRAM DİZİNİ	1505-1546
İÇTİHAT DİZİNİ	1547-1562
A. Türk İctihatları Dizini	1547-1554
B. Fransız İctihatları Dizini	1554-1561
MEVZUAT DİZİNİ	1562
YAZARIN ÖZGEÇMİŞİ VE YAYIN LİSTESİ	1563-1567

ŞEMALAR LİSTESİ

ŞEMA 1.1: Devlet Organları	39
ŞEMA 1.2: Devletin Hukukî Fonksiyonları	50
ŞEMA 2.1: İdare Hukukunun Yaratıcı Kaynakları	73
ŞEMA 2.2: Lâiklik İlkesi	128
ŞEMA 2.3: Hukuk Devletin Gerekleri	137
ŞEMA 3.1: Yönetim İlkeleri	188
ŞEMA 3.2: Hukukta Kişi Türleri	191
ŞEMA 3.3: Kamu Tüzel Kişileri	192
ŞEMA 3.4: Merkezden Yönetim-Yerinden Yönetim İlkeleri Bakımından Kamu Tüzel Kişileri ..	239
ŞEMA 3.5: Kişi Topluğu-Mal Topluğu Olmasına Göre Kamu Tüzel Kişileri	240
ŞEMA 3.6: Hiyerarşik Yetkiler	253
ŞEMA 3.7: Vesayet Yetkileri	279
ŞEMA 3.8: Hiyerarşi ve Vesayet	317
ŞEMA 4.1: T.C. İdarî Teşkilâtı	319

ŞEMA 4.2: Merkezi İdare (Devlet İdaresi)	331
ŞEMA 4.3: Bakanlık Teşkilatı	481
ŞEMA 4.4: Danıştay	384
ŞEMA 4.5: Danıştayın Görevleri	389
ŞEMA: Yerinden Yönetim Kuruluşları	459
ŞEMA 5.1: Türkiye’de Belediye Türleri (6360 sayılı Kanundan Sonra).....	537
ŞEMA 6.1: Kamu Kurumları	644
ŞEMA 6.2: Kamu Kurumları	546
ŞEMA 7.1: İdarî İşlemler	767
ŞEMA 8.1: İcraî Olmayan İşlemler	806
ŞEMA 8.2: İç Düzen İşlemleri	819
ŞEMA 9.1: Fransa’da Yetki Devri	859
ŞEMA 9.2: Yetki Unsurunda Sakatlık Halleri.....	917
ŞEMA 10.1: İdarî İşlemlerin Hukuka Aykırılığının Müeyyideleri.....	1120
ŞEMA 11.1: İdarî İşlemlerin Yürürlüğe Girmesi	1170
ŞEMA 11.2: İdarî İşlemlerin İlgililerine Duyurulmasının ve Duyurulmamasının Sonuçları.....	1174
ŞEMA 12.1: İdarî Kararların İcrası	1188
ŞEMA 12.2: Re’sen İcrada Hukuka Aykırılığın Müeyyidesi	1195
ŞEMA 13.1: İdarî İşlemleri Sona Erdiren Sebepler	1209
ŞEMA 13.2: İdarî İşlemlerin İlgası	1217
ŞEMA 13.3: İdarî İşlemlerin Geri Alınması	1233
ŞEMA 14.1: Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Düzenlenebilecek Konular	1313
ŞEMA 14.2: Olağan Dönem Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Arasında Ayrım.....	1383

TABLORAR LİSTESİ

TABLO 3.2: Merkezden Yönetim ve Yerinden Yönetimin Özellikleri	180
TABLO 3.1: Yerinden Yönetim ile Federalizmin Arasındaki Farklar	181
TABLO 3.3: Yer Yönden Yerinden Yönetim Kuruluşları ile Hizmet Yönden Yerinden Yönetim Kuruluşları Arasında Karşılaştırma	186
TABLO 3.4: Merkezden Yönetim ile Yerinden Yönetimin Arasında Yarar-Zarar Değerlendirmesi ..	188
TABLO 3.5: Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Tüzel Kişilerinin Karşılaştırılması	192
TABLO 3.6: Devlet ile Diğer Kamu Tüzel Kişileri Arasındaki Yetki Dağılımı	200
TABLO 9.1: Yetki Devri ve İmza Devri Tanımları Arasında Benzerlik ve Farklar	861
TABLO 9.2: Yetki Devri ve İmza Devri Tanımları Arasında Benzerlik ve Farklar	889
TABLO 9.3: Bağlı Yetki, Değerlendirme Marjı ve Takdir Yetkisi	1064
TABLO 10.1: Batıl-İptal-Butlan	1021
TABLO 10.2: Sakatlık Türleri ve Müeyyideleri	1141
TABLO 14.1: Olağan Dönem Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Arasında Karşılaştırma	1379
TABLO 14.2: Eski Olağanüstü Hâl KHK’leri ile Yeni Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Arasında Karşılaştırma.....	1384
TABLO 14.3: Kanun ve Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri	1409
TABLO 14.4: Eski Sistemde Olağan Dönem KHK’leri ile Olağanüstü Hâl ve Sıkıyönetim KHK’leri Arasında Karşılaştırma	1424

KUTULAR LİSTESİ

KUTU 2.1: “Tutulmuş Adalet” – “Devredilmiş Adalet” Sistemleri	60
KUTU 2.2: <i>Gallica</i> Veri Tabanı.....	63
KUTU 2.3: Kişilere Nüfus Memurluklarınca Dininin Sorulması	129

KUTU 2.4: Din Eğitimi Meselesi	130
KUTU 2.5: AİHM'nin Zorunlu Din Eğitimi Hakkında Hasan ve Eylem Zengin v. Türkiye Kararı	131
KUTU 2.6: Pozitif Ayrımcılık.....	150
KUTU 3.1: Kavramların Dilsel Tutarlılığı Üzerine Bir Not.....	175
KUTU 3.2: 9 Temmuz 2018'den Sonra Kamu Tüzel Kişiliği “Kanunun Açıkça Verdiği Yetkiye Dayanarak” İdarî İşlemler Kurulabilir mi?	205
KUTU 3.3: Türkiye’de “Makam” Sapkınlığı	219
KUTU 3.4: Demokrasi Kamu Kurumları İçin Gerekli mi?	241
KUTU 3.5: 9 Temmuz 2018’den Önce Merkezî İdare İçinde Hiyerarşi (Tarihsel Bilgi)	250
KUTU 3.6: Türkiye Varlık Fonundaki Tuhafılık: Cumhurbaşkanının Hem Vesayet Makamı, Hem de Vesayete Tâbi Makam Olması.....	269
KUTU 3.7: Anayasa Mahkemesinin 18 Ocak 2007 Tarih ve E.2005/32, K.2007/3; 4 Şubat 2010 Tarih ve E.2008/27, K.2010/29 Sayılı Kararlarının Eleştirisi.....	290
KUTU 3.8: Kangal Kaymakamlığı vs. Kangal Belediye Başkanlığı Kararı.....	293
KUTU 3.9: Lider Mahallî İdare (<i>Collectivité chef de file</i>)”	316
KUTU 4.1: Mahallî İdareler de Mülki İdare midir?	315
KUTU 4.2: Kavram Kargaşası	329
KUTU 4.3: 2017 Anayasa Değişikliğinden Önce Türkiye’de Karşı-İmza Sorunu	338
KUTU 4.4: Örnek Cumhurbaşkanı Kararı.....	344
KUTU 4.5: Örnek Cumhurbaşkanı Kararı.....	344
KUTU 4.6: Örnek Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	349
KUTU 4.7: 23 Kasım 2018 Tarihli Resmî Gazetenin İçindekileri	351
KUTU 4.8: Mevzuat Bilgi Sistemindeki Yönetmelik Türleri.....	351
KUTU 4.9: Örnek Cumhurbaşkanı Yönetmeliği.....	352
KUTU 4.10: Cumhurbaşkanı Yönetmeliği için Önerdiğimiz Format	354
KUTU 4.11: Örnek Cumhurbaşkanı Genelgesi	356
KUTU 4.12: Örnek “Usûl ve Esaslar”.....	356
KUTU 4.13: Örnek Cumhurbaşkanı Kararı.....	358
KUTU 4.14: 9 Temmuz 2018 Öncesi Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri (Tarihsel Bilgi).....	363
KUTU 4.15: Bakanlar Kurulu (Tarihsel Bilgi).....	371
KUTU 4.16: Başbakan ve Başbakanlık (Tarihsel Bilgi).....	371
KUTU 4.17: Müsteşar (Tarihsel Bilgi).....	377
KUTU 4.18: İhtiyarî Danışma (Tarihsel Bilgi)	391
KUTU 4.19: TSK da Sayıştayın Denetimine Tâbidir	408
KUTU 4.20: Sayıştayın Mahallî İdareler Üzerindeki Denetimi	408
KUTU 4.21: “Bölge Sayıştayları”	416
KUTU 4.22: Osmanlı Dönemindeki “Vilayetler”	434
KUTU 4.23: Uyarı	435
KUTU 4.24: Bir Genel Emir Örneği	438
KUTU 4.25: 5442 sayılı Kanun, Madde 28.....	447
KUTU 5.1: 150 Sayısının Sihri (Harari, <i>Sapiens</i> 'ten Bir Alıntı)	565
KUTU 5.2: “İsim”, Mahallî İdare Kavramının Bir Unsuru mudur?	577
KUTU 5.3: Fransa’da Vali	492
KUTU 5.4: Fransa’da Valinin Yetkisi.....	494
KUTU 5.5: İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatinin Doğru Tarihi Nedir?.....	509
KUTU 5.6: Bir Görüş-İl Özel İdaresi Genel Görevli Bir İdare Olmalıdır	512
KUTU 5.7: Fransa’da ve Osmanlı’da İl Encümeni Konusundaki Durum Neydi?	523
KUTU 5.8: Özel İdaresi Valiliğin Bir Birimi mi?	525
KUTU 5.9: Belediyelerin Üstlendiği Kamu Hizmetlerini Özel Kişilere Gördürmesi.....	548
KUTU 5.10: Belediyecilik Sistemine “Türk Katkısı”: Belediye Encümeni	563
KUTU 5.11: Büyükşehir Belediyesi ve Büyükşehir İlçe Belediyelerinin Geçirdiği Değişiklikler ...	581

KUTU 5.12: Osmanlı Köyüne, Osmanlı Şehrinden Önce Demokrasi Gelmiştir	598
KUTU 5.13: Nüfusu 150'den Az Olan Yerler	605
KUTU 5.14: Nüfusu 2000 ile 5000 Arasında Olan Yerler	605
KUTU 6.1: Mahallî İdarelerin Kurduğu İşletme ve Şirketler KİT Değildir	648
KUTU 6.2: KİT Personeli	652
KUTU 6.3: KİT'lerin Özelleştirilmesi	653
KUTU 6.4: Yükseköğretim Teşkilâtı	657
KUTU 6.5: Vakıf Üniversiteleri	658
KUTU 6.6: Radyo ve Televizyon İdaresi	660
KUTU 6.7: Türkiye Futbol Federasyonu	670
KUTU 6.8: Kamu Denetçiliği Kurumu	670
KUTU 6.9: Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı	695
KUTU 6.10: Bütçe Çeşitleri ve Bütçelerine Göre Kamu Kurum ve Kuruluşları	701
KUTU 8.1: Fransa'da 2013'ten Sonra Zımnî Kabul Kuralı	803
KUTU 9.1: Genel İdarî Usûl Kanun Tasarısı	846
KUTU 9.2: Yetki ve İmza Devrinin Kanuniliği İlkesi	866
KUTU 9.3: Yetki Devrini Öngören Kanun Hükümlerine Örnekler	868
KUTU 9.4: Fransa'da Geçici Yetki Devri Kararnamesi Örneği	879
KUTU 9.5: Fransa'da İmza Devri Kararnamesi Örneği	880
KUTU 9.6: Fransa'da İmza Devri Kararı Örneği	881
KUTU 9.7: Türkiye'de İmza Yetkisi Devri Örneği	882
KUTU 9.8: Fransa'da 27 Temmuz 2005 Tarih ve 2005-850 Sayılı Kararname	884
KUTU 9.9: Kurul Toplantılarının Açıklığı	916
KUTU 9.10: 10 Temmuz 2018 Günü "Cumhurbaşkanı Vekili" Fuat Oktay'ın Durumu	925
KUTU 9.11: Fransa'da "Yetki Tecavüzü" Kavramı Var mı?	927
KUTU 9.12: Fransa'da "Ağır ve Bariz Yetki Tecavüzü" Kavramı Var mı?	936
KUTU 9.13: Genel İdarî Usûl Kanun Tasarısına Göre İdareye Başvuru Hakkı, Başvuru Şekli, Başvurunun Yapılacağı Yer	963
KUTU 9.14: Örnek - Rekabet Kurulu Önünde Çelişme Usûlü	979
KUTU 9.15: Genel İdarî Usûl Kanun Tasarısında Dinlenilme Hakkı	981
KUTU 9.16: Bilgi Edinme Hakkı	989
KUTU 9.17: "Yasama Perdesi Teorisi" veya "Perde Kanun Teorisi"	1049
KUTU 9.18: Alman Anayasa Mahkemesinin <i>Schleyer</i> Kararı (<i>BVerfGE</i> 46, 10)	1073
KUTU 10.1: Fransız Uyuşmazlık Mahkemesinin Fiilî Yol Konusunda <i>Bergoend</i> Kararı	1136
KUTU 10.2: Bir Düzmece Atama Örneği İddiası: Alparslan Altan	1137
KUTU 12.1: Fransa'da Cibrî İcra: <i>Saint Just</i> Kararı	1192
KUTU 12.2: İdarenin Cibrî Tahsil Yetkisi	1194
KUTU 14.1: Örnek Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	1328
KUTU 14.2: Örnek Kanun Hükümünde Kararname	1330
KUTU 14.3: Önerilen Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Formatı	1330
KUTU 14.4: KHK Ret İşleminin "TBMM Kararı" ile Yapılmasına Bir Örnek	1351
KUTU 14.5: Tarihsel Bilgi.- 9 Temmuz 2018'den Önceki Dönemde Bakanlar Kurulu Yönetmelik Çıkarabilir miydi?	1386
KUTU 14.6: Yönetmelik Çıkarma Yetkisi Vesayet Denetimine Tâbi Tutulmuş Olabilir	1390
KUTU 14.7: Örnek Yönetmelik	1395
KUTU 14.8: Örnek Yönetmelik	1899
KUTU 14.9: Örnek Adsız Düzenleyici İşlem	1410
KUTU 14.10: "İcraî Yönergeler"	1418
KUTU 14.11: Uygulama	1420
KUTU 14.12: "15 Temmuz KHK'leri"	1423
KUTU 14.13: Anayasa, m.115 (Mülga)	1425

İDARE HUKUKUNUN BİLGİ KAYNAKLARI

İdare hukuku konularını incelemeye geçmeden önce idare hukukunun “bilgi kaynakları”nı¹, yani idare hukuku kurallarının bulunacağı yerleri ve bunların kapsamı hakkında bilgi edinilecek belgeleri kısaca görmek gerekir. İdare hukukunun bilgi kaynakları “mevzuat”, “mahkeme kararları” ve “bilimsel eserler” olmak üzere üçe ayrılır:

I. MEVZUAT

Mevzuat, Anayasa, kanun, uluslararası andlaşma, yönetmelik ve diğer düzenleyici işlemlerden oluşur. Bunlara 9 Temmuz 2018’den önceki dönemden kalan ve hâlâ yürürlükte kalmaya devam eden kanun hükmünde kararnameleri ve tüzükleri de ilave etmek gerekir.

1. Resmî Gazete.- Resmî Gazete, Ankara’da 1920’de kurulmuştur. 1927’den beri düzenli olarak yayınlanmaktadır. Resmî Gazete, tarih ve sayı belirtilerek zikredilir: “25 Temmuz 2018 tarih ve 30489 sayılı Resmî Gazete” gibi. Resmî Gazeteye dipnotta atıf yapılırken genellikle şu format kullanılır: *Resmî Gazete*, 25 Temmuz 2018, Sayı 30489. Resmî Gazetenin RG harfleriyle kısaltılması da yaygındır.

Resmî Gazetenin yayınlanmasına ilişkin usûl ve esaslar, 10 Temmuz 2018 tarihli Resmî Gazete yayınlanan 10 sayılı Resmî Gazete Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle düzenlenmiştir. Bu Kararnamenin 2’nci maddesine göre “Resmî Gazete, internet ortamında Cumhurbaşkanlığınca [Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü] yayımlanır. Ayrıca lüzum görüldüğü takdirde, ihtiyaç duyulan sayıda basılı ortamda da yayımlanabilir”. Resmî Gazete, ulusal bayram ve genel tatil günleri dışında her gün yayımlanır. Gerekli durumlarda aynı gün içerisinde tekrar yayımlanabilir (m.3). Bu sayıya mükerrer sayı denir ve o günün sayısı ile aynı sayıyı taşır. Birden fazla mükerrer sayı da olabilir.

1. Genel olarak hukukta “bilgi kaynakları” konusunda bkz.: Yaşar Karayalçın, *Hukukta Öğretim Kaynaklar-Metod: Problem Çözme*, Ankara, BTHAE Yayınları, Dördüncü Baskı, 1994, s.48.

kemesi ve Yargıtay kararlarına ihtiyaç duyar. O nedenle bu yüksek mahkemele-
rin kararlarına nasıl ulaşılabileceğinin bilinmesi gerekir.

A. DANIŞTAY KARARLARI

İdare hukuku alanında kararlarına en çok ihtiyaç duyulan mahkeme hiç
şüphesiz Danıştaydır. İdare mahkemeleri çoğunlukla bir konuda karar verme-
den önce o konuda bir Danıştay kararının olup olmadığını araştırırlar. Aynı ko-
nuda daha önceden verilmiş bir Danıştay kararı var ise çoğunlukla da önlerin-
deki davada, sıfırdan bir karar vermek yerine, Danıştayın kararını örnek alarak
karar verirler. Bu nedenle Danıştay kararlarının nereden bulunabileceğini bil-
mek gerekir.

1937-1971 yılları arasında olan Danıştay kararları *Danıştay Kararlar Der-
gisinde*; 1971-2002 yılları arasında olan kararlar ise *Danıştay Dergisinde* bu-
lunmaktadır. 1971-2002 yılları arasında *Danıştay Dergisinden* toplam 104 sayı
çıkıştır. 2003-2004 yıllarındaki kararlar, *Danıştay Dergisinde* değil, bu amaç-
la çıkarılan *Danıştay Kararlar Dergisi* isimli dergide yayınlanmıştır. Bu Dergi-
den 6 sayı çıkmıştır. 2005 yılında bu Dergiden vazgeçilmiş, Danıştay kararları
yine *Danıştay Dergisinde* yayınlanmaya başlanmıştır. 105-108 sayılı *Danıştay
Dergisi*'de sadece bilimsel makaleler vardır; 109 sayılı Danıştay Dergisi ve on-
dan sonraki Dergilerde bilimsel makalelerin yanında kararlar da yayınlanmak-
tadır.

Danıştay Dergisi.- *Danıştay Dergisi*, Danıştay Başkan-
lığı Yayın İşleri Müdürlüğü tarafından yayınlanmaktadır. Derginin kapağında yıl ve sayı numarası belirtilmektedir. Örneğin Danıştay Dergisinin 2017 Ekim ayı itibarıyla çıkan sayısının kapağında “YIL: 2017, SAYI: 145” yazmaktadır. Dergiye atıf yaparken sadece “Sayı”yı belirtmek gerekir. “Yıl”ı belirtmeye gerek yoktur. Yıl belirtilse bile sayıyı yine de belirtmek gerekir. Zira bir yılda birden fazla sayı çıkar.

Derginin sayılarında 1971-2011 yılları arasındaki sayılarında bir de çıktığı yıl-
dan itibaren “Yıl: 1”, “Yıl: 2”, ... “Yıl: 42” şeklinde yıl numarası da belirtili-
yordu. 2012 yılı 129’uncu sayıdan itibaren yıl numarasını belirtilmemektedir.
Bir işe yaramayan bu numaranın verilmesinden vazgeçilmesi isabetlidir. 1971-
2011 yılları arasındaki dergilere atıf yaparken de yıl numaralarını belirtmemek-
te yarar vardır. Danıştay dergisinin eski sayılarında Derginin basıldığı yıl da
belirtiliyordu. Atıfta derginin basıldığı yıl zikredilmemelidir. Çünkü kararın ve-
rildiği yıl ile kararın yayınlandığı Derginin basım yılı birbirini tutmayabilir.
Çoğunlukla Derginin içinde bulunan kararlar, derginin basıldığı yılın kararları
değil, önceki yılın kararlarıdır.

Danıştay Dergisinin bütün sayılarına ücretsiz olarak <http://www.danistay.gov.tr/dergiler.html> adresinden online ulaşmak mümkündür.

karardan anlaşılmaktadır. Bu kararın “*Büyükmandıra Belediye Başkanı kararı*” olarak zikredilmesi uygun olacaktır.

Danıştayın yayınladığı kararlarda davacının adını belirtmeme uygulaması bugün (2018) için de geçerlidir. Ancak Danıştayın kararlarında davalı durumunda kamu idaresi veya kamu kurumunun ismi çoğunlukla belirtilmektedir. İstisnaen kamu kurumlarının, kamu idarelerinin ve hatta bazı özel hukuk tüzel kişilerinin davacı olduğu durumlarda davacının isminin belirtildiği de olmaktadır¹¹. Danıştayın isim düşmanlığı konusundaki tutumundan yakında vazgeçeceğini, davacı dahil, kararda geçen isimleri makaslamayacağını umuyoruz.

Kararı Veren Hâkim İsimlerinin Sansürlenmesi.- Türk yargı kültüründe hâkimler kendi verdikleri kararlarda kendi isimlerini yazmaktan korkmaktadırlar. İmkan varsa isim yazmadan sicil numarasını yazmayı tercih etmektedirler. Aynı şekilde yayınlanan kararlarda, özellikle UYAP’ta yayınlanan kararlarda da kararı veren hakimlerin isimleri (ve dahi sicil numaraları) makaslanmaktadır. Medenî dünyada böyle bir şey anlaşılabilir bir şey değildir. Bir kararı yazan şey, bir robot değil, bir insandır. Karar, herkes tarafından yayınlanması mümkün olmakla birlikte bir fikrî eserdir. Karar, kararı veren hakimin zihninin ürünüdür. Dolayısıyla her hâkim, verdiği karar üzerinde isminin belirtilmesini istemek şeklinde bir fikrî hakka sahiptir.

Medenî dünyada kararlarda kararı veren hâkimin adı yazar ve karardan alıntı yapılırken kararı veren hâkimin adı da zikredilir. “*Marbury v. Madison* kararında hâkim John Marshall şöyle yazdı” denir. Türkiye’de ise bizzat hâkimlerin ezici çoğunluğu kendi isimlerinin kararda yazılmasını istemezler. Türkiye’de mahkeme kararlarının kalitesizliğinin bir sebebi de muhtemelen budur. Yayınlanan kararın altında kararı veren hâkimin ismi yazsa, o hâkim daha kaliteli bir karar yazma zorunluluğunu hisseder. Bu nedenle yayınlanan Danıştay kararlarında kararı veren hâkimlerin isimlerinin makaslanmaması gerekir. Hâliyle bunun içinde kararın tetkik hakimleri tarafından değil, altında imzası bulunan başkan ve üyeler tarafından yazılması gerekir. Eğer karar başkan veya sadece bir üyenin kaleminden çıkmış ise, kararı kaleme alan olarak başkan veya kararı kaleme alan üyenin ismi de ayrıca bir şekilde belirtilmelidir.

Türkiye’de mahkeme kararlarını yayınlanırken hâkimlerin isimlerinin makaslanmasının nedenlerinden biri muhtemelen hâkimlerin de bunu istemeleri,

11. Örnekler: Danıştay İdarî Dava Daireleri Kurulu, 23 Haziran 2006 Tarih ve E.2006/133, K.2006/763 Sayılı *Cumhuriyet Halk Partisi v. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu* Kararı, (<http://emsal.danistay.uyap.gov.tr>); Danıştay Beşinci Dairesi, 3 Ekim 2006 Tarih ve E.2006/5610, K.2006/4402 Sayılı *Bağımsız Büro Çalışanları Sendikası v. Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü* Kararı (<http://emsal.danistay.uyap.gov.tr>); Danıştay Sekizinci Dairesi, 15 Kasım 2006 Tarih ve E.2006/3778, K.2006/4385 Sayılı *Çiçekliği Köyü Muhtarlığı v. Tokat Valiliği* Kararı (<http://emsal.danistay.uyap.gov.tr>). Danıştay Sekizinci Dairesi, 13 Şubat 2012 tarih ve E.2011/8483, K.2012/496 sayılı *Kangal Kaymakamlığı vs. Kangal Belediye Başkanlığı* Kararı (<http://emsal.danistay.uyap.gov.tr>).

Birinci Kısım

İDARE VE İDARE HUKUKU

Bu kısımda, idare hukukuna giriş niteliğinde, önce idare hukukunun konusu olan idare kavramını, sonra idare hukukunun tanımını, sistemlerini, doğumunu, gelişimini, özelliklerini, kaynaklarını, uygulama alanını, diğer hukuk dallarıyla ilişkilerini, bölümlerini ve idare hukukuna hâkim olan temel ilkeleri göreceğiz. Planımız şu şekilde olacaktır:

Bölüm 1: İdare Kavramı

Bölüm 2: İdare Hukuku (Tanımı, Sistemleri, Gelişimi, Özellikleri, Kaynakları, Uygulama Alanı, Bölümleri ve İlkeleri)

Bölüm 1

İDARE KAVRAMI

Bibliyografya.- André de Laubadère, Jean-Claude Venezia ve Yves Gaudemet, *Traité de droit administratif*, Paris, LGDJ, 15. Baskı, 1999, c.I, s.618-630; Hartmut Maurer, *Droit administratif allemand*, (Çev.: Michel Fromont), Paris, L.G.D.J., 1994, s.9-19; Gustave Peiser, *Droit administratif*, Paris, Dalloz, 1989, s.2-4; Jean-Marie Auby ve Robert Ducos-Ader, *Droit public*, Paris, Sirey, 1976, s.177-179; Georges Vlachos, *Les principes généraux du droit administratif*, Paris, Ellipses, 1993, s.14-35; Georges Dupuis ve Marie-José Guédon, *Droit administratif*, Paris, Armand Colin, 1993, s.10-16; Jean Rivero, *Droit administratif*, Paris, Dalloz, 1971, s.9-35; Jean-Pierre Dubois, *Droit administratif*, Paris, Eyrolles, 1992, s.7-31; Francis-Paul Bénéoit, *Le droit administratif français*, Paris, Dalloz, 1968, s.27-52; Metin Günday, *İdare Hukuku*, Ankara, İmaj, 10. Baskı, 2011, s.3-24; Mükbil Özyörük, *İdare Hukuku Ders Notları*, Ankara, 72 Teksir-Daktilo-Fotokopi, 1977, s.94-120; Sıddık Sami Onar, *İdare Hukukunun Umumî Esasları*, İstanbul, Hak Kitabevi, İsmail Akgün Matbaası, 1966, c.I, s.1-8; Lûtfi Duran, *İdare Hukuku Ders Notları*, İstanbul, İÜHF Yayınları, 1982, s.1-14; Hamza Eroğlu, *İdare Hukuku*, Ankara, Turhan, 5. Baskı, 1985, s.1-23; Şeref Gözübüyük ve Turgut Tan, *İdare Hukuku*, Ankara, Turhan, 8. Baskı, 2011, c.1, s.16-25; A. Şeref Gözübüyük, *Yönetim Hukuku*, Ankara, Turhan, 10. Baskı, 1999, s.467; İsmet Giritli, Pertev Bilgen, Tayfun Akgüner ve Kahraman Berk, *İdare Hukuku*, İstanbul, Der, 4. Baskı, 2011, s.3-13; Yıldızhan Yayla, *İdare Hukuku*, İstanbul, Beta, 2009, s.1-22; Şükrü Karatepe, *İdare Hukuku*, İzmir, Üniversite Kitabevi, 1993, s.22-28; Bahtiyar Akyılmaz, *İdare Hukuku*, Konya, Sayram, 2004, s.7-12; Halil Kalabalık, *İdare Hukuku Dersleri*, İstanbul, Değişim, 2004, s.1-12; Ramazan Yıldırım, *İdare Hukuku Dersleri*, Konya, Mimoza, 2. Baskı, 2006, s.1-11; Ramazan Yıldırım, *İdare Hukuku Kavramları Sözlüğü*, Konya, Mimoza, 2006; Ramazan Cengiz Derdiman, *İdare Hukuku*, Bursa, Alfa Aktüel, 2007, s.11-33; Yahya K. Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, Cilt I, Ankara, Yetkin, 2012, s.46-64; Hasan Nuri Yaşar, *İdare Hukuku*, İstanbul, Der, 2014, s.13-55; Turan Yıldırım, Melikşah Yasin, Nur Kaman, M. Eyüp Özdemir, Gül Üstün ve Özge Okay Tekinsoy, *İdare Hukuku*, İstanbul, Oniki Levha, 6. Baskı, 2015, s.3; Ender Ethem Atay, *İdare Hukuku*, Ankara, Turhan, 5. Baskı, 2016, s.11-16; Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Türk İdare Hukuku*, Ankara, Seçkin, 7. Baskı, 2016, s.33-39; Ali Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, Cilt I, Ankara, Yetkin, 2017, s.25-26.

Önce bu bölümün plânını verelim:

PLÂN:

I. Giriş

II. İdare Organı (Organik Anlamda İdare)

III. İdarî Fonksiyon (Fonksiyonel Anlamda İdare)

Şimdi bu plân dahilinde konuyu inceleyelim:

I. GİRİŞ

“İdare hukuku (*droit administratif*)”nun konusu “idare (*administration*)”dir. Peki ama, “idare” nedir?

A. GENEL ANLAMDA “İDARE” KAVRAMI

Genel anlamda “idare (yönetim, *administration*)”, belli bir amacın gerçekleştirilmesi için kurulan örgüt veya bu amaca ulaşmak için yürütülen plânlı insan faaliyeti demektir¹. Bu anlamda idare (yönetim), hem *örgütü* hem de bu örgütün *faaliyetlerini* ifade eder. İdare olgusu beşerî faaliyetin her alanında görülür. Açıkçası, nerede belli bir amacın gerçekleşmesi için yapılan bir faaliyet varsa, orada bir idare olgusu vardır.

B. KAMU İDARESİ-ÖZEL İDARE AYRIMI

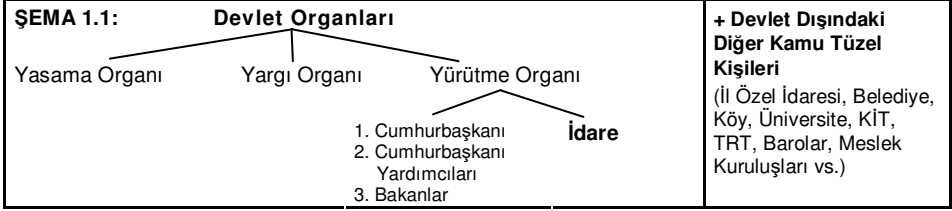
Buna göre, idare olgusu, bir devlette görüldüğü gibi, özel hayatın her alanında, bir şirkette, bir vakıfta, bir dernekte, hatta bir apartmanda da görülür². İdare kavramı, hem kamu kesimi, hem de özel kesim için geçerlidir³. Hemen belirtelim ki, idare hukukunun konusunu oluşturan “idare”, şirket, vakıf, dernek gibi özel idareler değil, devletin idaresi, yani kamu idaresidir. Bu nedenle, “kamu idaresi (*administration publique*)” ile “özel idare (*administration privée*)”yi birbirinden ayırmak gerekir. Kamu idaresi ile özel idareler arasında şu farklılıklar vardır⁴:

1. **Amaçları farklıdır.** Kamu idaresinin amacı “kamu yararı (*intérêt public*)”dır. Özel idarelerin amacı ise özel yarar ve çıkarları sağlamaktır.
2. Kamu idareleri, kamu yararı amacını gerçekleştirebilmek için, “**kamu gücü** (*puissance publique*)”yle donatılmışlardır. Oysa özel idareler, kamu gücüne sahip değildirler.
3. Kamu idareleri kamu gücüne sahip olduklarından dolayı özel kişiler karşısında **üstün** konumdadırlar. Özel kişilerin rızaları hilafına onlar hakkında işlem yapabilirler. Oysa özel idareler ile özel kişiler arasında **esitlik ilkesi** geçerlidir. Bu şu anlama gelir ki, bir özel idare, örneğin bir şirket, bir özel kişinin rızasını almaksızın onunla ilgili bir hukukî işlemde bulunamaz.
4. Kamu idaresinin kuruluşu ve çalışması kanunlarla düzenlenmiştir. Kamu idaresi alanında **kanuna bağlılık ilkesi** geçerlidir. Kamu idaresinin -yöneticisi, karşılaştığı soruna, tüm ihtimalleri düşünerek serbestçe bir çözüm bulamaz. Kamu yöneticisi, kanunun izin vermediği bir çözüme başvuramaz. Buna karşı-

1. A. Şeref Gözübüyük, *Yönetim Hukuku*, Ankara, Turhan, 13. Baskı, 1999, s.1; Hamza Eroğlu, *İdare Hukuku*, Ankara, Turhan, 1985, s.1.
 2. Hartmut Maurer, *Droit administratif allemand*, (Çev.: Michel Fromont), Paris, LGDJ, 1994, s.9.
 3. Gözübüyük, *Yönetim Hukuku*, *op. cit.*, s.1.
 4. Bu farklılıklar konusunda bkz. Gözübüyük, *Yönetim Hukuku*, *op.cit.*, s.9; İsmet Giritli, Pertev Bilgen, Tayfun Akgüner ve Kahraman Berk, *İdare Hukuku*, İstanbul, Der, 4. Baskı, 2011, s.4-6; Jean Rivero, *Droit administratif*, Paris, Dalloz, 1971, s.10-11.

4. Yürütme organının içinde yer alan Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, prensip olarak, idare kavramına dâhil değildir. O hâlde, idare, yürütme organının bu makamlar dışında kalan kısmıdır.
5. Ancak Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, idare kavramıyla yakın ilişkiler içindedir.

Şimdi devlet organları arasında idarenin yerini şematik olarak göstereyim:

Yukarıdaki açıklamalara göre idare organını, devletin yürütme organının Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar dışında kalan kısmı olarak tanımlayabiliriz. Ancak idare organı, devletin bu kısmından ibaret değildir. İdare organına, il özel idaresi, belediye, köy, üniversite, KİT, TRT gibi devlet dışındaki diğer kamu tüzel kişileri de dâhildir. O hâlde, organik anlamda idareyi veya kısaca idare organını şöyle tanımlayabiliriz:

TANIM: *İdare organı*, devletin yürütme organının Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar dışında kalan kısmı ile devlet dışındaki diğer kamu tüzel kişileridir.

Bu tanımlı şu şekilde formüleştirebiliriz:

İdare Organı	=	Yürütme Organının Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanlar Dışında Kalan Kısmı	+	Diğer Kamu Tüzel Kişileri
--------------	---	---	---	---------------------------

III. İDARÎ FONKSİYON (FONKSİYONEL ANLAMDA İDARE)

Bibliyografya.- Léon Duguit, *Manuel de droit constitutionnel*, Paris, Anciennes Maisons Thorin et Fontemoing, 4. Baskı, 1923, s.90-102; Léon Duguit, *Traité de droit constitutionnel*, Paris, Anciennes Maisons Thorin et Fontemoing, 2. Baskı, 1923, c.II, s.132-136; Raymond Carré de Malberg, *Contribution à la théorie générale de l'Etat*, Paris, Sirey, 1920, c.I, s.268-284; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *op. cit.*, c.I, s.625-630; Auby ve Ducos-Ader, *op. cit.*, s.176-178; Bénoit, *op. cit.*, s.27-52; Rivero, *op. cit.*, s.11-12; Gérard Timsit, *Le rôle de la notion de fonction administrative en droit administratif français*, Paris, LGDJ, 1963; Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 12. Baskı, 2011, s.188-191; Turan Güneş, *Türk Pozitif Hukukunda Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri*, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1965, s.12-36; Burhan Kuzu, *Anayasa Hukukumuzda Yürütme Organının Düzenleyici İşlem Yapma Yetkisi ve Güçlendirilmesi Eğilimi*, İstanbul, Filiz, 1987, s.28-41; Günday, *op. cit.*, s.10-14; Özyörük, *op. cit.*, s.92-120; Duran, *op. cit.*, s.6-10; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.17-25; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.9-13; İl Han Özay, *Günüşğında Yönetim*, İstanbul, Alfa, 1994, s.363-374; Tahsin Bekir Balta, *İdare Hukuku I: Genel Konular*, AÜSBF Yayınları, 1970-1972, s.4; Yayla, *op. cit.*, s.19-22; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.60-63; Atay, *op. cit.*, s.16-17; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.97-98; Ulusoy, *op. cit.*, c.I, s.26-47.

Resmî Gazete yayınlaması idarî fonksiyon niteliğinde değil, hükûmet fonksiyonu niteliğinde olan işlemlerdir. Keza TBMM seçimlerinin Cumhurbaşkanı tarafından yenilenmesi kararı da idarî fonksiyon alanında bulunmaz. Bunların incelenmesi de idare hukukunun değil, anayasa hukukunun alanına girer. Bu tür işlemler, bir idarî işlem olmadıklarına göre idarî yargının denetimi dışında kalır.

c) Yürütme organının yargı organıyla olan ilişkileri (örneğin Cumhurbaşkanının Anayasa Mahkemesinde iptal davası açması) idarî fonksiyon niteliğinde değildir. Bunların incelenmesi de idare hukukunun değil, anayasa hukukunun konusuna girer. Keza, bu tür işlemlere karşı da idarî yargıda dava açılmaz.

d) Yürütme organının başka devletlerle olan ilişkileri idarî nitelikte değildir⁴⁷. Diğer bir ifadeyle, devletin “diplomatik faaliyeti”, yani devletin diğer bir devlet ile veya bir uluslararası kuruluşla yaptığı eylem ve işlemler, “idarî fonksiyon” değil, “hükûmet fonksiyonu” kapsamına girer⁴⁸. Dolayısıyla bu tür ilişkilerin incelenmesi idare hukukunun değil, uluslararası hukukun konusuna dâhildir. Bu tür işlemlere karşı da idarî yargı organlarında dava açılmaz.

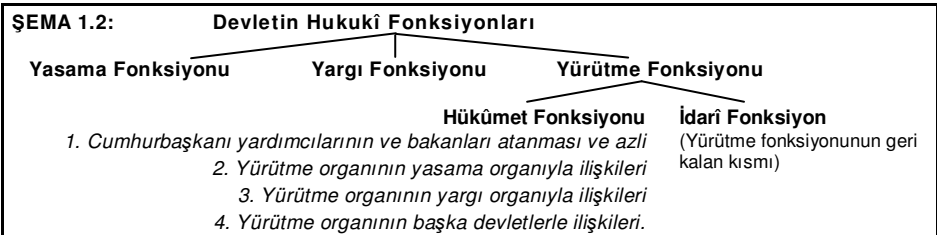
SONUÇLAR:

1. İdarî fonksiyon, yasama ve yargı fonksiyonlarının dışında kalan bir devlet fonksiyonudur.
2. İdarî fonksiyon, esasen, yürütme organının bir fonksiyonudur. Ancak yürütme organının şu fonksiyonları idarî fonksiyonun dışında kalır (Bunlar “hükûmet fonksiyonu”na dâhildirler):
 - a) Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların atanması ve görevden alınması.
 - b) Yürütme organının yasama organıyla olan ilişkileri.
 - c) Yürütme organının yargı organıyla olan ilişkileri.
 - d) Yürütme organının başka devletlerle olan ilişkileri.

TANIM 1: İdarî fonksiyon, yürütme organının bir fonksiyonudur. Ancak yürütme organının yasama ve yargı organları ve yabancı devletler ile ilişkileri çerçevesinde yaptığı işlemler ve keza Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların atanması ve azli işlemleri idarî fonksiyonun dışında kalır.

Bu sonucu şu şekilde formüleştirebiliriz:

$$\boxed{\text{İdarî Fonksiyon}} = \boxed{\text{Yürütme Organının Fonksiyonu}} - \boxed{\text{Hükûmet Fonksiyonu}}$$

47. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.73.

48. *Ibid.*, c.I, s.74.

Bölüm 2

İDARE HUKUKU

(Tanımı, Sistemleri, Gelişimi, Özellikleri, Kaynakları,
Uygulama Alanı, Bölümleri, Temel İlkeleri, vs.)

Bibliyografya.- Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.77-93; Chapus, *op. cit.*, s.1-12; André de Laubadère, Jean-Claude Venezia ve Yves Gaudemet, *Traité de droit administratif*, Paris, LGDJ, 15. Baskı, 1999, c.I, s.13-54; André de Laubadère, Jean-Claude Venezia ve Yves Gaudemet, *Droit administratif*, Paris, LGDJ, 1995, s.16-31; Peiser, *op. cit.*, s.1-14; Auby ve Ducos-Ader, *op. cit.*, s.179-180; Francis-Paul Bénéoit, *Le droit administratif français*, Paris, Dalloz, 1968, s.53-84; Vlachos, *op. cit.*, s.42-51; Jean-Michel de Forges, *Droit administratif*, Paris, PUF, 1991, s.9-14; Rivero, *op. cit.*, s.14-35; Maurer, *op. cit.*, s.25-59; Onar, *op. cit.*, c.I, s.101-122; Özyörük, *op. cit.*, s.122-146; Balta, *op. cit.*, s.26-32, 82-97; 140-192; Duran, *op. cit.*, s.15-44; Eroğlu, *op. cit.*, s.11-29; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.25-139; Gözübüyük, *Yönetim Hukuku*, *op.cit.*, s.12-30; Günday, *op. cit.*, s.24-34; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.14-59; Kalabalık, *op. cit.*, s.13-27; Atay, *op. cit.*, s.11-53; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.39-89; Ulusoy, *op. cit.*, c.I, s.15-22.

İdare hukuku, genel olarak idarenin tâbi olduğu hukuktur. Ama idarenin tâbi olduğu bu hukuk, hangi hukuktur? İşte bu bölümde idare hukukunun tanımını, sistemlerini, doğumunu, gelişimini, özelliklerini, kaynaklarını, uygulama alanını, diğer hukuk dallarıyla ilişkilerini, bölümlerini ve idare hukukuna hâkim olan temel ilkeleri göreceğiz. Plânımız şu şekilde olacaktır.

PLAN:

- I. İdare Hukukunun Tanımı
- II. İdare Hukuku Sistemleri
- III. İdare Hukukunun Doğumu ve Gelişimi
- IV. İdare Hukukunun Özellikleri
- V. İdare Hukukunun Kaynakları
- VI. İdare Hukukunun Uygulama Alanı
- VII. İdare Hukuku ile Diğer Hukuk Dalları Arasındaki İlişkiler
- VIII. İdare Hukukunun Bölümleri
- IX. İdare Hukukuna Hâkim Olan Temel İlkeler

I. İDARE HUKUKUNUN TANIMI

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1-10; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.26-27; Peiser, *op. cit.*, s.1; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.76-80; Rivero, *op. cit.*, s.20; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.14-16; Eroğlu, *op. cit.*, s.11-13.

“İdare hukuku (*droit administratif*)”, biri geniş, diğeri dar olmak üzere iki değişik anlamda tanımlanmaktadır.

a) Geniş anlamda idare hukuku (*droit administratif au sens large*), idarenin kuruluş ve işleyişine uygulanan hukuk kurallarının bütünüdür¹. Bu kurallar kamu hukuku kuralları olabileceği gibi, özel hukuk kuralları da olabilir. Bu anlamda, Anglo-Sakson ülkelerinde de idare hukuku vardır. Geniş anlamda idare hukukuna, aslında “idarenin hukuku (*droit de l’administration*)” denebilir².

b) Dar anlamda idare hukuku (*droit administratif au sens strict*) ise idarenin kuruluş ve işleyişine uygulanan kamu hukuku kurallarının bütünüdür. Bu anlamda idare hukuku kuralları, özel hukuk kurallarından farklı, özel hukuk kurallarını aşan birtakım kurallardan (*règles exorbitantes du droit commun*) oluşur³. *İşte bu dar anlamda idare hukuku, idare organına ve fonksiyonuna uygulanan özel hukuk kurallarından farklı olan kurallar bütünüdür*⁴. Keza idare hukukundan doğan uyumsuzluklar, genel ve ortak yargı düzeni olan adlî yargıda değil, ayrı ve özel bir yargı düzeni olan idarî yargıda çözümlenir. Dar anlamda idare hukuku, sadece kara Avrupası ülkelerinde görülür. Bu ülkelerde ve bizde “idare hukuku” deyince bundan dar anlamda idare hukuku anlaşılır.

Dar anlamda idare hukukunu şu şekilde tanımlayabiliriz:

TANIM: *İdare hukuku*, idarenin kuruluş ve işleyişini düzenleyen kamu hukuku kurallarının bütünüdür. **DİĞER BİR İFADEYLE**, *idare hukuku*, idare organını ve fonksiyonunu düzenleyen özel hukuk kurallarını aşan hukuk kurallarının bütünüdür.

II. İDARE HUKUKU SİSTEMLERİ

İdare hukuku alanında başlıca iki sistem vardır:

A. ANGLO-SAKSON SİSTEMİ: ADLÎ İDARE SİSTEMİ

Bibliyografya.- Onar, *op. cit.*, c.I, s.78-83; Günday, *op. cit.*, s.84; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.14; Balta, *op. cit.*, s.140-142; Bénoit, *op. cit.*, s.70-73; Esin Örucü, “Büyük Britanya’da İdarenin Yargısal Denetimi”, *II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi: İdarî Yargının Dünyadaki Bugünkü Yeri*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1993, s.254-270; Mustafa Karabulut, “İngiltere’de İdarenin Yargısal Denetimi Üzerine Bir İnceleme”, *Danıştay Dergisi*, Yıl 30, Sayı 102, 2000, s.16-27; O. Hood Phillips ve Paul Jackson, *Constitutional and Administrative Law*, Londra, Sweet&Maxwell, 7. Baskı, 1987, s.530-

1. Peiser, *op. cit.*, s.1.

2. Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.77; André de Laubadère, Jean-Claude Venezia ve Yves Gaudemet, *Traité de droit administratif*, Paris, LGDJ, 15. Baskı, 1999, c.I, s.26.

3. Peiser, *op. cit.*, s.1; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.78; Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1, 470; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.27.

4. Peiser, *op. cit.*, s.1; Rivero, *op. cit.*, s.20. Örneğin Rivero, idare hukukunu “kamu tüzel kişilerin idarî faaliyetini düzenleyen özel hukuku aşan hukuk kurallarının bütünü” olarak tanımlamaktadır.

1. İdarî Yargının Ortaya Çıkışı

Fransa’da Fransız ihtilalinden sonra, 16-24 Ağustos 1790 tarihli Kanunla, “idarî ve adlî makamların ayrılığı ilkesi (*principe de la séparation des autorités administratives et judiciaires*)”¹⁰ kabul edilmiş ve hâkimlerin idareye karşı açılmış davalara bakmaları, idarî işler hakkında karar vermeleri ceza tehdidi altında yasaklanmıştır¹¹. Bu Kanunun İkinci Bölümünün 13’üncü maddesi şöyle demektedir:

“Adlî görevler, idarî görevlerden ayırırlar ve her zaman ayrı kalacaklardır. Hâkimler, hangi şekilde olursa olsun idarî makamların işlerine karışamazlar, görevleri dolayısıyla idarecileri mahkemelere çağıramazlar; aksi takdirde görev suçu işlemiş olurlar”¹².

Keza 16 Fructidor Yıl III [1795] tarihli bir Kararname “her ne türde olursa olsun mahkemelerde idarî işlemler hakkında dava açılmayacağını” hüküm altına almıştır. Fransa’da 16-24 Ağustos 1790 tarihli Kanun, gerekse 16 Fructidor Yıl III [1795] tarihli Kararname hâlâ yürürlüktedir ve uygulanmaktadır. Örneğin Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının “vize (*visa*)”lerinde 16-24 Ağustos 1790 tarihli Kanunu her zaman zikreder¹³.

Fransa’da idareyle ilgili uyuşmazlıklar hakkında mahkemelerde dava açılması bu şekilde yasaklanınca, idarenin eylem ve işlemlerinden zarar gören vatandaşlar, mahkemelere başvuramadıkları için doğrudan doğruya idareye başvurup zararlarının giderilmesini istediler. Bu durumda idare ile bireyler arasındaki uyuşmazlık hakkında doğrudan doğruya yine idare karar veriyordu¹⁴. İdare ile vatandaşlar arasındaki uyuşmazlık hakkında idarenin kendisinin karar vermesi sistemine “idareci-hâkim sistemi (*système de l’administrateur-juge*)” denmektedir¹⁵. Bu ise adalet ve hakkaniyete aykırıydı¹⁶. Çünkü idare aynı davada hem taraf, hem de hâkim oluyordu¹⁷. Bu ise “kimse kendi davasında hâkim olamaz (*nemo debet esse iudex in propria causa*)” şeklinde ifade edilen evrensel hukuk ilkesine aykırıydı¹⁸.

Neticede bu durumu bir ölçüde de olsa gidermek için 22 Frimaire Yıl VIII (13 Aralık 1799) Anayasasıyla “*Conseil d’État* [konsey deta okunur] (Devlet Şurası, Danıştay)” kuruldu ve idare ile vatandaş arasındaki uyuşmazlıkları

10. Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.748.

11. Vedel ve Delvolvé, op. cit., c.I, s.101; Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.748; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, op. cit., c.I, s.346.

12. Vedel ve Delvolvé, op. cit., c.I, s.101; Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.748.

13. Vedel ve Delvolvé, op. cit., c.I, s.101-102.

14. Vedel ve Delvolvé, op. cit., c.I, s.103; Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.748.

15. Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.748. Buna “idare-hâkim sistemi (*système de l’administration-juge*)” de denir (De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, op. cit., c.I, s.347).

16. Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.748.

17. Vedel ve Delvolvé, op. cit., c.I, s.103.

18. Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.748.

İdare hukukunun içtihadî nitelikte olmasının avantajı, bu hukuk dalına esneklik sağlaması; dezavantajı ise, hukukî belirsizliğe açık olmasıdır⁷². Ayrıca, idare hukukunun içtihadî nitelikte olması yüzünden bu hukuk dalının kuralları, dağınık hâlde bulunur ve öğrenilmeleri çok zordur⁷³. İdare hukukunun bir nevi “yarı-gizli hukuk (*droit demi-secret*)” olduğunu düşünenler vardır⁷⁴. İdare hukuku kurallarını tanımak için mahkeme kararlarını bilmek gerekir. İdare hukukunun karmaşık, zor anlaşılır (*hermétique*), öğrenilmesi zor bir hukuk dalı olduğu iddia edilmiştir. İdare hukukunun “Bizantizm (*byzantisme*)” ve “ezoterizm (*ésotérisme*)”e saplanmış bir hukuk olduğu savunulmuştur. Keza aşırı yumuşaklığı, istikrarı, önceden tahmin edilebilirliği ortadan kaldırdığı, bunun da hukukî güvenliği sarstığı, idare hukukunda gereğinden fazla özel durumların bulunduğu, idarî mahkemelerin kararlarının önceden tahmin edilemeyeceği, idarî yargının bir nevi “lotarya” olduğu ileri sürülmüştür⁷⁵. Nihayet, içtihadî nitelikteki bir kural kaçınılmaz olarak “geçmişe etkili (*effet rétroactif*)” bir kuraldır⁷⁶. Zira hâkim daha önce vuku bulmuş bir olay dolayısıyla karar verir. Bu ise hukuk güvenliği ilkesiyle bağdaşmaz. Kaldı ki zaman zaman “içtihat değişiklikleri (*revirements de jurisprudence*)”ne de şahit olunur⁷⁷.

İçtihadî olmasından dolayı idare hukukunun genel prensipleri, normlar hiyerarşisinde kanunların altında, tüzükler dâhil, idarenin düzenleyici işlemlerinin üstünde yer alır. Bu şu anlama gelir ki, idare hukukunun genel ilkeleri kanun koyucuyu bağlamaz. Yasama organı, istediği her zaman, idare hukukunun genel ilkelerine aykırı düzenleme yapabilir. Bu durumda, içtihat yoluyla geliştirilen genel ilkenin bir anayasal dayanağı yoksa bu genel ilke değil, kanun geçerli olur.

Türkiye açısından burada 9 Temmuz 2018’de yürürlüğe giren yeni sistemde Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin karşısında idare hukukunun genel prensiplerinin değerini de belirtmek gerekir. Cumhurbaşkanlığı kararnameleri Danıştay tarafından denetlenemeyeceğine göre idare hukukunun Danıştay tarafından müeyyidelendirilen genel ilkeleri Cumhurbaşkanını bağlamaz. Bu ilkelerin anayasal veya yasal dayanağı yoksa, bu ilkeler değil, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi geçerli olur. Bu konuda daha fazla bilgi için aşağıda V, B, 1, b başlığı altında “İçtihadî Kuralın Değeri” başlıklı kısma bakınız (s.82-83).

72. Peiser, *op. cit.*, s.6; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.15.

73. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.16.

74. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.93.

75. Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.7; Prosper Weil, *Le droit administratif*, Paris, PUF, 1991, s.23.

76. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.16.

77. *Ibid.*, c.I, s.16.

2. Doktrin (Öğreti)¹⁰⁹

Doktrin (öğreti) idare hukukunun yardımcı kaynaklarının ikincisidir. İdare hukuku doktrini, idare hukuku alanında çalışan bilim adamlarının görüş ve düşünceleridir. Doktrin bir bağlayıcılığı yoktur. İdarî yargı hâkimleri doktrine uymak zorunda değildir. Ancak istiyorlarsa, karışık bir problemi kendileri çözmek yerine, bu konuda bilim adamlarının önerdikleri çözümden yararlanabilirler. Doktrin gerek mevzu hukukun yorumunda, gerekse idare hukukunun kaynaklarından içtihadın oluşumunda önemli bir rol oynayabilir. Nihayet yargı kararları yoluyla oluşan içtihadî kurallar doktrin tarafından sistemleştirilir ve işlenir.

VI. İDARE HUKUKUNUN UYGULAMA ALANI

Bibliyografya.- De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.40-54; Peiser, *op. cit.*, s.8-10; Auby ve Ducos-Ader, *op. cit.*, s.179; Bénéoit, *op. cit.*, s.67-70, 80-84; Chapus, *op. cit.*, c.I, s.3-6; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.109-115; Rivero, *op. cit.*, s.30-35; Bénéoit, *op. cit.*, s.67-69, 80-84; Onar, *op. cit.*, c.I, s.94-100, 120-122; Gözübüyük ve Tan, *op.cit.*, c.I, s.3-7; Günday, *op.cit.*, s.30-32; Özay, *op. cit.*, s.332-335; Duran, *op. cit.*, s.21-28; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.54-59.

İdarenin bazı faaliyetleri idare hukukuna değil, özel hukuka tâbidir. Bu tür faaliyetlerde idare, aynen bir özel hukuk kişisiymiş gibi hareket etmektedir. Örneğin idare, ihtiyacı olduğu bir binayı bir özel kişiden, kira sözleşmesi yaparak kiralayabilir. Burada yapılan kira sözleşmesi, idare hukukuna değil, borçlar hukukuna tâbi olur. Bu sözleşmeden dolayı ortaya çıkacak uyuşmazlıklara da idarî yargıda değil, adlî yargıda bakılır.

Demek ki idarenin yaptığı her faaliyet idare hukukuna tâbi değildir. Bu nedenle idarenin hangi faaliyetinin idare hukukuna, hangisinin ise özel hukuka tâbi olduğunu, yani idare hukukunun uygulama alanını saptamamız gerekir. “İdare hukukunun uygulama alanı (*domaine d’application du droit administratif*)”nın¹¹⁰ tespiti için iki ölçüt kullanılmaktadır: Kamu gücü ölçütü ve kamu hizmeti ölçütü.

Öncelikle şunu belirtelim: Kamu gücü ve kamu hizmeti ölçütleri, Fransa’da başlangıçta idarî yargının görev alanını belirlemek için geliştirilmiştir. Fransa’da idarî yargı ile adlî yargı arasında görev paylaşımı, 1830’dan 1873’e kadar, münhasıran “kamu gücü kriteri (*critère de la puissance publique*)” belirlenmiş iken; 1873’ten sonra da “kamu hizmeti kriteri (*critère du service public*)” ile belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre, 1873’e kadar idarenin bütün eylem ve işlemlerinden değil, sadece kamu gücüne dayanan eylem ve işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların idarî yargının görev alanına girdiği kabul edilmiştir. 1873’ten sonra ise, kamu gücü kullanılsın ya da kullanılsın bir

109. Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.134-139; Günday, *op.cit.*, s.34.

110. Bénéoit, *op. cit.*, s.67.

cuğuna çarparak onun yaralanmasına sebep olmuştur. Çocuğun babası, Fransız Medenî Kanununun istihdam edenin sorumluluğu hakkındaki hükümlerine (m.1832-1834) dayanarak adliye mahkemeleri önünde uğradığı zararın tazmini için devlete karşı tazminat davası açmıştır. Bordeaux şehrinin içinde bulunduğu Gironde ili Valisi Adolphe Jean, tazminat istemiyle devlete karşı adlî yargıda dava açılmayacağını ileri sürerek bu davaya karşı görev uyuşmazlığı kararı almış ve bunun üzerine Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi, bu davanın adlî yargıda değil, idarî yargıda görülmesi gerektiğine karar vermiştir.

Oysa *Blanco* davasında kamu gücü kriteri uygulanarak, bu davanın adlî yargıda görülmesi gerektiğine karar verilebilirdi. Çünkü söz konusu dava, devletin bir özel işletmeci gibi işlettiği bir tütün işletmesinden kaynaklanmıştır. Bu tütün işletmesi özel sektördeki ticarî işletmeler gibi işletilmektedir. Zararı veren olay herhangi bir kamu gücüne dayanmaz. Zarar, idarî bir makamın kamu gücüne dayanarak yaptığı bir işlemde değil, vagoneti idare eden işçilerin tedbirsizliğinden kaynaklanmıştır. Bu davada hükümet komiseri David, konusu ne olursa olsun kamu hizmetleri nedeniyle idareye karşı açılacak davalarda adliye mahkemelerinin yetkisiz olduğunu görüşünü ileri sürmüş¹²⁷, Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi de bu görüşe hak vermiştir.

İdare hukukunun uygulama alanının ve keza idarî yargının görev alanının belirlenmesinde “kamu hizmeti kriteri”, Fransız Danıştay tarafından 6 Şubat 1903 tarihli *Terrier* ve 4 Mart 1910 tarihli *Thérond* kararları ile Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından 29 Şubat 1908 tarihli *Feutry* kararlarında oldukça kesin bir şekilde ifade edilmiştir.

2. *Terrier* Kararı

Fransız Danıştayının 6 Şubat 1903 tarihli “yılan avcısı (*chasseur de vipères*)” diye bilinen *Terrier* kararında Saône-et-Loire İl Genel Meclisi, ildeki yılanlarla mücadele etmek için getirilen her yılan başına 0,25 Frank ödül vermeyi vaat etmiştir. Yılan avı oldukça verimli geçmiş ve kısa bir sürede İl Genel Meclisinin ödül için ayırdığı para tükenmiştir ve Bay *Terrier*'in getirdiği yılan başları için ödül verilememiştir. Bunun üzerine Bay *Terrier*, Danıştay'da tazminat davası açmıştır¹²⁸. Fransız Danıştay bu davanın bir kamu hizmetiyle ilgili olduğunu gözlemlemiş ve dolayısıyla bu davanın idarî yargıda açılabilmesine karar vermiştir. Bu davada hükümet komiseri *Romieu*'nün ileri sürdüğü ve Danıştay tarafından benimsenen şu görüş kamu hizmeti kriterini en güzel bir şekilde özetlemektedir:

“İster genel, ister mahallî nitelikte olsun, idare, ister sözleşme, isterse otorite işlemleri yoluyla hareket etsin, kamu hizmetlerinin kuruluş ve işleyişine ilişkin

127. Long *et al.*, *op. cit.*, s.2.

128. Conseil d'État, 6 Şubat 1903, *Terrier*, RDCE, 1903, s.94 (Long *et al.*, *op. cit.*, s.72-75; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.112).

gatives de puissance publique)” tabiri kullanılmaktadır¹⁶¹. Biz de “kamu gücü” yerine “kamu gücü ayrıcalıkları” tabirini kullanacağız.

1. Tanım

Kamu gücü ayrıcalıkları, özel hukukta görülmeyen, özel hukuku aşan birtakım yetki ve durumlar olarak tanımlanabilir. Kamu gücü ayrıcalıkları bu şekilde tanımlanınca, bazı yazarlar bunun yerine doğrudan “özel hukuku aşan ayrıcalıklar (*prérogatives exorbitantes du droit commun*)” terimini kullanmaktadırlar¹⁶². Burada her ne kadar, “ayrıcalık (*prérogative*)” terimi kullanılıyorsa da, idare hukukunda idareye her zaman bir üstünlük veya bir ayrıcalık tanınmaz; aynı zamanda idare yükümlülüklerine¹⁶³ de tâbi tutulur¹⁶⁴. Bu nedenle, bazı Fransız yazarlar “özel hukuku aşan ayrıcalıklar” ifadesi yerine haklı olarak “özel hukuku aşan ayrıcalıklar ve bağımlılıklar (*prérogatives et sujétions exorbitantes du droit commun*)” ifadesini kullanmaktadırlar¹⁶⁵. Biz daha yaygın terim olan “kamu gücü ayrıcalıkları” terimini veya “kamu gücü ayrıcalık ve yükümlülükleri” terimini kullanacağız.

2. Varlık Sebebi

Niçin idareye birtakım kamu gücü ayrıcalıkları tanınmıştır? Bunun sebebi, “kamu yararı (*utilité publique*; genel çıkar, *intérêt général*)”nın sağlanması düşüncesidir¹⁶⁶. Örneğin bir yol yapımında yol üzerinde kalan bir tarlanın kamulaştırılması gerekir. Bunda kamu yararı vardır. Eğer idareye kamu gücü ayrıcalığı (tek yanlı karar alma gücü ve re’sen icra) tanınmamış olsaydı, idarenin o tarlaya el atabilmesi için mutlaka tarla sahibiyle anlaşması ve onu satın alması gerekirdi. Eğer tarla sahibi, tarlasını satmayı kabul etmez ise, idare kamu gücü ayrıcalığına sahip olmasaydı, tarla sahibini zorlaması ve yolu yapması mümkün olmazdı.

3. Kamu Gücü Ayrıcalıkları Nelerdir?

İdare hukukunda görülen başlıca “kamu gücü ayrıcalıkları (*prérogatives de puissance publique*)” nelerdir? Kamu gücü ayrıcalıklarına şu örnekler verilebilir:

161. De Forges, *op. cit.*, s.98; Rivero, *op. cit.*, s.435; Vlachos, *op. cit.*, s.326.

162. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, c.I, s.35.

163. Örneğin özel hukukta bir kişi sözleşme yaparken karşı tarafı seçmekte serbest iken, idare hukukunda idare sözleşme yaparken karşı tarafı seçmekte serbest değildir. Kamu ihalesi sürecinde belirli kişiyle sözleşme yapmak zorundadır.

164. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.36; Bénoit, *op. cit.*, s.76-78; Bu durumu ifade etmek için Jean Rivero idare hukukunu, özel hukuktan “daha fazla yetkiler (*dérogations en plus*)” ve “daha az yetkiler (*dérogations en moins*)” tanıyan kurallardan oluşmuş bir hukuk dalı olarak tanımlamaktadır (Rivero, *op. cit.*, s.35).

165. De Forges, *op. cit.*, s.98.

166. Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.470.

F. HUKUK DEVLETİ İLKESİ

Bibliyografya.- Gözler, *Türk Anayasa Hukuku, op. cit.*, s.113-123; Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku, op. cit.*, s.123-135; Günday, *op. cit.*, s.37-53; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.31-41; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.63-104; Balta, *op. cit.*, s.103-111.

1982 Anayasasının 2'nci maddesine göre, “Türkiye Cumhuriyeti... bir hukuk devletidir”. Anayasamızda tanınmış temel ilkelerden idare hukuku bakımından en önemlisi şüphesiz hukuk devleti ilkesidir.

TANIM: *Hukuk devleti en kısa tanımıyla, faaliyetlerinde hukuk kurallarına bağlı olan, vatandaşlarına hukukî güvenlik sağlayan devlet demektir*²⁴³.

1. Hukuk Devleti İlkesinin Tarihsel Gelişimi

Hukuk devleti anlayışı birden ortaya çıkmamıştır. Ortaçağda “mülk devlet” anlayışı vardı. Daha sonra “polis devleti” ve “hazine teorisi” anlayışları ortaya çıktı. Hukuk devleti anlayışını görmeden bunları kısaca görmekte yarar vardır.

a) Mülk-Devlet Anlayışı

Bibliyografya.- Onar, *op. cit.*, c.I, s.124-126; Balta, *op. cit.*, s. 83-84; Eroğlu, *op. cit.*, s.32-33; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.64; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.31; Özay, *op. cit.*, s.24-26.

Ortaçağda hâkim olan “mülk-devlet (*Patrimonialstaat, Etat patrimonial*)” anlayışına göre, devlet, kralın kişisel mülkü olarak kabul edilmekteydi. Feodal sistemde kral, ülkenin en büyük toprak sahibi durumundaydı. Ülke âdeta kralın çiftliği konumundaydı²⁴⁴. Kralın ülke üzerindeki yetkisi, mülkiyet hakkına benzetiliyordu²⁴⁵. Keza kralın dışındaki yöneticiler olan feodal beylerin yetkileri de, esas itibarıyla sahip oldukları toprak mülkiyetinden kaynaklanıyordu²⁴⁶. Yani feodal beylerin sahip oldukları kamusal yetki ve ayrıcalıklar da mülkiyet esasına dayanıyordu. Özetle, bu sistemde kamu gücüne sahip olanların (kralın ve feodal beylerin) bu yetkileri onların şahsî malı olarak görülüyordu²⁴⁷. Keza bu kamusal yetkiler, sözleşmeyle devredilebiliyor; miras yoluyla varislere de geçebiliyordu²⁴⁸. Böyle bir sistemde, yönetici olarak, gerek kralı, gerekse feodal beyleri sınırlandıran bir “idare hukuku” yoktu²⁴⁹. Gerek kral, gerekse feodal beylerin yetkileri tabii hukuk doktriniyle sınırlandırılmaya çalışılıyordu²⁵⁰. Kral ve feodal beylerin yetkileri esas itibarıyla, birer mülkiyet hakkı olarak özel hu-

243. Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku, op. cit.*, s.113; Günday, *op. cit.*, s.38; Yavuz Sabuncu, *Anayasaya Giriş*, Ankara, İmaj Yayıncılık, 2002, s.73.

244. Carl Schmitt, *Theorie de la constitution*, Çev. Lilyane Deroche, Paris, PUF, 1993, s.428.

245. Balta, *op. cit.*, s.84; Onar, *op. cit.*, c.I, s.125.

246. Onar, *op. cit.*, c.I, s.125.

247. *Ibid.*

248. Balta, *op. cit.*, s.84.

249. *Ibid.*

250. Onar, *op. cit.*, c.I, s.126.

görelim. Bu ilkeye “kanunî idare ilkesi”³¹⁵ veya “yasal yönetim ilkesi”³¹⁶ de dendiğini hatırlatalım.

İdarenin kanunîliği ilkesinin iki değişik anlamı vardır. İdarenin eylem ve işlemleri hem *kanuna dayanmalı*, hem de bu eylem ve işlemler *kanuna aykırı olmamalıdır*. Yani kanun, idarenin faaliyette bulunabilmesinin hem *şartı*, hem de *sınırıdır*

1. Kanuna Dayanma İlkesi (İdarenin *Secundum Legem* Özelliği)

Kanuna dayanma ilkesi, uygulamada tereddüt yaratan bir ilkedir. Bu nedenle bu ilkeyi burada ayrıntılı bir şekilde incelemek gerektiğini düşünüyoruz.

a) Genel Olarak

Yasama yetkisi aslî bir yetkidir³¹⁷. Yasama organı, bir alanı doğrudan doğruya düzenleyebilir. O alanın daha önce Anayasayla düzenleniyor olmasına gerek yoktur. Anayasanın hiçbir şekilde düzenlemediği bir alanı, yasama organı, ilk elden düzenleyebilir. Bu anlamda yasama yetkisi, “ilkel (veya ilksel)”, “aslî (*originaire*)” bir yetkidir. Yasama organının anayasaya dayanma zorunluluğu yoktur. Yasama organının tek zorunluluğu, anayasaya aykırı düzenleme yapmamaktır³¹⁸. Buna karşılık idare, yasama organı tarafından önceden kanunla düzenlenmemiş bir alanda faaliyette bulunamaz. İdare faaliyette bulunabilmek için mutlaka kanundan aldığı bir yetkiye sahip olmalıdır³¹⁹. İdarenin işlemleri kanuna dayanmak zorundadır. Kanun olmayan yerde, idare de yoktur³²⁰. Bu anlamda idarenin düzenleme yetkisi kanundan kaynaklanan, kanunu izleyen, yani *secundum legem*³²¹ bir yetkidir³²². Diğer bir ifadeyle, idare, yasama organı devreye girmeden tek başına çalışmaz³²³. Yani idarî fonksiyon, kanuna dayanmak zorundadır. İdarenin kanun olmayan bir alanda genel düzenleme yetkisi yoktur³²⁴. İdarenin kendine has bir inisiyatif gücü yoktur³²⁵. İdarenin alanı kanunların uygulanmasıdır³²⁶. Kısacası idare kanuna dayanmalıdır. Bu nedenle bu ilkeye bazı kitaplarda “kanunî dayanak ilkesi” ismi verilmektedir³²⁷.

315. Balta, *op. cit.*, s.126; Günday, *op. cit.*, s.42.

316. Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.34-35.

317. Gözler, *Türk Anayasa Hukuku, op. cit.*, s.367-368.

318. Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku, op. cit.*, s.207.

319. Günday, *op. cit.*, s.43.

320. Turan Güneş, *Türk Pozitif Hukukunda Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1965, s.41.

321. *Secundum legem* “kanunu izleyen, kanundan sonra” *Secundum* kelimesi *secundo* (ikinci) kelimesinden gelip, “sonra” “izleyen” anlamına gelir

322. Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku, op. cit.*, s.207-208.

323. Carré de Malberg, *op. cit.*, c.I, s.475.

324. *Ibid.* s.477.

325. *Ibid.*

326. *Ibid.*

327. Balta, *op. cit.*, s.127; Günday, *op. cit.*, s.43.

İkinci Kısım

İDARÎ TEŞKİLÂT

Yukarıda “idare organı”nı gördük. İdare organının, esasen yürütmenin Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlar dışında kalan kısmı olduğunu söylemiştik. İşte bundan sonra bu “idare organı”nı, yani “idarî teşkilât”ı daha yakından inceleyeceğiz. Aşağıda göreceğimiz gibi T.C. idarî teşkilâtı merkezî idare (devlet idaresi) ve yerinden yönetim kuruluşları olarak ikiye ayrılır. Yerinden yönetim kuruluşları da kendi arasında yer yönünden yerinden yönetim kuruluşları (mahallî idareler) ve hizmet yerinden yönetim kuruluşları (kamu kurumları) olmak üzere ikiye ayrılır. Biz bu kısımda önce merkezî idareyi (devlet idaresini), sonra yerinden yönetim kuruluşlarını (mahallî idareleri), daha sonra da hizmet yerinden yönetim kuruluşlarını (kamu kurumlarını) inceleyeceğiz. Ancak bunları görmeden önce “idarî teşkilâta hâkim olan temel ilkeleri” ayrı bir bölüm hâlinde görmek uygun olur. Dolayısıyla bu kısım aşağıdaki şekilde dört bölümden oluşacaktır. Bölümler birden itibaren değil, önceki bölümden kaldığı yerden ardışık olarak numaralandırılmıştır.

Bölüm 3: İdarî Teşkilâta Hâkim Olan Temel İlkeler

Bölüm 4: Merkezî İdare (Devlet İdaresi)

Bölüm 5: Mahallî İdareler (Yer Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları)

Bölüm 6: Kamu Kurumları (Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları)

Bölüm 3

İDARÎ TEŞKİLÂTA HÂKİM OLAN TEMEL İLKELER

Yukarıda “idare organı”nı gördük (s.31-54). İdare organının, esasen yürütmenin Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar dışında kalan kısmı olduğunu söylemiştik. İşte bundan sonra bu “idare organı”nı, diğer bir ifadeyle “idarî teşkilât”ı inceleyeceğiz. Ancak, idarî teşkilâtı görmeden önce, idarî teşkilâta hâkim olan temel ilkeleri görmek uygun olur. Burada sırasıyla “merkezden yönetim”, “yerinden yönetim”, “kamu tüzel kişiliği” ile “idarenin bütünlüğü” ilkelerini göreceğiz. Buna göre plânımız şu şekilde olacaktır.

PLÂN:

- I. Merkezden Yönetim İlkesi
- II. Yerinden Yönetim İlkesi
- III. Kamu Tüzel Kişiliği
- IV. İdarenin Bütünlüğü İlkesi

Şimdi bu plân dâhilinde konumuzu incelemeye başlayalım.

I. MERKEZDEN YÖNETİM İLKESİ

Bibliyografya.- Rivero, *op. cit.*, s.290-291; Peiser, *op. cit.*, s.61-64; Bénéoit, *op. cit.*, s.97-99; De Forges, *op. cit.*, s.104-106; Onar, *op. cit.*, c.II, s.589-610; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.143-144; Günday, *op. cit.*, s.65-70; A. Şeref Gözübüyük, *Türkiye'nin İdarî Yapısı*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1996, s.32-34; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.210-218; Eroğlu, *op. cit.*, s.136-140; Turan Yıldırım, *Türkiye'nin İdarî Teşkilâtı*, İstanbul, Alkım Yayınları, 1999, s.20-21, 25-29; Özyörük, *op. cit.*, s.151-155; Duran, *op. cit.*, s.47-53; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.120-121; Atay, *op. cit.*, s.205-233; Yıldırım *et al.*, *op. cit.*, s.45-47; Akylmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.179-188; Ulusoy, *op. cit.*, c.I, s.135-155.

Burada merkezden yönetim ilkesinin tanımını (A), özelliklerini (B), yararlarını, (C) sakıncalarını (D) ve bu ilkenin sakıncalarını telafi etmek amacıyla geliştirilmiş olan yetki genişliği ilkesini (E) göreceğiz.

A. TANIMI

Anayasal Tanınma.- Anayasamızın 123'üncü maddesinin 2'nci fıkrası, “idarenin kuruluş ve görevleri merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır” demektedir. Demek ki burada göreceğimiz “merkezden yönetim (merkeziyet, *centralisation*)” ve biraz aşağıda göreceğimiz “yerinden yönetim (adem-i merkeziyet, *décentralisation*)” ilkeleri “anayasal ilkeler”dir.

Önce ilkenin bir tanımını yapalım:

TANIM: “*Merkezden yönetim*” yahut eski tabiriyle “*merkeziyet*” ilkesi, vatandaşlara sunulacak kamu hizmetlerinin, belediye, köy, üniversite, KİT, TRT gibi devletten ayrı kamu tüzel kişileri tarafından değil, doğrudan doğruya “devlet” tarafından yürütülmesini öngören bir ilkedir.

Devlet üstlendiği kamu hizmetlerini konularına göre bölmüş; bu “bölüm”lerden her birini de ayrı bir “bakanlık (*département, ministériel*)” şeklinde örgütlemiştir. Ancak bakanlıkların ayrı bir tüzel kişiliği yoktur. Tek bir tüzel kişilik vardır; o da “devlet tüzel kişiliği (*personnalité morale de l’État*)”dir. Her bir bakanlık kendi görev alanında devlet tüzel kişiliğini temsil eder. Kamu hizmetleri değişik bakanlıklar tarafından yürütülse de, bu hizmetler, tek bir tüzel kişi adına, “devlet” adına yürütülür. Bu hizmetlerin yürütülmesinde kullanılan yetki de tek bir yetkidir ve o, “devlet yetkisi”dir. Türk idare hukukunda burada “devlet” dediğimiz tüzel kişiye, her nedense “merkezî idare” denmektedir. İşte, kamu hizmetlerinin “devlet” yani “merkezî idare” tarafından yürütülmesine “merkezden yönetim” veya “merkeziyet ilkesi” denmektedir.

Örneğin Türkiye’de güvenlik, sağlık ve ilköğretim kamu hizmetleri merkezden yönetim sistemine göre yürütülmektedir. Bu hizmetleri yürütmek amacıyla İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı kurulmuştur. Bu bakanlıklar, bu hizmetleri, kendi adlarına değil, “devlet” adına yürütür. Bu bakanlıkların kullandıkları yetki de devlet yetkisidir.

Bakanlıklar esas itibarıyla, devletin merkezinde, yani “başkent”te teşkilâtlanmışlardır. Belli bir bakanlığın görev alanındaki kamu hizmetleri, bakanlığın başkent teşkilâtında plânlanır ve düzenlenir¹. Bu plânlama ve düzenlemeyi yapan örgüte “*başkent teşkilâtı*” denir. Ancak başkent teşkilâtındaki sınırlı sayıda görevlinin, başkentte oturarak, kamu hizmetlerini tüm ülke düzeyinde yürütmesi mümkün olmadığından, her bakanlık tüm ülkeye yayılmış bir teşkilâta da ihtiyaç duyar. İşte başkent dışındaki bu teşkilâta “*merkezî idarenin taşra teşkilâtı*” denir². Gerek başkent teşkilâtının, gerekse taşra teşkilâtının kimlerden oluştuğunu aşağıda ayrıntılarıyla göreceğiz. Burada sadece merkezden yönetim sisteminin özelliklerini verelim.

B. MERKEZDEN YÖNETİMİN ÖZELLİKLERİ

Merkezden yönetimin başlıca özellikleri şunlardır:

1. Merkezden yönetimde tek bir tüzel kişilik vardır, o da “devlet tüzel kişiliği”dir. Bu tüzel kişiliğe, “merkezî idare” de denir. Kamu hizmetlerinin yürütülmesi bu tüzel kişi tarafından, yani “merkezî idare” tarafından üstlenilir.

1. Günday, *op. cit.*, s.66.

2. Özyörük, *İdare Hukuku, op. cit.*, s.153; Günday, *op. cit.*, s.66.

yönetimle bir ilgisi yoktur. Örneğin önceleri Fransa’da başkent Paris’te olan “ENA (*École nationale d’Administration*, İdare Ulusal Okulu)”, Strazburg’a taşınmıştır. Bu bir yerinden yönetim değil, taşraya nakildir.

KUTU 3.1: Kavramların Dilsel Tutarlılığı Üzerine Bir Not.- Bir bilim dalında kullanılan kavramların sadece içerik olarak doğru tanımlanması yeterli değildir. Bu kavramların dilsel olarak da tutarlı ve akılda kalıcı olması gerekir. Fransızcada bu başlık altında incelenen iki kavramın isimleri *décentralisation* ve *déconcentration*’dur. Birincisi “desantralizasyon”, ikincisi “dekon-santrasyon” şeklinde okunur. Dikkat edileceği gibi bu iki terim yapı olarak birbirine çok benzemektedir. Her ikisinin başında da olumsuzluk, yokluk bildiren “*dé*” öneki bulunur. Keza her ikisinin sonu da “-tion” son ekiyle biter. Fransa’da bir üniversite öğrencisi bu iki kavramı bir kere duyduktan sonra unutmaz ve bu iki kavramın hukukî anlamlarını öğrenmeden önce dahi, bunları duyduğu anda bunların anlamları konusunda az çok doğru bir fikir kafasında oluşur. Keza hukukî anlamlarını öğrendikten sonra da bu terimleri ve anlamlarını unutmaz.

Günümüz Türkçesinde ise bu kavramlardan birincisi için “yerinden yönetim”, ikincisi için ise “yetki genişliği” terimi kullanılmaktadır. Dikkat edileceği üzere, bu iki kavram arasında, Fransa’daki durumun aksine, en ufak bir dilsel benzerlik yoktur. Bu iki kavramı da öğrenci ayrı ayrı ezberlemek ve keza bunların anlamını da ayrı ayrı öğrenmek zorundadır. Üzerinden zaman geçince de bu iki kavramı pek muhtemelen Türk öğrencisi unutacaktır. Veya birini hatırlayacak; ama arada bir dilsel bağlantı olmadığı için diğerini hatırlayamayacaktır. Birisini hatırladıktan sonra diğerini çağrıştıracak en ufak bir veri elinde yoktur.

Oysa eskiden olduğu gibi günümüzde de “*décentralisation*” terimi Türkçeye “adem-i merkezîyet” ve “*déconcentration*” kavramı “adem-i temerküz” şeklinde çevriliyor olsaydı, Türk öğrencisi de bu kavramlardan birini öğrenince diğerini kolayca hatırlayabilecekti. Keza bu kavramların doğru hukukî anlamı hakkında da, hukuk bilgisinden önce bile tahmini olacaktı. Zira “adem-i temerküz”, temerküzün yokluğu demektir. Temerküz de, merkez kelimesinden gelmekte ve “temerküz kampı” örneğinde olduğu gibi “toplanma”, “toplama” anlamına gelmektedir. Adem-i temerküzün hukukî anlamını bilmeyen, ama “adem” ve “temerküz” kelimelerini bilen bir öğrenci, “adem-i temerküz”ün doğru anlamını tahmin edebilecekti. Günümüzde “adem-i temerküz” yerine “yetki genişliği” terimi kullanılıyor. Öğrenciler “yetki” kelimesini de, “genişlik” kelimesini de biliyor; ama “yetki genişliği” kavramının ne anlama geldiği konusunda bir fikir sahibi olamıyorlar ve bunun hukukî anlamını öğrendikten kısa bir sonra da unutuyorlar; çünkü ellerinde hatırlamalarına yardımcı olacak bir dilsel araç kalmıyor.

Vasat bir Fransız üniversite öğrencisi “*décentralisation*” ve “*déconcentration*” kavramlarını, zeki bir Türk üniversite öğrencisinin “yerinden yönetim” ve “yetki genişliği” kavramlarını öğrenmesinden daha kolay ve doğru bir şekilde öğreniyor ve bunları da bir daha unutmuyor. Türk öğrencinin ise Fransız öğrencinin zorlanmadan öğrendiği bu kavramları öğrenmek için daha fazla emek sarf etmesi gerekiyor ve dahası öğrendiği bilgi de kalıcı olmuyor.

Türkiye’de “adem-i merkezîyet” ve “adem-i temerküz” kelimelerinin terk edilmesi ve unutulması, öğrencilerin zararına olmuştur. Sadece öğrencilerin değil; Türk idare hukuku biliminin de. İki satırda açıklanabilecek kavramları açıklamak için iki sayfa yazmak gerekiyor. Dahası bunu yazarken de pek çok kavram kargaşasına yol açılıyor. Evet günümüz Türkçesinde “adem-i merkezîyet” terimi yerine “yerinden yönetim” terimi ve “adem-i temerküz” terimi yerine de “yetki genişliği” terimleri tutmuştur. Öz Türkçe kazanmıştır. Ancak öz Türkçe kazanırken, Türkçe kendisiyle bilim yapılamaz bir dil hâline gelmiştir.

Yer yönünden yerinden yönetim kuruluşlarını, yani mahallî idareleri, yukarıdaki pozitif tanımdan bağımsız olarak şu şekilde tanımlayabiliriz:

TEORİK TANIM: *Mahallî idareler*, belli bir toprak üzerinde yaşayan insan topluluğunun oluşturduğu ve merkezî idare (devlet) karşısında belli bir özerkliğe sahip, ama onun vesayetine tâbi olan kamu tüzel kişileridir.

Tanımlayıcı Unsurları.- Bu tanıma göre bir kuruluşun “yer yönünden yerinden yönetim kuruluşu”, yani “mahallî idare” olarak nitelendirilebilmesi için o kuruluşun (1) belli bir insan topluluğuna, (2) belli bir toprağa, (3) kamu tüzel kişiliğine, (4) merkezî idare karşısında belli bir özerkliğe sahip olması ve (5) merkezî idarenin vesayet denetimine tâbi olması gerekir.

Bu tanıma göre, bir kuruluşun, “yer yönünden yerinden yönetim kuruluşu”, yani “mahallî idare” olarak nitelendirilebilmesi için taşıması gereken *beş tane şart* olduğunu söyleyebiliriz:

- a) Bu kuruluş, bir insan topluluğundan oluşmalıdır.
- b) Bu kuruluş, belli bir toprak parçası üzerinde kurulmuş olmalıdır.
- c) Bu kuruluş kamu tüzel kişiliğine sahip olmalıdır.
- d) Bu kuruluş, merkezî idare karşısında belli bir özerkliğe sahip olmalıdır.
- e) Bu kuruluş, merkezî idarenin vesayet denetimine tâbi olmalıdır.

Bu şartların her biri, “yer yönünden yerinden yönetim kuruluşu”, yani “mahallî idare” kavramının kurucu unsurlarıdır. Dolayısıyla mahallî idare kavramının tanımı yapılırken şart terimi değil, “unsur” terimi de kullanılabilir. “Unsur” terimi kullanılarak, mahallî idare kavramının,

- (1) insan topluluğu,
- (2) toprak,
- (3) kamu tüzel kişiliği,
- (4) özerklik ve
- (5) vesayet denetimi

olmak üzere toplam *beş unsurunun* bulunduğunu söyleyebiliriz.

Bu unsurların her biri bir kurucu unsurdur; yani bu beş unsur kümülatif olarak aranan unsurlardır. Yani bu unsurlardan herhangi biri yok ise, diğer dört unsur olsa bile ortada bir mahallî idare yoktur. Keza bu unsurların hepsini taşıyan bir mahallî idare zamanla bu unsurlardan sadece birini yitirse bile mahallî idare olma niteliğini yitirir.

Bu beş unsurun her biri aşağıda beşinci bölümde incelenmiştir. Bu konuda oraya bakınız.

2. Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim (Hizmet Adem-i Merkeziyeti)

“Hizmet yönünden yerinden yönetim”e “hizmet adem-i merkeziyeti (*décentralisation par service*)” de denir.

III. KAMU TÜZEL KİŞİLİĞİ

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.169-200; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.389-397; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, s.61-65, 306-340; Long *et al.*, *op. cit.*, s.340-256; Rivero, *op. cit.*, s.40-49; Peiser, *op. cit.*, s.57-59; Auby ve Ducos-Ader, *op. cit.*, s.182-186; Bénoit, *op. cit.*, s.17-26; Vlachos, *op. cit.*, s.247-253; De Forges, *op. cit.*, s.93-100; Louis Constans, *Le dualisme de la notion de personne morale administrative en droit français*, Paris, Dalloz, 1966; Onar, *op. cit.*, c.II, s.966-977, 1031-1048; Özyörük, *İdare Hukuku*, *op. cit.*, s.172-177; Günday, *op. cit.*, s.77-80; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.155-164; Özay, *op. cit.*, s.145-163; Eroğlu, *op. cit.*, s.126-134; Duran, *op. cit.*, s.62-72; Yıldırım, *op. cit.*, s.6-12; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.130-131; Atay, *op. cit.*, s.196-205; Yaşar, *op. cit.*, s.41-45; Yıldırım *et al.*, *op. cit.*, s.21-30; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.235-242; K. Begüm İsbir, *Kamu Tüzel Kişiliği*, Ankara, Turhan, 2017.

“Kamu tüzel kişiliği (*personnalité morale de droit public*)” konusunu nispeten uzun ve ayrıntılı bir şekilde inceliyoruz. Bu nedenle hangi denizde yüzüğümüzü görmek için öncelikle bu başlığın plânını vermekte yarar vardır.

PLÂN:

- A. Genel Olarak Kişilik Kavramı
- B. Kamu Tüzel Kişileri
- C. Kamu Tüzel Kişiliğinin Belirlenmesi (Kamu Tüzel Kişilerinin Özel Hukuk Tüzel Kişilerinden Ayrılması Sorunu)
- D. Kamu Tüzel Kişiliği Şartlarının Örnekler Üzerinde Uygulanması
- E. Kamu Tüzel kişiliği Konusunda Çeşitli Uyarılar
- F. Eleştiriler
- G. Kamu Gücü Ayrıcalıkları, Kamu Tüzel Kişiliği Sifatından mı Kaynaklanır?
- H. Kamu Tüzel Kişiliği Sıfatı Ne İşe Yarar?
- I. Kamu Tüzel Kişiliğine Sahip Olmanın Sonuçları
- J. “Sui Generis Tüzel Kişiler”, “Atipik Kamu Tüzel Kişileri”, “Melez Tüzel Kişiler” Olabilir mi?
- K. Kamu Tüzel Kişiliğine Sahip Olan ve Olmayan teşkilâtlar
- L. Kamu Tüzel Kişilerinin Türleri
- M. Kamu Tüzel Kişilerinin Türleriyle İlgili Olarak Bazı Uyarılar

Şimdi bu plân dahilinde konuyu inceleyelim:

A. GENEL OLARAK KİŞİLİK KAVRAMI

Hukukta “kişi (*personne*)”, *hak ve borçlara sahip olabilen varlıklara* denir⁷¹. Kişilik sahibi olmanın bazı sonuçları vardır: (1) Kişiler irade açıklayabilirler. (2) Kişiler, hukukî işlemler yapabilirler. (3) Kişiler malvarlığına sahip olabilirler. (4) Kişiler, hak ve borç altına girebilirler. (5) Kişiler sorumluluk sahibidirler. (6) Kişiler, mahkemeler huzurunda davacı ve davalı olabilirler.

71. Aydın Zevkliler, M. Beşir Acabey ve K. Emre Gökyayla, *Medenî Hukuk*, Ankara, Savaş Yayınları, 1995, s.199; Turgut Akıntürk, *Medenî Hukuk*, Ankara, Savaş Yayınları, 1994, s.79.

a) Birinci Şart: Tüzel Kişi, Devlet Tarafından Kurulmuş Olmalıdır

Bir tüzel kişinin kamu tüzel kişisi olabilmesi için, özel kişiler tarafından değil, devlet tarafından kurulmuş olması gerekir. Devlet tarafından kurulmamış bir tüzel kişi, kamu tüzel kişisi olamaz. Diğer bir ifadeyle, özel kişiler tarafından, bu kişilerin serbest iradesiyle kurulan bir tüzel kişi, kamu yararına yönelik faaliyet gösterse, kendisine vergi muafiyeti gibi birtakım kamusal yetki ve ayrıcalıklar tanınmış olsa bile, bir kamu tüzel kişisi olamaz. O hâlde, bir tüzel kişinin kamu tüzel kişisi olabilmesi için özel kişiler tarafından değil, devlet tarafından kurulmuş olması gerekir.

Anayasamızın 123'üncü maddesinin 3'üncü fıkrası, "kamu tüzel kişiliği kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur" dediğine göre, devlet de, bir kamu tüzel kişisini iki değişik şekilde kurabilir:

aa) Tüzel Kişi, Yasama Organı Tarafından Kanunla Kurulmuş Olmalıdır. - Yukarıdaki örnekte 3645 sayılı Kanunun (m.2) İETT'nin tüzel kişiliğe sahip (*hükmi şahsiyeti haiz*) olduğunu belirttiğini, ama bu tüzel kişiliğin türünü açıklığa kavuşturmadığını söylemiştik. İETT, 3645 sayılı Kanunla kurulduğuna göre kamu tüzel kişisi olmanın birinci şartını yerine getirmektedir.

bb) Veya Tüzel Kişi, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Kurulmuş Olmalıdır. - Bir tüzel kişinin Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulması durumunda da bu tüzel kişi kamu tüzel kişisi sayılabilmesi için gerekli olan birinci koşul yerine getirmiş kabul edilir. Örneğin 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 566'ncı maddesinde TÜBA'nın "tüzel kişiliğe" sahip olduğu belirtilmiş, ama bu tüzel kişiliğin türü açıklığa kavuşturulmamıştır. TÜBA, 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle (m.566) kurulduğuna göre, kamu tüzel kişisi olmak için gerekli olan birinci şartı taşımaktadır.

KUTU 3.2: 9 Temmuz 2018'den Sonra Kamu Tüzel Kişiliği "Kanunun Açıkça Verdiği Yetkiye Dayanılarak" İdarî İşleme Kurulabilir mi?

Anayasamızın 123'üncü maddesinin üçüncü fıkrasının eski şeklinde "*kamu tüzel kişiliği, ancak kanunla veya kanunun verdiği yetkiye dayanılarak kurulur*" deniyordu. 9 Temmuz 2018'den önce cümlelerin bu ikinci kısmı uyarınca idarenin de kanundan aldığı yetkiye dayanarak idarî işlemle kamu tüzel kişiliği kurması mümkün idi. Nitekim uygulamada başta KİT'ler olmak üzere pek çok kamu tüzel kişisi kanunla değil, idarî işlemle kurulmuştur.

Anayasamızın 123'üncü maddesinin üçüncü fıkrası 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla şu şekilde değiştirilmiştir: "*Kamu tüzel kişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur*". Görüldüğü gibi fıkra metninden "*kanunun verdiği yetkiye dayanılarak*" ibaresi çıkarılmış ve onun yerine "*Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle*" ibaresi konulmuştur.

Anayasanın bu hükmü (m.123/3) nedeniyle artık idarenin kanunun verdiği yetkiye dayanarak idarî işlem ile kamu tüzel kişiliği kurmasının mümkün olmadığını söyleyebiliriz.

KUTU 3.3: Türkiye’de “Makam” Sapkınlığı.- Türkiye’de, çoğunlukla kamu tüzel kişileri, tüzel kişiliğin adıyla değil, o tüzel kişinin organı olan idarî makamın adıyla anılırlar. Türkiye’de pek çok kamu tüzel kişisinin binasının giriş kapısında, kamu tüzel kişinin adı değil, bu tüzel kişinin organı olan idarî makamın adı yazar: Uludağ Üniversitesi *Rektörlüğü* gibi. Ülkemizde idarî makamlar öne çıkıyor; tüzel kişilik ikinci planda kalıyor. Artık köy tüzel kişiliğine ait olan ve köy ile ilçe merkezine arasında yolcu taşıyan minibüsün üstüne köyün adını değil, muhtarlığın adı yazılıyor. Yazılması gereken şey hâliyle tüzel kişiliğin ismi, idarî makamın ismi değil. Hukuk süjesi olan tüzel kişiliğin kendisidir; onun organı olan idarî makam değildir. Hak ve borç tüzel kişilik üzerinde doğar, idarî makam üzerinde değil.

Sugören Köyü Muhtarlığı Minibüsü
(Foto: Şahin M. <https://tr.foursquare.com/v/Yalova...>)

Ülkemizde bir de kamu tüzel kişilerinin isimlerinin önüne “Türkiye Cumhuriyeti” veya “T.C.” kısaltması ekleniyor. Yakın geçmişe kadar vakıf üniversiteleri de isimlerinin başına “Türkiye Cumhuriyeti” ibaresini koyuyorlardı. “Türkiye Cumhuriyeti bilmem ne üniversitesi rektörlüğü” gibi. Türkiye’de idarî makam sapkınlığı hiç olmaması gereken yerlerde, örneğin yüksek mahkemelerde dahi vardır. Artık Yargıtay değil, Yargıtay Başkanlığından; Danıştaydan değil Danıştay Başkanlığından bahsediliyor. Bu Mahkemelerin web sitelerine girin ne demek istediğimi göreceksiniz. Aşağıya Fransız Danıştayının ve Türk Danıştayının web sitelerinin ana sayfaları konulmuştur. Türk Danıştayının web sayfasında “Türkiye Cumhuriyeti Danıştay Başkanlığı”, Fransız Danıştay web sayfasında ise sadece “Danıştay (*Conseil d’État*)” yazmaktadır.

Bu arada belirtelim ki, Danıştay Karar Arama Sisteminde (<http://emsal.danistay.uyap.gov.tr/>) arama sonuçları listelenirken dairesinin adı “..’nci Daire” şeklinde değil, “..’nci Daire Başkanlığı” şeklinde yazılmaktadır. Bu sadece çirkin bir şey değil aynı zamanda yanlıştır da. Zira söz konusu kararlar Daire Başkanlığının kararı değil, dairesinin kararıdır ki, altında sadece başkanın değil, heyeti oluşturan bütün hâkimlerin imzaları vardır.

Bir kamu tüzel kişisini gerek günlük hayatta, gerek mevzuatta, gerek içtihatla, gerekse doktrinde zikrederken o tüzel kişinin bir organı olan idarî makamın ismiyle değil, tüzel kişiliğin ismiyle zikretmek gerekir. Uludağ Üniversitesi, Sugören Köyü, Yalova Belediyesi, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü gibi.

Türkiye’deki bu idarî makam sapkınlığının altında ne yatıyor? Vaki şu ki, vatandaş, tüzel kişilik kavramını görmüyor; ama tüzel kişinin bir organı olan. Onun adına karar alan idarî makamları görüyor. Vatandaş devlet tüzel kişiliğini değil, Cumhurbaşkanını veya bakanları görüyor. Bir belde sakini belediye tüzel kişiliğini değil, somut olarak belediye başkanı ile veya belediye meclisiyle muhatap oluyor. Bir kamu kurumundan hizmet alan vatandaş, o kamu kurumunun tüzel kişiliğini değil, genel müdürünü önemsiyor. Üniversite öğretim üyeleri için mühim olan şey aslında üniversitenin tüzel kişiliği değil, rektörün kim olduğudur. Üniversite öğretim üyesi için önemli olan şey, çalıştığı üniversitenin adı değil, rektörün adıdır.

2. Türkiye’de Vakıf Üniversitelerine Kamu Tüzel Kişiliği Tanınmamalıydı

Türkiye’de günlük dilde “özel üniversiteler” denen “vakıf üniversiteleri”, bunları kuran kanunlarla “kamu tüzel kişisi” olarak nitelendirildikleri için, hepsi birer kamu tüzel kişisidirler.

Ancak bu durum kanımızca eleştiriye açıktır. Zira özel üniversiteler devlet tarafından, devletin malvarlığıyla değil, birer özel hukuk tüzel kişisi olan vakıflar tarafından kendi malvarlıklarıyla kurulmaktadırlar. Kanunla “kamu tüzel kişisi” olarak nitelendirilmeselerdi “devlet tarafından kurulma” şartını gerçekleştirmediklerinden bir kamu tüzel kişisi olamazlardı. Bu nedenle bunların birer özel hukuk tüzel kişisi olması gerekirdi. Bir özel hukuk tüzel kişisinin kamu hizmeti niteliğinde bir hizmet yürütmesi onun bir kamu tüzel kişisi olmasını gerektirmez. Keza özel üniversitelerin birtakım kamu gücü ayrıcalık ve yükümlülükleriyle donatılmış olması ve bunlara yer yer idare hukukunun uygulanıyor olması da yukarıda açıklandığı gibi onların bir kamu tüzel kişisi olmasını zorunlu kılmaz.

Eleştiriye hak eden bu garip duruma Türkiye’de Anayasa Mahkemesi yol açmıştır. Anayasa Mahkemesi, 30 Mayıs 1990 tarih ve E.1990/2, K.1990/19 sayılı kararıyla, vakıflar tarafından kurulacak özel üniversitelerin, kanunla kurulması ve birer kamu tüzel kişisi olmaları gerektiğine karar vermiştir¹¹⁹. Oysa bu karardan önce Türk kanunlarında özel üniversiteleri kamu tüzel kişisi olarak nitelendiren hükümler yoktu. Bu karardan önce özel üniversitelerin özel hukuk tüzel kişi olarak nitelendirilmesi mümkün idi.

Anayasa Mahkemesinin bu kararı, yüksek mahkemenin kamu tüzel kişiliği olma şartlarının neler olduğunu bilmediğini göstermektedir. Ne var ki, artık ülkemizde vakıf üniversiteleri, Anayasa Mahkemesinin bu bilgisizliği yüzünden, bur özel hukuk vakfının malvarlığıyla “kanunla” kurulmakta ve kuran kanun tarafından de birer “kamu tüzel kişisi” olarak nitelendirilmektedir.

1990 sonrası Türk pozitif hukukunda vakıf üniversiteleri, 28 Mart 1983 tarih ve 2809 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununa çeşitli tarihlerde eklenen ek maddelerle kurulmaktadırlar. Vakıf üniversitelerini kuran bu ek maddelerde bu üniversitelerin kamu tüzel kişiliğine sahip olduğu hususu açıkça belirtilmektedir. Örneğin 28 Mart 1983 tarih ve 2809 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununa 5 Mart 1992 tarih ve 3785 sayılı Kanunla eklenen Ek Madde 4’e göre “İstanbul’da Vehbi Koç Vakfı tarafından 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun vakıf yükseköğretim kurumlarına ilişkin hükümlerine tabi ve *kamu tüzelkişiliğine sahip olmak üzere* Koç Üniversitesi adıyla yeni bir Üniversite kurulmuştur”.

119. Anayasa Mahkemesi, 30 Mayıs 1990 Tarih ve E.1990/2, K.1990/19 Sayılı Karar, *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi*, Sayı 26, s.205.

genel olarak, ister özel olarak olsun, kamu tüzel kişilerinin kamusal yetkilere sahip olması için bu yetkilerin onlara Anayasa veya kanunla verilmiş olması gerekir. Hukukumuzda bütün kamu tüzel kişilerinin kamulaştırma ve yönetmelik çıkarma yetkisi vardır. Ancak kamu tüzel kişileri, kamu tüzel kişisi olduklarından dolayı değil, Anayasanın 46'ncı maddesi kamu tüzel kişilerine kamulaştırma yetkisi, 124'üncü maddesi yönetmelik çıkarma yetkisi verdiği için bu yetkilere sahiptirler. Eğer Anayasa veya kanun, kamu tüzel kişilerine kamulaştırma yapma yetkisi vermemiş olsaydı, bir kamu tüzel kişisi, bu yetki bana verilmemiş olsa bile ben bu yetkiye kamu tüzel kişisi olmaktan dolayı sahibim diyemezdik.

H. KAMU TÜZEL KİŞİLİĞİ SIFATI NE İŞE YARAR?

Yukarıda gördüğümüz gibi kamu tüzel kişisi olmak, kamu hukuku rejimine bütünüyle tâbi olmayı gerektirmemektedir. Keza kamu tüzel kişiliği sıfatından kamu gücü ayrıcalıklarını istihraç etmek de mümkün değildir. O hâlde şu soruya cevap vermek gerekir: Kamu tüzel kişiliği sıfatı ne işe yarar?

Tartışmasız bir şekilde var olan ve asıl olan şey “tüzel kişilik”tir; tüzel kişiliğin kendisidir. “*Kamu tüzel kişiliği*” tüzel kişiliğin kendisi değil, *sıfat*dır. Bir tüzel kişinin kamu tüzel kişisi olduğu söylenerek bu tüzel kişiye “kamu tüzel kişisi” sıfatı, tabir caiz ise “etiket”i yapıştırılır. Bu “etiket” yapıştı diye bu tüzel kişinin *kendi varlığında ve yetkilerinde* bir değişiklik olmaz. Aslında sırf bu tüzel kişinin kendisi için, bu tüzel kişinin özel hukuk tüzel kişisi mi, yoksa kamu tüzel kişisi mi olduğunu tartışmanın bir anlamı ve gereği yoktur. Bu tüzel kişi, etiketinden bağımsız olarak bir tüzel kişidir. Bir tüzel kişi, ister özel hukuk tüzel kişisi olsun, isterse kamu tüzel kişisi olsun, tüzel kişilikten kaynaklanan hak ve borçlara ehil olma, davacı ve davalı olma gibi hak ve ehliyetlere sahiptir; bunlara ilave olarak kanunla kendisine ayrıca ve açıkça verilmiş olmak şartıyla ek yetkilere de sahip olabilir.

Bir tüzel kişinin kamu tüzel kişisi olarak nitelendirilmesi, tabir caiz ise “etiketlenmesi”, bu tüzel kişinin varlığı ve yetkileri açısından değil, bu tüzel kişinin işlemleri, sözleşmeleri, malları, personeli gibi konularda ortaya çıkan *diğer sorunların çözümü bakımından önemlidir*. Kamu tüzel kişiliği sıfatı bir kamu tüzel kişinin işlemlerinin, sözleşmelerinin, mallarının, personelinin hukukî tavsifinde bir kriter olarak rol oynar. Belirli bir tüzel kişinin yapacağı sözleşmeler bir *idarî sözleşme* midir? Bu tüzel kişinin malları birer *kamu malı* mıdır? Bu tüzel kişinin istihdam ettiği personel *kamu görevlisi* midir? Bu tüzel kişinin işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar hangi *yargı düzenine* tâbidir?

Keza kamu tüzel kişilerine verilmiş genel yetkilerin belirli bir tüzel kişi tarafından kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin sorunların çözümünde de kamu

Oysa Kültür Bakanlığı ile Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü arasında hiyerarşi ilişkisi yoktur; olması da mümkün değildir. Çünkü adı geçen Genel Müdürlük, devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir kamu tüzel kişiliğine sahip kamu kurumudur. Ayrı bir kamu tüzel kişiliğine sahip bir kurum üzerinde merkezî idarenin hiyerarşi değil, sadece vesayet yetkisi olabilir. Vesayet yetkisi ise aşağıda göreceğimiz gibi kanunla öngörülmesi durumunda geçerli olan sınırlı bir yetkidir. Nitekim bu karara karşı oy kullanmış bir üyeye göre,

“Kültür Bakanlığının bağlı kuruluşu olan Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ile bakanlık arasındaki ilişki, hiyerarşi ilişkisi olmayıp vesayet ilişkisidir. Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü bakanlığın vesayet denetimine tabidir. Tüzel kişiliği olan bu kurumun genel müdürü de, merkez teşkilatı memuru olmadığından, merkez teşkilatında görevli yöneticiler gibi, il dışına çıkışlarında üstünden (bakandan) izin almak zorunluluğu yoktur”²⁰⁵.

B. VESAYET²⁰⁶

Bibliyografya.- Chapus, *op. cit.*, c.I, s.408-434; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.400-407; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.65, 125-129, 146-147, 277-302; Peiser, *op. cit.*, s.63-64; Auby ve Ducos-Ader, *op. cit.*, s.188-190; Vlachos, *op. cit.*, s.254; De Forges, *op. cit.*, s.111-113; Rivero, *op. cit.*, s.295; Dubois, *op. cit.*, s.26-30; Onar, *op. cit.*, c.II, s.622-639; Günday, *op. cit.*, s.84-92; Özyörük, *op. cit.*, s.180-185; Özay, *op. cit.*, s.176-186; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.150-155; Gözübüyük, *Türkiye'nin İdarî Yapısı, op.cit.*, s.38-40; Duran, *op. cit.*, s.51-53; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.225-234; Eroğlu, *op. cit.*, s.321-323; Yıldırım, *op. cit.*, s.16-20.

İdarî vesayet konusunu oldukça ayrıntılı bir şekilde, 58 sayfa uzunluğunda inceleyeceğiz. Bu nedenle öncelikle bu başlığı plânını vermekte yarar vardır.

PLÂN:

1. Özerklik-Vesayet İlişkisi
2. Vesayet Kelimesi Üzerine
3. Vesayet Denetiminin Varlık Sebebi: İdarenin Bütünlüğü İlkesi
4. Vesayetin Tanımı ve Dayanağı
5. Hiyerarşi ile İdarî Vesayet Arasındaki Farklar
6. İdarî Vesayet - Medenî Vesayet Karşılaştırması
7. İdarî Vesayetin Özellikleri
8. Vesayet Makamının Sahip Olduğu Yetkiler (İdarî Vesayet Yetkisinin Kapsamı)
9. Vesayet Yetkisinin İçermediği Yetkiler
10. Hukukîlik ve Yerindelik Denetimi Açısından Vesayet Yetkisi
11. Vesayet Makamının İşlemlerinin Hukukî Niteliği ve Yargısal Denetimi

205. Danıştay Sekizinci Dairesi, 14 Kasım 1995 Tarih ve E.1995/3706, K.1995/3622 Sayılı Karar (*Kazanıcı İçtihat Bilgi Bankası*, Erişim: 2002).

206. 2018 yılında yayınladığımız *Mahallî İdareler Hukuku* isimli kitabımızda vesayet konusunu daha derinlemesine inceleme imkanımız oldu (*op. cit.*, s.210-256). Burada idarî vesayet konusunu *Mahallî İdareler Hukuku* isimli kitabımızdaki yeni bilgilere göre revize ediyor ve genişletiyoruz. Neticede kitabın ikinci baskısında 27 sayfa olan vesayet konusu elinizde tuttuğunuz bu üçüncü baskıda 58 sayfaya ulaşmıştır.

12. Mahallî İdareler ile Mahallî Kamu Kurumları Arasındaki İlişki
13. Kamu Kurumları Arasında Vesayet Olmaz İlkesi
14. Mahallî İdareler Arasında Vesayet Olmaz İlkesi

Başlarken Bir Not: Vesayete İlişkin Olarak Yaptığımız Açıklamalar, Mahallî İdareler ile Mahallî Kamu Kurumları Arasında İlişki İçin de Geçerlidir.- Biz burada vesayet ilişkisini merkezî idare ile yerinden yönetim kuruluşları, yani mahallî idareler ve kamu kurumları arasındaki bir ilişki olarak ele alıyoruz. Yani vesayet yetkisi, merkezî idare makamlarının mahallî idarelerin veya kamu kurumlarının işlemleri üzerinde sahip olduğu bir yetkidir. Aslında mahallî idareleri ile kendilerine bağlı olan “mahallî kamu kurumları” arasındaki ilişki de aşağıda görüldüğü gibi bir vesayet ilişkisidir. Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile İSKİ, Bursa Büyükşehir Belediyesi ile BURULAŞ arasındaki ilişki bir vesayet ilişkisidir. Aşağıda vesayet ilişkisi ve yetkisine ilişkin yaptığımız bütün açıklamalar, aynı zamanda mahallî idareler ile bunlara bağlı olan mahallî kamu kurumları arasındaki ilişki için de geçerlidir. Ancak biz vesayet ilişkisine ve yetkisine ilişkin açıklama yaparken, anlatımı çok uzatmamak ve karıştırmamak için, vesayet yetkisine sahip makamdan bahsederken “merkezî idare”, vesayete tâbi makamlardan bahsederken de “yerinden yönetim kuruluşları” veya “mahallî idareler” veya “kamu kurumları” terimini kullanacağız.

Şimdi yukarıdaki plân dahilinde konuyu inceleyelim:

1. Özerklik-Vesayet İlişkisi

Yukarıda kısaca değindiğimiz ve aşağıda beş ve altıncı bölümlerde ayrıca göstereceğimiz gibi, yerinden yönetim kuruluşları, yani mahallî idareler ve kamu kurumları, devlet, yani merkezî idare karşısında özerktirler. Ancak bu özerklikleri devlet, yani merkezî idare karşısında bağımsızlık seviyesine ulaşmaması gerekir. Bunun için de mahallî idarelerin ve kamu kurumlarının özerkliklerinin, bunlar üzerinde merkezî idareye belirli bir ölçüde tanınacak bir denetim yetkisiyle dengelenmesi gerekir. İşte mahallî idarelerin ve kamu kurumlarının merkezî idare karşısında özerkliklerini dengeleyen bu denetime “vesayet denetimi (*contrôle de tutelle*)” denir.

Diğer bir ifadeyle mahallî idareler ve kamu kurumları, bir yandan merkezî idare karşısında belli ölçüde özerk olmalı, ama diğer yandan da merkezî idarenin vesayet denetimine tâbi olmalıdır. “Özerklik (*autonomie*)” ve “vesayet (*tutelle*)” kavramları birbirinin karşıt kavramları gibi görünse de, bunlar birbirini dengeleyen kavramlardır. Her iki kavram da, gerek mahallî idare, gerekse kamu kurumu kavramının tanımlayıcı unsurlarıdır.

Bir kamu tüzel kişinin bir mahallî idare veya bir kamu kurumu olabilmesi için merkezî idare karşısında özerkliğe sahip olması gerekir. Merkezî idareye

12. Mahallî İdareler ile Mahallî İdarelere Bağlı Mahallî Kamu Kurumları Arasındaki İlişki de Vesayet İlişkisidir

Aşağıda beşinci bölümde göreceğimiz gibi mahallî idarelere bağlı olan İSKİ, ASKİ, İETT, EGO gibi kamu kurumları vardır. Keza kanımızca 9 Temmuz 2018’den önceki dönemde belediyeler tarafından kurulan BURULAŞ gibi belediye şirketleri bir mahallî kamu kurumuydular. İSKİ, İETT, EGO gibi bazıları kanunla kurulmuşlar ve bir belediyeye bağlanmışlardır. Belediye şirketleri ise, 3 Temmuz 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanununun 70’inci ve 10 Temmuz 2004 tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 26’ncı maddesinden aldığı yetkiyle belediyeler tarafından kurulurlar. Bunlar ile kendilerini kuran belediyeye arasında bağlılık ilişkisi vardır. Bunlar, kanunla kurulan mahallî kamu kurumları, gerekse belediyeler tarafından kurulan belediye şirketlerinin bağlı oldukları mahallî idareden ayrı, kendilerine has bir kamu tüzel kişilikleri vardır. Dolayısıyla bunlar ile bunların bağlı oldukları mahallî idare arasındaki ilişki bir hiyerarşi ilişkisi olamaz; olsa olsa bir vesayet ilişkisi olabilir. Gerçekten de ilgili kanunlara bakıldığında mahallî idarelere, mahallî kamu kurumları üzerinde vesayet yetkisi niteliğinde bir takım sınırlı yetkiler verildiği görülmektedir. İşte bu yetkiler vesayet yetkisi niteliğinde kabul edilebilecek yetkililerdir. Bunda da şaşırtıcı bir yol yoktur. Mahallî idareler ile kendilerine bağlı olan ve kendilerinin mal varlığıyla kurulmuş olan mahallî kamu kurumları arasında bir “bütünlük” bulunmalıdır. İşte bu bütünlük de yine “vesayet ilkesi” ile sağlanır. Mahallî kamu kurumları ile mahallî idareler arasındaki ilişkinin niteliği konusunda daha fazla bilgi için bkz.: Gözler, *Mahallî İdareler Hukuku*, *op. cit.*, s.469-480.

13. Kamu Kurumları Arasında Vesayet Olmaz İlkesi

Vesayet yetkisi, bir kamu idaresi ile diğer bir kamu idaresi veya bir kamu idaresi ile bir kamu kurumu arasında olan bir ilişkidir. Vesayet ilişkisinin taraflarından en az biri daima bir kamu idaresidir. Taraflardan birinin kamu idaresi olmadığı bir ilişki vesayet ilişkisi olamaz. Buna göre merkezî idare (devlet) ile bir mahallî idare (örneğin belediye) arasındaki ilişki bir vesayet ilişkisidir. Yine merkezî idare (devlet) ile bir kamu kurumu (örneğin SGK) arasındaki ilişki de bir vesayet ilişkisidir. Yine yukarıda açıkladığımız gibi bir mahallî idare (örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi) ile o mahallî idareye bağlı olan bir kamu kurumu (örneğin İSKİ) arasındaki ilişki de vesayet ilişkisidir. Bunların dışında vesayet ilişkisi olmaz. Yani iki kamu kurumu arasında veya iki mahallî idare arasında vesayet ilişkisi olmaz. Bunlardan birincisine “kamu kurumları arasında vesayet olmaz ilkesi”, ikincisine ise “mahallî idareler arasında vesayet olmaz” ilkesi ismini verebiliriz. Önce ilkinin, sonra ikincisini görelim.

Türkiye’de “kamu kurumları arasında vesayet olmaz” ilkesine aykırı iki durum vardır:

tüzel kişiliğe sahiptir. Aynı Kanununun 109'uncu maddesine göre de Türkiye Barolar Birliği de tüzel kişiliğe sahiptir). Bu yetkiler, vesayet yetkisi de olamaz. Çünkü, meslek odaları da, odaların birlikleri de birer kamu kurumudur. İki kamu kurumu arasında vesayet olmaz.

14. “Mahallî İdareler Arasında Vesayet Olmaz” İlkesi

Mahallî idareler üzerinde sadece *merkezî idarenin* vesayet yetkisi olabilir. Bir mahallî idare üzerinde diğer bir mahallî idarenin vesayet yetkisi olmaz. Buna “mahallî idareler arasında vesayet yasağı” veya “mahallî idareler arasında vesayet olmaz” ilkesi ismini verebiliriz. Bu ilkenin *dört sebebi* vardır:

Bir kere, bir mahallî idarenin bir başka mahallî idare üzerinde vesayet yetkisine sahip olması, vesayet yetkisinin varlık sebebiyle bağdaşmaz. Yukarıda açıkladığımız gibi, vesayet yetkisinin varlık sebebi merkezî idare ile mahallî idareler arasındaki bütünlüğü korumaktır. Bu sebep ancak merkezî idarenin mahallî idare üzerinde vesayet yetkisine sahip olmasını meşrulaştırır.

İkinci olarak, bir mahallî idarenin diğer bir mahallî idare üzerinde vesayet yetkisi sahip olması, mahallî idarelerin bağımsızlığı ve eşitlik ilkelerine de aykırılık teşkil eder. Zira bütün mahallî idareler, birer mahallî idare olmak itibarıyla birbiriyle eşittir. Mahallî idareler devlet karşısında bağımsız değildirler; devletin mahallî idarelerin işlerine karışmama ilkesi diye bir ilke yoktur. Ancak her mahallî idare diğer bir mahallî idare karşısında bağımsızdır. Nasıl uluslararası hukukta, devletlerin bağımsızlığı ve egemen eşitliği ilkeleri ve bu ilkelerin sonucunda da bir devletin diğer bir devletin işlerine karışmama ilkesi³¹² var ise, mahallî idareler hukukunda da benzer şekilde, mahallî idarelerin birbiri karşısında bağımsızlığı veya eşitliği ilkeleri ve bu ilkelerin sonucunda da birbirlerinin işlerine karışmama ilkesi vardır. Bu nedenle bir mahallî idare, diğer bir mahallî idare üzerinde vesayet yetkisine sahip olamaz.

Üçüncü olarak, bir mahallî idarenin diğer bir mahallî idare üzerinde vesayet yetkisine sahip olması, mahallî idarelerin özerkliği ilkesine de aykırılık teşkil eder. Özerklik ilkesi, mahallî idareleri, merkezî idareye karşı sınırlı bir şekilde korurken, diğer mahallî idarelere karşı mutlak bir şekilde korur.

Nihayet mahallî idareler arasında vesayet olmaz ilkesinin anayasal temeli de vardır. Bir mahallî idarenin diğer bir mahallî idare üzerinde vesayet yetkisine sahip olması Anayasamızın 127'nci maddesine de aykırılık teşkil eder. Şöyle: Aşağıda beşinci bölümde göreceğimiz gibi, mahallî idarelerin özerkliği ilkesi içerik olarak ve keza “yerinden yönetim ilkesi” ismiyle bizim Anayasamızın 127'nci maddesiyle hüküm atına alınmış bir ilkedir. 127'nci maddeye göre bu ilkenin tek istisnası olarak vesayet yetkisi 127'nci maddenin yedinci fıkrasında öngörülmüştür. Bu fıkra göre “*merkezî idare, mahallî idareler üzerinde...* ,

312. Bkz. Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, op. cit., s.163.

T. C. İDARÎ TEŞKİLÂTI

T.C. idarî teşkilâtı önce *merkezî idare (=devlet)* ve *yerinden yönetim kuruluşları* olmak üzere ikiye ayrılır. Merkezî idare de kendi içinde *başkent teşkilâtı* ve *taşra teşkilâtı* olmak üzere ikiye ayrılır. Yerinden yönetim kuruluşları ise *yer yönünden yerinden yönetim kuruluşları* ve *hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları* olmak üzere ikiye ayrılır. Yer yönünden yerinden yönetim kuruluşlarına kısaca *mahallî idareler* veya *yerel yönetimler*; hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarına ise kısaca *hizmet kuruluşları* veya *kamu kurumları* da denir. Türkiye Cumhuriyeti idarî teşkilâtını şema hâlinde şu şekilde gösterebiliriz:

İşte şimdi bu şemaya göre Türkiye Cumhuriyeti idarî teşkilâtını inceleyeceğiz. Önce “merkezî idare”yi, sonra da yer yönünden yerinden yönetim kuruluşlarını (mahallî idareleri), daha sonra da hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarını (kamu kurumlarını) inceleyeceğiz. Plânımız şöyle olacaktır:

Bölüm 4: Merkezî İdare (Devlet İdaresi)

Bölüm 5: Yer Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları (Mahallî İdareler)

Bölüm 6: Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları (Kamu Kurumları)

Şimdi bu plândaki sırasıyla bu konuları görelim.

Bölüm 4

MERKEZÎ İDARE

(Devlet İdaresi)

Bibliyografya.- Özyörük, *op. cit.*, s.187-206; Onar, *op. cit.*, c.II, s.745-819; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.165-217; Günday, *op. cit.*, s.389-470; Gözübüyük, *Türkiye'nin İdarî Yapısı, op. cit.*, s.44-89; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.247-330; Duran, *op. cit.*, s.83-132; Özay, *op. cit.*, s.196-216; Yıldırım, *op. cit.*, s.31-124; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.150-208; Atay, *op. cit.*, s.223-286; Yaşar, *op. cit.*, s.405-513; Yıldırım *et al.*, *op. cit.*, s.55-95; Ak-yılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.242-296; Ulusoy, *op. cit.*, c.I, s.166-214; TODAİE, *T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi*, Ankara, TODAİE Yayınları, s.172-498; KAYSİS: Devlet Teşkilatı Merkezi Kayıt Sistemi (<https://www.kaysis.gov.tr>); Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.201-254; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.447-486; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.67-131; Peiser, *op. cit.*, s.74-78; Bénoit, *op. cit.*, s.94-105, 120-127; Vlachos, *op. cit.*, s.255-261; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.142-157; De Forges, *op. cit.*, s.115-117; Rivero, *op. cit.*, s.315-324.

Önce bu bölümün plânını verelim:

PLÂN:

I. Giriş

- A. Kavramlar
- B. Devlet İdaresine (Merkezî İdareye) Hakim Olan İlkeler
- C. Devlet İdaresinin (Merkezî İdarenin) Bölümleri

II. Merkezî İdarenin Başkent Teşkilâtı (Devlet İdaresinin Merkez Teşkilâtı)

- A. Cumhurbaşkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı
- B. Bakanlar ve Bakanlıklar
- C. Başkentteki Yardımcı Kuruluşlar

III. Merkezî İdarenin Taşra Teşkilâtı (Devlet İdaresinin Mülkî Teşkilâtı)

- A. Giriş: Terim, Türler, Anayasal Düzenleme ve Tarihsel Gelişim
- B. İl
- C. İlçe İdaresi
- D. Tarihsel Bilgi: Bucak İdaresi
- E. Bölge İdareleri

Şimdi de bu plân dahilinde konuyu inceleyelim:

I. GİRİŞ

Burada “merkezî idare (devlet idaresi)” konusuna başlarken önce kavramları, sonra merkezî idareye hâkim olan ilkeleri, daha sonra da bu idarenin bölümlerini göreceğiz.

A. KAVRAMLAR

Burada sırasıyla “devlet”, “devlet idaresi”, “merkezî idare”, “genel idare” kavramlarını göreceğiz.

1. “Devlet” Kavramı

Bilindiği gibi hukukta “devlet (*État*)”, “insan topluluğu”, “toprak” ve “iktidar (egemenlik)” olmak üzere üç unsurla tanımlanır. Devleti kısaca şu şekilde tanımlayabiliriz:

TANIM: *Devlet*, belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan ve belli bir siyasî iktidara tâbi olan insanların oluşturduğu bir topluluktur¹.

“Devlet (*État*)”ın birinci unsuru olan insan topluluğuna hukukta genellikle “millet (*nation*)” denir. Millet, bir takım bağlarla birbirine bağlı insanlardan oluşmuş bir topluluktur. Devletin ikinci unsuru olan toprak unsuruna hukukta “ülke (*territoire*)” denir. Ülke, belirli insan topluluğunun devamlı olarak yaşayabileceği belirli sınırları olan bir toprak parçasıdır. Devletin üçüncü unsuru olan iktidar unsuruna hukukta “egemenlik (*souveraineté*)” denir. Egemenlik, en üstün iktidar demektir². Bir devletin varlığından bahsedebilmek için, insan topluluğunun belirli bir ülke üzerinde en üstün iktidara sahip olması gerekir.

Yukarıda (Bölüm 3, III, B, 1, s.192-197) gördüğümüz gibi hukukta devlet, bir “tüzel kişi” olarak kabul edilir. Dikkat edileceği gibi yukarıdaki, “devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan ve belli bir siyasî iktidara tâbi olan insanların oluşturduğu bir topluluktur” şeklindeki tanımda devlet, “insan topluluğu” olarak tanımlanmıştır. Gerçekten de yine yukarıda gördüğümüz gibi kamu hukukunda devlet, “kişi topluluğu” şeklinde bir kamu tüzel kişisi, yani bir “kamu idaresi” olarak örgütlenmiştir.

2. “Devlet İdaresi” Kavramı

Devlet kişi topluluğu şeklinde bir tüzel kişi, yani bir “kamu idaresi” olarak örgütlendirildiği için devletten bahsederken “devlet idaresi (*administration d'État*)” kavramını kullanabiliriz. Burada not edelim ki, hukuk³ terimi olarak “devlet kurumu” değil, “devlet idaresi” terimini kullanmak gerekir. Zira devlet, bir mal topluluğu, yani bir “kamu kurumu” değil, bir insan topluluğu, yani bir kamu idaresidir.

1. Devletin çeşitli tanımları için bkz.: Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, Bursa, Ekin, 9. Baskı, 2017, s.132-154.

2. Devletin unsurları için daha fazla bilgi için devletin genel teorisi kitaplarına veya anayasa hukuku kitaplarına bakılmalıdır. Örneğin Kemal Gözler, *Devletin Genel Teorisi*, Bursa, Ekin, 8. Baskı, 2017, s.49-103; Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, Bursa, Ekin, 2011, c.I, s.403-448.

3. Hâliyle sosyoloji terimi olarak “devlet kurumu” terimi her zaman kullanılabilir.

Devlet, örgüt olarak, yasama, yürütme ve yargı organlarından oluşur. Ancak bunların her birinin kendine has bir tüzel kişiliği yoktur. Hepsi aynı tüzel kişiliğin parçalarıdır. İdare hukuku, devletin yasama ve yargı organlarını inceleyemez. Yürütme organının ise sadece kendisine “idare (*administration*)” denen kısmını inceler. Cumhurbaşkanı ve bakanlar, ancak idareyi ilgilendirdiği ölçüde idare hukukunun inceleme sahasına girer. Bu konuyu yukarıda “İdare Organi” başlıklı ikinci bölümde görmüştük.

3. “Merkezî İdare” Kavramı

Türk idare hukukunda “devlet”e, her nedense “merkezî idare” ismi verilmektedir⁴. Kanımızca “devlet idaresi”ne aşağıda açıklayacağımız sebeplerle, “merkezî idare” değil, doğrudan “devlet (*État*)” veya “devlet idaresi (*administration d'État*)” denmesi gerekir. Ancak “merkezî idare” terimi, Türk doktrininde fevkalade yerleşik bir terimdir. Keza bu terim Anayasamız tarafından da kullanılmaktadır (m.126). Türk idare hukukunda “merkezî idare” teriminin “devlet” veya “devlet idaresi” teriminden daha yaygın olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Bu nedenle Türkiye’de “devlet idaresi”ne “merkezî idare” denildiğini unutmamak gerekir.

Biz de bu nedenle “merkezî idare” terimini kullanmaya devam edeceğiz. Ancak çoğunlukla bu terimin yanında parantez içinde “devlet idaresi” terimini de kullanıyoruz veya bunun tersini yapıyoruz. Zamanla Türkiye’de “merkezî idare” teriminin kullanımdan düşmesini ve “devlet” veya “devlet idaresi” teriminin kullanılmasını diliyoruz.

4. “Genel İdare” Kavramı

Türk idare hukukunda “devlet idaresi”ne, yani “merkezî idare”ye, her nedense “genel idare” de denmektedir⁵. “Genel idare” terimi, sadece idare hukuku doktrin ve içtihatlarında değil, Anayasamızda da geçmektedir. Anayasamızın 136’ncı maddesinde Diyanet İşleri Başkanlığının “*genel idare içinde yer aldığı*” belirtilmektedir. Hiç tartışma yoktur ki, Anayasamız 136’ncı maddesinde “genel idare” terimi, “merkezî idare”, yani “devlet idaresi” anlamında kullanılmıştır.

Kanımızca “genel idare” terimi isabetsiz bir terimdir. Çünkü bu terimin bir anlamının olabilmesi için bir kategori olarak karşısında bir “özel idare” kategorisinin olması gerekir. Oysa Türk hukukunda, il özel idaresi dışında böyle bir kategori yoktur. Sadece il düzeyinde, “özel idare-genel idare” ayrımı yapılabilir.

4. Örneğin bkz.: Günday, *op. cit.*, s.389-470; Özyörük, *İdare Hukuku Ders Notları*, *op. cit.*, s.187-199; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.165-217; Gözübüyük, *Türkiye'nin İdarî Yapısı*, *op. cit.*, s.44-78; Giritli, Bilgen, Akgüner ve Berk, *op. cit.*, *op. cit.*, s.247-248.

5. Örneğin A. Şeref Gözübüyük, *Yönetim Hukuku*, Ankara, Turhan, 32. Baskı, 2014, s.98; Günday, *op. cit.*, s.388; Ulusoy, *op. cit.*, c.I, s.166.

Merkezî idarenin başkent teşkilâtı, yani devlet idaresinin merkez teşkilatı sadece yukarıda sayılan bu organlardan ibaret değildir. Bunun içine yasama ve yargı organları da girer; ama yukarıda da açıklandığı gibi yasama ve yargı organlarının incelenmesi idare hukukunun alanının dışında kalır.

Merkezî idarenin başkent teşkilâtındaki organların aşağı yukarı hepsi başkentte, yani Türkiye’de Ankara’da bulunurlar. Ancak bu bir zorunluluk değildir³². Örneğin 15 Temmuz 2018 tarih ve 30479 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilâtı Hakkında 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle (Otuzüçüncü Bölüm, m.469-477) kurulan kamu tüzel kişiliğini haiz ve Tarım ve Orman Bakanlığının bağlı kuruluşu olarak düzenlenen Türkiye Su Enstitüsünün (SUEN) merkezi İstanbul’dadır (m.469/2). Keza bu Kararnamenin Kırkyedinci Bölümünde (m.663-678) verilen görevleri yerine getirmek amacıyla kurulan, kamu tüzel kişiliğini haiz ve Sağlık Bakanlığının ilgili kuruluşu olarak düzenlenen Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığının (TÜSEB) merkezi İstanbul’dadır. (m.665)

Şimdi merkezî idarenin başkent teşkilatındaki makamları sırasıyla görelim.

A. CUMHURBAŞKANI VE CUMHURBAŞKANLIĞI

Bibliyografya.- Günday, *op. cit.*, s.405-417; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.166-175; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.249-255; Duran, *op. cit.*, s.99-102; Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.207-210; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.452-453; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.70-79; Vlachos, *op. cit.*, s.255-256.

“Cumhurbaşkanı (*Président de la République*)” ve “Cumhurbaşkanlığı (*Présidence de la République*)”, devlet idaresinin merkez teşkilâtı içinde ilk sırada yer alan makamdır.

Türkiye’de Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanlığı teşkilâtı Anayasamızın 101 ilâ 108’inci maddelerinde düzenlenmiştir. 101 ve 102’nci maddelerin yeni şekline göre, Cumhurbaşkanı, halk tarafından beş yıllık bir süre için seçilmektedir (*Not*: 21 Ekim 2007 tarihli halkoylamasıyla onaylanan 31 Mayıs 2007 tarih ve 5678 sayılı Kanundan önce Cumhurbaşkanı TBMM tarafından yedi yıllık bir süre için seçilirdi).

Türk idare hukuku kitaplarında, Cumhurbaşkanının seçimi, görev süresi, sorumluluğu ve sorumsuzluğu, Cumhurbaşkanına vekâlet, Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri gibi konular ayrıntılarıyla işlenmektedir³³. Kanımızca, bu gibi konular idare hukukunun değil, anayasa hukukunun inceleme alanına girer³⁴.

32. De Forges, *op. cit.*, s.115.

33. Örneğin bkz.: Günday, *op. cit.*, s.406-412; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.167-175; Giritli, Bilgen ve Akgüner, *op. cit.*, s.191-196.

34. Bu konuda bilgi için bkz. Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa, 3. Baskı, 2019, s.784-844.

Bir kere Cumhurbaşkanının seçimi, göreve başlaması ve görevinin sona ermesi hâlleri idare hukukunun değil, anayasa hukukunun alanına girer.

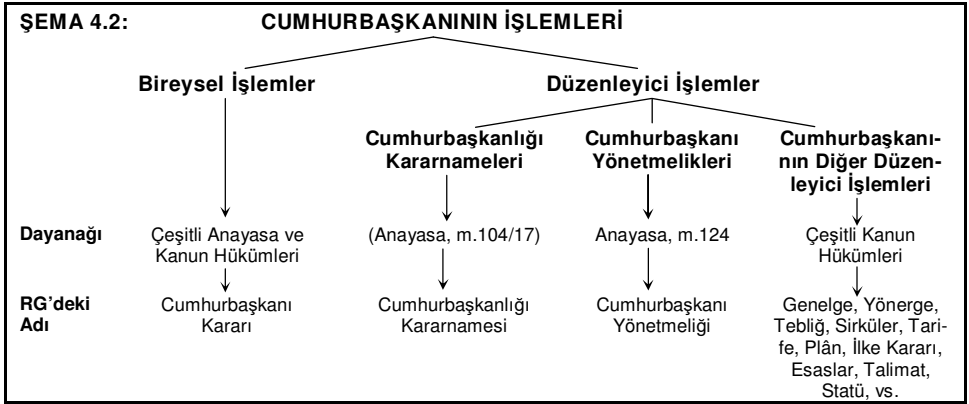
Diğer yandan Cumhurbaşkanının siyasî ve cezaî sorumluluğunun incelenmesi de idare hukukunun inceleme alanı dışında kalır. Buna karşılık, Cumhurbaşkanının hukukî sorumluluğunun idarî sorumluluk kısmı idare hukukunun inceleme alanında bulunur.

Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri ve keza bu görev ve yetkileri yerine getirirken yaptığı işlem ve eylemlerin incelenmesi ise bunlar “idarî (*administratif*)” nitelikte ise idare hukukunun, değil ise anayasa hukukunun inceleme sahasına girerler.

Yukarıda birinci bölümde gördüğümüz gibi, Cumhurbaşkanı bir siyasî makamdır ve prensip olarak, devletin yürütme organının “idare” dışında kalan kısmında bulunur. Yukarıda (s.36) görüldüğü gibi 9 Temmuz 2018’den önceki sistemde Cumhurbaşkanının “idare” ile yakın ilişkiler içinde olduğu kabul ediliyordu. 9 Temmuz 2018’den sonra da, yani yeni hükümet sisteminde, Cumhurbaşkanının idare ile yakın ilişkiler içinde olduğu, ve daha da ileri giderek eski sisteme oranla, Cumhurbaşkanının idareye çok daha yaklaştığını, hatta onun *en önemli parçası hâline* geldiğini söyleyebiliriz. Çünkü:

Bir kere, 2017 Anayasa değişiklikleriyle Cumhurbaşkanının idarî nitelikte görev ve yetkileri artırılmıştır. Dahası Cumhurbaşkanının bu görev ve yetkileri kullanabilmesi için eski sistemde mevcut olan “karşı-imza” zorunluluğu kaldırılmıştır; artık Cumhurbaşkanı bütün işlemlerini tek başına yapabilmektedir. *İkinci olarak*, 2017 değişiklikleriyle, eski sistemde Cumhurbaşkanlığı ile idare arasında bulunan Bakanlar Kurulu ve Başbakanlık makamları kaldırılmıştır. Bu husus, Cumhurbaşkanı ile idareyi birbirine daha da yaklaştırmıştır. *Üçüncü olarak* yeni sistemde bakanlar olmakla birlikte, aşağıda göreceğimiz gibi bunlar, gerek statüleri, gerekse görev ve yetkiler bakımından eski sistemdeki bakanlardan farklıdır ve onlara göre çok daha güçsüzdürler; bunlar eski sistemde olduğu gibi TBMM’ye karşı değil, doğrudan doğruya Cumhurbaşkanına karşı sorumludurlar; bunlar Cumhurbaşkanı tarafından atanmakta ve Cumhurbaşkanı tarafından görevden alınmaktadırlar. *Dördüncü olarak* yeni sistemde Diyanet İşleri Başkanlığı, Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı gibi bazı birimler doğrudan doğruya Cumhurbaşkanına bağlanmıştır. *Beşinci olarak* yapılan değişiklikler sonucu Cumhurbaşkanı, merkezî idare teşkilatının en yüksek hiyerarşik amiri hâline gelmiştir. *Nihayet* yeni sistemde Cumhurbaşkanı kendisine bağlı olan Devlet Denetleme Kurulu aracılığıyla bütün idarî teşkilatı denetleyebilmekte ve hatta idarî soruşturma açtırabilmektedir.

Bu nedenlerden dolayı, idare hukuku kitaplarında, 9 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla bütün hükümleriyle yürürlüğe girmiş bulunan yeni sistemde Cumhurbaşkanını, eski sistemdeki Cumhurbaşkanına oranla daha yakından incelemek, Cumhurbaşkanına daha fazla yer ayırmak gerekmektedir.

a) Cumhurbaşkanının Bireysel İşlemleri

Cumhurbaşkanının bireysel işlemlerinin Cumhurbaşkanının belli bir kişiye veya belli bir duruma ilişkin olan işlemleri olduğunu yukarıda söyledik. Örneğin Cumhurbaşkanının üst kademe kamu yöneticisi atama işlemi, elçi atama işlemi, Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve Başkanını atama işlemi, Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek ve atamak işlemi, üniversite rektörlerini seçme ve atama işlemi, Genelkurmay Başkanını atama işlemi, Cumhurbaşkanını yardımcısına vekâlet verme işlemi, hep birer bireysel işlemdir.

Bireysel işlemlere verilen ismin önemli olmadığını, işlemin türünü tespit açısından şeklin değil, içeriğin önemli olduğunu yukarıda söyledik. Ama yine de belirtelim ki uygulamada bireysel işlemler çoğunlukla “karar” ismini alırlar.

Cumhurbaşkanının bireysel işlemlerinin Resmî Gazetede yayınlanmaları zorunlu değildir. Bunlar belli kişi veya duruma ilişkin oldukları için tebliğ yoluyla ilgisine bildirilmekle yürürlüğe girebilirler³⁸. Nitekim 10 sayılı Resmî Gazete Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi bütün Cumhurbaşkanlığı kararlarının değil, 5’inci maddesinde kendi saydığı Cumhurbaşkanlığı kararları ile “Cumhurbaşkanlığınca Resmî Gazete’de yayımlanması uygun görülen kararların” Resmî Gazetede yayınlanmalarını öngörmektedir (m.4/ç).

Mevzuatta da çeşitli Cumhurbaşkanlığı kararlarının Resmî Gazetede yayınlanmasına veya yayınlanmamasına ilişkin hükümler vardır. Örneğin 9 sayılı Milletlerarası Andlaşmaların Onaylanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 1’inci maddesine göre “Milletlerarası andlaşmaların parafe edilmesi, imzalanması, nota teatisine konu teşkil etmesi veya bu andlaşmalara katılma bildirilerinin yapılması için atanacak Türkiye Cumhuriyeti temsilcileri ve bu temsilcilerin yetkileri, Cumhurbaşkanlığı kararıyla belirlenir. Bu kararlar, Resmî Gazete’de yayımlanmaz”.

38. Bireysel işlemleri yürürlüğe girmesi konusunda bkz. Gözler, *İdare Hukuku, op. cit.*, c.I, s.1049-1052.

Aşağıda görüleceği gibi, Resmî Gazete yönetmeliğın metni üstünde yönetmeliğı yürürlüğe koyan Cumhurbaşkanını kararı yayınlanmaktadır.

<p style="text-align: center;">KUTU 4.9: Örnek Cumhurbaşkanını Yönetmeliğı (Resmî Gazete, 23 Kasım 2018, Sayı 30604)</p> <p>Karar Sayısı: 358</p> <p>Eklı "Resmî Gazete Hakkında Yönetmelik"ın yürürlüğe konulmasına, 10 sayılı Resmî Gazete Hakkında Cumhurbaşkanılığı Kararnamesinin 9 uncu maddesi gereğince karar verilmiştir.</p> <p style="text-align: center;">22 Kasım 2018</p> <p style="text-align: right;">Recep Tayyip ERDOĞAN CUMHURBAŞKANI</p>	<p>CB Kararı Karar Sayısı İrade Metni Kabul Tarihi CB Adı ve Aslında İmzası</p>
<p style="text-align: center;">RESMÎ GAZETE HAKKINDA YÖNETMELİK</p> <p>Amaç MADDE 1- (1) Bu Yönetmeliğın amacı, Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete'sinin yayımlanması, içeriğı ve düzeni ile ilanlara ilişkin usul ve esasları belirlemektir.</p> <p>Kapsam MADDE 2- (1) Bu Yönetmelik, Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete'sinin yayımlanması, içeriğı ve düzeni ile ilanlara ilişkin usul ve esasları kapsar.</p> <p>.....</p> <p>Yürürlük MADDE 14- (1) Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.</p> <p>Yürütme MADDE 15- (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Cumhurbaşkanını yürütür.</p>	<p>Yönetmelik Başlık Metni (Maddeleri)</p>

Öncelikle belirtelim ki, Yönetmeliğın üstünde verilen "Karar Sayısı", yönetmeliğın değil, bu yönetmeliğı yürürlüğe koyan "Cumhurbaşkanını kararı"nın sayısıdır. Bu karar sayısına ilişkin eleştirilerimizi yukarıda dile getirmiştik. Cumhurbaşkanını yönetmeliklerine de Cumhurbaşkanılığı kararnamelerinde ve Cumhurbaşkanını genelgelerinde olduğı gibi kendi içinde birden başlayan bir numaralandırma sistemiyle "sayı" verilmesi uygun olur. Ayrıca yönetmeliklere yönetmelik sayısı değil, Cumhurbaşkanını kararı sayısı verilmesine bir eleştiri de tutarlılık bakımından yöneltilebilir: Yönetmeliklere ayrı bir sayı verilmeyecekse, yönetmeliklerin Resmî Gazetede "Yönetmelikler" başlığı altında değil, "Cumhurbaşkanını kararları" başlığı altında yayınlanmaları gerekir. Bu işlemlerin hem "Yönetmelikler" başlığı altında yayınlanması, hem de bunlara yönetmelik değil "Cumhurbaşkanını kararı sayısı" verilmesi bir tutarsızlıktır.

Yukarıda örnekte görüldüğü gibi yönetmeliğın metni ve Cumhurbaşkanını kararını iki ayrı işlem olarak Resmî Gazetede yayınlanmaktadır. Mevzuat Bilgi Sisteminde ise sadece yönetmelik metni yayınlanmakta, Cumhurbaşkanını kararı yayınlanmamaktadır. (Örnek olarak yukarıdaki yönetmeliğın mevzuat bilgi Sistemindeki hâli için bakılabilir: <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=21.5.358&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>).

Bu usûl eleştiriye açıktır. Bir kere, yönetmeliğın metninin onu kabul eden iradeden ayrı bir varlığı ve gücü yoktur. İkinci olarak, bu usûlde sanki yönetmelik başka bir makamın iradesinin ürünüymüş gibi; Cumhurbaşkanını bu makam tarafından kabul edilen yönetmeliğı sanki yürürlüğe koyuyormuş gibi bir izlenim doğmaktadır. Oysa Anayasamız (m.104/18), Cumhurbaşkanınına doğru-

Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanlar arasında bir idarî ilişki var mıdır? Varsa bu ilişkinin niteliği nedir? Cumhurbaşkanı ile bakanlar arasında bir ilişki, özellikle hiyerarşi ilişkisi yoktur. Zira gerek Cumhurbaşkanı yardımcılarını, gerekse bakanlar doğrudan doğruya Cumhurbaşkanı'na karşı sorumludur. Dolayısıyla bunların arasında hiyerarşi olamaz. Hâliyle Cumhurbaşkanı yardımcısını Cumhurbaşkanı'na vekalet ettiği dönemlerde, vekalet görevinin gerektirdiği ölçü ve şartlarda, bakanlar üzerinde hiyerarşi yetkisine sahip olduğu söylenebilir.

5. Cumhurbaşkanlığı İdarî Teşkilatı

Anayasamızın 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Kanunla ilga edilen 107'nci maddesinde “Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilât ve çalışma esasları, personel atama işlemleri Cumhurbaşkanlığı kararname ile düzenlenir” deniyordu. Bu madde yürürlükten kaldırılmıştır. Yerine de bir hüküm konulmamıştır. Dolayısıyla artık Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin anayasal bir dayanağı kalmamıştır.

Cumhurbaşkanının, bakanlıklar dışında bir idarî teşkilata ihtiyacı vardır. Bu teşkilata ilişkin Anayasada özel hüküm olmasa da bu teşkilat, yürütme alanında bulunduğu göre, Anayasa, m.104/17 uyarınca Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulabilir ve düzenlenebilir.

*Not: Cumhurbaşkanlığı teşkilatının Cumhurbaşkanı kararnamesiyle kurulup kurulamayacağı konusunda tartışma için aşağıda 14'üncü bölümde “Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri” başlığına bakınız.

Nitekim uygulamada Cumhurbaşkanlığı idarî teşkilatı, 10 Temmuz 2018 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle kurulmuş ve düzenlenmiştir. Bu Kararnamenin ikinci kısmında “Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı” isimli bir teşkilat kurulmuştur. Bu teşkilata aslında eskiden olduğu gibi “Türkiye’de yerleşik olduğu üzere “Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği” ismi verilebilirdi. Ne var ki, 1 sayılı Kararname, bu isimlendirmeyi benimsememiş, bunun yerine “Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı” ismini benimsemiştir.

KUTU 4.14: 9 Temmuz 2018 Öncesi Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri (Tarihsel Bilgi)

Cumhurbaşkanının kendi görevlerini yerine getirebilmesi için belli bir idarî teşkilata ihtiyacı vardır. Bu idarî teşkilât “Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği”dir. Anayasanın 107'nci maddesine göre, “Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilât ve çalışma esasları, personel atama işlemleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenir”. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, doğrudan doğruya Cumhurbaşkanı tarafından yapılan ve sadece Cumhurbaşkanı tarafından imzalanan bir düzenleyici işlemidir. Cumhurbaşkanının “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi” çıkarabilmesi için normal kanun hükmünde kararnamelerden farklı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinden “yetki kanunu” ile yetki almasına gerek yoktur. Cumhurbaşkanının bu tür kararname çıkarma yetkisi, bizzat Anayasanın 107'nci maddesinden kaynaklanmaktadır.

ve 1 bentlerinde öngörülmektedir. Eğer kanun koyucu Danıştay Kanununun h ve 1 bentlerini değiştirir; bu bentlerde belirtilen uyuşmazlıklar hakkında karar verme yetkisini Danıştayın bir dava dairesinin görevine verirse ortada bir mesele kalmaz. Zira artık söz konusu uyuşmazlık hakkında bir idarî organ değil, bir yargı organı karar verecek ve bunun kararı da bir yargı kararı teşkil edecektir. Aynı sonuca Anayasa Mahkemesinin Danıştay Kanununun 42’nci maddesinin h ve 1 bentlerini iptal etmesiyle de ulaşılabilir. Haliyle bunun için Danıştayın bir dava dairesinin Anayasanın 152’nci maddesinde öngörülen somut norm denetimi yoluyla Anayasa Mahkemesine başvurması gerekir.

2. Sayıştay⁸⁷

Bibliyografya.- Günday, *op. cit.*, s.434-453; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.205-209; Giritli, Bilgen ve Akgüner, *op. cit.*, s.199-200; Yıldırım, *op. cit.*, s.78-92; Duran, *op. cit.*, s.114-125; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.173-183; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.273-281; Ulusoy, *op. cit.*, c.I, s.195-199; M. Kâmil Mutluer, Erdoğan Öner ve Arife Coşkun, *Sayıştay Hukuku*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, *passim*.

Sayıştayın Varlık Nedeni.- Bir demokraside bütçe yetkisi yasama organına ait bir yetkidir. Anayasamıza (m.87) göre de “bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek” görev ve yetkisi TBMM’ye verilmiştir. “Kanunsuz harcama olmaz” ilkesi uyarınca yürütme organının harcama yapabilmesi için yasama organından izin alması gerekir. İşte bu izin bütçe kanunu ile verilmektedir. Bütçe kanununu kabul etme yetkisine sahip olan TBMM doğal olarak bu kanunun uygulanmasını denetleme yetkisine de sahiptir. Bütçenin denetlenmesi, gelirlerin toplanmasının ve harcamaların yapılmasının bütçeye uygun olup olmadığının incelenmesidir. Bu denetim Türkiye’de TBMM adına Sayıştay tarafından yerine getirilir (m.160). TBMM’nin bütçenin uygulanışı üzerindeki denetimi ise, kesin hesap kanununu kabul etmek suretiyle olur. Kesin hesap kanun tekliflerinin hazırlanması, Meclise sunulması, görüşülmesine ilişkin hususlar Anayasanın 161’inci maddesinde düzenlenmiştir.

Sayıştayın Anayasal Konumu.- Sayıştay, Anayasamız (m.160) tarafından öngörülmüş bir organdır. Dolayısıyla, anayasal statüde bir kuruluştur. Bu nedenle, kanun koyucu, Sayıştayı lağvedemeyeceği gibi Sayıştayın Anayasada kendisine verilmiş görevlerinde de değişiklik yapamaz.

a) Sayıştayın Görevleri ve Bu Görevlerin Niteliği

Anayasamızın 29 Ekim 2005 tarih ve 5428 Kanun ile değişik 160’ıncı maddesine göre, Sayıştay, “merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye

87. Kitabın elinizde tuttuğunuz üçüncü baskısında bu başlık, Gürsel Kaplan’ın katkılarıyla yazılmıştır. Kendisine teşekkür ediyorum.

Yüksek Askerî Şûra kararları Cumhurbaşkanının onayı ile tekemmül eder (8 sayılı CBK, m.5). Kararlarının tekemmülü için Cumhurbaşkanının onayının gerekmesi, Yüksek Askerî Şûranın kararlarının *icrâî olmadıklarını* gösterir.

Acaba bu kararların icrâî nitelikte olmaması, tekemmülleri için Cumhurbaşkanının onayına ihtiyaç duymaları onların istişarî nitelikte olduklarını, ve keza Yüksek Askerî Şûranın da bir “istişare organı”, bir “danışma organı” olduğunu mu gösterir?

Onay işlemi, bir kararı istişarî nitelikte yapar mı? Kanımızca yapmaz. Çünkü onay işlemi, asıl işlemin varlığı için değil, yürürlüğe girmesi için gereken bir ek işlemdir. Onaydan sonra da onaylanan işlem, asıl makamın işlemi olarak kalır. Dava açıldığında da husumet onaylayan makama değil, asıl işlemi yapan makama yöneltilmelidir. Yüksek Askerî Şûranın Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmış kararları yürürlüğe girer; onaylanmamış kararları ise yürürlüğe girmez. Ancak bu husus, Yüksek Askerî Şûra kararlarının birer danışma kararı olduğunu, bunların Cumhurbaşkanına yapılmış birer “teklif” niteliğinde bulduklarını, bunların karma işlemin ilk aşamasını oluşturdukları anlamına gelmez.

Burada Anayasamızın 125’inci maddesinin ikinci fıkrasındaki şu hükmü de tartışmak gerekmektedir: Anayasamızın 125’inci maddesinin ikinci fıkrasında “Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır” denmektedir. Bu hükme bakarak Yüksek Askerî Şûranın “her türlü ilişik kesme kararları”nın icrâî nitelikte olacağı düşünülebilir. Ancak 8 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 5’inci maddesinde “Yüksek Askerî Şûra kararları Cumhurbaşkanının onayı ile tekemmül eder” dendiğine göre, Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmamış bir Yüksek Askerî Şûra kararı, konu olarak neye ilişkin olursa olsun, icrâî nitelikte değildir ve dolayısıyla buna karşı zaten dava açılamaz. Bu kararlar Cumhurbaşkanı tarafından onaylandıktan sonra ise, bunlara karşı dava açılıp açılamayacağı sorusuna bu kararların konularına bakarak cevap vermek gerekir: Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmış “Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma işlemleri”ne karşı yargı kapalıdır. Buna karşılık, Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmış, bunların dışında kalan “her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır”.

EK: TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ

Burada merkezî idare teşkilatını görürken Türk Silahlı Kuvvetlerini de kısaca görmekte yarar vardır.

Önce ulusal güvenlik ve ulusal savunma konusunda bilgi vererek konuya girelim: Türkiye’de yürütme yetkisi bütünüyle Cumhurbaşkanına aittir (Ana-

KUTU 4.22: OSMANLI DÖNEMİNDEKİ “VİLAYETLER”

Osmanlı dönemindeki “vilayetler”, Cumhuriyet dönemindeki “vilayetler” veya günümüzdeki “iller”den çok daha büyüktü. Osmanlı döneminde mülkî teşkilat *beşli* bir ayrıma tâbi tutuluyordu. Cumhuriyet döneminde 2014’e kadar *üçlü*, 2015’ten beri ise *ikili* bir ayrıma tâbi tutulmaktadır.

1871 İdare-i Umumîye-i Vilayet Nizamnamesine göre (m.1), “vilâyetler livâlara ve livâlar kazâlara ve kazâlar nahiyelere ve nahiyeler karyelere” ayrılıyordu (m.1). Vilayetin başında vali, livanın başında mutasarrıf, kazanın başında kaymakam, nahiyenin başında nahiyeye müdürü, karye, yani köyün başında ise “muhtar” bulunurdu (m.2, 3).

1871 İdare-i Umumîye-i Vilayet Nizamnamesine göre Osmanlı Devleti 27 vilâyete bölünmüştür. (Doğrudan doğruya merkeze bağlı olan “elviye-i gayri-mülhaka” adı verilen bazı livâlar da vardı)¹⁰⁷. Bu vilayetler, şimdiki illerden çok daha büyüktü. Bunlardan bazıları Osmanlı’dan ayrıldığı anda ayrı bir devlet olmuştur.

Cumhuriyet döneminde “vilayet” kelimesi ve sistemi muhafaza edilmiştir. Daha sonraları vilayet yerine “il” denmiştir. Ancak gerçekte vilayetlere son verilmiş, eskiden vilayetlere bağlı olan “livalar”, “vilayetler”e dönüştürülmüştür. Dolayısıyla günümüzün illeri hukuken Osmanlı döneminin vilayetlerinin karşılığı olsa da arazi bakımından “livalar”ın karşılığıdır¹⁰⁸. Cumhuriyet döneminde Osmanlı kazaları ve nahiyeleri ise korunmuştur. Köyler ise merkezî idarenin bir birimi olarak değil, sadece mahallî idare olarak kabul edilmiştir.

1864 ve 1871 tarihli Osmanlı Nizamnamelerine göre, vilayetin bir “vali”, “meclis-i idare-i vilayet” ve bir “meclis-i umumiye-i vilayet” olmak üzere üç organı vardır. Vali günümüzde de aynı isimle varlığını devam ettirmektedir. “Meclis-i idare-i vilayet”, günümüzde “il idare kurulu” olarak varlığını sürdürmektedir. “Meclis-i umumiye-i vilayet” ise “il genel meclisi” olarak varlığını sürdürmektedir. Ancak bu meclis, il genel idaresinin değil, il özel idaresinin bir organıdır. Bu organların 1864 ve 1871 tarihli Nizamnameleriyle öngörülmuş görev ve yetkileri büyük ölçüde günümüzde de devam etmektedir.

1864 ve 1871 Osmanlı Nizamnamelerine göre “kaza”nın “kaymakam”, “meclis-i idare-i kaza” olmak üzere iki organı vardı. Kaymakam aynı isimle günümüzde de varlığını sürdürmektedir. “Meclis-i idare-i kaza” ise günümüzde varlığını “ilçe idare kurulu” ismiyle sürdürmektedir.

1871 Vilayet Nizamnamesi, kazaların “nevahi”ye, yani nahiyelere bölünmesi öngörülmüştür. “Nahiyeler” 10 Eylül 2014 tarih ve 6552 sayılı Kanundan önce var olan “bucaklar”ın karşılığı idi. 1871 Nizamnamesi, nahiyeler için “nahiyeye müdürü” ve “nahiyeye meclisi” olmak üzere iki organ öngörmekteydi. Her iki organ da 10 Eylül 2014 tarih ve 6552 sayılı Kanunla nahiyeler kaldırılınca kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Türkiye’de günümüzdeki devletin mülkî idare sisteminin, diğer bir ifadeyle merkezî idarenin taşra teşkilatının çok büyük ölçüde 1864 ve 1871 Osmanlı

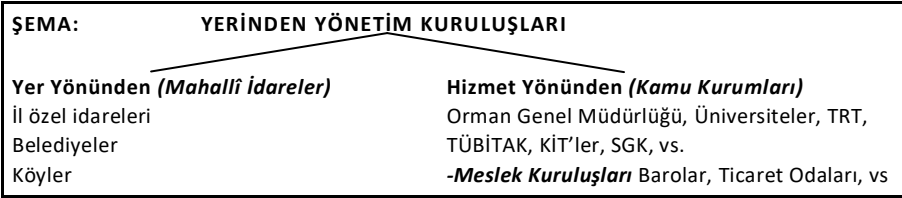
107. Mehmet Seyitdanlıoğlu, “Yerel Yönetim Metinleri VI: 1871 Vilâyet Nizamnamesi ve Getirdikleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 5, Sayı 5, Eylül 1996, s.89.

108. Bkz. Kartal, *İl Özel İdarelerinin Yeniden Yapılandırılması*, op. cit., s.82.

YERİNDEN YÖNETİM KURULUŞLARI

“Merkezî idare”yi, yani “devlet idaresi”ni bu şekilde görmüş bulunuyoruz. Şimdi T.C. idarî teşkilâtının *yerinde yönetim kuruluşlarını* göreceğiz. Yerinden yönetim kuruluşlarının *yer yönünden yerinden yönetim kuruluşları* ve *hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları* olmak üzere ikiye ayrıldığını yukarıda görmüştük. Yer yönünden yerinden yönetim kuruluşlarına kısaca *mahallî idareler* veya *yerel yönetimler*; hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarına ise kısaca *hizmet kuruluşları* veya *kamu kurumları* da denir.

Yerinden yönetim kuruluşlarını bir şema yardımıyla aşağıdaki gibi gösterebiliriz.

İşte biz aşağıda önce yer yönünden yerinden yönetim kuruluşlarını, yani mahallî idareleri; sonra da hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarını, yani hizmet kuruluşlarını veya diğer bir ifadeyle kamu kurumlarını göreceğiz. Buna göre bu kısmın geri kalan bölümleri şöyle olacaktır:

PLÂN:

Bölüm 5: Mahallî İdareler (Yer Yönünden Yerinde Yönetim Kuruluşları)

Bölüm 6: Kamu Kurumları (Hizmet Yönünde Yerinden Yönetim Kuruluşları)

Bölüm 5

MAHALLÎ İDARELER

(Yer Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları)*

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.254-388; 194-238; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, s.487-589; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.133-302; Peiser, *op. cit.*, s.83-110; Bénéoit, *op. cit.*, s.129-192; De Forges, *op. cit.*, s.129-146; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.184-214; faure, *op. cit.*, *passim*; Auby, Auby ve Noguellou, *op. cit.*, *passim*; Ferstenbert, Priet ve Quilichini, *op. cit.*, *passim*; Onar, *op. cit.*, c.II, s.819-866; Günday, *op. cit.*, s.471-529; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.217-263; Gözübüyük, *Türkiye'nin İdarî Yapısı*, *op. cit.*, s.91-117; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.331-391; Yıldırım, *op. cit.*, s.125-183; Duran, *op. cit.*, s.144-187; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.209-297; Atay, *op. cit.*, s.286-371; Yaşar, *op. cit.*, s.513-546; Yıldırım *et al.*, *op. cit.*, s.95-175; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.296-352; Ulusoy, *op. cit.*, c.I, s.215-247; Halil Nadaroğlu, *Mahallî İdareler*, İstanbul, Beta Yayınları, 1998; Turan Yıldırım, *Mahallî İdarelerin Seçilmiş Organlarının Organlık Sıfatlarını Kaybetmeleri*, İstanbul, Alkım Yayınları, Tarihsiz (2001?); Halil Kalabalık, *Avrupa Birliği Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Yerel Yönetim Hukuku: Teori - Uygulama*, Ankara, Seçkin Yayınları, 2005; Mehmet Karaarslan, *Özerklik ve Denetim Açısından Yerel Yönetimler Reformu*, Ankara, Turhan, 2008; Osman Meriç, “Belediye Başkanlarının Başkanlıktan Düşürülme-leri Koşullarının Geçirdiği Yasal ve Yargısal Aşamalar”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 12-13, s.30-43; Kemal Gözler, *Mahallî İdareler Hukuku*, Bursa, Ekin, 2018, *passim*.

“Yer yönünden yerinden yönetim (*décentralisation territoriale*)”e, “yer yönünden adem-i merkezîyet”, “yerel yerinden yönetim” veya “mahallî adem-i merkezîyet” dendiğini yukarıda görmüştük. Bu tür yerinden yönetim kuruluşlarına da “mahallî idareler (*collectivités locales, collectivités territoriales*)” veya tamamen aynı anlama gelmek üzere öz Türkçe kelimelerle “yerel yönetimler” denir. Anayasamız “mahallî idareler” terimini kullanmaktadır. Biz de bu kitapta “mahallî idareler” terimini kullanıyoruz¹.

Türkiye’de ayrıntılarını aşağıda göreceğimiz gibi “il özel idaresi”, “belediye” ve “köy” olmak üzere üç tür mahallî idare vardır. Biz bu bölümde esas itibarıyla bunların kuruluş ve işleyişini inceleyeceğiz. Ancak bundan önce “mahallî idare kavramı”nı ve “mahallî idarelerin özerkliği ilkesi”ni görmekte yarar vardır. O hâlde plânımız şu şekilde olacaktır:

* Mahallî idareler hakkında daha fazla bilgi için bkz. Kemal Gözler, *Mahallî İdareler Hukuku*, Bursa, Ocak, 2018, 520 s.

1. Tercihimizin nedenleri için bkz. Gözler, *Mahallî İdareler Hukuku*, *op. cit.*, s.67-71.

PLÂN:

- I. Mahallî İdare Kavramı
- II. Mahallî İdarelerin Özerkliği İlkesi
- III. İl Özel İdaresi
- IV. Belediye İdaresi
- V. Büyükşehir Belediye İdaresi
- VI. Köy İdaresi
- VII. Mahalle

Şimdi bu plâna göre konuyu incelemeye başlayalım.

I. MAHALLÎ İDARE KAVRAMI²

Burada mahallî idare kavramının tanımını ve bu tanımda kullanılan unsurları göreceğiz.

Türk pozitif hukukunda “mahallî idareler”in bir tanımı vardır; hem de bu tanım, normlar hiyerarşisinde en üst seviyede yer alan normda, yani Anayasada yapılmıştır. Anayasamızın 127’nci maddesinde mahallî idareler, şu şekilde tanımlanmıştır:

“Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir”.

Bu tanımın şu *unsurlardan* oluştuğunu söyleyebiliriz: (1) Mahallî idareler, il, belediye veya köy halkı için kurulurlar. (2) Mahallî idareler, il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulurlar. (3) mahallî idarelerin karar organları seçmenler tarafından seçilir. (4) Mahallî idarelerin kuruluş esasları kanunla belirlenir. (5) Mahallî idareler, kamu tüzel kişiliğine sahiptirler. Bu unsurların her biri ayrıca açılabilir.

Aslında Türk hukukunda “mahallî idare” kavramının tanımını bu şekilde beş unsur sayarak yapmaya gerek yoktur. Zira maddenin metninde zaten mahallî idareler, *il [özel idaresi], belediye ve köy* şeklinde sayılmıştır. Türkiye’de bir kuruluşun “mahallî idare” olup olmadığı konusunda tereddüt olması küçük ihtimaldir. Veleve ki bir idarenin “mahallî idare” olup olmadığı soruluyorsa, bu soruya verilecek cevap şudur: Bu idare, bir “il özel idaresi”, “belediye” veya “köy” ise bu bir mahallî idaredir.

Bununla birlikte, idarî hukukunun genel teorini verme iddiasında olan kitabımızda “mahallî idare” kavramını, Türk hukukuna bağlı kalmaksızın genel olarak tanımlamamız gerekir. Mahallî idare kavramı nasıl tanımlanır? Bir topluluğun “mahallî idare” olarak nitelendirilebilmesi için gerekli olan şartlar nelerdir? Bu unsurları tek tek araştırıp, araştırmanın en sonunda bu unsurların bir listesini yapmak ve daha sonra da bu unsurları içerir bir şekilde bir mahallî idare

2. Bu başlık, Gözler, *Mahallî İdareler Hukuku*, *op. cit.*, s.72-88’den özetlenmiştir.

Bir mahallî idare oluşturabilmesi için en **az kaç insanın** bir araya gelmesi gerekir? Bir mahallî idare oluşturabilmek için yüzbinlerce veya milyonlarca insanın bir araya gelmezi şart değildir; ama bir iki kişiyle veya beş on kişiyle mahallî idare kurulamayacağı da açıktır? O nedenle az çok önemli bir miktarda insanın bir araya gelmesi gerekir. Fakat bir mahallî idare kurmak için en az kaç kişi gerekir? Bu sorunun cevabı şu soruda saklıdır? Acaba tüzel kişiliğe ihtiyaç duymadan ez az kaç kişilik bir topluluk kendi işlerini yürütebilir? Beş on kişiden oluşan bir ailenin tüzel kişiliğe ihtiyaç duymadan işlerini yürütebilecekleri aşıkardır. Aralarında akrabalık ilişkisi olmasa bile, belirli bir yerde yaşayan ve birbiriyle yakın ilişkiler içinde olan 40-50 kişilik bir topluluğun da tüzel kişiliğe ihtiyaç duymadan birlikte yaşamalarından kaynaklanan sorunlar hakkında karar alıp, bunların yürütebilecekleri tahmin edilebilir. Ama sayı artukça bu topluluk, bir organizasyona, kararların nasıl alınacağı ve yürütüleceğine ilişkin kurallara gereksinim duyar. Keza bunun için bu topluluğun onu oluşturan gerçek kişilerden ayrı bir varlık olarak kabulü de gerekir. Çünkü aksi takdirde işler artık güzel yürümez. Böylece kamu tüzel kişiliği ihtiyacı ortaya çıkar. Bu ihtiyaç acaba en az kaç kişilik bir toplulukta kendini gösterir? 100 kişilik mi, 500 kişilik mi, 1000 kişilik mi? Bu konuda bir “**sihirli sayı**” var mıdır?

Türk hukukunda böyle bir “sihirli sayı” olduğunu ve bu sayının “**150**” olduğunu söyleyebiliriz. Zira Türk hukukunda en küçük mahallî idare olan köyün kurulabilmesi için en az 150 kişi gerekir. 18 Mart 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanununun 89’uncu maddesine göre, köy kurulabilmesi için köy nüfusunun *150’den fazla* olması gerekir. 442 sayılı Köy Kanununun adı geçen maddesine göre nüfusu 150’den az olan yerleşim yerleri “hiçbir köye bağlanmaz ve vali veya kaymakam da hiçbir emir vermezse eski göreneklerine göre işlerini yaparlar”; yani bunlar birer “mahallî idare” değildir; binlerce yıldır olduğu gibi bir arada yaşayan sıradan insan topluluğudurlar ve kendi ortak işlerini de binlerce yıldır bildikleri şekilde, yani eski göreneklerine göre yürütürler.

Gerçekten de bir insan topluluğuna kamu tüzel kişiliği tanımak için gereken minimum sayının 150 olduğu düşünülebilir (Aşağıda Kutu 5.1’e bakınız). Yani 150 kişiden küçük topluluklara tüzel kişilik tanımak gerekli değildir. Çünkü 150 kişiden küçük toplulukların, tüzel kişiliğe sahip olmasalar bile, topluluk üyelerinin birbirlerini yakından tanımaları ve birbirlerini yakından kontrol etmeleri sayesinde ortak işleri başarıyla yürütebilecekleri tahmin edilebilir. Dolayısıyla belli bir mahalde yaşayan 150 kişiden küçük insan topluluklarına tüzel kişilik tanımaya ve bunları bir “mahallî idare” olarak teşkilatlandırmaya ihtiyaç olmadığı söylenebilir.

KUTU 5.1: 150 Sayısının Sihri (Harari, *Sapiens'ten Bir Alıntı*).- "Bilişsel Devrim'in arifesinde, dedikodu *Homo sapiens*'in daha büyük ve daha istikrarlı gruplar kurabilmesini sağladı. Ama dedikodunun bile bir sınırı vardır. Sosyolojik araştırmalar dedikodu sayesinde bir arada durabilen 'doğal' bir grubun sınırınının 150 kişi olduğunu göstermiştir. Grup bundan daha büyük olduğunda çoğu kişi diğerlerini ne yeterince yakından tanıyabilir, ne de etkili bir şekilde dedikodu yapabilir.

İnsanların oluşturduğu yapıların çoğunluğunda, bugün bile bu sihirli rakam bir eşiktir. Bu eşğin altındaki topluluklar, işyerleri, toplumsal ağlar ve askeri birimler, varlıklarını bireylerin karşılıklı olarak birbirlerini yakından tanımaları ve dedikodu sayesinde sürdürürler. Bu yüzden de düzeni korumak için, resmi rütbelere, sıfatlar ve kurallar gerekmez. ... Küçük bir aile şirketi, yönetim kurulu, müdürler, genel müdür ve bir muhasebe departmanı olmadan da hayatta kalabilir ve çok başarılı olabilir.

Ancak birey sayısı 150'yi geçtiği anda işler değişir. Binlerce askerden oluşan bir birliği, bir müfrezeyi idare ettiğiniz gibi idare edemezsiniz. Başarılı aile şirketleri büyüyüp daha fazla çalışılan istihdam ettiğinde genelde sıkıntıya düşer ve kendilerini yenileyemezlerse çoğu iflas eder" (Yuval Noah Harari, *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens: İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi*, Çev. Ertuğrul Genç, İstanbul, Kolektif, 36. Baskı, 2017, s.39-40).

Aşağıda göreceğimiz gibi, Türkiye'de, bir mahallî idare olan il özel idaresinin insan topluluğu il sınırları içinde yaşayan herkesi içerir. Belediyenin insan topluluğu unsuru, belde sınırları; köyün insan unsuru köy sınırları içinde yaşayan insanlardan oluşur. Belediyenin insan unsuru ve köyün insan unsuru aynı zamanda il özel idaresinin insan unsurunu da oluşturur. Hâliyle tüm bu insan unsurları da devletin insan unsurunu oluşturur.

İl özel idaresinin insan unsurunun asgari veya azami bir sayısı yoktur. İl sınırları içindeki nüfus ne kadar ise, il özel idaresinin insan unsuru o kadardır. 3 Temmuz 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanununun 4'üncü maddesine göre, bir yerleşim yerinde belediye kurulabilmesi için orasının nüfusunun en az 5.000 kişi olması gerekir. Belediye nüfusunun bir üst sınırı yoktur. Yukarıda görüldüğü gibi 18 Mart 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanununun 89'uncu maddesine göre, köy kurulabilmesi için, köy nüfusunun 150'den fazla olması gerekir. Dolayısıyla köyün insan unsurunun köy sınırları içinde yaşayan, en az 150 kişiden oluştuğunu söyleyebiliriz. Gerek belediye, gerekse köy için aranan sayılar, kurulma için aranan sayılardır. Belediye veya köy kurulduktan sonra, nüfusun öngörülen sayının altına düşmesi, tüzel kişiliğin kendiliğinden sona ermesi sonucu doğurmaz. Bunların tüzel kişiliği, yetkili makamlar tarafından ayrıca usûlüne uygun olarak kaldırılincaya kadar devam eder. Belediye ve köylerin tüzel kişiliğinin kaldırılması usûlünü aşağıda ilgili konuları görürken inceleyeceğiz.

İnsan topluluğu unsuru itibarıyla devlet ile mahallî idareler arasında *nitelik* farkı yoktur. Bir devletin nüfusunun 150 milyon olması ile bir köyün nüfusunun 150 kişi olması arasında sadece bir *nicelik* farkı vardır. Belirli bir devlet esas alındığında, devletin nüfusu, bu devletin içinde yer alan tek tek mahallî idarelerin nüfusundan daima daha büyüktür. Ancak nicelik farkı da çok önemli

Bilindiği gibi, gerek anayasa hukukunda, gerekse uluslararası hukukta devletin tanımlayıcı unsurlarından birisi “iktidar” unsurudur. Anayasa hukukunda devletin iktidar unsuruna “egemenlik (*souveraineté*)” ismi verilir. Egemenlik, dışa karşı *bağımsızlık* anlamına gelir. Egemen bir iktidarın iç işlerine kimsenin karışmaya hakkı yoktur. Egemenlik *içerik olarak* ise kanun yapma, savaş ve barış ilan etme, yargılama yapma, para basma, vergi koyma, idam cezalarını infazına izin verme gibi yetkilere sahip olma demektir. Nihayet egemenlik, *nitelik olarak*, aslî ve en üstün iktidar demektir⁴.

1. İktidar Unsuru Bakımından Devlet ile Mahallî İdareler Arasında Karşılaştırma

Devlet ile mahallî idareler arasındaki fark, yukarıda gördüğümüz insan topluluğu ve toprak unsurları bakımından değil, işte iktidar unsur bakımındandır. Devlet, *egemen bir iktidara*; mahallî idareler ise sadece *belli bir iktidara* sahiptir. Mahallî idarelerin sahip olduğu iktidar ile devletin sahip olduğu egemenlik arasında *şu farklar vardır*:

a) Devletin egemenliği, devleti dışa karşı korur. Uluslararası hukukta devletlerin *bağımsızlığı ilkesi* geçerlidir. Her devlet diğer devletlerle egemenlik bakımından eşittir. Bir devlet diğer devletin içişlerine karışamaz⁵. Oysa mahallî idarelerin egemenliği yoktur; devlet karşısında bağımsız değildirler; devlet kendi anayasasının öngördüğü sınırları aşmamak kaydıyla, kanunla her zaman mahallî idarelerin iç işlerine karışabilir ve hatta devlet onların üzerinde örgütlendirme yetkisine dahi sahiptir.

b) Devletin egemenliği *içerik olarak*, devletin kanun yapma, savaş ve barış ilan etme, yargılama yapma, para basma, vergi koyma gibi egemenlik yetkilerine sahip olduğu anlamına gelir⁶. Mahallî idarelerin de, kanuna dayanmak şartıyla, düzenleyici işlem yapma, bireysel işlemler tesis etme, müeyyide uygulama gibi önemli kamusal yetkileri vardır. Ancak bunlar egemenlik yetkisi niteliğinde yetkiler değildir. Mahallî idarelerin kanun koyma yetkisi yoktur; sadece kanuna dayanarak ve kanuna aykırı olmayarak düzenleyici işlem yapma yetkisi vardır. Mahallî idareler, savaş ve barış ilan etme, yargılama yapma, para basma gibi egemenlik yetkilerine ise asla sahip değildir.

c) Devletin egemenliği, *nitelik olarak*, devlet iktidarının *aslî ve en üstün iktidar* olduğu anlamına gelir⁷. Mahallî idarelerin sahip olduğu iktidar ise aslî ve en üstün bir iktidar değildir. Şöyle:

aa) Bir kere, mahallî idarelerin sahip olduğu iktidar, “aslî (originare)” bir iktidar değildir; çünkü mahallî idarelerin yetkileri kendinden menkul değildir:

4. Egemenliğin değişik anlamları için bkz.: Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, op. cit., s.162.

5. Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, op. cit., s.163.

6. *Ibid.*

7. *Ibid.*

ması ve (5) merkezî idarenin vesayet denetimine tâbi olması gerekir. Buna göre mahallî idareler şu şekilde tanımlanabilir:

TANIM: Mahallî idareler, belli bir toprak üzerinde yaşayan insan topluluğunun oluşturduğu ve merkezî idare (devlet) karşısında belli bir özerkliğe sahip, ama onun vesayetine tâbi olan kamu tüzel kişileridir.

Böylece bölümün başında verdiğimiz tanıma tekrar ulaşılmış oluyoruz. *Re-petito est mater studiorum* ilkesi uyarınca bu tanımda geçen unsurları şart olarak bir kez daha tekrarlayalım:

MAHALLÎ İDARE OLMANIN ŞARTLARI

Bir kuruluşun mahallî idare olarak nitelendirilebilmesi için o kuruluş:

1. İnsan topluluğundan oluşmalıdır.
2. Belli bir toprak parçası üzerinde kurulmuş olmalıdır.
3. Kamu tüzel kişiliğine sahip olmalıdır.
4. Merkezî idare karşısında belli bir özerkliğe sahip olmalıdır. Bunun için ise
 - a) kendine has bir yetki alanının olması,
 - b) kendine has karar ve yönetim organlarının olması,
 - c) kendine has malî kaynaklarının olması
 gerekir.
5. Merkezî idarenin vesayet denetimine tabi olmalıdır.

Yukarıda görüldüğü gibi mahallî idare kavramının beş unsuru vardır. Bu unsurlardan ilk ikisi olan insan ve toprak unsurlarını yukarıda açıkladık. Kamu tüzel kişiliği unsurunu yukarıda (s.469-471) kısaca inceledik. Kamu tüzel kişisi kavramını ve şartlarını da zaten üçüncü bölümde (s.181-144) ayrıntılarıyla incelemiştik. Keza vesayet unsurunu da yine yukarıda (s.475-476) kısaca inceledik. Vesayet kavramının ayrıntılarını da yine yukarıda üçüncü bölümde (s.261-317) ayrıntılarıyla görmüştük. Mahallî idare kavramının bir tanımlayıcı unsuru olarak “özerklik” unsurunu biraz yukarıda (s.471-475) gördük. Ancak mahallî idareler açısından özerklik kavramı ve ilkesi ayrıca incelenmeyi gerektiren önemli bir kavram ve ilkedir. Şimdi “mahallî idarelerin özerkliği ilkesi”ni biraz daha yakında görelim.

KUTU 5.2: “İsim”, Mahallî İdare Kavramının Bir Unsuru mudur?- Hâliyle her mahallî idarenin bir ismi vardır. Mahallî idareler birer insan topluluğu olduğuna göre, insanlar gibi isme sahip olmaları normaldir. Keza mahallî idareler birer tüzel kişidir. Her kişinin bir ismi olur. Bazı Fransız mahallî idareler hukuk kitaplarında “isim” mahallî idarelerin bir unsuru, en azından mahallî idarelerin “kimlik kartı (*carte d’identité*)”nın bir unsuru olarak incelenmektedir⁹. Şüphesiz ki nasıl her devletin bir ismi var ise, her mahallî idarenin de bir ismi vardır. Ancak nasıl “isim” devlet kavramının tanımında bir unsur olarak kullanılmıyor ise, mahallî idare kavramının tanımında da bir unsur olarak kullanılmamalıdır.

Bununla birlikte isim konusunda şu kısa bilgiyi de vermek uygun olur: Mahallî idarelerin isimleri çoğunlukla tarihseldir. Pek çoğunun ismi eski zamanlara gider. İl özel idareleri kanunla ku-

9. Örneğin bkz.: Auby, Auby ve Noguellou, *op. cit.*, s.98-100; Ferstenbert, Priet ve Quilichini, *op. cit.*, s.115-117.

dışında bir müdahale olanağı tanımayan Anayasa'nın 127. maddesi ile bağdaşmamaktadır"²⁷.

Bundan şu sonuç çıkar ki, mahallî idarelerin özerkliği ilkesi, dengelenmeye muhtaç bir ilke olabilir; bu ilkeye bu amaçla istisnalar getirilebilir. Ancak bu istisnaların vesayet yetkisi biçiminde olması gerekir. Dolayısıyla mahallî idarelerin özerkliği ilkesinin tek istisnasının mahallî idarenin mahallî idareler üzerinde sahip olacağı vesayet yetkisinden ibaret olduğunu söyleyebiliriz. Vesayet yetkisi konusunu yukarıda üçüncü bölümde (IV, B) incelemiştik. Bu konuda oraya bakılmalıdır.

İçtihat Notu.- Türkiye'de mahallî idarelerin özerkliği konusunda Anayasa Mahkemesinin aşağıdaki kararlarının incelenmesi için bkz.: Gözler, *Mahallî İdareler Hukuku*, *op. cit.*, s.196-199.

- 22 Haziran 1988 Tarih ve K.1988/23 Sayılı *İl Özel İdaresi* Kararı.
- 18 Ocak 2007 Tarih ve K.2007/3 Sayılı *İl Encümeni* Kararı.
- 14 Haziran 1988 Tarih ve K.1988/18 Sayılı *Mahallî İdarelerin Seçimleri* Kararı.
- 26 Eylül 1991 Tarih ve E.1990/38, K.1991/32 Sayılı *İmar Planı* Kararı.

Mahallî idarelerin özerkliği konusunda Danıştay Birinci Dairesinin 5 Nisan 1995 tarih ve E.1995/62, K.1995/60 sayılı kararının ve Danıştay Onuncu Dairesinin 25 Kasım 1998 tarih ve E.1996/5391 K.1998/6116 sayılı kararının incelenmesi için bkz.: Gözler, *Mahallî İdareler Hukuku*, *op. cit.*, s.199-201.

F. MAHALLÎ İDARELERİN ÖZERKLİĞİ İLKESİ BAKIMINDAN TÜRKİYE'DEKİ EKSİKLİKLER

Mahallî idarelerin özerkliği ilkesi bakımından Türkiye'de şu eksikliklerin bulunduğu söylenebilir:

1. Valinin İl Özel İdaresinin Yürütme Organı Olması

Merkezî idarenin görevlisi olan valinin aynı zamanda il özel idaresinin yürütme organı olması il özel idarelerinin özerkliği bakımından sorun oluşturmaktadır²⁸. Valinin il özel idaresinin baş yöneticisi olması Anayasamıza aykırı değildir. Çünkü Anayasamız (m.127/1), mahallî idarelerin yürütme organlarının değil, "karar organları"nın seçimle belirlenmesini öngörmektedir. Bununla birlikte il özel idaresinin seçilmiş bir başının olmaması, bu idarelerin özerkliğini zayıflatmaktadır. Valinin il özel idaresinin başı olması durumu, 13 Mart 1329 (26 Mart 1913) tarihli eski İl Özel İdaresi Kanunu döneminde şiddetle eleştirilmiştir. Ancak 22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı yeni İl Özel İdaresi Kanunu da bu konuda bir değişiklik yapmamıştır. 5302 sayılı yeni Kanununun 29'uncu maddesine göre vali, il özel idaresinin başıdır. Bu husus, 5302 sayılı

27. Anayasa Mahkemesi, 26 Eylül 1991 Tarih ve E.1990/38, K.1991/32 Sayılı Karar, *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi*, Sayı 27, Cilt 2, s.550-551.

28. Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.222.

olmalıdır. Bir mahallî idare, diğer bir mahallî idareye, kendi iradesini kanunla öngörülen durumlar dışında empoze edememelidir. Hâliyle böyle bir kanunun da Anayasa, m.127/2’de öngörülen “yerinden yönetim ilkesine” uygun olması gerekir. Mahallî idarelerin birbiri karşısında özerkliği ilkesi, aynı zamanda mahallî idarelerin birbiriyle eşitliği ilkesinin de bir sonucudur.

Örnek Karar.- Danıştay Sekizinci Dairesinin 31 Mart 1986 tarih ve E.1986/46 ve K.1986/159 sayılı Karacahisar Köyü kararına konu teşkil eden olayda İl Daimî Encümeni, bir köyde çıkan kaynak suyunun bir belediyeye içme ve kullanma suyu olarak tahsisine ilişkin karar almıştır. Köy muhtarlığı tarafından bu kararın iptali istemiyle idare mahkemesinde dava açılmıştır. Danıştay Sekizinci Dairesi bu davanın temyiz incelemesinde, köylerde bulunan su kaynaklarının, belediyelere tahsisi konusunda il daimi encümenlerine yetki veren bir kanun hükmü bulunmadığını tespit etmiş ve daha sonra il daimi encümeni tarafından alınmış söz konusu kararın yetki unsuru bakımından sakat olduğuna ve iptal edilmesi gerektiğine karar vermiştir³⁸. Bu karar isabetlidir. Bu kararlar köy idaresinin il özel idaresi karşısında özerkliği ilkesi müeyyidelen-dirilmiştir.

Özerklik ilkesi, kanunla aksi öngörülmedikçe, her mahallî idarenin kendi toprakları üzerinde diğer mahallî idare karşısında tam yetkili olduğu anlamına gelir. Bir mahallî idarenin kanunla yetki almadıkça, diğer bir mahallî idarenin yetki sahasına karışması özerklik ilkesine aykırı olur.

Mahallî İdarelerin Birbiri Karşısında Özerkliği Bakımdan Tartışılabilir Konular.- Türkiye’de mahallî idarelerin birbiri karşısında özerkliği bakımdan Türkiye’de eleştiriyi veya en azından tartışılmayı hak eden bazı konular vardır:

1. İlçe Belediyeleri Üzerinde Büyükşehir Belediyelerinin Vesayet Denetimi

Bu konu yukarıda Üçüncü Bölümde “14. Mahallî İdareler Arasında Vesayet Olmaz İlkesi” başlığı altında incelenmiştir. Bu konuda oraya (s.308-315) bakınız.

2. Köylerin Mücavir Alan Sınırları İçine Alınması, Mahallî İdarelerin Özerkliği İlkesine Aykırıdır

3 Mayıs 1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanununun 5’inci maddesinde “mücavir alan”, “imar mevzuatı bakımından belediyelerin kontrol ve mesuliyeti altına verilmiş olan alanlar” olarak tanımlanmaktadır. Aynı Kanunun 45’inci maddesine göre, “mücavir alan sınırları belediye meclisi ve il idare kurulu kararına dayanarak vilayetlerce Bakanlığa (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı) gönderilir. Bakanlık bunları inceleyerek aynen veya değiştirerek tasdik etmeye veya değiştirilmek üzere iadeye yetkilidir”.

38. Danıştay Sekizinci Dairesi, 31 Mart 1986 Tarih ve E.1986/46 ve K.1986/159 Sayılı Karar (<http://emsal.danistay.uyp.gov.tr/>) (Erişim: 1 Mart 2018).

pek çok değişiklik yapılmıştır. İl genel meclisinin toplantı sayısı yılda birden ikiye çıkarılmıştır. Bazı eski kelimeler de Türkçeleştirilmiştir⁵⁶.

6. 22 Şubat 2005 Tarih ve 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu

2005 yılında 26 Mart 1913 tarihli İl Özel İdaresi Kanunu yürürlükten kaldırılmış ve yerine 22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı yeni İl Özel İdaresi Kanunu kabul edilmiştir. Yani 26 Mart 1913 tarihli İdaresi Umumiye-i Vilayat Kanunu-1 Muvakkatinin il özel idarelerine ilişkin hükümlerinin 2005 yılına kadar, yani 92 sene yürürlükte kaldığını söyleyebiliriz.

22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı yeni İl Özel İdaresi Kanununun yapanlar, büyük bir yerel yönetimler reformu yapmak düşüncesiyle yola çıkmışlardır. Ama gerçekleşen şeyde kendisine “reform” denebilecek bir şey yoktur. Gerçekte 1864 ve 1871 Nizamnameleri ile 1913 İdaresi Umumiye-i Vilayat Kanunu-1 Muvakkatinin kurduğu sistem ana hatlarıyla hâlâ yürürlüktedir. Hâlâ il özel idaresinin kendine has bir yürütme organı yoktur. 22 Şubat 2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun valinin vesayet yetkisinin hafifletilmesi gibi reform olarak görülebilecek bir iki hükmü de Anayasa Mahkemesi tarafından 18 Ocak 2007 tarih ve E.2005/32, K.2007/3 sayılı kararıyla iptal edilmiş ve pratikte 1913 sistemine geri dönmüştür.

B. İSİM, TANIM, DÜZENLENME, KURULMA, VB.

Burada sırasıyla “il özel idaresi” ismini, tanımını, il özel idaresi-il genel idaresi ayrımını, il özel idaresinin hangi kanunlarla düzenlendiği ve il özel idaresinin nasıl kurulduğu konularını göreceğiz.

1. İl Özel İdaresinin İsmi: “Özel” Sıfatı Ne Anlama Gelir?

Bu başlığın konusu olan mahallî idare, Türkiye’de günümüzde “*il özel idaresi*” olarak isimlendirilmektedir. İsim konusunda tam bir uzlaşma vardır. Bu isimlendirmede “özel” sıfatı, bu idareyi, merkezî idarenin taşra teşkilatı olan “il”den, yani “il genel idaresi”nden ayırmak için kullanılmaktadır. Ayrıca belirtelim ki, 1987 yılına kadar Türkiye’de bu idarenin resmî adı “*idare-i hususîye-i vilayet*” idi. 26 Mart 1913 tarihli İdaresi Umumiye-i Vilayat Kanunu-1 Muvakkatinin kullandığı terim budur. “İdaresi hususîye” terimi ilk defa 22 Ocak 1871 tarihli İdaresi Umumiye-i Vilayet Nizamnamesinin 61’inci maddesinde “*idâre-i umûmiyye ve husûsiyye*” şeklinde geçmektedir. Yine 7 Kasım 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesinin 25 ilâ 28’inci maddelerinde yer alan üçüncü faslının başlığı da “*vilâyetin umûr-ı husûsiyyesi*” idi. Yani il özel idaresinin “özelliği (hususîliği)” bize 1864 Vilayet Nizamnamesinden kalan bir mirastır.

56. Kartal, *İl Özel İdarelerinin Yeniden Yapılandırılması*, op. cit., s.87-89.

İşte yukarıdaki beş unsuru birlikte taşıyan kuruluşlar birer il özel idaresidir.

3. İl Özel İdaresi-İl Genel İdaresi Ayrımı

Merkezî idarenin taşra örgütü olan il, aynı zamanda bir mahallî idaredir. Daha doğrusu, mahallî idare olan il, merkezî idare olan ille aynı coğrafi sınırları paylaşmaktadır. Mahallî idare olarak il, merkezî idareden tamamen ayrı olup, devlet tüzel kişiliği dışında ayrı bir tüzel kişiliğe sahiptir. Merkezî idarenin bir taşra örgütü olan il idaresine “*il genel idaresi*”; mahallî idare olan il idaresine ise “*il özel idaresi*” ismi verilir. Bunları birbirine karıştırmamak lazımdır. Bu iki ilin coğrafi sınırları, yukarıda belirtildiği gibi aynıdır. Ancak il özel idaresi bu sınırlar içinde yaşayan insanların “mahallî müşterek ihtiyaçlar”ını karşılamak için kurulmuştur. Buna karşılık il genel idaresi, merkezî idarenin tüm ülke düzeyinde yürüttüğü hizmetlerin il sınırları içinde de yürütülmesi amacıyla kurulmuştur.

4. İl Özel İdaresini Düzenleyen Kanunlar

İl özel idaresi 2005 yılına kadar, rumî 13 Mart 1329, miladî 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati ile düzenlenmişti. Bu Kanun-ı Muvakkat, 1987 yılında, 16 Mayıs 1987 tarih ve 3360 sayılı 13 Mart 1913* Tarihli İdare-i Umumîye-i Vilayet Kanunu Muvakkatinin Adının ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun ile değişikliğe uğratılmıştır. Bir kere bu Kanunun adı “İl Özel İdaresi Kanunu” olarak değiştirilmiştir. Ne var ki, 13 Mart 1329 (26 Mart 1913) tarihli Kanun-ı Muvakkat yürürlükten kaldırılmamış veya yerine yeni bir Kanunun kabul edilmemiştir. Dolayısıyla adı değişmiş olsa da il özel idarelerini düzenleyen 13 Mart 1329 (26 Mart 1913) tarihli Kanun-ı Muvakkat 2005 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Bu nedenle bu Kanunu, 1987-2005 yılları arasında, bazılarının yanlış olarak yaptığı gibi “16 Mayıs 1987 tarih ve 3360 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu” olarak değil, “13 Mart 1329 tarihli İl Özel İdaresi Kanunu” veya “26 Mart 1913 tarihli İl Özel İdaresi Kanunu” diye zikretmek gerekir. Değişen şey ismi ve bazı maddeleridir; Kanunun kendisi ve tarihi değildir.

***KUTU 5.5: İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkatinin Doğru Tarihi Nedir?-** 16 Mayıs 1987 tarih ve 3360 sayılı Kanunda 1913 Kanun-ı Muvakkatinin tarihi aşağıda *Resmî Gazete*'den (26 Mayıs 1987) alınan görüntüden görüleceği üzere “13 Mart 1913” olarak verilmiştir. Kanunun tarihi aşağıdaki *Düstur*dan alınan kesitten de görüleceği üzere hicri 17 Rebiülahir 1331, rumî 13 Mart 1329'dur (*Düstur*, Tertip 2, Cilt 5, s.216). Bu tarihlerin miladî karşılığı 26 Mart 1913'tür. Kanun koyucu tarih çevirmeden hata yapmıştır. Bu Kanunu ya “13 Mart 1329 tarihli Kanun”, ya da “26 Mart 1913” tarihli Kanun olarak zikretmek gerekir.

سنی اراده ایدرم .
۱۷ ربیع الآخر ۱۳۳۱ ۱۳ مارت ۱۳۲۹
محمد رشاد

Düstur, Tertip 2, Cilt 5, s.216.

13 Mart 1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunu Muvakkatının Adının ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun

Kanun No. 3360

Kabul Tarihi : 16.5.1987

Resmî Gazete, 26 Mayıs 1987, Sayı 19941.

Eleştiri.- Madde metninden de anlaşılacağı üzere, il encümeni yedi kişiden oluşmaktadır. Encümenin başkanı validir. Genel sekreter encümenin doğal üyesidir. Üyelerden ikisi de vali tarafından atanan memurlardır. Geriye kalan sadece üç üye il genel meclisi tarafından kendi üyeleri arasından seçilmektedir. Görüldüğü gibi yedi kişiden oluşan il encümeninin dört üyesi, seçilmiş değil, atanmış kişilerdir.

Önce bir *tutarsızlığa* işaret edelim: Genellikle il encümeninin varlığı şu şekilde açıklanır: Yukarıda açıklandığı gibi il genel meclisi her ayın ilk haftası meclis tarafından önceden belirlenen günde toplanır. Bütçe görüşmesine rastlayan toplantı süresi en çok yirmi gün, diğer toplantıların süresi en çok beş gündür (m.12). Dolayısıyla il genel meclisi daimî bir meclis, yani her gün toplantı yapan bir meclis değildir. Ancak il özel idaresi hizmetleri konusunda her gün karar alınması gerekebilir. İşte il genel meclisinin toplanmış olmadığı dönemlerde alınması gereken kararlar için il genel meclisi yerine geçecek bir “daimî”, yani devamlı bir kurula ihtiyaç vardır. İşte bu kurul “il encümeni”dir. Zaten 2005’ten önce, yani 1913 tarihli İl Özel İdaresi Kanunu döneminde bu meclisin adı da “il daimî encümeni” idi.

Eğer il encümeninin varlık sebebi bu ise, bu encümenin adı üstünde il genel meclisi bir “encümeni”, yani bir komisyonu olması gerekir. Hâliyle bu encümenin bütün üyelerinin il genel meclisi üyeleri arasından ve il genel meclisi tarafından seçilmesi gerekir.

Oysa yukarıda açıklandığı gibi il encümeni, “valinin başkanlığında, genel sekreter ile il genel meclisinin her yıl kendi üyeleri arasından seçeceği üç üye ve valinin her yıl birim amirleri arasından seçeceği iki üyeden oluşur”. Yani sekiz üyeden sadece üçü il genel meclisi tarafından seçilmektedir. Diğer beş üye, vali ve vali tarafından atanan memurlardan oluşmaktadır. Böyle bir oluşumun demokratik mantıkla izahı mümkün değildir. Bunu TBMM ile kıyaslasak, TBMM’nin kendisi yerine geçecek bir sekiz üyelik komisyon kurulduğunu ve bu komisyonun üç üyesinin TBMM tarafından kendi üyeleri arasından seçildiğini, komisyonun başkanını Cumhurbaşkanı olduğunu ve Cumhurbaşkanı Genel Sekreterinin ve Cumhurbaşkanı tarafından atanan Cumhurbaşkanlığından üç daire başkanının da bu komisyonun üyesi olduğu varsayalım. Komisyon nasıl anti-demokratik ve tuhaf ise, il encümeni de aynen öyle anti-demokratik ve tuhaftır.

İl encümeninin başkanın vali olması, genel sekreterin bu encümende doğal üye olması ve keza encümenin üç üyesinin memurlar arasından vali tarafından atanmasının ve dahası bu atanmış kişilerin encümende çoğunluğu oluşturmasının (sekizde beş), demokrasi ilkesiyle bağdaştırılması mümkün değildir. Demokrasi kararların atanmış yöneticiler tarafından değil, halkın kendi seçtiği temsilcileri aracılığıyla alındığı yönetim sisteminin adıdır. Türkiye’de il encümeninin oluşum tarzı apaçık bir şekilde anti-demokratiktir.

- E. Belediyelerin Görev ve Yetkileri
- F. Belediye Meclisi
- G. Belediye Encümeni
- H. Belediye Başkanı
- I. Belediye Organlarının Geçici Olarak Görevden Uzaklaştırılması
- J. Belediyelerin Teşkilatı ve Personeli
- K. Belediye Gelirleri, Giderleri, Bütçesi ve Kesin Hesabı
- L. Belediyelerin Denetimi

Şimdi bu plân dâhilinde konumuzu görelim:

A. TARİHSEL GELİŞİM⁷⁹

Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde belediyelerin tarihsel gelişimi şu şekilde özetlenebilir:

1. Türkiye’de ilk defa 13 Haziran 1854 tarihli Şehremâneti Nizamnamesiyle⁸⁰ “Şehremaneti” ismiyle İstanbul Belediyesi kurulmuştur. Nizamnameye göre, Şehremanetin başında Padişah tarafından atanan “şehremini” isimli bir görevli ve onun iki muavini bulunacaktır (m.2-3). Nizamname “şehir meclisi” isimli 15 üyeli bir meclis öngörmektedir. Meclisin başkanı “şehremini”dir; iki şehremini muavini meclisin doğal üyesidir. Meclisin geri kalan 12 üyesi “Dersaadet’de mütemekkin her sınıf tebaa-i şâhânenin ve esnâfın muteber ve mutemedleri” arasından Padişah tarafından atanacaktır (m.5).

2. 28 Aralık 1857 tarihli [Altıncı] Daire-i Belediyenin Teşkiline ve Memurlarının Vezaifine Dair Nizamnamesiyle⁸¹, İstanbul, on dört “belediye dairesi (daire-i belediye)”ne bölünmüş ve Beyoğlu ve Galata dairesine “altıncı daire-i belediye” ismi verilmiştir. Nizamnameye göre “daire-i belediye”, bir “müdür” ve yedi azadan oluşan “daire-i belediye meclisi” tarafından yönetilecektir (m.3). Müdür memurdur ve irade-i seniyyeyle atanmaktadır. Azalar ise belediye dairesinde en az on yıldır oturan ve en az yüzbin kuruşluk emlake muhtasarıf olan kişiler arasından Babıali tarafından seçilecek ve irade-i seniyyeyle atanacaktır (m.4).

Altıncı Daire-i Belediyenin Fransa’dan esinlenerek kurulduğu söylenir. İlgincidir ki, dairenin numarası bile Paris’teki “*sixième arrondissement* (altıncı da-

79. Tarihsel gelişim konusunda daha fazla bilgi için bkz.: Gözler, *Mahallî İdareler Hukuku*, *op. cit.*, s.319-330.

80. 13 Haziran 1854 (27 Ramazan 1271) tarihli Şehremâneti Nizamname Lâyihası, *Takvim-i Vekayi*, def’a 529, 2 Zilhicce 1271 (16 Ağustos 1854). Lahiyanın ve keza 24 Ağustos 1854 tarihli İrade-i Seniyyenin yazı çevrimli tam metni için bkz.: Mehmet Seyitdanlıoğlu, “Yerel Yönetim Metinleri IV: Şehremaneti’nin Kuruluşu ve Şehremaneti Nizamnamesi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 5, Sayı 3, Mayıs 1996, s.75-82.

81. 28 Aralık 1858 (11 Cumadelula 1274) tarihli Daire-i Belediyenin Teşkiline ve Memurlarının Vezaifine Dair Nizamname, *Düstur*, Tertip I, Cilt II, s.460-463. (Nizamnamenin Latin harflerine çevrilmiş tam metni için bkz.: Mehmet Seyitdanlıoğlu, “Yerel Yönetim Metinleri I”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 4, Sayı 6, Kasım 1995, s.89-91 (85-102).

Gündem.- Encümen gündemi, belediye başkanı tarafından hazırlanır. Encümen üyeleri, başkanının uygun görüşü ile gündem maddesi teklif edebilir. Belediye başkanı tarafından havale edilmeyen konular encümende görüşülemez (m.35/3). Encümene havale edilen konular bir hafta içinde görüşülerek karara bağlanır (m.35/4). Alınan kararlar başkan ve toplantıya katılan üyeler tarafından imzalanır. Karara muhalif kalanlar gerekçelerini de açıklar (m.35/5).

Belediye encümeni kararları üzerinde ne belediye başkanına ne de mülki idare amirlerine herhangi bir denetim yetkisi tanınmamıştır.

Görev ve Yetkileri.- Belediye encümeni, genel olarak belediyenin günlük işlerini ve belediye meclisince alınan kararları yürütmekle görevlidir. Encümenin görev ve yetkileri özel olarak Belediye Kanununun 34'üncü maddesinde 9 bent halinde ayrıca sayılmıştır. Örneğin yıllık çalışma programı ile bütçe ve kesin hesabı inceleyip belediye meclisine görüş bildirmek, kamulaştırma kararlarını almak ve uygulamak, kanunlarda öngörülen cezaları vermek, vergi, resim ve harçlar dışında kalan dava konusu olan belediye uyuşmazlıklarının anlaşma ile tasfiyesine karar vermek, taşınmaz malların süresi üç yılı geçmemek üzere kiralanmasına karar vermek, umuma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirlemek belediye encümeninin görevleri arasında yer almaktadır.

2. Eleştiri

Yukarıda açıklandığı üzere 5393 sayılı Belediye Kanununun 33'üncü maddesine göre Türkiye'de belediye encümeninde atanmış memur üyeler de bulunmakta, dahası encümende belediye meclisi tarafından seçilen üye sayısı azınlıkta kalmaktadır. Benzer problem hatırlanacağı üzere il encümenlerinde de vardır. Belediye encümeninin bu şekilde kuruluş tarzına başlıca *iki eleştiri* yöneltilebilir:

Birinci olarak belediye encümeninde seçilmemiş üyelerin bulunması ve dahası bu üyelerin çoğunlukta olması, demokrasi ilkesine aykırıdır. Demokrasi kararların atanmış memurlar tarafından değil, halkın kendi seçtiği temsilcileri aracılığıyla alındığı yönetim sisteminin adıdır. Türkiye'de belediye encümeninin oluşum tarzı apaçık bir şekilde anti-demokratiktir.

İkinci olarak belediye encümeninde atanmış memurların bulunmasında sadece demokrasi ilkesine aykırılık değil, aynı zamanda hukuka aykırılık da vardır. Anayasamızın 127'nci maddesinin birinci fıkrası mahallî idarelerin "karar organları"nın seçmenler tarafından seçilerek oluşturulmasını öngörmektedir. Belediye encümeninin mevcut oluşum tarzı Anayasamıza (m.127/1) da aykırıdır¹⁰⁶.

106. Günday, *op. cit.*, s.501.

Yukarıda açıkladığımız gibi belediye encümeni görev ve yetkileri 5393 sayılı Belediye Kanununun 34'üncü maddesinde dokuz bent sayılmıştır. Bu görev ve yetkilerden sadece birisi¹⁰⁷, belediye meclisinin kararlarını uygulamaktan ibarettir. Sadece bu görev ve yetkiye ilişkin belediye encümeninin bir yürütme organı olduğu düşünülebilir. Bunun dışında belediye meclisi kararlarını *uygulama* görevini 5393 sayılı Belediye Kanunu, 38'inci maddesinde h bendinde belediye başkanına vermiştir. Belediye idaresinin yürütme organı, belediye encümeni değil, belediye başkanıdır.

Diğer yandan belediye encümeninin Belediye Kanununun 34'üncü maddesinde 9 bent hâlinde sayılan görev ve yetkilerinden sadece biri¹⁰⁸ istişarî niteliktedir.

Belediye encümeninin geri kalan bütün görev ve yetkileri icraî niteliktedir: Örneğin “kamulaştırma kararlarını almak”, “öngörülme-yen giderler ödeneğinin harcama yerlerini belirlemek”, “kanunlarda öngörülen cezaları vermek”, “vergi, resim ve harçlar dışında kalan dava konusu olan belediye uyuşmazlıklarının anlaşma ile tasfiyesine karar vermek”, “umuma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirlemek” görev ve yetkileri, icraî görev ve yetkileri değil de nedir? Bu kararları almak yetkisiyle donatılmış bir organ “karar organı” değil de nedir?

Dolayısıyla belediye encümeninde halk tarafından seçilmeyen üyelerin bulunmasını öngören 5393 sayılı Belediye Kanununun 33'üncü maddesi hükmü Anayasamızın 127'nci maddesinin mahallî idarelerin karar organlarının seçmenler tarafından seçilen kişilerden oluşmasını öngören birinci fıkrası hükmüne aykırıdır.

5393 sayılı Belediye Kanununun belediye encümeninin oluşum tarzına ilişkin 33'üncü maddesinin iptali amacıyla Anayasa Mahkemesine şimdiye kadar başvurulmamıştır. Ancak böyle bir başvuru yapılmış olsaydı bile, Türk Anayasa Mahkemesinin muhtemelen bu başvuruyu reddedeceği tahmin edilebilir. Çünkü yukarıda (s.493-494) açıklandığı ve eleştirildiği gibi da benzer konuda, il encümenine ilişkin başvuruyu Anayasa Mahkemesi 18 Ocak 2007 tarih ve E.2005/32, K.2007/3 sayılı kararıyla reddetmiştir. Anayasa Mahkemesine göre, il encümenin karar organı değil, yürütme organıdır. Aynı gerekçeyi, Anayasa Mahkemesinin belediye encümenine ilişkin de kullanacağı tahmin edilebilir.

Ancak, yukarıda da (s.493-494, 514-517) açıkladığımız gibi Anayasa Mahkemesinin bu kararı bütünüyle yanlıştır. Çünkü, gerek il encümeni, gerekse belediye encümeni bir belediyenin “karar organı”dır.

107. Madde 34: “g) Taşınmaz mal satımına, trampasına ve tahsisine ilişkin meclis kararlarını uygulamak; süresi üç yılı geçmemek üzere kiralanmasına karar vermek”.

108. Madde 34: “a) Stratejik plân ve yıllık çalışma programı ile bütçe ve kesinhesabı inceleyip belediye meclisine görüş bildirme”.

KUTU 5.10.- BELEDİYECİLİK SİSTEMİNE “TÜRK KATKISI”: BELEDİYE ENCÜMENİ

Acaba Türkiye’de bu “belediye encümeni” belası nereden çıkmıştır?

Öncelikle belirtelim ki, 5 Ekim 1877 (hicri 27 Ramazan 1294, rumi 24 Eylül 1293) tarihli Osmanlı Vilayet Belediye Kanununda¹⁰⁹, “belediye encümeni”ne ilişkin bir hüküm yoktur. Bu Kanuna göre belediyenin karar organı bütün üyeleri halk tarafından seçilen “belediye meclisi”dir (m.4-38). 1877 Osmanlı Belediye Kanunu dahi bu bakımdan 3 Temmuz 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunundan daha demokratiktir

Yine belirtelim ki, 3 Nisan 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanununun kaynağı olan 5 Nisan 1884 tarihli Belediye Teşkilatı Hakkında Fransız Kanununda “belediye encümeni”ne denk gelecek bir organ yoktur.

“Belediye encümeni”, benzeri Fransa’da olmayan, belediyecilik sistemine Türkler tarafından yapılmış özgün bir katkıdır. Üyelerinin yarısı atanmış memurlardan oluşan bir belediye encümeni ilk defa 3 Nisan 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanununun 77’nci maddesiyle kurulmuştur.

3 Nisan 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanununun 20 Mart 1929 tarihli Esbabı Mucibe Layihasında (s.1 vd.)¹¹⁰, 28 Mayıs 1929 tarihli Dahiliye Encümeni Mazbatasında (s.20 vd)¹¹¹ ve keza bu Kanunun TBMM Genel Kurulunda kabulü sırasında yapılan müzakerelerde¹¹², Fransa’da bulunmayan “belediye encümeni” diye bir organın Türkiye’de neden icat edildiğine ilişkin bir açıklama yoktur.

1930’da Türk kanun koyucunun, Fransız kanunundan esinlenmeden koyduğu hüküm, yani belediye sistemine “Türk katkısı” anti demokratik bir anlayışın ürünüdür. Bu örneğe bakarak Türk kanunlarının özgün olmamasına, iktibas ürünü olmalarına pek de üzülmemek gerektiğini söyleyebiliriz. Türk kanunlarının özgün yanları, anti-demokratik bir zihniyetin yansımasıdır.

H. BELEDİYE BAŞKANI

Belediye başkanı, belediye idaresinin başı ve belediye tüzel kişiliğinin temsilcisidir (5393 sayılı Belediye Kanunu, m.37/1). Keza belediye başkanı belediyenin yürütme organıdır. Burada sırasıyla belediye başkanının seçilmesi, hukukî statüsü, görev ve yetkileri, belediye başkanlığı sıfatının sona ermesi, belediye başkanlığının boşalması konularını göreceğiz.

1. Seçilmesi

19 Temmuz 1963 tarih ve 307 sayılı Kanundan önce belediye başkanı belediye meclisi tarafından seçilirdi. 1963 yılından beri belediye başkanı doğrudan doğruya beldedeki seçmenler tarafından seçilmektedir.

5393 sayılı Belediye Kanununa göre, “Belediye başkanı, *ilgili kanunda* gösterilen esas ve usûllere göre seçilir” (m.37/1). Buradaki “ilgili kanun” ile

109. 5 Ekim 1877 (hicri 27 Ramazan 1294, rumi 24 Eylül 1293) tarihli Vilayet Belediye Kanunu, Vilayet Belediye Kanunu, *Düster*, Tertip 1, Cilt 4, s.538-550.

110. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d03/c017/tbmm03017037ss0085.pdf>.

111. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d03/c017/tbmm03017037ss0085.pdf>.

112. *T. B. M. M. Zabıt Ceridesi*, Devre 3, Cilt 17, İçtima 3, İnikat 41, 29 Mart 1930, Cumartesi, s.104-107 (<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d03/c017/tbmm03017041.pdf>).

Büyükşehir ihtisas komisyonları, büyükşehir belediye meclisi, üyeleri arasından seçilecek en az beş, en çok dokuz kişiden oluşan ihtisas komisyonları kurabilir. İmar ve bayındırlık komisyonu, çevre ve sağlık komisyonu, plân ve bütçe komisyonu, eğitim, kültür, gençlik ve spor komisyonu ile ulaşım komisyonunun kurulması zorunludur (m.15).

2. Büyükşehir Belediye Encümeni

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 16'ncı maddesine göre büyükşehir belediye encümeni, “belediye başkanının başkanlığında, belediye meclisinin kendi üyeleri arasından bir yıl için gizli oyla seçeceği beş üye ile biri genel sekreter, biri malî hizmetler birim amiri olmak üzere belediye başkanının her yıl birim amirleri arasından seçeceği beş üyeden oluşur. Belediye başkanının katılmadığı toplantılarda, encümen toplantılarına genel sekreter başkanlık eder”.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda, büyükşehir belediye encümeninin sadece oluşum tarzı düzenlenmiş başta görev ve yetkileri olmak üzere diğer hususlar düzenlenmemiştir. Dolayısıyla bu konularda 5216 sayılı Kanunun 28'inci maddesi¹²⁴ uyarınca 5393 sayılı Belediye Kanununun hükümleri uygulanır. Örneğin büyükşehir belediye encümeninin görev ve yetkileri, 5393 sayılı Belediye Kanununun 34'üncü maddesinde normal belediye encümeni için sayılan görev ve yetkilerden ibarettir.

Büyükşehir belediye encümeninin oluşum tarzı demokrasi ilkesine ve Anayasamıza aykırıdır. Yukarıda açıklandığı üzere büyükşehir belediye encümeninin başkanı belediye başkanı ve üyelerinin yarısı da belediye başkanı tarafından atanan büyükşehir belediyesi birim amirlerinden, yani memurlardan oluşmaktadır. Bu oluşum tarzı, Anayasamızın 127'nci maddesinin birinci fıkrasında öngörülen “mahallî idarelerin *karar organlarının* seçmenler tarafından seçilerek oluşturulması” şartına aykırıdır. Hiç şüphesiz ki, büyükşehir belediyesi encümeni bir “karar organı”dır. Zira adı geçen encümen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununu 28'inci maddesi uyarınca 5393 sayılı Belediye Kanununun 34'üncü maddesinde sayılan kararları almakla görevlidir. 34'üncü maddede sayılan kararların çoğu icraî nitelikte kararlardır. Dolayısıyla büyükşehir belediyesi encümeni bir karar organıdır. Karar organı olduğuna göre de mevcut kuruluş tarzı, Anayasa, m.127/1'e aykırıdır. Aynı problem Türkiye'de normal belediyelerde belediye encümenine ilişkin de vardır. Bu durumu yukarıda (s.538-539) açıkladık ve şiddetle eleştirmiştik. Bu konuda oraya bakılabilir.

124. “Madde 28- Belediye Kanunu ve diğer ilgili Kanunların bu kanuna aykırı olmayan hükümleri ilgisine göre büyükşehir ve ilçe belediyeleri hakkında da uygulanır”.

VI. KÖY İDARESİ

Bibliyografya.- Onar, *op. cit.*, c.II, s.835-845; Özyörük, *op. cit.*, s.216-219; Günday, *op. cit.*, s.521-529; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.255-259; Gözübüyük, *Türkiye'nin İdarî Yapısı*, *op. cit.*, s.111-114; Girilti *et al.*, *op. cit.*, s.352-361; Yıldırım, *op. cit.*, s.177-182; Nadaroğlu, *op. cit.*, s.240-251; Gözler, *Mahallî İdareler Hukuku*, *op. cit.*, s.416-457.

Burada sırasıyla köy idaresinin tarihçesini, anayasal dayanağını, tanımını, kurulmasını, kaldırılmasını, köyün görev ve yetkilerini, köy derneği, ihtiyar meclisi ve muhtar gibi köyün organlarını, köyün personelini ve nihayet köy bütçesi ve gelirlerini inceleyeceğiz. Dolayısıyla plânımız şu şekilde olacaktır.

PLÂN:

- A. Köy İdaresinin Tarihsel Gelişimi
- B. Köyün Anayasal Dayanağı
- C. Köyün Tanımı
- D. Sayılar, Kurulma ve Kaldırılma
- E. Köyün Görev ve Yetkileri
- F. Köy Derneği
- G. Köy İhtiyar Meclisi
- H. Muhtar
- I. Köy Personeli
- J. Köy Bütçesi ve Gelirleri

Şimdi bu plân dâhilinde köy idaresini incelemeye başlayalım:

A. KÖY İDARESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Köyler, tarihin en eski devirlerinden beri görülen insan topluluklarıdır. Ancak köylere tüzel kişilik tanınarak bunların mahallî idare hâline getirilmeleri nispeten yenidir. Türkiye’de bu süreç hakkında özet olarak şu bilgiler verilebilir:

1. 7 Kasım 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi¹²⁵.- Bu Nizamnameyle Osmanlı İmparatorluğu vilayetlere, vilayetler livalara, livalar kazalara ve kazalar da köylere (karyelere) bölünmüştür. 7 Kasım 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi, köy idaresinin teşkilatını köydeki millet sınıflarına göre ayrı ayrı düzenlemiştir. Her milletin kendine has muhtarları ve ihtiyar meclisi vardı. Buna göre bir köyde Müslüman, Bulgar ahali birlikte yaşıyor ise, bu köyde iki¹²⁶ Müslüman, iki Bulgar muhtar ve bir Müslüman İhtiyar Meclisi, bir de Bulgar İhtiyar Meclisi bulunuyordu (m.54 ve 58). Her millet, kendi muhtarları ve kendi ihtiyar meclisi tarafından idare olunuyordu. Bu sistem, anayasa hukukunda 1900’lerin başlarında Avusturya-Macaristan İmparatorluğundaki milliyetler sorununa çözüm bulmak için Otto Bauer ve Karl Renner tarafından önerilen

125. 7 Kasım 1864 (7 Cemazeyilahir 1281, 26 Teşrin-i Evvel 1280) Tarihli “İdare-i Vilâyet Nizamnamesi” , *Düstur*, I. Tertip, Cilt I, s.608-624 (Nizamnamenin Latin harfli tam metni için bkz.: Erkan Tural, “1881 Hersek İsyanı, 1863 Eyalet Teftişleri ve 1864 Vilayet Nizamnamesi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, Nisan 2004, s.110-120).

126. Nüfusu 20 haneden küçük köylerde bir muhtar vardı.

Bölüm 6

KAMU KURUMLARI

(Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları)

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.347-388; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.596-644; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.305-334; Rivero, *op. cit.*, s.425-458; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *op. cit.*, s.272-280; Peiser, *op. cit.*, s.109-113; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.238-277; Bénéoit, *op. cit.*, s.201-266; De Forges, *op. cit.*, s.155-166; Vlachos, *op. cit.*, s.324-339; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.255-266; Dubois, *op. cit.*, s.62-82; Onar, *op. cit.*, c.II, s.865-966, 1002-1011; Günday, *op. cit.*, s.531-576; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.263-347; Gözübüyük, *Türkiye'nin İdarî Yapısı, op. cit.*, s.118-147; Giritli et al., *op. cit.*, s.391-506; Duran, *op. cit.*, s.188-236; Yıldırım, *op. cit.*, s.184-240; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.267-297; Atay, *op. cit.*, s.371-376; Yaşar, *op. cit.*, s.546-551; Yıldırım et al., *op. cit.*, s.175-180; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.352-380; Ulusoy, *op. cit.*, c.I, s.247-275.

Yukarıda yer yönünden yerinden yönetim kuruluşlarını, yani mahallî idareleri (il özel idaresi, belediye ve köy) gördük. Şimdi de hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarını inceleyeceğiz. Hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları çok çeşitlidir: Üniversiteler, TÜBİTAK, TODAİE, TRT, TÜBA, KİT'ler, Sosyal Güvenlik Kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü, İETT, EGO, İSKİ, vs. Hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarına “kamu kurumları” da denmektedir. Biz de bundan sonra çoğunlukla “hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları”na *kamu kurumları* diyeceğiz.

Kamu kurumlarını aşağıdaki plân dâhilinde işleyeceğiz.

PLÂN:

- I. Kavram, Tanım ve Varlık Nedenleri
- II. Kamu Kurumlarının Ortak Özellikleri
- III. Kamu Kurumlarının Kurulması ve Kaldırılması
- IV. Kamu Kurumlarının “Kamuya Yararlı Kurumlar”dan Ayrılması
- V. Kamu Kurumlarının Çeşitleri
- VI. Millî Kamu Kurumları
 - A. İdarî Kamu Kurumları
 - B. İktisadî Kamu Kurumları
 - C. Sosyal Kamu Kurumları
 - D. Bilimsel, Teknik ve Kültürel Kamu Kurumları
 - E. Düzenleyici ve Denetleyici Kamu Kurumları: Bağımsız İdarî Otoriteler
- VII. Mahallî Kamu Kurumları
 - A. Mahallî Kamu Kurumlarının Tanımı
 - B. Mahallî Kamu Kurumlarının Şartları veya Özellikleri

- C. Türkiye’de Mahallî Kamu Kurumlarının Çeşitleri
 - 1. Büyükşehir Su ve Kanalizasyon İdareleri
 - 2. İETT ve EGO
 - 3. İl Özel İdaresi ve Belediye Şirketleri?
- D. Mahallî İdare Birlikleri de Birer Mahalli Kamu Kurumudur
- VIII. Bölgesel Kamu Kurumları
 - A. GAP Bölge Kalkınma İdaresi
 - B. Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi, Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi ve Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlıkları
 - C. Kalkınma Ajansları
- IX. Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşları

Uyarı. - Türkiye’de bazı yazarlar meslek kuruluşlarını da hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları, yani kamu kurumları arasında saymakta ve işlemektedir¹. Kanımızca meslek kuruluşları birer kamu kurumu değildir. Bunun nedenlerini aşağıda IX nolu başlık altında meslek kuruluşlarını inceleyeceğimiz yerde (s.710-712) açıklayacağız.

I. KAVRAM, TANIM VE VARLIK NEDENLERİ

Hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları, teknik bilgi ve uzmanlık isteyen belli bir hizmetin devlet ve mahallî idare tüzel kişiliği dışında örgütlenmesi ve tüzelkişiliğe kavuşturulması sonucu ortaya çıkan kuruluşlardır².

“Kamu Kurumu” Kavramı.- Hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarına “kamu kurumları (*établissements publics*)” da denmektedir. *Kamu kurumları, devlet ve mahallî idareler dışında kalan kamu tüzel kişileridir*³. Bir kategori olarak “kamu kurumu” kavramının kullanılmasında yarar vardır⁴. Bu şekilde kamu kurumları ile kamu idareleri arasındaki fark ortaya çıkar. “Kamu idareleri (*administrations publiques*)”, yani devlet ve mahallî idareler (il özel idaresi, belediye, köy) birer kişi topluluğu, kamu kurumları ise mal topluluğudur. Diğer bir ifadeyle, kamu idarelerinde belli bir yerde yaşayan insanların oluşturduğu topluluğa tüzel kişilik tanınırken; kamu kurumlarında belli bir amaca tahsis edilmiş malvarlığına tüzel kişilik tanınmıştır. Keza aşağıda ayrıca göreceğimiz gibi, kamu kurumları, kamu idareleri tarafından kurulurlar ve onların vesayet denetimine tâbidirler.

TANIM.- *Kamu kurumları, bir kamu idaresi tarafından kurulan ve onun vesayeti altında çalışan belli bir özerkliğe sahip, belli uzmanlık alanlarında faaliyet gösteren kamu tüzel kişileridir.*

1. Örneğin Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.399; Günday, *op. cit.*, s.565 ve keza bir bakıma Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.298.

2. Günday, *op. cit.*, s.531.

3. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.596, 611.

4. Bazı Fransız yazarlar “kamu kurumları (*établissements publics*)” terimi yerine “uzmanlık kurumları (*institutions spécialisées*)” terimini kullanmaktadır (örneğin Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.347)

kişilerin işbirliği yapmasında veya ortaklık kurmasında yarar olabilir. Ancak bunun kanunla öngörülmesi gerekir.

Nitekim Fransa’da kanun koyucu, mahallî idarelerin özel kişiler ile belirli şartlar altında ortaklaşa şirket kurmalarına izin vermiştir. Bu amaçla, Fransa’da kanun koyucu, mahallî idare şirketlerini ikiye ayırıp düzenlemiştir: “Mahallî İdareler Genel Kanunu (*Code général des collectivités territoriales*)”, L.1521-1’inci maddesiyle, mahallî idarelere, belirli alanlarda ve bazı şartlar altında “mahallî karma ekonomi şirketi (*société d’économie mixte locale - SEML*)” kurma yetkisi vermektedir. Bu şirketlerde mahallî idare payının % 50’den az olmaması, % 85’i de geçmemesi gerekmektedir. Böylece kanun koyucu, mahallî idarelere, yönetimi mahallî idarede kalmak şartıyla özel teşebbüs ile bir şirket bünyesinde ortaklık yapma imkanı tanımaktadır³³.

Türkiye’de de mahallî idarelerin özel kişilerle ortaklaşa şirket kurmalarında yarar görülüyorsa, yukarıda Fransız örneklerinde olduğu gibi şartları belirleterek, bunun ayrıca ve açıkça kanunla öngörülmesi gerekir. 5302, 5393 ve 5216 sayılı Kanunların ilgili maddelerindeki (sırasıyla m.52, 70 ve 26) il özel idarelerine ve belediyelere verilen şirket kurma yetkisi, özel kişilerle birlikte şirket kurmaya izin veren bir yetki değildir.

Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Gözler, *Mahallî İdareler Hukuku*, *op. cit.*, s.48-482.

2. Bir kamu kurumu bir kamu kurumuna bağlı olamaz. Bir kamu kurumu diğer bir kamu kurumu tarafından kurulamaz³⁴. Buna “kamu kurumu, kamu kurumu kuramaz” ilkesi ismini verebiliriz. Kamu kurumlarının kamu kurumu kurması, kamu kurumu olmanın varlık sebebiyle çelişir. Zira biraz yukarıda da belirtildiği gibi, kamu kurumu, kamu hizmetlerinin yürütülme usûllerinden biridir. Kamu idareleri sorumlu oldukları bir kamu hizmetini gördürmek için kamu kurumu kurarlar. Bu usûlde kamu idareleri sorumlu oldukları bir kamu hizmetini yürütme işini kendi kurduğu ve kendisine bağlı olduğu bir kamu kurumuna devreder. Kamu kurumunun varlık sebebi budur. Kamu kurumu, devraldığı kamu hizmetini yürütme işini, bir özel kişiye devredemeyeceği gibi, bu kamu hizmetini gördürmek için bir kamu kurumu da kuramaz; bu onun kendi varlık sebebiyle çelişir. Kamu kurumuna devredilen hizmet alanının belirli bir kısmı için ihtisas ilkesi uyarınca daha özel bir kamu kurumu kurmak gerekiyorsa bu kamu kurumunu da ilk kamu kurumun kuran kamu idaresi kurar.

Türk hukukunda “kamu kurumları, kamu kurumları tarafından kurulamaz” ilkesi açısından eleştirilecek durumlar vardır. Aşağıda görüleceği gibi birer kamu kurumu olan müesseseler, yine birer kamu kurumu olan iktisadî devlet

33. Bu konuda bkz.: Faure, *op. cit.*, s.450-452; Auby, Auby ve Nouguelou, *op. cit.*, s.201-203; Ferstenbert, Priet ve Quilichini, *op. cit.*, s.571-574.

34. De Forges, *op. cit.*, s.185.

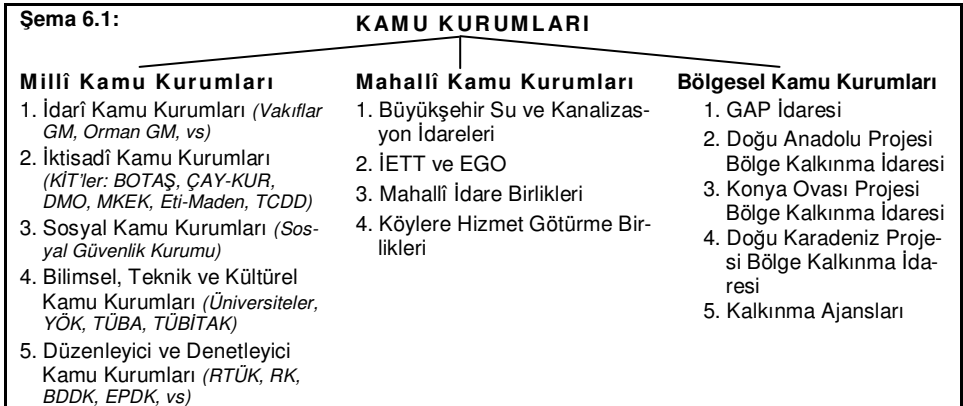
V. KAMU KURUMLARININ ÇEŞİTLERİ

Bibliyografya.- Günday, *op. cit.*, s.534-565; Duran, *op. cit.*, s.193-223; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.270-347; Yıldırım, *op. cit.*, s.184-238; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.391-506; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.616-620; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.310-317; Rivero, *op. cit.*, s.436-437; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.260-265; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.260-277; Chapus, *op. cit.*, c.I, s.354-363; De Forges, *op. cit.*, s.161-159; Vlachos, *op. cit.*, s.326-332.

Kamu kurumları Orman Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, SGK, üniversiteler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TRT, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, KİT'ler, TCDD, İETT, EGO, ASKİ gibi çok çeşitlidir. Bunları çeşitli açılardan sınıflandırmakta yarar vardır.

Millî Kamu Kurumları - Mahallî Kamu Kurumları - Bölgesel Kamu Kurumları Ayrımı.- Kamu kurumları geleneksel olarak, faaliyet gösterdikleri coğrafi alan bakımından “millî kamu kurumları” ve “mahallî kamu kurumları” olarak ikiye ayrılmaktaydı⁶⁹. *Millî kamu kurumları*, devlet tarafından kurulan ve devletin (merkezî idarenin) vesayet denetimine tâbi olan ülke düzeyinde hizmet veren kamu kurumlarıdır. Örneğin Orman Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, üniversiteler, TCDD millî kamu kurumudur. Buna karşılık, *mahallî kamu kurumları*, mahallî idareler tarafından kurulan ve bunların vesayet denetimine tâbi olan ve faaliyet sahası kendisinin bağlı olduğu mahallî idarenin coğrafi alanı ile sınırlı olan kamu kurumlarıdır. Örneğin İETT, EGO, ASKİ, İSKİ, BUSKİ birer mahallî kamu kurumudur. Millî kamu kurumları-mahallî kamu kurumları şeklindeki geleneksel ayrıma artık *bölgesel kamu kurumları* şeklinde bir üçüncü kategoriye daha katmanın uygun olacağını düşünüyoruz. Aşağıda (s.196-701) açıklayacağımız gibi, 27 Ekim 1989 tarih ve 338 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuş olan Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi ve 25 Ocak 2006 tarih ve 5449 sayılı Kanunla kurulmuş olan Bölgesel Kalkınma Ajansları kanımızca bölgesel kamu kurumu niteliğindedir.

Şimdi bu üçlü ayrımı bir şema üzerinde göstereyim:

69. Günday, *op. cit.*, s.534-535; Duran, *op. cit.*, s.194.

Bu ayrımı daha iyi anlayabilmek için millî, mahallî ve bölgesel kamu kurumları arasındaki benzerlik ve farkları topluca görmekte yarar vardır.

Her üç tür kamu kurumunun arasındaki *benzerlik*, bunların birer “kamu kurumu” olmalarıdır. Dolayısıyla bunlar birer kamu idaresi tarafından kurulmuşlardır. Kendilerini kuran mahallî idareye bağlıdırlar; onun vesayet denetimine tabidirler. Her üç tür kamu kurumu için de ihtisas ilkesi geçerlidir. Yani bunlar konu bakımından sınırlı yetkili kamu tüzel kişileridir; hangi konuda kurulmuşlar ise sadece konuda faaliyette bulunabilirler.

Ancak bunların arasında önemli *farklar* da vardır. Şöyle:

Millî kamu kurumları ile mahallî kamu kurumları arasında iki temel fark vardır: Bir kere, millî kamu kurumları, merkezî idareye bağlıdırlar ve onun vesayet denetimi altında bulunurlar. Mahallî kamu kurumları ise mahallî idarelere bağlıdırlar ve bağlı oldukları mahallî idarenin vesayet denetimine tâbidir. Diğer yandan millî kamu kurumları, tüm ülke düzeyinde görev ve yetkili kamu kurumlarıdır. Mahallî kamu kurumları ise sadece kendisinin bağlı olduğu mahallî idarenin coğrafi sınırları içinde faaliyette bulunabilirler. Yani millî kamu kurumlarının görev ve yetkileri yer itibarıyla sınırlandırılmamış iken, mahallî kamu kurumlarının görev ve yetkileri yer itibarıyla sınırlandırılmıştır.

Millî kamu kurumları ile bölgesel kamu kurumları arasında ise tek bir fark vardır. Millî kamu kurumları, tüm ülke düzeyinde görevli ve yetkili iken, bölgesel kamu kurumları sadece belirli bir coğrafi alanda görevli ve yetkilidir. Millî kamu kurumları ile bölgesel kamu kurumları arasında kurucuları ve bağlılıkları bakımından bir fark yoktur. Her iki tür kamu kurumu da devlet, yani merkezî idare tarafından kurulur ve ona bağlı olarak ve onun vesayeti altında faaliyette bulunur.

Bölgesel kamu kurumları ile mahallî kamu kurumları arasındaki fark şudur: Bölgesel kamu kurumları, merkezî idareye bağlıdırlar ve onun vesayeti altında bulunurlar. Mahallî kamu kurumları ise mahallî idarelere bağlıdırlar ve bağlı oldukları mahallî idarenin vesayet denetimine tâbidir. Bu iki tür kamu kurumu arasındaki benzerlik ise şudur: Her ikisi de yer bakımından genel yetkili değil, sınırlı yetkilidir. Sadece belirli bir coğrafi alanda faaliyette bulunabilirler.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi aslında kamu kurumları, “merkezî idare bağlı kamu kurumları” ve “mahallî idarelere bağlı kamu kurumları” olarak ikiye ayrılabilir. *Mahallî idarelere bağlı kamu kurumları*, bizim burada “mahallî kamu kurumları” dediğimiz kamu kurumlarından ibarettir. *Merkezî idare bağlı kamu kurumları* ise kendi içinde “millî kamu kurumları” ve “bölgesel kamu kurumları” olmak üzere ikiye ayrılabilir. Bu ayrım da şu şekilde şemalaştırılabilir:

Anayasamızın 166^{ncı} maddesine göre ise, “merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri”nin bütün gelir ve giderleri ile malları Sayıştay tarafından denetlenir.

KUTU 6.7: TÜRKİYE FUTBOL FEDERASYONU

Türkiye Futbol Federasyonu, 5 Mayıs 2009 tarih ve 5894 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile kurulmuştur. Kuruluş amacı, her türlü futbol faaliyetlerini milli ve milletlerarası kurallara göre yürütmek, teşkilatlandırmak, geliştirmek ve Türkiye’yi futbol konusunda yurt içinde ve yurt dışında temsil etmektir (m.1). TFF’nin teşkilâtı, TFF Statüsünde belirlenir (m.5/1). Kanuna göre, Federasyon, *özel hukuk hükümlerine tabi*, tüzel kişiliğe sahip ve özerktir (m.1). Federasyonun özel hukuk hükümlerine tabi olduğu şeklindeki bu hüküm, Federasyonun tüzel kişiliğinin niteliğini tartışmalı kılmaktadır. Kanaatimizce, Federasyon kamu tüzel kişiliğine sahiptir. Çünkü bir kere, kanunda TFF’nin özel hukuk hükümlerine tâbi olduğunu belirtmesi, onu özel hukuk tüzel kişisi hâline getirmez. Yukarıda çeşitli defalar vurgulandığı gibi kanunla bir kamu kurumunun bazı faaliyetleri özel hukuka tâbi kılınabilir. Ancak bir kurumun bazı faaliyetlerinin özel hukuka tâbi kılınması, o kurumu kamu kurumu olmaktan çıkarmaz. 5894 sayılı Kanun, Futbol Federasyonunun “tüzel kişiliğe sahip” olduğunu belirtmiş, ancak bu tüzel kişiliğin özel hukuk veya kamu hukuku tüzel kişiliği olduğunu belirtmemiştir. Kanımızca, Futbol Federasyonu kamu tüzel kişisidir. Çünkü yukarıda gördüğümüz kamu tüzel kişiliği şartlarını taşımaktadır. Bir kere, Futbol Federasyonu devlet tarafından kanunla kurulmuştur. İkinci olarak, Futbol Federasyonu bir takım kamu gücü ayrıcalıklarıyla donatılmıştır. Ayrıca kendisine verilen görev ve tanınan yetkiler çerçevesinde yürütülecek iş ve faaliyetlerin de birer kamu hizmeti olduğu söylenebilir. O halde, Futbol Federasyonu bir kamu tüzel kişisidir ve yürüttüğü faaliyet itibarıyla da hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşu, yani bir kamu kurumudur. Nitekim Futbol Federasyonu T.C. idarî teşkilâtı şemasında Gençlik ve Spor Bakanlığının “*ilgili kuruluş*”u olarak gösterilmektedir. Bu sonuca ulaşılmasını haklı gösterecek başka bir sebep de, Futbol Federasyonunun bir özel hukuk tüzel kişisi sayılmasındaki güçlüktür. Çünkü 5894 sayılı Kanun bunu söylemediği gibi, esasen işin mahiyeti de böyle sayılmasına elvermez. Zira TFF ne bir şirket, ne dernek, ne de vakıftır. TFF’nin “özerk” olması da onun kamu tüzel kişisi oluşunu gösterir. Çünkü “özerklik” niteliğinin bir özel hukuk kişisi için bir anlamı yoktur. Kanunun 18’inci maddesinde yer alan, “bu Kanunda, TFF Statüsü ve ilgili diğer talimatlarda hüküm bulunmayan hallerde 4/11/2004 tarihli ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu hükümleri kıyasen uygulanır” yolundaki kural da söz konusu Kuruluşun özel hukuk tüzel kişisi sayılması için yeterli değildir. O hâlde, Türkiye Futbol Federasyonu bir kamu tüzel kişisidir.

KUTU 6.8: KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU

Kuruluşu.- Türkiye’de bir “Kamu Denetçiliği Kurumu”nun kurulması 12 Eylül 2010 tarihli Anayasa Değişikliği Kanunuyla öngörülmüştür. Kurumun kuruluşu ve çalışma usûlleri 14 Haziran 2012 tarih ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunuyla düzenlenmiştir. Ancak, Kuruma başvurular 29. Mart 2013 tarihinden itibaren yapılabilmektedir.

Kamu Denetçiliği Kurumu TBMM Başkanlığına bağlı, kamu tüzel kişiliğine sahip ve özel bütçeli bir kuruluştur.

Bu Kurumda bir Başkan ve beş denetçi görev yapar. Başkan, TBMM tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur (Anayasa, m.74). Denetçiler, TBMM Dilekçe Komisyonu ve İnsan Hakları İnceleme Komisyonu üyelerinden oluşan karma Komisyon tarafından Başkanın seçildiği usûle benzer

A. MAHALLÎ KAMU KURUMLARININ TANIMI

Hatırlanacağı üzere bu bölümün başında genel olarak kamu kurumu kavramını şu şekilde tanımlamıştık: Kamu kurumları, bir kamu idaresi tarafından kurulan ve onun vesayeti altında çalışan belirli bir özerkliğe sahip ve belirli uzmanlık alanlarında faaliyet gösteren kamu tüzel kişileridir. Bu genel tanım bütün unsurlarıyla mahallî kamu kurumu tanımı için de geçerlidir. Bu genel tanımdan hareketle şöyle bir mahallî kamu kurumu tanımı yapabiliriz:

TANIM.- *Mahallî Kamu kurumları*, bir mahallî idare tarafından kurulan, kendini kuran mahallî idarenin sınırları içinde onun vesayet denetimine tâbi olarak çalışan, belirli bir özerkliğe sahip ve belirli uzmanlık alanlarında faaliyet gösteren kamu tüzel kişileridir.

B. MAHALLÎ KAMU KURUMLARININ ŞARTLARI VEYA ÖZELLİKLERİ

Yukarıdaki mahallî kamu kurumu tanımına göre bir kurumun “mahallî kamu kurumu” olarak nitelendirilebilmesi için şu şartları birlikte taşıması gerekir:

1. Tüzel kişiliğe sahip olmalıdır (Tüzel kişilik şartı).
2. Kamu tüzel kişiliğine sahip olmalıdır (Kamu tüzel kişiliği şartı).
3. Bir mahallî idareye bağlı olmalıdır (Bağlılık şartı).
4. Bağlı olduğu mahallî idare karşısında belirli bir özerkliğe sahip olmalıdır (Özerklik şartı).
5. Görev ve yetkisi özgülediği konuyla sınırlı olmalıdır (Uzmanlık şartı).
6. Görev ve yetkisi bağlı olduğu mahallî idarenin coğrafi sınırlarıyla sınırlı olmalıdır (Mahallîlik Şartı).

Hemen belirtelim ki, bu şartlardan ilk beşi, genel olarak “kamu kurumu” olmanın şartlarıdır. Sonuncusu ise “mahallî kamu kurumu” olmanın şartıdır. Yani bu son şart, bir kamu kurumuna mahallî nitelik kazandıran şarttır.

Bunlar “şart” şeklinde ifade edilebileceği gibi, “unsur” veya “özellik” şeklinde de ifade edilebilir. Biz aşağıda bunları “özellik” olarak ifade ettik. Aslında her bir özellik de bir “ilke”yi dile getirmektedir. Biz bu ilkeleri de her bir özelliğin yanında parantez içinde gösterdik¹⁴²:

1. Mahallî Kamu Kurumları Birer Tüzel Kişidir (Tüzel Kişilik İlkesi)¹⁴³

Mahallî kamu kurumları birer tüzel kişidir¹⁴⁴. Mahallî kamu kurumları, bağlı oldukları mahallî idareden ayrı bir tüzel kişiliğe sahiptir. Örneğin İSKİ'nin İs-

142. Aşağıdaki açıklamalar aslında genel olarak kamu kurumlarına ilişkin yapılan açıklamaların kıyasen mahallî kamu kurumlarına uygulanmasından ibarettir.

143. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.307; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.611; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.266; Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.347.

144. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.307; Chapus, *op. cit.*, c.I, s.347.

hizmetlerini yürütmesinin genel ve olağan usûlü “emanet usûlü”dür, yani bir mahallî kamu hizmetinin ondan sorumlu olan mahallî idare tarafından kendi tüzel kişiliği içinde, kendi personel ve kendi parasıyla doğrudan doğruya yürütmesidir. Örneğin belediyelerdeki zabıta, itfaiye daire başkanlıkları, fen işleri, imar işleri, kültür işleri müdürlükleri gibi birimler, birer mahallî kamu kurumu değildir; bunlar, o alanlardaki kamu hizmetlerini “emanet (*régie*) usûlü”yle işleten birimlerdir. Bir mahallî idare, ihtisas ilkesine tâbi olmaksızın, mahallî müşterek ihtiyaç niteliğinde her türlü konuda “emanet (*régie*) usûlü” çerçevesinde faaliyette bulunabilir. Ama bu usûlü kullanmayacaksa, kamu kurumu usûlünü kullanmak istiyorsa, ihtisas ilkesine riayet etmek zorundadır.

6. Mahallî Kamu Kurumları Bağlı Buldukları Mahallî İdarenin Sınırları İçerisinde Faaliyette Bulunabilirler (Mahallilik İlkesi)

Mahallî kamu kurumları, sadece kendilerinin bağlı olduğu mahallî idarenin sınırları içinde faaliyette bulunabilirler. Yani bunlar yer bakımından sınırlı yetkiye sahip kurumlardır. Bu husus mahallî kamu kurumları ile millî kamu kurumları arasındaki en önemli farktır. Bursa Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (BUSKİ), Bursa Büyükşehir Belediyesi coğrafi sınırları içinde görevli ve yetkilidir. Oysa Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ), bütün Türkiye’de görevli ve yetkilidir. Yani mahallî kamu kurumlarının yetkisi yer bakımından sınırlı iken, millî kamu kurumlarının yetkisi yer bakımından sınırlı değildir; daha doğrusu yer bakımından sınırları bütün ülke sınırlarının içidir.

“Mahallîlik” bir coğrafi terimdir; bu açıdan “millîlik”in tersidir. Ancak bir kamu kurumunun mahallîlik şartını yerine getirmesi için millî olmaması, sadece belirli bir yerde faaliyet göstermesi yeterli değildir. Faaliyet gösterdiği sahanın belirli bir il özel idaresi veya belediyenin sahası ile örtüşmesi gerekir. “Mahallîlik”ten kastedilen şey budur. Örneğin Türkiye’de GAP Bölge Kalkınma İdaresi, Kalkınma Ajansları, 2011 yılında ise Doğu Anadolu, Konya Ovası ve Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdareleri gibi bölgesel kamu kurumlarının görev sahası ülke çapında değildir; bölgeseldir; ama mahallî de değildir; çünkü görev sahası, il özel idaresi veya belediye gibi belirli bir mahallî idarenin görev sahasıyla örtüşmemektedir. Bu nedenle bunlar “mahallîlik” şartını yerine getirmemektedirler. Bu nedenle GAP gibi kurumlar, birer mahallî kamu kurumu değildir.

Mahallî kamu kurumunun bağlı olduğu mahallî idarenin coğrafi sınırları dışında görevli ve yetkili olamaması bir genel kuraldır. Bunun istisnaları olabilir. Zira mahallî kamu kurumunun özgülendiği amacı gerçekleştirmek için gerekli imkânlar, bağlı olduğu mahallî idarenin coğrafi sınırları içinde yoksa, mahallî kamu kurumu, bu imkânları sağlamak için bu coğrafi sınırlar dışında da kendi tahsis amacını gerçekleştirmek için faaliyette bulunabilir. Çünkü bu sınırlar dışında faaliyette bulunabileceği kabul edilmez ise, söz konusu mahallî ka-

mu kurumunun özgülendiği amaç gerçekleşmeyecektir. Örneğin bir şehrin su ve kanalizasyon idaresi, belediye sınırları içinde içme ve kullanma suyunu sağlamak için üzerinde baraj yapabileceği bir akarsu yok ise, böyle bir akarsu komşu belediyenin veya köyün sınırları içindeyse, böyle bir barajı komşu bir belediyenin veya köyün sınırları içinde inşa edebilir ve oradan kendi şehrine su nakledebilir. Hâliyle böyle bir durumda yetkinin sorunsuz kullanılması için mahallî idareler arasında işbirliği yapılması veya kanun koyucunun müdahalesi gerekebilir.

Bu gibi durumların genel kural karşısında istisnayı teşkil ettiğini ve daima dar yorumlanması gerektiğini unutmamak gerekir. Bunun için mahallî kamu kurumunun özgülendiği amacın, bağlı olduğu mahallî idarenin kendi sınırları içinde gerçekleştirilme imkanının kesinlikle olmaması gerekir. Yoksa söz konusu amaç gerçekleştirilirken, ortaya çıkacak zararlardan kurtulmak için, bir mahallî kamu kurumunun veya doğrudan doğruya mahallî idarenin kendisinin bir başka mahallî idarenin coğrafi alanına el atması mümkün değildir; böyle bir şey mahallî idarelerin eşitliği ilkesine aykırı olur. Örneğin bir belediye sıvı atık arıtma tesislerini, çöplüğünü veya çöp geri dönüşüm tesislerini veya çevreye kötü kokular saçan deri işleme sanayi siteleri gibi tesislerini, bunların çıkaracağı kokulardan kendi halkını kurtarmak için bunları kendi sınırları içinde değil, komşu belediyelerin sınırları veya köylerin sınırları içinde inşa edemez. Böyle bir şey, hakkaniyetle de bağdaşmaz. Külfet nimete göredir. Bir işin nimetinden faydalanan onun külfetine de katlanmalıdır. Dolayısıyla bir şehir belediyesinin çöplüğü ve pis su arıtma tesisleri, uzakta bir köyün sınırları içinde değil, bu şehir belediyesinin kendi sınırları içinde olmalıdır.

C. TÜRKİYE’DE MAHALLÎ KAMU KURUMLARININ ÇEŞİTLERİ

Yukarıda mahallî kamu kurumlarının tanımını ve ortak özelliklerini gördük. Şimdi Türkiye’de mahallî kamu kurumlarının çeşitlerini görelim:

1. Büyükşehir Su ve Kanalizasyon İdareleri

İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (İSKİ), 20 Kasım 1981 tarih ve 2560 sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunla kurulmuştur. Adı geçen Kanunun ek 5’inci maddesi uyarınca, bu Kanun, sadece İSKİ’ye değil, ASKİ, BUSKİ gibi diğer büyükşehir belediyelerinin su ve kanalizasyon idarelerine de uygulanır.

Büyükşehirlerdeki İSKİ, ASKİ, BUSKİ gibi, su ve kanalizasyon idaresi genel müdürlükleri birer mahallî kamu kurumudurlar. Bunlar mahallî kamu kurumu olmanın altı şartını birlikte gerçekleştirmektedirler. Şöyle (Aşağıdaki açıklamalar İSKİ örneği üzerinden yapılmıştır; ama diğer su ve kanalizasyon idareleri için de geçerlidirler):

Üçüncü Kısım

İDARÎ İŞLEMLER

İdarenin Faaliyetleri (İdarenin Eylem ve İşlemleri).- Şimdiye kadar idarî teşkilâtı gördük. Yani idareyi organik açıdan inceledik. Bundan sonra ise, idareyi fonksiyonel açıdan inceleyeceğiz. Yani idarenin çalışmasını, diğer bir ifadeyle “idarenin faaliyetleri (*activités de l'administration*)”¹ni göreceğiz. İdare, güvenliği sağlamak, yol yapmak, su ve elektrik dağıtmak, yolları temizlemek, trafik düzenini sağlamak, hırsızları yakalamak, eğitim ve sağlık hizmetleri vermek gibi çok değişik alanlarda faaliyetlerde bulunur. İdare bu faaliyetlerini iki çeşit “vasıta (*moyen*)” ile yerine getirir². Bu vasıtaların birincisi *maddî*, ikincisi *hukukî* niteliktedir. (1) Maddî nitelikte olan vasıtalar, idarenin “maddî faaliyetlerini (*activités matérielles*)”³ veya “operasyonlarını (*opérations*)”⁴ oluşturur. Türkçede “idarenin operasyonları” veya “maddî faaliyetleri” tabiri yerine doğrudan doğruya “idarenin eylemleri” tabiri kullanılmaktadır. (2) Hukukî nitelikte olan vasıtalar, “idarenin işlemleri (*actes de l'administration*)”⁵ni oluşturur. “İdarenin faaliyetleri (*activités de l'administration*)” ifadesi yerine Türkçede “idarenin eylem ve işlemleri” ifadesini kullanabiliriz. O hâlde burada önce idarenin eylem ve işlemlerini tanımlamakla işe başlayalım: İdarenin eylem ve işlemleri, genel olarak “hukukî eylem ve işlemler”in bir türünden ibarettir. Bu nedenle ilk önce “hukukî eylem” ve “hukukî işlem” kavramlarını kısaca görelim.

Hukukî Eylem.- “Hukukî eylem (*action juridique*)”, hukukî sonuç doğuran, yani hukuk düzeninde değişiklik meydana getiren insan davranışıdır⁶. Örneğin bir kişinin diğer bir kişiyi yaralaması veya öldürmesi, onun malını çalması, bir kişinin bina yapması, bir trafik kazası yapması şeklinde ortaya çıkan davranış, hareket ve faaliyetler birer “hukukî eylem” dir; zira, bunlar birer hukukî sonuç doğurmakta, yani hukuk düzeninde bir değişikliğe yol açmaktadır.

1. Rivero, *op. cit.*, s.87; Bénéoit, *op. cit.*, s.474.

2. De Forges, *op. cit.*, s.17.

3. Bénéoit, *op. cit.*, s.474.

4. Rivero, *op. cit.*, s.86;

5. De Forges, *op. cit.*, s.17; Bénéoit, *op. cit.*, s.474.

6. Kemal Gözler, *Hukuka Giriş*, Bursa, Ekin, 14. Baskı, 2017, s.436.

Hukukî İşlem.- “Hukukî işlem (*acte juridique*)”, hukukî sonuç doğurmaya yönelik irade açıklaması veya açıklamalarıdır⁷. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere, hukukî işlemin, biri “irade açıklaması (*manifestation de volonté*)”, diğeri “hukukî sonuç (*effets de droit*)” olmak üzere iki unsuru vardır. Ancak bu iki unsur bir araya geldiği takdirde bir hukukî işlem kurulur. Örneğin muris kendisi öldükten sonra, terekesinden bir malın birisine verilmesi konusunda *iradesini açıklamakta* ve hukuk düzeni de murisin iradesine *hukukî sonuçlar* bağlamaktadır. Keza kiracı, ev sahibine onun evini belli bir bedelle kiralamak istediğini söylemekte (irade açıklaması), ev sahibi de bu isteği kabul ettiğini bildirmekte; hukuk düzeni de kiracının ve ev sahibinin yaptığı bu irade açıklamalarına hukukî sonuç bağlamakta, neticede bunların yaptığı irade açıklamaları “kira sözleşmesi” isminde bir hukukî işlem doğurmaktadır.

Hukukî Eylem–Hukukî İşlem Farkı.- Hukukî eylemler ile hukukî işlemler birbirine benzemektedir. Her ikisinde de hukuk düzeninde bir değişiklik olmakta, yani ortaya bir “hukukî sonuç (*effets de droit*)” çıkmaktadır. Ancak, hukukî işlemde bu sonucu doğurmak için açıklanmış bir “irade açıklaması (*manifestation de volonté*)” var iken, hukukî eylemlerde böyle bir “irade açıklaması” yoktur. Ancak bu husus, hukukî eylemlerin “gayri iradî” olduğu anlamına gelmez. Hukukî eylemler, trafik kazası örneğinde olduğu gibi gayri-iradî olabileceği gibi, adam öldürme örneğinde olduğu gibi “iradî” de olabilir. Ancak her halükârda, hukukî eylemde, yapılan bir “irade beyanı” yoktur; “maddî fiil” niteliğinde bir insan davranışı vardır. Hukukî sonuç, hukukî işlemlerde “irade beyanı”na; hukukî eylemlerde ise maddî olay niteliğindeki insan fiiline bağlanır.

Şimdi bu ön açıklamadan sonra idare hukukuna dönelim ve idarenin eylem ve işlemlerini görelim.

İdarenin Eylemleri.- “İdarenin eylemi”, hukukî sonuç doğuran, yani hukuk düzeninde değişiklik meydana getiren idarenin davranış, hareket ve faaliyetleridir. Örneğin belediyenin greyderle, silindirle yol yapması, kepçeyle kanal kazması durumunda idarenin bir eylemi vardır. Bir devlet hastanesinde doktorun hastayı ameliyat etmesi, üniversitede öğretim üyesinin dersini anlatması; itfaiyenin yangını söndürmesi, bir polisin silahını ateşlemesi durumlarında da idarenin eylemi vardır. Bu hareketler, hukuk düzeninde bir değişikliğe yol açarlar; yani bir hukukî sonuç doğururlar. Yukarıda verdiğimiz örneklerde sorumluluk hukuku bakımından bazı hukukî sonuçlar ortaya çıkabilir: Örneğin belediyenin kepçesinin bir özel kişinin evini yıkması veya doktorun yanlış ameliyat yapması sonucu hastanın ölmesi, polisin ateş etmesiyle bir kişinin ölmesi durumlarında ortaya çıkan zarardan idare sorumludur; bunu tazmin etmelidir. Ancak, bunlardan bir hukukî sonuç doğması, örneğin idarenin bunlardan sorumlu olması, bunların idarenin bir “işlem”i olduğunu göstermez. Zira bunlar bir “hukukî işlem” değil, birer “hukukî ey-

lem” niteliğindedir. Çünkü burada bir hukukî sonuç doğuyorsa da, bu sonucu doğurmaya yönelik bir “irade açıklaması (*manifestation de volonté*)” yoktur.

Ayrıca şunu belirtelim ki, bizatihi idarenin eylemlerinin kendisini incelemek, hukuk biliminin alanına girmez. Zira bunlar maddî-teknik faaliyetlerdir ve bunları incelemek o alanın bilim dallarını ilgilendirir. Örneğin yol yapımı mühendislik bilimini, hastanın ameliyat edilmesi tıp bilimini ilgilendirir. Ancak idarenin bu eylemlerinin yapılabilmesi için daha önceden veya aynı zamanda birtakım *hukukî işlemlerin* yapılması da gerekir. Örneğin yol yapmak için, önce yolun geçeceği zeminin kamulaştırılması ve yol inşaatının yapılması için sözleşme yapılması gerekir. Ders verme eyleminin yapılabilmesi için idarenin öğretim üyesi ataması gerekir. Keza idarenin tüm bunları yapabilmesi için de vergi alması gerekir. İşte, kamulaştırma, memur atama, sözleşme yapma, vergilendirme gibi ameliyeler “idarenin işlemi”ni oluşturur. İdare hukuku, idarenin eylemlerini, yani maddî faaliyetlerini değil, bunların şartını oluşturan, çerçevesini düzenleyen idarî işlem denen işlemleri, yani idarenin hukukî faaliyetlerini inceler.

İdarenin İşlemleri.- *İdarenin işlemi, idarenin hukukî sonuç doğurmaya yönelik irade açıklamasıdır.* Bu tanımdan anlaşılacağı üzere, idarenin işleminin, biri “irade açıklaması”, diğeri “hukukî sonuç” olmak üzere iki unsuru vardır. Ancak bu iki unsur bir araya geldiği takdirde hukukî işlem kurulur. Örneğin idarenin kamulaştırma işlemi yapması durumunda, idarenin yaptığı bir “irade açıklaması” ve hukuk düzeninin bu açıklamaya bağladığı bir hukukî sonuç (özel mülkiyette bulunan taşınmazın kamu mülkiyetine geçmesi) vardır. Keza, üniversite idaresinin öğrenciye disiplin cezası vermesi işleminde idarenin açıkladığı bir irade ve bu iradenin doğurduğu bir hukukî sonuç (örneğin öğrencinin bir dönem okuldan uzaklaştırılması) vardır. Bir memurun emekliye sevk edilmesi işleminde, idarenin bu yönde açıkladığı bir irade ve bu iradenin hukuk düzeninde yol açtığı bir değişiklik (o kişinin memurluk statüsünün artık sona ermesi ve emeklilik statüsü içine girmesi) vardır.

Biz burada idarenin eylemlerini değil, idarenin işlemlerini inceleyeceğiz. İdarenin eylemleri konusunda hukukun söyleyecek pek bir şeyi yoktur. Zira, yukarıda belirttiğimiz gibi idarenin eylemlerinin içeriği hukuk bilimini değil, mühendislik, tıp gibi teknik bilimleri ilgilendirir. Burada sadece şunu not edelim: İdarenin eylemleri, konuları bakımından “kamu hizmeti” veya “kolluk faaliyeti” niteliğindedir. Aşağıda kamu hizmeti ve kolluk konularını onaltı ve onyedinci bölümlerde inceleyeceğiz. İdarenin eylemleri sonucu başkalarına zarar verilmişse, idare ortaya çıkan bu zardan sorumludur. Bu hususu da “idarenin sorumluluğu” konusunu işleyeceğimiz yirminci bölümde göreceğiz. Bunların dışında idarenin eylemleri, idare hukukunun alanına girmez.

İdarî İşlem Türleri.- İdarî işlemler, önce “tek yanlı idarî işlemler” ve “iki yanlı idarî işlemler” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tek yanlı idarî işlemler de kendi içinde “bireysel idarî işlemler” ve “düzenleyici idarî” işlemler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrımı şu şekilde bir şema hâlinde gösterebiliriz.

PLÂN.- Biz “idarî işlemler” başlıklı bu üçüncü kısımda esas itibarıyla sırasıyla “bireysel idarî işlemleri (idarî kararları)”, “düzenleyici işlemleri (KHK, tüzük, yönetmelik)” ve “iki yanlı idarî işlemleri (idarî sözleşmeleri)” inceleyeceğiz. Ancak bunlara geçmeden önce bir giriş bölümüyle genel olarak idarî işlem kavramını görmekte yarar vardır. O nedenle aşağıda yedinci bölüm idarî işlem kavramına ayrılmıştır. Bireysel idarî işlemler konusundaki açıklamalarımız ise oldukça hacimlidir. Zira bireysel idarî işlemlere ilişkin yapılan açıklamalar genel olarak bütün idarî işlemler için de geçerlidir. O nedenle bireysel işlemlere ilişkin olan açıklamalarımızı beş yüz küsur sayfalık tek bir bölüm altında yapmak yerine bunları altı bölüme böldük. Şöyle ki: Sekizinci bölümde idarî işlemlerin türleri, dokuzuncu bölümde idarî işlemlerin unsurlarını, onuncu bölümde idarî işlemlerin hukuka aykırılığının müeyyidelerini, onbirinci bölümde idarî işlemlerin yürürlüğe girmesini, onikinci bölümde uygulanmasını, onüçüncü bölümde idarî işlemlerin sona ermesini göreceğiz. Buna göre plânımız şu şekilde olacaktır:

Bölüm 7: İdarî İşlem Kavramı

Bölüm 8: İdarî İşlemlerin Türleri

Bölüm 9: İdarî İşlemlerin Unsurları

Bölüm 10: İdarî İşlemlerin Hukuka Aykırılığının Müeyyideleri

Bölüm 11: İdarî İşlemlerin Yürürlüğe Girmesi

Bölüm 12: İdarî İşlemlerin Uygulanması

Bölüm 13: İdarî İşlemlerin Sona Ermesi (İlga ve Geri Alma)

Bölüm 14: Düzenleyici İşlemler

Bölüm 15: İdarî Sözleşmeler

Bölüm 7

İDARÎ İŞLEM KAVRAMI

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.470-572; 1009-1226; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.232-442; Bénéoit, *op. cit.*, s.467-664; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.617-838; Rivero, *op. cit.*, s.87-123; Peiser, *op. cit.*, s.18-56; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.350-423; De Forges, *op. cit.*, s.19-91; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.99-202; Vlachos, *op. cit.*, s.116-195; Ricci, *op. cit.*, s.45-77; Bénéoit, 506-540; Hartmut Maurer, *Droit administratif allemand*, (Çev. Michel Fromont), Paris, L.G.D.J., 1994, s.184-413; Christian Autexier, *Introduction au droit public allemand*, Paris, PUF, 1997, s.236-271; Michel Stassinopoulos, *Traité des actes administratifs*, Paris, LGDJ, 1973, s.79-89; Onar, *op. cit.*, c.I, s.256-354; Günday, *op. cit.*, s.121-222; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.351-562; Giritli et al., *op. cit.*, s.1049-1130; Özay, *op. cit.*, s.339-511; Özyörük, *op. cit.*, s.73-83; Eroğlu, *op. cit.*, s.68-82; Duran, *op. cit.*, s.381-503; Yayla, *op. cit.*, s.108-177; Celal Erkut, *İptal Davasının Konusunu Oluşturma Bakımından İdarî İşlemin Kimliği*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1990, *passim*; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s. 301-463; Atay, *op. cit.*, s.421-551; Yaşar, *op. cit.*, s.251-316; Yıldırım et al., *op. cit.*, s.363-465; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.372-479; Onur Karahanoğulları, *İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2011.

“Bireysel idarî işlemler”, “düzenleyici işlemler” ve “idarî sözleşmeler” konularını incelemeden önce, bunların hepsi için ortak bir şekilde, bu bölümde, “genel olarak idarî işlem kavramı”nı göreceğiz. Bu bölümde sırasıyla idarî işlemlerin yasama, yargı işlemlerinden ve hükümet tasarruflarından ve keza özel hukuk işlemlerinden ayrılmasını, idarî işlemlerin tanımını, idarî işlemlerin türlerini ve özelliklerini göreceğiz. Plânımız şu şekilde olacaktır;

PLÂN:

- I. İdarî İşlemin Yasama İşlemlerinden Ayrılması
- II. İdarî İşlemin Yargı İşlemlerinden Ayrılması
- III. İdarî İşlemlerin “Hükümet Tasarrufları”ndan Ayrılması
- IV. İdarî İşlemlerin Tanımı ve Özel Hukuk İşlemlerinden Ayrılması
- V. İdarî İşlemlerin Türleri
- VI. İdarî İşlemlerin Özellikleri

Aşağıda bu konuları sırasıyla göreceğiz. Ancak, idarî fonksiyonun yasama ve yargı fonksiyonlarından ayrılması konusunda yukarıda birinci bölümde gördüğümüz maddî ve organik kriteri burada da kısaca hatırlamak uygun olacaktır.

III. İDARİ İŞLEMLERİN “HÜKÛMET TASARRUFLARI”NDAN AYRILMASI

Bu konuda önce *kuralı*, sonra *istisnayı* görelim.

A. KURAL

Devletin temel organlarından birisi olan yürütme organından çıkan bütün işlemler *kural olarak* idarî işlemdir. İdarî işlemin diğer devlet işlemlerinden ayrılması konusunda esas aldığımız organik kritere göre, bir işlemin idarî işlem olarak nitelendirilebilmesi için yürütme organının hangi makamından çıktığının bir önemi yoktur. Köy muhtarından çıkan bir işlem de, Cumhurbaşkanından çıkan bir işlem de bir “idarî işlem” olabilir. İdarî işlemin nitelendirilmesinde maddî kriter, yani işlemin içeriği, konusu, amacı vs. *kural olarak* rol oynamaz. Örneğin bir idarî işlem, eğitim, sağlık, kolluk, tarım, sanayi, ticaret, çevre, şehircilik, ormancılık gibi konulara ilişkin olabileceği gibi, ülkenin genel siyaseti, millî güvenlik, millî istihbarat, yurt savunması, diplomasi gibi konulara ilişkin de olabilir. Bir idarî işlemin düzenleme yaptığı konu, onun niteliği üzerinde belirleyici değildir.

B. İSTİSNA: HÜKÛMET TASARRUFLARI

Ancak *istisnaen* konusu itibarıyla özellik gösteren bazı işlemlerin “idarî işlem” niteliğinde olmadığı ve bundan dolayı yargı organları tarafından denetlenemeyecekleri ileri sürülmektedir. Bu tür işlemleri ifade etmek için Fransız hukukunda “*actes de gouvernement* (hükûmet tasarrufları)” tabiri kullanılmaktadır. “*Actes de gouvernement*” tabirini şimdiye kadar kullandığımız terimlere sadık kalarak aslında “hükûmet işlemleri” şeklinde çevirmemiz gerekir. Ancak Türkçede bu tür işlemler için “hükûmet tasarrufları” tabiri yerleşmiştir. Biz de bu tabiri kullanacağız. Burada ilk önce Fransız idare hukukundaki hükûmet tasarrufları teorisini göreceğiz. Sonra ülkemiz için bu konudaki düşüncelerimizi söyleyeceğiz.

1. Fransa’da Hükûmet Tasarrufları

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.947-967; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.630-631, 703-711; Long et al., *op. cit.*, s.16-26; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.509-516; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.I, s.91-108.

Tanım.- Fransa’da “hükûmet tasarrufları (*actes de gouvernement*)”, adlı veya idarî hiçbir mahkeme tarafından denetlenemeyen idarî makamlar tarafından yapılan işlemler olarak tanımlanmaktadır⁷³. Neyin hükûmet tasarrufu olduğu konusunda tutum zamandan zamana değişmiştir.

73. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, s.703.

1875'e Kadar: *Siyasî Saik Teorisi*.- Fransa'da ilk zamanlar Danıştay, bazı idarî işlemleri siyasî mülahazalarla denetlemeyi reddetmiştir. Örneğin 1822 tarihli *Laffitte* kararında Maliye Bakanının Bonaparte ailesine ilişkin bir işlemi bir "siyasî mesele"ye dokunduğu gerekçesiyle denetlemeyi reddetmiştir⁷⁴. Keza 1867 tarihli *Duc d'Aumale* kararıyla da davacıdaki bir tarihi eserin müsaderesine ilişkin olan idarî işlemi "siyasî işlem"⁷⁵ olarak görmüş ve denetlememiştir⁷⁶. Bu ilk dönemde bir işlemin "hükûmet tasarrufu" olup olmadığı "siyasî saik (*mobile politique*)" güdüp gütmeyeği ile belirleniyordu⁷⁷. O nedenle bu ilk dönemdeki anlayışa "siyasî saik teorisi" denir⁷⁸.

1875'ten Sonra.- Fransız Danıştay, Üçüncü Cumhuriyetin başından itibaren hükûmet tasarrufları konusunda "siyasî saik teorisini" terk etmiş ve 1875 tarihli *Prince Napoléon* kararında⁷⁹, Savaş Bakanının "siyasî nitelikte" olduğunu açıkça ileri sürdüğü bakanlık kararını, "hükûmet tasarrufu" olarak görmemiş ve denetlemiştir⁸⁰. Siyasî saik teorisinin terki daha sonra gerek Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi⁸¹, gerekse Fransız Danıştay tarafından başka kararlarıyla⁸² da teyit edilmiştir⁸³.

74. Conseil d'État, 1 Mayıs 1822, *Laffitte*, RDCE, 1822, s.371 (Nakleden: Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.948).

75. Vedel ve Delvolvé, buna "yüksek siyaset işlemi (*acte de haute politique*)" demektedir (Vedel ve Delvolvé, op. cit., c.I, s.510).

76. Conseil d'État, 9 Mayıs 1867, *Duc d'Aumale*, RDCE, 371 (Nakleden: Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.948).

77. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, op. cit., c.I, s.704.

78. Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.947.

79. Conseil d'État, 18 Şubat 1875, *Prince Napoléon*, RDCE, 1875, s.155. Bu kararın metni ve incelemesi için bkz. Long et al., op. cit., s.16-26. Söz konusu karara konu teşkil eden olayda, Napoléon III, kuzeni Prens Napoléon-Joseph Bonaparte'ı 1853'te generallik rütbesine atanmıştır. İmparatorluk rejiminin çökmesinden sonra 1873'te çıkan "Askerî Yıllık (*Annuaire militaire*)", generaller listesinde Prens Napoléon-Joseph Bonaparte'ın adına yer vermemiştir. Prens Napoléon'un bu konudaki başvurusu da Savaş Bakanı tarafından reddedilmiştir. Savaş Bakanının bu ret kararı hakkında Prens Napoléon iptal davası açmıştır. Savaş Bakanı bu davada alınan kararın tamamıyla siyasî sebeplerle alındığını savunmasını yapmış, ama Fransız Danıştay bu savunmaya itibar etmeyerek dava konusu işlemi denetlemiş, ama işlemin hukuka aykırı olmadığına karar vermiş ve başvuruyu yu reddetmiştir (Long et al., op. cit., s.16-17).

80. Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.948.

81. Tribunal des conflits, 6 Kasım 1880, *Marquigny*, D., 1880, III, s.121 (Nakleden: Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.948).

82. Örneğin Conseil d'État, 20 Mayıs 1887, *Duc d'Aumale ve Prince Murat*, RDCE, 1887, s.409 (Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.948).

83. Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.948. Fransız Danıştay yeni bir kararında da "siyasî saik teorisi"ne itibar etmemiştir. Conseil d'État, *Association Comité Tous frères* davasında Cumhurbaşkanı François Mitterand'ın her yılın 11 Kasımında (1986-1992) Mareşal Pétain'in mezarına çiçek konulmasını emreden işlemini de, siyasî değil, "idarî" nitelikte görmüş ve iptal etmemiştir (Conseil d'État, 27 Kasım 2000, *Association Comité Tous frères*, RDCE, AJ, 2001, s.94 [Nakleden: Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.948]).

2. Türkiye’de Hükûmet Tasarrufları

Türkiye’de doktrinin ezici çoğunluğu “hükûmet tasarrufları” kavramına karşı olsa da, Türkiye’de “hükûmet tasarrufları” kategorisine giren işlemler vardır; olmaması da mümkün değildir. Kanımızca şu işlemler, bir idarî işlem değil, bir “hükûmet tasarrufu”durlar ve bir idarî işlem olmadıklarından dolayı da bunlara karşı dava açılmaz:

a) *Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Bakan Atama İşlemleri.*- (1) Cumhurbaşkanının Cumhurbaşkanı yardımcısını ataması ve görevine son vermesi işlemi (m.104/8, 106/4); (2) Cumhurbaşkanının bakanları ataması ve görevlerine son vermesi işlemi (m.104/8, 106/4).

Tarihsel Bilgi: 9 Temmuz 2018’den Önceki Dönemde Bakanlar Kurulunun Oluşumuna İlişkin İşlemler de Hükûmet Tasarrufu Niteliğindedir.- (1) Cumhurbaşkanının Başbakanı ataması ve istifasını kabul etmesi (Anayasa, m.109/2, 104-b/1); (2) Cumhurbaşkanının Başbakanın teklifi üzerine bakanları ataması ve görevlerine son vermesi (m.109/3, 104-b/2); (3) Cumhurbaşkanının gerekli gördüğü hâllerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmesi veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırması (104-b/3).

b) *Cumhurbaşkanının Yasama Organı ile Olan İlişkileri Çerçevesinde Yaptığı İşlemler.*- (1) Seçimlerin (TBMM seçimin ve Cumhurbaşkanlığı seçiminin) Cumhurbaşkanınca yenilenmesi kararı (m.116); (2) Cumhurbaşkanının Türkiye Büyük Millet Meclisine bütçe ve kesin hesap kanun teklifi sunması (m.161); (3) Kanunların Cumhurbaşkanınca yayınlanması (m.89); (4) Kanunların bir kez daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine Cumhurbaşkanı tarafından geri gönderilmesi kararı (m.89); (5) Türkiye Büyük Millet Meclisinin Cumhurbaşkanınca tarafından toplantıya çağırılması kararı (m.93/2). (6) Cumhurbaşkanının olağanüstü hâl ilân etme kararı (Anayasa, m.119).

*Tarihsel Bilgi: 9 Temmuz 2018’den Önceki Dönemde Yürütme Organının Yasama Organı ile Olan İlişkileri Çerçevesinde Yaptığı İşlemler*¹⁴⁸ *de Hükûmet Tasarrufu Niteliğindedir.*- (1) Bakanlar Kurulunun listesinin tam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulması işlemi (m.110/1); (2) Bakanlar Kurulunun programının mecliste okunması işlemi (m.110/2); (3) Bakanlar Kurulu kurulurken Meclisten güvenoyu istenmesi işlemi (m.110/2); (4) Görev sırasında Başbakanın gerekli görmesi üzerine, Bakanlar Kurulunda görüştüğünden sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisinden güven istemesi işlemi (m.111/1); (5) Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi kararı (m.116); (6) Bakanlar Kurulunun Türkiye Büyük Millet Meclisine kanun tasarısı sunması (m.88).

c) *Cumhurbaşkanının Anayasa Değişikliği Sürecinde Yaptığı İşlemler.*- (1) Cumhurbaşkanının Anayasa değişikliğini onaylayıp Resmî Gazetede yayımlaması işlemi (m.175); (2) Cumhurbaşkanının Anayasa değişikliğini bir kez daha

148. Yasama organının yürütme organıyla ilişkileri çerçevesinde yaptığı işlemler (Bakanlar Kurulunun güvenoyu alması, Hükûmetin parlamento tarafından denetlenmesi, yani gensoru ile düşürülmesi, meclis soruşturmasıyla Başbakanın veya bir bakanın Yüce Divana gönderilmesi vb.), de idarî işlem niteliğinde değildir. Burada hiçbir problem yoktur. Organik kriter bunların idarî işlem olmadığını göstermeye yeter. Çünkü bunlar yürütme organından değil, yasama organından çıkmaktadır.

kurullarca tesis edilen işlemlerin idarî işlem olması niteliğini” ortadan kaldırmadığına karar vermiştir¹⁶⁹. Tarım Bakanlığının bazı illerde at yarışı düzenlemek yetkisinin belli bir süre için kendisine verdiği Türkiye Jokey Kulübüne karşı açılan bir davada, Uyuşmazlık Mahkemesi, Türkiye Jokey Kulübünün Dernekler Kanununa tâbi bir özel hukuk tüzel kişisi olmasına rağmen, “müşterek bahis tertip etmek salâhiyetine sahip Komiserler Kurulunun dava konusu kararının idarî nitelikte” olduğuna karar vermiştir¹⁷⁰. Kanımızca, gerek Danıştayın, gerekse Uyuşmazlık Mahkemesinin yukarıdaki kararları yerindedir. Zira Türkiye Futbol Federasyonu ve Türkiye Jokey Kulübü birer özel hukuk tüzel kişisi olsa ve keza genel olarak özel hukuk tâbi olsalar da, bunların “kamu gücü ayrıcalıkları”na dayanan işlemlerini idarî nitelikte saymak, dolayısıyla da bu tür işlemlere idare hukukunu uygulamak ve bunlardan kaynaklanacak uyuşmazlıklara idarî yargıda bakmak gerekir.

B. BİR İŞLEME “İDARÎ” NİTELİK KAZANDIRAN UNSUR: KAMU GÜCÜ AYRICALIKLARI

Yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü gibi, bir “*hukukî işlem*” “*idarî işlem*” hâline getiren şey, onu yapan süjenin idare olması değil, bu işlemin “kamu gücü ayrıcalıkları”na dayanmasıdır. O hâlde, bir hukukî işlem, ister kamu tüzel kişisi, ister özel hukuk tüzel kişisi tarafından yapılsın, bir kamu gücü ayrıcalığı içeriyorsa, o hukukî işlem, *idarî işlem* niteliğindedir; dolayısıyla idare hukukuna tâbi olur ve ondan kaynaklanan uyuşmazlıklar idarî yargıda bakılır. Buna göre idarî işlemi şu şekilde tanımlayabiliriz:

TANIM 1: *İdarî işlem*, kamu gücü ayrıcalığı içeren hukukî işlemlerdir.

Bu tanımda geçen “hukukî işlem” kavramını da açarak idarî işlem daha geniş olarak şu şekilde tanımlanabilir:

TANIM 2: *İdarî işlem*, hukukî sonuç doğurmaya yönelik, kamu gücü ayrıcalığına dayanan irade açıklamalarıdır.

Her iki tanımda da görüldüğü gibi, idarî işlemlerin tanımlanmasında rol oynayan kriter, kamu gücü kriteridir.

NOT: Genel İdarî Usûl Kanun Tasarısının 4’üncü maddesinde, idarî işlem, “idarî makamların kamu gücü ve usullerini kullanarak, tek yanlı iradeleriyle yapmış oldukları, hukukî etki ve sonuç doğuran işlemler” olarak tanımlanmıştır. Kanun Tasarısının bu tanımına iki eleştiri yöneltilebilir. Bir kere yukarıda açıklandığı gibi bir işlemin idarî işlem olabilmesi için idareden çıkmış olması şart değildir. İkinci olarak idari işlemin tek yanlı irade açıklamasıyla yapılmış olması şart değildir; iki yanlı irade açıklamasıyla yapılan idarî sözleşmeler de birer idarî işlemdir.

169. Danıştay Onuncu Dairesi, 17 Haziran 1991 Tarih ve E.1991/1149, K.1991/2286 Sayılı Karar, *Danıştay Dergisi*, Sayı 84-85, s.695 (Nakleden: Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.342).

170. Uyuşmazlık Mahkemesi, 13 Şubat 1995 tarih ve E.1995/2, K.1995/1 Sayılı Karar, *Resmî Gazete*, 20 Mart 1995, Sayı 22233, s.29 (Nakleden: Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.143).

“İdarî sözleşmeler” bir yana bırakılırsa idarî işlemlerin²⁶⁷ belli başlı üç özelliği vardır: “İcraîlik”, “re'sen icra edilebilirlik” ve “hukuka uygunluk karnesinden yararlanma”.

A. İCRAÎLİK

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.501-504; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.233-265; Rivero, *op. cit.*, s.90-94; Peiser, *op. cit.*, s.38-40; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.102-103; Vlachos, *op. cit.*, s. 118-127; De Forges, *op. cit.*, s.27; Ricci, *op. cit.*, s.46-47; Christian Lavialle, *L'évolution de la conception de la décision exécutoire en droit administratif français*, Paris, LGDJ, 1974, s.18-98; Roger-Gérard Schwartzberg, *L'autorité de chose décidée*, Paris, LGDJ, 1969, s.104-143; Onar, *op. cit.*, c.I, s.385-389; Günday, *op. cit.*, s.124-125; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.1074-1076; Dilşat Yılmaz, *İdari İşlemin İcraîlik Özelliği*, Ankara, Astana Yayınları, 2014, *passim*.

Özel hukukta “irade serbestisi” ve “eşitlik” ilkesi geçerlidir. Bu şu anlama gelir: Bir sözleşmenin meydana gelebilmesi için iki tarafın birbirine uygun serbest iradelerinin uyuşması gerekir. Özel hukukta, kimse kendi iradesini karşıındaki kişiye empoze edemez. Bir sözleşme ancak iki kişinin anlaşmasıyla meydana gelir. Örneğin komşunuzun arsasını satın alıp bahçenizi genişletmek istiyorsanız, mutlaka komşunuzu arsasını size satması konusunda ikna etmeniz gerekir. Komşunuz arsayı size satmak istemiyorsa, onu ikna etmek için yüksek bir fiyat önerebilirsiniz. Ancak komşunuz size arsayı satmak istemiyorsa, ne kadar yüksek bir fiyat teklif ederseniz edin, satmayacaksa size satmaz. Komşunuzu buna zorlayacak bir hukukî imkâna sahip değilsiniz.

Oysa kamu hukukunda idare, bir idarî kararı almak için ilgili kişinin rızasını temin etmek zorunda değildir. Zira idarî karar, idarenin tek-yanlı irade açıklamasıyla oluşur ve tamamlanır. İdare, belli bir konuda iradesini açıklar ve bu irade, ilgili kişi tarafından kabul edilmesine gerek olmaksızın hukuk düzeyinde değişikliğe yol açar; yani hukukî sonucunu doğurur. İşte idarenin tek yanlı olarak açıkladığı irade ile hukukî sonuçlar doğurmasına idarî kararın “icraîlik özelliği (*caractère exécutoire*)” denir. Buna Fransız hukukunda doğrudan “icraî karar (*décision exécutoire*)”²⁶⁸ denir²⁶⁹. Bu anlamda “icraî karar” aslında “tek-yanlı idarî işlem (*acte administratif unilatéral*)” demekten başka

267. Aslında bu özellikler, “iki-yanlı idarî işlemler”in yani “idarî sözleşmeler”in değil, “tek yanlı idarî işlemler”in ortak özellikleridir. Ancak genel olarak “tek yanlı idarî işlemlerin özellikleri” denmektense doğrudan doğruya “idarî işlemlerin” özellikleri denmektedir.

268. Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, s.503; Rivero, *op. cit.*, s.89; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.103.

269. “İcraî karar”a Fransızca’da “*actes unilatéraux décisives*” (Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.502) veya “*actes qui font grief*” (Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.253); Türkçe’de “*kesin karar*”, “*etkili karar*” (Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.357) da denir. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu “icraî karar” için “*kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem*” terimini kullanmaktadır (m.14/3-c)

BİREYSEL İDARÎ İŞLEMLER (İDARÎ KARARLAR)

Bibliyografya. Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.501-568, 1011-1178; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.232-322; Bénéoit, *op. cit.*, s.509-582; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *op. cit.*, s.227-238; Rivero, *op. cit.*, s.89-103; Peiser, *op. cit.*, s.38-51; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.384-423; De Forges, *op. cit.*, s.23-30, 49-79; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.99-137; Vlachos, *op. cit.*, s.116-195; Ricci, *op. cit.*, s.45-69; Onar, *op. cit.*, c.I, s.274-354, Günday, *op. cit.*, s.111-165; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.370-453; Giritli, Bilgen ve Akgüner, *op. cit.*, s.811-827; Özay, *op. cit.*, s.325-329, 355-361, 371-429; Özyörük, *op. cit.*, s.73-83; Duran, *op. cit.*, s.391-426.

“Bireysel idarî işlem (*acte administratif unilatéral*)” veya “idarî karar (*décision administrative*)”, ismen belirlenmiş bir kişi veya belli bir duruma ilişkin olan idarî işlemlerdir. Diğer bir ifadeyle, idarî kararlar, belli kişilere ilişkin hukukî sonuçlar doğurmaya yönelik kamu gücü ayrıcalıkları içeren irade açıklamalarıdır. Bunlar ile hukuk düzeninde bir değişikliğe yol açılır; yani yeni bir hukukî durum yaratılır veya mevcut bir hukukî durumda değişiklik yapılır veya bu duruma son verilir. Örneğin memur atama, memuru emekliye sevk etme, kamulaştırma, ruhsat verme, disiplin cezası verme gibi işlemler birer idarî karardır.

Bu kısmın bundan sonraki bölümlerinde sırasıyla bireysel işlemlerin türlerini, unsurlarını, hukuka aykırılıklarının müeyyidelerini, yürürlüğe girmelerini, uygulanmalarını ve sona ermelerini göreceğiz. Bu açıklamalar, sadece bireysel işlemler için değil, büyük ölçüde düzenleyici idarî işlemler ve bir ölçüde de idarî sözleşmeler için de geçerlidir. Yani, aşağıdaki açıklamalar, aslında bireysel işlemler için yapılmış ise de genel olarak idarî işlemler için de hüküm ifade eder. O nedenle aşağıdaki başlıklarda “idarî karar” değil, “idarî işlem” terimi kullanılmıştır.

Buna göre bu kısmın plânı şu şekilde olacaktır:

PLÂN:

Bölüm 8: İdarî İşlemlerin Türleri

Bölüm 9: İdarî İşlemlerin Unsurları

Bölüm 10: İdarî İşlemlerin Hukuka Aykırılığının Müeyyideleri

Bölüm 11: İdarî İşlemlerin Yürürlüğe Girmesi

Bölüm 12: İdarî İşlemlerin İcrası

Bölüm 13: İdarî İşlemlerin Sona Ermesi

Bölüm 8

BİREYSEL İDARÎ İŞLEMLERİN TÜRLERİ (İdarî Kararların Çeşitleri)

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.501-524; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.265-270; Peiser, *op. cit.*, s.48-51; Christian Autexier, *Introduction au droit public allemand*, Paris, PUF, 1997, s.241-243; Hartmut Maurer, *Droit administratif allemand*, (Çev.: Michel Fromont), Paris, L.G.D.J., 1994, s.214-231; Onar, *op. cit.*, c.I, s.338-370; Özyörük, *op. cit.*, s.76-83; Günday, *op. cit.*, s.126-133; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.352-358; Özay, *op. cit.*, s.355-371; Eroğlu, *op. cit.*, s.75-79; Erkut, *op. cit.*, s.21-27; Bahtiyar Akyılmaz, *İdarî Usûl İlkeleri Işığında İdarî İşlemin Yapılış Usûlü*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2000, s.54-62; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s. 308-319; Atay, *op. cit.*, s.453-465; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.391-405.

Yukarıda idarî işlemlerin “tek-yanlı idarî işlemler” ve “iki-yanlı idarî işlemler” olarak ikiye ayrıldığını; tek-yanlı idarî işlemlerin de “bireysel idarî işlemler” ve “düzenleyici idarî işlemler” olarak ikiye ayrıldığını gördük. Bireysel idarî işlemler, yani idarî kararlar da, aşağıda gösterildiği gibi, kendi içinde çeşitli gruplara ayrılmaktadır.

PLÂN:

- I. Maddî Açından Tasnif
 - A. Şart İşlemler
 - B. Sübjektif İşlemler
- II. İçeriklerine Göre Tasnif
 - A. Emredici İşlemler
 - B. İnşâî İşlemler
 - B. Tespit Edici İşlemler
- III. Muhatapları Üzerindeki Etkilerine Göre Tasnif
 - A. Yararlandırıcı İşlemler
 - B. Yükümlendirici İşlemler
- IV Açıklanan İradenin Sayısı ve Usûlü Bakımından Tasnif
 - A. Basit İşlemler
 - B. Kolektif İşlemler
 - C. Karma İşlemler
- V. İşlemi Yapan Makama Göre Tasnif
 - A. Kolejyal Makamların Kararları
 - B. Bireysel Makamların Kararları
 1. *Décrets* (Kararnameler)
 2. *Arrêtés* (Kararlar)
- VI. Açıklanan İradenin Şekline Göre Tasnif
 - A. Sarih Kararlar
 - B. Zimnî Kararlar
 1. Zimnî Ret Kararı
 2. Zimnî Kabul Kararı
- VII. İsteğe Bağlı Olup Olmama bakımından Tasnif
 - A. İsteğe Bağlı İşlemler
 - B. İsteğe Bağlı Olmayan İşlemler
- VIII. İcraî Olup Olmamasına Göre Tasnif
 - A. İcraî İşlemler
 - B. İcraî Olmayan İşlemler
 1. Hazırlık İşlemleri (Ön İşlemler)
 2. Teyit Edici İşlemler
 3. İç Düzen İşlemleri
 - a) Sirkülerler
 - b) Direktifler
 - c) Hizmet İçi Tedbirler
 - aa) Hizmetin Örgütlenmesine İlişkin Tedbirler
 - bb) Önemsiz Tedbirler (Küçük Disiplin Cezaları)
 4. Enformel İşlemler

I. MADDÎ AÇIDAN TASNİF: Şart İşlemler-Sübjektif İşlemler

İdarî işlemler maddî mahiyetlerine göre “şart işlemler” ve “sübjektif işlemler” şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

A. ŞART İŞLEMLER

Bibliyografya.- Bénéoit, *op. cit.*, s.524-525; Onar, *op. cit.*, c.I, s.340-341; Özyörük, *op. cit.*, s.76; Eroğlu, *op. cit.*, s.76-77; Günday, *op. cit.*, s.127; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.356; Özay, *op. cit.*, s.359-361.

“Şart işlemler” veya daha doğru bir ifadeyle “durum işlemler (*actes-condition*)”, bir kişiyi veya bir şeyi hukuk kurallarınca önceden tespit edilmiş bulunan, genel, objektif ve kişilik-dışı bir hukukî statüye (duruma) sokan veya böyle bir statüden çıkaran işlemlerdir¹. Şart işlemde işlemin içeriği, “statüsel (*statutaire*)” niteliktedir; yani önceden kişilik dışı ve objektif olarak belirlenmiştir². Yarattığı hukukî durum (statü), o durum içine sokulacak herkes için geçerlidir. Bir şart işlemi yapmaya yetkili makam, bu işlemi yapıp yapmamakta serbesttir; ama yapmaya karar vermiş ise, işlemin içeriğini düzenlemekte serbest değildir³.

Şart işlemlerin en bilinen örneği memur atama işlemidir⁴. Atama işlemiyle kişi, önceden hukuk kurallarıyla genel olarak düzenlenmiş bulunan genel, kişilik-dışı bir duruma sokulmaktadır. Bu kişinin sahip olacağı görev, yetki ve hakları, bu kişi için ayrıca belirlenmez; bunlar önceden zaten genel bir şekilde belirlenmiştir. Bu kişi içine sokulduğu statüden (hukukî durumdan) kaynaklanan görev, yetki ve haklara sahip olur. Örneğin idare istese de, atadığı bir memura, bu memurun statüsünün gerektirdiği maaştan daha fazla maaş veremez. İşte böyle hukukî durumlara (statülere) bir kişiyi sokan, böyle bir statüden çıkaran işlemler “şart-işlem” niteliğindedirler. Şart işlemlere başka örnek olarak bir yabancının vatandaşlığa alınması kararını⁵, bir memurun emekliye sevk edilmesi işlemini, bir öğrencinin okula kaydedilmesi işlemini verebiliriz.

Şart işlemler sadece kişilere değil, şeylere (nesnelere) ilişkin de olabilir. Örneğin idarenin özel mülkiyetinde bulunan bir malı, kamu malı statüsüne sokan “tahsis işlemi” de bir şart işlemidir⁶. “Kamu malı statüsü” hukuk kurallarıyla önceden genel bir şekilde tespit edilmiştir. Keza Bursa İnkaya köyünde bulunan çınar ağacının “tarihî varlık” olarak koruma altına alınmasına dair işlem

1. Bénéoit, *op. cit.*, s.524; Özyörük, *op. cit.*, s.76; Günday, *op. cit.*, s.127; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.356; Özay, *op. cit.*, s.359.

2. Özyörük, *op. cit.*, s.76.

3. Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c. I, s.356.

4. Bénéoit, *op. cit.*, s.524; Özyörük, *op. cit.*, s.76; Günday, *op. cit.*, s.127.

5. Bénéoit, *op. cit.*, s.524.

6. Günday, *op. cit.*, s.127.

B. KOLEKTİF İŞLEMLER

“Kolektif işlemler (*actes collectifs*)”, birden fazla iradenin *aynı anda* ve *aynı yönde* açıklanması ile meydana gelen işlemlerdir⁶¹. Kolektif işlemlerde birden çok irade vardır; ama bunlar yine de tek-yanlı işlemlerdir⁶². Zira bu işlemlerin oluşabilmesi için karşı tarafın iradesi aranmaz. Kolektif işlemlerde birden fazla irade bulunsa da, bu iradeler iki-yanlı işlemlerde olduğu gibi *karşılıklı* olarak değil, *aynı yönde* açıklanmaktadır. Özetle, kolektif işlemlerde, tek bir hukukî sonucun oluşması amacıyla birden fazla iradenin aynı anda ve aynı yönde açıklanması söz konusudur. Kurul kararları böyledir. Örneğin köy ihtiyar heyeti, belediye meclisi ve il genel meclisi kararları birer kolektif işlemdir (Bakanlar Kurulu kararları da kolektif işlemdir). Kolektif kararların, eskiden Bakanlar Kurulu örneğinde olduğu gibi, kurul üyelerinin oy birliğiyle alınması veya oy nitelikli çoğunlukla alması şart koşulabilir. Ancak genellikle kolektif kararlar için kurulun adı çoğunluğu veya salt çoğunluğu çoğunluğunun kabul oyu yeterli görülür.

Kurulların kolektif nitelikte olan kararlar alabilmesi için gerçekten belirli bir saatte toplanmaları ve söz konusu kararın alınıp alınmaması konusunda kurul üyelerinin aynı anda iradelerini açıklamaları ve o kurul toplantısında kurul kararının imzalamaları veya kurul başkanının bir tutanağa veya bir deftere kurul üyelerinin iradelerini açıkladığını yazması ve imzalaması gerekir.

Tarihsel Bilgi.- Türkiye’de 9 Temmuz 2018’den önce mevcut olan Bakanlar Kurulunun bu koşula uyduğu pek şüpheliydi. Bakanlar Kurulu toplantılarının tutanağı parlâmenter geleneklere uygun olarak tutulmamaktaydı. O nedenle bir Bakanlar Kurulu kararının kabulü için gerçekten Bakanlar Kurulunun bir toplantısında görüşme yapılıp yapılmadığı ve o konuda üyelerin kabul iradelerini açıklayıp açıklamadıkları bilinmemekteydi ve bunun tespiti de mümkün değildi. Ama Bakanlar Kurulunun ortalama haftada bir veya iki kere toplandığı ve toplantıların birkaç saat sürdüğü dikkate alınırsa Bakanlar Kurulunun bir yıl içinde verdiği binden fazla kararı toplantılarında görüşme ihtimali çok düşüktü. Gerçekten de uygulamada Bakanlar Kurulunun kararlarının elden imza denen usûlle tekemmül ettirildiği bilinmemekteydi. Bakanlar Kurulu kararının metnini Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü hazırlamakta ve bu metin bakanlara tek tek götürülerek imzalatılmaktaydı.

C. KARMA İŞLEMLER

“Karma işlemler (*actes complexes*)”, aynı yönde ve aynı konuda ve aynı amaca yönelik birden fazla iradenin *belli bir sıra izlenerek* açıklanmasıyla yapılan işlemlerdir⁶³. Burada birden çok iradenin bir birine eklenmesi söz konusudur. Karma işlemlerde iradeler öngörülen sıraya uygun olarak açıklanmalıdır. Aksi takdirde işlem, gereken her irade açıklanmış olsa bile, şekil unsuru bakımından sakat hâle gelir. Karma işlemlerde de her ne kadar birden çok irade

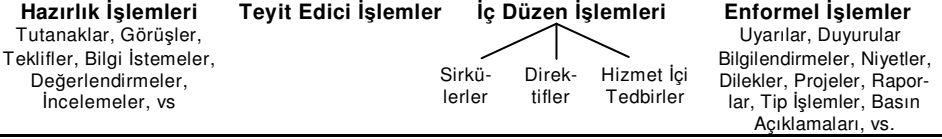
61. Günday, *op. cit.*, s.128; Özyörük, *op. cit.*, s.82; Onar, *op. cit.*, c.I, s.352; Özay, *op.cit.*, s.398.

62. Özyörük, *op. cit.*, s.83.

63. Günday, *op. cit.*, s.129; Özyörük, *op. cit.*, s.82.

Şema 8.1:

İCRAİ OLMAYAN İŞLEMLER

Şimdi bunları sırasıyla görelim.

1. Hazırlık İşlemleri (Ön İşlemler)

Bibliyografya.- Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.254-256; Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.522-524; Chapus, *Droit du contentieux administratif*, *op. cit.*, s.523-530; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.551; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.176-182; De Forges, *op. cit.*, s.27; Ricci, *op. cit.*, s.47-48; Vlachos, *op. cit.*, s.120-121; Autexier, *op. cit.*, s.239; Maurer, *op. cit.*, s.200-202; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.375-378; c.II, s.310-318; Duran, *op. cit.*, s.398-399; Erkut, *op. cit.*, s.139-144; Karahanoğulları, *op. cit.*, s.291-303.

Tanım.- “Hazırlık işlemleri (*mesures préparatoires*)”¹⁰⁹, bir idarî kararın alınmasından önce yapılan, karar almaya yetkili makamı bağlamayan; ama bu makamı bilgilendirici, aydınlatıcı ve yönlendirici işlemlerdir. Bu tür işlemler, asıl işlemin hazırlık sürecinde aşılması gereken bir aşamayı oluştururlar¹¹⁰. Bu aşama geçildikten sonra asıl işlem yapılır. Hazırlık işlemleri, idarî kararı meydana getiren asıl iradenin bir parçasını oluşturmazlar¹¹¹. Diğer bir ifadeyle, hazırlayıcı işlemlerde, belli bir hukukî sonuç doğurmaya yönelik yetkili makam tarafından açıklanmış bir irade henüz yoktur. Karar almaya yetkili makam, bu hazırlayıcı işlemlerle de bağlı değildir¹¹². Dolayısıyla bu tür idarî işlemler icraî nitelikte değildir. Bu tür işlemlere “ön işlemler (*mesures antérieures*)” de denir¹¹³.

NOT: Genel İdarî Usûl Kanun Tasarısının 4’üncü maddesinde, “hazırlık işlemi”, “idarî işlemin oluşum sürecindeki her bir usul aşamasında gerçekleştirilen işlemler” olarak tanımlanmıştır.

Hukukî Rejimleri.- Hazırlık işlemleri icraî nitelikte değildir; yani tek başlarına herhangi bir hukukî sonuç doğurmazlar. Dolayısıyla bunlara karşı doğrudan doğruya dava açılmaz¹¹⁴. Hukukî sonucu doğuran işlem, bu hazırlayıcı işlemlere dayanılarak yapılmış olan asıl işlem, yani idarî karardır. Bu karara karşı dava açılabilir ve bu davada, hazırlayıcı işlem, asıl işlemin dayanağını

109. Chapus, *Droit du contentieux administratif*, *op. cit.*, c.I, s.523.

110. *Ibid.*, c.I, s.524.

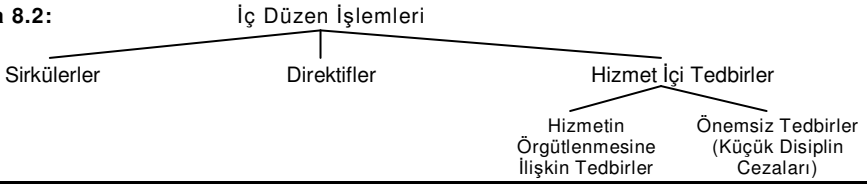
111. Duran, *op. cit.*, s.398-399.

112. Ricci, *op. cit.*, s.48.

113. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.254.

114. Chapus, *Droit du contentieux administratif*, *op. cit.*, c.I, s.523; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.176-177.

Şema 8.2:

a) Sirkülerler

Bibliyografya.- Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, s.257-262; Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.513-519; Chapus, *Droit du contentieux administratif*, *op. cit.*, s.477-482; Long et al., *op. cit.*, s.485-494; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.751-754; Ricci, *op. cit.*, s.48-49; Vlachos, *op. cit.*, s.121-123; De Forges, *op. cit.*, s.28-29.

Tanım.- “Sirkülerler¹⁷¹ (*circulaires*)”, hiyerarşik amirlerin, özellikle bakanların, sahip oldukları hiyerarşi gücüne dayanarak¹⁷², astlarına onların uygulamakla yükümlü oldukları kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerinin “yorumlanması (*interprétation*)” ve “uygulanması (*application*)” konusunda verdikleri emir, talimat ve görüşlerdir¹⁷³. Bunlar da yönetmelikler gibi genel ve soyut niteliktedirler¹⁷⁴. Ancak yönetmeliklerden farklı olarak, yeni bir kural koymazlar; kanunlardaki, tüzüklerdeki, yönetmeliklerdeki kurallara yeni bir şey eklemeyiz; yaptıkları tek şey zaten mevcut olan mevzuat hükümlerini açıklamak, yorumlamak ve bunların nasıl uygulanacağını göstermekten ibarettir¹⁷⁵.

Amacı.- İdare içinde, memurlar, genellikle amirlerinin görüş, yorum ve istekleri doğrultusunda hareket ederler. O alanda yeni bir kanun çıkması durumunda bile, bu kanunu uygulamakla yükümlü olan memurlar, bu kanunu nasıl uygulayacakları, bu kanunun hükümlerini nasıl yorumlayacakları konusunda emir, talimat ve görüş beklerler. Böyle bir görüş gelmedikçe de kanunu uygulamak konusunda yetkileri olsa bile tereddüt ederler, hatta kanunu uygulamaktan şu ya da bu şekilde kaçınırlar¹⁷⁶. İşte, hiyerarşik amirler, özellikle bakanlar, bu tereddütleri gidermek için sirküler çıkarırlar. Örneğin Tapu Kadastro Genel Müdürü, tapu müdürlüklerine yolladığı 24.5.2000 tarihli Genel Emir¹⁷⁷ ile 7 Haziran 1995 tarih ve 4112 sayılı Kanunun 2’nci maddesini yorumlamış, Türk

171. Türk hukukunda sirküler için, genelge, genel emir, genel tebliğ, genel esaslar, tamim ve hatta yönerge, talimat gibi çok değişik terimler kullanılmaktadır. Yönerge ve talimat terimi sirkülerden ziyade talimat için uygundur. Kanımızca, Türkçe’de “sirküler” yerine “genelge” teriminin kullanılması uygundur. Ancak, bu konuda bir birlik yoktur. O nedenle biz karışıklığa yol açmamak için Fransız hukukunda kullanılan terimi kullanıyoruz.

172. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.752.

173. De Forges, *op. cit.*, s.28; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, s.258; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.751; Vlachos, *op. cit.*, s.121.

174. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, s.258; Vlachos, *op. cit.*, s.121.

175. De Forges, *op. cit.*, s.28.

176. Giritli, Bilgen ve Akgüner, *op. cit.*, s.1070.

177. <http://www.tapu.gov.tr> (20 Aralık 2001).

Bölüm 9

İDARÎ İŞLEMLERİN UNSURLARI

İdarî işlemi, unsurlarına ayırarak incelemek uygun olur. İdarî işlemin “yetki (*compétence*)”, “şekil (*forme*)”, “usûl (*procédure*)”, “sebeup (*motif*)”, “konu (*objet*)” ve “amaç (*but*)” olmak üzere altı unsuru vardır. Böyle bir ayırım, doktrin tarafından yapıldığı gibi yargı içtihatları tarafından da yapılmaktadır. Ayrıca idarî işlemin unsurlara ayrılmasının pozitif bir temeli de vardır. Zira 6 Ocak 1982 tarih ve 2577 sayılı İdarî Yargılama Usûlü Kanununun 2’nci maddesinin a bendi, iptal davalarının “idarî işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı” açılabilceğini belirtmektedir. Bu madde, “usûl”ü ayrıca bir unsur olarak saymamıştır. Ancak geleneksel olarak gerek doktrinde, gerek içtihatlarda, “usûl”, “şekil” unsurunun bir parçası olarak kabul edilmektedir. Biz aşağıda nedenlerini ayrıca açıklayacağımız gibi “şekil” ve “usûl”ü iki ayrı unsur olarak incelemeyi uygun buluyoruz. Biz aşağıda bu unsurların her birini ayrıca inceleyeceğiz. Ancak konuya başlarken bunlar hakkında kısa bir bilgi verelim. Bu unsurlar sırasıyla şu sorularla ilgilidir:

1. Yetki Unsuru.- İdarî işlem, kim tarafından yapılmıştır? İdarî işlemin özünü oluşturan irade, idare adına irade açıklamaya ehil bir kimse tarafından mı açıklanmıştır? İşlemi yapan kişi, bu işlemi yapmaya konu, zaman ve yer itibarıyla yetkili midir? Kısacası, idarî işlemin yetki unsuru, “işlemin yapıcısı (*auteur de l’acte*)” ile ilgilidir.

2. Şekil Unsuru.- İdarî işlemin özünü oluşturan irade, maddî âleme yansırken hangi biçime bürünmüştür? Bu iradenin işlemin büründüğü maddî biçim (örneğin bir yazı, bir söz, bir hareket), kanunun öngördüğü biçim midir? Bu iradenin içinde yer aldığı kalıp, bu iradeyi maddî dünyaya taşıyan şey hukuka uygun mudur? Kısacası idarî işlemin şekil unsuru, “işlemin taşıyıcısı (*teneur de l’acte*)”na, diğer bir ifadeyle, işlemin *instrumentum*’una ilişkindir.

3. Usûl Unsuru.- İdarî işlem, hangi yollar izlenerek yapılmıştır? İdarî işlemin özünü oluşturan iradenin hazırlanması ve açıklanabilmesi için uyulması gereken yollar ve süreçler nelerdir? Bu irade bu yollara uyularak mı açıklan-

mıştır? Kısacası idarî işlemin usûl unsuru, idarî işlemin hazırlanmasında ve alınmasında izlenen “yollara” ilişkindir.

4. Sebep Unsuru.- İdareyi belli bir idarî işlemi yapmaya, yani belli bir yönde irade açıklamaya sevk eden etkenler, dürtüler nelerdir? Acaba idare hangi maddî veya hukukî olgulara dayanarak işlem tesis edebilir? İdarenin dayandığı bu olgular hukuka uygun mudur? Kısacası idarî işlemin sebep unsuru idarî işlemden önce gelen ve onun dışında yer alan birtakım “fiilî veya hukukî olgular”a ilişkindir.

5. Konu Unsuru.- İdarî işlemin hukuk âleminde doğurduğu sonuç, yani hukuk düzeninde meydana getirdiği değişiklik nedir? Bu sonuç, hukuka uygun mudur? Kısacası idarî işlemin konu unsuru, bizatihi bu işlemin kendisi, “işlemin içeriği (*contenu de l'acte*)” ile ilgilidir.

6. Amaç Unsuru.- İdarî işlem ile ulaşılmak istenen nihâf sonuç nedir? İdarî işlemi yapan kişi, bu işlemle hangi sonuca ulaşmak istemiştir? Bu kişinin bu işlemi yaparken zihninden hangi düşünceler geçmiştir. Görüldüğü gibi amaç unsuru, idarî işlemin súbjektif unsurudur; işlemi yapan kişinin “niyetler (*intentions*)”iyle alâkalıdır.

Bu bölümün plânı şu şekilde olacaktır:

PLÂN:

- I. Yetki Unsuru
- II. Şekil Unsuru
- III. Usûl Unsuru
- IV. Sebep Unsuru
- V. Konu Unsuru
- VI. Amaç Unsuru

Şimdi bu plân dâhilinde idarî işlemin unsurlarını tek tek inceleyelim.

I. YETKİ UNSURU

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1024-1030, 1091-1100; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.276-289; c.II, s.303-308; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.715-728; Auby ve Drago, *op. cit.*, s.245-286; Rivero, *op. cit.*, s.233-234; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.451-453; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.406-407; De Forges, *op. cit.*, s.49-54; Ricci, *op. cit.*, s.6364; Bénait, *op. cit.*, s.468-501; Stassinopoulos, *op. cit.*, s.98-122; Günday, *op. cit.*, s.134-143; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.379-390, c.II, s.418-455; Onar, *op. cit.*, c.I, s.300-307; Özay, *op. cit.*, s.442-458; Duran, *op. cit.*, s.401-407; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s. 319-334; Atay, *op. cit.*, s.465-492; Yaşar, *op. cit.*, s.278-288; Yıldırım *et al.*, *op. cit.*, s.435-446; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.406-416; Karahanoğulları, *op. cit.*, s.326-390; Yetki unsuru konusunda Türkçedeki temel eser şudur: Güher Ulu, *İdarî İşlemin Yetki Unsuru*, Ankara, Seçkin, 2012, 378 s.

İdarî işlemlerin “yetki unsuru”nu şu plân dâhilinde inceleyeceğiz:

PLÂN:

- A. “Yetki Kuralları” (İdare Hukukunda Yetkilerin Ortak Özellikleri)
- B. “Yetki Kuralları”nın İstisnaları (Yetkisizliği Gideren hâller)
 - 1. Fiiî Memur Teorisi
 - a) Görünüş (*Apparence*) Teorisi: Görünüşte Memur
 - b) Zaruret Hâli Teorisi: Zarurî Memur
 - 2. Yetkilerin Paralelliği İlkesi
 - 3. Yetki Devri
 - 4. Vekâlet
 - 5. Cari İşlerin Yürütülmesi
- C. Yetki Çeşitleri
 - 1. Kişi Bakımından Yetki (*Ratione Personae* Yetki)
 - 2. Konu Bakımından Yetki (*Ratione Materiae* Yetki)
 - 3. Yer Bakımından Yetki (*Ratione Loci* Yetki)
 - 4. Zaman Bakımından Yetki (*Ratione Temporis* Yetki)
- D. Yetki Unsurunda Sakatlık Halleri
 - 1. Fonksiyon Gaspı
 - 2. Yetki Gaspı
 - 3. Yetki Tecavüzü
 - 4. Ağır ve Bariz Yetki Tecavüzü

Tamm.- “Yetki (*compétence*)”, bir idarî makamın belirli bir işlemi yapabilme ehliyeti olarak tanımlanabilir¹. Diğer bir ifadeyle, yetki, idarî makamı işgal eden kişi veya kişilerin kamu tüzel kişisi adına hukukî işlemler yapabilmeye ehliyetidir².

İdarî işlem, belli bir hukukî sonucu doğurmaya yönelik bir irade açıklamadır. Bu irade açıklamasının yöneldiği sonucu doğurabilmesi için herhangi bir kişi tarafından değil, idare adına irade açıklamaya yetkili olan bir kişi veya kişiler tarafından açıklanması gerekir. İşte, idarî işlemin özünü oluşturan irade açıklamasının kim veya kimler tarafından yapılacağı hususu, o işlemin “yetki (*compétence*) unsuru”nu oluşturur.

Peki ama idare adına irade açıklamaya kim yetkilidir? Bunun basit bir cevabı vardır: Hukuk kurallarıyla kendisine bu konuda yetki verilmiş kişi veya kişiler idare adına irade açıklayabilirler. Dolayısıyla yetkili kişiler, Anayasa ve kanunla belirlenir. Diğer bir ifadeyle, idare adına irade açıklamaya yetkili kişiler, bu yetkilerini Anayasa ve kanunlardan alırlar.

İdarî Makam.- İdare adına irade açıklamaya, yani işlem tesis etmeye yetkili mercilere “idarî makam (*autorité administrative*)” denir. Mahallî idarelerde idarî makamlar, yani bu idareler adına karar almaya yetkili makamlar, “bireysel (*individuel*)” olabileceği gibi “kolejyal (kurumsal, *collégial*)” de olabilir³. Örneğin belediye başkanı “bireysel idarî makam”, belediye meclisi ise “kolejyal idarî makam”dır. Kamu kurumlarında da (ve özellikle bağımsız idarî otoritelerde

1. Ricci, *op. cit.*, s.63; Bénéoit, *op. cit.*, s.470.

2. Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.244.

3. Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1091.

B. “YETKİ KURALLARI”NIN İSTİSNALARI (YETKİSİZLİĞİ GİDEREN HÂLLER)

Yukarıda idare hukukunda yetkilerin ancak anayasa ve kanunla verildiğini, bir kimseye kanunla açıkça yetki verilmedikçe o kişinin yetkili olamayacağını ve kendisine yetki verilen kişinin yetkisinin o yetkiden ibaret olduğunu ve yetki sahibi kişinin yetkisini bizzat kullanması gerektiğini, başkasına devredemeyeceğini söyledik. Ancak bu kurallar içtihat tarafından zamanla yumuşatılmış, bunlara bazı istisnalar getirilmiştir. Bunlar “fiilî memur teorisi”, “yetkilerin paralelliği ilkesi”, “yetki devri”, “vekâlet” ve “cari işlerin yürütülmesi” olmak üzere beş tanedir. Bu durumlarda normalde yetkisiz olan kişi de yetkili hâle gelmektedir. Bu nedenle bunlara “yetkisizliği gideren hâller” ismi de verilebilir. İşte şimdi bunları göreceğiz.

1. Fiilî Memur Teorisi

Bibliyografya.- De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.723-728; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.304-305; Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, s.1029; Long *et al.*, *op. cit.*, s.199; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.435; De Forges, *op. cit.*, s.50-51; Rivero, *op. cit.*, s.234; Onar, *op. cit.*, c.II, s.1276-1283; Özay, *op. cit.*, s.411; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.453-454; Duran, *op. cit.*, s.407-408.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, idare hukukunda yetkiler, anayasa ve kanunlarla verilmiş yetkilere aittir. Bir kişi, anayasa ve kanundan yetki almadıkça bir kamu görevi yapamaz. Bu genel kurala Fransız yargı içtihatları tarafından “fiilî memur teorisi (*théorie des fonctionnaires de fait*)” denen bir teori ile istisna getirilmiştir. Bu teoriye göre, aslında yetkisiz olan bir kişinin bazı koşullarda yaptığı bir işlem geçerli olarak kabul edilmektedir. Fiilî memur teorisinin temelinde iki alt teori bulunmaktadır: Birincisi “görünüş (*apparence*) teorisi”, ikincisi ise “zaruret (*nécessité*) teorisi”dir.

a) Görünüş (*Apparence*) Teorisi: Görünüşte Memur

Bibliyografya.- De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.724-725; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, s.304; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.454.

Bir memurun atama işleminde bazı sakatlıklar olmuş olabilir. Hatta bir memur, bir atama işlemi olmaksızın, her nasılsa, belli bir makama yerleşmiş, bu makamda birtakım işlemler yapmış olabilir. Veya bir memur, görevden alındıktan sonra birtakım işlemler yapmaya devam etmiş olabilir. İyi niyetli üçüncü kişilerin, bir makamı işgal eden, birtakım yetkiler kullanan böyle bir “görünüşte memur”²¹un gerçekten usûlüne göre atanmış memur olup olmadığını bilmeleri mümkün değildir; bunları araştırmaları da kendilerinden beklenebilir. Oysa böyle bir memur yetkisizdir ve onun yaptığı işlemler sakattır. Ancak bu işlemlerin yetkisizlik nedeniyle sakat oldukları kabul edilirse, bundan iyi ni-

21. Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.454.

3. Yetki Devri-İmza Devri

Bibliyografya.- De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.719-722; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.277-280; Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, s.1100-1105; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.274-280; De Forges, *op. cit.*, s.53-54; Ricci, *op. cit.*, s.64; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.442-451; Günay, *op. cit.*, s.140-141; Duran, *op. cit.*, s.402-404; Özay, *op. cit.*, s.161-164; Akylmaz, *op. cit.*, s.114-120; Nihat Aytürk, “Yönetimde Yetki Devri ve İmza Yetkileri”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 33, Sayı 1, Mart 2000, s.79-110.

Yukarıda gördüğümüz gibi, idare hukukunda bir yetki, hangi makama verilmiş ise sadece ve sadece o makam tarafından kullanılabilir. “Yetkinin şahsen kullanılması ilkesi (*principe d'exercice personnel de la compétence*)”⁵⁷ uyarınca idarî makamı işgal eden kamu görevlisinin kendisine verilmiş yetkileri şahsen kullanması gerekir. Ancak, bu kurala “yetki devri (*délégation de pouvoir*)” ve “imza devri (*délégation de signature*)” istisna teşkil etmektedir.

Yetki devri ve imza devrine ihtiyaç vardır. Çünkü bazı makamlara (örneğin bakanlara), bir kişinin üstesinden gelemeyeceği kadar çok yetki verilir. Bir kişinin bunca yetkiyi bizzat kullanması mümkün değildir⁵⁸. Bu kişi, kanunlarla kendisine verilmiş olan bu karar alma yetkilerinden bazılarını kaçınılmaz olarak kendi yardımcılara ve astlarına devretmek zorunda kalır. Aksi takdirde kamu hizmeti gerektiği gibi ve gerektiği zamanda işleyemez. İşte idare hukukunda belirli şartlar dâhilinde buna imkân tanınmıştır⁵⁹.

Fransa’da Yetki Devri Kavramı ve Ayrımları.- Fransız idare hukukunda “yetki devri (*délégation de compétence*)”, ikiye ayrılır: “İktidar devri (*délégation de pouvoir*)” ve “imza devri (*délégation de signature*)”⁶⁰. Yani Fransız hukukunda “yetki devri (*délégation de compétence*)” kavramı, gerek “iktidar devri”, gerekse “imza devri” kavramlarını içeren bir üst kavram olarak kullanılır.

Oysa Türk hukukunda “yetki devri” ve “imza devri” şeklinde bir ayırım yapılmakta, ama bunların ikisini birden içeren bir üst kavram kullanılmamakta-

57. Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.252.

58. İl Han Özay, İstanbul Valisinin günde altı bin belgeyi imzalaması gerektiğinin söylendiğini not etmektedir (Özay, *op. cit.*, s.175, dipnot 264).

59. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.277; Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1100-1101; De Forges, *op. cit.*, s.53.

60. Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1102-1104; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.719; De Forges, *op. cit.*, s.52-53.

dır⁶¹. Türk hukukunda “iktidar devri (*délégation de pouvoir*)” bilinmemektedir. Türk hukukunda “yetki devri” kavramı, Fransız hukukundaki “yetki devri (*délégation de compétence*)” için değil, “iktidar devri (*délégation de pouvoir*)” için kullanılmaktadır. Diğer yandan aşağıda ayrıca göreceğimiz gibi Türk hukukunda “yetki devri” ve “imza devri” kavramları yanlış yere konuları itibarıyla da birbirinden farklı iki kavrammış gibi kullanılmaktadır.

Biz bu kitabın 2003 yapılmış ilk baskısında (c.I, s.648) ve 2009’da yapılmış ikinci baskısında (c.I, s.759), Fransa’daki yukarıdaki ayrımı tanıtmış, Türkiye’de böyle bir ayırım yapılması gerektiğini belirtmiş, kitabımızda da konuyu bu çerçevede incelemiştik. Yani kitabımızda “yetki devri” kavramını, hem “iktidar devri”ni, hem de “imza devri”ni içerir şekilde kullanmıştık. Keza bu kavramın özelliklerini ve şartları açıklarken de, bu özellik ve şartların hem “iktidar devri”, hem de “imza devri” için geçerli olduğunu vurgulamıştık (1. Baskı, c.I, s.648-661; 2. Baskı, s.759-774).

Ne var ki, üzerinden 15 yıl geçmesine rağmen, Türkiye’de yazdıklarımızın farkına varılmadı ve hâlâ “yetki devri” kavramı bir üst kavram olarak değil, Fransa’daki “iktidar devri (*délégation de pouvoir*)” kavramı karşılığında kullanılıyor. Neticede “yetki devri” ile “imza devri” kavramları konuları bakımından birbirinden farklı iki kavrammış gibi inceleniyor. Ve bu şekilde aşağıda göstereceğimiz gibi pek çok hataya düşülüyor.

Biz bu kitabın birinci ve ikinci baskısında savunduğumuz görüşten aşağıda görüleceği gibi vazgeçmiş değiliz. Ancak açıklamalarımızı yaparken “yetki devri” terimini biz de Fransa’daki “iktidar devri (*délégation de pouvoir*)” anlamında kullanacağız. Zira bu terimi kullanmadan Türk doktrinindeki hataların düzeltilemeyeceğini gördük. Yani biz de bundan sonra “yetki devri” ve “imza devri” terimlerini kullanacağız.

Önce “yetki devri” ve “imza devri” kavramlarının **tanımlarını** verelim:

YETKİ DEVRİ, karar alma yetkisinin kişi ismi belirtilmeksizin bir makamdan diğer bir makama devredilmesidir ki, devreden makam devri geri almadıkça devrettiği konuda artık karar alma yetkisini kullanamaz.

İMZA DEVRİ, karar alma yetkisinin ismen belirlenmiş bir kamu görevlisinden yine ismen belirlenmiş bir başka kamu görevlisine devredilmesidir ki, devreden görevli devri geri almaksızın devrettiği konuda istediği zaman karar alabilir.

Görüldüğü gibi bu tanımlara göre yetki devri ile imza devri kavramları arasında konuları bakımından fark yoktur. Her ikisinin konusu da karar alma yetkisinin devridir. Bu iki kavramın arasındaki fark, devrin kime yapıldığına ve devrin sonuçlarına ilişkindir. Yetki devri ile imza devri kavramlarının tanımında kullanılan unsurları şematik olarak şu şekilde gösterebiliriz:

61. Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.442-443; Günday, *op. cit.*, s.140; Duran, *op. cit.*, s.402-404.

Tablo 9.1: Yetki Devri ve İmza Devri Tanımları Arasında Benzerlik ve Farklar

	YETKİ DEVRİ	İMZA DEVRİ
Devrin konusu nedir?	Karar alma yetkisi	Karar alma yetkisi
Devir kime yapılıyor?	Bir makamdan diğer bir makama	İsмен belirli bir kamu görevlisinden ismen belirli diğer bir kamu görevlisine
Karar alma yetkisi terk edilmiş midir?	Karar alma yetkisi terk edilmiştir. Yetki devri geri alınmadan, devreden makam aynı konuda karar alamaz.	Karar alma yetkisi terk edilmemiştir. İmza devri geri alınmadan da devreden makam aynı konuda karar alabilir.

Yetki devri ile imza devri arasında, konusu, tarafları, şartları ve sonuçları bakımından *bazı benzerlik ve farklılıklar* vardır. Şimdi bunları görelim:

a) Yetki Devri ve İmza Devrinin Konuları

Yetki devri ile imza devri arasında konuları bakımından bir fark yoktur. Her ikisinin de konusu bir makamın veya bir kişinin sahip olduğu *karar alma yetkisinin* diğer bir makama veya kişiye aktarmasıdır.

Türk idare hukuku doktrininde yaygın olarak yetki devri ile imza devri arasında bunların konuları bakımından fark olduğu yolunda açık veya üstü örtülü düşünceler ileri sürülmektedir. Bazı yazarlara göre, yetki devrinde “karar alma yetkisi” devredilmekte, imza devrinde ise yalnızca alınan kararı “belgelendirme yetkisi” devredilmektedir⁶². Diğer bazı yazarlara göre ise yetki devrinde “karar alma yetkisi” devredilmekte, imza devrinde ise “kararı imzalama yetkisi” veya “karara imza koyma yetkisi” devredilmektedir⁶³.

Yetki devri ile imza devrinin konularının farklı olduğu yolundaki bu görüşler, yanlış görüşlerdir. Çünkü imza devrinde de devredilen şey, “karar alma yetkisi”, yani “idarî işlem yapma” yetkisidir. İdare hukukunda imza, idarî işlemin özünü oluşturan iradenin kimin tarafından açıklandığını gösterir. İmza yetkisi devredilmiş ise idare adına irade açıklama yetkisi de devredilmiş demektir. Zaten yetki ve imza devri idari işlemin şekil unsuruyla değil, yetki unsuruyla alakalıdır. Bu da, imza devrinde de devredilen şeyin karar alma yetkisi olduğunu gösterir. Dolayısıyla imza devrinin konusu, bazı yazarların ileri sürdüğü gibi işlemi belgelendirme, tasdik etme, suret verme veya bir takım maddî ameliyeler yapma yetkisi değil, bizzat idarî işlemi yapma yetkisi, açıkçası idarî işlemin özünü oluşturan iradeyi açıklama yetkisidir.

62. Örneğin Günday, *op. cit.*, 10. Baskı, s.140: “...sadece kararın imza ile belgelendirilmesi yetkisi...”.

63. Örneğin Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, 7. Baskı, s.196: “İmza yetkisinin devri, ... (y)ani işlemi imzalama yetkisinin devridir”; Ramazan Cengiz Dardiman, *İdare Hukuku*, Bursa, Alfa Aktüel, 3. Baskı, 2010, s.542: “... devredilen imza atma yetkisinin kullanılmasıdır”, “... devredilen asıl karar alma ... yetkisinin değil, sadece imza yetkisinin devri olmaktadır”.

Kanunsuz Yetki ve İmza Devrinin Müeyyidesi.- Kanuna dayanmadan yapılan yetki devri hukuka aykırıdır. Böyle hukuka aykırı bir yetki devriyle yetki alan makamın yaptığı işlemler de yetkisizlik nedeniyle sakatlırlar⁷⁴.

Örneğin bir belediye meclisinin kendi içinden dokuz meclis üyesinden oluşturduğu “imar komisyonu” isimli bir komisyonun belediye meclisine ait bir yetkiyle aldığı ret kararı Danıştay tarafından “imar planlarında değişiklik yapılması hususunda yapılan başvuruları inceleme yetkisi belediye meclislerine ait olup, bu yetki başka bir merci tarafından kullanılamaz” denilerek iptal edilmiştir⁷⁵.

NOT: Genel İdarî Usûl Kanun Tasarısının 16’ncı maddesi “idarî makam, işlem yapma yetkisini, kanunla izin verilen hâllerde... alt makamlara devredebilir” diyerek yetki devrinin ancak kanunla öngörülmesi durumunda yapılabileceği hususunu hükme bağlamıştır.

KUTU 9.3: YETKİ DEVRİNİ ÖNGÖREN KANUN HÜKÜMLERİNE ÖRNEKLER

Önce merkezî idarede, sonra mahallî idarelerde, daha sonra da kamu kurumlarında yetki devrini öngören kanun hükümlerine örnekler verelim.

1. Merkezî İdarede Yetki Devri.- Cumhurbaşkanının ve bakanların yetkilerini devredebilmeleri için yasal izin bulunup bulunmadığına bakalım:

a) Cumhurbaşkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı.- Anayasamızda Cumhurbaşkanının yetkilerini devredebileceğine ilişkin bir hüküm yoktur. 10 Temmuz 2018 tarihli Resmî Gazete yayınlanan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 1’inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre “Cumhurbaşkanı, yetkilerinden bir kısmını gerektiğinde sınırlarını yazılı olarak belirterek astlarına devredebilir”. Aynı Kararnamenin 16’ncı maddesinin ilk fıkrasına göre “İdarî İşler Başkanlığının her kademedeki yöneticileri, gerektiğinde sınırlarını yazılı olarak açıkça belirtmek şartıyla yetkilerinden bir kısmını astlarına devredebilirler”.

c) Bakanlar ve Bakanlıklar.- 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 506’ncı maddesine göre “bakan ve her kademedeki Bakanlık yöneticileri sınırlarını açıkça belirtmek ve yazılı olmak kaydıyla, yetkilerinden bir kısmını alt kademelere devredebilir”.

d) Merkezî İdarenin Taşra Teşkilatında Yetki Devri: Vallerin Yetki Devri.- 10 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununda yukarıda gördüğümüz hükümlere benzer bir şekilde valinin yetkilerini astlarına devrine ilişkin *genel bir hüküm yoktur*. Adı geçen Kanunda yetki devriyle ilgili görülebilecek sadece iki hüküm vardır. Birinci hükümde (madde 9/B) “valiler hesabata ve teknik hususlara ait işlerde idare şube başkanlarına vali adına imza yetkisi verebilirler” demektedir. Buradaki yetki devri veya Kanunun deyimıyla “imza yetkisinin verilmesi” “hesabata ve teknik hususlara ait işler” ile sınırlıdır. Madde 9/B’ye dayanarak vali başka konularda yetkisini devredemez. İkinci hükümde (Ek Madde 1) “Vali; sivil hava meydanları, limanlar ve sınır kapılarında, güvenliğin sağlanması, giriş-çıkışlarla ilgili görev ve hizmetlerin düzenli ve etkili bir biçimde yürütülmesi, görevli kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonun gerçekleştirilmesi için gerekli önlemleri almaya ve uygulamaya, kuruluşların çalışmalarını denetlemeye yetkilidir. İçişleri Bakanlığının uygun göreceği bu yerlerde vali tarafından mülki idare amiri görevlendirilir. Vali, yetkilerinin tamamını veya bir kısmını görevlendirdiği mülki idare amirine devredebilir” denmektedir. Bu maddeye dayanarak da valinin başka konulardaki yetkilerini devredemeyeceği açıktır. Zaten yetki devri istisnaî olduğu için, istisnaî nitelikteki hükümlerde genişletici yorum yapılamaz.

74. Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.1101. (Conseil d’État, 17 Haziran 1955, *Adjemian*, RDCE, 1955, s.334; 20 Şubat 1985, *Sebe*, RDCE, 1985, s.50).

75. Danıştay Altıncı Dairesi, 16 Aralık 1980 Tarih ve E.1979/3696, K.1980/3246 Sayılı Karar, *Danıştay Dergisi*, Sayı 42-43, 1982, s.160 (Örnek Özay, op. cit., s.163’ten alınmıştır).

Özet.- Şimdi buraya kadar yaptığımız açıklamaları karşılaştırmalı bir tablo yardımıyla özetleyelim:

Tablo 9.2: Yetki Devri ve İmza Devri Tanımları Arasında Benzerlik ve Farklar

	YETKİ DEVRİ	İMZA DEVRİ
1. KONULARI	Karar alma yetkisi	Karar alma yetkisi
2. TARAF LARI	Bir makamdan diğer bir makama devir yapılır.	İsme belirli bir kamu görevlisinden isme belirli diğer bir kamu görevlisine devir yapılır.
3. ŞART LARI		
a) Kanun	Kanunla öngör ülmeli	Kanunla öngör ülmeli
b) Yasaklanma	Yasaklanmamış olmalı	Yasaklanmamış olmalı
c) Kısmilik	Kısmi olmalı	Kısmi olmalı
d) Açıklık	Yeterli açıklıkta olmalıdır.	Yeterli açıklıkta olmalıdır.
e) Yazılılık	Yazılı olmalıdır.	Yazılı olmalıdır.
f) İlgililere Duyurulma	İlgililere duyurulmalıdır.	İlgililere duyurulmalıdır.
4. SONUÇ LARI		
a) Tarafların Değişmesi	Devri sona erdirmez.	Devri sona erdirir.
b) Karar Alma Yetkisinin Terki	Karar alma yetkisi terk edilmiş olur. Geri alınmadıkça devreden makam karar alamaz.	Karar alma yetkisi terk edilmiştir. Devreden makam her zaman karar alabilir.
c) İşlemin Hiyerarşik Gücü	Devralan makamın hiyerarşideki yerine bağlıdır.	Devreden kamu görevlisinin hiyerarşideki yerine bağlıdır.
d) İşlemin Gerçek Sahibi	Devralan makamdır.	Devreden kamu görevlisidir.
e) İşlemden Doğan Sorumluluk	Devralan makama aittir.	Devreden ve devralan makama aittir.
f) Alt-Devir	Yasaktır.	Mümkündür.

Gör üldüğü gibi yetki devri ile imza devri arasında *konuları* ve *şartları* bakımından bir fark yoktur. Her ikisinin konusu da karar alma yetkisinin devridir. Keza her ikisinin varlığı ve kullanılması için aynı şartlar gerekir. Yani kanunla öngör ülmeli, yasaklanmamış olmalı, kısmi olmalı, yeterli açıklıkta olmalı, yazılı olmalı ve ilgililerine duyurulmalıdır.

Yetki devri ile imza devri arasındaki fark bunların *tarafları* ve *sonuçları* bakımındandır. Yetki devri, bir makamdan diğer bir makama, imza devri ise isme belirlenmiş bir kamu görevlisinden yine isme belirlenmiş diğer bir kamu görevlisine doğru yapılır. Yetki devri ile imza devri arasında bunların sonuçları bakımından pek çok fark vardır: Yetki devrinde yetkiyi devreden veya devralan makamda bulunan kişinin değişmesi yetki devrini sona erdirmez; imza devrinde ise sona erdirir. Yetki devrinde yetkiyi devreden makam, yetkisini terk etmiş sayılır; yetki devrini geri almadıkça o konuda artık karar alamaz. Oysa imza devrinde yetkisini devreden makam karar alma yetkisini korur; yetki devrini geri almasa bile o konuda karar alabilir. Yetki devri yoluyla yapılan işlemin gerçek sahibi, işlemi yapan makamdır. İmza devri yoluyla yapılan işlemin gerçek sahibi ise imza devrini yapan makamdır. Yetki devri yoluyla yapı-

lan işlemin hiyerarşik gücü, işlemi yapan makamın hiyerarşideki sırasına göre belirlenir. İmza devri yoluyla yapılan işlemin hiyerarşik gücü ise, imza devrini yapan makamın hiyerarşideki sırasına göre belirlenir. Yetki devri yoluyla yapılmış işlemde doğan sorumluluk, yetki devri almış ve işlemi yapmış olan makama aittir. İmza devri yoluyla yapılmış işlemde kaynaklanan sorumluluk ise hem devreden makama, hem de yetkiyi devralan ve işlemi yapan makama aittir.

* * *

Yukarıda gördüğümüz yetki devri (iktidar devri veya imza devri) ile normalde yetkisiz olan bir makam veya kişi de yetkili hâle gelmektedir. Normalde yetkisiz olan bir makamı yetkili hale getiren diğer bir durumda “vekâlet”tir. Şimdi “vekâlet” konusunu görelim.

4. Vekâlet

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1098-1100; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, s.721-722; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.273; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.451-453.

Yukarıda gördüğümüz gibi, idare hukukunda yetkiler hangi kişiye verilmiş ise, bu yetkileri sadece o kişi kullanabilir. Bu kişi, kural olarak kendisine verilen yetkileri başkalarına devredemeyeceği gibi, yine kural olarak, bu yetkileri kullanmak üzere kendi yerine bir “vekil” de atayamaz. Keza hiyerarşik amirler de birtakım görevleri gördürtmek için asıl görevlileri atamak zorundadırlar; bu görevleri vekillere gördürtemezler. Ancak bu kurala kamu hizmetlerinin devamlılığı ilkesi nedeniyle bazı istisnalar getirilmiştir. Bu istisnalar “vekâlet” başlığı altında incelenir.

Asıl görevlinin iş başında olmadığı dönemlere “vekâlet”, bu dönemde asıl görevlinin görevini geçici olarak yürüten kişiye de “vekil” denir.

Vekâletin Türleri.- Türk hukukunda vekâlet konusunda bir ayırım yapılmamakla birlikte, aslında, vekâlet iki ayrı durumda ortaya çıkar ve gerçekte iki tür vekâlet vardır.

a) Birinci Tür Vekâlet (Asıl Makamın Geçici Olarak Boşalması): Vekâlet Verme (Suppléance)¹²³.- Bir idarî makamın asıl sahibi olan kişi (*titulaire*), izin, geçici hastalık, yurt dışında bulunma gibi çeşitli sebeplerle yetkilerini geçici olarak kullanamaz durumda bulunabilir. İşte *asıl makamın geçici olarak boşalması durumunda*, içinde bu makama asıl görevlinin dışında bir başkasının geçici olarak bakması gerekir. Türk hukukunda buna “vekâlet”, bu makamı geçici olarak işgal eden kişiye de “vekil” denir. Bu durumda (birinci

123. Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1098; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.721-722; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.273; Bénéoit, *op. cit.*, s.471.

D. YETKİ UNSURUNDA SAKATLIK HALLERİ

Bibliyografya.- Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.250-264; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.305; Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1024; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.577; Günay, *op. cit.*, s.142; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.418-442; Özyörük, *İdarî Yargı, op. cit.*, s.168-170.

İdarî işlemin yetki unsurunda çeşitli hukuka aykırılıklar yapılabilir. Yukarıda belirtilen yetki kurallarından birine aykırı olarak yapılmış bir idarî işlem, yetki unsuru bakımından sakattır. Yetki unsurunda sakatlığa kısaca “yetkisizlik (*incompétence*)”²¹¹ ismi verilebilir. Kişi, konu, yer veya zaman itibarıyla yetki kurallarına uymadan yapılmış bir işlem yetki unsuru bakımından sakattır²¹². Yetki bakımından çeşitli sakatlık hâlleri vardır. İlk önce bunları bir şema halinde gösterelim:

Şema 9.2: Yetki Unsurunda Sakatlık Halleri			
Fonksiyon Gaspı	Yetki Gaspı	Yetki Tecavüzü	Ağır ve Bariz Yetki Tecavüzü
1. İdarenin Yasama Fonksiyonunu Gasbetmesi	1. Resmî Sıfatın Yokluğu Hali	1. Konu Bakımından	
2. İdarenin Yargı Fonksiyonunu Gasbetmesi	2. Resmî Sıfatın Sona Ermesi	2. Yer Bakımından	
		3. Zaman Bakımından	

Biz bu sakatlık hallerini biraz aşağıda göreceğiz. Ancak bunları görmeden önce “negatif yetkisizlik” denen durumu görelim.

Negatif Yetkisizlik²¹³.- Bir idarî makamın yetki kurallarına aykırı olarak işlem yapması nasıl bir yetki sakatlığı, yani yetkisizlik oluşturursa, idarî makamın yetkili olduğu bir konuda yapması gereken işlemi, yetkisiz olduğu bahanesiyle, yapmayı reddetmesi durumunda da bir yetki sakatlığı vardır. Bu tür sakatlığa “negatif yetkisizlik (*incompétence négative*)” ismi verilmektedir²¹⁴. Örneğin Fransız Danıştay ekmeği vergilendiren bir valilik kararına karşı başvuru hakkında Tarım Bakanının yetkisiz olduğu gerekçesiyle karar vermeyi reddetmesi işleminde bir “negatif yetkisizlik” hâli görmüştür²¹⁵. Aslında J.M. Auby ve R. Drago’nun isabetle belirttikleri gibi, “negatif yetkisizlik” hâlinde, aslında yetki unsurunda değil, sebep unsurunda bir sakatlık vardır. Zira bu hâlde yetkili makam, yetkisiz hâle falan gelmemekte, bu makam sadece kendisinden yapılan işlemi hukuka aykırı bir sebebe dayanarak reddetmektedir. İdarî makamın bu

211. Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.246; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.303.

212. Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.248-249.

213. Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1029-1030; Auby ve Drago, *op. cit.*, s.II, s.247. “Negatif yetkisizlik (*incompétence négative*)” kavramını ilk kez Laferrière’in kullandığı belirtilmektedir (Edouard Laferrière, *Traité de la juridiction administrative et des recours contentieux*, Paris, Berger-Levrault, İkinci Baskı, 1896, c.II, s.519) (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k57280741.r>).

214. Auby ve Drago, *op. cit.*, s.II, s.247.

215. Conseil d’État, 31 Temmuz 1903, *Picard*, RDCE, 1903, s.586 (Nakleden: *op. cit.*, c.II, s.247).

KUTU 9.10: 10 Temmuz 2018 Günü Saat 09 ila 15 Arasında “Cumhurbaşkanı Vekili” Fuat Oktay’ın Durumu.- Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay, 9 Temmuz 2018 tarih ve 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararıyla Cumhurbaşkanlığına yardımcılığı görevine atanmıştır (RG, 10 Temmuz 2018). Fuat Oktay, TBMM önünde 10 Temmuz 2018 günü saat 15:00’da açılan oturumda andiçmiştir²⁴⁹. Dolayısıyla Fuat Oktay, 9 Temmuz’da atanmış olsa da, görevine ancak 10 Temmuz 2018 günü saat 15’te başlayabilmiştir. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı vekili olarak ancak 10 Temmuz 2018 günü saat 15’ten sonra atanabilirdi.

Oysa Cumhurbaşkanı, 10 Temmuz 2018 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan 9 Temmuz 2018 tarih ve 390 sayılı “Cumhurbaşkanlığına Vekâlet Etme İşlemi” işlemiyle Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay, Cumhurbaşkanı vekalet etmekle görevlendirilmiştir (Yandaki kutuya bakınız).

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 10 Temmuz 2018 günü saat 09.10’da Azerbaycan’a hareket etmiştir²⁵⁰. Oysa bu saat itibarıyla “Cumhurbaşkanı Yardımcısı” Fuat Oktay *henüz and içmemiş ve dolayısıyla görevine de başlamamıştı*. Yani bu saat itibarıyla Türkiye’de Cumhurbaşkanına vekalet edebilecek resmî bir “Cumhurbaşkanı Yardımcısı” yoktu. Cumhurbaşkanının ülkeden ayrıldığı saat 09.10 ile Cumhurbaşkanlığı Yardımcısının TBMM önünde andiçtiği saat olan 15:00 arasında ülkemizde, *resmî sifata sahip bir “Cumhurbaşkanı vekili” yoktu*. Dolayısıyla 10 Temmuz 2018 günü saat 09.10 ilâ 15.00 arasında resmi sifaktan mahrum “Cumhurbaşkanı Yardımcısı” Fuat Oktay’ın yaptığı iş ve işlemler yetki bakımından sakattır. Zira adı geçen, anılan saatler itibarıyla “Cumhurbaşkanı vekili” olarak bir faaliyette bulunmak ve bir işlem tesis etmek için herhangi bir yetkisi bulunmamaktadır.

c) Resmî Sıfatın Sona Ermesi (*Investiture périmée*).- Yetkili bir kişinin, istifa, azil, emekliye sevk gibi sebeplerle resmî sıfatı sona erdikten sonra işlem yapması hâlinde “yetki gaspı” vardır²⁵¹. Keza il genel meclisi veya belediye meclisi gibi idarî meclislerinin görev süresi sona erdikten veya bunlar feshedildikten sonra işlem yapmaları durumunda da yetki gaspı vardır²⁵². Bu tür yetki gaspıyla sakat işlemlerin müeyyidesi “yokluk” değil, “iptal”dir. Bu tür yetki gaspı aynı zamanda cezaî müeyyidelere de bağlanmış olabilir. Örneğin 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 262’nci maddesi “bir kamu görevini... terk emri kendisine bildirilmiş olduğu halde görevi sürdüren kimseye üç aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir”. Aynı şekilde eski Türk Ceza Kanununun 252’nci maddesinin ikinci fıkrası da göre, “memuriyetini terk ve tatil emri kendisine resmen bildirilmiş olduğu hâlde yine memuriyetine devam eden memur”u cezalandırmaktaydı.

Örneğin Danıştay Beşinci Dairesinin 6 Kasım 1975 tarih ve E.1975/1773, K.1975/6957 sayılı kararına konu teşkil eden olayda, İl Polis Divanlarının gö-

249. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic?P4=23146&P5=H&page1=3&page2=3

250. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/94773/cumhurbaskani-erdogan-azerbaycan-da>;

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-azerbaycana-gitti-40891884>.

251. Auby ve Drago, *op. cit.*, c. II, s.253.

252. *Ibid.*

II. ŞEKİL UNSURU

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1037-1038; 1128-1141; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.289-295; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.731-736; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.297; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.394-399; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.453-454; De Forges, *op. cit.*, s.58-62; Peiser, *op. cit.*, s.36-37; Ricci, *op. cit.*, s.60-62; René Hostiou, *Procédure et formes de l'acte administratif unilatéral en droit français*, Paris, LGDJ, 1975, s.155-230; Guy Isaac, *La procédure administrative non contentieuse*, Paris, LGDJ, 1968, *op. cit.*, s.538-568; Stassinopoulos, *op. cit.*, s.122-137; Günday, *op. cit.*, s.144-152; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.390-411; c.II, s.455-478; c.II, s.446-472; Onar, *op. cit.*, c.I, s.307-311; Özay, *op. cit.*, s.412-418; Duran, *op. cit.*, s.408-410; Bahtiyar Akyılmaz, *İdarî Usûl İlkeleri Işığında İdarî İşlemin Yapılış Usûlü*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2000, s.187-217; Emre Can, *İdarî İşlemin Şekil Unsuru*, İstanbul, Oniki Levha, 2016, s.9-122, 261-449.

A. GENEL OLARAK

“Şekil”-“Usûl” Ayırımı.- Öncelikle şunu belirtelim ki, “şekil (*forme*)” ve “usûl (*procédure*)” idarî işlemin birbirinden farklı iki unsurudur³⁰⁶. Oysa birçok yazar, ya “şekil” kavramını geniş anlamda, “usûl”ü de içerir bir şekilde kullanmakta³⁰⁷ veya “şekil” ve “usûl” kavramları arasında bir ayırım yapmaksızın bunları yan yana “şekil ve usûl” olarak kullanmaktadır³⁰⁸. Kanımızca “şekil” ve “usûl” birbirinden farklı iki kavramdır ve idarî işlemin bir unsuru olarak ayrı ayrı incelenmeleri gerekir; çünkü bunların hukukî rejimi birbirinden farklıdır. Şekil ve usûl kurallarına uyulmamasının doğuracağı sonuçlar farklıdır. Örneğin aşağıda ayrıca göreceğimiz gibi, usûl kurallarından bazıları aslî, diğer bazıları ise tali niteliktedir. Tali usûl kurallarına aykırılık işlemin iptal edilmesine yol açmaz. Oysa şekil kuralları arasında aslî-tali şeklinde bir ayırım yapılamaz. Bütün şekil kurallarına aykırılık işlemin iptali ve hatta yokluğu sonucunu doğurur.

Yayım, İlân ve Yazılı Bildirim Şekil ve Usûl Değil, Yürürlük Şartıdır.- Aşağıda ayrıca göreceğimiz gibi idarî işlemlerin yürürlüğe girebilmesi ve uygulanabilmesi için ilgililerine duyurulması gerekir. Bu duyurma yayım, ilân ve yazılı bildirim biçimlerinde olur. Bunların ne olduğunu aşağıda göreceğiz. Bunların da bir şekil koşulu olduğu düşünülebilirse de bu doğru değildir. İdarî işlem yetkili makamın imzasıyla tekemmül eder. Bunun uygulanması ayrı bir sorundur. Dolayısıyla yayım, ilân, yazılı bildirim, idarî işlemin oluşumuyla ilgili bir şart değil, idarî işlemin uygulanmasıyla ilgili bir şarttır. O nedenle, yayım, ilân, yazılı bildirim koşullarını burada değil, aşağıda idarî işlemlerin yürürlüğe girmesi konusunda göreceğiz.

306. Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.286-287; Chapus, *op. cit.*, c.II, s.1037-1038.

307. Örneğin Günday, *op. cit.*, s.143-150; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s. 333-348; Karahanoğulları, *op. cit.*, s.391-431.

308. Örneğin Onar, *op. cit.*, c.I, s.307-311; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.390-413; Duran, *op. cit.*, s.408-409; Atay, *op. cit.*, s.492-504; Yaşar, *op. cit.*, s.288-291; Yıldırım *et al.*, *op. cit.*, s.446-454; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.416-430.

Haziran 1982, s.1-15; Oğurlu, *op. cit.*, s.233-237; Akyılmaz, *op. cit.*, s.199-213; Emre Can, *İdari İşlemin Şekil Unsuru*, İstanbul, Onikilevha, 2016, s.316-333.

Tanım.- “Gerekeçe (*motivation, exposé des motif, esbab-ı mucibe layihası*)”, idarî kararın alınmasına yol açan maddî ve hukukî sebeplerin tam ve sarîh açıklamasını içeren bir metin veya bir metin parçasıdır. Gerekeçe asıl karar metninin bir parçası olabileceği gibi asıl karar metnine eklenmiş ek bir metin şeklinde de olabilir. Diğer bir ifadeyle gerekeçe, bir kararın sebeplerinin içinde açıklandığı maddî araç, yani *instrumentum*'dur. Açıkçası gerekeçe, kararın sebeplerinin “taşıyıcı (hâmil, *teneur*)”sıdır.

Gerekeçe-Sebebe Ayırımı.- İşlemin gerekeçesi ile sebebi yaygın olarak karıştırılmaktadır³⁶⁶. Oysa bunlar birbirinden farklı iki kavramdır. “Gerekeçe (*motivation, exposé des motifs*)”, işlemin şekil unsurunun bir parçası, “sebebe (*motif*)” ise işlemin başlı başına bir unsurudur. Aşağıda ayrıca göreceğimiz gibi, “sebebe” idareyi işlem yapmaya sevk eden etkenlerdir. Gerekeçe ise, bu etkenlerin açıklandığı bir metindir. Diğer bir ifadeyle, sebebe, gerekeçenin içeriğini; gerekeçe ise, sebebin dış dünyada büründüğü şekli ifade eder. Kısacası sebebe, “içerik”, gerekeçe ise “içeren”dir. Mantık gereği yapılan her idarî işlemin bir sebebi vardır; eğer olmasaydı idare zaten böyle bir işlem yapmazdı. Ama her işlemin gerekeçesi yoktur. Sadece kanunun öngördüğü bazı durumlarda bazı işlemlerin gerekeçesi vardır. Bu açıdan “gerekeçe”nin “esbab-ı mucibe”nin değil, “esbab-ı mucibe *layihası*”nın karşılığı olduğunu söyleyebiliriz. Gerekeçe “gerekli sebepler” değil, “gerekli sebepler”in açıklandığı *metindir, belgedir*.

366. Örneğin Mükbil Özyörük'ün “sebebe” ile “gerekeçe”yi karıştırdığı söylenebilir. Yazar “gerekeçe”yi “sebebe unsuru” başlığı altında incelemektedir. Oysa “gerekeçe” şekil unsurunun bir parçasıdır. Yazar, şöyle yazmaktadır: “Hukuk kurallarının gerekeçeli olarak yazılmasını emretmediği tasarruflar, ‘gerekeçesiz’ de olabilir diye düşünülmemelidir. Şekil itibarıyla bir idarî tasarrufun metninde, kanunî bir mecburiyet bulunmadığı zaman..., bir gerekeçeden yoksun olarak da itihaz edilebileceği anlamını bittabi vermez... Kaldı ki gerekeçe bildirmeyen idare, bir dava hâlinde, bu gerekeçeyi, ‘re’sen tahkik’ yetkilerine sahip bulunan idarî yargı mercilerine mutlaka bildirmek mecburiyetindedir” (Özyörük, *İdarî Yargı, op. cit.*, s.141-142). Metin Günday da gerekeçe ile sebebi karıştırmaktadır. Yazar şöyle yazmaktadır. “İdarî kararların gerekeçeli olarak kaleme alınmalarının zorunlu olmadığı hâllerde de bunların *gerekeçesiz* olarak alınabileceğini düşünmeye imkân yoktur. İdare, idarî kararın metnine yazmak ve ilgiliye bildirmek zorunda olmamasına rağmen, aldığı bir kararın *gerekeçesini* yargı yerlerine bildirmek zorundadır” (Günday, *op. cit.*, s.145-146. İtalikler bize ait). İtalikle verdiğimiz *gerekeçesiz* kelimesi “sebebesiz”, yine italikle verdiğimiz *gerekeçesini* kelimesi ise “sebebini” olmalıydı. Keza Gözübüyük ve Tan, “idarî işlemin nedeni, işlemin bir tür gerekeçesidir” diye yazmaktadır (Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.478). Danıştay İdarî Dava Daireleri Genel Kurulu da “gerekeçe” ile “sebebini” karıştırmıştır. Bkz. Danıştay İdarî Dava Daireleri Genel Kurulu, 17 Ekim 1997 Tarih ve E.1995/769, K.1997/525 Sayılı Karar, *Danıştay Dergisi*, Sayı 95, s.84 (Karavelioğlu, *op. cit.*, c.I, s.162; *Kazanıcı İçtihat Bilgi Bankası*, Erişim: 2002). Bu kararda “sebebe işlemin bir tür gerekeçesidir” denmektedir.

(3) İdare; başvuru sahibine veya temsilcisine hazır bulunmaları şartıyla imzalı ve kaşeli bir alındı belgesi vermekle yükümlüdür.

(4) Alındı belgesine;

a) Başvuru kaydının tarih ve sayısı,

b) Başvuruyu kabul eden birim,

c) Başvurunun konusu yazılır.

Dilekçelerde eksiklik

MADDE 9- (1) Başvuranın ve varsa temsilcisinin adı, soyadı, adresi ve imzası; Türk vatandaşı ise Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası; tüzel kişi ise, unvanı, yerleşim yeri, yetki belgesi, vergi kimlik numarasını içermeyen ve Türkçe yazılmayan dilekçeler işleme konulmaz.

(2) Başvuru konusunun belirsiz olduğu durumlarda idare, bu eksikliklerin giderilmesini, aksi hâlde dilekçelerin işleme konulmayacağını derhal başvurana yazılı olarak bildirir.

(3) Dilekçelerde başvuru sebeplerinin ve dayanaklarının yeterince açıklanmaması, gerekli belgele- rin sunulmaması hâlinde; idare, açıklama yapılmasını, gerekli belgelerin gönderilmesini, aksi takdirde, başvurunun mevcut hâliyle sonuçlandırılacağını yazılı olarak başvurana bildirir.

Başvurunun yapılacağı yer

MADDE 10- (1) Dilekçeler, başvurunun konusuna bağlı olarak yetkili idareye verilir. Yurt dışından yapılacak başvurularda ise dilekçeler, yetkili idareye iletilmek üzere dış temsilciliklere de verilebilir. Dış temsilcilikler başvuru dilekçelerini beş gün içinde yetkili idareye gönderirler.

(2) Dilekçenin yetkili olmayan idareye verilmesi hâlinde, dilekçe ve ekleri beş gün içinde yetkili idareye gönderilerek durum başvurana yazılı olarak bildirilir. Bu hâlde cevap verme yükümlülüğü, dilekçe ve eklerinin yetkili idareye ulaştığı tarihte başlar.

(3) Yetkili olmayan idareye başvurma, hak kaybına yol açmaz.

III. USÛL UNSURU

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1030-1037, 1105-1128; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.280-289; c.II, s.308-312; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.728-731, 736-739; Auby ve Drago, Rivero, *op. cit.*, s.235-236; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.400-402; De Forges, *op. cit.*, s.54-60; Peiser, *op. cit.*, s.35-36; Ricci, *op. cit.*, s.60-62; René Hostiou, *Procédure et formes de l'acte administratif unilatéral en droit français*, Paris, LGDJ, 1975, s.15-152; Guy Isaac, *La procédure administrative non contentieuse*, Paris, LGDJ, 1968, ; Autexier, *op. cit.*, s.271-286; Günday, *op. cit.*, s.144-149; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.390-413; c.II, s.455-478; Onar, *op. cit.*, c.I, s.307-311; Özay, *op. cit.*, s.412-418; Duran, *op. cit.*, s.408-410; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.333-350; Atay, *op. cit.*, s.492-504; Yaşar, *op. cit.*, s.290; Yıldırım et al., *op. cit.*, s.446-454; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.416-430; Karahanoğulları, *İdarenin Hukukla Kavranması, op. cit.*, s.391-431; Başbakanlık, *İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1998; Gürsel Özkan, “İdarî Usûl Kanununda Düzenlenmesi Gereken Genel İdarî Usûl İlkeleri”, Başbakanlık, *İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1998, s.55-78; Bahtiyar Akyılmaz, *İdarî Usûl İlkeleri Işığında İdarî İşlemin Yapılış Usûlü*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2000, s.63-98; A. Ülkü Azrak, “İdarî Usûl ve Yasalaştırılması”, *I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1990, s.826-845; Emre Can, *İdarî İşlemin Şekil Unsuru*, İstanbul, Oniki Levha, 2016, s.9-260.

Tanım.- “Usûl (*procédure*)”, idarî işlemin yapılmasında izlenen yollar demektir. İdarî işlemin özünü oluşturan irade, bazı durumlarda tek kişi tarafın-

dan doğrudan doğruya ve derhal açıklanır. Burada uyulması gereken pek bir usûl kuralı yoktur. Ancak bazı hâllerde idarî işlemin özünü oluşturan iradenin açıklanması için izlenmesi gereken bir usûl vardır. Bu irade açıklanmadan önce, bir hazırlık sürecinden geçer, olgunlaşır ve belli şartlar dahilinde tespit edilip, açıklanır.

Yarar ve Zararları.- İdarî işlemlerin bazı usûl kurallarına bağlanmasının sağladığı çeşitli yararlar ve doğurduğu bazı sakıncalar vardır. Başlıca *yararları* şunlardır: (1) Usûl kurallarının, idarî kararların doğruluğunu sağlayıcı bir işlevi vardır⁴⁰⁹. (2) Usûl kuralları, idareyi objektif davranmaya iter⁴¹⁰. (3) Usûl kuralları, bireylere hukukî güvenlik sağlar⁴¹¹. (4) Usûl kurallarının idare edilenlerin haklarını koruyucu bir işlevi vardır⁴¹². (5) Usûl kuralları, idarenin denetim altına alınmasına da olumlu bir şekilde katkıda bulunmaktadır⁴¹³.

Ancak bu yararlarına karşılık usûl kurallarının önemli *sakıncaları* da vardır. Usûl kuralları, zaten ağır işleyen idarenin daha da ağır işlemesine yol açar. İdarî makamlar, ağır usûllere bağlanmış işlemleri yapmak yerine aynı sonuca usûl kurallarına bağlanmamış işlemlerle ulaşmaya çalışırlar veya tümünden o işlemi yapmaktan vazgeçerler. Örneğin Türkiye’de, 9 Temmuz 2018’den önce Bakanlar Kurulunun, Danıştay incelemesi usûlü yüzünden tüzük çıkarmaktan kaçındığından şikayet edilmiştir.

Türkiye’de idare hukukçularının, idarenin çalışması açısından en ufak bir kaygıları yoktur. Onların tüm istediği seve seve veya zorla idarenin hukuka uyurulmasıdır. Oysa idarenin varlık sebebi hukuka uymak değil, hizmet vermektir. Hukuka saygı bizatihi idarenin bir amacı olamaz. İdarenin asıl amacı üstlendiği kamusal hizmetleri hakkıyla yerine getirebilmektir. Bunun içince, idareye sadece hukuka uygunluk bakış açısından değil, etkililik ve verimlilik bakış açılarından da bakmak gerekir. Hukuka uygunluk değil de, etkililik ve verimlilik bakış açılarından bakılırsa, usûl kurallarının olumlu değil, olumsuz bir şey olduğunu, bu kuralların iyi niyetli ve çalışkan idarecilerin elini kolunu bağladığını, onların şevkini kırdığını ve onları etkisizliğe ve verimsizliğe ittiğini söyleyebiliriz. Hukuka saygılı olmanın en garanti yolu hareketsiz kalmaktan geçer. Sabahtan akşama kadar makamında oturup hiçbir şey yapmayan bir belediye başkanı, hukuku hiçbir şekilde ihlâl etmez ve dolayısıyla eşyanın tabiatı gereği hukuka saygılı bir belediye başkanı olur. Böyle bir belediye başkanının belde-sinde hukukun üstünlüğü hüküm sürer; ancak pek muhtemelen böyle beldenin sokakları da çöp ve çamurun egemenliği altındadır. O hâlde, hukuka saygı, idarenin başlı başına bir amacı değil, idarenin kamu yararı amacını etkili ve verim-

409. Akyılmaz, *op. cit.*, s.73; Isaac, *op. cit.*, s.178.

410. Akyılmaz, *op. cit.*, s.75; Isaac, *op. cit.*, s.175.

411. Akyılmaz, *op. cit.*, s.75; Isaac, *op. cit.*, s.181-215.

412. Akyılmaz, *op. cit.*, s.76; Isaac, *op. cit.*, s.178-180.

413. Akyılmaz, *op. cit.*, s.76.

Bunların dışında genel olarak çeşitli idarî işlemler bakımından aşağıdaki idarî usûllerden bahsedebiliriz. İdarî işlemin usûl unsuru şu plân dâhilinde incelenecektir.

PLÂN:

- A. Teklif Usûlü
- B. Danışma Usûlü
 - 1. Danışma İlkeleri
 - 2. Danışmanın Çeşitleri
 - a) İhtiyarî Danışma
 - b) Zorunlu Danışma
 - c) “Uygun Görüş” Danışması
- C. Çelişme Usûlü (Savunma Hakkı)
 - 1. Genel Olarak
 - 2. Çelişme Usûlünün Uygulandığı Haller
 - 3. Çelişme Usûlünün Hüküm ve Sonuçları
- D. İlgilinin Dosyasını İnceleme Hakkı
- E. Her Bir Durumun Özel Olarak İncelenmesi İlkesi
- F. Usûlde Paralellik İlkesi
 - 1. Tanım
 - 2. Uygulama Alanı
 - 3. Usûlde Paralellik İlkesinin Uygulanmadığı Hâller
- G. İmkânsız veya Yararsız Usûller Teorisi
- H. Usûl Kurallarına Aykırılığın Müeyyidesi: Usûl Sakatlığı
 - 1. Aslı Usûl Sakatlığı-Tali Usûl Sakatlığı Ayrımı
 - 2. Usûl Sakatlıklarının Sonradan Düzeltilmesi

A. TEKLİF USÛLÜ

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1105; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.282; De Forges, *op. cit.*, s.55; Hostiou, *op. cit.*, s.33-43.

Bazen kanunlar, bir işlemin yapılması yetkisini belli bir makama vermekle birlikte, bu makamın bu işlemi yapabilmesi için diğer bir makamın “teklif (öneri, inha, *proposition*)”te bulunmasını öngörmüşlerdir⁴²⁰. Teklif usûlü özellikle atamalarda, atanacak kişinin seçiminde kullanılır.

Örnek 1.- 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 13’üncü maddesine göre üniversitelere rektör atama yetkisi Cumhurbaşkanına aittir; ancak “vakıflarca kurulan üniversitelerde rektör ataması, mütevellî heyetinin *teklifi* üzerine yapılır”.

Örnek 2.- 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanununa (m.23/a) göre, doktor öğretim üyesi kadrosuna atamalar, dekanın *önerisi üzerine* Rektör tarafından yapılır (“dekan... kendi yönetim kurullarının görüşünü de aldıktan sonra önerilerini rektöre sunar. Atama, rektör tarafından yapılır”).

Örnek 3.- 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu, m.43/b’ye göre, “aynı meslek ve bilim dallarında, ... öğrenimden sonra kazanılan unvanların aynı ve elde edilen hakla-

420. Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1105; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.282; De Forges, *op. cit.*, s.55.

rın eşdeğer sayılması hususu, *Üniversitelerarası Kurulun önerisi üzerine ...Yükseköğretim Kurulunca düzenlenir*". Yükseköğretim Kurulu, 24 Temmuz 2013 tarih ve 238 sayılı kararıyla, mühendislik fakülteleri ile teknoloji fakültelerindeki aynı isimli mühendislik programlarının eş değer olduğuna ve teknoloji fakültesi mezunlarının mühendis unvanını kullanabileceklerine karar vermiştir. Danıştay Sekizinci Dairesi, 5 Mayıs 2015 tarih ve E.2013/9785 sayılı kararıyla söz konusu YÖK kararının, *ÜAK'nın görüşü alınmadan tesis edildiğini tespit etmiş* ve bu gerekçeyle adı geçen kararın yürütülmesini durdurmuştur⁴²¹.

Eski Örnek.- 10 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununa göre, "valiler, İçişleri Bakanlığının *inhası*, Bakanlar Kurulunun kararı ve Cumhurbaşkanının tasdiki ile tayin olunurlar" idi. Burada "inha" işlemi bir öneri işlemiydi.

Teklifin Bağlayıcılığı.- Teklif usûlüne tâbi bir işlemin teklif makamının teklifi alınmadan yapılması, bu işlemin usûl bakımından sakat olması sonucunu doğurur. Örneğin Cumhurbaşkanının mütevelli heyetin teklifi olmaksızın bir vakıf üniversitesine rektör ataması ve rektörün dekanın önerisi olmaksızın doğrudan doğruya doktor öğretim üyesi ataması işlemleri usûl bakımından hukuka aykırı işlemlerdir. Bu işlemler "usûl sakatlığı (*vice de procédure*)" nedeniyle yargı organları tarafından iptal edilebilir. O hâlde, teklif usûlünde teklifin alınması zorunludur. Keza asıl yetkili makam işlemi yapacaksa işlemi teklif doğrultusunda yapmak zorundadır. Teklifte belirtilmeyen bir işlemi yapamaz. Örneğin Cumhurbaşkanı bir vakıf üniversitesine mütevelli heyetin önerdiği kişiyi değil de, bir başka kişiyi rektör olarak atayamaz. Keza rektör, dekanın önerdiği kişiyi değil, önermediği kişiyi doktor öğretim üyesi olarak atayamaz. Ama asıl işlemi yapmaya yetkili makam teklifi beğenmiyorsa, teklifi reddedip işlemi yapmaktan vazgeçebilir⁴²². Teklif makamı işlemin yapılmasını istiyor ise yenden bir teklifte bulunmalıdır.

Örneğin Cumhurbaşkanı, vakıf üniversitesi mütevelli heyetinin önerdiği rektör adayını beğenmiyorsa, onu atamayı reddedebilir ve mütevelli heyetten yeni bir rektör adayını önermesini isteyebilir. Keza rektör, dekanın önerdiği kişiyi yardımcı doçent olarak atamayarak, işlemi yapmaktan vazgeçebilir veya dekanın yeni bir öneride bulunmasını isteyebilir. Burada asıl yetki, atama makamına (Cumhurbaşkanı, rektöre) verildiğine göre, yetki sahibi olan makamın yetkisinin teklif makamının iradesine bağlı olduğunu söylemek mümkün değildir. Memur alımı için kurulan sınav komisyonlarının (sınav jürilerinin) yaptıkları sınavlar sonucu oluşturdukları listeler de, atamaya asıl yetkili makama yapılmış "teklif" niteliğindedir⁴²³. Bu tekliflerin bağlayıcılığı yukarıdaki örneklerdeki tekliflere göre daha fazladır. Şüphesiz atamaya yetkili asıl makam, sınav komisyonunun kazanan adayların listesini sunmasından sonra, atama yapmaktan vazgeçebilir. Bu durumda yapılan teklif sonuçsuz kalmış olur. Ancak,

421. http://www.danistay.gov.tr/upload/guncelkarar/07_07_2014_025215.pdf.

422. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, s.282.

423. Hostiou, *op. cit.*, s.40-41.

s.235-235; Hostiou, *op. cit.*, s.233-323; Günday, *op. cit.*, s.149-150; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.410-411, c.II, s.467-478.

Bir işlemin uyması gerektiği usûl kurallarına aykırı olarak yapılmasına “usûl sakatlığı (*vice de procédure*)” denir⁵⁸⁷. Usûl sakatlığının yol açtığı genel sonuç, işlemin hukuka aykırılığı ve dava açılması hâlinde iptalidir. Ancak idare hukukunda her tür usûl sakatlığı işlemin iptal edilmesine yol açmamaktadır. İş-te işlemin iptal edilmesi sonucunu doğurup doğurmamaları bakımından usûl sakatlıkları arasında “aslî usûl sakatlığı” ve “tali usûl sakatlığı” şeklinde ikili bir ayırım yapılmaktadır⁵⁸⁸.

1. Aslî Usûl Sakatlığı-Tali Usûl Sakatlığı Ayırımı

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1032-1033; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.578, 735-736; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.311; De Forges, *op. cit.*, s.57-58; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.288-289; Isaac, *op. cit.*, s.288-295.

“Aslî usûl sakatlıkları”, işlemi hukuka aykırı hâle getiren ve dava açılması hâlinde iptal edilmesi sonucunu doğuran usûl sakatlıklarıdır. “Tali usûl sakatlıkları” ise işlemi hukuka aykırı hâle getirmeyen ve dava açılması hâlinde iptal edilmesi sonucunu doğurmeyen usûl sakatlıklarıdır⁵⁸⁹.

Böyle bir ayırım Fransız Danıştay tarafından şu iki mülahaza arasında bir denge sağlamak amacıyla içtihat yoluyla oluşturulmuştur: Bir yandan, idare hukukunda usûl özel bir öneme sahiptir. Zira idare edilenleri koruyucu bir işle-ve sahiptir. O nedenle usûl sakatlığı bulunan işlem iptal edilmelidir. Ama diğer yandan, bütün usûl sakatlıkları işlemin iptal edilmesine yol açarsa, derin bir “usûlcülük” içine dalar⁵⁹⁰; zaten yavaş işleyen idarenin daha da yavaş işlemesi-ne sebep olur⁵⁹¹; kısacası idare felç (*paralysie de l'administration*)⁵⁹² olur. İşte Fransız Danıştay bu iki mülahazayı uzlaştırmaya çalışmış, aşırı usûlcülüğü reddetmiş (*rejet de l'excès de formalisme*)⁵⁹³ ve “aslî usûl kuralları (*formalités*

587. Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1030; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.578; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.308.

588. Bu ayırımından yola çıkarak usûl kuralları arasında da “aslî usûl kuralları (*formalités substantielles*)” ile “tali usûl kuralları (*formalités non substantielles*)” arasında bir ayırım yapılmaktadır (Örneğin bkz. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.578; Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1032-1033; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.311).

589. Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1032-1033; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.578; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.311; De Forges, *op. cit.*, s.57-58; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.288-289.

590. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.578.

591. Isaac, *op. cit.*, s.202.

592. *Ibid.*

593. Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1032.

munda ilgili kişinin, cezayı veren makama veya üst makama idarî başvuru yapması durumunda, bu başvuru sonuçlanıncaya kadar, savunma alma eksikliği giderilebilir⁶¹⁶. Bununla birlikte ilgilinin başvuru eksikliğinin her zaman giderilebileceği kabul edilmektedir⁶¹⁷.

IV. SEBEP UNSURU

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1039-1048; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.326-331; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.585-592; Rivero, *op. cit.*, s.240-243; Bénoit, *op. cit.*, s.545-550; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, 358-404; Bernard Pacteau, *Le juge de l'excès du pouvoir et les motifs de l'acte administratif*, Clermont-Ferrand, Trauvoux et recherches de la Faculté de droit et de science politique, 1977, *passim*; Özyörük, *İdarî Yargı*, *op. cit.*, s.139-143; Günday, *op. cit.*, s.152-157; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.478-496; Onar, *op. cit.*, c.I, s.281-301; Özay, *op. cit.*, s.375-397; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.333-356; Atay, *op. cit.*, s.504-507; Yaşar, *op. cit.*, s.291-293; Yıldırım *et al.*, *op. cit.*, s.454-458; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.430-434; Onur Karahanoğulları, *İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdarî İşlemler*, Ankara, Turhan, 2011, s.431-470.

İdarî işlemlerin sebep unsurunu aşağıdaki plân dâhilinde göreceğiz.

PLÂN:

A. Genel Olarak

B. Sebep Unsurunun Kanunlarda Düzenlenme Biçimleri

1. Sebebin Açıkça Belirlenmesi
2. Sebebin Belirsiz Kavramlarla Belirtilmesi
3. Sebebin Hiç Belirtilmemesi

C. Değerlendirme Marjı

D. Sebep Unsurunda Sakatlık Halleri

1. Sebebin Mevcut Olmaması Sakatlığı (Olayların Maddî Doğruluğu: Fiilî Hata)
2. Sebebin Hukukî Tavsifinde Sakatlık
3. Sebep ile Konu Arasındaki Oransızlıktan Kaynaklanan Sakatlık: Ölçülülük Denetimi (Yarar-Zarar Bilançosu Tekniği)
4. Sebep Saptırması: İdarenin Gösterdiği Sebebe Değil, Gerçekte Gizlediği Bir Sebebe Dayanması
5. Sebep Unsurunun Eşitlik İlkesine Aykırı Şekilde Uygulanmasından Kaynaklanan Hukuka Aykırılıklar

E. Sebeplerin Çokluğu

1. “Belirleyici Sebepler - Ek Sebepler” Ayrımı
2. Sakat Sebeplerin Etkisizleştirilmesi
3. Sebep İkamesi (Sakat Sebeplerin Sağlam Sebeplerle Değiştirilmesi)

Şimdi bu plân dahilinde konuyu inceleyelim.

616. Maurer, *op. cit.*, s.267’deki örnekten uyarlanmıştır.

617. Autexier, *op. cit.*, s.242; Maurer, *op. cit.*, s.267.

A. GENEL OLARAK

1. Tanım.- “Sebeup (*motif*)”, idareyi bir işlem yapmaya sevk eden hukukî veya fiilî etkenlerdir⁶¹⁸. Bu etkenler, idarî işlemde önce gelir (*antérieurs*) ve onun dışında (*extérieurs*) yer alırlar⁶¹⁹. İdarenin bir işlemi yapabilmesi için onu yapmaya “yetkili” olması yetmez, ayrıca onu yapmaya bir “sebebi” de olmalıdır.

2. Özel Hukukta Sebeup - İdare Hukukunda Sebeup.- Özel hukuk işlemlerinde sebeup kanunlarla belirlenmemiştir. Kişiler istedikleri herhangi bir sebeple hukukî işlemler yapabilirler. Özel hukukta işlemin sebebi, yapılan işlemin geçerliliğini etkilemez. Özel hukuk işlemleri belli bir sebebe dayanmadan dahi geçerli olurlar⁶²⁰. Oysa idare hukukunda sebepsiz işlem olamaz⁶²¹. İdarenin bütün faaliyetlerinin amacı kamu yararını gerçekleştirmektir. O hâlde idarenin işlemleri de bu amacı gerçekleştirmeye yönelik bir sebebe dayanmalıdır⁶²². İdarî işlemlerin sebebi çoğunlukla idarenin takdirine bırakılmamış kanunlar tarafından düzenlenmiştir. İdare hukukunda idarenin bir sebebe dayanması ve dayandığı sebebin de kanuna aykırı olmaması gerekir. Aksi durumda yapılan işlem sebeup bakımından hukuka aykırı yani geçersiz olur.

3. Sebeup Türleri: Fiilî Sebeupler ve Hukukî Sebeupler.- İdarî işlemin sebebi bir “maddî fiil (*fait matériel*)” olabileceği gibi, o idarî işlemde önce yapılmış bir “hukukî işlem (*acte juridique*)” de olabilir⁶²³. Birinci tür sebeplere “fiilî sebeupler (*motifs de fait*)”, ikinci tür sebeplere “hukukî sebeupler (*motifs de droit*)” ismi verilmektedir⁶²⁴. Örneğin Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 8’inci maddesinin (A) bendine göre, kumar oynanan umumî veya umuma açık yerler idarece kapatılır⁶²⁵. Bu örnekte kapatma işleminin sebebi kumar oynanması fiilidir. Bu sebeup bir “fiilî sebeup”tir. İdareyi işlem yapmaya yönelten etken, yani idarî işlemin sebebi bazen, o işlemde önce yapılmış bir başka hukukî işlem olabilmektedir⁶²⁶. Örneğin 25 Mayıs 2009 tarih ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 33’üncü maddesine göre Türk vatandaşlığı iptal edilen kişilerin Türkiye’deki malları tasfiye olunabilir. Bu örnekte malların tasfiye işleminin sebeup unsuru bir başka idarî işlem (vatandaşlığın iptali kararı) oluşur. Bu örnekte “vatandaşlığın iptali kararı” bir “hukukî sebeup”tir. İdarî işlemin sebebi ister fiilî, ister hukukî olsun, bu sebeup mevcut olmalıdır. Mesela yukarı-

618. Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.358. Mükbil Özyörük, “sebeup, idarî otoriteyi, bir tasarrufu ittihaza yönelten dürtüdür” diyor (Özyörük, *İdarî Yargı, op. cit.*, s.139).

619. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.585; Günday, *op. cit.*, s.152; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.478, Özay, *op. cit.*, s.376.

620. Günday, *op. cit.*, s.152.

621. Özay, *op. cit.*, s.376.

622. Günday, *op. cit.*, s.153.

623. Özyörük, *İdarî Yargı, op. cit.*, s.139; Günday, *op. cit.*, s.153.

624. Benoît, *op. cit.*, s.546-547.

625. Örnek Günday, *op. cit.*, s.153’ten alınmıştır.

626. Günday, *op. cit.*, s.154.

mene verilen disiplin cezasını sebep unsuru bakımından hukuka aykırı göyerek iptal etmiştir⁷³⁵.

Açık Değerlendirme Hatası: Minimum Denetim⁷³⁶.- Yukarıda belirttiğimiz nedenden dolayı, Fransız Danıştayı birçok alanda idarenin sebep olarak gösterdiği olayların, durumların, fiillerin hukukî tavsifini denetlemeyi “açık değerlendirme hatası (*erreur manifeste de l'appréciation*)” olmadıkça reddetmektedir⁷³⁷. Örneğin teknik ve bilimsel alanda⁷³⁸, tıp alanında⁷³⁹, “yüksek koluk (*haute police*)”⁷⁴⁰ denilen alanda (yabancı yayınların yasaklanması vs.)⁷⁴¹, memurlara sicil notu verilmesi alanında⁷⁴², şehircilik (inşaat ruhsatlarının reddi, vs.) alanında⁷⁴³, ekonomik müdahalecilik alanında⁷⁴⁴, savaş zararları alanında⁷⁴⁵, yabancılar polisi (yabancıların sınır dışı edilmesi, vb.) alanında⁷⁴⁶, pasaport verilmesi ve geri alınması alanında⁷⁴⁷ idare tarafından yapılan olayların hukukî tavsifinin doğruluğunu denetleme yetkisini, açık değerlendirme hatası olmadıkça Fransız Danıştayı kendisinde görmemektedir⁷⁴⁸. Fransız Danıştayı bu alanlarda idarenin ancak “açık değerlendirme hatası (*erreur manifeste de l'appréciation*)” yapması durumunda olayların hukukî tavsifinin doğruluğunu

735. Danıştay Beşinci Dairesi, 19 Eylül 1972 Tarih ve E.1971/3228, K.1972/5429 Sayılı Karar, *Danıştay Beşinci Daire Kararları: 1970-1981*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1983, Birinci Kitap, Cilt I, s.267 (Karavelioğlu, *op. cit.*, c.I, s.178).

736. Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1061-1070; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.325-328; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.590-591; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.392-394; Long *et al.*, *op. cit.*, s.176-177, 637-645.

737. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.322.

738. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.322; Long *et al.*, *op. cit.*, s.177. Örneğin bir ürünün zehirli (*toxique*) nitelikte olup olmadığı konusunda idarenin yaptığı değerlendirmeyi denetlemeyi Fransız Danıştayı reddetmiştir (Conseil d'État, Assemblée, 27 Nisan 1951, *Soc. Toni*, RDCE, 1951, s.256 (Nakleden: Long *et al.*, *op. cit.*, s.177)).

739. Conseil d'État, 15 Temmuz 1964, *Lalo* (Nakleden: Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.322).

740. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.322.

741. Conseil d'État, Assemblée, 2 Kasım 1973, *Société Librairie Maspero*, RDCE, 1973, s.611 (Bu kararın metni ve açıklaması için bkz. Long *et al.*, *op. cit.*, s.636-645)

742. Conseil d'État, 26 Ekim 1979, *Leca*, RDCE, 1979, s.397 (Nakleden: Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1062)

743. Conseil d'État, 20 Mart 1968, *Société de lotissement de la plage de Pampelonne*, RDCE, 1968, s.326 (Nakleden: Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.326; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.590).

744. Conseil d'État, 26 Ocak 1968, *Société Maison Genestal*, RDCE, 1968, s.62 (Nakleden: De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.590).

745. Conseil d'État, 3 Mayıs 1968, *Société Beauregard*, (Nakleden: De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.590).

746. Conseil d'État, 3 Şubat 1975, *Pardov*, RDCE, 1975, s.83 (Nakleden: Long *et al.*, *op. cit.*, s.643; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.590).

747. Conseil d'État, 19 Şubat 1975, *Fouéré*, RDCE, 1975, s.1177 (Nakleden: Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1063; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.590).

748. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.322; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.389-391.

tedir. Davacı vekilinin iddiaları tam olarak doğrulansa dahi, davacının salt emre itaatsizlikte ısrar suçundan mahkûm edilmiş olması olgusu başlı başına bir fesih nedenidir. İdarenin bu mahkûmiyetin varlığı karşısında, bağlı yetkisi gereği başkaca bir davranış biçimi söz konusu olamaz. İdarenin bu mutlak fesih nedeni dururken davacı hakkındaki fesih işlemini 30 günden fazla disiplin cezası almış olmasına dayandırmasının da sonuca etkisi yoktur. İdare mahkemelerinin haiz olduğu ‘sebeb ikamesi’ karşısında, gerek olumsuz sicil nedeniyle, gerekse de emre itaatsizlikte ısrar suçundan mahkûmiyeti sebebiyle davacının sözleşmesinin feshi her halükârda zorunlu bulunmaktadır⁷⁸⁶.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Birinci Dairesinin 17 Ekim 2000 tarih ve E.1999/344, K.2000/932 sayılı kararına konu teşkil eden olayda Balıkesir Askerî Hastanesinde aday memur statüsünde çalışan ebe, hastanede müteaddit defalar hırsızlık yapmış ve bu nedenle hakkında Askerî Mahkemede dava açılmıştır. Bu ebeye olumsuz sicil verilmiş ve olumsuz sicil nedeniyle görevi Devlet Memurları Kanununun 57’nci maddesi uyarınca sona erdirilmiştir. Oysa yapılan incelemede, ebenin, olumsuz sicil almasını gerektirecek meslekî bir başarısızlığı olmadığı, ebenin görevine gerçekte yaptığı hırsızlıklar nedeniyle son verildiği anlaşılmıştır. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Birinci Dairesi, ebenin yaptığı hırsızlıkların ise 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 56’ncı maddesi kapsamında “memuriyetle bağdaşmayacak bir durum” olarak değerlendirilebileceği sonucuna ulaşmıştır. Neticede Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Birinci Dairesi “sebeb ikamesi” yaparak, yani geçersiz sebebin (olumsuz sicil) yerine geçerli sebebi (hırsızlık nedeniyle memuriyetle bağdaşmayacak bir durumda bulunma) koyarak idarenin işleminin sonucu itibarıyla hukuka uygun olduğuna karar vermiştir⁷⁸⁷.

V. KONU UNSURU

Bibliyografya.- Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.322-357; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.312-314; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, s.584-585; Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1039; Özyörük, *İdarî Yargı, op. cit.*, s.143-147; Günday, *op.cit.*, s.157-160; Onar, *op. cit.*, c.I, s.311-316; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.496-503; Özay, *op. cit.*, s.418-421; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.357-365; Atay, *op. cit.*, s.507-509; Yaşar, *op. cit.*, s.293; Yıldırım *et al.*, *op. cit.*, s.458-464; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.434-439; Karahanoğulları, *İdarenin Hukukla Kavranması, op. cit.*, s.484-497.

İdarî işlemlerin konu unsurunu aşağıdaki plân dâhilinde işleyeceğiz.

PLÂN:

A. Genel Olarak

B. Konu Unsurunda Sakatlık Halleri

1. Konunun İmkânsız Olması
2. Konunun Kanuna Aykırılık Olması (Kanunu İhlâl)
3. Geçmiş Etkililik
4. Sebep ile Konu Arasındaki Kanunun Öngördüğü İliyet Bağının Yokluğu
5. Sebep ile Konu Arasında Ölçsüzlük Bulunması

786. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Birinci Dairesi, 18 Nisan 2000 Tarih ve E.2000/287, K.2000/468 Sayılı Karar, *Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 15, s.195-196.

787. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Birinci Dairesi, 17 Ekim 2000 Tarih ve E.1999/344, K.2000/932 Sayılı Karar, *Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 15, s.468-470.

C. Bağlı Yetki

D. Takdir Yetkisi

1. Tanım ve Örnekler
2. Takdir Yetkisi, İdarî İşlemin Hangi Unsurunda Olabilir?
3. Bağlı Yetki, Takdir Yetkisi ve Değerlendirme Marjı Arasındaki Farklar
4. İdarenin Takdir Yetkisine Sahip Olduğu Nasıl Anlaşılır?
5. Takdir Yetkisinin Varlık Nedeni: Yerindelik Meselesi
6. Takdir Yetkisinin Niteliği: Takdir Yetkisi, İdarenin Hukuka Bağlılığı İlkesinin Bir İstisnası veya Sınırı Değildir
7. Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi Mümkün Değildir
8. Türk İdarî Yargı Organları Takdir Yetkisinin Denetimi Konusunda Tavrı
9. Takdir Yetkisinin Denetlenemeyeceği Kuralının İstisnaları
 - a) Açık Takdir Hatası
 - b) Ölçülülük Denetimi (Yarar-Zarar Bilançosu Denetimi)

A. GENEL OLARAK

Tanım.- Bir hukukî işlemin “konu (*objet*)”su, onun doğurduğu hukukî sonuç, yani hukuk âleminde meydana getirdiği değişikliktir⁷⁸⁸. Örneğin satım sözleşmesinin konusu, satıcının satılan şey üzerindeki mülkiyet hakkını alıcıya devretme ve alıcının da satılan şeyin bedelini satıcıya ödeme taahhüdüdür⁷⁸⁹. Memur atama işleminin konusu, bir kimsenin memurluk statüsüne sokulması; kamulaştırma işleminin konusu ise taşınmaz üzerindeki özel mülkiyetin sona ermesi ve taşınmazın mülkiyetinin idareye geçmesi; emekliye sevk işleminin konusu kişinin memur durumundan çıkartılıp emeklilik durumuna sokulmasıdır⁷⁹⁰. Örneklerde de görüldüğü gibi, aslında idarî işlemin konusu, bizatihi bu işlemin kendisi, onun içeriği (*contenu de l'acte*) dir⁷⁹¹. Örneğin belediyenin mezarlıkta ağaçların kesilmesine ilişkin aldığı kararın konusu mezarlıktaki ağaçların kesilmesidir.

Özel Hukukta Konu-İdare Hukukunda Konu.- Özel hukuk işlemlerinin de, idare hukuku işlemlerinin de bir konusu vardır. Bu nedenle, konu, özel hukuk ve idare hukuku işlemlerinin ortak unsurudur⁷⁹². İdare hukuku işlemlerinin de, özel hukuk işlemlerinin konusu, imkânsız olmamalı⁷⁹³, hukuka aykırı olmamalı⁷⁹⁴, genel ahlâka aykırı olmamalıdır⁷⁹⁵. Ancak bu ortak noktalar dışında özel hukuk ve idare hukuku arasında işlemlerin konu unsuru bakımından birçok farklılık vardır. Şöyle ki, özel hukukta konu bakımından “irade özerkliği” ve

788. Özyörük, *İdarî Yargı*, *op. cit.*, s.143; Günday, *op.cit.*, s.157; Onar, *op. cit.*, c.I, s.311.

789. Örnek Onar, *op. cit.*, c.I, s.311'den alınmıştır.

790. Örnekler Günday, *op. cit.*, s.157-158, Özyörük, *İdarî Yargı*, *op. cit.*, s.143 ve Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.496'dan alınmıştır.

791. Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1039.

792. Onar, *op. cit.*, c.I, s.312.

793. Eren, *op. cit.*, c.I, s.96.

794. *Ibid.*

795. *Ibid.*

yönetmeliği) ihmal ederek, iki üst (örneğin kanuna) veya üç üst norma (örneğin Anayasaya) aykırı görerek de iptal edebilir⁸¹¹.

Ancak bunun bir istisnası vardır: İdarî yargı hâkimi, kanuna uygun olan ve kanunun uygulanması niteliğindeki bir idarî işlemi kanunu atlayıp anayasaya aykırı görerek iptal edemez. Çünkü Anayasamızın 152'nci maddesi, idarî yargı hâkiminin kanunu ihmal ederek doğrudan doğruya Anayasa hükmüne göre karar vermesini engeller. Böyle bir durumda, 152'nci maddeye göre idarî yargı hâkiminin söz konusu kanun hakkında itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvurması gerekir. Dolayısıyla kanuna uygun ama Anayasaya aykırı olduğu düşünülen bir idarî işlem, söz konusu kanun Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmedikçe hukuka uygun olarak kabul edilir. Anayasa Mahkemesi tarafından kanun iptal edilmedikçe, kanun anayasa ile idarî işlem arasına girer ve idarî işlemin anayasaya aykırılığını “perdeler”.

KUTU 9.17: “Yasama Perdesi Teorisi (Théorie de l'écran législatif)” veya “Perde Kanun Teorisi (Théorie de la loi-écran)”.- Anayasaya aykırı, ama kanuna uygun bir idarî işlem -ki bu işlem bireysel bir idarî işlem olabileceği gibi düzenleyici bir işlem de olabilir-, idarî yargı organları tarafından iptal edilebilir mi?

Önce bu soruya Fransız Danıştayı verdiği cevabı görelim: Fransız Danıştayına göre, idare hakimi, anayasaya aykırı bir kanuna uygun olarak yapılmış bir idarî işlemi iptal edemez; çünkü böyle bir durumda kanun, hâkim ile anayasa arasında “perde” oluşturur⁸¹². Fransız literatüründe bu duruma “yasama perdesi teorisi (théorie de l'écran législatif)” veya “perde kanun teorisi (théorie de la loi-écran)” ismi verilir⁸¹³.

Şimdi sorunu Türk hukuku bakımından tartışalım: Hukukun genel teorisinde bir işlemin normlar hiyerarşisinde sadece kendisinin hemen üzerindeki norma değil, kendi üstünde yer alan bütün normlara uygun olması gerekir. Normlar hiyerarşisinde sadece kendisinden bir üst norma değil, iki üst norma aykırı olan işlem de hukuka aykırı bir işlemdir. Dolayısıyla bu işlem hakkında karar vermeye yetkili yargı organının önüne bu sorun gelmiş ise, bu işlemi bu sebeple iptal edebilmesi gerekir. Ancak burada anayasa yargısı sistemleri arasında bir ayırım yapmak gerekir.

811. Burada not edelim ki, aynı mantık, idare için de ileri sürülebilir. Yönetmelik kanuna aykırı ise, idare, yönetmeliği ihmal edip; kanuna dayanarak işlem tesis edebilir. Nitekim bu konuda Danıştay Sekizinci Dairesinin 3 Mayıs 1995 tarih ve E.1994/2354, K.1995/1495 sayılı kararına konu teşkil eden olayda, YÖK, bir hukuk fakültesi dekanlığına Fakülte öğretim üyeleri arasından değil, bir başka fakülteden dekan atamıştır. Bu atamla işlemi o zaman yürürlükte olan *Yönetmeliğe aykırı* idi; çünkü Yönetmelik atamanın fakülte öğretim üyeleri arasından yapılmasını öngörüyordu; ama Kanuna uygun idi, çünkü kanunda böyle bir şart yoktu. Danıştay Sekizinci Dairesi bu davada, atama işleminin hukuka uygun olduğuna karar vermiştir. (Danıştay Sekizinci Dairesi, 3 Mayıs 1995 Tarih ve E.1994/2354, K.1995/1495 Sayılı Kararı, *Danıştay Dergisi*, Sayı 91, s.857'den nakleden Karahanoğulları, *İdarenin Hukukla Kavranması*, op. cit., s.102). Yönetmelik ile kanun arasında çatışma durumunda idarece ihmal konusunda bkz.: Karahanoğulları, *İdarenin Hukukla Kavranması*, op. cit., s.100-102).

812. Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.33. Bu konuda: Conseil d'Etat, 10 temmuz 1954, *Fédération des conseils de parents d'élèves*, RDCE, s.449 (Nakleden: Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.33)

813. Chapus, op. cit., c.I, s.33-35; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, op. cit., c.I, s.640-641.

ği çıkarmalıdır. Ancak, bunu kanunun yürürlüğe girdiği gün çıkarmak zorunda değildir. İdare gerekli yönetmeliği, kanunun yürürlüğe girdiği gün çıkarabileceği gibi, haftalar, aylar geçtikten sonra da çıkarabilir. Hatta uygulamada bazen kanun yürürlüğe girdikten yıllar geçtikten sonra dahi idarenin gerekli yönetmeliği çıkarmadığı görülmektedir. Şüphesiz bağlı yetki durumunda idarenin yapmak zorunda olduğu işlemin yapacağı zamanı seçme konusunda bir takdir yetkisi vardır; ama bu mutlak bir yetki değildir; idare bu zamanı çok geç bir tarih olarak saptayamaz veya bu alacağı kararı devamlı olarak erteleyemez. Zira bu takdirde almak zorunda olduğu kararı almamış duruma düşer. Böyle bir durumda ise, bağlı yetki, bağlı olmaktan çıkmış olur. İşte bu nedenle, idarenin bağlı yetki durumunda yapmak zorunda olduğu işlemi, “makul bir süre (*délai raisonnable*)” içinde yapması gerektiği kabul edilmektedir⁸⁵⁴. Makul bir sürenin ne olduğunu uyuşmazlık hâlinde nihaî olarak yargı organları söyler. Bazen kanunların da idarenin bağlı yetkiye tâbi tuttuğu işlemlerin yapılması için azamî süreler tespit ettiği olur. Örneğin idare mahkeme kararlarını uygulamak zorundadır. Bu konuda bir takdir yetkisi yoktur. Bu konuda Türkiye’de idarenin gecikmesinin önlemek amacıyla 2577 sayılı İdarî Yargılama Usûlü Kanununun 28’inci maddesinin ilk fıkrasında “Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare ve vergi mahkemelerinin esasa ve yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlarının icaplarına göre idare, *gecikmeksizin* işlem tesis etmeye veya eylemde bulunmaya mecburdur. *Bu süre hiçbir şekilde kararın idareye tebliğinden başlayarak otuz günü geçemez*” hükmü getirilmiş; idarenin süre konusundaki takdir yetkisi 30 gün ile sınırlandırılmıştır. Bu şu anlama gelir ki, idare, mahkeme kararlarını kendisine tebliğ edildiği gün uygulayabileceği gibi 30’uncu gün de uygulayabilir. Görüldüğü gibi idare tamamıyla bağlı yetkiye sahip olduğu bir durumda bile işlemin yapılacağı zamanın seçimi konusunda sınırlı da olsa bir takdir yetkisine sahip olabilmektedir.

D. TAKDİR YETKİSİ

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1055-1060; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.690-698; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.526-536; Vlachos, *op. cit.*, s.87-94; De Forges, *op. cit.*, s.258-261; Rivero, *op. cit.*, s.80-84; Lino di Qual, *La compétence liée*, Paris, LGDJ, 1964, *passim*; Stassinopoulos, *op. cit.*, s.138-174; Maurer, *op. cit.*, s.124-155; Onar, *op. cit.*, c.I, s.420-436; Balta, *op. cit.*, s.133-139; Özyörük, *İdarî Yargı*, *op. cit.*, s.174-184; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.517-546; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.105-117; Özay, *op. cit.*, s.376-397; Adnan Gerçek, *Türk Vergi Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisi*, Ankara, Yaklaşım, 2006.

Takdir yetkisi konusunu oldukça geniş bir şekilde, 34 sayfa (s.1059-1093) boyunca inceleyeceğiz. O nedenle, bu konuyu incelerken izleyeceğimiz planı vermek uygun olacaktır.

854. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.530.

PLÂN:

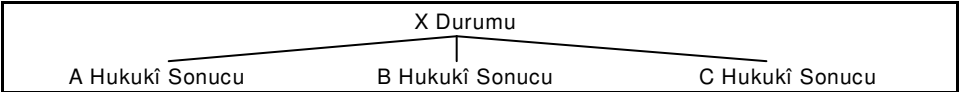
1. Tanım ve Örnekler
2. Takdir Yetkisi, İdarî İşlemin Hangi Unsurunda Olabilir?
3. Bağlı Yetki, Takdir Yetkisi ve Değerlendirme Marjı Arasındaki Farklar
4. İdarenin Takdir Yetkisine Sahip Olduğu Nasıl Anlaşılır?
5. Takdir Yetkisinin Varlık Nedeni: Yerindelik Meselesi
6. Takdir Yetkisinin Niteliği: Takdir Yetkisi, İdarenin Hukuka Bağlılığı İlkesinin Bir İstisnası veya Sınırı Değildir
7. Takdir Yetkisinin Yargısal Denetimi Mümkün Değildir
8. Türk İdarî Yargı Organları Takdir Yetkisinin Denetimi Konusunda Tavrı
9. Takdir Yetkisinin Denetlenemeyeceği Kuralının İstisnaları
 - a) Açık Takdir Hatası
 - b) Ölçülülük Denetimi (Yarar-Zarar Bilançosu Denetimi)

Şimdi bu plâna göre konuyu inceleyelim:

1. Tanım ve Örnekler

Tanım.- “Takdir yetkisi (*pouvoir discrétionnaire*), özünde en az iki karar veya davranış arasında idarenin sahip olduğu seçim yapma imkânıdır. İdare, belli bir konuda karar almak ile almamak arasında seçim yapabiliyorsa veya aynı konuda içerik bakımından değişik en az iki karar alabiliyorsa idarenin o konuda takdir yetkisi vardır diyebiliriz⁸⁵⁵. O hâlde takdir yetkisini şu şekilde tanımlayabiliriz: *İdarenin belli bir konuda karar alıp almama veya birden fazla karar arasında seçim yapma imkânına idarenin takdir yetkisi denir*⁸⁵⁶.

Yani belli bir X hukukî durumunda, idare, A hukukî sonucunun, B hukukî sonucunun veya C hukukî sonucunun doğmasına karar verebiliyorsa ve bu sonuçlardan her biri hukuka uygun oluyorsa ortada takdir yetkisi vardır⁸⁵⁷. Bunu şematik olarak şu şekilde gösterebiliriz:

Örnekler.- (1) 3 Temmuz 2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanununun 15’inci maddesinin p bendine göre “... her türlü servis ve toplu taşıma araçları(nın)... zaman ve güzergâhlarını belirlemek” ve keza bunların “durak yerleri” belirlemek yetkisi belediyelere verilmiştir. Dolayısıyla belediye, belli bir otobüsün, A caddesinden geçmesine karar verebileceği gibi, B caddesinden de geçmesine karar verebilir. Keza bu cadde üzerinde durağın yeri konusunda da muhtemelen belediyenin birden fazla seçeneği vardır. Dolayısıyla otobüsün ge-

855. Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.1056.

856. Benzer tanımlar için bkz.: Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.1056; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, op. cit., c.I, s.691; Vedel ve Delvolvé, op. cit., c.I, s.529; Vlachos, op. cit., s.88.

857. Maurer, op. cit., s.128.

çeçeği caddenin ve keza bu cadde üzerinde durağın belirlenmesi konusunda belediyenin takdir yetkisi bulunmaktadır. (2) 5393 sayılı Belediye Kanununun aynı maddesinin aynı bendine göre “karayolu, yol, cadde, sokak, meydan ve benzeri yerler üzerinde araç park yerlerini tespit etmek” yetkisi belediyelere verilmiştir. Belli bir cadde üzerinde park yerinin olup olmayacağını ve park yeri olacak ise park yerinin nerede olacağını belirleme konusunda belediyelerin takdir yetkisi vardır. (3) Fransız Danıştay, bir il merkezinin bir şehirden diğer şehre kaydırılması kararında takdir yetkisi bulunduğu, Hükümetin bu kararı verirken bir “yerindelik (*opportunité*)” değerlendirmesi yaptığına ve bu nedenle bu işlemin hukukîlik bakımından denetlenemeyeceğine karar vermiştir⁸⁵⁸. (4) Yine Fransız Danıştay Cumhurbaşkanının bir mahkûmun cezasını affetme kararında takdir yetkisi bulunduğu, bu yetkinin yerinde kullanılıp kullanılmadığının yargı organları tarafından denetlenemeyeceğine karar vermiştir⁸⁵⁹. (5) Fransız Danıştay, *légion d'honneur* payesinin verilip verilmemesi konusunda takdir yetkisi bulunduğunu bunun denetlenmesinin mümkün olmadığına karar vermiştir⁸⁶⁰. (6) Fransız Danıştay belli bir memuriyet sınıfının ihdası, ilgası, değiştirilmesi ve memurların çeşitli servisler arasında dağıtılması sorununun, tamamıyla bir yerindelik sorunu olduğuna ve bunun yargı organları tarafından denetlenemeyeceğine karar vermiştir⁸⁶¹. (7) Fransız Danıştay bir kamu hizmetini yürütecek imtiyazcı şirketin seçilmesi⁸⁶²; (8) mahallî kamu hizmetlerinin işletilmesi usûlünün seçilmesi⁸⁶³, (9) yarışma ve sınav jürileri tarafından adayların değerlendirilmesi⁸⁶⁴, (10) bazı demiryollu hatlarının kaldırılması⁸⁶⁵ kararlarında da takdir yetkisi bulunduğu karar vermiştir⁸⁶⁶.

2. Takdir Yetkisi, İdarî İşlemin Hangi Unsurunda Olabilir?

a) *Yetki Unsuru*. - İdarî işlemin yetki unsurunda takdir yetkisi olamaz⁸⁶⁷. Çünkü yukarıda gördüğümüz gibi (*supra*, s.847) idare hukukunda yetki “verme yetki (*compétence d'attribution*)” niteliğindedir. Bir idarî makamın bir yetkiye sahip olabilmesi için, o yetkinin ona kanunla ayrıca ve açıkça verilmiş olması

858. Conseil d'État, 26 Kasım 1976, *Soldani*, RDCE, 1976, s.508 (Nakleden: Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.529).

859. Conseil d'État, 31 Ocak 1986, *Legrand*, RDCE, 1986, s.23 (Nakleden: Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.539).

860. Conseil d'État, 10 Aralık 1986, *Crépin Loredon*, RDCE, 1986, s.675 (Nakleden: Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.529)

861. Conseil d'État, 2 Mart 1988, *Association nationale des assistants*, RDCE, 1988, s.105 (Nakleden: Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.529).

862. Conseil d'État, 16 Nisan 1986, *Cie Luxembourg de télévision*, AJ, 1986, s.284 (Nakleden: Vlachos, *op. cit.*, s.89).

863. Conseil d'État, 18 Mart 1988, *Loupias*, RDCE, 1988, s.975 (Nakleden: Vlachos, *op. cit.*, s.89).

864. Conseil d'État, 20 Mart 1987, *Gambus*, RDCE, 1987, s.100 (Nakleden: Vlachos, *op. cit.*, s.89).

865. Conseil d'État, 16 Ocak 1991, *RFDA*, 1991, s.366 (Nakleden: Vlachos, *op. cit.*, s.89).

866. Vlachos, *op. cit.*, s.89.

867. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.530.

gerekir. Diğer bir ifadeyle, bir idarî makam, kanunla kendisine hangi konuda ne yetki verilmiş ise sadece o konuda ve o kadar yetkiye sahiptir. İdarî makamlar, kendi yetkileri konusunda bir takdir yetkisine sahip değildirler. Aksi takdirde idarî makamların yetkileri “kendinden menkul” olurdu ki, bu demokratik bir kamu hukuku mantığıyla uyum içinde değildir.

b) *Amaç Unsuru.*- İdarî işlemin amaç unsurunda da idarenin takdir yetkisi olamaz⁸⁶⁸. Çünkü aşağıda göreceğimiz gibi (Bu bölüm, VI, *infra*, s.1058), idarenin bütün işlemlerinin nihaî amacı kamu yararını gerçekleştirmektir. İdarenin, bu amaç dışında başka bir amacı kendisine amaç edinmesi mümkün değildir.

c) *Şekil Unsuru.*- İdarî işlemin şekil unsurunda da takdir yetkisi olmaz⁸⁶⁹. Yukarıda görüldüğü gibi (*supra*, s.938), idarî işlemler kural olarak yazılı şekle tâbidir. Eğer kanun bir idarî işlem için belli bir şekil şartı öngörmüş ise, idare bu şarta uymak zorundadır. İdarenin kanunun öngördüğü şekle uyup uymama konusunda bir serbestisi yoktur.

c) *Usul Unsuru.*- İdarî işlemin usûl unsurunda da takdir yetkisi olmaz. Yukarıda görüldüğü gibi eğer kanun bir idarî işlemin yapılmasında izlenecek usûlü belirtmiş ise, idare bu usûle uymak zorundadır. İdarenin kanunun öngördüğü usûle uyup uymama konusunda bir takdir yetkisi olamaz.

e) *Sebep Unsuru.*- İdarî işlemin sebep unsurunda idarenin takdir yetkisi olabilir mi? Birçok yazara göre idarî işlemin sebep unsurunda takdir yetkisi olabilir⁸⁷⁰. Hatta bu yazarlara göre “takdir yetkisinin en fazla görüldüğü ve sorunlara neden olduğu alan ‘sebep’ unsurunda bulunmaktadır”⁸⁷¹. Biz öyle düşünmüyoruz. İdarî işlemin sebep unsurunda idarenin sahip olduğu şeye takdir yetkisi denemez. Şöyle ki: Yukarıda gördüğümüz gibi, idarî işlemlerin sebep unsuru kanunlarda bazen açık ve seçik; bazen de “kamu düzeni”, “millî güvenlik”, “genel sağlık”, “genel ahlâk”, “ihtiyaç”, “lüzum” gibi *belirsiz kavramlarla* belirtilir. İdarî işlemin sebep unsuru kanunda açık seçik bir şekilde belirtilmiş ise, idarenin bu konuda bir takdir yetkisi olamayacağı ortadadır. Sebep unsuru “belirsiz kavramlar” ile belirtilmiş ise veya sebep unsuru hiç belirtilmemiş ise idarenin, yukarıda gördüğümüz gibi (*supra*, s.1010-1012), sebep unsuruna ilişkin az ya da çok bir değerlendirme yetkisi vardır. Birçok yazar idarenin sebep unsuruna ilişkin sahip olduğu bu değerlendirme yetkisine de “takdir yetkisi” ismini vermektedir⁸⁷². Yukarıda açıkladığımız gibi, biz idarenin sebep unsuruna ilişkin sahip olduğu bu değerlendirme yetkisine “takdir yetkisi” demeyip

868. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.531; Onar, *op. cit.*, c.I, s.426.

869. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.694.

870. Örneğin Onar, *op. cit.*, c.I, s.427; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.517-518; Özyörük, *İdarî Yargı, op. cit.*, s.178-180; Özyay, *op. cit.*, s.377.

871. Özyay, *op. cit.*, s.377.

872. Örneğin Onar, *op. cit.*, c.I, s.427; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.517; Özyörük, *İdarî Yargı, op. cit.*, s.178-180; Özyay, *op. cit.*, s.377.

Alman idare hukukunda dendiği gibi “değerlendirme marjı (*marge d’appréciation, Beurteilungsspielraum*)”⁸⁷³ diyoruz. Şüphesiz, bazıları burada sadece bir isimlendirme sorunu olduğunu düşünebilirler. Bu doğrudur; ama hukuk bilimi zaten böyle isimlendirme sorunları üzerine kuruludur. Biz bu isimlendirmenin fevkalâde önemli olduğunu ve “takdir yetkisi” kavramı ile “değerlendirme marjı” kavramlarının karıştırılmaması gerektiğini düşünüyoruz. Zira takdir yetkisi ve değerlendirme marjı kavramlarının tâbi olduğu hukukî rejim birbirinden farklıdır. Örneğin değerlendirme marjı idarî yargı organlarının denetimine tâbi iken, takdir yetkisi böyle bir denetime tâbi değildir.

f) Konu Unsuru.- Takdir yetkisi, idarî işlemin, sadece konu unsurunda olabilen bir yetkidir. Yani kanunlar idareye takdir yetkisi tanımışlarsa, bu yetkiyi idarî işlemin konu unsurunda tanımışlardır. Yukarıda açıkladığımız gibi, “konu” idarî işlemin kendisi, içeriği, bu işlemin hukuk âleminde yarattığı değişikliklerdir. İşte kanunlar bazı durumlarda belli bir kararı alıp almama, alacaksa hangi kararı alma konusunda idareye bir seçme hakkı tanımaktadır. Böyle bir durumda, kanun idarî işlemin sebep unsurunu belirtmiş olsa bile, idare işlemin konu unsuru bakımından serbesttir. Bu şu anlama gelir ki, idare, kanunun öngördüğü sebep gerçekleşmiş olsa bile, alınması muhtemel olan kararı almayabilir veya o karar yerine bir başka kararı alabilir. Dolayısıyla idarenin yetkisi, sebep unsuru bakımından bağlı yetki, konu unsuru bakımından takdir yetkisi olabilir.

3. Bağlı Yetki, Takdir Yetkisi ve Değerlendirme Marjı Arasındaki Farklar

Bağlı Yetki.- Bağlı yetkinin ne olduğunu yukarıda gördük. Kanun idareye bir idarî işlem yapma yetkisini vermiştir; ama bu yetkiyi, idarî işlemin hem *sebepe*, hem de *konu* unsuru bakımından sınırlandırmıştır. İdarenin ne sebep unsuru, ne de konu unsuru bakımından bir değerlendirme yetkisi vardır. İdare, bağlı yetki durumunda, belli bir sebebin mevcut olduğunu tespit ettiğinde, kanunun öngördüğü işlemi yapmak zorundadır. Bağlı yetki, idarî işlemin hukukiliği sorunuyla ilgilidir. Bu nedenle idarenin bağlı yetkisi *yargısal denetime* tâbidir.

Takdir Yetkisi.- Takdir yetkisi yukarıda gördüğümüz gibi, idarî işlemin *konu unsuruna* ilişkin olarak idareye tanınmış bir seçme hakkıdır. Bu durumda, kanunla tespit edilen sebep unsur mevcut olsa bile, bir kararı alıp almama, karar alacaksa hangi kararı alacağı konusunda bir *seçim* yapma imkânına sahiptir. Takdir yetkisi idarî işlemin *yerindeliği* sorunu ile ilgilidir. Bu nedenle idarenin takdir yetkisi, *yargısal denetime tâbi değildir*.

Değerlendirme Marjı.- Yukarıda gördüğümüz gibi (s.1017), değerlendirme marjı, idarenin idarî işlemin *sebepe unsurunda* sahip olduğu bir yetkidir. İdare, bu yetkisini belirsiz kavramı *yorumlayarak* ve sebebin bu belirsiz kavram açığı

873. Maurer, *op. cit.*, s.136.

ile diğer bir kamu yararı faaliyetinin çatışması hâlinde hangisine öncelik verileceğine mahkemeler değil, idare takdir edecektir⁹⁶¹.

Bu nedenle Türkiye’de genelde ölçülülük denetimi, özelde yarar-zarar bilançosu tekniği, fevkalâde zararlı sonuçlara yol açabilir.

Sonuç.- Sonuç olarak gerek “açık takdir hatası”, gerekse “ölçülülük ilkesi” teknikleri karşısında fevkalâde duyarlı ve dikkatli olmak gerekir. Bunlar, idarenin takdir yetkisinin ortadan kalkmasına, idarenin takdir yetkisinin, mahkemelerin takdir yetkisi ile ikame edilmesine ve neticede hâkimler hükümetinin ortaya çıkmasına yol açabilirler. “Açık takdir hatası” ve “ölçülülük ilkesi” teorileri demokratik idare hukuku sistemlerinin içine sokulmuş bir “truva atı”na dönüşebilirler.

VI. AMAÇ UNSURU

Bibliyografya.- Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.404-416; Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1048-1055; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.579-584; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.331-343; Long *et al.*, *op. cit.*, s.27-35; Rivero, *op. cit.*, s.236-239; Peiser, *op. cit.*, s.22; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.403; Stassinopoulos, *op. cit.*, s.216-218; Günay, *op. cit.*, s.160-162; Onar, *op. cit.*, c.I, s.316-322; Gözübüyük ve Tan, *op.cit.*, c.II, s.504-517; Özay, *op. cit.*, s.421-429; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.379-383; Atay, *op. cit.*, s.509-511; Yaşar, *op. cit.*, s.293-288; Yıldırım *et al.*, *op. cit.*, s.464-465; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.439-445; Karahanoğulları, *İdarenin Hukukla Kavranması*, *op. cit.*, s.470-484.

İdarî işlemlerin “amaç (maksat, *but*)” unsurunu aşağıdaki plân dâhilinde inceleyeceğiz.

PLÂN:

A. Genel Olarak

1. Tanım
2. Amaç-Sebeup Ayrımı
3. Yetki Saptırması
4. Yetki Saptırmasının Niteliği
5. Yetki Saptırmasının Alanı

B. Yetki Saptırması Hâlleri (Amaç Bakımından Hukuka Aykırılık Çeşitleri)

1. Kamu Yararı Dışında Bir Amaçla Yapılmış İşlemler
2. Özel Maksadı Aşan İşlemler

C. Yetki Saptırmasının (Amaç Bakımından Hukuka Aykırılığın) Sınırları

1. Bağlı Yetki Hâli
2. Maksatların Çokluğu Hali

961. Burada idarenin çevreyle ilgili aldığı kararların denetlenemeyeceği değil, bu kararlardaki takdir yetkisinin denetlenemeyeceği söylenmektedir. Şüphesiz çevreyle ilgili bir idarî karar başka unsurları bakımından hukuka aykırı olabilir ve bu durumda da bu karar, mahkemeler tarafından iptal edilebilir. Özellikle çevresel etki değerlendirme usûlü oldukça ayrıntılı bir usûldür. Çevresel etki değerlendirme süreci sonucunda tesis edilen idarî işlemin, yetki, şekil ve usûl unsurları bakımından hukuka aykırı olması ve mahkemeler tarafından bu sebeple iptal edilmesi her zaman mümkündür.

- D. Yetki Saptırmasının (Amaç Bakımından Hukuka Aykırılığın) İspatı
 E. Yetki saptırmasının Özel Bir Türü: Usûl Saptırması
 F. Yetki Saptırması (Amaç Bakımından Hukuka Aykırılık) Hakkında Değerlendirmeler
1. Ahlakilik Denetimi
 2. Yetki Saptırmasının “Gerileme” Dönemi
 3. Yetki Saptırması Denetiminin Zorluğu
 4. Yetki Saptırmasının Yerindelik Denetimine Dönüşme Tehlikesi

Şimdi bu plân dahilinde konuyu inceleyelim.

A. GENEL OLARAK

1. Tanım.- “Amaç (maksat, gaye, *but*)”, idarî işlem ile ulaşılmak istenen nihaî sonuçtur⁹⁶². Amaç, idarî işlemi yapan kişinin, bu işlemle ulaşmak istediği sonuç konusunda zihninden geçen niyet ve düşüncelerdir⁹⁶³. Amaç, idarî işlemin subjektif unsurudur.

2. Amaç-Sebepe Ayrımı⁹⁶⁴.- Bir işlemin sebep unsuru ile amaç unsuru birbirine benzer; ama onları birbirine karıştırmamak gerekir. Yukarıda gördüğümüz gibi “sebepe (*motif*)”, idareyi işlem yapmaya iten etkenlerdir. Amaç ise, idarenin bu işlemi yaparak ulaşmak istediği sonuçtur. Sebep ile amaç arasında birtakım farklılıklar vardır: Sebep *objektif* niteliktedir⁹⁶⁵. Sebep birtakım hukukî veya fiilî olgulardan oluşur. Sebep işlemden önce gelir; işlemin ve işlemi yapan kişinin dışında bulunur. Oysa amaç, *subjektif* niteliktedir⁹⁶⁶. Amaç, işlemi yapan kişinin “niyetler (*intentions*)”inden başka bir şey değildir. Bu niyetler ise haliyle işlemi yapan kişinin zihninde oluşan ve dışarıdan görülemeyen bir psikik vakıadır⁹⁶⁷. Örneğin kopya çeken bir öğrenciye bir dönem okuldan uzaklaştırma cezası verilmesi işleminin sebebi, öğrencinin kopya çekme fiilidir. Bu fiil, işlemin ve işlemi yapan kişinin dışında kalır ve objektif niteliktedir. Disiplin cezası verme işleminin amacı ise, kusurlu öğrenciyi kusursuz hâle getirmek ve diğer öğrencilere kopya çekmemeleri için örnek teşkil etmek olabilir. Bu amaç ise, disiplin cezası vermeye yetkili kişi veya kişilerin zihninde oluşur ve kural olarak dışarı açıklanmaz. Aynı durumu Sıddık Sami Onar’dan alınmış bir

962. Onar, *op. cit.*, c.I, s.316.

963. Peiser, *op. cit.*, s.22.

964. Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1048; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.580; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.332; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.405.

965. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.332; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.580; Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1048.

966. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.332; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.580; Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1048.

967. Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1048; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.580; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.332; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.405.

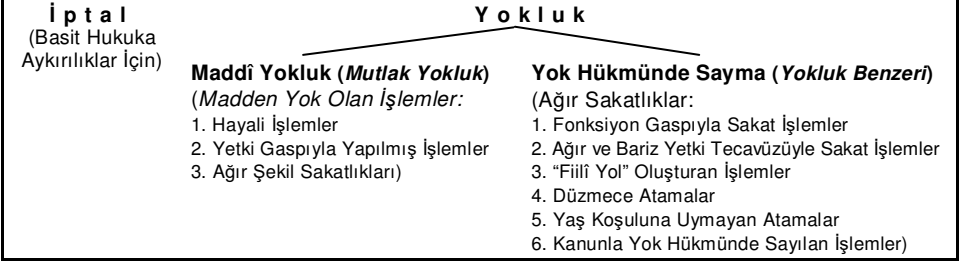
Bölüm 10

İDARİ İŞLEMLERİN HUKUKA AYKIRILIĞININ MÜEYYİDELERİ: İPTAL VE YOKLUK

Bibliyografya.- De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.684-690; Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1013-1016; Enrique Sayagués Laso, *Traité de droit administratif* (Çev.: Simone Aicardi), Paris, Travaux et recherches de l'Institut de droit comparé de l'Université de Paris, 1964, c.I, s.498-515; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.432-537; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.263-264; Maurer, *op. cit.*, s.252-276; Onar, *op. cit.*, c.I, s.323-338; Günday, *op. cit.*, s.162-183; Özyörük, *İdarî Yargı, op. cit.*, s.196-199; Sabri Tandoğan, “Objektif ve Sübjektif Tasarruflarda Yokluk”, *İdare Hukuku ve İdarî Yargı İle İlgili İncelemeler I*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1976, s.82-106.

Yukarıda idarî işlemlerin unsurlarını ve bu unsurlarda ne gibi “sakatlıklar (*irregularités*)”ın olabileceğini gördük. Bir idarî işlemin unsurlarında bir sakatlığın bulunması o işlemin “hukuka aykırı (*illégal*)” olması demektir. Bir hukuk devletinde idare, hukuka aykırı işlem yapmamak zorundadır. İdare yaptığı işlemin hukuka aykırı olduğunu fark ederse, bu işlemi, “geri alma” veya “ilga” yollarıyla ortadan kaldırmalı veya “değiştirme” yoluyla bu işlemdeki hukuka aykırılığı gidermelidir. Ancak, idarenin bunları kendi isteğiyle yapmaması durumunda, yargı organlarının hukuka aykırı olan idarî işleme karşı birtakım müeyyideler uygulayarak ortaya çıkan “hukuka aykırılığı (*illégalité*)” gidermeleri gerekir. Peki ama, hukuka aykırı olan bir idarî işleme karşı idarî yargı organlarının uygulayabileceği “müeyyide (*sanction*)” nedir?

İdare hukukunda “iptal” ve “yokluk” olmak üzere başlıca iki tür müeyyide olduğu ileri sürülmektedir. Her iki müeyyide de idarî işlemi yapıldığı tarihten itibaren ortadan kaldırır. İptal tek çeşit bir müeyyidedir. “Yokluk” müeyyidesinin ise “maddî yokluk (mutlak yokluk)” ve “yok hükmünde sayma (yokluk benzeri)” olmak üzere iki çeşidi vardır. İptale basit hukuka aykırılıklar hâlinde, yok hükmünde saymaya ağır hukuka aykırılıklar hâlinde ve maddî yokluğa ise işlemin madden mevcut olmaması veya yetki gaspıyla yapılmış olması veya çok ağır şekil sakatlıkları durumunda başvurulur. İdare hukukundaki bu müeyyideler şu şekilde şemalaştırılabilir.

ŞEMA 10.1: İDARİ İŞLEMLERİN HUKUKA AYKIRILIĞININ MÜEYYİDELERİ

Şimdi bu şema dâhilinde iptal ve yokluk müeyyidelerini inceleyelim:

I. İPTAL

Bibliyografya.- De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.684-686; Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1013; Sayagués Laso, *op. cit.*, c.I, s.506-511; Maurer, *op. cit.*, s.253-258; Onar, *op. cit.*, c.I, s.337; Günday, *op. cit.*, s.168-170.

Hukuka aykırı olan bir idarî işlemin karşılaşıcağı hukukî sonuç, kural olarak, onun “geçersizliği (butlan, *nullité*)” dir. Ancak bir idarî işlemin hukuka aykırı olması onun geçersizliği sonucunu kendiliğinden doğurmaz. Bunun için hukuka aykırı olan idarî işlemin “geçersizliği (butlan, *nullité*)”nin bir mahkeme tarafından tespit ve ilân edilmesi gerekir. İşte hukuka aykırı olan bir idarî işlemin geçersizliğinin bir mahkeme tarafından tespit ve ilân edilmesine “iptal (*annulation*)”, bu amaçla açılan davaya da “iptal davası (*recours en annulation*)” denir. O hâlde idarî işlemin hukuka aykırılığının müeyyidesi onun “iptal” edilmesidir. İptal edilen işlem ise, aşağıda iptal davasını inceleyeceğimiz yerde ayrıca göreceğimiz gibi, alındığı tarihten itibaren bütün hüküm ve sonuçlarıyla birlikte hukuk âleminde silinir. Buna idarî işlemin “batıl (*nul*)” olması denir. O hâlde bir idarî işlemin hukuka aykırı olmasının nihaî sonucunun, onun alındığı tarihten itibaren “geçersiz (batıl, *nul*)” hâle getirilmesi, yani işlemin bütün hüküm ve sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırılması olduğunu söyleyebiliriz. Buna “geçersizlik (butlan, *nullité*)” denir.

Terminoloji Meselesi.- Fransa’da idarî işlemin hukuka aykırılığının müeyyidesine *nullité*, bu müeyyidenin uygulanması kararına *annulation* ve bu karara konu olan işleme *acte nul* denmektedir. “*Nul-annulation-nullité*” kavramları aynı kökten gelmekte ve aralarında anlam ilişkisi bulunmaktadır. “*Nul*”¹, “geçersiz”; “*annulation*”², “*nul*’leştirme” yani “geçersizleştirme”; “*nullité*”³ ise “*nul*’lük”, yani “geçersizlik” demektir.

1. “Nül” okunur
2. “Anülasyon” okunur.
3. “Nüllite” okunur.

Bu tabirlerin standart bir şekilde Türkçe'ye aktarılması gerekir. Eski tabirler bu üçlüyü olduğu gibi karşılamaktadır. Türkçede “*nul*” yerine “*batıl*”, “*annulation*” yerine “*iptal*” ve “*nullité*” yerine “*butlan*” terimleri kullanılabilir. Gerçekten de “*nul-annulation-nullité*” üçlüsü arasındaki anlam ilişkisi aynı kökten gelen (daha doğrusu aynı aslı harfleri içeren) “*batıl-iptal-butlan*” üçlüsü arasında da bulunmaktadır. Şöyle ki, *batıl*, “geçersiz”; *iptal*, “batılaştırma (batıl hâle getirme)”, *butlan* ise “batıllık (batıl olma durumu)” demektir. Günümüzde “*iptal*” kelimesi yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak “*butlan*” ve “*batıl*” kelimeleri eskimiştir ve nadiren kullanılmaktadır. Bu kelimeleri kullananlar da “*iptal*”in “*batıl hâle getirme*” demek olduğunu, “*butlan*”ın ise “*batıl olma durumu*” demek olduğunu bilmemektedirler⁴. O nedenle bunların yerine daha anlaşılabilir Türkçe terimler kullanmak yararlı olabilir.

Türkçede “*nul*” yerine “geçersiz”, “*annulation*” yerine “geçersizleştirme” ve “*nullité*” yerine “geçersizlik” terimleri kullanılabilir. Gerçekten de “*nul-annulation-nullité*” üçlüsü arasındaki anlam ilişkisi aynı kökten gelen “*geçersiz-geçersizleştirme-geçersizlik*” üçlüsü arasında da bulunmaktadır. Şöyle ki, *geçersiz*, “bir şeyin kendisinden beklenen hüküm ve sonucu doğuramaz nitelikte olması”, *geçersizleştirme*, “geçersiz hâle getirme”, *geçersizlik* ise “geçersiz olma durumu” demektir. Ancak, “*annulation*” teriminin yerine Türkçede “*iptal*” terimi kullanılmaktadır ve bu konuda herhangi bir problem de yoktur. O nedenle “*iptal*” teriminin yerine “geçersizleştirme” teriminin kullanılmasına gerek yoktur.

Bu üçlüleri bir tablo hâlinde göstermekte yarar vardır:

TABLO 10.1: BATIL–İPTAL–BUTLAN

	Müeyyidenin Sonucu	Müeyyidenin Aracı	Müeyyidenin Kendisi
Fransızca	<i>Nul</i>	<i>Annulation</i>	<i>Nullité</i>
Eski Türkçe	Batıl	İptal	Butlan
Yeni Türkçe	Geçersiz	Geçersizleştirme	Geçersizlik

Bu üçlüleri kullanarak hukuka aykırı bir idarî işlemin müeyyidesinin “*nullité=butlan=geçersizlik*” olduğunu, bu müeyyidenin “*annulation=iptal=geçersizleştirme*” denilen bir araç ile uygulamaya konulduğunu ve bu müeyyideye konu olan idarî işlemin “*nul=batıl=geçersiz*” hâle geldiğini söyleyebiliriz.

Şimdi başa dönelim ve yukarıda sorduğumuz soruyu tekrar soralım: Hukuka aykırı olan bir idarî işlemin karşılaşacağı müeyyide nedir? Bu soruya verilecek aynı ve tek cevabı Fransızca, eski Türkçe ve yeni Türkçe terimleri kullanarak üç değişik şekilde ifade edebiliriz:

4. Özellikle öğrenciler “*butlan*”ın “geçersizlik” demek olduğunu bilmemekte ve bu terimi çoğunlukla anlamamaktadırlar.

II. YOKLUK

Bibliyografya.- De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.686-687; Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1014-1016; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.432-437; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.II, s.263-264; Long *et al.*, *op. cit.*, s.534-540; Sayagués Laso, *op. cit.*, c.I, s.505-506; Maurer, *op. cit.*, s.261-265; Autexier, *op. cit.*, s.244-245,

“Yokluk” müeyyidesini burada 38 sayfa boyunca oldukça geniş bir şekilde işleyeceğiz. O nedenle önce bu konuyu işlerken izleyeceğimiz plâni vermek uygun olacaktır.

PLÂN:

- A. Maddî Yokluk (Mutlak Yokluk, Tam Anlamıyla Yokluk, Düpedüz Yokluk)
 1. “Maddî Yokluk” Kavramı
 2. Maddî Yoklukla Malûl İşlemler (Madden Yok Olan İşlemler)
 - a) Hayalî İşlemler
 - b) Yetki Gaspıyla Yapılmış İşlemler
 - c) Ağır Şekil Sakatlıkları: Yazılılık veya Resmî Gazete Yayın Koşullarını Yerine Getirmeme
 3. Madden Yok Olan İşlemlerin Müeyyidesi: Yoktur
 4. Fransa’da Maddî Yokluk
- B. Yok Hükümünde Sayma (Yokluk Benzeri, Ağır ve Apaçık Sakatlıklardan Dolayı Yokluk)
 1. Kavram
 2. Yok Hükümünde Sayılan İşlemler
 - a) Fonksiyon Gaspıyla Sakat İşlemler
 - b) Ağır ve Bariz Yetki Tecavüzüyle Sakat İşlemler
 - c) “Fiilî Yol” Oluşturan İşlemler
 - d) Düzmece Atamalar
 - e) Yaş Koşuluna Uymayan Atamalar
 - f) Kanunla Öngörülmiş Yok Hükümünde Sayma Hâli
 3. Yok Hükümünde Saymanın (Yokluk Benzerinin) Sonuçları
Özet ve Değerlendirme
- C. Türkiye’deki Yokluk Müeyyidesi Anlayışı ve Eleştirisi
 1. Yokluğun İki Türü Birbirine Karıştırılmaktadır
 2. Türkiye’de İdarî Yargıda Tespit Davası Açılmaz
- D. Türk İdari Yargı Organlarının Yokluk Konusundaki Kararlarından Örnekler
 1. Danıştayın Yokluk Konusundaki Kararları
 2. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin Yokluk Hakkında Kararlarından Örnekler
- E. Alman İdare Hukukunda Yokluk

“Yokluk (*inexistence*)” idare hukukunun en tartışmalı kavramlarından biridir. Yokluğun bir tanımı yapmak dahi oldukça güçtür. Aslında iki tür yokluk vardır ve maalesef yokluğun bu iki türü arasında açık bir ayırım yapılmamakta ve dolayısıyla bu iki tür yokluk gerek doktrinde, gerekse yargı içtihatlarında zaman zaman karıştırılmaktadır. O nedenle ilk önce yokluğun bu iki türü arasında bir ayırım yapmak gerekir. Biz yokluğun birinci türüne “maddî yokluk”, ikinci türüne ise “yok hükümünde sayma” ismini veriyoruz. Şimdi bunları görelim.

A. MADDÎ YOKLUK (MUTLAK YOKLUK, TAM ANLAMıyla YOKLUK, DÜPEDÜZ YOKLUK)

Burada önce “maddî yokluk” kavramını, sonra “maddî yoklukla malûl işlemler”in neler olduğunu ve daha sonra da “maddî yokluğun doğurduğu sonuçları” görelim:

1. “Maddî Yokluk” Kavramı

Hukukun genel teorisinde bir hukukî işlemin geçerliliğinin birinci koşulu, onun “maddî varlığı (*existence matérielle*)”dır. İşlemin *maddî varlığı* ile, o işlemin somut taşıyanının (*support*, hâmil), yani bir belgenin, bir sözün, bir ritüelin, tek kelimeyle bir *instrumentumun* varlığı anlatılmak istenmektedir⁶. Buna göre bir iradenin bir hukukî işlem oluşturabilmesi için, o iradenin maddî âlemde mevcut olması gerekir. Bir idarî işlemin, hukuka aykırılığından ve dolayısıyla ona karşı bir müeyyidenin uygulanmasından bahsedilebilmesi için, ilk gösterilmesi gereken şey bu idarî işlemin *madden mevcut* olduğu, yani fizikî dünyadaki varlığıdır. Örneğin bir yönetmeliğin veya 9 Temmuz 2018’den önceki dönemden yürürlükte kalan bir tüzüğün hukuka aykırı olduğu iddia ediliyor ve bu yönetmeliğe veya tüzüğe karşı bir müeyyide uygulanması isteniyorsa, öncelikle bu yönetmeliğin veya tüzüğün maddî varlığı ihdas edilmelidir; yani bu yönetmeliğin veya tüzüğün Resmî Gazetede yayınlanan metni bulunmalıdır (Resmî Gazete yayınlanması şart olmayan bir yönetmelik ise metnin bir başka şekilde yayınlanmış olması gerekir). Eğer iptali istenen sözde tüzük veya yönetmelik, Resmî Gazetede hiçbir zaman yayınlanmamış ise, böyle bir tüzük veya yönetmelik *maddî varlıktan* mahrumdur; yani *madden yoktur*. Böyle *madden yok olan* bir tüzüğün veya yönetmeliğin ise herhangi bir hukukî sonuç doğurması, yani hukuk düzeninde herhangi bir değişiklik meydana getirebilmesi haliyle mümkün değildir.

“İdarî işlemin yokluğu (*inexistence de l’acte administratif*)” ifadesi saçma bir ifadedir. “İdarî işlem”den bahsedilebilmesi için sakat da olsa bir irade açıklamasının “var” olması gerekir. Zaten “yok” olan bir şeyin “yokluğu”ndan bahsedilmesi anlamsızdır. Bir şey ya vardır; ya da yoktur. Yok olan bir şeyin yokluğundan bahsetmek anlamsız, var olan bir şeyin yokluğundan bahsedilmesi ise yanlıştır.

Fransa’da bizim burada “maddî yokluk” dediğimiz şeye Georges Vedel ve Pierre Delvolvé, “mutlak yokluk (*inexistence absolue*)” demektedirler ve “mutlak olarak yok olan işlem”den bahsetmektedirler⁷. Bazı yazarlar da aynı anlamda “madden yok olan işlemler (*actes matériellement inexistant*)”den bahset-

6. “Maddî varlık” konusunda bkz. Gözler, *Hukukun Genel Teorisine Giriş*, op. cit., s.27-28.

7. Vedel ve Delvolvé, op. cit., c.II, s.263.

f) *Başvuru İçin Menfaat Şartı Vardır.*- Bir işlemin yok hükmünde olduğunu tespit için yapılan başvuru, herkes tarafından değil, ancak bunda menfaati olan bir kimse tarafından yapılabilir⁸⁹.

Özet

İdarî işlemlerin “hukuka aykırılığı (*illégalité*)”nın “basit hukuka aykırılıklar (*illégalités simples*)” ve “ağır hukuka aykırılıklar (*illégalités graves*)” olmak üzere iki çeşidi vardır. “Basit hukuka aykırılıklar (*illégalités simples*)”ın müeyyidesi “iptal (*annulation*)”dır. “Ağır hukuka aykırılıklar (*illégalités graves*)”ın müeyyidesi ise işlemi “yok hükmünde sayma”, yani Fransızca ifadesiyle “*nul et non avenue* (geçersiz ve meydana gelmemiş)” olduğunu ilân etmedir.

İptal ve yok hükmünde sayma aynı sonucu doğurur. İptal edilen işlem de, yok hükmünde sayılan işlem de alındığı tarihten itibaren bütün hüküm ve sonuçlarıyla ortadan kalkar. Ancak iptal ve yok hükmünde sayma arasında bazı *farlılıklar* da vardır. (1) İşlemin iptali belli bir süre geçtikten sonra istenemez iken, işlemin yok hükmünde sayılması her zaman istenebilir. (2) İptale konu olabilecek işlem belli bir süre geçtikten sonra geri alınamazken, yok hükmünde sayılan işlemler idare tarafından her zaman geri alınabilir. (3) İşlemin iptali sadece idarî yargı organlarından istenebilir iken, işlemin yok hükmünde sayılması hem idarî, hem de adlî yargı yerlerinden istenebilir. (4) İptal edilen işlemde dolayı idarî yargı yerlerinde tam yargı davası açılabilirken, yok hükmünde sayılan işlemlerden dolayı tazminat davaları sadece adlî yargı yerlerinde açılabilir.

İdarî işlemlerin “basit hukuka aykırılığı” ve “ağır hukuka aykırılığı” dışında bir de idarî işlemin “maddî yokluğu (*inexistence matérielle*)” söz konusu olabilir. Maddî yokluk hâlinde herhangi bir müeyyidenin uygulanmasına gerek yoktur; zira, böyle bir işlem herhangi bir hukukî sonuç doğurmaya elverişsizdir. Şimdi bunları bir tablo hâlinde gösterelim:

TABLO 10.2: SAKATLIK TÜRLERİ VE MÜEYYİDELERİ

SAKATLIK TÜRÜ	Basit Hukuka Aykırılık (<i>Illegalité simple</i>)	Ağır Hukuka Aykırılık (<i>Illegalité grave</i>)	Maddî Yokluk (<i>Inexistence matérielle</i>)
MÜEYYİDESI	İptal (<i>Annulation</i>)	Yok Hükmünde Sayma (<i>Nul et non avenue</i>)	Müeyyideye gerek yok.
MÜEYYİDENİN SONUCU	İşlem alındığı tarihten itibaren ortadan kalkar.	İşlem alındığı tarihten itibaren ortadan kalkar.	Madden yok olan işlemler hukuk düzeninde bir değişikliğe yol açmaz. Dolayısıyla bunlara karşı dava açılmaz.
FARKLARI	1. D. Açma Süresi	Süreye tâbidir.	Süre yoktur.
	2. Geri Alma	Süreye tâbidir.	Her zaman geri alınabilir.
	3. Görev	İdarî Yargı	İdarî Yargı + Adlî Yargı
	4. Tazminat	İdarî Yargıda	Adlî Yargıda

89. Conseil d'État, 11 Ekim 1961, *Fraenkel*, RDCE, 1961, s.554 (Nakleden: Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.433).

Bölüm 11

İDARÎ İŞLEMLERİN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1141-1151; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.739-749, Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.296-305; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.I, s.785-794; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.407-8; De Forges, *op. cit.*, s.62-65; Vlachos, *op. cit.*, s.151-153; Paul Lewalle, *Contribution à l'étude de l'application des actes administratifs unilatéraux dans le temps*, La Haye, Martinus Nijhoff, 1975, s.71-122; Isaac, *op. cit.*, s.568-591; Autexier, *op. cit.*, s.243-245; Maurer, *op. cit.*, s.231-236; Stassinopoulos, *op. cit.*, s.224-236; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.412-424; Tekin Akıllıoğlu, “Yönetel İşlemlerde Yürürlüğe Giriş Sorunu”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 12, 1979, Sayı 2, s.33-54; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.393-397; Atay, *op. cit.*, s.530-533; Yaşar, *op. cit.*, s.294-296.

Tesis, Yürürlüğe Girme, Uygulama ve Yürürlükten Kalkma.- İdarî işlemler yukarıda dokuzuncu bölümde gördüğümüz yetki, şekil ve usûl kurallarına göre tesis edilirler; sonra yürürlüğe girerler ve daha sonra uygulanırlar ve nihayet yürürlükten kalkarlar. İşte biz bu bölümde idarî işlemlerin yürürlüğe girmesini, izleyen bölümde uygulanmasını (Bölüm 12) ve daha sonraki bölümde yürürlükten kalkmasını (Bölüm 13) göreceğiz.

Yürürlüğe Girme.- İdarî işlemler, “yürürlüğe girme (*entrée en vigueur*)”lerinden itibaren “uygulanabilir (*applicables*)” hâle gelmekte, yani idare edilenlere karşı “ileri sürülebilir (dermeyeran edilebilir, *opposables*)” ve idare edilenler tarafından “başvurulabilir (*invocables*)” nitelikte olmaktadır¹. Peki ama idarî işlemler ne zaman ve nasıl yürürlüğe girmektedirler?

İlgililere Duyurma (*Publicité*). İdarî işlemler Fransa’da “*publicité*” denen bir işlemle yürürlüğe girerler. *Publicité*, “aleniyet”, “alenî hâle” getirme demektir. Ancak idarî işlemlerin yürürlüğe girmesiyle ilgili olarak Türk doktrininde bu tabir kullanılmamaktadır. O nedenle “*publicité*” tabiri yerine Türkçede “ilgililere duyurma” tabirini kullanmak daha yerinde olacaktır. Zaten Fransız hukukunda da “*publicité*”, idarî işlemleri ilgililerin bilgisine sunma ameliyesi olarak tanımlanmaktadır². O hâlde, idarî işlemlerin “ilgililerine duyurma”sıyla yürürlüğe gireceğini söyleyebiliriz.

1. Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1141.

2. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.296.

Peki ama idarî işlemlerin “ilgililerine duyurulma” işlemi nasıl olmaktadır? İdarî işlemler ilgililerine duyurulması “yayın” ve “tebliğ” olmak üzere iki değişik işlemle yapılır³. “Yayın” düzenleyici idarî işlemler, “tebliğ” ise bireysel idarî işlemlerin ilgilere duyurulması için öngörülmüş usûldür⁴. Şimdi bunları tek tek görelim. Ama önce bu bölümde izleyeceğimiz plânı verelim:

PLÂN:

- I. Düzenleyici İşlemlerin Yürürlüğe Girmesi: Yayın
- II. Bireysel İşlemlerin Yürürlüğe Girmesi
 - A. İlgilisinin Lehine Olan İşlemlerin Yürürlüğe Girmesi: İmza
 - B. İlgilisinin Aleyhine Olan İşlemlerin Yürürlüğe Girmesi: Tebliğ
- III. İdarî İşlemlerin İlgililerine Duyurulmasının ve Duyurulmamasının Sonuçları
 - A. İdarî İşlemlerin İlgililerine Duyurulmasının Sonuçları
 1. İleri Sürülebilirlik
 2. Dava Açma Süresinin Başlaması
 - B. İdarî İşlemlerin İlgililerine Duyurulmamasının Sonuçları (İmzalanmış Ama Duyurulmamış İşlemlerin Doğuracağı Sonuçlar)
 1. İdare, Yayınlanmamış Düzenleyici İşleme Dayanarak Bireysel İşlemler Yapabilir
 2. İdarenin Kendisi Duyurulmamış Bir İşlemlerle Bağlıdır
 3. Duyurulmamış İşlemlere Karşı Hiyerarşik Başvuru Yapabilir
 4. Duyurulmamış İşlemlere Karşı İptal Davası Açılabilir
- IV. İdarî İşlemlerin Geriye Yürümezliği İlkesi
 - A. İlkenin Tanımı, Niteliği, Temeli, Kapsamı ve Müeyyidesi
 1. Tanımı ve Niteliği
 2. Örnekler
 3. Temeli
 4. Kapsamı
 5. Müeyyidesi
 - B. İdarî İşlemlerin Geriye Yürümezliği İlkesinin İstisnaları
 1. Kanunla Öngörülmüş Geçmişe Etki
 2. Geri Alma Hâlinde Geçmişe Etki
 3. İptal Kararlarının Uygulanması Nedeniyle Geçmişe Etki
 4. Kolluk Alanında Kişi Güvenliği Nedeniyle Geçmişe Etki
 5. Kamu Hizmetlerinin Devamlılığı veya Hukuk Boşluğuna Engel Olunması Nedeniyle Geçmişe Etki
 6. Öngörülmüş Geçmişe Etki
 7. İnfisahî Şart Nedeniyle Geçmişe Etki
 8. İşlemin Mahiyetinden Kaynaklanan Geçmişe Etki
 - a) Onay İşlemlerinde Geçmişe Etki
 - b) Beyan Edici İşlemlerinde Geçmişe Etki
 - c) Düzeltme İşlemlerinde Geçmişe Etki

3. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.296; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.740.

4. Conseil d'État, 12 Ocak 1934, *Veuve Lacoste*, RDCE, 1934, s.66 (Nakleden: De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.740).

leyici idarî işlemlerin yürürlüğe girmesinin yayın koşuluna bağlı olduğunu söyleyebiliriz¹³.

NOT: Genel İdarî Usûl Kanun Tasarısının 34'üncü maddesine göre “düzenleyici işlemler, işlem metninde açıkça daha sonraki bir tarihte yürürlüğe gireceği belirtilmemişse yayın veya ilân tarihinde yürürlüğe girer”.

II. BİREYSEL İŞLEMLERİN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.1144-1147; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, op. cit., c.I, s.740-741; Vedel ve Delvolvé, op. cit., c.I, s.296-299; Auby ve Drago, op. cit., c.I, s.791-794; De Forges, op. cit., s.63; Vlachos, op. cit., s.151-152; Isaac, op. cit., s.578-591; Autexier, op. cit., s.243-244; Maurer, op. cit., s.231-236; Gözübüyük ve Tan, op. cit., c.I, s.415-417, c.II, s.865-876.

Bireysel idarî işlemler ne zaman yürürlüğe girer? Fransız hukukunda bu konuda şu şekilde bir ayırım yapılmaktadır:

A. İLGİLİSİNİN LEHİNE OLAN İŞLEMLERİN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ: İMZA

Fransız hukukunda ilgilisinin lehine olan, yani muhatabına haklar sağlayan bireysel idarî işlemlerin, imzalanmalarından itibaren (*dès la signature*) yürürlüğe gireceği kabul edilmektedir¹⁴. Örneğin Fransız Danıştay *Déville* davasında memur atama işleminin imzalanmasından itibaren yürürlüğe girdiğine karar vermiştir¹⁵. Burada şuna işaret edelim ki, bireysel işlemin yürürlüğe girmesiyle o işleme karşı dava açma süresini karıştırmamak gerekir. “Öğrenme hâli (*connaissance acquise*)” hariç, dava açma süresi, kararın muhatabı açısından “tebliğ”, üçüncü kişiler açısından “yayın” veya “ilân” ile başlar.

B. İLGİLİSİNİN ALEYHİNE OLAN İŞLEMLERİN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ: TEBLİĞ

Fransız hukukunda ilgilisinin aleyhine olan bireysel idarî işlemler ilgililerine “tebliğ (*notification*)” edilmesiyle yürürlüğe girerler¹⁶. Örneğin Fransız Danıştay *Dame Lefranc* kararında¹⁷ bir memurun azli için, *Dme Sylvestre* ka-

13. Conseil d'État, Section, 25 Ocak 1974, *Jean et autres*, RDCE, 1974, s.60 (Nakleden: Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.1140).

14. Conseil d'État, Section, 19 Aralık 1952, *Dlle Mattei*, RDCE, 1952, 594 (Nakleden: Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.1144).

15. Conseil d'État, Section, 10 Ocak 1958, *Déville*, RDCE, 1958, s.27 (Nakleden: Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.1144). Benzer kararlar için bkz. Conseil d'État, Assemblée, 14 Mayıs 1954, *Clavel*, RDCE, 1954, s.270; Conseil d'État, Section, 24 Şubat 1967, *de Maistre*, RDCE, 1967, s.91 (Nakleden: Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.1144).

16. Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.1144.

17. Conseil d'État, 28 Kasım 1952, *Dme Lefranc*, RDCE, 1952, s.434 (Nakleden: Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.1144).

Bölüm 12

İDARÎ KARARLARIN İCRASI

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1171-803-806; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.320-326; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.763-774; Rivero, *op. cit.*, s.94-96; Peiser, *op. cit.*, s.40-42; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.414-421; Vlachos, *op. cit.*, s.162-165; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.104-105; Bénéoit, *op. cit.*, s.550-565; De Forges, *op. cit.*, s.68-71; Autexier, *op. cit.*, s.287-298; Ricci, *op. cit.*, s.67-68; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.426-439; Günday, *op. cit.*, s.124-125; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.1074-1079; Özay, *op. cit.*, s.342-346; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.404-409; Yaşar, *op. cit.*, s.314-316; Karahanoğulları, *İdarenin Hukukla Kavranması*, *op. cit.*, s.312-322. Bu konuda yeni bir çalışma olarak: Hayrettin Yıldız, *İdarenin Resen İcra Yetkisi*, Ankara, Seçkin, 2019.

PLÂN:

I. İdarî Kararın Muhatapları Tarafından Kendiliğinden İcrası: Gönüllü İcra

A. İdarî Müeyyideler

B. Cezaî Müeyyideler

II. İdarî Kararların Adli Makamlar Tarafından İcrası: Adli İcra

III. İdarî Kararların İdare Tarafından İcrası: Re'sen İcra

A. Cebir Kullanmaksızın Re'sen İcra

B. Cebir Kullanarak Re'sen İcra (Cebri İcra)

1. Kural: İdarenin Cebri İcra Yetkisi Yoktur

2. İstisna: Acil ve Olağanüstü Durumlar

IV. İdarî Kararların Müeyyideleri

A. Cezaî Müeyyideler

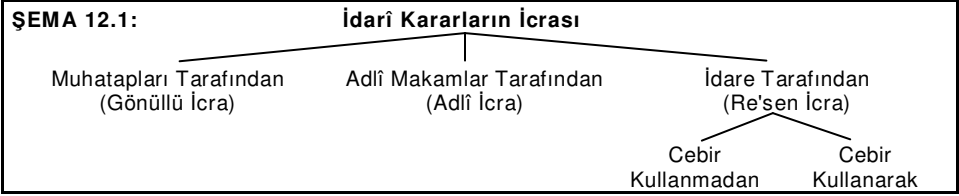
B. İdarî Müeyyideler

İdarî Kararın İcrası (Uygulanması) Ne Demektir? İcra-İcraillik Ayrımı.- İdarî kararın “uygulanması” veya diğer bir ifadeyle “icra (*exécution*)”sı, o kararın “icraî (*exécutoire*)” nitelikte olması demek değildir. Yukarıda gördüğümüz gibi idarî kararlar “icraî” niteliktedir. Bir idarî kararın *icraî* nitelikte olması onun ilgilisi tarafından kabul edilmesine gerek olmaksızın hukukî sonuçlar doğurması anlamına gelir. Ancak bu sonuçlar, maddî (fizikî) âlemde değil, *hukuk âleminde* ortaya çıkar. Dolayısıyla hukuk âleminde doğmuş bu sonuçların daha sonra *maddî aleme* aktarılması, yani yaratılan *hukukî* durumun *filî* hâle dönüştürülmesi gerekir¹. İşte bir idarî kararın hukuk âleminde ortaya çıkan sonuçlarının maddî aleme aktarılmasına, o kararın “uygulanması” veya “icra

1. Rivero, *op. cit.*, s.95.

(*exécution*)”sı denir. Örneğin fakülte idaresinin öğrenciye bir dönem okuldan uzaklaştırma cezası verdiğini düşünelim. Bu kararın alınması ve ilgiliye tebliğ edilmesiyle bu karar sonuçlarını hukuk âleminde kendiliğinde doğurur. Bu husus, o kararın icraî olması anlamına gelir. Ancak hukuk âlemindeki bu sonucun maddî âleme aktarılması, yani öğrencinin fiilen okul binasına girmemesi gerekir. Bu ise o kararın “icra” edilmesi anlamına gelir.

Bir idarî karar nasıl icra edilir? Bir idarî kararın icrası üç şekilde olur: Bir idarî karar, idare edilen tarafından kendiliğinden veya mahkeme tarafından ve yahut idare tarafından icra edilir. İdarî kararların icrası şematik olarak şu şekilde gösterilebilir:

I. İDARÎ KARARIN MUHATAPLARI TARAFINDAN KENDİLİĞİNDEN İCRASI: GÖNÜLLÜ İCRA

İdarî kararlar çoğunlukla muhatapları tarafından gönüllü olarak uygulanırlar. Kararın muhatabı olan kişiler, çoğunlukla karara karşı direnmezler ve kararın gereğini yerine getirirler; ona uyarlar. Örneğin idare, kendi personeline hizmet binasına, belirli bir kıyafetle girilmesini yasaklamış ise genellikle ilgili kişiler bu yasağa kendiliğinden uyarlar. Çünkü aksi takdirde idare, uymayanlara disiplin cezası uygular. Diğer bir örnek: Yıkılmaya yüz tutmuş bir evin yıktırılması için belediye karar alır, evin sahibine tebliğ eder; evin sahibi, bunun üzerine kendi evini yıkar veya yıktırır. Diğer bir örnek: Böylece idarî karar uygulanmış olur.

İdarî kararların muhatapları tarafından yerine getirilmesine, “kendiliğinden uyma” veya “gönüllü icra (*exécution volontaire*)” ismi verilebilir². Şüphesiz idare edilenlerin idarî kararlara “gönüllü” olarak uymasının altında çeşitli sebepler yatabilir. İdare edilen kişi, haklarındaki idarî kararlara seve seve değil, çoğunlukla “müeyyide korkusu (*crainte de la sanction*)” yüzünden uyarlar³. Dolayısıyla “kendiliğinden uyma” veya “gönüllü icra”, aslında müeyyide korkusundan uyma veya icra demektir. Bu nedenle burada aslında, idarî kararların uygulanması desteklemek için öngörülmüş olan cezaî ve idarî müeyyideleri görmek gerekir. Biz bu müeyyideleri biraz aşağıda IV nolu başlık altında ayrıca inceleyeceğiz. Bu konuda oraya (s.1195-1205) bakılabilir.

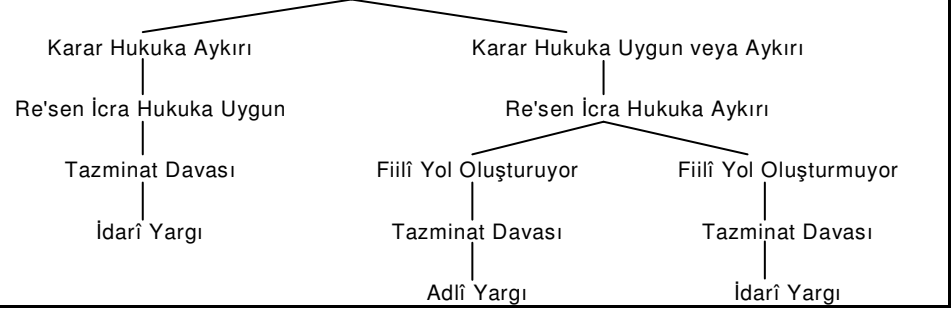
2. Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.415.

3. Rivero, *op. cit.*, s.95.

karşılık, eğer cebrî uygulama sonucu kişinin mülkiyet hakkına veya bir temel hak ve hürriyetine müdahale edilmemiş ise, tazminat istemi konusunda görevli yargı kolu idarî yargıdır²⁵.

Burada ayrıca şunu belirtelim ki, idarenin hukuka aykırı bir kararı hukuka uygun olarak cebren icra etmesi durumunda da, cebrî icradan dolayı sorumluluğu doğabilir. Şöyle ki, idarenin hukuka uygun bir şekilde cebren icra ettiği karar daha sonra idare mahkemesi tarafından iptal edilirse, idare bu kararın uygulanmasından hakları muhtel olan kişinin zarar ve ziyanını tazmin etmek zorunda kalır. Bu nedenle Fransız idare hukukunda “idare kararlarını her riski ve tehlikeyi kendi üstüne alarak icra eder (*l'administration exécute ses décisions à ses risques et périls*)” denmektedir²⁶.

ŞEMA 12.2: Re'sen İcra Hukuka Aykırılığın Müeyyidesi

IV. İDARİ KARARLARIN MÜEYYİDELERİ

İdarî kararlara, bu kararların muhataplarının uymasını sağlamak için çeşitli müeyyideler öngörülmektedir. Bu müeyyideleri “cezaî müeyyideler” ve “idarî müeyyideler” olmak üzere ikiye ayırabiliriz²⁷.

A. CEZAÎ MÜEYYİDELER

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1172; Rivero, *op. cit.*, s.96; Ricci, *op. cit.*, s.68; Bénéoit, *op. cit.*, s.551-552.

İdare edilenlerin idarî kararlara uymasını sağlamak için çeşitli “cezaî müeyyideler (*sanctions pénales*)”in de öngörülmesi mümkündür²⁸. Cezaî müeyyi-

25. Conseil d'État, 21 Temmuz 1949, *Wolff*, RDCE, 1949, s.614 (Nakleden: Long *et al.*, *op. cit.*, s.71).

26. Long *et al.*, *op. cit.*, s.71. Bu özdeyişle ifade ilke Fransız Danıştayının 27 Şubat 1903 tarihli *Zimmermann* kararında ortaya konulmuştur (Conseil d'État, 27 Şubat 1903, *Zimmermann*, RDCE, 1903, s.180 (Nakleden: Long *et al.*, *op. cit.*, s.71). Aynı özdeyiş daha basit bir şekilde “idare her riski ve tehlikeyi alarak davranır (*l'administration agit à ses risques et périls*)” diye de açıklanmaktadır.

27. Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.427; Yaşar, *op. cit.*, s.315-316.

28. Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.1172; Rivero, *op. cit.*, s.96; Ricci, *op. cit.*, s.68; Bénéoit, *op. cit.*, s.551-552.

Bölüm 13

İDARÎ İŞLEMLERİN SONA ERMESİ

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1151-1171; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.774-784, Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.305-319; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.409-414; Bénéoit, *op. cit.*, s.566-570; De Forges, *op. cit.*, s.65-68; Rivero, *op. cit.*, s.99-101; Auby ve Drago, *op. cit.*, c.II, s.351-354; Ricci, *op. cit.*, s.66-67; Vlachos, *op. cit.*, s.153-162; Sayagués Laso, *op. cit.*, c.II, s.515-528; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.439-466; Günday., *op. cit.*, s.180-183; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.1084-1087; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.410-423; Atay, *op. cit.*, s.465-492; Yaşar, *op. cit.*, s.300-314; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.445-479; Erdoğan Bülbül, *İdari İşlemlerin Yürürlükten Kaldırılması*, İstanbul, Beta, 2011.

Yukarıda onbirinci bölümde idarî işlemlerin yürürlüğe girmesini gördük. Bu bölümde ise idarî işlemlerin sona ermesini göreceğiz. Önce bu bölümde izleyeceğimiz plânı verelim:

PLÂN:

I. İdarî İşlemi İdarenin İradesi Dışında Sona Erdiren Sebepler

- A. İptal
- B. Sürenin Dolması
- C. İnfisahî Şartın Gerçekleşmesi
- D. Maddî Sebepler

II. İdarî İşlemi İdarenin İradesine Bağlı Olarak Sona Erdiren Sebepler

A. İlga

1. Genel Olarak (Tanımı, Çeşitleri, Yetki, Şekil ve Usûl)
2. Hangi İşlemler İdare Tarafından İlga Edilebilir?
 - a) Düzenleyici İşlemlerin İlgası
 - b) Bireysel İşlemlerin İlgası
 - aa) Hak Yaratıcı Olmayan Bireysel İşlemlerin İlgası
 - bb) Hak Yaratıcı Bireysel İşlemlerin İlgası

B. Geri Alma

1. Geri Alma Konusunda Türk Doktrini
2. Geri Alma Konusundaki Danıştay Kararları
3. Geri Almanın Tanımı, Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması, Geri Almada Yetki, Usûl, Şekil ve Geri Almanın Sonuçları
4. Hangi İşlemler İdare Tarafından Geri Alınabilir?
 - a) Düzenleyici İşlemlerin Geri Alınması
 - b) Bireysel İşlemlerin Geri Alınması
 - aa) Hukuka Uygun Bireysel İdarî İşlemlerin Geri Alınması
 - bb) Hukuka Aykırı Bireysel İdarî İşlemlerin Geri Alınması
5. Geri Alma Şartları (*Dame Cachet* Kararı)
6. Geri Alma Süresi
7. Zımnî Kabul Kararlarının Geri Alınması
8. Üst Makam Tarafından Geri Alma

C. Hak Yaratıcı Olan ve Olmayan İşlemler

1. Ayrımın Önemi
2. Kazanılmış Hak Kavramı
3. Hak Yaratıcı İşlem Kavramı
4. Hak Yaratıcı Olmayan İşlemler
5. Kazanılmış Haklara Saygı İlkesi Konusunda Danıştay Kararları
6. Kazanılmış Haklara Saygı İlkesi Konusunda AYİM Kararları
- D. Koşulların Değişmesi Sonucu İdarenin İlga veya Geri Alma Yükümlülüğü
 1. Koşulların Değişmesinin Düzenleyici İşlemler Üzerindeki Etkisi
 2. Koşulların Değişmesinin Bireysel İşlemler Üzerindeki Etkisi
 3. Koşulların Değişmesi İddiasını İleri Sürme Biçimleri

Terminoloji.- Biz burada “idarî işlemlerin sona ermesi (*disparition des actes administratifs*¹, *extinction des actes administratifs*)²” tabirini kullanıyoruz. Bazı yazarlar ise bu tabir yerine “idarî işlemlerin yürürlükten çıkması (*sortie de vigueur des actes administratifs*)³, “idarî işlemlerin etki süresi (*durée des effets des actes administratifs*)⁴, “İdarî işlemlerin etkilerinin sona ermesi (*fin des effets de la décision*)⁵, “idarî işlemlerin yürürlüğünün sonu (*fin de vigueur des actes administratifs*)⁶, “idarî işlemlerin hukukî değerinin kaybı (*perte de la valeur juridique des actes administratifs*)⁷, “idarî işlemlerin geri alınması ve ilga edilmesi (*retrait et abrogation des actes administratifs*)⁸ ifadelerini kullanmaktadırlar. Eğer bu bölümde sadece “geri alma” ve “ilga” incelenmeyecek, aynı zamanda idarî işlemin yürürlüğüne son veren diğer sebeplere de yer verilecekse, Fransız doktrininde birçok yazar tarafından kullanılan “idarî işlemlerin yürürlükten çıkması (*sortie de vigueur des actes administratifs*)⁹ tabiri yanlıştır. Diğer tabirler ise, aralarında ifade farklılığı olmakla birlikte aynı anlama gelmektedir. Biz bu tabirler arasında “idarî işlemlerin sona ermesi” tabirini seçtik.

Sona Erme Sebepleri.- İdare tarafından belli bir zamanda tesis edilen bir idarî işlemin “sonsuzca kadar (*ad aeternum*)” yürürlükte kalması ve hüküm ve sonuçlarını doğurmaya devam etmesi eşyanın tabiatına aykırıdır. İdarenin işlemleri de çok çeşitli sebeplerle etkisini yitirmekte, hüküm ve sonuçlarını kaybetmekte ve ortadan kalkmaktadır. İşte bu bölümde idarî işlemlerin hüküm ve sonuçlarını sona erdiren bu sebepleri incelemeye çalışacağız. Ama öncelikle bu sebeplerin bir tasnifini yapmak gerekir.

1. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet bu tabiri kullanıyor (*Traité, op. cit.*, c.I, s.775).

2. Sayagués Laso bu tabiri kullanıyor (*op. cit.*, c.I, s.775).

3. Örneğin Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1151; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.409; Vlachos, *op. cit.*, s.153.

4. Örneğin Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.305.

5. Örneğin Rivero, *op. cit.*, s.99.

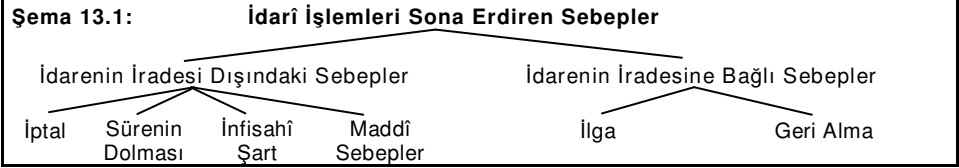
6. Örneğin Ricci, *op. cit.*, s.66.

7. Benoît, *op. cit.*, s.566;

8. Örneğin De Forges, *op. cit.*, s.65.

9. Örneğin Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.1151; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.409; Vlachos, *op. cit.*, s.153.

İdarî işlemleri sona erdiren sebepler öncelikle “idarenin iradesi dışındaki sebepler” ve “idarenin iradesine bağlı sebepler” olmak üzere ikiye ayrılabilir. İdarenin iradesi dışındaki sebepleri de kendi içinde “fiilî sebepler”, “iptal” ve “kendiliğinden sona erme” olmak üzere üç gruba ayırabiliriz. İdarenin iradesine bağlı sebepler ise “ilga” ve “geri alma” olmak üzere iki tanedir.

Şimdi bu sebepleri yukarıdaki sistem dahilinde tek tek inceleyelim:

I. İDARÎ İŞLEMİ İDARENİN İRADESİ DIŞINDA SONA ERDİREN SEBEPLER

Bir idarî işlem, idarenin iradesi dışında çok değişik sebeplerle sona erebilir. Bu sebepleri “iptal”, “sürenin dolması”, “infisahî şartın gerçekleşmesi” ve “maddî sebepler” olarak dört guruba ayırıp inceleyebiliriz.

A. İPTAL

İdarî işlemi idarenin iradesi dışında sona erdiren birinci ve en yaygın sebep, “iptal (*annulation*)”dır¹⁰. İptal, idarî işlemin bir mahkeme kararıyla geriye yürür bir şekilde, yani alındığı tarihten itibaren bütün hüküm ve sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasıdır. İptal hakkında daha fazla bilgi için idarî yargı kitaplarına bakılmalıdır.

B. SÜRENİN DOLMASI

İdarî işlemi idarenin iradesi dışında sona erdiren diğer bir sebep, “sürenin dolması (*expiration du délai*)”dır¹¹. İdarî işlemler kural olarak belirli bir süre için değil, bir süre sınırlaması olmaksızın yürürlüğe konurlar. Bununla birlikte bir idarî işlem, kendisinin belirli bir süre içinde (örneğin altı ay boyunca veya bir yıl boyunca) veya kendi tespit ettiği bir tarihe kadar (örneğin 31 Aralık 2001 tarihine kadar) uygulanacağını öngörebilir. Böyle bir durumda öngörülen sürenin dolması ve öngörülen tarihe gelmesi idarî işlemi kendiliğinden yürürlükten kaldırır. Sürenin dolması veya öngörülen tarihe gelmesi idarî işlemi geleceğe yönelik olarak ortadan kaldırır¹². Örneğin bir yıllık süre için verilmiş işletme ruhsatı bu sürenin dolmasıyla kendiliğinden sona erer. Keza, bir yaban-

10. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.775.

11. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.775; Vlachos, *op. cit.*, s.153.

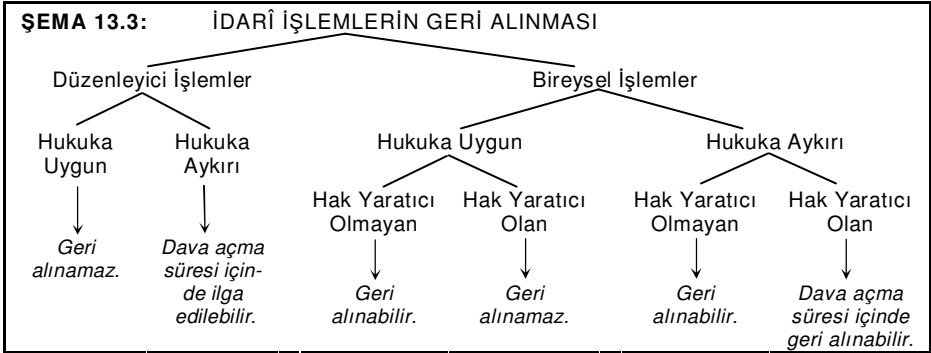
12. Vlachos, *op. cit.*, s.153.

zenleyici işlemler hukuka uygun iseler idare tarafından kural olarak geri alınmazlar; hukuka aykırı iseler, kesinleşmeden önce (iptal davası açma süresi içinde) geri alınabilirler.

(3) *İşlem, hak yaratıcı bir işlem midir?*- Üçüncü olarak bir işlemin geri alınıp alınmayacağı, onun “hak yaratıcı bir işlem (*acte créateur de droits*)” olup olmadığına bağlıdır. Hak yaratıcı olmayan bireysel işlemler her zaman geri alınabilir. Hak yaratıcı bireysel işlemler ise ancak hukuka aykırı olmaları şartıyla dava açma süresi içinde geri alınabilir.

Sonuç olarak, düzenleyici işlemlere ilişkin olarak şunları söyleyebiliriz: Bunlar hukuka uygun iseler geri alınmazlar; hukuka aykırı iseler dava açma süresi içinde ilga edilebilir ve geri alınabilirler. Bireysel işlemlere ilişkin olarak da şunları söyleyebiliriz: Hukuka uygun bireysel işlemler hak yaratıcı nitelikte iseler geri alınmazlar; bu nitelikte değilse geri alınabilirler. Hukuka aykırı bireysel işlemler ise hak yaratıcı nitelikte değilse geri alınabilirler; ama hak yaratıcı nitelikteyse ancak dava açma süresi içinde geri alınabilirler.

Şimdi aşağıda hangi tür idarî işlemlerin geri alınabileceği sorusuna yukarıdaki üç hususu göz önünde tutarak, çeşitli ayrımlar ve alt ayrımlar yaparak daha ayrıntılı olarak cevaplayacağız. Ama önce, kolayca takip edilebilmeleri için, bu ayrımları bir şema hâlinde gösterelim:

Yukarıda belirtildiği gibi hangi işlemlerin idare tarafından geri alınabileceği sorusuna verilecek cevap öncelikle söz konusu işlemin bir düzenleyici işlem olup olmamasına göre değişir.

a) *Düzenleyici İşlemlerin Geri Alınması*

Yukarıda gördüğümüz gibi, “düzenleyici işlemler (*actes réglemen-taires*)”, yetkili makam tarafından her zaman ilga edilebilir. Ancak aynı şeyi “geri alma” için söyleyemeyiz. Zira ilga işlemi geleceğe yönelik olarak ortadan kaldırırken, “geri alma” işlemi alındığı tarihten itibaren yürürlükten kaldırmaktadır. Dolayısıyla düzenleyici işlemlerin geri alınması “idarî işlemlerin geriye yürümemesi

tarihinde bitirerek iç hastalıklar uzmanı unvanını kazanmıştır. Tabip subay, 18 Aralık 2000 tarihinde Hava Kuvvetleri Komutanlığına başvurarak yapmış olduğu lisansüstü eğitim nedeniyle kendisine kıdem verilmesini talep etmiş, Hava Kuvvetleri Komutanlığı bu başvuruyu Subay Sicil Yönetmeliğinin 116'ncı maddesinin b fıkrasının beşinci bendinde öngörülen mevcut sicil notunun 90 ve daha üstü olması şartına uymadığı gerekçesiyle reddetmiştir. Bunun üzerine ilgili subay Askerî Yüksek İdare Mahkemesi iptal davası açmış ve kendisine uygulanan Yönetmelik hükmünün 18 Ağustos 2000 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdiğini, değişiklikten önceki Yönetmelik hükmüne göre sicil notu olarak 75 notunun arandığını, eski yönetmelik döneminde öğrenime başladığını ve o nedenle kendisine eski yönetmeliğin uygulanması gerektiğini ileri sürerek işlemin iptalini istemiştir. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi davacıya hak vererek, davacıya eski yönetmelik hükmünün uygulanması gerektiğine, “*ortada gerçek anlamda bir kazanılmış hak olmasa da, idare hukuku deyimiyle ‘müesses bir durum’ olduğu*”na karar vermiştir³⁰⁹.

D. KOŞULLARIN DEĞİŞMESİ SONUCU İDARENİN İLGA VEYA GERİ ALMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.689-695, 1152; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.317-319; Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.775, 783-784; Long *et al.*, *op. cit.*, s.274-281; De Vlachos, *op. cit.*, s.153-154.

Bir idarî işlemin sebep unsuru oluşturan maddî veya hukukî olay ve durumlar zaman içinde değişebilir veya ortadan kalkabilir. Acaba bu durumda idarî işlem hukuka aykırı hâle gelir mi? İdare böyle bir işlemi, bu sebeple ilga edebilir veya geri alabilir mi? Dahası idare böyle bir işlemi ilga etmek veya geri almakla yükümlü müdür? İşte bu sorunlar Fransız idare hukukunda “koşulların değişmesi (*changement des circonstances*)” başlığı altında incelenmektedir³¹⁰.

Koşulların değişmesinin idarî işlem üzerindeki etkisi oldukça önemli bir konudur; çünkü idarî işlemin ilgisine duyurulmasından (tebliğ, yayın, ilân) itibaren dava açma süresi (60 gün) içinde dava açılmamış ise bu işlem kesinleşmekte ve işlemde zarar gören kişilerin bu işleme karşı bir daha iptal davası açmaları normalde mümkün olmamaktadır³¹¹. Acaba böyle bir durumda, ilgili kişilerin, işlemin dayandığı fiilî veya hukukî koşulların değiştiğinden bahisle idareden söz konusu işlemi değiştirmesini, ilga etmesini veya geri almasını istemeleri mümkün müdür? İdare bu istekleri yerine getirmekle yükümlü müdür?

309. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Birinci Dairesi, 24 Nisan 2001 Tarih ve E.2001/163, K.2001/839 Sayılı Karar, *Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 16, s.406-411, 410.

310. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.317-319; Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.775, 783-784; Long *et al.*, *op. cit.*, s.274-281; De Vlachos, *op. cit.*, s.153-154.

311. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.317.

Bölüm 14

DÜZENLEYİCİ İDARÎ İŞLEMLER

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.649-196; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.139-169; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.70-80; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.49-60, 326-370; De Forges, *op. cit.*, s.36-47; Vlachos, *op. cit.*, s.167-175; Rivero, *op. cit.*, s.67-70; Stassinopoulos, *op. cit.*, s.62-64; Dupuis ve Guédon, *op. cit.*, s.123-132; Maryvonne Hecquard-Théron, *Essai sur la notion de réglementation*, Paris, LGDJ, 1977, *passim*; Jean-Marie Rainaud, *La distinction de l'acte réglementaire et de l'acte individuel*, Paris, LGDJ, 1966, *passim*; Gözler, *Türk Anayasa Hukuku, op. cit.*, s.621-806; Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku, op. cit.*, s.229-249; Onar, *op. cit.*, c.I, s.370-398; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.94-132; Günay, *op. cit.*, s.110-117; Giritli et al., *op. cit.*, s.186-202; Özay, *op. cit.*, 1994, s.381-385; Zabunoğlu, *op. cit.*, c.I, s.425-462; Atay, *op. cit.*, s.65-98; Yaşar, *op. cit.*, s.93-101; Yıldırım et al., *op. cit.*, s.409-421; Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, *op. cit.*, s.58-78; Karahanoğulları, *op. cit.*, s.176-184; Turan Güneş, *Türk Pozitif Hukukunda Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1965, *passim*; Burak Öztürk, *Fransız ve Türk Hukukunda İdarenin Düzenleme Yetkisinin Kapsamı*, Ankara, Yetkin, 2009, *passim*.

Bu kısmın başında (*supra*, s.720, 767-769) açıkladığımız gibi idarî işlemler, “tek-yanlı işlemler” ve “iki-yanlı işlemler” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İdarenin tek yanlı işlemleri de kendi içlerinde “bireysel idarî işlemler” ve “düzenleyici idarî işlemler” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bireysel idarî işlemleri yukarıda altıncı bölümde gördük. Şimdi bu bölümde de “düzenleyici idarî işlemleri” göreceğiz.

Düzenleyici İdarî İşlemlerin Tanımı.- “Düzenleyici idarî işlemler (*actes réglementaires*)”ın tanımını aslında yukarıda “bireysel idarî işlemler – düzenleyici işlemler” ayrımını incelediğimiz yerde gördük (*supra*, s.769-772). Hatırlanacağı üzere düzenleyici işlemleri şu şekilde tanımlamıştık: *Düzenleyici işlemler, genel ve kişilik-dışı nitelikte olan tek yanlı idarî işlemlerdir*¹. Düzenleyici işlemler, maddî kriter bakımından, yani içerikleri itibarıyla, kanunlara benzerler². İdare, düzenleyici işlemlerle kurallar (normlar) koyar. Bu açıklamadan

1. Vlachos, *op. cit.*, s.129; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.121; De Forges, *op. cit.*, s.36.

2. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.625-626; De Forges, *op. cit.*, s.36.

da anlaşılacağı üzere, düzenleyici idarî işlemlerin bireysel idarî işlemlere nazaran iki ayırıcı özelliği vardır. (1) Düzenleyici işlemler, “genel nitelikte (*caractère général*)”dir³. (2) Düzenleyici işlemler, “kişilik-dışı nitelikte (*caractère impersonel*)”dir⁴. Kişilik-dışı olma özelliği bakımından önemli olan şey, işlemin muhataplarının sayısı değil, bunların ismen belirlenmemiş olmasıdır⁵. Bir idarî işlemin muhatabı olan kişi, ismen değil de, sıfatı veya görevi itibarıyla belirlenmiş ise, o işlem neticede bir kişiye uygulanacak olsa bile bu işlem, bir düzenleyici işlemdir⁶. Örneğin tek bir kişi tarafından işgal edilen makamlara (Cumhurbaşkanı İdarî İşler Başkanı, Genelkurmay Başkanı, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri, vs.) ilişkin yapılan bir işlem veya bunlara verilen bir yetki, gerçeklikte ismen bilinen tek bir kişiyi ilgilendiriyor olsa da, bu işlem, o kişinin ismi geçmedikçe, bir bireysel idarî işlem değil, düzenleyici idarî işlemdir.

Danıştay Kararları.- Danıştay Sekizinci Dairesi 6 Kasım 1997 tarih ve E.1997/5284, K.1997/3211 sayılı kararıyla, özel okullar giriş sınavında sorulan soruların, düzenleyici işlem niteliğinde olduğuna karar vermiştir⁷. Danıştay Altıncı Dairesi 4 Şubat 1992 tarih ve E.1991/532, K.1992/447 sayılı kararıyla⁸; Danıştay İdarî Dava Daireleri Genel Kurulu da 27 Mart 1998 tarih ve E.1996/768, K.1998/164 sayılı kararıyla⁹ imar planlarının düzenleyici işlem niteliğinde işlemler olduğuna karar vermiştir.

Çeşitleri ve Plân.- Türk hukukunda “kanun hükmünde kararname”, “tüzük” ve “yönetmelik” olmak üzere üç tane düzenleyici işlem vardır. Burada esas itibarıyla bunları göreceğiz. Ancak bundan önce bu konuya bir başlangıç olarak idarenin “düzenleme yetkisi (*pouvoir réglementaire*)”ni görmek uygun olacaktır. Kanun hükmünde kararname, tüzük ve yönetmelikleri gördükten sonra da, “adsız düzenleyici işlemleri”, daha sonra da “idarenin düzenleyici işlemleri arasındaki hiyerarşi sorunu”nu göreceğiz Bundan sonra adliye mahkemelelerinin düzenleyici işlemlerin hukuka uygunluğunu inceleyip inceleyemeyecekleri sorununu ve Fransa’da düzenleyici idarî işlemleri inceleyeceğiz. Buna göre bu bölümde plânımız şu şekilde olacaktır:

-
3. Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.121; De Forges, *op. cit.*, s.36.
 4. Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.121; De Forges, *op. cit.*, s.36; Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.525; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.627.
 5. Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.525; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité*, *op. cit.*, c.I, s.627.
 6. Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.525; De Forges, *op. cit.*, s.37.
 7. Danıştay Sekizinci Dairesi, 6 Kasım 1997 Tarih ve E.1997/5284, K.1997/3211 Sayılı Karar (*Kazanıcı İçtihat Bilgi Bankası*, Erişim: 2002).
 8. Danıştay Altıncı Dairesi, 4 Şubat 1992 Tarih ve E.1991/532, K.1992/447 Sayılı Karar (*Kazanıcı İçtihat Bilgi Bankası*, Erişim: 2002).
 9. Danıştay İdarî Dava Daireleri Genel Kurulu, 27 Mart 1998 Tarih ve E.1996/768, K.1998/164 Sayılı Karar (*Kazanıcı İçtihat Bilgi Bankası*, Erişim: 2002).

PLÂN:

- I. İdarenin Düzenleme Yetkisi
- II. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri (Olağan Dönem)
- III. Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri
- IV. Yönetmelikler
- V. Yürütme Organının Diğer Düzenleyici İşlemleri: “Adsız Düzenleyici İşlemler”
- VI. Eski Dönemden Kalan Düzenleyici İşlemler
 - A. Kanun Hükümünde Kararnameler
 - B. Tüzükler
 - C. Bakanlar Kurulu veya Başbakanlık Tarafından Çıkarılan Yönetmelikler ve Diğer Düzenleyici İşlemler Hakkında Bir Açıklama
- VII. Düzenleyici İdarî İşlemler Arasında Hiyerarşi Sorunu
- VIII. Adliye Mahkemeleri İdarenin Düzenleyici İşlemlerinin Hukuka Uygunluğunu İnceleyebilirler mi?
- IX. Fransa’da İdarenin Düzenleyici İşlemleri

Şimdi bu plana göre idarenin düzenleyici işlemlerini görelim:

I. İDARENİN DÜZENLEME YETKİSİ

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.649-196; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.139-169; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.326-370; De Forges, *op. cit.*, s.36-47; Rivero, *op. cit.*, s.67-70; Stassinopoulos, *op. cit.*, s.62-64; Hecquard-Théron, *op. cit.*, s.1-78; Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku, op. cit.*, s.245-247; Onar, *op. cit.*, s.370-378; Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.94-105; Günday, *op. cit.*, s.223-232; Özay, *op. cit.*, s.382-385; Giritli et al., *op. cit.*, s.188-193; Güneş, *Türk Pozitif Hukukunda Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri, op. cit.*, s.49-99; Burhan Kuzu, *Yürütme Organının Düzenleme Yetkisi ve Güçlendirilmesi Eğilimi*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1987; Ragıp Sarıca, *Türkiye’de İcra Uzunun Tanzim Salâhiyeti*, İstanbul, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, 1943; Lütfi Duran, “İdare Alanının Düzenlenmesinde Teşriî ve Tanzimî Tasarrufların Sınırı”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 30, 1964, Sayı 3-4, s.466-492; Turgut Tan, “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Yürütmenin Düzenleme Yetkisi”, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1987, Cilt 3, s.203-216; Onur Karahanoğulları, *İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdarî İşlemler*, Ankara, Turhan, 2011, s.67-74; Yeliz Şanlı Atay, *Türk İdare Hukukunda Adsız Düzenleyici İşlemler*, Ankara, TODAİE Yayınları, 2011, s.82-114; K. Burak Öztürk, *Fransız ve Türk Hukukunda İdarenin Düzenleme Yetkisinin Kapsamı* Ankara, Yetkin, 2009, s.143-150; Emre Akbulut, *Türk İdare Hukukunda Kanunu İdare İlkesi*, İstanbul, Beta, 2013, s.20-21, 72-87.

Düzenleme Yetkisinin Tanımı.- İdarenin düzenleyici işlem yapma yetkisine kısaca “düzenleme yetkisi (*pouvoir réglementaire*)” denir. O hâlde *düzenleme yetkisini, idarenin genel ve kişilik-dışı idarî işlemler yapma yetkisi* olarak tanımlayabiliriz¹⁰.

Burada sırasıyla idarenin düzenleme yetkisinin kaynağını, niteliklerini, mecburiliği sorununu ve idarenin düzenleme alanını göreceğiz. Plânımız şu şekilde olacaktır:

10. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.328.

PLÂN:

- A. İdarenin Düzenleme Yetkisinin Kaynağı
 1. Düzenleme Yetkisi Anayasadan Kaynaklanabilir
 2. Düzenleme Yetkisi Kanundan Kaynaklanabilir
 3. Düzenleme Yetkisi Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinden Kaynaklanabilir
 4. İdarenin Kanundan Kaynaklanmayan Bir Düzenleme Yetkisi Olabilir mi?
 - a) Düzenleme Yetkisinin Eşyanın Tabiatından Kaynaklanabileceği Görüşü
 - b) Türk Yargı İçtihatlarına Göre İdarenin Düzenleme Yetkisinin Kaynağı
 - c) Görüşümüz
- B. İdarenin Düzenleme Yetkisinin “*Intra Legem*” Niteliği: Düzenleyici İşlemlerin Kanuna Uygun Olması Özelliği
- C. İdarenin Düzenleme Yetkisinin “*Secundum Legem*” Niteliği: Düzenleyici İşlemlerin Kanuna Dayanması Özelliği
- D. İdarenin Düzenleme Yetkisinin Mecburîliği Sorunu
- E. İdarenin Düzenleme Alanı

Şimdi bu plân dâhilinde idarenin düzenleme yetkisi konusunu görelim:

A. İDARENİN DÜZENLEME YETKİSİNİN KAYNAĞI

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.650-651, 663-665; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.140-146; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.352-361; De Forges, *op. cit.*, 38; Stassinopoulos, *op. cit.*, s.62; Hecquard-Théron, *op. cit.*, s.79-104; Güneş, *Türk Pozitif Hukukunda Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri, op. cit.*, s.49-98; Kuzu, *Yürütme Organının Düzenleme Yetkisi, op. cit.*, s.41-49; Özbudun, *op. cit.*, s.245-247; Giritli *et al.*, *op. cit.*, s.188-192.

Öncelikle idarenin düzenleme yetkisinin kaynağı nedir? Yani idare, düzenleme yetkisini nereden almaktadır? İdarenin düzenleme yetkisinin tartışması olarak üç kaynağı vardır: İdarenin düzenleme yetkisi, birinci olarak, Anayasadan; ikinci olarak kanundan ve üçüncü olarak Cumhurbaşkanlığı kararnamesinden kaynaklanabilir. İdarenin Anayasadan, kanundan veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinden kaynaklanmayan bir düzenleme yetkisinin olup olamayacağı hususu ise tartışmalıdır. Buna göre bu başlığın plânı şu şekilde olacaktır:

PLÂN:

1. Düzenleme Yetkisi Anayasadan Kaynaklanabilir
2. Düzenleme Yetkisi Kanundan Kaynaklanabilir
3. Düzenleme Yetkisi Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinden Kaynaklanabilir
4. İdarenin Kanundan Kaynaklanmayan Bir Düzenleme Yetkisi Olabilir mi?
 - a) Düzenleme Yetkisinin Eşyanın Tabiatından Kaynaklanabileceği Görüşü
 - b) Türk Yargı İçtihatlarına Göre İdarenin Düzenleme Yetkisinin Kaynağı
 - c) Görüşümüz

Şimdi bu plâna göre konuyu görmeye başlayalım:

1. Düzenleme Yetkisi Anayasadan Kaynaklanabilir

Ülkenin anayasası, açıkça idareye düzenleme yetkisi vermiş olabilir. Örneğin 1958 Fransız Anayasasının 21’inci maddesi “Başbakan düzenleme yetkisini

4. İdarenin Kanundan Kaynaklanmayan Bir Düzenleme Yetkisi Olabilir mi?

Acaba, idarenin, Anayasadan, kanundan veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinden kaynaklanmayan bir düzenleme yetkisi olabilir mi? Diğer bir ifadeyle acaba bir idarî makam, kendisine Anayasayla, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleme yetkisinin açıkça verilmediği bir konuda düzenleyici işlem yapabilir mi?

Bu soruya ilk bakışta “hayır, yapamaz” cevabı verilebilir. Çünkü yukarıda idarî işlemin yetki unsurunu incelediğimiz yerde açıkladığımız gibi (*supra*, s.847), idare hukukunda, idarî makamların yetkisi kendinden menkul değildir. Bu yetkiler onlara Anayasa ve kanunlar tarafından verilmiştir. İdarî makamların yetkisi “verilmiş yetki (*compétence d’attribution*)” olduğu için, eğer, Anayasa ve kanun idarî makamlara düzenleme yetkisi vermemiş ise, böyle bir yetkiye sahip olamayacakları söylenebilir. Buna “kanunsuz düzenleme yetkisi olmaz (*pas de pouvoir réglementaire sans texte*)”¹⁴ ismi verilebilir.

Kaldı ki, yukarıda ikinci bölümde görüldüğü gibi idarenin kanunîliği ilkesi de düzenleme yetkisinin kanuna dayanması gerektiği anlamına gelir. Kanunun olmadığı yerde, idare de, idarenin düzenleme yetkisi de yoktur. Dolayısıyla idarenin düzenleme yetkisi *secundum legem* nitelikte bir yetkidir.

İdare, ancak kanunla kendisine açıkça verildiği durumda düzenleme yetkisine sahiptir dendiğinde de, pek çok durumda idarenin düzenleyici işlem yapmayacağı sonucu çıkmaktadır.

Zira idare üstlendiği kamu hizmetlerinin yürütülmesinde, kamu düzeninin sağlanmasında, kamu mallarının düzenlenmesi ve korunmasında pek çok düzenleyici nitelikte işlem yapmaya ihtiyaç duymaktadır. Şüphesiz idareye belirli konularda yönetmelik veya diğer düzenleyici işlemler çıkarma yetkisini açıkça veren pek çok kanun hükmü vardır.

Örnek 1.- 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu, Madde 24/ç: “Doçentlik başvurularında adayların yayın ve çalışmalarına ilişkin esas ve usuller Yükseköğretim Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir”.

Örnek 2.- 1136 sayılı Avukatlık Kanunu, Madde 15.- “Stajın (avukatlık stajının) hangi mahkeme ve adalet dairelerinde, ne surette yapılacağı yönetmelikte gösterilir”.

Örnek 3.- 5737 sayılı Vakıflar Kanunu, Madde 31.- “Vakıflar, muhasebe kayıtlarını Genel Müdürlükçe belirlenecek usûl ve esaslar dahilinde tutmak zorundadırlar. Tutulacak defter ve kayıtlar ile ilgili usûl ve esaslar yönetmelikle düzenlenir”.

Ama kanun koyucunun her konuyu önceden öngörüp “bu konu yönetme-likle düzenlenir”, “bu konuda idare düzenleyici işlem çıkarabilir” diye hüküm koyması mümkün değildir. Çünkü idarenin karşılaşıacağı problemlerin hepsi önceden bilinebilir ve düzenlenebilir nitelikte değildir. Kaldı ki idarenin günlük hayatta karşılaştığı konuların çoğunluğu da önceden genel hatlarıyla düzenlenebilecek nitelikte konular değil, ayrıntılı şekilde düzenlemeye ihtiyaç gösteren teknik konulardır.

Neticede idare, yönetmelik olarak olmasa bile, yönerge, genelge, esaslar, ilke kararı, talimat, sirküler gibi çok değişik isimler altında ve çoğunlukla da açık kanunî dayanaktan yoksun bir şekilde yüzlerce düzenleyici işlem yapmaktadır. Yeliz Şanlı Atay, bunlara hepsi Danıştay kararlarından alınmış, 75 adet örnek vermektedir¹⁵. Bunlar fevkâlâde çeşitlidir. Sorunu somutlaştırmak için birkaç örnek verelim: “Saymanlıklar tarafından ödeme yapılacak günler”, “içki-li yer bölgesi tespitine ilişkin esaslara”, “öğrenci seçme sınavında uygulanacak esaslar”, “sürücü kursu sınav esasları”, “trafik para cezalarının ödenme süresi”, “akaryakıt satış istasyonlarının çalışma esasları”, “ilaç etiketleri”, “şehirlerarası yolcu taşıma esasları”, “baz istasyonlarının yer seçimi”, “büyükşehir belediye sınırları içinde oluşturulacak hat ve güzergahlar”, “imar planlama işlerini yükümlenecek müelliflere ilişkin esaslar”, “görevde yükselme”, “ders saat ve ücretleri”, “tahakkuk memuru olarak görevlendirilmenin usûl ve esasları”, “istihdam fazlası personelin nakli”, vs¹⁶.

Düzenleme yetkisinin kanunla verilmesi gerekliliği mutlak olarak arandığında idarenin pek çok durumda yaptığı düzenleyici işlemler sırf bu nedenle hukuka aykırı hâle gelecek ve idarî yargı tarafından iptal edilecektir. Bu durumda ise, kanun koyucu idareye açıkça düzenleme yetkisi veren bir kanun kabul edinceye kadar (ki her konuda kanun koyucunun düzenleme yapması pratikte imkansızdır), ortaya hukuk boşluğu çıkacaktır. Neticede kamu hizmetleri kesintiye uğrayacak veya iyi ve düzenli bir şekilde yürütülemeyecektir. Keza bazı durumlarda da kamu düzeni bozulabilecektir. Diğer bazı durumlarda ise kamu malları zarar görecektir.

İşte bu nedenle denilmektedir ki, bazı durumlarda, idare, *işin mahiyeti, yürüttüğü faaliyetin doğası gereği* düzenleme yetkisine sahip olmak zorundadır. Diğer bir ifadeyle, idare düzenleme yetkisine sahip olmaz ise, üstlendiği hizmeti yerine getiremez. Yani bazen idarenin düzenleme yetkisine pratikte ihtiyaç vardır. İşte bu nedenle, bazı durumlarda idarenin, kendisine Anayasa ve kanunlarla ayrıca düzenleme yetkisi verilmemiş olsa bile, *işin mahiyetinden dolayı* düzenleme yetkisine sahip olduğu kabul edilmelidir.

15. Yeliz Şanlı Atay, *Türk İdare Hukukunda Adsız Düzenleyici İşlemler*, Ankara, TODAİE Yayınları, 2011, s.97-99.

16. Bkz. Şanlı Atay, *op. cit.*, s.97-99.

içtihatlarında, idarenin eşyanın tabiatından kaynaklanan bir düzenleme yetkisine sahip olduğunun kabul edildiğini söylemek mümkün değildir.

c) Görüşümüz

Öncelikle belirtelim ki, idarenin düzenleme yetkisinin kaynağı ile yukarıda birinci ikinci bölümde (s.152-164) incelediğimiz idarenin kanunîliği ilkesinin bir çeşidi olan “*idarenin kanuna dayanma ilkesi*” arasında teorik bir fark yoktur. İdarenin kanuna dayanma ilkesi başlığı altında yaptığımız bütün açıklamalar, idarenin düzenleme yetkisinin kaynağı hakkında da geçerlidir. O nedenle bu konuda tereddüt içinde olanlara öncelikle yukarıda ikinci bölümde yer alan “*idarenin kanuna dayanma ilkesi*” başlığını (s.152-164) bir kez daha okumalarını tavsiye ederiz.

İdarenin düzenleme yetkisinin kaynağı konusunda düşüncemizi bu kitabın 2003 yılında yapılmış birinci ve 2009 yılında yapılmış ikinci baskısında açıkladık. Görüşümüzde esasen bir değişiklik yoktur. Ancak bu konuda aşağıdaki **ek açıklamalarda** bulunmayı gerekli görüyoruz.

1. İdarenin düzenleme yetkisine sahip olması için, Anayasayla, kanunla, veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle “*idare şu alanda düzenleme yetkisine sahiptir*” veya “*idare şu konuda yönetmelik çıkarır*” denmesi şart değildir⁵⁰. Mühim olan o konunun, ilk önce Anayasa, kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenmiş olmasıdır. Anayasayla, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle belli bir konu düzenlenmiş ise, bu konuda yürütme yetkisi kapsamında olan işlemler, isterse düzenleyici nitelikte olsun, idare tarafından yapılabilir.

İdarenin düzenleme yetkisinin Anayasadan, kanundan veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinden kaynaklanmasının, yukarıda ikinci bölümde (s.152-164) gördüğümüz, “*idarenin kanunîliği ilkesi*”nden veya daha somut bir şekilde söylersek, “*idarenin kanuna dayanması (secundum legem olması)*” ilkesinden daha başka bir anlamı yoktur. Bir alan ilk elden idarenin düzenleyici işlemleriyle (Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hariç) düzenlenemez. Ama o alan Anayasayla, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenmiş ise, o alanda idare düzenleyici işlem yapılabilir.

2. Mühim olan idarenin o alanda *icraî karar alma yetkisine sahip* olmasıdır. *İcraî karar alma yetkisine sahip olan her idarî makam düzenleyici işlem yapma yetkisine da sahiptir*. Diğer bir ifadeyle icraî karar alma yetkisi, düzenleme yetkisini de doğal olarak içeren bir yetkidir. Tersinden söylersek, idarenin düzenleme yetkisi, idarenin icraî karar alma yetkisinde “*mündemiç (inhérent)*” olan bir yetkidir. İdare bir alanda icraî karar alma yetkisine sahip ise, bu yetki-

50. Hele Anayasa Mahkemesinin sandığı gibi idareye verilen düzenleme yetkisinin esaslarının ve çerçevesinin belirlenmesi hiç şart değildir.

sini bireysel idarî işlemlerle kullanabileceği gibi, düzenleyici işlemlerle de kullanılabilir. Mühim olan idarenin düzenleme yetkisinin doğrudan doğruya kanundan kaynaklanıyor olması değil, idarenin icraî karar alma yetkisinin kanuna dayanıyor olmasıdır.

3. Kanuna dayanmak bakımından, idarenin bireysel işlemleriyle düzenleyici işlemleri arasında fark yoktur. *İdare bir alanda bireysel idarî işlemler yapılabiliyorsa, aynı alanda, düzenleyici işlem de yapılabilir.* İdarenin bireysel idarî işlem yapmak ile düzenleyici işlem yapma yetkisinin dayanağı aynıdır. İdarenin belirli bir konuda bireysel işlem yapabileceği, ama aynı konuda düzenleyici işlem yapamayacağı iddiası mantıken tutarlı bir iddia değildir.

4. Mühim olan idarenin bireysel veya düzenleyici işlem tesis edeceği alanın daha önce Anayasayla, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenmiş olmasıdır. Örneğin yüksek öğrenim alanı kanunla düzenlenmiş ise, yüksek öğrenim kamu hizmetini yürütmesi göreviyle bir üniversite kurulmuş ise, üniversitenin öğrenci kabul edebileceği, öğrencilere ders verebileceği, öğrencilerin bilgilerini kontrol etmek amacıyla sınav yapabileceği ve öğrencilere not verebileceği kabul edilir. Bu kabul ediliyor ise, üniversitenin bu konularda düzenleme yapabileceğini, örneğin sınav yönetmeliği çıkarabileceğini de kabul etmek gerekir.

Bir idarî makama bireysel işlem yapma yetkisinin verilmesi, düzenleyici işlem yapma yetkisinin de verildiği anlamına gelir. Çünkü bireysel işlem yapma yetkisi, düzenleyici işlem yapma yetkisini de doğal olarak, yani mahiyeti icabı içerir. Üniversitenin sınav yapabileceğini, ama sınavların tabi olacağı kurallar konusunda düzenleyici işlem yapamayacağı iddiası tutarlı bir iddia değildir. Bireysel işlem yapma yetkisine sahip her makam, düzenleyici işlem de yapılabilir. Yapılan işlemin hukukî rejimi ve gücü ayrı bir sorundur. Örneğin sınavlar konusunda üniversite senatosu düzenleyici işlem çıkarabilir. Aynı konuda fakülte yönetim kurulu da düzenleyici işlem yapılabilir. Keza belirli bir dersin sınavını yapan ve not veren öğretim üyesi de o sınava yönelik düzenleyici işlem yapılabilir. Öğretim üyelerinin sınav soru kağıtlarının başına yazdıkları “sınav talimatı” başlıklı kurallar birer düzenleyici işlemdir. Öğretim üyesinin sınav talimatı çıkarabilmesi için kendisine kanunla açıkça yetki verilmesini aramanın bir anlamı ve gereği yoktur. Zira öğretim üyesinin sahip olduğu not verme yetkisi (bireysel idarî işlem), sınav talimatı belirleme yetkisini de doğal olarak içerir. Hâliyle öğretim üyesi çıkardığı sınav talimatının fakülte yönetim kurulunun çıkardığı sınav yönergesine, sınav yönergesinin üniversite senatosunun çıkardığı sınav yönetmeliğine aykırı olmaması gerekir.

Örnekleri çoğaltmak mümkündür. İdareye ruhsat verme yetkisi tanınmış ise, idareye ruhsat vermenin şartlarını belirleme yetkisi de verilmiş demektir. Ruhsat verme yetkisine sahip olan idare, ayrıca kanunla öngörülmemiş olsa bile, ruhsat talep eden kişilerin yerine getireceği şartları belirleyen düzenleyici

2. İstisnaları (Mahfuz Alanlar)

Yürütme organının mahfuz bir düzenleme yetkisi prensip olarak yoktur. Ama bu prensibe Anayasayla istisna getirilmesi hâliyle mümkündür.

21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanununun 9 Temmuz 2018 tarihinde yürürlüğe girmesinden **önce**, yürütme organının mahfuz düzenleme yetkisinin olmaması ilkesine Anayasa tarafından getirilmiş bir adet istisna vardı: Anayasamızın 107’nci maddesi “Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilat ve çalışma esasları, personel atama işlemleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenir” demekteydi. Dolayısıyla bu alanın Anayasayla münhasıran yürütme organına (Cumhurbaşkanına) verilmiş bir alan olduğu söylenebilirdi. Yani “Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilat ve çalışma esasları, personel atama işlemleri” yürütme organının (Cumhurbaşkanının) mahfuz alanını oluştururdu. Yasama organı bu alanı kanunla düzenleyemezdi.

21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanununun 9 Temmuz 2018 tarihinde yürürlüğe girmesinden **sonra**, yürütme organının mahfuz düzenleme yetkisi olmaması ilkesine getirilmiş istisnaların sayısı birden dörde çıkmıştır. Anayasanın adı geçen Kanunla değişik şekline göre aşağıdaki dört konu, yürütme organının mahfuz alanını oluşturur (yani bu dört konu kanunla değil, münhasıran Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenmelidir):

- a) Üst kademe kamu yöneticilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esaslar, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir (Anayasa, m.104/9).
- b) “Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir” (Anayasa, m.106/11).
- c) “Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir” (AY, m.108/son).
- d) “Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir” (AY, m.118/6).

Kanımızca Anayasa, m.104/9, m.106/11, m.108/son, m.118/6’da geçen “Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir” ibaresinden bu konuların münhasıran Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleneceği, kanunla düzenlenemeyeceği sonucu çıkar. Bu hükümlerde, m.104/17’den farklı olarak “düzenlenebilir” değil, “düzenlenir” ibaresi kullanılmıştır. Bu nedenle, bu konular, Cumhurbaşkanının mahfuz alanını oluşturur. Bu konularda yasama organı kanun çıkaramaz.

Şimdiden not edelim ki, Anayasamızın 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla yeniden düzenlenmiş 104’üncü maddesinin 17’nci fıkrasındaki “Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı karar-

PLÂN:

II. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri (Olağan Dönem)

III. Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri

IV. Yönetmelikler

V. Yürütme Organının Diğer Düzenleyici İşlemleri: “Adsız Düzenleyici İşlemler”

VI. Eski Dönemden Kalan Düzenleyici İşlemler

A. Kanun Hükmünde Kararnameler

A. Tüzükler

C. Bakanlar Kurulu veya Başbakanlık Tarafından Çıkarılan Yönetmelikler ve Diğer Düzenleyici İşlemler

Şimdi bu plâna göre konuyu inceleyelim.

II. CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELERİ (Olağan Dönem)

Burada Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini unsur unsur incelemeden önce bazı ön bilgileri ve ön sorunları vermekte yarar vardır. Bu başlığın plânı şu şekilde olacaktır:

PLÂN:

A. Ön Bilgiler: Yeniliği ve Türleri

B. Hukukî Niteliği: Düzenleyici İşlem Olmaları Gerekir

C. Yetki Unsuru

D. Konu Unsuru

E. Usûl ve Şekil Unsuru

F. Denetimleri

G. Hukukî Güçleri: Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Normlar Hiyerarşisindeki Yeri

H. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile Kanun Hükmünde Kararnameler Arasında Karşılaştırma

I. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile Tüzükler Arasında Karşılaştırma

Şimdi bu plân dahilinde konuyu inceleyelim:

A. ÖN BİLGİLER: YENİLİĞİ VE TÜRLERİ

Yeniliği: 2017 Anayasa Değişikliklerinin Bir “Keşfi” mi?- Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanununun getirdiği önemli yeniliklerden biridir. Bu kararnamelerin hukukî rejimini biraz aşağıda inceleyeceğiz. Ancak burada öncelikle şunu söylemek isteriz: “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi” işlemi, 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanununun keşfettiği yeni bir düzenleyici işlem türü değildir. Konusu “Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilât ve çalışma esasları, personel atama işlemleri”yle sınırlı da olsa, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi şeklindeki düzenleyici işlem türü, 1982 Anayasasının 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunundan önceki şekilde de vardı. Bu değişiklik öncesi 1982 Anayasasının öngördüğü Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin hukukî rejimi konusunda bizim *Türk Anayasa Hukuku Ders-*

leri isimli kitabımızın 21'inci baskısına⁹⁹ ve daha geniş bilgi için de Salih Taşdöğen'in "Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri" başlıklı makalesine¹⁰⁰ bakılabilir.

Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri, Kanun Hükmünde Kararnamelerin Karşılığı mı?- Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla lağvedilen kanun hükmünde kararnamelerin yerine konulduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, söz konusu Anayasa Değişikliği Kanunuyla Anayasanın çeşitli maddelerinde (örneğin m.148, 150, 151, 152, 153) geçen "kanun hükmünde kararnama" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamesi" ibaresiyle değiştirilmiştir. Ancak aşağıda açıklanacağı gibi Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin gerçekten eski sistemdeki kanun hükmünde kararnamelerin karşılığı olduğu hususu çok tartışmalıdır.

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Türleri.- 1982 Anayasasının 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Kanunla değişik hâline göre iki çeşit Cumhurbaşkanlığı kararnamesi vardır. Birincisi olağan dönemlerde çıkarılan ve kanun altı değerde olan normal Cumhurbaşkanlığı kararnameleri (Anayasa, m.104/17), diğeri ise olağanüstü hâllerde çıkarılan ve kanun hükmünde olan Cumhurbaşkanlığı kararnameleridir (Anayasa, m.119/6-7). Bunların hukukî rejimi birbirinden oldukça farklıdır. Bu nedenle bunları ayrı ayrı incelemek gerekir. Bunları incelerken birinciler için "olağan dönem Cumhurbaşkanlığı kararnameleri", ikinciler için ise "olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnameleri" terimleri kullanılabilir. Ama biz, karşılaştırma yapma gibi durumlar dışında, birincilerden bahsederken sadece "Cumhurbaşkanlığı kararnameleri" terimini kullanacağız.

Hangisi "Genel Rejim"dir?- Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin iki türü olsa da, olağan dönem Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin olağan ve genel hukukî rejimini oluşturur. Olağanüstü hâllerde çıkarılacak Cumhurbaşkanlığı kararnameleri de hukukî rejim olarak birer Cumhurbaşkanlığı kararnamesidir ve bu kararnamelerin genel hukukî rejimine tâbidir. Hakkında özel hüküm bulunmayan durumlarda olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine de olağan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine uygulanan hükümler uygulanır. Yani olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine ilişkin boşluk olan durumlarda boşluk, olağan dönem Cumhurbaşkanlığı kararnameleri için öngörülmüş hükümlerle doldurulur.

Şimdi bu açıklamalardan sonra olağan dönem Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin hukukî rejimini unsur unsur görelim:

Ama önce bir ön sorun olarak Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin düzenleyici işlem niteliğinde olması gereğinin altını çizmekle işe başlayalım.

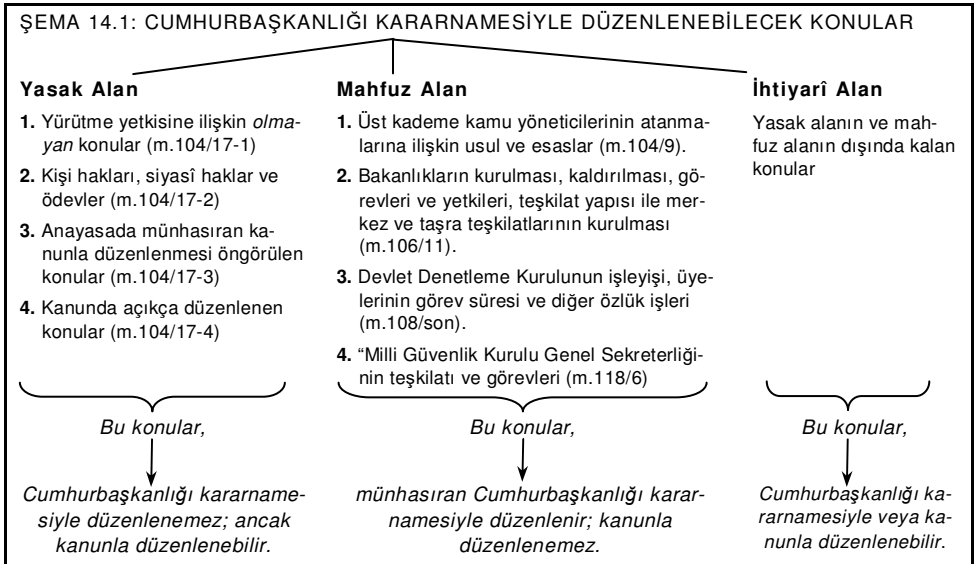
99. Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, 21. Baskı, 2017, s.332-334.

100. Salih Taşdöğen, "Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 65, Sayı 3, Yıl 2016, s.937-966.

yoluyla TBMM'den yetki almasına ihtiyacı var iken, yeni sistemde Cumhurbaşkanının böyle bir yetki almaya ihtiyacı yoktur. Yani Cumhurbaşkanının Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarma yetkisi, kanundan kaynaklanmayan, doğrudan doğruya Anayasadan kaynaklanan bir yetkidir. O hâlde Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin bir aslı (muhtar, özerk) düzenleme yapma aracı olduğunu söyleyebiliriz. Hâliyle ilave edelim ki, buradaki aslîlik, Anayasaya dayanmamak anlamında aslîlik değil, kanuna dayanmamak anlamında aslîliktir.

D. KONU UNSURU

Cumhurbaşkanlığı kararnameleri *konu unsuru bakımından Anayasamız tarafından sınırlandırılmıştır*. Anayasamızın 104'üncü maddesinin 17'nci fıkrasında “Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz”. Bu hükümden ve aşağıda zikredeceğimiz bazı hükümlerden yola çıkarak, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin konu unsurunu, “yasak alan”, “mahfuz alan” ve “isteğe bağlı alan” olmak üzere üçlü bir ayrıma tâbi tutarak inceleyebiliriz. Bunları sırasıyla görmeden önce bir şemayla göstermekte yarar vardır:

Şimdi bu şema dahilinde konuyu ayrıntılarıyla inceleyelim:

2. Mahfuz Alan: Münhasıran Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Düzenlenmesi Gereken Konular

Anayasamızın çeşitli maddelerinde doğrudan doğruya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenecek konular sayılmıştır. Bu konular şunlardır:

- a) “Üst kademe kamu yöneticilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esaslar, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir” (Anayasa, m.104/9).
- b) “Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir” (Anayasa, m.106/11).
- c) “Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir” (Anayasa, m.108/son).
- d) “Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir” (Anayasa, m.118/6).

Bu konuların Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenebileceğine hiç şüphe yoktur. Yukarıda açıklanan konu sınırlamaları ve şartları bu dört konuda geçerli değildir. Çünkü bu dört konuyu öngören hükümler (Anayasa, m.104/9, 106/11, 108/son ve 118/6), Cumhurbaşkanlığı kararnamesini düzenleyen 104’üncü maddenin 17’nci fıkrasına göre “özel hüküm (*lex specialis*)” niteliğindedirler; öncelikle uygulanırlar.

Burada daha ileri giderek şunu da söylemek isteriz ki, bu dört konu, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin “mahfuz alan (*domaine réservé*)”ını oluşturur. Bu şu anlama gelir ki, bu dört konu kanunla düzenlenemez; bu dört konu düzenlenecek ise muhakkak Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenmelidir.

Aksi tez olarak bu dört hükümde sayılan konuların “mahfuz alan” oluşturmadığı iddia edilebilir. Zira, söz konusu hükümlerde “şu konular münhasıran Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir” denmemekte; “şu konular Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir” denmektedir. İnhisarî bir ibare kullanılmadığına göre, aynı konuların kanunla da düzenlenebileceği düşüncesi ileri sürülebilir.

Bununla birlikte biz, bu hükümlerde “münhasıran”, “sadece” veya “ancak” gibi inhisarî bir ibare kullanılmamış olsa bile, bu konuların sadece Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenebileceğini düşünüyoruz. Bu hükümlerde (m.104/9, 106/11, 108/son ve 118/6), m.104/17’den farklı olarak “düzenlenebilir” değil, “düzenlenir” ibaresi kullanılmıştır. “Şu konu Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir” demek, “şu konu Cumhurbaşkanlığı kararnamesi dışındaki işlemlerle düzenlenemez” demek anlamına gelir. Aksi olsaydı, Anayasa koyucu, “düzenlenir” değil, “düzenlenebilir” derdi. Keza yine aksi olsaydı Anayasa, m.123/3’te “kamu tüzelkişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur” dendiği gibi, Anayasa koyucu “şu konular kanunla veya

rilemez. Bunun için kanun gerekir. Çünkü böyle bir şey Anayasamızın 20'nci maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen kişisel verilerinin korunması hakkına aykırıdır. Yine Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle Sağlık Bakanlığına çocukların aşılınması konusunda görev ve yetki verilebilir. Ama zorunlu aşı uygulaması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle değil, ancak kanunla öngörülebilir. Çünkü bu tür bir müdahale, Anayasamızın 17'nci maddesinde güvence altına alınan kişinin vücut bütünlüğüne dokunma yasağına aykırıdır. Bunlar ancak, ilgili maddedeki şart ve sebeplere uymak kaydıyla Anayasa, m.13 uyarınca ancak *kanunla* öngörülebilir.

3. İhtiyarî Alan: Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle veya Kanunla Düzenlenebilecek Alan

Yukarıdaki 1 nolu başlıkta açıklanan “yasak alanı” ve 2 nolu başlık altında açıklanan “mahfuz alanı”nın kapsamına girmeyen bir konu var ise, o konuda Cumhurbaşkanı istiyorsa Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Hâliyle çıkarmak zorunda değildir. Böyle bir konu, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin mahfuz alanına da girmediği için kanunla da düzenlenebilir. Bu alan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve kanun için “yarışan alan”dır.

Özel İhtiyarî Alan.- Anayasa, m.123/3'e göre “kamu tüzelkişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur”¹⁰⁸. Dolayısıyla kamu tüzel kişiliğinin kuruluşu da ihtiyari alanda, yani yarışan alanda bulunur.

İhtiyarî alan veya yarışan alana ilişkin şunu da belirtelim ki, aşağıda açıklayacağımız Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanun hükümleri arasında çarpışma var ise, bu çarpışmadan kanun hükümleri galip çıkar.

Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri ile Cumhurbaşkanlığının teşkilatı “Cumhurbaşkanı kararnamesiyle” düzenlenebilir mi? Uygulamada Cumhurbaşkanlığı teşkilatı ile Cumhurbaşkanının bazı görev ve yetkileri 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle düzenlenmiştir.

Anayasada (1) üst kademe kamu yöneticilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esasların (m.104/9), (2) bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve

108. Mevzuat Bilgi Sisteminde (mevzuat.gov.tr'de) yayınlanan resmi anayasa metninin 123'üncü maddesinin üçüncü fıkrasında “Kamu tüzelkişiliği, *ancak* kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur” deniyorsa da 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanununun bu fıkraya ilişkin hükmünde “ancak” kelimesi yoktur. 6771 sayılı Kanunun yayınladığı 11 Şubat 2017 tarihli Resmî Gazeteye bakılabilir. Mevzuat Bilgi Sisteminde m.123/3'teki “ancak” kelimesi 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanununun Anayasa metnine işleyenlerin bir hatasıdır. Bu konuda bkz. Mehmet Rauf Karşlı, “Anayasa'nın 123/3 Hükmünde ‘Ancak’ Edatı Var mı?”, www.anayasa.gen.tr/karsli-ancak.htm (Konuluş Tarihi: 25.11.2018). Karşlı'nın yazısı yayınlandıktan sonra Mevzuat Bilgi Sisteminden 26 Kasım 2018 tarihinde kaldırılmıştır.

6. Gözlem ve Eleştiriler

Yukarıda örnek Cumhurbaşkanlığı kararnamesinden hareketle şekil unsuru bakımından Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile ilgili şu gözlem ve eleştirilerde bulunabiliriz:

a) Kanun hükmünde kararnameler için “Kararname Numarası” değil, “Karar Sayısı” terimi kullanılıyor ve numara şu şekilde veriliyordu: “Karar Sayısı: KHK/703”. Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinde “Sayı” kelimesi yerine “Numara” kelimesinin kullanılmasının sebebi anlaşılammaktadır. Buna rağmen Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini “... numaralı ... Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” şeklinde zikretmek yerine “... sayılı ... Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” şeklinde zikretmenin daha güzel olacağını düşünüyoruz.

b) İlk 12 Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde kararnamenin kabul tarihi belirtilmemiştir. Oysa her işlem gibi bu işlemin de bir kabul tarihi vardır. Kabul tarihinin, ya kanunlar gibi Kararnamenin başlığının altında Kararname sayısı ile aynı hizada, ya da KHK’ler gibi Kararnamenin metninde belirtilmesi uygun olurdu.

Kabul tarihinin belirtilmemesine *iki eleştiri* yöneltilebilir: **(a)** Bir işlemin kabul tarihinin bilinmesinde yarar vardır. Çünkü bir işlemin kabul tarihi başka, yayın tarihi başkadır. Kabul işlemin varlık şartı, yayın ise yürürlük şartıdır. O nedenle Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin Resmî Gazetenin belirli tarihli sayısında yayınlanması kabul tarihi ihtiyacını ortadan kaldırmamaktadır. **(b)** Kaldı ki Türk hukuk literatüründe işlemlerin kabul tarihi ve sayısı belirtilerek zikredilmesi adettendir: “Falan tarih ve filanca sayılı Kanun” gibi. Bu kararnamelerin tarih bilgisi olarak, bunların Resmî Gazetede yayınladığı tarihi vermek zorunda kalacağız: “10 Temmuz 2018 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” gibi. Bu uzun ve gereksiz bir ifadedir.

13 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinden itibaren kararnamelerin son maddesinin altında Cumhurbaşkanının adının üstündeki satırda ortalı olarak bir tarih belirtmeye başlanmıştır. Bu tarih, kararnamenin kabul tarihi olsa gerektir. Bu tarih genellikle kararnamenin Resmî Gazetede yayımlandığı günden önceki günün tarihidir. Dolayısıyla artık Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini bu tarihi kabul tarihi olarak alıp “... tarih ve sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi” şeklinde zikretmek uygun olur.

c) Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin metninde, kararnamenin Cumhurbaşkanı tarafından kabul edildiğini, kararnamenin Cumhurbaşkanı tarafından kararnatırıldığını veya Kararnamenin Cumhurbaşkanının iradesinin ürünü olduğunu belirten bir ifade bulunmamaktadır. Böyle bir formüle ihtiyaç vardır. Zira Cumhurbaşkanlığı kararnamesi de her hukukî işlem gibi bir irade açıklamasıdır. İşlemin metninde bu irade açıklaması görülmelidir.

da düzenleyici işlem niteliğinde olabilmektedir. Çünkü pek çok kanun, Cumhurbaşkanına oran, tarife, muafiyet ve istisna belirleme gibi düzenleyici işlem yapma yetkisini vermektedir. Cumhurbaşkanı bu yetkisine dayanarak yaptığı düzenleyici işlemi “Cumhurbaşkanı kararı” değil, “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi” başlığı altında Resmî Gazetede yayınlarsa, işin içinden kolayca çıkamayacağımız sorunlar ortaya çıkar. Bu işleme karşı Danıştayda dava açıldığında Danıştay, bu işlemin bir “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi” olduğuna ve dolayısıyla bu işlemi denetlemek konusunda görevsiz ve yetkisiz olduğuna karar verebilir. Zira Danıştay, 2575 sayılı Danıştay Kanununun 24’üncü maddesinin 1’inci fıkrasının b bendi uyarınca “Cumhurbaşkanınca çıkarılan *Cumhurbaşkanlığı kararnameleri dışındaki* düzenleyici işlemlere” karşı açılan davalara bakmakla görevlidir. Her hâlükârda Cumhurbaşkanının bir işleminin denetlenmesinin Anayasa Mahkemesinin mi, yoksa Danıştayın mı görev alanına girdiğini belirlemek için öncelikle denetlenecek olan işlemin hukukî tavsifini yapmak, yani söz konusu işlemin bir Cumhurbaşkanlığı kararnamesi mi, yoksa bir Cumhurbaşkanı kararı mı olduğunu tespit etmek gerekir ki, bu öyle sanıldığı gibi kolay bir şey değildir.

G. HUKUKÎ GÜÇLERİ: CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELERİNİN NORMLAR HİYERARŞİSİNDEKİ YERİ

Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin hukukî rejimini incelerken bunların hukukî gücü, yani normlar hiyerarşisindeki yeri konusunu da incelemek gerekir.

1. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Kanun Altı Seviyededir

Anayasamızın 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Kanunla değişik 104’üncü maddesinin 17’nci fıkrasına göre “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması hâlinde, kanun hükümleri uygulanır”¹¹⁴. Dolayısıyla Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin normlar hiyerarşisinde kanundan alt seviyede yer aldığını söyleyebiliriz. Zira bir Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükmü ile bir kanun hükmü arasında çatışma var ise, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükmü, isterse sonraki tarihli hüküm olsun, bu çatışmadan daima kanun hükmü galip çıkacaktır.

Böyle bir çatışma olması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesini veya kanun hükmünü uygulamak durumunda olan mahkeme, Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin kanuna aykırılığı sorununu bir bekletici mesele yapıp Anayasa Mahkemesi veya bir başka mercie de başvuramaz. Bu çatışmayı, Cumhur-

114. Anayasamızın 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Kanunla değişik 104’üncü maddesinin 17’nci fıkrasındaki “Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz” şeklindeki hüküm de Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlar arasında hiyerarşi olduğunun bir göstergesidir.

başkanlığı kararnamesi hükmünü ihmal ederek ve kanun hükmünü uygulayarak kendisi çözmekle yükümlüdür. Zira bu durumda Anayasa, m.104/17’de, Anayasa, m.152/1’den farklı olarak, mahkemeye Anayasa Mahkemesine başvurmaksızın bu çatışmayı kendisi çözme yetki ve görevini vermektedir. Mahkeme böyle bir durumda kanun hükmüne aykırı olan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükmünü iptal etmeyecek (çünkü iptal yetkisi münhasıran Anayasa Mahkemesine aittir), bu hükmü sadece ihmal edecek ve önündeki davayı kanun hükmüne göre karara bağlayacaktır.

Aynı şey Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve kanun hükmü bir mahkeme tarafından değil, bir idarî makam tarafından uygulanacak ise onun için de geçerlidir. İdarî makamın Cumhurbaşkanlığı kararnamesini ihmal edip, kanun hükmünü uygulayarak tesis ettiği idarî işlem hâliyle yargısal denetime tâbidir. Davası konusu olması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin bir kanun hükmüne aykırı olup olmadığına kesin olarak yargı organı karar verir.

Aslında **Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin “mahfuz alan”ı olduğu kabul edilirse**, bu mahfuz alanda bulunan konularda, **çatışma için farklı bir sonuca ulaşmak gerekir**: Yukarıda açıkladığımız gibi (a) “üst kademe kamu yöneticilerinin atanmaları” (m.104/9), (b) “bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması” (m.106/11), (c) “Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri” (m.108/son) ve (d) “Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri” (m.118/6) Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin mahfuz alanını oluşturur.

Eğer bu konular, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin mahfuz alanını oluşturuyorsa, bu alanda kanun ile Cumhurbaşkanlığı kararnamesi arasındaki çatışmanın “konu bakımından yetki (*compétence ratione materiae*)” kurallarına göre çözümlenmesi gerekir. Düzenlenen konu, yukarıda sayılan dört konudan birine giriyor ise, yani Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin mahfuz alanında bulunuyor ise, o konuda kanunun değil, Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin dediği olur. Yani çatışmadan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi galip çıkar. Bu durumda mahkeme önündeki olayda Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerine göre karar vermelidir.

Ancak bu çözüm eleştiriye açıktır. Zira Anayasa, m.104/17’de “kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması hâlinde, kanun hükümleri uygulanır” denmektedir. Eğer mahfuz alanda çatışmadan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümleri galip çıkacak ise, Anayasa, m.104/17’deki bu hükümlerin ne anlamı kalacaktır?

Cumhurbaşkanlığı kararnamesine ilişkin olarak 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla getirilen bu hükümler, önümüzdeki

III. OLAĞANÜSTÜ HÂL CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELERİ¹¹⁶

Bibliyografya.- Gözler, *Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukukî Rejimi*, op. cit., s.175-259; Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, op. cit., s.651-751; Kemal Gözler, “Olağanüstü Hâl Rejimlerinde Özgürlüklerin Sınırlandırılması Sistemi ve Olağanüstü Hâl Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukukî Rejimi,” *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 47, Ağustos 1990, Sayı 4, s.561-590; Mehmet Turhan, “Olağanüstü Hallerde Çıkarılabilecek Kanun Hükmünde Kararnameler”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 25, Eylül 1992, Sayı 3, s.13-36; Yılmaz Aliefendioğlu, “Anayasa Yargısı Açısından Olağanüstü Yönetim Usûlleri”, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1993, s.411-434; Burhan Kuzu, *Olağanüstü Hâl Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Olağanüstü Hâl Rejimi*, İstanbul, Kazancı, 1993, s.221-274; Yüzbaşıoğlu, *Türkiye’de Kanun Hükmünde Kararnameler*, op. cit., s.160-200.

1982 Anayasası, 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunundan önce olağan ve olağanüstü hâllere mahsus olmak üzere iki tür kanun hükmünde kararname öngörmüştü. Adı geçen Anayasa Değişikliği Kanunuyla olağan dönem kanun hükmünde kararnameleri kaldırılmış, yerlerine Cumhurbaşkanlığı kararnameleri konulmuştur. Olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnamelerinin yerine ise “olağanüstü hâl kanun hükmünde Cumhurbaşkanlığı kararnameleri” konulmuştur. Gerçi bu terim bu şekilde Anayasamızda geçmemektedir. Ancak biz bu ismin verilebileceğini düşünüyoruz.

Anayasamızın 119’uncu maddesinin yeni şeklinin altıncı fıkrasına göre “olağanüstü hâllerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konularda... Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur”.

Bu düzenlemeye göre iki şey söylenebilir: (1) Olağanüstü hâllerde çıkartılacak kararnameler de “Cumhurbaşkanlığı kararnamesi”dir. (2) Bu kararnameler, “kanun hükmündedir”. Buna göre yeni sistemde “olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnamesi” terimi kullanılsa bile “olağanüstü hâllerde çıkartılan kanun hükmünde Cumhurbaşkanlığı kararnamesi” terimi kullanılabilir.

Şimdi bu tür kararnamelerin hukukî rejimini aşağıdaki gibi unsur unsur inceleyelim:

PLÂN:

- A. Yetki Unsuru
- B. Sebep Unsuru
- C. Şekil Unsuru
- D. Usûl Unsuru
- E. Onay İşlemi
- F. Konu Unsuru
- G. Süre Unsuru
- H. Yer Unsuru

I. Denetim Sorunu

- J. Olağan Dönem Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Birbirinden Nasıl Ayrılır?
- K. Eski Olağanüstü Hâl KHK’leri ile Yeni Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Arasında Karşılaştırma

116. Aslında bunlara tam olarak “olağanüstü hâllerde çıkartılacak kanun hükmünde Cumhurbaşkanlığı kararnameleri” demek gerekir. Ancak dilde pratiklik bakımından biz “olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnameleri” demeyi uygun buluyoruz.

2. Anayasa, m.119/6'dan Kaynaklanan Sınır: “Olağanüstü Hâlin Gerekli Kıldığı Konular”

Anayasamızın 119'uncu maddesinin 6'ncı fıkrasına göre olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı ancak, “*olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konularda...*” Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir”.

Hangi konunun gerekli olup olmadığı, olağanüstü hâl ilân kararının sebep unsuruna bakılarak anlaşılır. Örneğin olağanüstü hâl “şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması” sebebiyle ilân edilmiş ise, vatandaşlar için para, mal ve çalışma yükümlülüğü getirilemez.

Bu nedenle, Cumhurbaşkanının olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konular dışında kalan konularda olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarması Anayasaya aykırı olur.

Benzer sınırlama 9 Temmuz 2018'den önceki dönemde de olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnameleri için Anayasamızın mülga 121'inci maddesinin üçüncü fıkrası ve 122'nci maddesinin ikinci fıkrası tarafından getirilmişti.

Anayasa Mahkemesi de, 10 Ocak 1991 tarih ve E.1990/25, K.1991/1 sayılı kararında, olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnamelerinin konu unsuru hakkında aynı değerlendirmeyi yapmıştır:

“Olağanüstü hallerde Anayasa'nın 121. maddesinin üçüncü fıkrasına göre çıkarılabilecek KHK'lerde konu sınırlaması yoktur. Ancak bu, olağanüstü KHK'lerin düzenleme alanının sınırsız olduğu anlamında değildir. Bu tür KHK'lerin düzenleme alanları, Anayasa'nın 121. maddesinin üçüncü ve 122. maddesinin ikinci fıkraları gereğince ‘olağanüstü hâlin veya sıkıyönetim hâlinin gerekli kıldığı konular’la sınırlıdır. Olağanüstü hâlin gerekli kılmadığı konuların olağanüstü hâl KHK'leriyle düzenlenmesi olanaksızdır”¹²⁴.

“Olağanüstü Hâlin Gerekli Kıldığı Konular” Nasıl Tespit Edilebilir?-

Olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin konu unsurunun “sıkıyönetim ve olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konular” olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, Anayasanın hiçbir yerinde “olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konular”ın neler olduğu gösterilmemiştir. Bu “olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konular” nelerdir? Bunları nasıl tespit edebiliriz?

Yukarıda idarî işlemin konu unsurunu incelediğimiz dokuzuncu bölümde gördüğümüz gibi, bir hukukî işlemin konusu, onun doğurduğu hukukî sonuç, hukuk âleminde meydana getirdiği değişikliktir. İdare hukuku literatüründe idarî işlemin “sebepl” ve “konu” unsurları arasında çok sıkı bir ilişki olduğuna işaret edilmektedir. Zira “sebepl” bir işlemin dayanağı, “konu” da o işlemin doğuracağı sonuç olduğuna göre, “sebepl” ve “konu” unsurları arasında bir nedensel-

124. Anayasa Mahkemesi, 10 Ocak 1991 Tarih ve E.1990/25, K.1991/1 Sayılı Karar, *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi*, Sayı 27, Cilt 1, s.99-100.

Yukarıda yeri geldikçe olağan dönem Cumhurbaşkanlığı kararnameleleri ile olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnameleleri arasındaki benzerlik ve farkları açıkladık. Bu benzerlik ve farkları, bir tablo hâlinde, karşılaştırmalı olarak da göstermekte yarar vardır.

TABLO 14.1: Olağan Dönem Cumhurbaşkanlığı Kararnameleleri ile Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleleri Arasında Karşılaştırma

	OLAĞAN DÖNEM CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELELERİ	OLAĞANÜSTÜ HÂL CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELELERİ
1. Yetkili Makam	Cumhurbaşkanı	Cumhurbaşkanı
2. Konu Unsuru	Sınırlamalar var (m.104/17): - Temel hak ve hürriyetler düzenlenemez. - Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. - Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz.	Konu sınırlaması yok. Ancak şu şartlar var: - Gereklilik, - Ölçülülük - Milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal etmeme - Çekirdek alana dokunma yasağı.
3. Sebep Unsuru	Belirlenmemiş	Olağanüstü hâller
4. Resmî Gazete’de Yayım	Var	Var
5. TBMM’nin Onayına Sunma	Yok	Var. (RG’de Yayın Gününde)
6. TBMM’de Görüşme Süresi	İlgisiz	En çok üç ay
7. Anayasa Mahkemesinde Dava	Açılabilir	Açılamaz
8. Uygulanma Süresi	Süresiz	Olağanüstü hâl süresince
9. Uygulanacağı Yer	Tüm ülke	Olağanüstü hâl ilân edilmiş yerler

J. OLAĞAN DÖNEM CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELELERİ İLE OLAĞANÜSTÜ HÂL CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELELERİ BİRBİRİNDEN NASIL AYRILIR?

Yukarıda olağan dönem Cumhurbaşkanlığı kararnameleleri ile olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnameleleri arasındaki farkları gördük. Bir kararnamesinin olağan dönem veya olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamesi olduğunu biliyorsak, bunların arasında yukarıda sayılan farkların olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu farklara bakarak biz bir kararnamenin “olağan dönem Cumhurbaşkanlığı kararnamesi” mi, yoksa “olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamesi” mi olduğunu anlayamayız. Zira bu farklar, bir kararnamenin olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamesi olarak nitelendirilmesinin *sebep*leri değil, *sonuçlarıdır*. Biz bir kararnameyi olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamesi olarak nitelendirdikten sonra, onun TBMM’nin onayına sunulması gerektiğini, Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi olmadığını vs. söyleyebiliriz. Yoksa bir kararnamenin TBMM’nin onayına sunulduğuna veya Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenemediğine bakarak onun olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamesi olduğunu söyleyemeyiz.

F. YÖNETMELİK ÇEŞİTLERİ: CUMHURBAŞKANI YÖNETMELİKLERİ VE DİĞER YÖNETMELİKLER

Anayasa, m.124'te yönetmelikler arasında bir ayırım yapılmamıştır. Keza literatürde de yönetmelikler arasında ayırım yapılması; yönetmeliklerin türlerine göre incelenmesi yaygın değildir. Gerçi 9 Temmuz 2018'den önceki sistemde de “Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konan yönetmelikler” diğer yönetmeliklerden ayrılmaktaydı.

Kanımızca 9 Temmuz 2018 tarihinde yürürlüğe giren yeni sistemde yönetmelikler arasında “Cumhurbaşkanı yönetmelikleri” ile “diğer yönetmelikleri” birbirinden ayırmak gerekir. Bunların arasında bazı farklar vardır:

1. Cumhurbaşkanının yönetmelik çıkarma yetkisinin dayanağı sadece Anayasanın 124'üncü maddesinin ilk fıkrası değil, aynı zamanda Anayasanın 104'üncü maddesinin 18'inci fıkrasıdır.

2. Cumhurbaşkanlığı yönetmeliklerinin Resmî Gazetede yayınlanması Anayasa, m.104/21 uyarınca zorunludur. Diğer yönetmelikler için ise böyle bir anayasal zorunluluk bulunmamaktadır. Anayasa, m.124/2'ye göre “hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir”.

3. Yukarıda gördüğümüz gibi bütün Cumhurbaşkanlığı yönetmeliklerinin yargısal denetimi ilk derece mahkemesi olarak Danıştayda yapılır (2575 sayılı Danıştay Kanunu, m.24/1-b). Diğer yönetmeliklerin yargısal denetimi konusunda ise yukarıda gördüğümüz gibi bir ayırım yapılır.

4. Aşağıda ayrıca açıklayacağımız gibi Cumhurbaşkanlığı yönetmelikleri, diğer yönetmeliklerden hiyerarşi olarak üstündür.

5. Şekil unsuru bakımından Cumhurbaşkanlığı yönetmelikleri ile diğer yönetmelikler arasında pek çok fark vardır. Cumhurbaşkanlığı yönetmeliklerinin şekil unsuru bakımından gösterdikleri özellikleri yukarıda dördüncü bölümde “Cumhurbaşkanlığı Yönetmelikleri” (II, A, 3, b, bb) başlığı altında incelemiştik. Bu konuda oraya (s.350-354) bakılabilir.

G. YÖNETMELİKLERİN CUMHURBAŞKANLIĞI TARAFINDAN FİİLÎ DENETİMİ

15 Temmuz 2018 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan 10 sayılı Resmî Gazete Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 6'ncı maddesinde şöyle ilginç bir hüküm getirilmiştir:

“Bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından hazırlanan ve Resmî Gazete’de yayımlanmak üzere gönderilen yönetmelik, tebliğ ve diğer düzenleyici idari işlemlere ilişkin taslaklar Anayasaya, kanunlara, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine, genel hukuk kurallarına, Cumhurbaşkanlığı programı ile kalkınma plan ve programlarına uygunluğu yönünden incelenir. Üniversiteler ile kamu ku-

rumu niteliğindeki meslek kuruluşları tarafından hazırlanan ve Resmî Gazete’de yayımlanmak üzere gönderilen yönetmelik, tebliğ ve diğer düzenleyici idari işlemler ise Anayasa ve diğer mevzuata uygunluğu yönünden incelenir.

Birinci fıkra kapsamında yapılan inceleme sonucunda uygun bulunmayan veya hukuka aykırı olduğu tespit edilen taslaklar kurumuna iade edilir”²⁰⁶.

Bu düzenlemenin aynısı 22 Kasım 2018 tarih ve 358 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararıyla kabul edilen Resmî Gazete Hakkında Yönetmeliğin²⁰⁷ 10’uncu maddesinde de vardır.

Bu düzenlemeye karşı pek çok eleştiri yöneltilebilir.

1. Madde metninde “yönetmelik”ten değil, “yönetmelik taslağı”ndan bahsediliyorsa da ortada bir “yönetmelik taslağı” değil; bir “yönetmelik” vardır. Zira yönetmelik çıkarma yetkisine sahip makamın kabul iradesini açıklamasıyla “yönetmelik” hukuk alanında varlık kazanır. Kabul iradesi “imza” ile tescim eder. İmzadan sonra artık “taslak” değil, “yönetmelik” ortaya çıkmış olur. Resmî Gazetede yayın, onun varlık şartı değil, yürürlük şartıdır. Dolayısıyla yönetmelik çıkarmaya yetkili makamın Resmî Gazetede yayın için Cumhurbaşkanlığına gönderdiği metin bir “yönetmelik taslağı” değil, bir “yönetmelik”tir.

2. Madde metninde “denetleme”den değil “inceleme”den bahsediliyorsa da ortada bir “inceleme” değil, “denetleme işlemi” vardır. Çünkü var olan, hukuk alanında çıkmış olan bir işlemin yürürlüğe sokulmaması veya yürürlükten kaldırılması sonucunu doğuran işlem “inceleme” değil, “denetleme” işlemidir. “İnceleme” yukarıda 6’ncı bölümde gördüğümüz gibi bir “danışma usulü”dür; inceleme kararı asıl makamı bağlamaz; asıl makam yapmak istediği işlemi ilk hâliyle kabul edebilir. Örneğin 9 Temmuz 2018’den önce, mülga 115’inci madde uyarınca tüzük tasarıları üzerinde Danıştayın yaptığı iş, “denetleme” değil, incelemeydi. Bakanlar Kurulu, tüzükleri Danıştay incelemesinden geçirmek zorundaydı; ama Danıştay inceleme kararıyla bağlı değildi. Arzu ederse kendi ilk tasarısını kabul ederdi. Oysa 10 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 6’ncı maddesine göre yönetmeliği Cumhurbaşkanlığı tarafından Resmî Gazetede yayınlanmayarak iade edilen makamın yapabileceği bir şey yoktur. Yönetmeliği yürürlüğe sokamaz.

3. 10 sayılı Resmî Gazete Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 6’ncı maddesini kaleme alanların, “denetleme” yerine “inceleme”, “yönetmelik” yerine “yönetmelik taslağı” terimlerini kullanmış olmaları, kaleme aldıkları hükümde bir tuhafılık olduğunu fark ettiklerini göstermektedir. Olur da bir gün eleştirilirlerse, muhtemelen burada “denetleme” işlemi yok; taslak üzerinde

206. Belirtelim ki, Bakanlar Kurulunun 19.12.2005 tarih ve 2005/9986 sayılı Kararıyla yürürlüğe konulan “Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”in “Re’sen düzeltme ve iade” başlıklı 25’inci maddesinde benzer bir düzenleme vardı.

207. *Resmî Gazete*, 23 Kasım 2018, Sayı 30604.

KUTU 14.10: “İcraî Yönergeler”.- Türkiye’de zaman zaman idarenin normalde yönetmelikle yapması gereken bazı düzenleyici işlemleri “yönerge”, “esaslar” gibi değişik başlıklar altında yapmakta oyduğu görülmektedir. Örnek: Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edilen “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi”²²⁹.

Bunlar iç düzen işlemi değil, üçüncü kişilerin hukukî durumlarını etkileyen icraî işlemlerdir. Dolayısıyla, bunlar ancak *secundum legem* ilkesine uygun olarak kanuna dayanılarak çıkarılabilirler ve “Yönetmelik” ismi taşımaları bile yayınlanarak veya ilgisine duyurularak uygulanabilirler. Örneğin yukarıdaki örnek olarak verilen yönerge, gerçekte ülke çapında uygulanan yönetmelikten başka bir şey değildir. Dolayısıyla Resmî Gazetede yayınlanması gerekirdi. Bunlar “yönerge” ve “esaslar” ismini taşısa da birer icraî işlem olarak yönetmeliklerin hukukî rejimine tabidir ve bunlar başta Resmî Gazetede yayınlanmadıkları için hukuka aykırıdır (hâliyle başka unsurları itibarıyla da hukuka aykırı olabilirler). Haklarında dava açılması durumunda iptal edilmeleri gerekir.

VI. ESKİ DÖNEMDEN YÜRÜRLÜKTE KALAN DÜZENLEYİCİ İŞLEMLER

9 Temmuz 2018’den önce Türkiye’de yürütme organının düzenleyici işlemleri arasında “kanun hükmünde kararname” ve “tüzük” olmak üzere iki düzenleyici işlem türü daha vardı. Bu düzenleyici işlemlere 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla son verilmiştir. Ancak Anayasamıza 6771 sayılı Kanunla eklenen geçici 21’inci maddenin F fıkrasına göre,

“bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararname, tüzükler, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikler ile diğer düzenleyici işlemler yürürlükten kaldırılmadıkça geçerliliğini sürdürür. Yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararname hakkında 152 nci ve 153 üncü maddelerin uygulanmasına devam olunur”.

Dolayısıyla 6771 sayılı Kanunun bütünüyle yürürlüğe girdiği 9 Temmuz 2018 tarihinde yürürlükte olan pek çok kanun hükmünde kararname, tüzük, Bakanlar Kurulu ve Başbakanlık yönetmeliği ayrıca yürürlükten kaldırılmadıkça bugün de yürürlüktedirler. Bu nedenle bu düzenleyici işlemleri de burada kısaca görmekte yarar vardır. Bu plânımız şu şekilde olacaktır:

PLÂN:

- A. Kanun Hükmünde Kararname (Tarihsel Bilgi)
 1. Olağan Dönem Kanun Hükmünde Kararnameleri
 2. Olağanüstü Hâl veya Sıkıyönetim Kanun Hükmünde Kararnameleri
- B. Tüzükler (Tarihsel Bilgi)
- C. Bakanlar Kurulu veya Başbakanlık Tarafından Çıkarılan Yönetmelikler ve Diğer Düzenleyici İşlemler (Tarihsel Bilgi)

Kanun hükmünde kararname ile başlayalım.

229. http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/18187 (Erişim Tarihi: 17 Mart 2018).

Türk doktrinin çoğunluğu Anayasa Mahkemesinin bu içtihadını destekliyor olsa da kanımızca Anayasa Mahkemesinin bu içtihadı yanlıştır²³³. Anayasamız (m.148/1-son cümle) açıkça olağanüstü hâl KHK'lerinin Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmesini yasaklamıştır. Bu kararnamelerin Anayasaya aykırı olmaları bir şey, Anayasa Mahkemesinin bu kararnameleri denetleme yetkisine sahip olup olmaması başka bir şeydir. Nitekim Anayasa Mahkemesi de, 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsü sonrasında çıkarılan olağanüstü hâl KHK'leriyle ilgili olarak içtihadından dönmüş ve 12 Ekim 2016 tarih ve E.2016/166, K.2016/159 sayılı kararıyla olağanüstü hâl KHK'lerini denetleme yetkisine sahip olmadığına karar vermiştir (RG, 4 Kasım 2016-29878).

Anayasa Mahkemesinin bu kararı sonucunda olağanüstü hâl KHK'leri denetimsiz kalmış ve Bakanlar Kurulu bu denetimsizliği korkunç bir şekilde kötüye kullanmıştır. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesinin yeni içtihadı kanımızca Anayasamıza uygundur. Problem Anayasa Mahkemesinin kararında değil, Anayasamızın 148'inci maddesinin ilk fıkrasındadır. Yapılması gereken şey, problemi Anayasa Mahkemesine çözdürtmek değil, problemi bir Anayasa değişikliği yaparak çözmek, yani m.148/1 son cümleyi ilga etmektir.

KUTU 14.12: “15 Temmuz KHK'leri”.- 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsünden sonra bugüne (8 Temmuz 2018) kadar Bakanlar Kurulu, 31 adet olağanüstü hâl KHK'si çıkarmıştır (667-697, 701 sayılı KHK'ler). Bunların içinde yukarıdaki şartlara uygun hükümler olsa da, bu KHK'lerin hükümlerinin ezici çoğunluğu, yukarıdaki şartlara apaçık ve vahim bir şekilde aykırıdır.

Bu KHK'lerde düzenlenen konuların pek çoğununun 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsüyle ne gibi bir ilgisinin olduğu anlaşılammaktadır. Örneğin 674 sayılı Olağanüstü Hâl KHK'si ile bütün araştırma görevlileri güvencesiz bir kadroya nakledilmiştir. 676 sayılı Olağanüstü Hâl KHK'siyle de rektörlerinin seçim usulü değiştirilmiştir. 687 sayılı KHK ile yolcu ve eşya taşımalarda kullanılan araçlar için *kış lastiği takma* zorunluluğu getirilmiştir. Araştırma görevlilerinin güvencesiz bir kadroya naklinin, rektör seçim usulünün değiştirilmesinin, kış lastiği takma zorunluluğu getirilmesinin olağanüstü hâl ilân sebebi olan 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsüyle ne ilgisi vardır? Yoksa darbe teşebbüsü, araştırma görevlileri veya rektörler tarafından mı yapılmıştır? Yoksa 15 Temmuz darbe teşebbüsünü araçlarına kış lastiği takmayan kamyon şoförleri mi yapmıştır? Bu sorulara makul ve mantıklı bir cevap verilmesi mümkün değildir. Bu tür düzenlemeler, Anayasamızın 121'inci maddesinin 3'üncü fıkrasında öngörülmüş olan “*olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konularda*” çıkarılabilmek şartına apaçık bir şekilde aykırıdır.

Bu KHK'lerin Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenemiyor olması, bu KHK'lerin bu tür hükümlerinin Anayasamıza uygun olduğunu göstermez; olsa olsa Bakanlar Kurulunun Anayasamızın kendisine verdiği yetkiyi apaçık bir şekilde kötüye kullandığını gösterir. Araştırma görevlilerini başka kadroya nakletmek gerekliyse, rektörlerin seçim usulünü değiştirmek lazımsa, kış lastiği zorunluluğu getirmek elzemse, tüm bunlar kanun çıkarılarak istenilen her zaman yapılabilir.

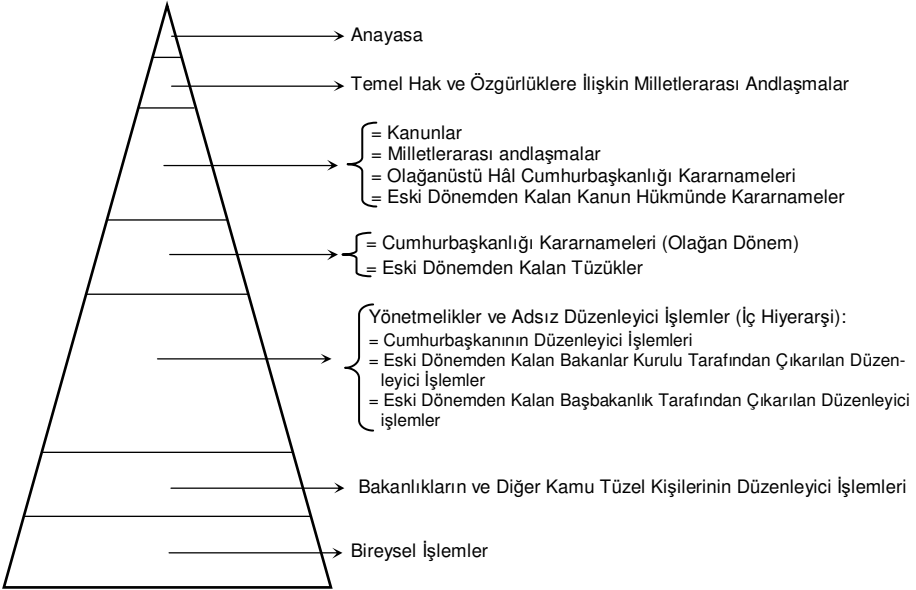
Türkiye'de 15 Temmuz 2016'dan sonra çıkarılan olağanüstü hâl KHK'lerinin incelenmesi ve eleştirilmesi konusunda bkz.: Kemal Gözler, “15 Temmuz Kararnameleri: Olağanüstü Hâl Kanun Hükümünde Kararnamelerinin Hukukî Rejiminin İfsadı Hakkında Bir İnceleme”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2017/1, s.39-68 (www.anayasa.gen.tr/15-temmuz-kararnameleri.pdf, 17 Şubat 2017).

233. Anayasa Mahkemesinin bu içtihadının eleştirisi için bkz.: Gözler, *İdare Hukuku, op. cit.*, 2. Baskı, c.I, s.1230-1237.

A. DÜZENLEYİCİ İDARİ İŞLEMLER ARASINDAKİ HİYERARŞİK SIRA

Olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnameleleri, eski dönemden kalan kanun hükmünde kararnameleler, olağan dönem Cumhurbaşkanlığı kararnameleleri, eski dönemden kalan tüzükler, yönetmelikler ve adsız düzenleyici işlemler arasında hiyerarşi bir sıralama vardır. Bu sıralama bir şekil yardımıyla aşağıdaki gibi gösterilebilir.

Şekil 14.1: Anayasa, Kanun ve Düzenleyici İşlemler Arasındaki Sıra (Normlar Hiyerarşisi)

Şimdi her bir düzenleyici işleme ilişkin olarak bazı açıklamalarda bulunalım:

1. Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi > Olağan Dönem Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.- Olağanüstü hâl Cumhurbaşkanı kararnameleleri kanun hükmündedir (Anayasa, m.119/6). Olağan dönem Cumhurbaşkanlığı kararnameleleri ise kanun altı seviyede yer alır. Zira Anayasa, m.104/17’ye göre “Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. *Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır.* Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarılması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir”.

2. Eski Dönemden Kalan Kanun Hükmünde Kararname > Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.- Anayasanın geçici 21’inci maddesinin F bendi uyarınca yürürlükte kalan kanun hükmünde kararnameleler, adı üstünde kanun hük-

de la mission assignée au juge pénal)”ndan kaynaklanmaktadır²⁷². Zira bu görevin mahiyeti, ceza hâkiminin kendisine sunulan davayı bütün unsurlarıyla incelemesini gerektirir. Bunun için de hâkim, “tam bir yargılama yetkisi (*plénitude de juridiction*)”ne sahip olmalıdır²⁷³. Fransa’da ceza mahkemelerine, düzenleyici işlemlerin hukuka uygunluğunu inceleme yetkisi daha sonra açıkça kanunla da verilmiştir: Fransa’da 1992 yılında kabul edilen yeni Ceza Kanununun 115-5’inci maddesine göre, ceza mahkemeleri, kendilerine sunulan ceza davasının çözümünün, bireysel veya düzenleyici idarî işlemlerin yorumlanmasına veya kanuna uygunluğunun araştırılmasına bağlı olduğu durumlarda, bu işlemleri yorumlamaya ve kanuna uygunluklarını incelemeye yetkilidir²⁷⁴.

IX. FRANSA’DA İDARENİN DÜZENLEYİCİ İŞLEMLERİ

Bibliyografya.- Chapus, *Droit administratif général, op. cit.*, c.I, s.67-83, 649-696; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *Traité, op. cit.*, c.I, s.70-80; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.49-60, 326-370; Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, *op. cit.*, s.139-169; De Forges, *op. cit.*, s.36-47; Vlachos, *op. cit.*, s.167-175; Rivero, *op. cit.*, s.67-70; Dmitri Georges Lavroff, *Le Droit constitutionnel de la Ve République*, Paris, Dalloz, 1995, s.594-604, 642-659, 697-708; Jean Gicquel, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, Paris, Montchrestien, Onaltıncı Baskı, 1999, s.557-562, 591-594; Louis Favoreu et al., *Droit constitutionnel*, Paris, Dalloz, 1998, s.620-621, 772-774; Pierre Pactet, *Institutions politiques-Droit constitutionnel*, Paris, Masson, Onbirinci Baskı, 1992, s.394-399, 538-541.

Fransa’da idarenin düzenleyici işlemleri ile Türkiye’de idarenin düzenleyici işlemleri arasında çok büyük farklılıklar vardır. O nedenle burada Fransa’da düzenleyici işlemleri ayrıca ve kısaca görmek uygun olacaktır. Öncelikle şunu belirtelim ki, Fransa’da yasama organının kanun yapma yetkisi genel bir yetki değildir. Fransa’da yasama organı sadece Anayasanın 34’üncü maddesinde sınırlı sayıda sayılmış konularda kanun yapabilir. 34’üncü maddede sayılan konuların dışındaki konular idarenin düzenleyici işlemleriyle düzenlenir. Önce plânımızı verelim:

PLÂN:

- A. Cumhurbaşkanının Olağanüstü Hâl Kararnameleri (m.16)
- B. Ordonanslar (m.38)
- C. Özerk Yönetmelikler (m.37)
- D. Kanunları Uygulama Yönetmelikleri
- E. Başbakanın Kolluk Yönetmelikleri
- F. Bakan Yönetmelikleri
- G. Mahallî İdarelerin Düzenleyici İşlemleri
- H. Diğer Makamların Düzenleyici İşlemleri

Şimdi bu plân dâhilinde Fransa’da idarenin düzenleyici işlemlerini görelim:

272. Chapus, *op. cit.*, c.I, s.927; De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *op. cit.*, c.I, s.461.

273. De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *op. cit.*, c.I, s.460.

274. *Ibid.*, c.I, s.461-462.

GENEL BİBLİYOGRAFYA*

- ADMINISTRATION: *L'administration publique* (Recueil de textes), Paris, Colin, 1971.
- AHMET ŞUAYİP, *Hukuk-u İdare*, İstanbul, Hacı Hüseyin Efendi Matbaası, 1327 (1911).
- AKBULUT (Emre), *Türk İdare Hukukunda Kanunî İdare İlkesi*, İstanbul, Beta, 2013.
- AKGÜNER (Tayfun), *1961 Anayasasına Göre Millî Güvenlik Kavramı ve Millî Güvenlik Kurul-u*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1983.
- AKGÜNER (Tayfun), *Kamu Personel Yönetimi*, İstanbul, Der Yayınları, 1988.
- AKILLIOĞLU (Tekin), “Bireyin Yönetimsel İşlemler Karşısında Korunması ve Yönetim Hukukumuz”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 14, Eylül 1981, Sayı 3, s.37-56.
- AKILLIOĞLU (Tekin), “Hukuk-u İdare Üzerine”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 16, Sayı 2, 1983, s.56-69.
- AKILLIOĞLU (Tekin), “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Yıl 9, Sayı 1-3, 1989, (Prof.Dr. Lûtfi Duran'a Armağan), s.11-22.
- AKILLIOĞLU (Tekin), “Saklı Yetki Kavramı”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 11, 1978, Sayı 3, s.73-83.
- AKILLIOĞLU (Tekin), “Temel Hakların Durdurulması”, *Bahri Savcı'ya Armağan*, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1988, s.54-68.
- AKILLIOĞLU (Tekin), “Yasaların Zaman Bakımından Uygulanmasına İlişkin Bazı Sorunlar”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 17, 1984, Sayı 3, s.36 vd.
- AKILLIOĞLU (Tekin), “Yıkma Kararında Yöntem Sorunları”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 12, Aralık 1979, Sayı 4, s.41-55.
- AKILLIOĞLU (Tekin), “Yönetim Hukukumuz ve Geleceği”, <www.idare.gen.tr/akillioğlu-yonetim.htm> (Konuluş Tarihi: 11 Ağustos 2004).
- AKILLIOĞLU (Tekin), “Yönetimde Açıklık, Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 46, 1991, Sayı 1-2, s.1-12.
- AKILLIOĞLU (Tekin), “Yönetimsel İşlemlerde Gereke İlkesi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 15, 1982, Sayı 2, s.7 vd.
- AKILLIOĞLU (Tekin), “Yönetimsel İşlemlerde Yürürlüğe Giriş Sorunu”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 12, 1979, Sayı 2, s.33-54.
- AKILLIOĞLU (Tekin), *İnsan Hakları (I: Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri)*, Ankara, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, 1995.
- AKILLIOĞLU (Tekin), *Yönetim Önünde Savunma Hakları*, Ankara, TODAİE Yay., 1983.
- AKIN (Ümit), “Elektrik Üretim, İletim ve Dağıtım Tesislerinin İşletme Hakkının Devri ve İşletme Hakkı Devri Sözleşmeleri”, *Danıştay Dergisi*, Yıl 30, Sayı 102, 2000, s.29-46.
- AKIN (Ümit), *İdare Hukuku Açısından Kıyıların Tâbi Olduğu Hukukî Rejim*, Ankara, Yetkin, 1998.
- AKINCI (Müslüm), *Bağımsız İdarî Otoriteler ve Ombudsman*, İstanbul, Beta Yayınları, 1999.
- AKINCI (Müslüm), *Danıştay Kararları İçinde İdarenin Denetim ve Gözetim Görevi*, İstanbul, Legal Yayınevi, 2017.
- AKINTÜRK (Turgut), *Medenî Hukuk*, Ankara, Savaş Yayınları, 1998.

* İkinci ciltteki kaynakları da içerir. Bu bibliyografyada sadece kendisinden alıntı yapılan ve dipnotlarda gösterilen kaynakları değil, aynı zamanda kendisinden yararlanılmamış, ama bölüm sonlarında konuyla ilgili oldukları için “ek bibliyografya” başlığı altında gösterilmiş olan kaynaklar da bulunmaktadır. Bu nedenle, bu bibliyografya, bu kitabın yazılmasında yararlanılmış kaynakları gösteren bir “kaynaklar listesi” değil, idare hukuku alanında yazılmış başlıca kaynakları gösteren bir “genel bibliyografya”dır.

- AKYILMAZ (Bahtiyar), *İdare Hukuku*, Konya, Sayram Yayınları, 2004.
- AKYILMAZ (Bahtiyar), *İdarî Usûl İlkeleri Işığında İdarî İşlemin Yapılış Usûlü*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2000.
- AKYILMAZ (Bahtiyar), Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Türk İdare Hukuku*, Ankara, Seçkin, Yedinci Baskı, 2016.
- ALAN (Nuri), “İdarî Usûl ve İdarî Yargı”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 102, 2000, s.3-15.
- ALAN (Nuri), “İptal Davasının Ön ve Esastan kabul Şartları”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 50-51, 1993, s.22 vd.
- ALAN (Nuri), “Konu Unsuru Bakımından Takdir Yetkisi ve Kanuna Aykırılık”, *İdare Hukuku ve İdarî Yargı ile İlgili İncelemeler I*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1976.
- ALAN (Nuri), “Savunma Hakkı”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 88, s.343 vd.
- ALAN (Nuri), “Türk İdarî Yargısında Yerindelik ve Takdir Yetkisinin Değerlendirilmesi”, *İdarî Yargıda Son Gelişmeler Sempozyumu*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1982.
- ALBERTİNİ (J.-B.), *La déconcentration: L’administration territoriale dans la réforme de l’Etat*, Paris, Economica, 1997.
- ALİ RAGİP, *Hukuk-u İdare*, İstanbul, Matbaai Amire, 1303 (1887).
- ALİBERT (T.), “L’initius personae dans la concession de service public: un principe en mutation”, *Revue administrative*, 1990, s.507 vd.
- ALİFENDİOĞLU (Yılmaz), “Anayasa Yargısı Açısından Olağanüstü Yönetim Usulleri”, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1993, Cilt 9, s.411-434.
- ALİFENDİOĞLU (Yılmaz), “Yönetmel ve Anayasal Yargıda ‘Yokluk’”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 28, 1995, Sayı 2, s.3-10.
- ALPAR (Erol), “Askeri Yüksek İdare Mahkemesinde Yargılama Yöntemi”, *Askeri Adalet Dergisi*, Yıl 23, Sayı 92, Ocak 1995, s.3-17.
- ALPAR (Erol), “Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin Anayasal ve Yasal Konumu”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 26, Sayı 3, Eylül 1993, s.45-59.
- ALPAR (Erol), “Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin Yargılama Yetkisi ve Sınırlandırılması”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 1, Mart 1988, s.39-62.
- ALPAR (Erol), “İdare Hukukunda Kazanılmış Hak Kavramı ve Uygulaması”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 15, 2001, s.3-56.
- ALPAR (Erol), “Olağanüstü Haller”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 22, Aralık 1989, Sayı 4, s.47-67.
- ALPAR (Erol), “Yönetim Hukuku ve Özellikleri”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 14, 2000, s.3-59.
- ALPAR (Erol), “Yönetimi Etkileyen Anayasal ve Diğer İlkeler”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 13, 2000, s.3-49.
- AMADEİİ (J.-P.), “Sur la nature du droit de propriété du domaine privé”, *Revue du droit public*, 1998, s.505 vd.
- AMSELEK (Paul), “La qualification des contrats de l’administration”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1983, s.3 vd.
- AMSELEK (Paul), “La responsabilité sans faute des personnes publiques d’après la jurisprudence administrative”, *Recueil d’études en hommage à Charles Eisen-mann*, Paris, Cujas, 1975, s.233 vd.
- AMSELEK (Paul), “Le rôle de la pratique dans la formation du droit”, *Revue du droit public*, 1983, s.1471 vd.
- AMSELEK (Paul), *La répétition de l’indu payé aux personnes publiques*, in *Mélanges René Chapus: Droit administratif*, Paris, Montchrestien, 1992, s.5 vd.
- ANAYURT (Ömer), *Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti*, İstanbul, Kazancı, 1998.
- ARDANT (P.), *La responsabilité de l’Etat du fait de la fonction juridictionnelle*, Paris, LGDJ, 1956.
- ARDANT (Philippe), *Institutions politiques et droit constitutionnel*, Paris, LGDJ, 17.Baskı, 2005.
- ARDANT (Philippe), *Le premier ministre en France*, Paris, Dalloz, 1991.
- ARMAĞAN (Servet), *1961 Anayasası ve Bakanlar Kurulu*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1976.

- ARMAĞAN (Tuncay), *İdarenin Sorumluluğu ve Tam yargı Davaları*, Ankara, Seçkin, 1997.
- ARSEL (İlhan), *Anayasa Hukuku: Demokrasi*, Ankara, Doğu Matbaacılık, 1964.
- ARSLAN (Ahmet) ve Tuncay Dündar, *Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu Kararları*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002.
- ARSLAN (Ahmet), Emin Sınmaz ve Tuncay Dündar, *Danıştay İdarî Dava Daireleri "Emsal" Kararları*, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 2007, 2 Cilt.
- ARSLAN (Süleyman), "Mahallî İdareler Üzerinde Merkezî İdareye Tanınan İdarî Denetimin Kapsadığı Yetkiler", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt II, Sayı 2.
- ARSLAN (Süleyman), *Türkiye'de ve İngiltere'de Merkezî İdarenin Mahallî İdareler Üzerindeki Denetimi*, Ankara, 1978.
- ARTUKMAÇ (Sadık), *Bizde İdarenin Murakabesi*, İstanbul, 1950.
- ASLAN (Fethi), "Danıştay'ın İnceleme ve Danışma Görevlerinin Dünü ve Bugünü", *Danıştay ve İdarî Yargı Günü 146. Yıl Sempozyumu*, Danıştay Başkanlığı, 2014.
- ASLAN (Onur Ender), *1982 Anayasasına Göre Kamu Personel Rejimi*, Ankara, Seçkin, 2007.
- ASLAN (Yılmaz), *Rekabet Hukuku*, Bursa Ekin Kitabevi Yayınları, 1997.
- ASLAN (Zehreddin) ve Kahraman Berk, *İdare Hukuku ve İdarî Yargıya İlişkin Temel Kanunlar*, İstanbul, Alfa, Dördüncü Baskı, 2006.
- ASLAN (Zehrettin), "İdarî Usûl Yasasına Örnek Olarak Rekabet Kurulunun Çalışma Yöntemleri", in Başbakanlık, *İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1998, s.280-285.
- ASLAN (Zehrettin), "İngiliz Hukukunda İdarenin Yargısal Denetimi ve Bu Denetim Sonucunda Verilen Kararların Niteliği", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Ocak 1995, n° 10, s.21 vd.
- ATABEK (Reşat), "Hastanelerin Sorumluluğu", *İstanbul barosu Dergisi*, Cilt 60, Salı 10-11-12, 1986, s.627-650.
- ATALAY (Esra), *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü*, İzmir, DEÜHF Yayınları, 1995.
- ATAY (E. Ethem), ODABAŞI (Hasan) ve GÖKCAN (Hasan Tahsin), *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tazminat Davaları*, Ankara, Seçkin Yayıncılık 2003.
- ATAY (Ender Ethem), *İdare Hukuku*, Ankara, Turhan Kitabevi, Beşinci Baskı, 2016.
- AUBY (J.-F.) ve BRONNER (F.), "L'Europe des marchés publics", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1990, n° 4, s.258 vd.
- AUBY (Jean-François), *Les services publics en Europe*, Paris, PUF, 1998.
- AUBY (Jean-Bernard) ve AUBY (Jean-François), *Droit des collectivités locales*, Paris, PUF, 1990.
- AUBY (Jean-François) ve PONTIER (Jean-Marie), *Le département*, Paris, Economica, 1987.
- AUBY (Jean-François), "La délégation de service public: premier bilan et perspectives", *Revue du droit public*, 1996, s.1095 vd.
- AUBY (Jean-Marie) ve AUBY (Jean-Bernard), *Droit de la fonction publique*, Paris, Dalloz, Üçüncü Baskı, 1997.
- AUBY (Jean-Marie) ve AUBY (Jean-Bernard), *Institutions administratives*, Paris, Dalloz, 1991.
- AUBY (Jean-Marie) ve BON (Pierre), *Droit administratif des biens*, Paris, Dalloz, Üçüncü Baskı, 1995.
- AUBY (Jean-Marie) ve DRAGO (Roland), *Traité de contentieux administratif*, Paris, LGDJ, İkinci Baskı, 1975, 2 Cilt.
- AUBY (Jean-Marie) ve DUCOS-ADER (Robert), *Droit public*, Paris, Sirey, 1976.
- AUBY (Jean-Marie), "L'action domaniale", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1983, s.507 vd.
- AUBY (Jean-Marie), "L'arbitrage en matière administrative", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1955, I, s.81 vd.
- AUBY (Jean-Marie), "L'incompétence ratione temporis", *Revue du droit public*, 1953, s.5 vd.
- AUBY (Jean-Marie), "La responsabilité des services de lutte contre l'incendie", *Recueil Dalloz*, 1957, Chronique, s.97 vd.
- AUBY (Jean-Marie), "Le contentieux administratif du service pénitentiaire", *Revue du droit public*, 1987, s.547 vd.

- AUBY (Jean-Marie), "Le contentieux des actes parlementaires et la loi organiques du 17 novembre 1958", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1959, 1, s.101 vd.
- AUBY (Jean-Marie), "Le pouvoir réglementaire des autorités des collectivités locales", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1984, s.468 vd.
- AUBY (Jean-Marie), "Le régime juridique des avis dans la procédure administrative", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1956, 1, s.53 vd.
- AUBY (Jean-Marie), "Les aspects nouveaux du pouvoir réglementaire de l'administration en droit administratif français", *Mélanges Stassinopoulos*, Paris, LGDJ, 1974, s.9 vd.
- AUBY (Jean-Marie), *L'inexistence des actes administratifs*, Paris, Pedone, 1951.
- AUBY (Jen-Bernard), *La délégation de service public*, Paris, PUF, 1995.
- AUTEXIER (Christian), *Introduction au droit public allemand*, Paris, PUF, 1997.
- AUTIN (Jean-Louis), "Réflexions sur le principe du contradictoire dans la procédure administrative", *Études et documents du Conseil d'État*, n° 52, s.389 vd.
- AUVRET (P.), "L'égalité des sexes dans la fonction publique", *Revue du droit public*, 1983, s.1571 vd.
- AUVRET (P.), "La notion de droits acquis en droit administratif français", *Revue du droit public*, 1985, s.53 vd.
- AUVRET-FINCK (J.), "Les actes de gouvernement: irréductible peau de chagrin?", *Revue du droit public*, 1995, s.131 vd.
- AVRIL (M.), *Le droit et la route*, Paris, Litec, İkinci Baskı, 1993.
- AVRIL (Pierre), "Les écrets réglementaires du président de la République non délibérés en conseil des ministres", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1976, s.116 vd.
- AYAN (Mehmet), *Tıbbî Müdahalelerden Doğan Hukukî Sorumluluk*, İstanbul, Kazancı, 1991.
- AYANOĞLU (Taner), *Uyuşmazlık Mahkemesi Kararlarına Göre İdari Eylemin Tanımlanması*, İstanbul, Legal, 2004.
- AYDINALP (Sezai), "Askeri Hakim Subayların Azledilmeleri ve Bu Konuda Askeri Yüksek İdare Mahkemesince Verilen Bir Kararın Eleştirisi", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 49, Sayı 3, 1992, s.417-434.
- AYDINALP (Sezai), "Askeri Hakimlik Güvencesi ve Anayasa Mahkemesi ile Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin Bu Konudaki Kararları Üzerine Bir İnceleme", *Danistay Dergisi*, Sayı 86, 1993, s.3-36.
- AYDINALP (Sezai), "Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin Görev Alanı Sorunu", *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 8, 1994, s.23-37.
- AYDINALP (Sezai), "Devletin Askeri Manevra ve Atışlardan Doğan Zararlar Nedeniyle Hukuki Sorumluluğu", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 50, Sayı 4, 1993, s.564-579.
- AYTAÇ (Fethi), *Açıklamalı Belediye Kanunu*, Ankara, 1998.
- AYTÜRK (Nihat) "Yönetimde Yetki Devri ve İmza Yetkileri", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 33, Sayı 1, Mart 2000, s.79-110.
- AZRAK (Ali Ülkü), "Alman İdare Hukukunda Devletin Kamu Hukuku Sahasındaki Faaliyetlerinden Doğan Sorumluluğu", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 28, 1962, Sayı 2.
- AZRAK (Ali Ülkü), "Deprem ve İdarenin Sorumluluğu" *Deprem ve Hukuk*, İstanbul Barosu Yayınları, 2000.
- AZRAK (Ali Ülkü), "İdarenin Toplumsal Muhatarası (Sosyal Risk) Kuramına Göre Kusursuz Sorumluluğu", *Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1980, s.135 vd.
- AZRAK (Ali Ülkü), "İdarî Mukavele Kavramının Teori ve Tatbikatı", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 29, 1963, Sayı 3, s.521-550.
- AZRAK (Ali Ülkü), "İdarî Usûl ve Yasalaştırılması", *I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1990, İkinci Kitap, s.821 vd.
- AZRAK (Ali Ülkü), "İdarî Usûlün Kodifikasyonuna İlişkin Sorunlar", *İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu (Ankara, 17-18 Ocak 1998)*, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1998, s.86 vd.

- AZRAK (Ali Ülkü), “İdarî Yargı Kararlarında Anayasaya Uygunluk Sorunu”, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1993, Cilt 9, s.323-340.
- AZRAK (Ali Ülkü), “Umumî İdarî Usûl ve Kodifikasyonu Meselesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 33, 1967, Sayı 1-2, s.66 vd.
- AZRAK (Ali Ülkü), “Yargı ve İdare: İki Fonksiyonun Karşılaştırılması Üzerine Bir Teorik Deneme”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt XXXIV, 1969, Sayı 1-4, s.129-155.
- AZRAK (Ali Ülkü), *Avrupa Topuluklarında İdarî Yargının Genel Esasları*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1982.
- AZRAK (Ali Ülkü), *Millileştirme ve İdare Hukuku*, İstanbul, 1976.
- AZRAK (Ali Ülkü), *Umumî İdarî Usulünün Teorik Esasları ve Çeşitli Hukuk Sistemlerinde Gelişimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1964.
- BADAOUÏ (S.), *Le fait du prince dans les contrats administratifs*, Paris, LGDJ, 1955.
- BAL (Yakup), Mustafa Karabulut ve Yahya Şahin, *İdarî Yargulama Usulü ile ilgili Danıştay 10. Dairesinin Seçilmiş Kararları*, Ankara, Seçkin, 2003.
- BAL (Yakup), Yahya Şahin ve Mustafa Karabulut, *Danıştay 10. Daire Kararları*, Ankara, Turhan, 2003, 2 Cilt.
- BAL (Yakup), Yahya Şahin ve Mustafa Karabulut, *Danıştay 10. Dairesinin Tazminat Davalarına İlişkin Seçilmiş Kararları*, Ankara, Seçkin, 2003.
- BALKAR (Kemal Galip), “Hizmet Kusuru”, *Adalet Dergisi*, Yıl 46, Sayı 2, 1955, s.95-100.
- BALKAR (Kemal Galip), “Hizmet Kusurunun Sınırları”, *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 26, 1961, Sayı 1-4, s.16-33.
- BALKAR (Kemal Galip), “İdarenin Takdir Yetkisi”, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 4, s.134 vd.
- BALKAR (Kemal Galip), “Uyuşmazlık Mahkemesi”, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3-4, s.338 vd.
- BALKAR (Kemal Galip), “Hizmet Kusuru-Şahsî Kusur Mefhumlarını Ayıran Kıstaslar”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 4, 1953, s.299 vd.
- BALTA (Tahsin Bekir), “Organların Hukuka Aykırı Eylem ve İşlemlerinden Dolayı Devletin Sorumluluğu”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 12-13, 1994.
- BALTA (Tahsin Bekir), *İdare Hukuku I: Genel Konular*, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1970-1972. (Balta, *op. cit.*, s.” şeklindeki atıflar bunadır).
- BALTA (Tahsin Bekir), *İdare Hukukuna Giriş*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1970.
- BALTA (Tahsin Bekir), *Türkiye’de Yürütme Kudreti*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1960.
- BARALE (J.), “Le régime juridique de l’eau: richesse nationale”, *Re*
- BARATİN (Henri Louis) ve GEUDON (Marie-José), *Organisation et méthodes dans l’administration publique*, Paris, Berger-Levrault, 1971.
- BARCKHAUSEN (H.), “Etude sur la théorie générale du domaine public”, *Revue du droit public*, 1902, s.401.
- BAŞBAKANLIK, *İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu (Ankara, 17-18 Ocak 1998)*, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1998.
- BAŞGİL (Ali Fuat), “Devletin ve Diğer Hükmi Şahısların Mesuliyeti Meselesi”, *Adalet Dergisi*, Ankara, 1940, s.598 vd.
- BAŞGİL (Ali Fuat), “Türkiye Teşkilât Hukukunda Nizamname Mefhumu ve Nizamnamelerin Mahiyeti ve Tâbi Olduğu Hukukî Rejim: Teşkilatı Esasiye Kanununun 52’nci Maddesi Üzerinde Tarihî ve Tahlilî Etüd”, *Cemil Bilsel’e Armağan*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1939, s.17-100.
- BAŞGİL (Ali Fuat), *Esas Teşkilat Hukuku: Türkiye Siyasî Rejimi ve Anayasa Prensipleri (Cilt I, Fasikül I)*, İstanbul, Baha Matbaası, 1960.
- BAŞPINAR (Recep), “İdarenin Takdir Yetkisinin Yargı Denetimine Tâbi Tutulması”, *Danıştay Dergisi*, Yıl 1, Sayı 3, 1971.

- BAŞPINAR (Recep), “İdarî Sözleşmeden Doğan Davalar”, *Yüzyıl Boyunca Danıştay*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1968, s.512 vd.
- BAŞPINAR (Recep), “Sayıştay Kararlarının Yargısal Denetimi”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 12-13, 1974, s.18 vd.
- BAŞPINAR (Recep), “Tam Yargı Davaları”, *Yüzyıl Boyunca Danıştay*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1968, s.481 vd.
- BAYLE (G.), *L'enrichissement sans cause en droit administratif*, Paris, LGDJ, 1973.
- BAYRAKTAR (Köksal), “Yığın Hareketlerinde Sorumluluk Sorunu”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 34-35, 1979.
- BAZEX (M.), “Le Conseil de la concurrence et les marchés publics”, *Actualité juridique-Droit administratif*, Temmuz 1994, Özel Sayı, s.103 vd.
- BAZEX (M.), “Le droit public de la concurrence”, *Revue française de droit administratif*, 1998, s.781 vd.
- BECET (J.-M.), *Les institutions administratives*, Paris, Economica, 1987.
- BECET (M.), “L'échec du système actuel de la responsabilité pécuniaire des agents publics à l'égard de l'administration”, *Mélanges en l'honneur du professeur Michel Stassinopoulos*, Paris, LGDJ, 1974, s.165 vd.
- BELGESAY (Mustafa Reşit), “Devletin Adlî Faaliyetten Dolayı Hukukî Mesuliyeti”, *Adalet Dergisi*, Sayı 7, 1960, s.343-355.
- BELIN (J.), *Recherches sur la notion d'intérêt public en droit administratif français*, Paris, Dalloz, 1933.
- BELLENGER (F.), “Les présomptions d'authenticité et de sincérité des actes administratifs”, *Revue du droit public*, 1968, s.543 vd.
- BELLOULET-FRIER (Nicole), “Service public et droit communautaire”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1994, s.270 vd.
- BÉNOIT (Francis-Paul), “Forfait de la pension et droit commun de la responsabilité administrative”, *Semaine juridique - Jurisclasseur périodique*, 1956, I, n° 1290.
- BÉNOIT (Francis-Paul), “La responsabilité de la puissance du fait de la tutelle administrative”, *Droit administratif*, 1955, s.178 vd.
- BÉNOIT (Francis-Paul), “Le cas fortuit dans la jurisprudence administrative”, *Semaine juridique - Jurisclasseur périodique*, 1956, I, n° 1328.
- BÉNOIT (Francis-Paul), “Le régime et le fondement de la responsabilité de la puissance publique”, *Semaine juridique - Jurisclasseur périodique*, 1954, I, n°1178.
- BÉNOIT (Francis-Paul), *La responsabilité de la puissance publique du fait de la police administrative*, Paris, Sirey, 1946.
- BÉNOIT (Francis-Paul), *Le droit administratif français*, Paris, Dalloz, 1968.
- BÉNOIT (Francis-Paul), *Le maire et les adjoints*, Paris, Dalloz, 1991.
- BEREKET (Zuhal), *Hukukun Genel İlkeleri ve Danıştay*, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996.
- BERGERES (M.-C.), “Les actes non réglementaires”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1980, s.3 vd.
- BERKARDA (Kemal), “Olağanüstü Yönetim Usulleri”, in İl Han Özay, *Günüştüğünde Yönetim*, İstanbul, Alfa, 2002, s.525-579.
- BERKİN (Necmeddin M.), “Mahkeme Kararlarından ve Yargısal Tasarruflardan Devletin Sorumluluğu”, *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, cilt 53, 1979, Sayı 1-4, s.188 vd.
- BERLIA (Georges), “Essai sur les fondements de la responsabilité civile en droit public français”, *Revue du droit public*, 1951, s.685 vd.
- BERLIA (Georges), “Le vice de forme et le contrôle de la légalité des actes administratifs”, *Revue du droit public*, 1940, s.370 vd.
- BERNARD (A.), *Mémento de l'expropriation*, Paris, Ed. Moniteur, 1994.
- BERNARD (P.), *La notion d'ordre public en droit administratif*, Paris, LGDJ, 1962.
- BERRAMDANE (A.), “L'obligation de prévention des catastrophes et risques naturels”, *Revue du droit public*, 1997, s.1717 vd.

- BERRAMDANE (A.), “L’obligation de prévention des catastrophes et resques naturels”, *Revue du droit public*, 1997, s.1717 vd.
- BERTHÉLEMY (Henri), *Traité élémentaire de droit administratif*, Paris, Rouseau, Onüçüncü Baskı, 1933.
- BİLGE (Necip), *Bakanların Görev ve Sorumluları*, Ankara, Yeni Desen Matbaası, 1956.
- BİLGİN (Pertev), “Kamu Hizmeti Hakkında”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Mart 1980, s.113 vd.
- BİLGİN (Pertev), *1961 Anayasasına Göre Stıkyönetim*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1976.
- BİLGİN (Pertev), *İdare Hukuku Ders Notları: İdare Malları*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1995.
- BİLGİN (Pertev), *İdare Hukuku Dersleri: İdare Hukukuna Giriş*, İstanbul, 1996.
- BİLGİN (Pertev), *İdare Hukuku: Kamulaştırma ve İstimval*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1995.
- BİLGİN (Pertev), *İdarî Sözleşmelerin Kriterleri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1970.
- BİRİNCİ *Birinci Ulusal İdare Hukuku Kongresi* (1-4 Mayıs 1990), (Birinci Kitap: İdarî Yargı; İkinci Kitap: Kamu Yönetimi, Üçüncü Kitap: Çeşitli İdare Hukuku Konuları), Ankara, 1990.
- BLAEVOET (C.), “De l’intangibilité des ouvrages publics”, *Recueil Dalloz*, 1965, Chronique, s.241 vd.
- BOCKEL (A.), “Contribution à l’étude du pouvoir discrétionnaire de l’administration”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1978, s.355 vd.
- BOCKEL (A.), “La condition juridique du stagiaire dans le régime français de la fonction publique”, *Revue du droit public*, 1966, s.265 vd.
- BOCKEL (A.), “La responsabilité de collectivités locales du fait des actes de l’autorité de tutelle”, *Revue administrative*, 1966, s.135 vd.
- BODIGUEL (J.-L.) ve QUERMONNE (J.-L.), *La haute fonction publique sous la Ve République*, Paris, PUF, 1983.
- BON (F.), “La responsabilité du fait des personnes dont on a la garde: sur un rapprochement des jurisprudences administrative et judiciaire”, *Revue française de droit administratif*, 1991, n° 6, s.991 vd.
- BONET (G.), *L’enrichissement sans cause en droit administratif: Droit privé et droit public*, Paris, Litec, 1990.
- BONNARD (Roger) , *Précis de droit administratif*, Paris, LGDJ, 1943.
- BONNARD (Roger), “La conception matérielle de la fonction juridictionnelle”, *Mélanges R. Carré de Malberg*, (Paris, Sirey, 1933 (Réimpression: Librairie Edouard Duchemin, 1977), s.1-29. (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k9371s/>).
- BONNARD (Roger), “Le contrôle de la légalité et le contrôle de l’opportunité”, *Revue du droit public*, 1944, s.63.
- BOUDET (F.), “La théorie de l’enrichissement sans cause en droit administratif”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1959, I, s.77 vd.
- BOURDON (Jacques), PONTIER (Jean-Marie) ve RİCCİ (Jean-Claude), *Droit des collectivités territoriales*, Paris, PUF, 1998.
- BOURGOL (M.), *La coopération intercommunale*, Paris, LGDJ, 1996.
- BOURRIE-QUENILLET (M.), “Le préjudice moral des proches d’une victime blessée”, *Semaine juridique - Jurisclasseur périodique*, 1998, I, n° 186.
- BOUT (R.), *La gestion d’affaires dans le droit français contemporain*, Paris, LGDJ, 1972.
- BOUTAYEB (C.), “L’irrésistible mutation d’un principe: l’intangibilité de l’ouvrage public”, *Revue du droit public*, 1999, s.1449 vd.
- BOUTAYEB (C.), “Le contrôle d’utilité publique par le juge administratif en matière d’expropriation”, *Revue du droit public*, 1997, s.1385.
- BOUTAYEB (C.), “Liberté d’utilisation du domaine public et affectation domaniale”, *Revue du droit public*, 2001, s.221 vd.

- BOYER-MERENTIER (C.), *Lers ordonnances de l'article 38 de la Constitution du 4 Octobre 1958*, Paris ve Marsaille, Economica ve PUAM, 1996.
- BRARD (Yves), "A propos de la notion de fait du tiers", *Semaine juridique - Jurisclasseur périodique*, 1980, I, n° 2976.
- BRARD (Yves), *Domaines public et privé des personnes publiques*, Paris, Dalloz, 1994.
- BRARD (Yves), *Droit administratif des biens et de la fonction publique*, PUF, 1985.
- BRECHON-MOULENES (C.) et al., *La concession de service public face au droit communautaire*, Paris, Sirey, 1992.
- BRÉCHON-MOULÈNES (C.), "Les marchés publics locaux", *Revue française de droit administratif*, 1984, s.106 vd.
- BRÉCHONMOULÈNES (C.), "Remarques sur la notion de nullité absolue dans le contentieux des contrats administratifs", *Semaine juridique - Jurisclasseur périodique*, 1973, I, n° 2588.
- BRETON (J.-M.), "L'obligation pour l'administration d'exercer son pouvoir réglementaire d'exécution des lois", *Revue du droit public*, 1993, s.1749 vd.
- BREVES-CARIAS (A.R.), *Les principes de la procédure administrative non contentieuse*, Paris, Economica, 1992.
- BRINGUER (P.) ve GUILLON (E.), "Le pouvoir de retrait des actes administratifs", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1978, s.300 vd.
- BROC (A.-P.), *La protection civile*, Paris, PUF, (Que sais-je?), 1977.
- BROUANT (J.-P.) ve NOVAK (A.), "Les propriétés publiques immobilières en droit français et allemand", *Revue administrative*, 1993, s.370 vd.
- BRROUANT (J.-P.), "L'usage des fréquences de communication audiovisuelle et la domanialité publique", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1997, s.115 vd.
- BRUÈRE (J.-C.), "Le consensualisme dans les contrats administratifs", *Revue du droit public*, 1996, s.1715 vd.
- BUMİN (Mustafa), "Fransız ve Türk Hukukunda Kanun Hükmünde Kararname", *İdare Hukuku ve İdarî Yargı İle İlgili İncelemeler*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1980, c.III, s.324-347.
- BUNİET (C.), "Contribution à l'étude du régime contentieux des des polices administratives spéciales", *Revue du droit public*, 1981, s.1017.
- BURDEAU (F.), "Les crises du principe du dualité de juridictions", *Revue du droit public*, 1990, s.724 vd.
- BURDEAU (Georges), "Remarques sur la classification des fonctions étatiques", *Revue du droit public*, 1945, s.202 vd.
- BUZ (Vedat), *Kamu İhale Sözleşmelerinin Kuruluş ve Geçerlilik Şartları*, Ankara, Yetkin, 2008.
- BÜLBÜL (Erdoğan), *İdari İşlemlerin Yürürlükten Kaldırılması*, İstanbul, Beta, 2011.
- CABANEL (j.) ve GOURDON (J.-L.), *Les contractuels*, Economica, 1991.
- CADIET (L.) (Ed.), *Le droit contemporain des contrats*, Paris, Economica, 1987.
- CADOUX (Charles), *Droit constitutionnel et institutions politiques*, (tome I : Théorie générale des institutions politiques), Paris, Cujas, 3e édition, 1988.
- CALVES (G.), *Les politiques de discrimination positive*, Paris, Documentation française, 1999.
- CALVET (H.), "Droit administratif de la responsabilité et droit communautaire", *Actualité juridique-Droit administratif*, Haziran, 1996, Özel Sayı, s.92 vd.
- CAMUS (G.), "Réflexions sur le détournement de procédure", *Revue du droit public*, 1966, s.65 vd.
- CAN (Osman), "Anayasa Yargısında Yokluk", *Prof. Dr. Ergun Özbudun'a Armağan (Ed. Serap Yazıcı et al.)*, Ankara, Yetkin, 2008, c.II, s.175-215.
- CANEDO (M.), *Le mandat en droit administratif français*, Paris, LGDJ, 2001.
- CARBAJO (Joël), *Droit des service public*, Paris, Dalloz, 1991.
- CARRÉ DE MALBERG (Raymond), *Contribution à la théorie générale de l'Etat*, Paris, Sirey, 1920, Cilt I.
- CASTAGNÉ (A.), "Contribution à la théorie de la responsabilité des fonctionnaires à l'égard de l'administration en cas de cumul des responsabilités", *Revue du droit public*, 1958, s.676 vd.

- CAUDAL (S.), “La procédure contradictoire en dehors du contentieux”, *Revue française de droit administratif*, 2001, s.13 vd.
- CELAL DERVİŞ, *Hukuk-u İdare*, İstanbul, 1325 (1909).
- CHALTIEL (F.), “Le juge administratif, juge de l’immigration”, *Revue du droit public*, 2000, s.153 vd.
- CHALVIDAN (P.H.), “Doctrine et acte de gouvernement”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1982, s.4 vd.
- CHAMBON (F.) ve GASPON (O.), *La déontologie administrative*, Paris, LGDJ, 1996.
- CHAMONT (C.), “La responsabilité extracontractuelle de l’Etat dans l’exercice de la fonction législative”, *Revue du droit public*, 1940, s.200 vd.
- CHAPUS (René), “Dualité de juridictions et unité de l’ordre juridique”, *Revue française de droit administratif*, 1990, s.739 vd.
- CHAPUS (René), “L’acte de gouvernement, monstre ou victime”, *Recueil Dalloz*, Chronique, s.5 vd.
- CHAPUS (René), “Le service public et la puissance publique”, *Revue du droit public*, 1968, s.235 vd.
- CHAPUS (René), “Qu’est-ce qu’une juridiction? La réponse de la jurisprudence administrative”, *Mélanges Eisenmann*, Paris, Cujas, 1975, s.265 vd.
- CHAPUS (René), “Structure de la responsabilité pour dommages de travaux publics”, *Mélanges offerts à Marcel Waline: Le juge et le droit public*, Paris, LGDJ, 1974, s.307 vd.
- CHAPUS (René), *Droit administratif général*, Paris, Montchrestien, Onbeşinci Baskı, 2001, Cilt I. (“Chapus, *op. cit.*, c.I, s.” şeklinde kısaltılmıştır)
- CHAPUS (René), *Droit administratif général*, Paris, Montchrestien, Onbeşinci Baskı, 2001, Cilt II. (“Chapus, *op. cit.*, c.II, s.” şeklinde kısaltılmıştır).
- CHAPUS (René), *Droit du contentieux administratif*, Paris, Montchrestien, Sekizinci Baskı, 1999.
- CHAPUS (René), *Responsabilité publique et responsabilité privée: Les influences réciproques des jurisprudences administrative et judiciaire*, Paris, LGDJ, 1954.
- CHAUVIN (F.), *La responsabilité des communes*, Paris, Dalloz, 1996.
- CHAUVIN (F.), *L’administration de l’Etat*, Paris, Dalloz, 1998.
- CHAUVIN (N.), “Laïcité scolaire et protection des élèves”, *Revue administrative*, 1997, s.10 vd.
- CHENOT (Bernard), “La notion de service public dans la jurisprudence économique de Conseil d’État”, *Etudes et Documents du Conseil d’État*, 1950, s.77-83.
- CHEVALIER (Jacques), “L’évolution du droit administratif”, *Revue du droit public*, 1998, s.1794 vd.
- CHEVALIER (Jacques), “La fin des écoles?”, *Revue du droit public*, 1997, s.359 vd.
- CHEVALIER (Jacques), “Le droit administratif entre science administrative et droit constitutionnel”, *in le droit administratif en mutation*, (Centre universitaire de Picardie), PUF, 1993, s.11 vd.
- CHEVALIER (Jacques), “Le droit administratif, droit de privilège”, *Pouvoirs*, n° 46, 1988, s.57-70.
- CHEVALIER (Jacques), *Le service public*, Paris, PUF, 1991.
- CHEVALLIER (J.M.) et al, (ed.), *L’idée du service public est-elle encore soutenable?*, Paris, PUF, 1999.
- CHEVALLIER (Jacques) (Ouvrage collective présenté par), *Le droit administratif en mutation*, Paris, PUF, 1993 (12 makale).
- CHEVALLIER (Jacques) ve LOCHAK (Daniel), *Science administrative*, Paris, LGDJ, 1978.
- CHEVALLIER (Jacques), *L’Etat de droit*, Paris, Montchrestien, 1999.
- CHEVALLIER (Jacques), *Science administrative*, Paris, PUF, 1994.
- CHRÉTIEN (Partice), Nicolas Chiffot ve Maxime Tourbe, *Droit administratif*, Paris, Sirey, Ondördüncü Baskı, 2014.
- CHRIMES (B.), *English Constitutional History*, London, Oxford University Press, 1958
- CLAISSE (A.) ve Meininger (M.-C.), *Fonctions publiques en Europe*, Paris, Montchrestien, 1994.
- CLAISSE (A.), *Le premier ministre de la Ve République*, Paris, LGDJ, 1972.
- CODIFICATION: “La codification”, *Özel Dosyalar in Revue Droits*, 1996, Sayı 24. (12 makale); 1998, Sayı 16 (7 Makale), 1998, Sayı 27 (11 Makale).

- CODIFICATION: *La codification* (Actes du Colloque IEJ Toulouse), Paris, Dalloz, 1996.
- CODIFICATION: *La codification* (Özel Dosya) in *Actualité juridique–Droit administra-tif*, 1997 n° 9 (10 Makale).
- COLIN (F.), *L'apititude dans le droit de la fonction publique*, Paris, LGDJ, 2000.
- COLLIARD (C.-A.) ve TİMSİT (G.) (Ed.), *Les autorités administratives indépendantes*, Paris, PUF, 1988.
- CONSEIL D'ÉTAT: *Le Conseil d'État et la doctrine* (Célébration du Iie centenaire du Conseil d'État), *Revue administrative*, 1997, Özel Sayı, (10 Makale).
- CONSEIL D'ÉTAT, "L'intérêt général" (Rapport public du Conseil d'État), *Etudes et Documents du Conseil d'État*, 1999, n° 50, s.239 vd.
- CONSEIL D'ÉTAT, "La transparence de la vie juridique et administrative: progrès et limites", *Rapport 1995 du Conseil d'État, Études et documents du Conseil d'État*, 1996, n° 47, s.13 vd.
- CONSEIL D'ÉTAT, "Marchés et contrats: 1996", [http://www.conseil-etat.fr/ce-data/ juris/jurisprudence/96/march96.htm](http://www.conseil-etat.fr/ce-data/juris/jurisprudence/96/march96.htm), 19 Nisan 2002.
- CONSEIL D'ÉTAT, *Pour une meilleure transparence de l'administration*, (Etude du Conseil d'État), Paris, Documentation française, 1998.
- CONSEIL D'ÉTAT, *Régler autrement les conflits: conciliation, transaction, arbitrage en matière administrative* (Etude du Conseil d'État), Paris, Documentation française, 1993.
- CONSEIL D'ÉTAT, *Service public, services publics: déclin ou renouveau* (Rapport public du Conseil d'État), *Etudes et Documents du Conseil d'État*, 1995, n° 46, s.13 vd.
- CONSTANS (Louis), *Le dualisme de la notion de personne morale administrative en droit français*, Paris, Dalloz, 1966.
- CORAIL (Jean Louis de), *La crise de la notion juridique de service public en droit administratif français*, Paris, LGDJ, 1954.
- COSTA (J.-P.), "Le principe de proportionnalité dans la jurisprudence du Conseil d'État", *Actualité juridique–Droit administratif*, 1988, s.434 vd.
- COTTERET (J.-M.), "Le régime de la responsabilité pour risques en droit administratif", in *Etudes de droit public*, Paris, Cujas, 1964, s.377 vd.
- COUDEVYLLE (A.), "Le 'pretium affectionis': un piège pour le juge administratif", *Recueil Dalloz-Sirey*, 1979, Chronique, s.173.
- COUDEVYLLE (A.), *Les concessions des services publics des collectivités locales*, Paris, Sirey, 1983.
- COUZINET (J.-F.), "Cas de force majeure et cas fortuit: Causes d'exonérations de la responsabilité administrative", *Revue du droit public*, 1993, s.1385 vd.
- COUZINET (J.F.), "La notion de faute lourde administrative", *Revue du droit public*, 1977, s.283 vd.
- CRISTOL (D.), "Le service hospitalier français", *Revue du droit public*, 1997, s.801 vd.
- CUMHURBAŞKANLIĞI DEVLET DENETLEME KURULU, *Yerel Yönetimler: Sorunlar-Çözüm Önerileri*, Ankara, Devlet Denetleme Kurulu Yayını, 1996.
- CUMHURİYETİN ELLİNCİ: *Cumhuriyetin Ellinci Yılında Sayıştay*, Ankara, Sayıştay Yayınları, 1973.
- ÇAĞLAYAN (Ramazan), *İdari Yaptırımlar Hukuku*, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2006.
- ÇAĞLAYAN (Ramazan), "İptal Edilen Düzenleyici İşlemin Yerine Eskisi Yürürlüğe Girer mi?", *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 14, 2000, s.137-142.
- ÇAĞLAYAN (Ramazan), *İdare Hukuku Dersleri*, Ankara, Seçkin, Beşinci Baskı, 2017.
- ÇAĞLAYAN (Ramazan), *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu*, Ankara, Asil, 2007.
- ÇAĞLAYAN (Ramazan), *İdarî Yargı Kararlarının Sonuçları ve Uygulanması*, Akara, Seçkin Yayınları, 2000.
- ÇAL (Sedat), "İdari Sözleşmelerde Ölçüt Sorunu ve Farklı Bir Yaklaşım Önerisi", *GÜHFD (Doç. Dr. Mustafa Yıldız'a Armağan)*, Cilt XIV, Sayı 2, 2010.
- ÇAL (Sedat), "Kamu Borçlanma Sözleşmelerinin Hukuksal Niteliği Üzerine Notlar", *Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, Kasım-Aralık 2009, Sayı 63-64.
- ÇAL (Sedat), *Türkiye'de Kamu Hizmeti ve İmtiyazın Dönüşüm Öyküsü*, Ankara, TOBB Yayını, 2008.

- ÇANKAYA (Ali), *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (1859-1949)*, Ankara, Örnek Matbaası, 1954.
- ÇIRAKMAN (Birsen), "Kamu Hizmeti", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 4, Aralık 1976, s.75-94.
- ÇOKER (Ziya), "Merkezden Yönetim, İl Sistemi ve Yerel Yönetim Reformu", *Yeni Türkiye*, Yıl 1, Sayı 4, 1995, s.165 vd.
- ÇOKER (Ziya), *Belediye Başkanı*, Ankara, TODAİE Yayını, 1999.
- ÇOKER (Ziya), *Belediye Encümeni*, Ankara, TODAİE Yayını, 1999.
- ÇOKER (Ziya), *Belediye Meclisi*, Ankara, TODAİE Yayını, 1999.
- ÇOKER (Ziya), *İl Özel İdaresi*, Ankara, 1971.
- D'HAËM (R.), *L'entrée et le séjour des étrangers en France*, Paris, PUF, 1999.
- DANIŞTAY, *2000 Yılında İdarî Yargı Sempozyumu*, Ankara, Danıştay Yayınları, 2000.
- DANIŞTAY, *Danıştay Altıncı Daire Kararları: Birinci Kitap (1965-1977)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1979.
- DANIŞTAY, *Danıştay Beşinci Daire Kararları: Birinci Kitap (1970-1981)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1983.
- DANIŞTAY, *Danıştay Dava Daireleri Kararları: Birinci Kitap (1965-1978)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1981.
- DANIŞTAY, *Danıştay Dokuzuncu Daire Kararları*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1973.
- DANIŞTAY, *Danıştay Dördüncü Daire Kararları (1975-1979)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1989.
- DANIŞTAY, *Danıştay İchtihatları Birleştirme Kararları: I (1953-1966)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1966.
- DANIŞTAY, *Danıştay İchtihatları Birleştirme Kararları: II (1967-1972)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1973.
- DANIŞTAY, *Danıştay İchtihatları Birleştirme Kararları: III (1973-1984)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1985.
- DANIŞTAY, *Danıştay İchtihatları Birleştirme Kurulu Kararları (1933-1983)*, (der. Nurşen Çatal), Ankara, Danıştay Yayınları, 1984.
- DANIŞTAY, *Danıştay İstisari Düşünceler: Cumhuriyet Dönemi: Birinci Kitap (1929-1980)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1982, 2 Cilt.
- DANIŞTAY, *Danıştay İstisari Düşünceler: Fihrist (Cumhuriyet Dönemi) (1929-1983)*, (Der. Salih ER) Ankara, Danıştay Yayınları, 1982.
- DANIŞTAY, *Danıştay Onbirinci Daire Kararları (1971-1981)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1984.
- DANIŞTAY, *Danıştay Onikinci Daire Kararları: Birinci Kitap*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1976.
- DANIŞTAY, *Danıştay Onuncu Daire Kararları*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1972.
- DANIŞTAY, *Danıştay Sekizinci Daire Kararları*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1974.
- DANIŞTAY, *Danıştay Yedinci Daire Kararları: Birinci Kitap (1965-1976)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1977.
- DANIŞTAY, *I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi (Birinci Kitap: İdarî Yargı)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1991.
- DANIŞTAY, *I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi (İkinci Kitap: Kamu Yönetimi)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1991.
- DANIŞTAY, *I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi (Üçüncü Kitap: Çeşitli İdare Hukuku Konuları)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1992.
- DANIŞTAY, *II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi: İdarî Yargının Dünyadaki Bugünkü Yeri*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1993.
- DANIŞTAY, *İdare Hukuku ve İdarî Yargı ile İlgili İncelemeler I*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1976.
- DANIŞTAY, *İdare Hukuku ve İdarî Yargı ile İlgili İncelemeler II*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1978.
- DANIŞTAY, *İdare Hukuku ve İdarî Yargı ile İlgili İncelemeler III*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1981.
- DANIŞTAY, *İdarî Yargıda Son Gelişmeler Sempozyumu*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1982.
- DANIŞTAY, *Yüzyıl Boyunca Danıştay (1868-1968)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1968.
- DARCY (G.), "La décision exécutoire: esquisse méthodologique", *Actualité juri-dique-Droit administratif*, 1994, s.663 vd.

- DARCY (G.), *La responsabilité de l'administration*, Paris, Dalloz, 1996.
- DAVER (Bülent), *İcra Organının İstisnaî Yetkileri Bakımından Fevkalade Hâl Rejimleri*, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1961.
- DAVID-PECHEUL (Tania-Marie), "La contribution de la jurisprudence constitutionnelle à la théorie de la police administrative", *Revue française de droit administratif*, 1998, s.362 vd.
- DAVIGNON (J.-F.), "La condition juridique des lacs: domanialité publique et protection de la nature", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1979, n° 11, s.3 vd.
- DE SMITH (S.A.) ve BRAZIER (Rodney), *Constitutional and Administrative Law*, London, Penguin Books, Altıncı Baskı, 1989.
- DEBARD (T.), "L'égalité des citoyens devant les charges publiques", *Recueil Dalloz-Sirey*, 1987, Chronique, s.157 vd.
- DEBBASCH (Charles), "Les sources du droit administratif: permanence et novation", *Recueil Dalloz-Sirey*, 1971, Chronique, s.255 vd.
- DEBBASCH (Charles), BOURDON (Jacques), PONTIER (Jean-Marie) ve RICCI (Jean-Claude), *Institutions et droit administratif (Tome 3: Biens, expropriation, travaux publics)*, Paris, PUF, Üçüncü Baskı, 1999.
- DECOCQ (A.), MONTRAUIL (J.), BUISSON (J.), *Le droit de la police*, Paris, Litec, 1998.
- DEFFAINS (N.), "Le principe de laïcité de l'enseignement public à l'épreuve du flaurd islami-que", *Revue trimestrielle des droit de l'homme*, 1998, s.203 vd.
- DEGOFFE (M.), *Le droit de la sanction non pénale*, Paris, Economica, 2000.
- DELAUNAY (B.), *Le médiateur de la République*, Paris, PUF, 1999.
- DELCAMP (A.), "Le problème de la déconcentration dans les pays européens", *Revue française de droit administratif*, 1995, s.730 vd.
- DELCROS (B.), *L'unité de la personnalité juridique de l'Etat*, Paris, LGDJ, 1976.
- DELEGATION: "La délégation du service public", *Actualité juridique-Droit administra-tif*, 1996, s.571-691.
- DELHOSTE (M.-F.), *Les polices administratives spéciales et le principe d'indépendance des législations*, Paris, LGDJ, 2001.
- DELLIS (G.), *Droit pénale et droit administratif: l'influence des principes du droit pénal sur le droit administratif répressif*, Paris, LGDJ, 1997.
- DELPÉREE (F.), *L'élaboration du droit disciplinaire de la fonction public*, Paris, LGDJ, 1969.
- DELVOLVÉ (Pierre), "Droit de propriété et droit public", in *L'Etat de droit: Mélanges en l'honneur de Guy Braibant*, Paris, Dalloz, 1996, s.149 vd.
- DELVOLVÉ (Pierre), "Les marchés des entreprises publiques", *Revue du droit public*, 1971, s.1287 vd.
- DELVOLVE (Pierre), "Service public et libertés publiques", *Revue française de droit adminis-tratif*, 1985, s.1-11.
- DELVOLVE (Pierre), *Droit public de l'économie*, Paris, Dalloz, 1998.
- DELVOLVE (Pierre), *L'Acte administratif*, Paris, Sirey, 1983.
- DELVOLVÉ (Pierre), *Le principe d'égalité des citoyens devant les charges publiques*, Paris, LGDJ, 1969.
- DELVOLVÉ (Pierre), *Le principe d'égalité devant les charges publiques*, Paris, LGDJ, 1969.
- DEMENTHON (H.), *Traité du domaine de l'Etat*, Paris, Dalloz, 1964.
- DEMİREL (Galip), "Mülki İdare Amirliğinin Bugünkü Durumu", *Yeni Türkiye*, Yıl 1, Sayı 4, 1995, s.223 vd.
- DEMİRKOL (Selami), M. Önder Tekin ve Nihat Toktaş, *Danıştay İdarî Dava Daireleri Karar Özetleri (Vergi, Resim ve Harçlar İle Benzeri Mali Yükümlülükler Dışında Kalan Uyuşmaz-luklar) 1984-2005*, İstanbul, Beta, Genişletilmiş ve Değiştirilmiş 2. Baskı, 2006, XLI+1788 s.
- DEMİRKOL (Selami), M. Önder Tekin ve Nihat Toktaş, *Uyuşmazlık Mahkemesi Karar Özetleri (1988-2005)*, İstanbul, Beta, Genişletilmiş ve Değiştirilmiş İkinci Bası, 2006, XXX+519 s.
- DEMİRÖZ (N.), "Bölge Valiliği Üzerine", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 23, 1990, Sayı 4, s.55-80.
- DÉNOYER (J.-F.), *L'exploitation du domaine public*, Paris LGDJ, 1969.

- DENTOT (M.), “L’identification du service public par le juge administratif”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1997, (Özel Sayı), s.29 vd.
- DERBİL (Süheyy), *İdare Hukuku*, Ankara, Recep Ulusoğlu Basımevi, 1940; Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1959; c.II, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1952.
- DERDİMAN (R. Cengiz), “Belediyelerin Kolluk Fonksiyonlarına İlişkin Genel Bir Deneme”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 6, Sayı 3, Temmuz 1997.
- DERDİMAN (R. Cengiz), “Kamu Yönetiminde Yetki Genişliği”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 4, Aralık 1995, s.65-80.
- DERDİMAN (R. Cengiz), “Türk Kamu Yönetimi ve Hukukunda Kanun Hükmünde Kararname (1982 Anayasasınının 91. Maddesinin Değerlendirilmesi)”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 51, Ocak-Aralık 1996, Sayı 1-4, (Prof. Dr. Oral Sander’e Armağan), s.135-164.
- DERDİMAN (Ramazan Cengiz), *İdare Hukuku*, Bursa, Alfa Aktüel, 2007.
- DERDİMAN (Ramazan Cengiz), *İdarî Yargının Genel Esasları*, İstanbul, Aktüel, 2004.
- DESWARTE (M.-P.), “L’intérêt général dans la jurisprudence du Conseil constitutionnel”, *Revue française de droit constitutionnel*, 1993, s.23 vd.
- DESWARTE (M.-P.), “L’intérêt général, bien commun”, *Revue du droit public*, 1988, s.1289 vd.
- DESWARTE-JULLIEN (M.-P.), “La rétrocession en droit public”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1975, s.325 vd.
- DETTON (H.), “L’évolution des indemnités”, *Etudes et Documents du Conseil d’État*, 1953, n° 7, s.52 vd.
- DEUGUERGUE (M.), “Le contentieux de la responsabilité: politique jurisprudentielle et jurisprudence politique”, *Actualité juridique–Droit administratif*, Haziran 1995, (Özel Sayı), s.211 vd.
- DEUGUERGUE (M.), *Jurisprudence et doctrine dans l’élaboration du droit de la responsabilité administrative*, Paris, LGDJ, 1993.
- DEVAUX (E.), *La grève dans les services publics*, Paris, PUF, 1996.
- DEVELLİOĞLU (Ferit), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, Aydın Kitabevi, 1984.
- DEVRİM (Semahattin), “Devlet Memurlarının Kişilere Vermiş Olduğu Zararlar”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 42, 1985, Sayı 1.
- DEVRİM (Semahattin), “Devletin ve Kamu Tüzel Kişilerinin, Kamu Görevlilerinin Hukuka Aykırı Eylemlerinden Doğan ve Kusura Dayanmayan Sorumluluğu”, *Türkiye Noterler Birliği Dergisi*, Sayı 24-25, 1979, s. 42 vd.
- DEVRİM (Semahattin), “İdare Hukukunda Sorumluluk İlkesinin Düşündükleri”, *Adalet Dergisi*, Yıl 73, Sayı 4, 1982, s.679 vd.
- DEVRİM (Semahattin), “Kurumun Personele Rücu Hakkı”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 38-39, s.17 vd.
- DİNÇER (Güven), “İdarenin Yaptığı Mukavelelerden Doğan İhtilafların Hâl yolları”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 8, 1978, s. 19 vd.
- DOCTRINE: “Doctrine et recherche en droit”, *Özel Dosya in Revue Droits*, 1994, n° 20.
- DOCTRINE: *La doctrine juridique* (Centre universitaire de recherches de Picardie), Paris, PUF, 1993.
- DOEHRİNG (Karl), *Genel Devlet Kurumu (Genel Kamu Hukuku)*, (Çev.: Ahmet Mumcu), İstanbul, İnkılap, 2002.
- DOUENCE (J.-C.), “A propos du pouvoir réglementaire local”, *Revue française de droit administratif*, 1985, s.s.367 vd.
- DOUENCE (J.-C.), “La spécialité des personnes publiques en droit administratif français”, *Revue du droit public*, 1972, s.753 vd.
- DOUENCE (J.-C.), *La Commune*, Paris, PUF, 1994.
- DOUENCE (J.-C.), *Recherche sur le pouvoir réglementaire en droit administratif*, Paris, LGDJ, 1968.
- DOUPEYROUX (O.), *La règle de la non-rétroactivité des actes administratif*, Paris, LGDJ, 1954.
- DÖNMEZ (Mustafa), “Belediye Başkanlarının Yargı Kararı ile Düşürülmesi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 7, Sayı 4, Ekim 1998, s.104-112.

- DÖNMEZ (Mustafa), “Belediyelerimizin Sayısal Gelişimi”, *Yerel Gündem*, Yıl 2, Sayı 6, Haziran 2000, s.25-40.
- DÖNMEZER (Sulhi) ve ERMAN (Sahir), *Teorik ve Pratik Ceza Hukuku*, İstanbul, (Cilt I: Filiz Kitabevi, Dokuzuncu Baskı, 1983); (Cilt II: Filiz Kitabevi, Sekizinci Baskı, 1983), (Cilt III: Beta, Onuncu Baskı, 1985)
- DÖNMEZER (Sulhi), “İcranın Tanzimî Tasarrufları ile Suç İhdası: Anayasaya Aykırılık İddiası Halinde Verilmesi Gereken Karar (Kronik)”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt XXVIII, 1962, Sayı 1, s.237 vd.
- DRAGO (R.) ve FRISON-ROCHE (M.-A.), “Mystères et mirages des dualités des ordres de juridictions et de la juridiction administrative”, *Archives de philosophie du droit*, 1997, n° 41, s.135 vd.
- DRAGO (Roland), “Nature juridique de l’espace hertzien”, *Mélanges Juglart*, Paris, LGDJ-Montrestien-Ed. technique, 1986, s.363 vd.
- DREYFUS (Françoise) ve D’ANCY (François), *Les institutions politiques et administratives de la France*, Paris, Economica, 1993.
- DREYFUS (J.-D.), *Contribution à une théorie générale des contrats entre personnes publiques*, Paris, L’Harmattan, 1997.
- DROIT ADMINISTRATIF: *Le droit administratif en mutation*, (Ouvrage collective présenté par Jacques Chevallier), Paris, PUF, 1993 (12 makale).
- DROIT: “Droit administratif: Bilan critique”, *Özel Dosya in Revue Pouvoirs*, 1985, n° 46.
- DROIT: “Droit administratif: Des principes fondamentaux à l’effectivité de la règle; bilan, perspectives d’un droit en mutation”, *Actualité juridique–Droit adminis-tratif*, Haziran 1995, Özel Sayı, (21 Makale).
- DROIT: *Le droit administratif en mutation* (Ouvrage collective présenté par Jacques Chevallier), Paris, PUF, 1993 (12 makale).
- DUBOIS (J.-P.), *Le contrôle administratif sur les établissement public*, Paris, LGDJ, 1982.
- DUBOIS (Jean-Pierre), *Droit administratif*, Paris, Eyrolles, 1992, Cilt I.
- DUBOIS (L.), *La théorie de l’abus de droit et la jurisprudence Paris*, LGDJ, 1982.
- DUCOS-ADER (Robert), *Le droit de réquisition: Théorie générale et régime juridique*, LGDJ, 1956.
- DUEZ (Paul) ve DEBEYRE (Guy), *Traité de droit administratif*, Paris, Dalloz, 1952.
- DUEZ (Paul), *La responsabilité de la puissance publique (en dehors du contrat)*, Paris, Dalloz, 1938.
- DUEZ (Paul), *Les actes de gouvernements*, Paris, Sirey, 1934.
- DUFAU (J.), “La nature de la concession du service public”, *Mélahges Chapus*, Paris, Montchrestien, 1992, s.147 vd.
- DUFAU (J.), *Droit des travaux publics*, Paris, PUF, 1998.
- DUFAU (J.), *Le domaine public*, Ed. du Moniteur, Dördüncü Baskı, 1993, 2 Cilt.
- DUFAU (J.), *Le droit des travaux publics*, Paris, Ed. Moniteur, 1988, “ Cilt.
- DUFAU (J.), *Les concessions de service public*, Paris, Ed. Moniteur, 1979.
- DUFAU (J.-M.), “Grandeur et décadence du règlement d’administration publique”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1980, s.468 vd.
- DUGRIP (O.) ve SAİDJ (L.), *Les établissements publics nationaux*, Paris LGDJ, 1992.
- DUGUIT (Léon), *Manuel de droit constitutionnel*, Paris, Anciennes Maisons Thorin et Fontemoing, Dördüncü Baskı, 1923.
- DUGUIT (Léon), *Traité de droit constitutionnel*, Paris, Anciennes Maisons Thorin et Fontemoing, İkinci Baskı, 1923, Cilt II.
- DUMAN (İlker Hasan), “Kamu Görevlilerinin Giderim Sorumluluğu”, *Yargıtay Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1-2, 1988, s.95 vd.
- DUPICHOT (M.), *Des préjudices réfléchis nés d’atteinte à la vie ou l’intégrité corporelle*, Paris, LGDJ, 1969.
- DUPRE DE BOULOIS (X.), “La théorie des actes de gouvernement à l’épreuve du droit communautaire”, *Revue du droit public*, 2000, s.1791 vd.
- DUPUIS (Georges) ve GUÉDON (Marie-José), *Droit administratif*, Paris, Armand Colin, 1993.

- DUPUIS (Georges), “Sur la concession de service public”, *Recueil Dalloz-Sirey*, 1978, Chronique, s.222 vd.
- DURAN (Lûtfi), “Anayasa Mahkemesinin Kamu Malına Bakışı”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 1984, Sayı 1-3, s.63 vd.
- DURAN (Lûtfi), “Bir Yüksek Mahkeme Daha: Sayıştay”, *İmran Öktem’e Armağan*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1970, s.575 vd.
- DURAN (Lûtfi), “Bunalım Kararnameleri”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 50, 1995, Sayı 3-4, s.141 vd.
- DURAN (Lûtfi), “Düzenleme Yetkisi Özerk Sayılabilir mi?”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Yıl 4, Sayı 1-3, 1984, s.35 vd.
- DURAN (Lûtfi), “İdare Alanının Düzenlenmesinde Teşrîf ve Tenzimî Tasarrufların Sınırı”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 30, 1964, Sayı 3-4, s.466-492.
- DURAN (Lûtfi), “İdarî İşlemlerden Sorumluluk”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 33, 1968, Sayı 3-4, s.3-16.
- DURAN (Lûtfi), “İdarî Mukavele”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 32, 1966, Sayı 1, s.351-359.
- DURAN (Lûtfi), “Kamusal Malların Ölçütü”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 19, 1986, Sayı 3, s.43 vd.
- DURAN (Lûtfi), “Kanun Hükmünde Kararname” *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 8, Haziran 1975, Sayı 2, s.3-19.
- DURAN (Lûtfi), “Türk Hukukunda İdarî Mukaveleler”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 30, 1964, Sayı 1-2, s.418 vd.
- DURAN (Lûtfi), “Türk Kamu Personelinin Malî Sorumluluğu”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 17, 1984, Sayı 2, s.3-20.
- DURAN (Lûtfi), “Türkiye’de Bağımsız İdarî Otoriteler”, *Amme İdaresi Dergisi*, Mart 1997, Cilt 30, Sayı 1, s.3-32.
- DURAN (Lûtfi), “Yap-İşlet-Devret”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 46, 1991, Sayı 1-2, s.147-170.
- DURAN (Lûtfi), “Yargıtayın Kamu Hukukuna Değgin Son Kararları Üzerine Mülahazalar (I)”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, s.27 vd.
- DURAN (Lûtfi), “Yargıtayın Kamu Hukukuna Değgin Son Kararları Üzerine Mülahazalar (II)”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 3, s.43 vd.
- DURAN (Lûtfi), “Yargıtayın Kamu Hukukuna Değgin Son Kararları Üzerine Mülahazalar (III)”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 4, s.63 vd.
- DURAN (Lûtfi), *İdare Hukuku Ders Notları*, İstanbul, İÜHF Yayınları, 1982. (“Duran, *op. cit.*, s.” şeklinde kısaltılmıştır).
- DURAN (Lûtfi), *İdare Hukuku Meseleleri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1964.
- DURAN (Lûtfi), *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1974.
- DURAND (C.), “Désaffectation et déclassement des biens du domaine public”, *droit public*, 1956, s.233 vd.
- DURAND-PRİNBORGNE (C.), “Le port des signes extérieurs de convictions religieuses à l’école”, *Revue française de droit administratif*, 1997, s.151 vd.
- DUROY (S.), “La sortie des biens du domaine public: le déclassement”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1997, s.819 vd.
- DURUPTY (M.), *Les entreprises publiques*, Paris, PUF, 1986.
- DUTHEİLLET-LAMONTHÉZIE (B.), “La responsabilité de la puissance publique à raison des fautes des services pénitentiaires”, *Revue de la science criminelle*, 1975, s.183 vd.
- DUVERGER (M.), *L’affectation des immeubles domaniaux aux services publics*, Paris, LGDJ, 1941.
- DÜREN (Akın), *İdare Hukuku Dersleri*, Ankara, AÜHF Yayınları, 1979.
- DÜREN (Akın), *İdare Malları*, Ankara, AÜHF Yayınları, 1975.
- EISENMANN (Charles), *Cours de droit administratif*, Paris, LGDJ, 1982-83, 2 Cilt.

- EKE (Ali Erkan), “Anakent Yönetimi ve Yönetimlerarası İlişkiler: Batı Deneyimi ve Türkiye”, *Ämme İdaresi Dergisi*, Cilt 18, 1985, Sayı 4, s.41-68.
- EKEN (Musa), “Bilgi Edinme Hakkı”, *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 17-18, 1995-96, s.61 vd.
- EKEN (Musa), “Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneđi ve Açıklık İhtiyacı”, *Ämme İdaresi Dergisi*, Cilt 27, Haziran 1994, sayı 2, s.25 vd.
- EMERİ (C.), *De la responsabilité de l’administration à l’égard de ses collaborateurs*, Paris, LGDJ, 1966.
- EREN (Fikret), *Borçlar Hukuku*, İstanbul, Beta Yayınları, 1998, 2 cilt.
- EREN (Hayrettin), “1982 Anayasası ve Kamu Görevlileri Kavramı”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt II, Sayı 1, 1998, s.55-87.
- EREN (Hayrettin), “Kamu Görevlileri ve Sendikal Haklar”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt I, Sayı 1, 1997, s.128-157.
- EREN (Hayrettin), “Ombudsman Kurumu”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt IV, -Sayı 1, 2000, s.79-96.
- ERGÜN (Turgay) ve POLATOđLU (Aykut), *Kamu Yönetimine Giriş*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1992.
- ERKUT (Celal) ve SOYBAY (Selçuk), *Anayasa ve İdarî Yargılama Hukukuna İlişkin Kanunlar*, İstanbul, Beta, 2001.
- ERKUT (Celal), “Fransa’da 1953 Reformu ve Bugünkü İdarî Yargının Genel Görünümü”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Yıl 5, Sayı 1-3, 1984, s.58 vd.
- ERKUT (Celal), “İdare Hukukunda Yokluk Teorisi”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Yıl 9, 1988, Sayı 1-3, s.69-91.
- ERKUT (Celal), “İdarî Davaya Konu Olabilecek Kesin ve Yürütülebilir İşlem Kavramı”, *I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, I. Kitap: İdarî Yargı*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1990, s.109 vd.
- ERKUT (Celal), *Hukuka Uygunluk Bloku: İdare Hukukunda Hukukun Genel Prensipleri Teorisi*, İstanbul, Kavram Yayınları, 1996.
- ERKUT (Celal), *İptal Davasının Konusunu Oluşturma Bakımından İdarî İşlemin Kimliği*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1990 (“Erkut, *op. cit.*, s.” şeklindeki atıflar bunadır).
- ERKUT (Celal), *Kamu Kudreti Ayrıcalıkları ve Tutuk Adalet Anlayışı*, İstanbul, Yenilik Basımevi, 2004.
- EROğLU (Hamza), *İdare Hukuku*, Ankara, Işın Yayıncılık, 4. Baskı, Tarihsiz [1985?].
- EROđUL (Cem), “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Olağüstü Yasa Gücünde Kararnemelerin TBMM’ce d’État Onaylanması Sorunu”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 54, 1999, Sayı 4, s.31-47.
- ERYILMAZ (Bilal), “Türkiye’de Köy ve Mahalle Muhtarlıklarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı 378, Mart 1988, s.465-475.
- ERYILMAZ (Bilal), *Kamu Yönetimi*, İzmir, Akademi Kitabevi Yayınları, 1995.
- ESCOUBE (P.), *Les grands corps de l’Etat*, Paris, PUF, 1971.
- ESEN (Bülent Nuri), *Anayasa Hukuku: Genel Esaslar*, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1970.
- ESENMANN (Charles), *Centralisation et décentralisation: esquisse de la théorie générale*, Paris, LGDJ, 1948.
- ESİN (Yüksel), “Yönetmelikler (İdarenin Yetkisi ve Denetimi)”, in *İdare Hukuku ve İdarî Yargı ile İlgili İncelemeler*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1980, Cilt III, s.133-160.
- ESİN (Yüksel), *Danıştay’da Açılacak Tazminat Davaları*, Ankara, 1976 (Birinci Kitap: Usûl; İkinci Kitap: Esas).
- ESPLUGAS (Pierre), *Le service public*, Paris, Dalloz, 1998.
- FABRE (Michel Henry), *Principes républicains de droit constitutionnel*, 4e édition, Paris, L.G.D.J., 1984.
- FARDET (C.), “La clause exorbitante et la réalisation de l’intérêt général”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 2000, s.115 vd.
- FAURE (B.), “Existe-t-il un ‘pouvoir local’ en droit constitutionnel français”, *Revue du droit public*, 1996, s.1539 vd.

- FAURE (B.), “La crise du pouvoir réglementaire : entre ordre juridique et pluralisme institutionnel”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1998, s.267 vd.
- FAURE (B.), “Les objectifs de valeur constitutionnelle: une nouvelle catégorie juridique”, *Revue française de droit administratif*, 1995, s.47 vd.
- FAVOREU (Louis) et al., *Droit constitutionnel*, Paris, Dalloz, 1998.
- FAVOREU (Louis) ve PHILIP (Loïc), *Les grandes décisions du Conseil constitutionnel*, Paris, Sirey, 1989.
- FAVOREU (Louis), “L’influence de la jurisprudence constitutionnelle sur les différentes branches du droit”, in *Mélanges L. Hamon*, Paris, Economica, 1982, s.235 vd.
- FAVOREU (Louis), “La constitutionnalisation du droit” *Mélanges R. Drago*, Paris, Economica, 1996, s.25.
- FAVOREU (Louis), “Le droit constitutionnel, droit de la constitution et constitution de droit”, *Revue française de droit constitutionnel*, 1990, n° 1, s.71-89.
- FAVOREU (Louis), “Les règlements autonomes n’existent pas”, *Revue française de droit administratif*, 1987, s.871 vd.
- FAVOREU (Louis), *Du déni de justice en droit public français*, Paris, LGDJ, 1964.
- FERBOS (J.) ve BERNARD (A.), *Expropriation et évaluation disciplin biens*, Paris, Ed. Moniteur, 1996, 2 Cilt.
- FINDIKLI (Remzi), “Yönetimde Açıklık-Açık Yönetim”, *Türk İdare Dergisi*, Yıl 68, Sayı 412, Eylül 1966, s.196 vd.
- FLAUSS (Jeah-François), “Discrimination positive et Convention européenne des droits de l’homme”, *Mélanges Mourgeon*, Bruxelles, Bruylant, 1999.
- FOMBEUR (P.), “Les évolutions jurisprudentielles de la responsabilité sans faute”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1999, Özel Sayı, s.100 vd.
- FORGES (Jean-Michel de), *Droit administratif*, Paris, PUF, 1991. (“Forges, *op. cit.*, s.” şeklindeki atıflar bunadır).
- FORGES (Jean-Michel de), *Droit de la fonction publique*, Paris, PUF, 2. Baskı, 1997.
- FORGES (Jean-Michel de), *L’ENA*, Paris, PUF, 1989.
- FORGES (Jean-Michel de), *La retraite des fonctionnaires*, Paris, Dalloz, 1993.
- FORTIER (C.), “La consalidation juridique du lien fonction publique-service public”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1999, s.291 vd.
- FORTIER (J.C.), “Le contrôle du juge sur les actes administratifs des assemblées parlementaires”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1981, s.128 vd.
- FOURNIER (J.), *Le travail gouvernemental*, Paris, PUF, 1987.
- FOUSSARD (D.), “L’arbitrage en droit administratif”, *Revue de l’arbitrage*, 1990, s.4 vd.
- FRIER (Pierre-Laurent), *Précis de droit administratif*, Paris, Montchrestien, 3.B., 2004.
- FRIER (P.-L.), *Droit du patrimoine culturel*, Paris, PUF, 1998.
- FRIER (P.-L.), *L’urgence*, Paris, LGDJ, 1987.
- FROHENS (J.-C.), “La délégation administrative de compétence”, *Recueil Dalloz*, 1958, Chronique, s.197.
- FROMONT (Michel), “Le principe de proportionnalité”, *Actualité juridique–Droit administratif*, Haziran 1995, (Özel Sayı) s.156.
- GABOLDE (C.), *Les installations classées pour la protection de l’environnement*, Paris, Sirey, 1978.
- GARBAR (C.), *Le droit applicable au personnel des entreprises publiques*, Paris, LGDJ, 1996.
- GASTINES (L. de), “La distinction jurisprudentielle du domaine public par rapport au domaine privé”, *Recueil Dalloz*, 1978, Chronique, s.249 vd.
- GASTINES (L. de), “La responsabilité extracontractuelle des personnes morales publiques”, *Revue du droit public*, 1992, s.135 vd.
- GASTINES (L. de), *Les présomptions en droit administratif*, Paris, LGDJ, 1991.
- GAUDEMET (Yves) “Gratuité du domaine public”, in *Mélanges P. M. Gaudemet*, Paris, Economica, 1984, s.1023 vd.

- GAUDEMET (Yves) “L’arbitrage: aspects de droit public, état de la question”, *Revue de l’arbitrage*, 1992, s.241 vd.
- GAUDEMET (Yves), “La responsabilité des services hospitaliers”, *Etudes et Documents du Conseil d’État*, 1980-1981, n° 32, s.53 vd.
- GAUDEMET (Yves), “Faut-il retirer l’arrêt Ternon”, *AJDA*, 2002, s.738 vd.
- GAUDEMET (Yves), “Les questions préjudicielles devant les deux ordres de juridiction”, *Revue française de droit administratif*, 1990, s.764 vd.
- GAUDEMET (Yves), “Libertés publiques et droit public”, *Mélanges Jacques Robert: Libertés*, Paris, Montchrestien, 1998, s.125 vd.
- GAUDEMET (Yves), *Les méthodes du juge administratif*, Paris, LGDJ, 1972.
- GAUDUSSON (Jean du Bois de), *L’usager du service public administratif*, Paris, LGDJ, 1974.
- GAZIER (François) ve CANNAC (Yves), “Étude sur les autorités administratives indépendantes”, *Études et documents du Conseil d’État*, 1983-1984, n° 35, s.13 vd.
- GAZIER (François) ve LONG (Marceau), “La notion d’acte administratif inexis-tant”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1954, 2bis, s.5 vd.
- GAZIER (François), “Le rôle de la jurisprudence dans le développement du droit administratif français”, *Revue internationale de droit administratif comparé*, Cilt 8, 1986, s.161 vd.
- GAZIER (François), *La fonction publique dans le monde*, Paris, Cujas, 1972.
- GEDIKLI (Fethi), *Şura-yı Devlet: Belgeler, Biyografik Bilgileri ve Örnek Kararlarıyla*, İstanbul, Oniki Levha, 2. Baskı, 2018.
- GEFFROY (Jean-Baptiste), “Service publique et prérogatives de puissance publique”, *Revue du droit public*, 1987, s.49-75.
- GEMALMAZ (Mehmet Semih), *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda ve Türk Hukukunda Olağanüstü Rejim Standartları*, İstanbul, Beta Yayınları, 1994.
- GENEVOİS (Bruno), “De l’usage judiciaire des principes généraux du droit”, *Revue française de droit administratif*, 1988, s.499 vd.
- GENEVOİS (Bruno), “Le principe d’égalité et la libre administration des collectivités territoriales”, *Revue française de droit administratif*, 1994, s.209 vd.
- GENTOT (M.), *Les autorités administratives indépendantes*, Paris, Montchrestien, 1991.
- GERÇEK (Adnan), *Türk Vergi Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisi*, Ankara, Yaklaşım yayıncılık, 2006.
- GESTION: “La gestion déléguée du service public”, *Revue française de droit administratif*, 1997, supplément au n° 3.
- GICQUEL (Jean), *Droit constitutionnel et institutions politiques*, Paris, Montchrestien, Onaltıncı Baskı, 1999.
- GİRİDİ HÜSEYİN NESİMİ, *Usul-i İdare-i Mülkiye*, İstanbul, 1885.
- GİRİTLİ (İsmet), BİLGİN (Pertev), AKGÜNER (Tayfun), BERK (Kahraman), *İdare Hukuku*, İstanbul, Der, Dördüncü Baskı, 2011 (“Giritli et al., op., cit., s.” şeklinde kısaltılmıştır)..
- GİRİTLİ (İsmet), *Hükümet Tasarrufları*, İstanbul, İstanbul Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1958.
- GİRİTLİ (İsmet), *İdarenin Yetkisini Saptırması*, İstanbul, İ. Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1957.
- GIROD (P.), *La réparation du dommage écologique*, Paris, LGDJ, 1974.
- GLEIZAL (J.-J.), GATTI-DOMENECH (J.), JOURNÈS (C.), *La police: le cas des démocraties occidentales*, Paris, PUF, 1993.
- GODFRIN (Philippe), *Droit administratif des biens*, Paris, A. Colin, 5. Baskı, 1997.
- GOHIN (O.), “La responsabilité de l’Etat en tant que législateur”, *Revue internationale de droit comparé*, 1998, s.595.
- GOHIN (O.), *Institutions administratives*, Paris, LGDJ, 1998.
- GOHON (J. P.), *Les marchés publics européens*, Paris, PUF, 1991.
- GONOD (Pascale), MELLERAY (Fabrice) ve YOLKA (Philippe) (Eds.), *Traité de droit administratif*, Paris, Dalloz, 2011 (2 Cilt).
- GONZALES (G.), “Domaine public et droit de la concurrence”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1999, s.387 vd.

- GORNAY (Bernard), *L'administration*, Paris, PUF, 1986.
- GOUR (C.), *Le contentieux des services judiciaires et le juge administratif*, Paris, LGDJ, 1959.
- GÖKALP (Ali Sıtkı), “İdarî Dava Türleri”, *Yüzyıl Boyunca Danıştay*, Ankara, 1968, s.447-465.
- GÖLCÜKLÜ (Feyyaz), “İdarî Ceza Hukuku ve Anlamı”, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, Haziran 1963, s.115 vd.
- GÖLCÜKLÜ (Feyyaz), “İdarî Ceza Müeyyidesi ve Bunlara Karşı Kanun Yolları”, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 3, Eylül-Aralık 1963.
- GÖLCÜKLÜ (Mehmet Ali), *Acele Kamulaştırma*, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017.
- GÖZLER (Kemal), “3 Ekim 2001 Tarihli Anayasa Değişikliği: Bir Abesle İştigal Örneği”, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2002, Cilt 19, s.326-356.
- GÖZLER (Kemal), “Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 59, Sayı 2001/4, s.53-69.
- GÖZLER (Kemal), “Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yektisi”, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2001, Cilt 18, s.298-330.
- GÖZLER (Kemal), “Olağanüstü Hâl Rejimlerinde Özgürlüklerin Sınırlandırılması Sistemi ve Olağanüstü Hâl Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukuki Rejimi”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 47, Ağustos 1990, Sayı 4, s.561-590.
- GÖZLER (Kemal), “Realist Yorum Teorisi ve Mekanist Anayasa Anlayışı”, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1998, Cilt 15, s.207-242.
- GÖZLER (Kemal), *Anayasa Hukukuna Giriş*, Bursa, Ekin, 26. Baskı, 2017.
- GÖZLER (Kemal), *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, Bursa, Ekin, 9. Baskı, 2017.
- GÖZLER (Kemal), *Anayasa Hukukunun Metodolojisi*, Bursa, Ekin, İkinci Baskı, 1999.
- GÖZLER (Kemal), *Cumhurbaşkanı-Hükümet Çatışması*, Bursa, Ekin, 2000.
- GÖZLER (Kemal), *Devlet Başkanları: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi*, Bursa, Ekin, 2001.
- GÖZLER (Kemal), *Hukuka Giriş*, Bursa, Ekin, 14. Baskı, 2017.
- GÖZLER (Kemal), *Hukukun Genel Teorisine Giriş: Hukuk Normlarının Geçerliliği ve Yorumu Sorunu*, Ankara, US-A Yayıncılık, 1998.
- GÖZLER (Kemal), *İnsan Hakları Hukuku*, Bursa, Ekin, 2017, s.191-205.
- GÖZLER (Kemal), *İnsan Hakları Hukuku*, Bursa, Ekin, 2017.
- GÖZLER (Kemal), *Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukuki Rejimi*, Bursa, Ekin, 2000.
- GÖZLER (Kemal), *Mahallî İdareler Hukuku*, Bursa, Ekin, 2017.
- GÖZLER (Kemal), *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, 22. Baskı, 2018.
- GÖZLER (Kemal), *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa, Ekin, 3. Baskı, 2019.
- GÖZÜBÜYÜK (A. Pulat), *Mücbir Sebepler ve Beklenmeyen Hâller*, Ankara, 1977.
- GÖZÜBÜYÜK (A. Şeref) ve DİNÇER (Güven), *İdarî Yargılama Usûlü*, Ankara, Turhan, 1996.
- GÖZÜBÜYÜK (A. Şeref) ve TAN (Turgut), *İdare Hukuku*, Ankara, Turhan, Sekizinci Baskı, 2011 (Cilt I: Genel Esaslar) (“Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.I, s.” şeklinde kısaltılmıştır).
- GÖZÜBÜYÜK (A. Şeref) ve TAN (Turgut), *İdare Hukuku*, Ankara, Turhan, Beşinci Baskı, 2012 (Cilt II: İdarî Yargılama Hukuku) (“Gözübüyük ve Tan, *op. cit.*, c.II, s.” şeklinde kısaltılmıştır).
- GÖZÜBÜYÜK (A. Şeref) ve TUTUM (Cahit), “Yasa Gücünde Kararnameler”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 8, 1975, Sayı 1, s.3 vd.
- GÖZÜBÜYÜK (A. Şeref), “Bakanlar Kurulunun Çalışma Usûlleri”, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 3, s.103 vd.
- GÖZÜBÜYÜK (A. Şeref), “Sayıştay”, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, 1961, Sayı 3-4, s.303 vd.
- GÖZÜBÜYÜK (A. Şeref), “Sayıştayın Yargısal Görevlerinin Yeniden Düzenlenmesi”, *Cumhuriyetin Ellinci Yılında Sayıştay*, Ankara, Sayıştay Yayınları, 1973, s.151 vd.
- GÖZÜBÜYÜK (A. Şeref), “Terör Olayları ve Yönetimin Sorumluluğu”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 50, 1995, Sayı 3-4, (Prof.Dr. Turan Güneş'e Armağan), s.194 vd.

- GÖZÜBÜYÜK (A. Şeref), *Türkiye'nin İdarî Yapısı*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1996.
- GÖZÜBÜYÜK (A. Şeref), *Yönetim Hukuku*, Ankara, Turhan Kitabevi, Ondördüncü Baskı, 2001.
- GÖZÜBÜYÜK (A. Şeref), *Yönetimsel Yargı*, Ankara, Turhan Kitabevi, 14. Baskı, 2001.
- GREGDİRE (R.), *La fonction publique*, Paris, Colin, 1954.
- GROS (M.) "Fonctions manifestes et latentes du détournement de pouvoir", *Revue du droit public*, 1997, s.1236 vd.
- GROS (M.), "Affectation: critère centrale de domanialité publique", *Revue du droit public*, 1992, s.748 vd.
- GROSHENS (J.-C.), "Le pouvoir des supérieurs hiérarchiques sur les actes leur subordonnés", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1966, s.140 vd.
- GRUBERT (A.), *La décentralisation et les institutions administratives*, Paris, A. Colin, 1986.
- GUEDON (Marie-José), "La tutelle administrative sur les universités", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1975, s.165 vd.
- GUEDON (Marie-José), *Les autorités administratives indépendantes*, Paris, LGDJ, 1991.
- GUENAIRE (Michel), "Le régime juridique de la responsabilité administrative du fait des actes de violence", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1987, s.227 vd.
- GUERIN (M.), "Quelques aspects de la tutelle administrative", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1961, s.1 vd.
- GUETTIER (C.), "Indemnisations des victimes de catastrophes naturelles et socialisation du risque", *Revue générale du droit des assurances*, 1997, s.673 vd.
- GUETTIER (Christophe), "Le contrôle juridictionnel des actes du président de la République", *Revue du droit public*, 1998, s.1719 vd.
- GUETTIER (Christophe), *La responsabilité administrative*, Paris, LGDJ, 1996.
- GUGLIELMI (Gilles J.) ve KOUBI (Geneviève), *Droit du service public*, Paris, Monchrestien, 2000.
- GUGLIELMI (Gilles J.), *Introduction au droit des services publics*, Paris, LGDJ, 1994.
- GUİBAL (M.), "De la proportionnalité", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1978, s.477 vd.
- GUİBAL (M.), "Le retard des textes d'application des lois", *Revue du droit public*, 1974, s.1039 vd.
- GUİBAL (M.), "Marchés publics et délégations de service public", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1993, s.186 vd.
- GÜLAN (Aydın), "Borcunu Ödemeyen Devlete Karşı Ne Yapılabilir?", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Sayı 1, Ocak 1995.
- GÜLAN (Aydın), "Danıştayın Yargılama Dışındaki İşlevlerinin Gerekliği Sorunu", *Danıştay ve İdari Yargı Günü 146. Yıl Sempozyumu*, Danıştay Başkanlığı, 2014.
- GÜLAN (Aydın), "Kamu Hizmeti Kavramı", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Yıl 9, Sayı 1-3, 1988, (Prof.Dr. Lâtfi Duran'a Armağan), s.147-160.
- GÜLAN (Aydın), "Kamu Hizmetinin Dönüştürücü Etkisi Bakımından Tahkim Geleceği", in Ali Ulusoy (Ed.), *Hukuk-Ekonomi Perspektifinden Uluslararası Tahkim ve Kamu Hizmeti*, Ankara, Liberte Yayınları, 2001, s.140-154.
- GÜLAN (Aydın), *Kamu Mallarının Yararlanma Usûllerinin Tâbi Olduğu Hukukî Rejim*, İstanbul, Alfa, 1999.
- GÜLER (Birgül), "Belediyeleşme Süreci Hakkında", *Âmme İdaresi Dergisi*, Cilt 25, 1990, Sayı 3, s.87-105.
- GÜLMEZ (Mesut), "Sendika Hakkı ve Kamu Görevlileri", *İnsan Hakları ve Kamu Görevlileri*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1992, s.57 vd.
- GÜLMEZ (Mesut), *Belgelerle Yönetim, Yargı ve Memur Sendikaları*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1993.
- GÜNAL (Yılmaz), *Yetkili Mercinin Emrini İfa*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1967.
- GÜNDAY (Metin), *İdare Hukuku*, Ankara, İmaj Yayıncılık, Onuncu Baskı, 2011. ("Günday, op. cit., s." şeklinde kısaltılmıştır).
- GÜNDAY (Metin), *İdarî Yargı Temel Kanunları*, Ankara, İmaj Yayınları, 2001.

- GÜNDÜZ (Hakan), “Memur ve Diğer Kamu Görevlilerinin Vermiş Oldukları Zararlardan Devletin Sorumluluğu”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 17, Kitap 1, 2002, s.165-205.
- GÜNEŞ (Turan), *Türk Pozitif Hukukunda Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri*, Ankara, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1965.
- GÜRAN (Sait), “Askeri Yüksek İdare Mahkemesine Göre Manevi Tazminat”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, 1983, s.157-162.
- GÜRAN (Sait), “Büyük Şehir Belediye Yönetimi Üzerine”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Yıl 4, Sayı 1-3, 1984, s.51-70.
- GÜRAN (Sait), “Genel İdarî Zabıta Faaliyetlerinde Askerî Kuvvetlere Başvurma”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 3, 1970, Sayı 1, s.76 vd.
- GÜRAN (Sait), “Hekimin Faaliyetinden Devletin Hukukî Sorumluluğu”, *Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler V. Sempozyumu* (Ankara, 12-13 Mart 1982), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1983, s.86 vd.
- GÜRAN (Sait), “İl Özel İdarelerinin Bugünkü Rolü”, *İl Özel İdareleri Sempozyumu*, İstanbul, İstanbul İl Özel İdaresi Yayını, 1986.
- GÜRAN (Sait), “Kamu Görevlilerinin Yargılanmasında Yöntem ve Görev Sorunları”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin 20’nci Yılı Kutlama Sempozyumu, Askeri Adalet Dergisi*, Yıl 22, Sayı 91, Eylül 1994, s.50-66.
- GÜRAN (Sait), “Türk Hukukunda Tazminat Miktarının Saptanması”, *Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu*, (Ankara, 12-13 Mayıs 1979), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1980, s.151 vd.
- GÜRAN (Sait), “Türk İdare Hukukunda Tam Yargı Davalarının Hedefi ve İşlevi”, *Yargı Dergisi*, Sayı 10, Ağustos 1979, s.22 vd.
- GÜRAN (Sait), “Yönetimde Açıklık”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Yıl 3, 1982, Sayı 1-3, (Saracı’ya Armağan) s.101-112.
- GÜRAN (Sait), *Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay Üzerine Yapısal Bir Deneme*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1977.
- GÜRAN (Sait), *İfade Hürriyeti Üzerinde İdarenin Yetkileri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1969.
- GÜRAN (Sait), *Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1980.
- HACI AHMED REŞİD, *Hukuk-u İdare*, İstanbul, 1895.
- HAFIZOĞULLARI (Zeki), “Polisin Zor Kullanma Görevi ve Yetkisi”, *İhsan Hakları Merkezî Dergisi*, Cilt 3, Kasım 1995, Sayı 4, s.14-19.
- HAFIZOĞULLARI (Zeki), *Ceza Normu*, Ankara, US-A Yayınları, 1996.
- HAIM (Victor), “Le choix du juge dans le contentieux des contrats administratifs”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1992, s.315 vd.
- HANICOTTE (R.), “Le juge face au retard des textes d’application”, *Revue du droit public*, 1986, s.1667 vd.
- HAQUET (A), “L’accès des femmes aux corps de l’armée”, *Revue française de droit administratif*, 2000, s.342 vd.
- HAŞTEMOĞLU (G.), *Belediye Başkanlarının Düşürülmesi, Belediye ve İl Genel Meclislerinin Feshi, Muhtarın Görevlerine Son Verilmesi*, Ankara, 1978.
- HAURIOU (Maurice), *Précis administratif et de droit administratif et de droit public*, Paris, Sirey, Onikinci Baskı, 1933 (İlk baskı: 1892).
- HECQUARD-THÉRON (Maryvonne), *Essai sur la notion de réglementation*, Paris, LGDJ, 1977.
- HERVOUËT (F.), “L’utilité de la notion d’aménagement spécial dans la théorie du domaine public”, *Revue du droit public*, 1983, s.135 vd.
- HERZOG (Robert), “Le prix du service public”, *Actualité juridique-Droit administratif*, Haziran 1997 (Özel Sayı), s.55 vd.
- HGUYEN VAN THONG, “La fusion des communes”, *Revue administrative*, 1991, s.226 vd.

- HONDU (Selçuk), “Belediye Başkanlarının Düşürülmesi ve Belediye Meclislerinin Feshi Konularında Bir İnceleme”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 66-67, 1987, s.18-35.
- HOOD PHILLIPS (O.) ve JACKSON (Paul), *Constitutional and Administrative Law*, London, Sweet&Maxwell, Yedinci Baskı, 1987.
- HOSTIOU (René), “La non-indemnisation des servitudes d’urbanisme”, *Actualité juri-dique-Droit administratif*, Mayıs 1993, (Özel Sayı), s.27 vd.
- HOSTIOU (René), “La notion de domaine public naturel”, *Cahiers juridiques de l’électricité et du gaz*, 1993, s.306 vd.
- HOSTIOU (René), “Le droit français de l’expropriation et la convention européenne des droits de l’homme”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 2000, s.290 vd.
- HOSTIOU (René), *Procédure et formes de l’acte administratif unilatéral en droit français*, Paris, LGDJ, 1975.
- İBRAHİM HAKKI (Paşa), *Hukuk-u İdare*, İstanbul, 1308 (1892) (2 Cilt). (İkinci Baskı, İstanbul, Karabet Matbaası, 1312 [1896])
- İBRAHİM HAKKI PAŞA, *Hukuk-u İdare*, İstanbul, 1881-1892 (2 Cilt)
- İDARE HUKUKU: *İdare Hukuku ve İdarî Yargı ile İlgili İncelemeler I*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1976.
- İDARE HUKUKU: *İdare Hukuku ve İdarî Yargı ile İlgili İncelemeler II*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1978.
- İDARE HUKUKU: *İdare Hukuku ve İdarî Yargı ile İlgili İncelemeler III*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1981.
- İDARE HUKUKU: *İdare Hukuku ve İdarî Yargı ile İlgili İncelemeler*, Ankara, Danıştay Yayınları, I (1974), II, (1978), III (1980).
- İDARÎ YARGIDA: *İdarî Yargıda Son Gelişmeler Sempozyumu*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1982.
- İKİNCİ ULUSAL: *İkinci Ulusal İdare Hukuku Kongresi: İdarî Yargının Dünyadaki Bugünkü Yeri*, (10-14 Mayıs 1993), Ankara, 1993.
- İL ÖZEL İDARELERİ: *İL Özel İdareleri Sempozyumu*, İstanbul, İstanbul İl Özel İdaresi Yayını, 1986.
- İNAN (Atilla), “Kamu Görevlilerinin Hukuka Aykırı Davranışlarından Devlet ve Diğer Kamu Tüzel Kişilerinin Kusursuz Sorumluluğu”, *Danıştay Dergisi*, Yıl 11, Sayı 42-43, 1982, s.18-38.
- İNAN (Atilla), “Sayıştay Yargılaması ve Sayıştayın Yargı Düzenindeki Yeri”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 56-57, 1985, s.35 vd.
- İNDEMNISATION: “L’indemnisation des servitudes d’urbanisme en Europe”, *Droit et Ville*, 2000, n°48-49 (Contributions au Colloque international de toulouse, 15 ve 16 Ekim 2000).
- ISAAC (Guy), *La procédure administrative non contentieuse*, Paris, LGDJ, 1968.
- İSBİR (K. Begüm), *Kamu Tüzel Kişiliği*, Ankara, Turhan, 2017.
- İSMAİL HAKKI (GÖRELİ), *Hukuk-u İdare*, İstanbul, 1324 (1908) (390 s.) (İstanbul, 1328 (1912). (İsmail Hakkı'nın ders notlarının öğrencilerinden Mehmed Sebhattin tarafından kitaplaştırılmasıdır).
- İSTANBUL İL ÖZEL İDARESİ (Yay.), *İL Özel İdareleri Sempozyumu*, İstanbul, İstanbul İl Özel İdaresi Yayını, 1986.
- İYİMAYA (Ahmet), “Tazminatın İrat Şeklinde Belirlenmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Yıl 3, Sayı 1, 1990, s.23-45.
- JARRASSON (C.), La notion d’arbitrage, Paris, LGDJ, 1987.
- JARROSSON (V.), “L’arbitrage en droit public”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1997, s.16 vd.
- JEANNOT (G.), *Les usagers du service public*, Paris, PUF, (Que sais-je), 1998.
- JEAN-PIERRE (D.), *La déontologie de l’administration*, Paris, PUF, 1999.
- JÈZE (Gaston), “Du retrait des actes juridiques”, *Revue du droit public*, 1913, s.225 vd.
- JÈZE (Gaston), “Essai de théorie générale de la compétence”, *Revue du droit public*, 1923, s.58 vd.
- JÈZE (Gaston), *Les principes généraux du droit administratif*, Paris, Giard, Üçüncü Baskı, 1925-1936 (6 Cilt).

- JOSSE (P.-L.), *Travaux publics et expropriation*, Paris, Sirey, 1958.
- JOURDAN (Philippe), “La formation du concept de service public”, *Revue du droit public*, 1987, s.89-118.
- JULLIEN-LAFERRIERE (F.), *Droit des étrangers*, Paris, PUF, 2000.
- JURET (P.-M.), *Le domaine public maritime*, Paris, Dalloz, 1964.
- JURISPRUDENCE: “La jurisprudence” (Özel Dosya) in, *Archives du philosophie du droit*, 1985, Cilt 30.
- KABOĞLU (İbrahim Ö.) (ed.), *Bağımsız İdarî Otoriteler*, İstanbul, Institut Français d’İstanbul, Akıncı Yayınları, 1998.
- KALABALIK (Halil), “İdare Hukukunda Takdir Yetkisi Kavramı ve Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt I, Sayı 2, Aralık 1997 (Prof.Dr. Naci Kımacıoğlu’na Armağan), s.207-232.
- KALABALIK (Halil), “İdarenin Kolluk Faaliyetleri Karşısında İnsan Haklarının Durumu ve Korunması”, *Türkiye’de İnsan Hakları*, Ankara, TODAİE Yayınları, 2000, s.301-326.
- KALABALIK (Halil), “Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Kişilere Verdikleri Zararlardan Kimin Sorumlu Olacağı Sorunu (Hizmet Kusuru-Kişisel Kusur Ayrımı)”, *Yerel Yönetim ve denetim dergisi*, Cilt 2, Nisan-Mayıs 1987, Sayı 3.
- KALABALIK (Halil), “Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğunda Sistemler ve Türk Sorumluluk Hukuku”, *Belediye Dergisi*, Cilt 3, Mayıs 1997, Sayı 11.
- KALABALIK (Halil), *İdare Hukuku Dersleri*, İstanbul, Değişim Yayınları, 2004.
- KALABALIK (Halil), *İdarî Yargılama Hukuku*, İstanbul, Değişim Yayınları, 2003.
- KALABALIK (Halil), *İmar Hukuku*, Ankara, Seçkin Yayınları, 2002. (“Kalabalık, *op. cit.*, s.” şeklinde atıflar bunadır).
- KAMAN KARAN (Nur), *Devlet Memurluğunun Sona Ermesi*, Ankara, Seçkin, 2003.
- KANETİ (Selim), “Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yetkilerini Kullanırken İşledikleri Kusurlardan Doğan Tazminat Davaları”, *İktisat ve Maliye Dergisi*, Yıl 36, Sayı 3, 1989, s.102 vd.
- KANLIGÖZ (Cihan), “İdarî İşlemlerde Yazılı Bildirim”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 50, Sayı 1-4, 1988, s.173-192.
- KANLIGÖZ (Cihan), “Kamu Borçlanma (İstikraz) Sözleşmeleri”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 52, 1997, Sayı 1-4, s.339-365.
- KAPANİ (Münci), *Kamu Hürriyetleri*, Ankara, A. Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 6. Baskı, 1981.
- KAPANİ (Münci), *Politika Bilimine Giriş*, Ankara, Bilgi Yayınevi, Sekizinci Baskı, 1996.
- KAPLAN (Gürsel), “Fransız İdare Hukukunda İdarî Sözleşmelerden Kaynaklanan Uyuşmazlıkların Çözümü ile İlgili Yeni Hukuki Gelişmeler”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 35, Yıl 2016, s.1-37.
- KAPLAN (Gürsel), “İdare Hukukunun Arkaik ve Anakronik Bir Kurumu: Fiili Yol”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Haziran-Aralık 2007: Cilt: XI, Sayı: 1-2 s. 887-918 (2007).
- KAPLAN (Gürsel), “Yargısal Görüş (Avis Contentieux) Kurumu”, *Danıştay Dergisi*, Sayı: 119, s. 1-12 (2008).
- KAPLAN (Gürsel), “Yeni Yasal Düzenlemelere Göre Kamulaştırmaz El Koyma Sebebiyle Doğan Tazmin Hakkının Tabi Olduğu Usul ve Esaslar”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Mart-Nisan 2012, Sayı 99, s.130-134.
- KAPLAN (Gürsel), “Yeni Yasal Düzenlemelere Göre Kamulaştırmaz El Koyma Sebebiyle Doğan Tazmin Hakkının Tabi Olduğu Usul Ve Esaslar”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Mart-Nisan 2012, Sayı 99, s.125-151.
- KAPLAN (Gürsel), *İdari Yargılama Hukuku*, Bursa, Ekin, İkinci Baskı, 2017.
- KAPLAN (Gürsel), “Danıştay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Manevi Tazminata Faiz Yürütülmesi Sorunu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 55, Sayı 2, s.117-141 (2006).

- KAPLAN (Gürsel), “İdarenin Sağlık Kamu Hizmetinin Yürütülmesinden Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğu Alanında Yeni Gelişmeler”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 19, Kitap 1, s.173-199 (2004).
- KARAARSLAN (Mehmet), “İdare’nin Yargısal Mercilerde Temsili ve Temsilcilerin Sorumluluğu”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 74, Sayı 2016/3, s.417-466.
- KARAARSLAN (Mehmet), “Nasıl Bir Yerel Yönetim? 6360 Sayılı Kanun Üzerine Bir Değerlendirme”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 17-18, Sayı 26-27-28-29, Yıl 2012-2013.
- KARAARSLAN (Mehmet), *Özerklik ve Denetim Açısından Yerel Yönetimler Reformu*, Ankara, Turhan, 2008.
- KARABULUT (Emre), *Kanuni İdare İlkesi*, İstanbul, Beta, 2013.
- KARABULUT (Mustafa), “İngiltere’de İdarenin Yargısal Denetimi Üzerine Bir İnceleme”, *Danıştay Dergisi*, Yıl 30, Sayı 102, 2000, s.16-27
- KARABULUT (Mustafa), *İdari Yaptırımların Hukukî Rejimi*, Ankara, Turhan, 2008.
- KARAER (Tacettin), “Türk Kamu Yönetiminde Devlet Bakanlığı Sorunu”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 25, Haziran 1990, Sayı 2, s.47-74.
- KARAFAKİH (İsmail Hakkı), “Hakimlerin Verdikleri Kararlardan Dolayı Şahsen ve Devletin Dolayısıyla Hukukî Mesuliyeti”, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 3, 1956, s.46 vd.
- KARAGÜLMEZ (Ali), *Suç Olmaktan Çıkarma - İdari Para Cezaları- Açıklamalı Kabahatler Kanunu*, Ankara, Seçkin, 2005.
- KARAHANOĞULLARI (Onur), “Belediye Personelinin Hukukî Yapısına İlişkin Gözlemler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 47, 1998, Sayı 1-4, s.279-319.
- KARAHANOĞULLARI (Onur), “Güvenlik Soruşturması”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 53, 1998, Sayı 1-4, s.159-185.
- KARAHANOĞULLARI (Onur), “Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 52, 1997, Sayı 1-4, s.387-435.
- KARAHANOĞULLARI (Onur), “Kanun Hükmünde Kararname Niteliği; Bir Öneri: Birlikte Yasama”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 31, 1998, Sayı 2, s.41-63.
- KARAHANOĞULLARI (Onur), *İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler*, Ankara, Turhan, 2011.
- KARAHANOĞULLARI (Onur), *Kamu Hizmeti: Kavram ve Hukuksal Rejim*, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 2002.
- KARAHANOĞULLARI (Onur), *Türkiye’de İdari Yargı Tarihi*, Ankara, Turhan, 2005.
- KARASU (Koray), “Sağlık Hizmetlerinin Örgütlenmesinde Kamu-Özel Ortaklığı” AÜSBFD, Cilt 66, No 3, 2011, s. 217-262.
- KARATEPE (Şükrü), *İdare Hukuku*, İzmir, Üniversite Kitabevi, 1993.
- KARAVELİOĞLU (Celal), *İdari Yargılama Usûlü Kanunu*, Yayın Yeri Yok, Yayınevi Yok, Beşinci Baskı, 2001, 2 Cilt.
- KARTAL (Nazım), *İl Özel İdarelerinin Yeniden Yapılandırılması: Uygulama Aşamaları Üzerine Bir Çözümleme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi, 2010, s.82 (<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/5447/6101.pdf>, 10.12.2017).
- KAYA (Bora) ve TEZCAN (Mehmet), “Atış ve Manevralardan Doğan Zararlar Nedeniyle Devletin Hukukî Sorumluluğu”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 17, Kitap 1, 2002, s.261-299
- KAYA (Cemil), “Kamu Görevlilerinin Seçimlere Katılmak Üzere Görevden Çekilmesi ve Göreve Dönmesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1-2, s.281, 273-291.
- KAYA (Cemil), *İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı*, Ankara, Seçkin, 2005.
- KAYA (Cemil), *Türkiye’de Mahalli İdarelerin Seçilmiş Organlarının Organlık Sıfatlarını Kaybetmeleri*, Ankara, Seçkin, 2007.
- KAYA, *Yerel Yönetimi Araştırması Genel Raporu*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1992.

- KAYAR (Nihat), *Kamu Personel Yönetimi*, Bursa, Ekin, Üçüncü Baskı, 2011.
- KAYHAN (Mehmet), “Hizmet Kusuru ve Kusursuz Sorumluluk”, *Yerel Yönetim ve Denetim*, Cilt 6, Sayı 1, 2001, s.45-48.
- KAYIŞOĞLU (Bahattin), “İdarî Eylemlere İlişkin Sorumluluk Sebepleri”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 33, 1976, Sayı 3.
- KAZANCI DANIŞTAY KARARLARI CD’Sİ: *Kazancı Hukuk Otomasyon Mevzuat ve İctihat Programları, Sürüm 2.0*, İstanbul, Kazancı Bilişim Teknolojileri Ticaret Limited Şirketi, Güncelleme 2003/2.
- KAZANCI İÇTİHAT BİLGİ BANKASI (www.kazancı.com).
- KELEŞ (Ruşen) ve YAVUZ (Fehmi), *Yerel Yönetimler*, Ankara, 1989.
- KELEŞ (Ruşen), “Türkiye’de Anakent Yönetimi”, *Âmme İdaresi Dergisi*, Cilt 18, 1985, Sayı 2, s.69-82.
- KESKİN (Nuray E.), “Türkiye’de Kamu Yönetimi Disiplininin Köken Sorunu”, *Âmme İdaresi Dergisi*, Cilt 39, Sayı 2, Haziran 2006, s.5 (1-28).
- KESKİN (Nuray E.), “Türkiye’de Yönetim Bbiliminin Gelişimi: 1870-1910”, *Âmme İdaresi Dergisi*, Cilt 41, sayı 4, Aralık 2008, s.1-22.
- KESKİN (Züleyha), *Kamu Hizmetinde Eşitlik İlkesi*, İstanbul, Oniki Levha Yayınları, 2015.
- KESSLER (M.-C.), *Les grands corps de l’Etat*, Paris, PFNSP, 1986.
- KILIÇOĞLU (Ahmet), “Hakimlerin Hukukî Sorumluluğu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 30, Sayı 1-4, 1973, s.231-267.
- KILIÇOĞLU (Ahmet), *Medenî Hukuk*, Ankara, BTHAE Yayınları, 1993.
- KIRATLI (Metin), *Koruyucu İdarî Hizmetler*, Ankara, TODAİE, 1973.
- KIRBAŞ (Sadık), *Devlet Malları*, Ankara, Birlik Yayıncılık, 1985.
- KLEIN (C.), *La police du domaine public*, Paris, LGDJ, 1966.
- KONDYLIS, *Le principe de neutralité dans la fonction publique*, LGDJ, 1994.
- KORNPROBST (B.), “L’erreur manifeste”, *Recueil Dalloz*, 1965, Chronique, s.121 vd.
- KORNPROBST (B.), “La compétence liée”, *Revue du droit public*, 1961, s.935.
- KOUBI (Geneviève), “La laïcité dans la Constitution”, *Revue du droit public*, 1997, s.1301 vd.
- KÖKER (İsmet) ve DİNÇ (İlhan), *Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları (Hukuk-Ceza, 1961-1987)*, Ankara, 1987.
- KÖKSAL (Tunay), *Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Yöntemleri ve Uygulamaları*, Ankara, DPT, 1993.
- KÖPRÜLÜ (Ömer), “Hekimin Hukukî Sorumluluğu”, *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt 58, Sayı 10-11, 1984, s.589-613.
- KUBALI (Hüseyin Nail), *Anayasa Hukuku Dersleri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1971.
- KUNTER (Nurullah), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul, Kazancı, Sekizinci Baskı, 1986.
- KURU (Baki), *Hukuk Muhakemeleri Usûlü*, İstanbul, 1991, 4 Cilt.
- KURU (Baki), *Medenî Usul Hukuku*, Ankara, A. Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1983.
- KUTLU (Meltem), “Deprem ve İdarenin Sorumluluğu”, *Âmme İdaresi Dergisi*, Cilt 32, 1999, Sayı 4, s.15 vd.
- KUTLU (Meltem), “İdarî Usûl ve İdare Sözleşmeleri”, Başbakanlık, *İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1998, s.111-115.
- KUTLU (Meltem), *İdare Sözleşmelerinde İhale Süreci*, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1997.
- KUTLU (Meltem), *İdarî İşlem Olarak Kamulaştırma ve İptal Davası*, İzmir, Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Yayınları, 1992.
- KUZU (Burhan), *Anayasa Hukukumuzda Yürütme Organının Düzenleyici İşlem Yapma Yetkisi ve Güçlendirilmesi Eğilimi*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1987.
- KUZU (Burhan), *Olağanüstü Hâl Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Olağanüstü Hâl Rejimi*, İstanbul, Kazancı Yayınları, 1993.

- KUZU (Burhan), *Türk Anayasa Hukukunda Kanun Hükmünde Kararnameler*, İstanbul, Üçdal Neşriyat, 1985.
- LABETOULLE (Daniel), “Le juge administratif et la jurisprudence”, *Revue administra-tif*, Özel Sayı 5, 1999, s.59 vd.
- LACHAUME (Jean-François), *Droit administratif*, Paris, PUF, Onüçüncü Baskı, 2002.
- LACHAUME (Jean-François), *Grands services publics*, Paris, Masson, 1989.
- LACHAUME (Jean-François), Hélène Pauliat ve Stéphane Braconnier ve Clotilde Deffigier, *Droit administratif: Les grandes décisions de la jurisprudence*, Thémis droit, PUF, Paris, Onaltıncı Baskı, 2014.
- LADIE (Yan), “Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmelerinde Tahkim”, *Ankara Barosu Hukuk Kurul-tayı 2000*, Ankara, Ankara Barosu Yayınları, 2000, Cilt I, s.471-491.
- LAFERRIÈRE (Edouard), *Traité de la juridiction administrative et des recours contentieux*, Berger-Levrault, 1887-1888 (Bu kitap 100 yıl sonra profesör Roland Drago tarafından 1989 da tekrar yayınlanmıştır: Paris, LGDJ, 1989).
- LAFERRIERE (Julien), *Manuel de droit constitutionnel*, Paris, Editions Domat-Montchrestien, İkinci Baskı, 1947.
- LAFILLE (F.), “L’obligation de réserve et de loyauté du fonctionnaire d’autorité”, *Revue admi-nistrative*, 1999, s.391 vd.
- LAGRANGE (M.), “L’évolution récente du domanialité publique”, *Revue du droit public*, 1974, s.5 vd.
- LALUMIERE (Pierre), *Les hautes fonctionnaires*, *Recueil Dalloz-Sirey*, 1969, Chronique, s.241 vd.
- LAMARQUE (J.), “Le déclin du critère de la clause exorbitante”, *Mélanges offerts à Marcel Waline: Le juge et le droit public*, Paris, LGDJ, 1974, s.497 vd.
- LAMPUÉ (Pierre), “La notion d’acte juridictionnel”, *Revue du droit public*, 1946, s.38 vd.
- LANGAVANT (E.), “Le contreseing des actes du Président de la République”, *Actualité juridi-que-Droit administratif*, 1960, s.50 vd.
- LANGERON (P.), *Liberté de conscience des agents public et laïcité*, Paris, Economica, 1986.
- LARANGE (A.), *La déconcentration*, Paris, LGDJ, 2000.
- LARROUMET (C.), “L’indemnisation de l’aléa thérapeutique”, *Recueil Dalloz*, Chronique, s.33 vd.
- LARZUL (T.), *Les mutations des sources du droit administratif*, Paris, L’Hermès, 1994.
- LATOURNERIE (Roger), “De la faute et du risque à propos des dommages causés par les tra-vaux publics”, *Revue du droit public*, 1945, s.5 vd.
- LATOURNERIE (Roger), “Sur un lazare juridique”, *Études et documents du Conseil d’État*, 1960, n° 14, s.61 vd.
- LATOURNERIE (Roger), *Le droit français de la grève*, Paris, Sirey, 1972.
- LAUBADÈRE (A. de), “Le problème de la responsabilité du fait des choses en droit administra-tif”, *Etudes et Documents du Conseil d’État*, 1959, n° 13, s.29 vd.
- LAUBADERE (André de), “Domanialité publique, propriété administrative, et affectation”, *Re-vue du droit public*, 1974, s.5 vd.
- LAUBADÈRE (André de), “Interventionnisme et contrat”, *Actualité juridique-Droit administra-tif*, 1979, n° 12, s.123 vd.
- LAUBADERE (André de), “Les concessions dans les cimetières”, *Revue du droit public*, 1936, s.614 vd.
- LAUBADÈRE (André de), “Revalorisations récents de la notion de service public en droit admi-nistratif français”, *Actualité juridique - Droit administratif*, 1961, s.561-599.
- LAUBADÈRE (André de), MODERNE (Franck), DELVOLVÉ (Pierre), *Traité des contrats ad-ministratifs*, Paris, LGDJ, 1983.
- LAUBADÈRE (André de), VENEZİA (Jean-Claude) ve GAUDEMET (Yves), *Traité de droit administratif*, Paris, L.G.D.J., Onbeşinci Baskı, 1999, Cilt 1. (“De Laubadère, Venezia ve Gaudemet, *op. cit.*, c.I, s.” şeklinde kısaltılmıştır).
- LAUCHAUME (Jean-François), Jean-François Lauchame, “Le formalisme”, *Actualité juridi-que-Droit administratif*, Haziran 1995, (Özel Sayı), s.133 vd

- LAUCHAUME (Jean-François), *La commune*, Paris, LGDJ, 1999.
- LAVIALLE (Christian), “Décentralisation et domanialité”, *Revue française de droit administratif*, 1996, s.953 vd.
- LAVIALLE (Christian), “Du domaine public comme fiction juridique”, *Semaine juridique - Jurisclasseur périodique*, 1994, I, n° 3766.
- LAVIALLE (Christian), “Existe-t-il un domaine public naturel?”, *Cahiers juridiques de l'électricité et du gaz*, 1987, s.627 vd.
- LAVIALLE (Christian), “L'imprescriptibilité du domaine public”, *Revue française de droit administratif*, 1985, s.27 vd.
- LAVIALLE (Christian), “L'occupation sans titre du domaine public”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1981, s.563 vd.
- LAVIALLE (Christian), “La condition juridique de l'espace aérien français”, *Revue française de droit administratif*, 1986, s.848 vd.
- LAVIALLE (Christian), *Droit administratif des biens*, Paris, PUF, 1996.
- LAVIALLE (Christian), *L'évolution de la conception de la décision exécutoire en droit administratif français*, Paris, LGDJ, 1974.
- LAVROFF (Dmitri Georges), *Le droit constitutionnel de la Ve République*, Paris, Dalloz, 1995.
- LE FOYER DE COSTIL (H.), “Evolution de la jurisprudence judiciaire en matière de la responsabilité médicale”, *Etudes et Documents du Conseil d'État*, 1998, n° 49 s.391 vd.
- LE MIRE (J.-M.), “Inexistence et voie de fait”, *Revue du droit public*, 1978, s.1219.
- LE MIRE (J.-M.), “Le réforme du pouvoir réglementaire gouvernemental”, *Revue du droit public*, 1981, s.1241 vd.
- LEBRETON (G.), “Le juge administratif face à l'ordre moral”, *Mélanges Peiser*, Grenoble, Presses universitaires de Grenoble, 1995, s.363 vd.
- LEBRETON (J.-P.), *Le domaine public*, Paris, Documentation française, 1998.
- LECLERQ (Claude), “Le déclin de la voie de fait”, *Revue du droit public*, 1963, s.657 vd.
- LEFOULON (J.), “Les formalites en matière de sanction dans le contrat administratif”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1974, s.565 vd.
- LEGRAND (A.), “La codification de la procédure administrative en France”, *Revue administrative de droit comparé*, 1981, s.181 vd.
- LEMAIRE (F.), “La force majeure: un événement irrésistible”, *Revue du droit public*, 1999, s.1723 vd.
- LEMASURIER (J.), “Le preuve dans le détournement de pouvoir”, *Revue du droit public*, 1959, s.36 vd.
- LEMASURIER (J.), “Vers une démocratie administrative: du refus d'informer au droit d'être informé”, *Revue du droit public*, 1980, s.1239 vd.
- LEMASURIER (J.), *Le droit de l'expropriation*, Paris, Economica, 2001.
- LENOIR (Y.), *Les domaines de l'Etat et des autres collectivités publiques*, Paris, Sirey, 1966.
- LESCLCLOUD, “L'appréciation des actes administratifs par le juge répressif”, *Semaine juridique - Jurisclasseur périodique*, 1994, I, n° 3747.
- LETOURNEUR (M.), “Quelques reflexions sur la codification en droit administratif”, *Mélanges Juilot de La Morandière*, Paris, Dalloz, 1964, s.276 vd.
- LETTERON (R.), “Le juge administratif et la responsabilité du fait des attroupements”. *Revue du droit public*, 1990, s.489 vd.
- LETTERON (R.), “Le modèle français de transparence administrative à l'épreuve du droit communautaire”, *Revue française de droit administratif*, 1995, s.183 vd.
- LEWALLE (Paul), *Contribution à l'étude de l'application des actes administratifs unilatéraux dans le temps*, La Haye, Mantinus Nijhoff, 1975.
- LIBERTE CONTRACTUELLE: “Liberté contractuelle des personnes publiques”, *Özel Dosya, Actualité juridique-Droit administratif*, 1998, s.643 vd ve 747 vd. (12 Makale).
- LICHERE (F.), “Le définiton contemporaine du marché public”, *Revue du droit public*, 1997, s.1753 vd.
- LIET-VEAUX (G.), “L'indemnisation des sujétions d'urbanisme à une réforme législative”, *Revue administrative*, 1984, s.460 vd.

- LLORENS-FRAYSE (F.), *La présomption de faute dans le contentieux administratif de la responsabilité*, Paris, LGDJ, 1985.
- LONG (Marceau), “La responsabilité de l’administration pour les fautes personnelles commises par ses agents à l’occasion du service”, *Études et documents du Conseil d’État*, 1953, n° 7, s.89 vd.
- LONG (Marceau), “Service public, services publics: déclin ou renouveau?”, *Revue française de droit administratif*, 1995, s.497 vd.
- LONG (Marceau), *Les services du premier ministre*, Paris, 1981.
- LONG (Marceau), WEIL (Prosper), BRAIBANT (Guy), DELVOLVE (Pierre) ve GENEVOIS (Bruno), *Les grands arrêts de la jurisprudence administrative*, Paris, Dalloz, Onüçüncü Baskı, 2001. (“Long et al., *op. cit.*,” olarak kısaltılmıştır).
- LOPEZ-RODO (I.), “La procédure administrative non contentieuse”, *Revue du droit public*, 1980, s.607.
- LOUVARIS (A.), “la constitutionnalisation du droit de la fonction publique”, *Revue du droit public*, 1992, s.1403 vd.
- LUCHAIRE (F. ve Y.), *Le droit de la décentralisation*, Paris, PUF, 1983.
- LUCHAIRE (François), “Un Janus constitutionnel: l’égalité”, *Revue du droit public*, 1986, s.1229 vd.
- MADIOT (M.), “La subrogation en droit administratif”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1971, s.325 vd.
- MADIOT (Yves), *Droits de l’homme*, Paris, Masson, 1991.
- MAESTRE (J.-C.), *La responsabilité pécuniaire des agents publics en droit français*, Paris, LGDJ, 1962.
- MAILLARD DESGRÉES DU LOÛ (D.), “Réquisition: faut-il un texte”, *Actualité juridique–Droit administratif*, Özel sayı 1999, s.28 vd.
- MAISL (H.), “Les concessions d’autoroutes”, *Revue du droit public*, 1973, s.909 vd.
- MALKOÇ (İ) ve MALKOÇ (A), *Memurlar ve Kamu Görevlilerinin Hukukî Sorumlulukları*, Ankara, 1986.
- MALLOL (F.), “Les atteintes à l’honneur ou à la réputation dans le contentieux de la responsabilité administrative”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1997, s.833 vd.
- MALTA (Pierre di), *Essai sur la notion de pouvoir hiérarchique*, Paris, LGDJ, 1961.
- MANSON (S.), “De l’an VIII à l’an 2000: le préfet est-il encore un ‘fonctionnaire politique’?”, *Revue du droit public*, 2001, s.201 vd.
- MARCHÉS PUBLICS: “Actualités des marchés publics”, *Actualité juridique–Droit administratif*, Temmuz 1994, Özel Sayı (15 Makale).
- MARCHESSOU (P.), “La responsabilité de la puissance publique à l’occasion des incendies”, *Revue du droit public*, 1980, s.765 vd.
- MARIANI-BENIGNI (I.), “L’exception de risque accepté’ dans le contentieux administratif de la responsabilité”, *Revue du droit public*, 1997, s.841.
- MARKUS (J.-P.), “Le principe d’adaptation”, *Revue française de droit administratif*, 2001, s.589 vd.
- MAROGER (G.), *L’affectation à l’usage du public des biens des patrimoines administratifs*, Paris, Sirey, 1942.
- MATHIEU (G.), “L’application du droit de la concurrence aux personnes publiques”, *Recueil Dalloz*, 1995, Chronique, s.27 vd.
- MATTEI-DAWANCE (G.), “L’arbitrage en droit public”, *Gazette du Palais*, 1987, 2, s.470 vd.
- MAURER (Hartmut), *Droit administratif allemand*, (Traduit par Michel Fromont), Paris, L.G.D.J., 1994.
- MÉLANGES AUBY: *Études offerts à Jean-Marie Auby*, Paris, Dalloz, 1992.
- MÉLANGES BOULOUIS: *L’Europe et le droit: Mélanges en hommage à Jean Bouluis*, Paris, Dalloz, 1991.

- MÉLANGES BRAIBANT: *L'Etat de droit: Mélanges en l'honneur de Guy Braibant*, Paris, Dalloz, 1996.
- MÉLANGES CHAPUS: *Mélanges René Chapus: Droit administratif*, Paris, Montchrestien, 1992.
- MÉLANGES CHARLIER: *Service public et libertés: Mélanges offerts Robert-Edouard Charlier*, Paris, Emile-Paul, 1981.
- MÉLANGES COILLARD: *Études offerts à Claude-Albert Colliard*, Paris, Pedone, 1984.
- MÉLANGES DRAGO: *Mélanges en hommage à Roland Drago: L'unité du droit*, Paris, Economica, 1996.
- MÉLANGES DUPUIS: *Études en l'honneur de Georges Dupuis: Droit public*, Paris, LGDJ, 1997.
- MÉLANGES EISENMANN: *Recueil d'études en hommage à Charles Eisenmann*, Paris, Cujas, 1975.
- MÉLANGES MESTRE: *L'évolution du droit public: études en l'honneur d'Achille Mestre*, Paris, Sirey, 1956.
- MÉLANGES PEISER: *Mélanges en l'honneur du professeur Gustave Peiser: Droit public*, Grenoble, Presses universitaires de Grenoble, 1995.
- MÉLANGES ROBERT: *Mélanges Jacques Robert: Libertés*, Paris, Montchrestien, 1998.
- MÉLANGES STASSINOPOULOS: *Mélanges en l'honneur du professeur Michel Stassinopoulos*, Paris, LGDJ, 1974.
- MÉLANGES WALINE: *Mélanges offerts à Marcel Waline: Le juge et le droit public*, Paris LGDJ, 1974.
- MELIN-SOUCRAMANIEN (F.), *Le principe d'égalité dans la jurisprudence du Conseil constitutionnel*, Paris, Economica, 1997.
- MERCIÁI (P.) ve SAINT-OUEN, "Sur la notion juridique de région", *Revue du droit public*, 1987, s.1297.
- MERİÇ (Osman), "Belediye Başkanlarının Başkanlıktan Düşürülmeleri Koşullarının Geçirdiği Yasal ve Yargısal Aşamalar", *Danıştay Dergisi*, Sayı 12-13, s.30-43.
- MERİÇ (Osman), "Büyükşehir Belediyeleri ile Diğer Belediyeler Arasında Görev ve Yetki ve Teşkilât Farkları", *İller ve Belediyeler Dergisi*, Yıl 43, Sayı 496, Şubat 1989.
- MERİÇ (Osman), "İdarî Sözleşme Müessesesinin Doktrin ve İçtihadta İşlenmiş ve İşlenmemiş Yönleri", *Danıştay Dergisi*, Sayı 2, s.73 vd.
- MESCHERIAKOFF (Alain-Serge), *Droit des services publics*, Paris, PUF, 1991.
- METİN (Yüksel), *Ölçülülük İlkesi: Karşılaştırmalı Bir Anayasa Hukuku İncelemesi*, Ankara, Seçkin Yayınları, 2002.
- MICHOUD (L.), "De la responsabilité de l'Etat à raison des fautes de ses agents", *Revue du droit public*, 1895, s.401 vd.
- MICHOUD (L.), *La théorie de la personnalité morale et son application en droit administratif français*, Paris, 1932.
- MITARD (E.), "L'impartialité administrative", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1999, s.478 vd.
- MODERNE (Franck), "Note sur le devenir de la notion de 'troubles dans les conditions d'existence' dans le contentieux administratifs de la responsabilité", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1976, s.240 vd.
- MODERNE (Franck), "L'évolution récent du droit des contrats administratifs: les conventions entre personnes publiques", *Revue française de droit administratif*, 1984, s.1 vd.
- MODERNE (Franck), "L'évolution récente du droit des contrats administratifs", *Revue française de droit administratif*, 1984, s.1 vd.
- MODERNE (Franck), *La responsabilité décennale des constructeurs en droit public*, Paris, Dalloz, 1993.
- MODERNE (Franck), *La sous traitance des marchés publics*, Paris, Dalloz, 1995.
- MODERNE (Franck), *Les quasi-contrats administratifs*, Paris, Sirey, 1995.
- MONIOLLE (C.), *Les agents non titulaires de la fonction publique de l'Etat: entre précarité et pérennité*, Paris, LGDJ, 1999.

- MONNIER (M.), *Les décisions implicites d'acceptation de l'administration*, Paris, LGDJ, 1992.
- MONTADOR (J.), *La responsabilité des services hospitaliers*, Paris, Berger-Levrault (Adm. nle), 1973.
- MONTANÉ DE LA ROQUE (P.), "Essai sur la responsabilité du juge administratif", *Revue du droit public*, 1952, s.609 vd.
- MORAND-DEVILLER (Jacqueline), "La valorisation économiques du patrimoine public", *Mélanges en hommage à Roland Drago: L'unité du droit*, Paris, Economica, 1996, s.273 vd.
- MORAND-DEVILLER (Jacqueline), *Cours de droit administratif des biens*, Paris, Montchrestien, 1999.
- MORANGE (Georges), "L'évolution du préjudice par les juridictions administratives", *Recueil Dalloz*, 1951, Chronique, s.61 vd.
- MORANGE (Georges), "Le déclin de la notion juridique de service public", *Recueil Dalloz*, 1947, Chronique, s.45 vd.
- MORANGE (Georges), "Le principe des droits de la défense devant l'administration active", *Recueil Dalloz*, Chronique, s.121 vd.
- MORANGE (Jean), "Les vérifications d'identité", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1981, s.285 vd
- MOREAU (Jean) ve DARCY (G.) (Ed.), *La libre administration des collectivités territoriales*, Paris, Economica, 1983.
- MOREAU (Jean), "De l'interdiction faite à l'autorité de police d'utiliser une technique d'ordre contractuel", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1965, s. vd.
- MOREAU (Jean), "L'influence du développement de la construction européenne sur le droit français de la responsabilité de la puissance publique", *L'Europe et le droit: Mélanges en hommage à Jean Bouluis*, Paris, Dalloz, 1991, 409 vd.
- MOREAU (Jean), "La responsabilité des magistrats et de l'état du fait de la justice: L'apport du droit administratif", *Revue Justices*, 1997, n° 5 s.39 vd.
- MOREAU (Jean), "Police administrative et police judiciaire: recherche d'un critère de distinction", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1963, s.68 vd.
- MOREAU (Jean), *Administration municipale, départementale, et régionale*, Paris, Dalloz, 1999.
- MOREAU (Jean), *L'influence de la situation et du comportement de la victime sur la responsabilité administrative*, Paris, LGDJ, 1957.
- MOREAU (Jean), *La responsabilité administrative*, Paris, PUF, 1995.
- MOURGEON (J.), "De l'immoralité dans ses rapports avec les libertés publiques", *Dalloz*, 1974, Chronique, s.247 vd.
- MOURGEON (J.), *La répression administrative*, Paris, LGDJ, 1967.
- MOYSAN (H.), *Le droit de propriété des personnes publiques*, Paris, LGDJ, 2001.
- MUMCU (Ahmet), "İngiliz Hukukunda Ultra Vires Kavramı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 27, 1970, Sayı 1-2, s.37-66.
- MURATOĞLU (Tahir), "Almanya Federal Cumhuriyeti'nde Devlet Yapılanması", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 2, Yıl 2014, s.291-366.
- MURATOĞLU (Tahir), "İmar Para Cezalarına Karşı Açılan Davalarda Görev Sorunu ve Göreve İlişkin Hükümlerin Ölçülülüğü", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 6, Sayı 20 (Ocak 2015), s.221-277.
- MURATOĞLU (Tahir), "Mahalli İdareler Mevzuatında 6360 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 32, Yıl 2015, s.59-96.
- MURATOĞLU (Tahir), "Yargısal Faaliyetler Bağlamında Tesis Edilen Disiplin Yaptırımları ve Bu Yaptırımların Hukuka Uygunluğu", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 30-31, Yıl 2014, s.77-147.
- MURATOĞLU (Tahir), *Devletin Yargısal Faaliyetlerden Kaynaklanan Sorumluluğu*, Ankara, Seçkin, 2016.
- MURATOĞLU (Tahir), *Devletin Yargısal Faaliyetlerden Kaynaklanan Sorumluluğu*, Ankara, Seçkin, 2016.

- MUSLİHEDDİN ÂDİL, *Mukayeseli Hukuk-u İdare*, İstanbul, Güneş Matbaası, 1933.
- NADAROĞLU (Halil), *Mahallî İdareler*, İstanbul, Beta Yayınları, 1998.
- NAVATTE (B.), *De la réparation du préjudice moral devant les tribunaux administra-tifs fran- çais*, Paris, Sirey, 1948.
- NİZARD (Lucien), “A propos de la notion de service public: mythes étatiques et représentations sociales”, *Mélanges Eisenmann*, Paris, Cujas, 1975, s.91-98.
- NİZARD (Lucien), “A propos de la notion de service public: un juge qui veut gouver-ner”, *Re- cueil Dalloz*, 1964, Chronique, s.147-154.
- NİZARD (Lucien), *Les circonstances exceptionnelles dans la jurisprudence administra-tive*, Pa- ris, LGDJ, 1962.
- OBERDORFF (H.), *Les institutions administratives française*, Paris, A. Colin, 1998.
- ODEN (R.), “Les droits de la défense”, *Études et documents du Conseil d’État*, 1953, n° 7, s.55 vd.
- ODYAKMAZ (Zehra), “İdarî Usulden Beklediklerimiz”, Başbakanlık, *İdarî Usûl Kanunu Hazır- lığı Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1998, s.2 vd.
- OĞURLU (Yücel), “İngiliz ve Türk Hukuklarında İdarî Faaliyetin Denetlenmesinde Ölçülülük İlkesinin Rolü Hakkında Bir Değerlendirme”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakül- tesi Dergisi*, Cilt IV, 2000, Sayı 1-2, 147-180.
- OĞURLU (Yücel), *İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu*, Ankara, Seçkin, 2003.
- OĞURLU (Yücel), *İdarî Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma*, Ankara, Seçkin, İkinci Bas- kı, 2001.
- OĞURLU (Yücel), *Karşılaştırmalı İdare Hukukunda Ölçülülük İlkesi*, Ankara, Seçkin, 2002.
- OĞUZ (Gökhan), “Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmelerinde Tahkim” konulu bildirimleri takip eden tartışma, *Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000*, Ankara, Ankara Barosu Yayınları, 2000, c.I, s.503-504.
- OHANNES PAŞA Bkz. SAKIZLI
- OKANDAN (Recai Galip), *Umumî Amme Hukuku*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakül- tesi Yayınları, 1968.
- OKŞAR (Mustafa), *Bakanlar Kurulu*, Ankara, Yetkin, 2013.
- ONAR (Sıddık Sami), “İdare İlmi ve İdare Hukuku Bakımından Türkiye’ nin İdarî ve Hukukî Bünyesinin Geçirdiği İstihaleler ve Bugünkü Durumu”, *Tahir Taner’e Armağan*, İstanbul, 1956, s.263-299.
- ONAR (Sıddık Sami), *İdare Hukukunun Umumî Esasları*, İstanbul, Hak Kitabevi, İsmail Akgün Matbaası, 1966, 3 Cilt. (Onar, *op. cit.*,” şeklindeki atıflar bu eşeredir).
- ONAR (Sıddık Sami), *Türk İdare Hukukunun Tekamül Safhaları ve Bugünkü Esasları*, Ankara, Hukuk İlmini Yayma Kurumu Konferansları, 1936.
- ORAK (Cem Çağatay), *Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmelerinde Tahkim*, Ankara, Dayınlarlı Hu- kuk Yayınları, 2006.
- ORDRE PUBLİC: *L’ordre public*, Paris, PUF, 1996.
- ORTAYLI (İlber), *Tanzimattan Sonra Mahallî İdareler*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1974.
- ORTAYLI (İlber), *Türkiye İdare Tarihi*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1979.
- ORTAYLI (İlber), *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Ankara, Cedit Neşriyat, 2007, 592 s
- OULD BOUBOUTT (A. S.), *L’apport du Conseil constitutionnel au droit administratif*, Paris, Economica, 1987.
- OYTAN (Muammer), “Fransa, Almanya, ve Türkiye’ de Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisi”, *Onar Armağanı*, İstanbul, İ. Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1977, s.541-616.
- OYTAN (Muammer), “Fransa’ da Olağanüstü Hâl ve Koşullar Nazariyesi”, *Danıştay Dergisi*, Yıl 11, Sayı 40-41, 1981, s.7-13.
- OZANSOY (Cüneyt), “Kamu Hizmetinde İdeolojik Boyut”, *2000 Yılında İdarî Yargı Sempo- zyumu*, Ankara, Danıştay Yayınları, 2000, s.33-36.

- OZANSOY (Cüneyt), “Türkiye İdaresinin Sorumluluğunda Kamu Hukuku Erozyonu”, *I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi* (1-4 Mayıs 1990), (Birinci Kitap: İdarî Yargı), Ankara, Danıştay Yayınları, 1990.
- OZANSOY (Cüneyt), “Türkiye’de Kamu Hizmeti Tartışmaları: Bir Hamaset ve Habaset Alamı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 46, 1997, Sayı 1-4, s.85-100.
- OZANSOY (Cüneyt), *Tarihsel ve Kuramsal Açından İdarenin Kusurdan Doğan Sorumluluğu*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.
- ÖNDER (Ayhan), “İdarî Sözleşmeler”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 32-33, s.90 vd.
- ÖRÜCÜ (Esin), “Avrupa Hukukunda İdare Hukukunun Genel İlkeleri”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Yıl 9, 1988, Sayı 1-3, (Prof. Dr. Lütfi Duran’a Armağan) s.243-253.
- ÖRÜCÜ (Esin), “Büyük Britanya’da İdarenin Yargısal Denetimi”, *II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi: İdarî Yargının Dünyadaki Bugünkü Yeri*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1993, s.254-270.
- ÖRÜCÜ (Esin), “İngiltere’de İdarenin Sorumluluğu ve Yargısal Denetiminde Uygulanan Başlıca İdare Hukuku İlkeleri”, *Onar Armağanı*, İstanbul, 1977, s.629-676.
- ÖRÜCÜ (Esin), “Sosyal Kamu Hizmeti”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 36, 1970, Sayı 1-4, s.212-232.
- ÖZAY (İl Han), “Ortak Yararlı İşletme ya da Nam-ı Diğer ‘Müşterek Emanet’”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 54, 1991-1994, s.55-70.
- ÖZAY (İl Han), “Türkiye’deki Klasik Kamu Hizmetleri Anlayışı: ‘Çok Yaşa’ Ya Da ‘A Tes Amour’”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 56, 1998, Sayı 1-4, s.293-295.
- ÖZAY (İl Han), *Günüşğında Yönetim II: Yargısal Korunma*, İstanbul, Filiz, 2004.
- ÖZAY (İl Han), *Günüşğında Yönetim*, İstanbul, Alfa Yayınları, [Dördüncü Baskı], 2002. (“Özay, *op. cit.*”, “şeklindeki atıflar bunadır).
- ÖZAY (İl Han), *İdarî Yaptırımlar*, İstanbul, İ. Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1985.
- ÖZBUDUN (Ergun), *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, Onikinci Baskı, 2011.
- ÖZDEMİR (Necdet), *Hizmet Kusuru Teorisi ve İdarenin Sorumluluğu*, Ankara, Yeri Desen Matbaası, 1963.
- ÖZGEN (Eralp), “İdarî Tasarruflarda Sakatlıklar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 17, 1960, Sayı 1-4, s.271 vd.
- ÖZGÜLDÜR (Serdar), “İdare Hukukunda Tazminat Hesabının Unsurları ve Hesaplama Yöntemi: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Uygulaması”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 11, 1997, s.3-73.
- ÖZGÜLDÜR (Serdar), “Sorumluluk Hukukunda İdarî İşlemlerin Yol Açtığı Zararlar ve Bunların Tazmini Sorununa Mukayeseli Bir Yaklaşım”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 25. Yıl Armağanı*, Ankara, 1998, s.71-151.
- ÖZGÜLDÜR (Serdar), “Türk Hukukunda Askeri İdarî Yargının Tarihi Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 66-67, 1987, s.37-71.
- ÖZGÜLDÜR (Serdar), “Zarar Hesabında Yöntem ve Uygulama Sorunlarına İlişkin Değerlendirmeler”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 14, 2000, s.59-80.
- ÖZGÜLDÜR (Serdar), *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Tam Yargı Davaları*, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996.
- ÖZKAN (Gürsel), “İdarî Usûl Kanununda Düzenlenmesi Gereken Genel İdarî Usûl İlkeleri”, Başkanlık, *İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, Başkanlık Basımevi, 1998, s.55-78.
- ÖZKAN (Gürsel), “İdarî Usûl”, *Danıştay Dergisi*, Yıl 30, Sayı 101, 2000, s.13-40
- ÖZKAN (Mustafa Şeref), *İdare Hukuku Ders Notları*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti Neşriyatı, 1935 <<http://auhf.ankara.edu.tr/kitaplar/kamu-hukuku/mustafa-seref-ozkan-idare-hukuku-ders-notlari/>>
- ÖZKAN (Oğuz), “İdarî Yargı Uygulamalarında Doğal Afetler”, *Deprem ve Hukuk*, İstanbul Barosu Yayınları, 2000.
- ÖZKOL (Âdil), *İdarî Yargının Görev Alanı*, Ankara, Ankara Ü. Hukuk Fak. Yayınları, 1971.

- ÖZTAN (Bilge), *Medenî Hukukun Temel Kavramları*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2002.
- ÖZTÜRK (Burak), *Fransız ve Türk Hukukunda İdarenin Düzenleme Yetkisinin Kapsamı*, Ankara, Yetkin, 2009.
- ÖZYÖRÜK (Mükbil), *Devlet Memurlarının Hürriyetleri*, Ankara, 1956.
- ÖZYÖRÜK (Mükbil), *İdare Hukuku - İdarî Yargı - Ders Notları*, (Üçüncü Sınıf Programı) (Teksir) Ankara, 72 Teksir-Daktilo-Fotokopi, 1977.
- ÖZYÖRÜK (Mükbil), *İdare Hukuku Ders Notları*, (II. Sınıf Programı, Teksir), Ankara, 72 Teksir-Daktilo-Fotokopi, 1977.
- ÖZYÖRÜK (Mükbil), *Kamulaştırma Hukuku*, Ankara, 1948.
- PACTEAU (Bernard), "Arbitrage en droit administratif", *Jurisclasseur: Procédure civile*, Fasc. n° 1048.
- PACTEAU (Bernard), "La jurisprudence, une chance du droit administratif", *Revue administrative*, n° spécial 6 - 1999, s.70 vd.
- PACTEAU (Bernard), *Contentieux administratif*, Paris, PUF, 1989.
- PACTEAU (Bernard), *Le juge de l'excès du pouvoir et les motifs de l'acte administratif*, Clermont-Ferrand, Trauvax et recherches de la Faculté de droit et de science politique, 1977.
- PACTET (Pierre), *Institutions politiques-Droit constitutionnel*, Paris, Masson, Onbirinci Baskı, 1992.
- PAILLET (M.), *La faute de service public droit administratif français*, Paris, LGDJ, 1980.
- PAILLET (M.), *La responsabilité administrative*, Paris, Dalloz, 1996.
- PATRIAKIOS (A.), *L'arbitrage en matière administrative*, Paris, LGDJ, 1997.
- PAUTI (M.), "Les décisions administratives d'acceptation et la jurisprudence administrative", *Revue du droit public*, 1975, s.1525.
- PAYASLIOĞLU (Arif), *Merkezî İdarenin Taşra Teşkilâtı Üzerine Bir İnceleme*, Ankara, TODAİE Yayını 1966.
- PAYRE (J.-P.), "Faute et fait de la victime dans le contentieux de la responsabilité administrative extracontractuelle", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1980, s.398.
- PEISER (Gustave), *Contentieux administratif*, Paris, Dalloz, Onbirinci Baskı, 1999.
- PEISER (Gustave), *Droit administratif de la fonction publique*, Paris, Dalloz, 16. Baskı, 2000.
- PEISER (Gustave), *Droit administratif des biens*, Paris, Dalloz, 2000.
- PEISER (Gustave), *Droit administratif*, Paris, Dalloz, 1989. ("Peiser, *op. cit.*", s." şeklinde yapılan atflar bunadır).
- PEISER (Gustave), *Droit administratif: Fonction publique, Domaine public...*, Paris, Dalloz, 1977.
- PEISER (Gustave), *Le département*, Paris, Dalloz, 1988.
- PELLISIER (G.), *Le principe d'égalité en droit public*, Paris, LGDJ, 1996.
- PERRET (J.-M.), *Les contraventions de grande voirie*, Paris, PUF, 1994.
- PETIT (S.), *La voie de fait administrative*, Paris, PUF, 1995.
- PETIT (S.), *Tribunal des conflits*, Paris, PUF, 1994.
- PHILIPPE (X.), *Le contrôle de proportionnalité dans les jurisprudences constitutionnelle et administrative*, Paris, Economica, 1990.
- PICARD (E.), "L'influence du droit communautaire sur la notion d'ordre public", *Actualité juridique-Droit administratif*, Haziran 1996, Özel Sayı, s.55 vd.
- PICARD (E.), "Le pouvoir discrétionnaire en droit administratif français", *Revue internationale de droit comparé*, 1989, s.295 vd.
- PICARD (E.), "Les contrôles d'identité au regard des droits fondamentaux: des régimes inutilement hétéroclites", *Revue française de droit administratif*, s.959 vd.
- PICARD (E.), *La notion de police administrative*, Paris, LGDJ, 1984.
- PIQUEMAL (M.), *Droit des servitudes administratives*, Paris, Berger-Levrault, 1967.
- PISIER-KOUCHNER (Evelyne), *La responsabilité de la police*, Paris, PUF, 1972.
- PISIER-KOUCHNER (Evelyne), *Le service public dans la théorie de l'Etat de Léon Duguit*, Paris, LGDJ, 1972.
- PITTARD (Y.) ve ROSSINYOL (J.), "La responsabilité de l'Etat et des communes du fait des dommages subis par leurs agents", *Revue du droit public*, 1975, s.635 vd.

- PLANTEY (Alain), *Traité pratique de la fonction publique*, Paris, LGDJ, Üçüncü Baskı, 1971, 2 Cilt.
- PLESSIX (Benoît), *Droit administratif général*, Paris, LexisNexis, Birinci Baskı, 2016.
- POCHARD (M.), “Quel avenir pour la fonction publique”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 2000, s.3 vd.
- POIROT-MAZÈRES (I.), “La notion de préjudice en droit administratif français”, *Revue du droit public*, 1997, s.519.
- POIROT-MAZERES (I.), “Les décisions d’espèce”, *Revue du droit public*, 1992, s.443 vd.
- POLICE ADMINISTRATIVE: *La police administrative existe-t-elle?* (Ouvrage collectif), Paris, Economica, 1985.
- PONTIER (Jean-Marie), “L’imprévisibilité”, *Revue du droit public*, 1986, s.5 vd.
- PONTIER (Jean-Marie), “L’intérêt général existe-il encore?”, *Recueil Dalloz*, 1998, Chronique, s.327 vd.
- PONTIER (Jean-Marie), “Le décentralisation et le temps”, *Revue du droit public*, 1991, s.1217 vd
- PONTIER (Jean-Marie), “Le droit administratif et la complexité”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 2000, s.187 vd.
- PONTIER (Jean-Marie), “Sur la conception française du service public”, *Recueil Dalloz*, 1996, Chron, s.9 vd.
- PONTIER (Jean-Marie), *La région*, Paris, Dalloz, 1998.
- PONTIER (Jean-Marie), *Les services publics*, Paris, Hachette, 1996.
- POUGNAUD (P.), *La rémunération des fonctionnaires*, Paris, PUF, 1985.
- POUYAUD (D.), *La nullité des contrats administratifs*, Paris, LGDJ, 1991.
- PRETOT (Xavier) “Le pouvoir de faire grâce”, *Revue du droit public*, 1983, s.1525 vd.
- PRÉVOST (J.-F.), “A la recherche du critère du contrat administratif: la pualité du contractants”, *Revue du droit public*, 1971, s.817 vd.
- PRIEUR (Michel), *Droit de l’environnement*, Paris, Dalloz, 1991.
- PRIEUX (H.), *Traité pratique du droit des travaux publics et des marchés publics*, Paris, Ed. Moniteur, 1998, 6 cilt.
- PUISOYE (J.), “Le principe d’égalité devant les charges publiques comme fondement direct de la responsabilité de la puissance publique”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1964, s.140 vd.
- PUISSOCHET (J.-P.) ve LECAT (J.-P.), “Sur l’évolution du préjudice corporel”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1966, s.42 vd.
- QUAL (Lino di), *La compétence liée*, Paris, LGDJ, 1964.
- QUERMONNE (Jean-Louis), *L’appareil administratif de l’Etat*, Paris, Ed. Seuil, 1991.
- RAINAUD (Jean-Marie), “Le contrat administratif: volontés des parties ou la loi de service public?”, *Revue du droit public*, 1985, s.1183 vd.
- RAINAUD (Jean-Marie), *La crise du service public français*, Paris, PUF, 1999.
- RAINAUD (Jean-Marie), *La distinction de l’acte réglementaire et de l’acte individuel*, Paris, LGDJ, 1966.
- RAYNAUD (Jean-Marie), “Le contrats administratif: volonté des parties ou loi de service public”, *Revue du droit public*, 1985, s.1183.
- RDCE: *Recueil des décisions de Conseil d’État* statuant au contentieux, Tribunal des conflits, et de tribunaux administratifs. Collection Lebon, Panhard. Chalvon-Demersay, publié sous le haut patronage du Conseil d’État, Sirey.
- REGOURD (Serge), “Le service public et la doctrine: pour un plaidoyer dans le procès en cours”, *Revue du droit public*, 1987, s.5-48.
- REGOURD (Serge), *L’acte de tutelle en droit administratif français*, Paris, LGDJ, 1982.
- REİSOĞLU (Seza), “Hekimlerin Hukukî Sorumluluğu”, *Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler V. Sempozyumu* (Ankara, 12-13 Mart 1982), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1983, s.1-18.
- RENAUT (M.-H.), “Le service judiciaire et son juge”, *Revue du droit public*, 1993, s.769 vd.

- RENOUX (T. S.) ve ROUX (A.), “Responsabilité de l’Etat et droits des victimes d’actes de terrorisme”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1993, s.75 vd.
- RENOUX (T.), *L’indemnisation publique des victimes d’attentats*, Paris, Economica, 1988.
- RESPONSABILITÉ: *Responsabilité de la puissance publique*, Répertoire Dalloz, (Direct. F. Gazier ve R. Drago), Bir cilt. Föyvolan.
- REYMOND (F.), “Le domaine public mobilier”, *Revue du droit public*, 1960, s.49 vd.
- RIALS (Stéphane), *La présidence de la République*, Paris, PUF, 1983.
- RIALS (Stéphane), *Le premier ministre*, Paris, PUF, 1985.
- RICCI (Jean-Claude), *Droit administratif*, Paris, Hachette, 1996.
- RICHER (L.), “Remarques sur les entreprises privées de service public”, *Actualité juridique–Droit administratif*, Haziran 1997, Özel sayı, s.103 vd.
- RICHER (Laurent), “La notion de tutelle en droit administratif français”, *Revue du droit public*, 1979, s.971 vd.
- RICHER (Laurent), *Droit des contrats administratifs*, Paris, LGDJ, 1995.
- RICHER (Laurent), *La faute de service public dans la jurisprudence du Conseil d’État*, Paris, Economica, 1978.
- RIVERO (Jean), “Existe-t-il un critère de droit administratif”, *Revue du droit public*, 1953, s.279-296.
- RIVERO (Jean), “Jurisprudence et doctrine dans l’élaboration du droit administratif”, *Études et documents du Conseil d’État*, 1955, n° 9, s.27 vd.
- RIVERO (Jean), “Personnes morales de droit public et arbitrage”, *Revue de l’arbitrage*, 1973, s.263 vd.
- RIVERO (Jean), “Remarques à propos du pouvoir hiérarchique”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1966, s.154 vd.
- RIVERO (Jean), “Sur l’obligation de réserve”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1977, s.580 vd.
- RIVERO (Jean), *Droit administratif*, Paris, Dalloz, 1971. (“Rivero, *op. cit.*, s.” şeklindeki atflar bunadır).
- ROBENEAU (Y.) ve TRUCHET (D.), *Le Conseil d’État*, Paris, PUF, 1994.
- ROBERT (Jacques), “Droit administratif et droit constitutionnel”, *Revue du droit public*, 1998, n° 4, s.971-978.
- ROBERT (Jacques), *Libertés publiques et droits de l’homme*, Paris, Monchrestien, 1988.
- ROBERT (Paul), *Dictionnaire de la langue française*, (Rédaction dirigée par A. Rey et J.Rey-Debove), Paris, Le Robert, 1991 (Kısaca “*Petit Robert*” denir).
- ROBINEAU (Y.), “Droit administratif et codification”, *Actualité juridique–Droit administratif*, Haziran 1995 (Özel Sayı), s.110 vd.
- ROLIN (E.), *Le Conseil d’État, juge de l’extradition*, Paris, LGDJ, 1999.
- ROLLAND (Louis), *Précis de droit administratif*, Paris, Dalloz, Onuncu Baskı, 1951.
- ROQUES (F.), “L’action récursoire dans le droit administratif de la responsabilité”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1991, s.75 vd.
- ROUGEVIN-BAVILLE (Michel), *La responsabilité administrative*, Paris, Hachette-sup, 1992.
- ROUGEVIN-BAVILLE (Michel), SAINT MARC (Renaud Denoix de) ve LABETOULLE (Daniel), *Leçons de droit administratif*, Paris, Hachette, 1989.
- ROUX (A.), “Le principe constitutionnel de la libre administration des collectivités territoriales”, *Revue française de droit administratif*, 1992, s.435 vd.
- SABOURIN (P.), “Les autorités administratives indépendantes: une catégorie nouvelle”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1983, s.275 vd.
- SABUNCU (Yavuz), *Anayasaya Giriş*, Ankara, İmaj Yayınları, 2002.
- SAGUENARD (J.), *La décentralisation territoriale*, Paris, PUF, 1980.
- SAGLAM (Fazıl), “Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisinin Sınırları: Uygulamanın Yaygınlaşmasından Doğabilecek Sorunlar”, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1984, (Cilt 1), s.261-271.

- SAĞLAM (Fazıl), *Temel Hakların Sınırlanması ve Özü*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982.
- SAINT-JOURS (Y.), “L’applicabilité du droit du travail dans le secteur public”, *Recueil Dalloz-Sirey*, 1976, s. Chronuqe, s.183 vd.
- SAISON (J.), *Le risque médical: Evolution de la responsabilité sans faute du service public hospitalier*, Paris, L’Harmattan, 1999.
- SAKIZLI OHANNES PAŞA, *Usul-i İdare*, (Mekteb-i Mülkiye 4. Sınıf İçin), İstanbul, Mekteb-i Mülkiye-i Şahane Matbaası, 1884.
- SALLET (F.), *La pert de chance dans la jurisprudence administrative relative à la responsabilité de la puissance publique*, Paris, LGDJ, 1994.
- SALOMON (R.), “Le pouvoir de sanction des autorités administratives indépendantes en matière économique et financière”, *Semaine juridique–Jurisclasseur périodique*, 2000, I, n° 264.
- SALON (S.) ve SAVİGNAC (J.-C.), “Le statut général des fonctionnaires de l’Etat”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 1984, s.191 vd.
- SAMİ b kz. ŞEMSEDDİN SAMİ.
- SANCAKDAR (Oğuz), Eser Us, Mine Kasapoğlu Turhan, Lale Burcu Önüt ve Serkan Seyhan, *İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı*, Ankara, Seçkin, Altıncı Baskı, 2017.
- SANCAKDAR (Oğuz), *Belediyenin İmar Planını Yapması-Değiştirmesi ve İptal Davası*, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996.
- SANCAKDAR (Oğuz), *Disiplin Yaptırımı Olarak Devlet Memuriyetinden Çıkarma ve Yargısal Denetimi*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2001.
- SANCAKDAR (Oğuz), *Kamusal Sullardan Yararlanma*, Ankara, Yetkin, 2004.
- SANCAKDAR (Oğuz), Lale Burcu Önüt, Cemal Başar, Ezgi Palas Dağlı ve Mehpere Çaptuğ, *İdare Hukuku Pratik Çalışma Kitabı*, Ankara, Seçkin, Sekizinci Baskı, 2017.
- SANCAKDAR (Oğuz), Lale Burcu Önüt, M. Aytaç Özelçi, Elif Altınok Çalışkan, Sakine Nilüfer Bilgin ve Serkan Seyhan, *İdari Yargı Pratik Çalışma Kitabı*, Ankara, Seçkin, Altıncı Baskı, 2017.
- SANDEVOIR (P.), “La notion d’aménagement spécial dans la théorie du domaine public”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1996, s.84 vd.
- SANDEVOIR (P.), “Les vicissitudes de la notion de service public industriel et commercial”, *Mélanges Stassinopoulos*, Paris, LGDJ, 1974, s.317 vd.
- SANTULLI (C.), “Les droits acquis”. *Revue française de droit administratif*, 2001, s.87 vd.
- SARAÇ (Tahsin), *Büyük Fransızca Türkçe Sözlük*, İstanbul, Adam, 1990.
- SARDA (F.), *Les responsabilités des juridictions*, Paris, PUF, 1999.
- SARICA (Ragıp), “Hizmet Kusuru ve Karakterleri”, *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt XV, Sayı 4, 1949, s.859 vd.
- SARICA (Ragıp), “İdare Ajan ve Memurlarının Gördükleri Fonksiyon Sırasında İşledikleri Suçlardan İdare Malen Mesul Tutulabilir mi?”, *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 11, Sayı 3, 1945, s.5 vd.
- SARICA (Ragıp), “İdare Hukukunda Yokluk ve Butlan”, *Ebul’ula Mardin’e Armağan*, İstanbul, 1944, s.1191 vd.
- SARICA (Ragıp), “İdarî Ajan ve Memurların Şahsî Kusurlarından Dolayı Şahsen Mesul Tutulmalarının hukukî Mesnetleri”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 15, 1949, Sayı 1.
- SARICA (Ragıp), “İdarî Kararlardan Dolayı İdare Aleyhine Açılan Tam Kaza Davaları”, *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 10, 1944, Sayı 3-4.
- SARICA (Ragıp), “Şahsî Kusur ve Mesele-i Müstehire”, *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 12, Sayı 4, 1946, s.1055 vd.
- SARICA (Ragıp), “Teşriî Faaliyetlerinden Dolayı Devletin Malî Mesuliyeti Meselesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 19, 1949.
- SARICA (Ragıp), “Yoklukla Malûl İdarî Kararlardan İdarenin Malî Mesuliyeti Meselesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 13, 1947, Sayı 1-4.

- SARICA (Ragıp), *İdare Hukuku*, (Teksir) İstanbul, 1971.
- SARICA (Ragıp), *İdarî Kaza*, İstanbul, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayınları, 1949.
- SARICA (Ragıp), *Türkiye’de İcra Uzununun Tanzım Salâhiyeti*, İstanbul, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, 1943.
- SARIGÖLLÜ (Ersin), “Hava Taşımacılığında Taşıyıcının Sorumluluğu”, *Adalet Dergisi*, Yıl 79, 1988, Sayı 4.
- SAYAGUÉS LASO (Enrique), *Traité de droit administratif* (Trad. par Simone Aicardi), Paris, Travaux et recherches de l’institut de droit comparé de l’Uni-versité de Paris, 1964, 2 Cilt.
- SAYIŞTAY, *Cumhuriyetin Ellinci Yılında Sayıştay*, Ankara, Sayıştay Yayınları, 1973.
- SCHRAMECK (O.), “Droit administratif et droit constitutionnel”, *Actualité juridique–Droit administratif*, Haziran 1995, Özel Sayı, s.34 vd.
- SCHRAMECK (O.), *La fonction publique territoriale*, Paris, Dalloz, 1995.
- SCHULTZ (P.), *Éléments du droit des marchés publics*, Paris, LGDJ, 1996.
- SCHWARTZ (R.), “Le pouvoir d’organisation du service”, *Actualité juridique–Droit administratif*, Haziran 1997, Özel Sayı, s.47 vd.
- SCHWARTZ (R.), “Les délocalisations”, *Actualité juridique–Droit administratif*, 19994, s.456 vd.
- SCHWARTZENBERG (Roger-Gérard), *L’autorité de chose décidée*, Paris, LGDJ, 1969.
- SÉGUR (P.), “La catastrophe et le risque naturel: essai de définition juridique”, *Revue du droit public*, 1997, s.1693 vd.
- SÉGUR (P.), “Le cas fortuit en droit administratif ou l’échec d’une construction doctrinale”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1994, s.171 vd.
- SENCER (Muzaffer), “Türkiye’de Genel Yönetimin Merkez Örgütü”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 3, s.3 vd.
- SERİM (Bülent), “İptal Edilen Kuralın Yerine Eskisinin Kendiliğinden Yürürlüğe Girememesi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 28, 1995, Sayı 1, s.35 vd.
- SERİM (Bülent), *Anayasa ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Özelleştirme*, Ankara, İzgi Yayınları, 1996.
- SERRAND (P.), *Les notions juridiques d’attentat, d’attroupelement et de rassemblement en droit administratif de la responsabilité*, Paris, LGDJ, 1994.
- SERTER (Yusuf Sertaç), *İdari Uyuşmazlıkların Çözümünde Yargı Dışı Bir Araç Olarak İdari Başvurular*, Ankara, Adalet, 2015.
- SERVICE PUBLIC “Culture et service public”, *Actualité juridique-Droit administratif*, Eylül 2000, Özel sayı.
- SERVICE PUBLIC: “La délégation du service public”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1996, s.571-691.
- SERVICE PUBLIC: “La gestion déléguée du service public”, *Revue française de droit administratif*, supplément au n° 3.
- SERVICE PUBLIC: “Le service public et la construction communautaire” (Dosya), *Revue française de droit administratif*, 1995, s.291 vd.
- SERVICE PUBLIC: “Le service public: unité et diversité”, *Actualité juridique-Droit administratif*, Haziran 1997, Özel Sayı.
- SERVICE PUBLIC: “Les services publics face au droit, notamment communautaire, de la consommation”, *Droit administratif*, Ekim 1993, Özel Sayı.
- SERVICE PUBLIC: *Service public, et Communauté européenne: entre l’intérêt général et le marché*, Colloque Strasbourg, 17-19 Ekim 1996), Paris, Documentation française, 1998, 2 Cilt.
- SERVITUDES D’URBANISME: “L’indemnisation des servitudes d’urbanisme en Europe”, *Droit et Ville*, 2000, n°48-49 (Contributions au Colloque international de toulouse, 15 ve 16 Ekim 2000).
- SEVGİLİ GENÇAY (Fatma Didem), “Belediye Şirketlerinin Hukuki Statüsü”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 134, Ocak 2018, s.153-176.
- SEYİTDANLIOĞLU (Mehmet), “Yerel Yönetim Metinleri VI: 1871 Vilâyet Nizamnamesi ve Getirdikleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 5, Sayı 5, Eylül 1996, s.89-103.

- SEYİTDANLIOĞLU (Mehmet), “Yerel Yönetim Metinleri VII: 1871 Vilayet Nizamnamesi ve Getirdikleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 5, Sayı 6, Kasım 1996, s.89-99.
- SEZGİNER (Murat), “İdarî Belgelere Ulaşma Hakkı: Fransa Örneği”, *Selçuk üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, 1998, Sayı 1-2, s.299.
- SEZGİNER (Murat), “Usûl Kanunlarında İdarî İşlemin Dış Görünüşü”, in Başbakanlık, *İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu (Ankara, 17-18 Ocak 1998)*, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1998, s.201-238.
- SEZGİNER (Murat), *Ayrılabilir İşlem Kuramı*, Ankara, Yetkin, 2000.
- SHAW (Malcolm N.), *International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, Beşinci Baskı, 2003.
- SIMON (D.), “Droit communautaire et la responsabilité de la puissance publique: Glissements progressifs ou révolution tranquille”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1993, s.235 vd.
- SIMON (D.), “La responsabilité de l’Etat saisie par le droit communautaire”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1996, s.489 vd.
- SIMONIAN-GINESTE (H.), “Nouveau regard sur l’avis consultatif”, *Revue du droit public*, 1999, s.1121 vd.
- SIORAT (L.), “La notion d’affectation en matière domaniale”, *Revue du droit public*, 1958, s.866 vd.
- SIRAT (C.), “L’exécution d’office, l’exécution forcée, deux procédures distinctes de l’exécution administrative”, *Semaine juridique - Jurisclasseur périodique*, 1958, I, n° 1440.
- SIWEK-POUYDESSEAU (J.), *Les syndicats de fonctionnaires depuis 1948*, PUF, 1988.
- SOUBEYROL (Jean), *Les décrets-lois sous la IVe République*, Bordeaux, Imp. Samie, 1955.
- SOULIER (G.), “Réflexion sur l’évolution et l’avenir du droit de la responsabilité de la puissance publique”, *Revue du droit public*, 1969, s.1039 vd.
- SOUSSE (M.), “Le principe de non-discrimination”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1999, s.985 vd.
- SOUSSE (M.), *La notion de réparation de dommages en droit administratif*, Paris, LGDJ, 1994.
- SOYASLAN (Doğan), *Yürütme Organunun Suç ve Ceza Koyma Yetkisi*, İstanbul, Kazancı, 1990.
- SOYBAY (Selçuk), “Devlet Denetleme Kurulunun Görev Alanı”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Yıl 4, Sayı 1-3, 1983, s.105-121.
- SOYBAY (Selçuk), “Devlet Denetleme Kurulunun Konumu ve İşlevi I”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Yıl 5, Sayı 1-3, 1984, s.107-114.
- SOYBAY (Selçuk), “Devlet Denetleme Kurulunun Konumu ve İşlevi II”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 1985, Sayı 1-3, s.215-224.
- SÖYLER (Yasin), “İdari Yargılama Usul Hukukunda Sebep İkamesi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 8, Sayı 31, Temmuz 2017, s.533-566.
- SÖYLER (Yasin), İdari Yargılama Usul Hukukunda Sebep İkamesi, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 8, Sayı 31, Temmuz 2017, s.533-566.
- STASSINOPOULOS (Michel), *Traité des actes administratifs*, Paris, LGDJ, 1973.
- STIRN (B.), “L’agent public: réflexions sur la jurisprudence”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1991, s.587 vd.
- STIRN (B.), *Le Conseil d’État, son rôle, sa jurisprudence*, Paris, Hachette, 1991.
- STIRN (B.), *Les sources constitutionnelles du droit administratif*, Paris, LGDJ, 1999.
- SUBRA DE BIEUSSES (P.), “La spécificité de l’affermage”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1996, s.608 vd.
- SUBRA DE BIEUSSES (P.), *Les servitudes administratives*, Paris, Berger-Levrault, 1976.
- SUNAY ŞENLEN (Süheyla), *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Görev Kriterleri*, İstanbul, Beta Yayınları, 1996.
- SUTTER (G.) ve ZECLER (H.), “Les agents contractuels des services publics administratifs”, *Revue du droit public*, 2000, s.521 vd.
- SYMCHOWICZ (N.), “Contrats administratifs et mise en concurrence: la question des cessions”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 2000, s.104 vd.

- ŞAHBAZ (İbrahim), “Anayasa Yargısında Yokluk”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 56, Sayı 1999/4, s.23-46.
- ŞANLI ATAY (Yeliz), *Türk İdare Hukukunda Adsız Düzenleyici İşlemler*, Ankara, TODAİE Yayınları, 2011.
- ŞEMSEDDİN SAMİ (Ş. Sami [Ch. Samy-Bey Frascbery]), *Kamus-u Fransevi: Fran-sızcadan Türkçe'ye Lügat (Dictionnaire français-turc)*, İstanbul, Mih-ran, 1310 (1898), 2 Cilt.
- ŞEMSEDDİN SAMİ, (Sami Ş.) *Kamus-ı Türki*, Dersaadet, İkdam, 1317, 2 Cilt (Tıpkı Basım: İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992.
- TALBOT (P.), “L’indemnisation par l’Etat des victimes d’atroupements ou de rassemblements”, *Revue administrative*, 1991, s.397 vd.
- TAN (Turgut ve AKILLIOĞLU (Tekin), “1961 Anayasası ve Türkiye’de Yönetim Hukukunun Uygulama Alanı Sorunu”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2, Haziran 1978, s.53 vd.
- TAN (Turgut), “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Yürütmenin Düzenleme Yetkisi”, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1987, Cilt 3, s.203-216.
- TAN (Turgut), “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Kamu Hizmeti Yaklaşımı”, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1991, Cilt 8, s.233-259.
- TAN (Turgut), “İdare Hukuku İlkeleri Açısından Yap-İşlet-Devret Sözleşmeleri”, *Yap-İşlet-Devret Sempozyumu*, Ankara, Banka ve Ticaret hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, 1996, s.23 vd.
- TAN (Turgut), “İdare Hukuku ve Tahkim”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 32, 1999, Sayı 3, s.3-23.
- TAN (Turgut), “İdarenin Özel Hukuk Alanındaki İşlemleri”, *II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi*, Ankara, Daniştay Yayınları, 1993, s.1994 vd.
- TAN (Turgut), “İdarî Sözleşme Kuramına İlişkin Gözlemler”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 50, 1995, Sayı 3-4, s.291-309.
- TAN (Turgut), “Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmeleri”, *Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000*, Ankara, Ankara Barosu Yayınları, 2000, Cilt I, s.455-467.
- TAN (Turgut), “Kamu Hizmeti İmtiyazından Yap-İşlet-Devret Modeline”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 47, 1992, Sayı 3-4, s.307-325.
- TAN (Turgut), “Kamu Hizmeti, Kriz ve Yeniden Tanımlama”, *I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi*, Ankara, Daniştay Yayınları, 1990, s.329-335.
- TAN (Turgut), “Kanun Hükmünde Kararname Uygulaması”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 17, Eylül 1984, Sayı 4, s.33-47.
- TAN (Turgut), “Osmanlı İmparatorluğunda Yabancılara Verilmiş Kamu Hizmeti İmtiyazları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, 1967, Sayı 2, s.285 vd.
- TAN (Turgut), “Özelleştirme”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 1988, Sayı 1-3, s.271-297.
- TAN (Turgut), “Resmî Gazetede Yayımlanacak Yönetmelikler ve Resmî Gazete Yayınları Üzerine”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 18, 1985, Sayı 1, s.64 vd.
- TAN (Turgut), “Sınav Notları ve Yargısal Denetim”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 18-19, 1975, s.188 vd.
- TAN (Turgut), “Sınav ve Jüri Değerlendirmelerinin Yargısal Denetimi”, *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (Prof.Dr. Oral Sander'e Armağan)*, Cilt 51, Sayı 1-4, s.409 vd.
- TAN (Turgut), “Türk Hukukunda Kanun Hükmünde Kararname Uygulaması ve Sorunları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 50, 1995, Sayı 1-2, s.335-350.
- TAN (Turgut), *Ekonomik Kamu Hukuku Dersleri*, Ankara, Turhan, 2010.
- TAN (Turgut), *Ekonomik Kamu Hukuku*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1984.
- TAN (Turgut), *İdare Hukuku*, Ankara, Turhan, Altıncı Baskı, 2017.
- TAN (Turgut), *İdarî İşlemin Geri Alınması*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1970.
- TAN (Turgut), *Planlamanın hukukî Düzeni*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1976.
- TANDOĞAN (Sabri), “Objektif ve Sübjektif Tasarruflarda Yokluk”, *İdare Hukuku ve İdarî Yargı İle İlgili İncelemeler I*, Ankara, Daniştay Yayınları, 1976, s.82-106.
- TARHANLI (İştar), “Amerikan İdarî Usûl Kanunu”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Yıl 6, Aralık 1985, Sayı 1-3, s.225 vd.

- TAUGOURDEAU (J.P.), “Le caractère certain et direct du préjudice en matière de responsabilité extracontractuelle de la puissance publique”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1974, s.508 vd.
- TDK, *Türkçe Sözlük*, Ankara, TDK Yayınları, 1988, 2 Cilt.
- TEBOUL (G.), “Droit administratif et droit international”, *Revue du droit public*, 1998, s.979 vd.
- TEBOUL (G.), “L’arbitrage international et personnes morales en droit public”, *Actualité juridique-Droit administratif*, 1997, s.25 vd.
- TEBOUL (G.), “La coutume, source formelle de droit en droit administratif”, *Revue Droits*, 1986, n° 3, s.97 vd
- TEBOUL (G.), *Usages et coutume dans la jurisprudence administrative*, Paris, LGDJ, 1989.
- TEİTGEN-COLLY (G.), “Le principe de gratuité de la circulation”, *Revue du droit public*, 1982, s.1081 vd.
- TELLİ (Semih Tekin), “İdarî Yargıda Kesin Hüküm”, *İdare Hukuku ve İdarî Yargı İle İlgili İncelemeler III*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1980, s.125 vd.
- TERCİNET (M.-R.), “La liberté de manifestation en France”, *Revue du droit public*, 1979, s.1009 vd.
- TERNEYRE (P.), “L’ influence du droit communautaire sur le droit des contrats administratifs”, *Actualité juridique-Droit administratif*, Haziran 1996, Özel Sayı, s.85 vd.
- TERNEYRE (P.), “Les paradoxes du contentieux de l’annulation des contrats administratifs”, *Etudes et Documents du Conseil d’État*, 1988, n° 39, s.69 vd.
- TERNEYRE (P.), *La responsabilité contractuelle des personnes publiques en droit administratif*, Paris, Economica, 1989.
- TEZCAN (Durmuş) et al., *İdare Hukuku Mevzuatı*, İzmir, DEÜHF Yayınları, 1998, 2 Cilt.
- TEZCAN (Durmuş), ERDEM (Mustafa Ruhan) ve SANCAKDAR (Oğuz), *Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu*, Ankara, Seçkin Yayınları, 2002.
- TEZİÇ (Erdoğan), “Yasama Yetkisi ve Kanun Hükmünde Kararnameler”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 5, 1972, Sayı 3, s.3 vd.
- TEZİÇ (Erdoğan), *Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta Yayınları, Beşinci Baskı, 1998.
- THOMAS (D.), “Les relations entre le droit des marchés publics et le droit budgétaire et comptable”, *Revue du droit public*, 1997, s.1101 vd.
- THOMAS-TUAL (B.), “Les normes internationales et européennes applicables à la fonction publique”, *Droit administratif*, 1991, n° 8, s.1 vd.
- TIFINE (P.), “La place des ouvrages publics exceptionnellement dangereux dans la structure de la responsabilité du fait des ouvrages publics”, *Revue du droit public*, 1996, s.1405.
- TIMSİT (Gérard), *Administrations et Etats: étude comparée*, Paris, PUF, 1987.
- TIMSİT (Gérard), *Le rôle de la notion de fonction administrative en droit administratif français*, Paris, LGDJ, 1963.
- TIMSİT (Gérard), *Théorie de l’administration*, Haris, Economica, 1986.
- TODAİE, T.C. *Devlet Teşkilâtı Rehberi*, Ankara, TODAİE Yayınları, 2000.
- TOLON (K. Doğu), “İptal ve Tam yargı Davalarında Kazanılmış Hak”, *İdare Hukuku ve İdarî Yargı İle İlgili İncelemeler III*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1980, s.163-208.
- TOPRAK KARAMAN (Zafer), *Yerel Yönetimler*, İzmir, 1992.
- TORTOP (Nuri), *Mahallî İdareler*, Ankara, TODAİE Yayını, 1991.
- TORTOP (Nuri), *Personel Yönetimi*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1992.
- TORTOP (Nuri), *Yönetim Bilimi*, Ankara, S Yayınları, 1983.
- TOSUN (M.), *Türkiye’de Valilik Sistemi*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1970.
- TOSUN (Öztekin), “Yürütme Organlarının Koyduğu Kaidelere Aykırılıkların Cezalandırılması”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt XXVIII, 1962, Sayı 2, s.349 vd.
- TOUCHARD (J.-F.), “A propos de la responsabilité pour faute de l’administration fiscale”, *Revue du droit public*, 1992, s.785.
- TRAITÉ: *Traité de science administrative*, (Ouvrage collectif) Paris, Mouton, 1966.

- TRAORE (S.), "L'extension du champ de la décision implicite", *Droit administratif*, 2000, Chronique n° 15.
- TROTABAS (L.), *De l'utilisation du domaine public par les particuliers*, Paris, Dalloz, 1924.
- TRUCHET (D.), "Le contrat administratif: qualification juridique d'un accord de volon-tés", in L. Cadiet (Ed.), *Le droit contemporain des contrats*, Paris, Economica, 1987.
- TRUCHET (Didier), "Label de service public et statut de service public", *Actualité juridique-Droit administratif*, 1982, s.427-440.
- TRUCHET (Didier), "Mauvaises et bonnes raisons de mettre fin au dualisme juridiction-nel", *Revue Justices*, 1996, n° 3, s.53 vd.
- TRUCHET (Didier), *Le Conseil d'État*, Paris, PUF, 1994.
- TRUCHET (Didier), *Les fonctions de la notion d'intérêt général dans la jurisprudence du Conseil d'État*, Paris, LGDJ, 1977.
- TSEVAIS (D.), *Le contrôle de la légalité des actes administratifs individuels par le juge judiciaire*, Paris, LGDJ, 1995.
- TUNAYA (Tarık Zafer), *Siyasî Müesseseler ve Anayasa Hukuku*, İstanbul, 2. Baskı, 1969.
- TURGUT (Nükheth), *Çevre Hukuku*, Ankara, Savaş Yayınevi, 1998.
- TURHAN (Mehmet), "Olağanüstü Hallerde Çıkarılabilecek Kanun Hükmünde Kararnameler", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 25, Eylül 1992, Sayı 3, s.13-36.
- TURHAN (Mehmet), *Siyaset ve Anayasa*, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1995, s.161-192.
- TURPIN (Dominique), *La région*, Paris, Economica, 1987.
- TUTKUN (Yücel), "İmza, Paraf, kişisel Mühür, Parmak Basma", *Türk İdare Dergisi*, Yıl 65, Sayı 398, s.218 vd.
- TUTUM (Cahit), "Memurların Hak ve Ödevleri", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 2, 1969, Sayı 2, s.105 vd.
- TUTUM (Cahit), *Personel Yönetimi*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1976.
- TUTUM (Cahit), *Türkiye'de Memur Güvenliği*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1972.
- TÜRK DİL KURUMU, *Türkçe Sözlük*, Ankara, TDK Yayınları, 1988, 2 Cilt.
- TÜRK HUKUK KURUMU, *Türk Hukuk Lügati*, Ankara, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, 1944 (Üçüncü Tıpkı Basım: Ankara, Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Müdürlüğü, 1991).
- TÜRKER (Muammer) (Ed.), *Dünyada Mahallî İdareler*, Ankara, İçişleri Bakanlığı Mahallî İdareler Genel Müdürlüğü, 1999.
- ULER (Yıldırım), "Sözleşmeli Personel, İdarî Sözleşmeler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, 1965, Sayı 1, s.215 vd.
- ULER (Yıldırım), *İdarî Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1970.
- ULUSAN (İlhan), "Alman Kamu Hukukunda Fedakarlığın Denkleştirilmesi İlkesi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1977, Sayı 1-4,
- ULUSAN (İlhan), "Tehlike Sorumluluğu Üstünü", *Mukayeseli Hukuk Dergisi*, Yıl 4, 1970, Sayı 6.
- ULUSOY (Ali) (Ed.), *Hukuk-Ekonomi Perspektifinden Uluslararası Tahkim ve Kamu Hizmeti*, Ankara, Liberte Yayınları, 2001.
- ULUSOY (Ali), "Bağımsız İdarî Kurumlar", *Danıştay Dergisi*, Sayı 100, 1999, s.3-17.
- ULUSOY (Ali), "Danıştayın Yargılama Dışı Görevleri", *Danıştay ve İdarî Yargı Günü 146. Yıl Sempozyumu*, Danıştay Başkanlığı, 2014.
- ULUSOY (Ali), "Kamu Hizmeti Anlayışında Yeni Yönelimler: Avrupa Yapılanmasının Kamu Hizmeti Teorisine Etkileri", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 31, Sayı 2, 1998, s.21 vd.
- ULUSOY (Ali), "Regülasyon Kurumları Hakkında Genel Bir Değerlendirme", *2000 Yılında İdarî Yargı Sempozyumu*, (Ankara, 11-12 Mayıs 2000), Ankara, Danıştay Yayın Bürosu, 2000, s.273-285.
- ULUSOY (Ali), "Türk Laikliğinin Hukuksal Çerçevesi", *Prof. Dr. Erdal Onar'a Armağan*, Cilt 2, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2013, s.1049 vd.
- ULUSOY (Ali), "Yeni Anayasal Durumda Kamu Hizmeti ve Kamu Hizmetlerinin Görülüş Usulleri Kavramları", in Ali Ulusoy (Ed.), *Hukuk-Ekonomi Perspektifinden Uluslararası Tahkim ve Kamu Hizmeti*, Ankara, Liberte Yayınları, 2001, s.1-22,

- ULUSOY (Ali), *Bağımsız İdarî Otoriteler*, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 2003.
- ULUSOY (Ali), *İdari Yaptırımlar*, İstanbul, Oniki Levha Yayınları, 2013.
- ULUSOY (Ali), *Telekomünikasyon Hukuku*, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 2002.
- ULUSOY (Ali), *Türk İdare Hukuku*, Cilt I, Ankara, Yetkin, 2017.
- ULUŞAHİN (Nur), “Yokluk Teorisinin Anayasa Hukukunda Yeri ve Uygulanabilirliği”, *Prof. Dr. Ergün Özbudun’a Armağan (Ed. Serap Yazıcı et al.)*, Ankara, Yetkin, 2008, c.II, s.675-739.
- UYGUN (Oktay), *1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Temel Rejimi*, İstanbul, Kazancı Yayınları, 1992.
- UZ (Abdullah), *Kamu İhale Hukuku*, Ankara, Turhan, 2005.
- ÜNLÜÇAY (Mehmet), “İdarenin Tazmin Borcu ve Enflasyon Olgusu”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 94, 1998.
- VALETTE (Jean-Paul), *Le service public à la française*, Paris, Ellipses, 2000.
- VAN LANHG (A.), *Juge judiciaire et droit administratif*, Paris, LGDJ, 1996.
- VANDERMEEREN (R.), “Le référé administratif précontractuel”, *Actualité juridique-Droit administratif*, Temmuz 1994, Özel Sayı, s.91 vd.
- VEDEL (Georges) ve DELVOLVÉ (Pierre), *Droit administratif*, Paris, Presses universitaires de France, 1992, 2 Cilt.
- VEDEL (Georges), “Discontinuité du droit constitutionnel et continuité du droit administratif: le rôle du juge”, *Mélanges Marcel Waline*, Paris, LGDJ, 1974, s.777 vd.
- VEDEL (Georges), “Le droit administratif peut-il être indéfiniment jurisprudentiel?”, *Études et documents du Conseil d’État*, 1979-1980, n° 31, s.31 vd.
- VEDEL (Georges), “Les bases constitutionnelles du droit administratif”, *Études et documents du Conseil d’État*, 1954, n° 8, s. 21 vd.
- VEDEL (Georges), “Remarques sur la notion de clause exorbitante”, *L’évolution du droit public: études en l’honneur d’Achille Mestre*, Paris, Sirey, 1956, s.527 vd.
- VEDEL (Georges), *Droit constitutionnel*, Paris, Sirey, 1949, (réimpression, 1989).
- VENEZIA (Jean-Claude), “Les règlements d’application”, *Mélanges Chapus*, Paris, Montchrestien, 1992, s.673 vd.
- VIALLE (P.), “Lien de causalité et dommage direct dans la responsabilité administrative”, *Revue du droit public*, 1974, s.1243 vd.
- VIGOUROUX (C.), “Le contrôle de la police”, *Mélanges Braibant*, Paris, Dalloz, 1996, s.743 vd.
- VIGOUROUX (C.), *Déontologie des fonctions publiques*, Paris, Dalloz, 1995.
- VIGUER (J.), *Les régies des collectivités locales*, Paris, Economica, 1992.
- VIMPART (C.), “L’ordre public dans la jurisprudence du Conseil constitutionnel”, *Revue du droit public*, 1994, s.693 vd.
- VINCENT (F.), *Le pouvoir de décision unilatérale des autorités administratives*, Paris, LGDJ, 1966.
- VINCENT (J. Y.), “L’erreur manifeste d’appréciation”, *Revue administrative*, 1971, s.407 vd.
- VIRALLY (Michel.), “L’introuvable acte de gouvernement”, *Revue du droit public*, 1962, s.317 vd.
- VLACHOS (Georges), “Fondement et fonction de la notion de service public”, *Recueil Dalloz-Sirey*, 1978, Chronique, s.257 vd.
- VLACHOS (Georges), *Les principes généraux du droit administratif*, Paris, Ellipses, 1993.
- VOISSET (M.), “La reconnaissance, en France, d’un droit à la qualité dans les services publics”, *Revue française de droit administratif*, 1999, s.743 vd.
- WALINE (J.), “L’évolution de la responsabilité extracontractuelle des personnes publiques”, *Études et documents du Conseil d’État*, 1995, n° 46, s.459 vd.
- WALINE (J.), “La théorie générale du contrat en droit civil et en droit administratif”, *Mélanges Ghestin*, Paris, LGDJ, 2001, s.965 vd.
- WALINE (Marcel), “De l’irresponsabilité des fonctionnaires pour leurs fautes personnelles et des moyens d’y remédier”, *Revue du droit public*, 1948, s.5 vd.
- WALINE (Marcel), “Gratuité ou rémunération des services publics”, *Revue du droit public*, 1951, s.497 vd.
- WALINE (Marcel), “La notion de régie intéressée”, *Revue du droit public*, 1948, s.337 vd.

- WALINE (Marcel), “Le droit administratif et la sécurité routière”, *Mélanges Stassinopoulou*, Paris, LGDJ, 1974, s.1 vd.
- WALINE (Marcel), *Droit administratif*, Paris, Dokuzuncu Baskı, 1963.
- WALINE (Marcel), *Précis de droit administratif, (Tome 2: Fonction publique, domaine public, travaux publics, expropriation, urbanisme, aménagement du territoire)*, Paris, Montchrestien, 1970.
- WEBER (Y.), “Vers un nouveau droit des marchés publics”, *Revue du droit public*, 1982, s.1199 vd.
- WEBER (Y.), *L’administration consultative*, Paris, LGDJ, 1968.
- WECKEL (P.), “L’évolution de la notion de faute personnelle”, *Revue du droit public*, 1990, s.1525 vd.
- WEIL (Prosper), “Le critère du contrat administratif en crise”, *Mélanges offerts à Marcel Waline: Le juge et le droit public*, Paris, LGDJ, 1974, Cilt 2, s.831 vd.
- WEIL (Prosper), *Le droit administratif*, Paris, PUF, 1991.
- WIENER (Céline), *Recherches sur le pouvoir réglementaire des ministres*, Paris, PUF, 1970.
- WIENER (Céline), “Les foulards noirs et la République”, *Mélanges Braibant*, Paris, Dalloz, 1996, s.761 vd.
- YALÇINDAĞ (Selçuk), “Mahallî İdarelerde Yürütme Organı”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 2, Şaziran 1969, Sayı 2, s.140-174.
- YALÇINDAĞ (Selçuk), *F. Almanya’da ve Türkiye’de Yerel Yönetimler*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1992.
- YANNAKOPOULOS (C.), *La notion de droits acquis en droit administratif français*, Paris, LGDJ, 1997.
- YARSUVAT (Duygun), “Yürütme Organının Koyduğu Kaidelerle Suç İhdası ve 1961 Anayasası” *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt XXIX, 1963, Sayı 3, s.540 vd.
- YAŞAR (Hasan Nuri), *İdare Hukuku*, İstanbul, Der Yayınları, 2014.
- YAŞAR (Hasan Nuri), *İdari Yargı, İdari Yargıç ve Yargısal Emir*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2002.
- YAVUZ (Fehmi), *Türk Mahallî İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi Üzerine Bir Araştırma*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1967.
- YAYLA (Yıldızhan), “İdarenin Sorumluluğu ve Mücbir Sebep”, *Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1980, s.147 vd.
- YAYLA (Yıldızhan), “İdarenin Takdir Yetkisi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1964, Sayı 1-2, s.201-211.
- YAYLA (Yıldızhan), “İl Özel İdarelerinin İşlevi”, *İl Özel İdareleri Sempozyumu*, İstanbul, İstanbul İl Özel İdaresi Yayını, 1986.
- YAYLA (Yıldızhan), “Kamu Malı Üzerinde İrtifak Tesisi”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Yıl 9, Sayı 1-3, 1988 (Prof. Dr. Lutfi Duran’a Armağan), s.357-364.
- YAYLA (Yıldızhan), “Yer İtibarı ile Yetki ve Yokluk (Karar İncelemesi)”, *Hukuk Araştırmaları*, Cilt I, Sayı 2, Mayıs-Ağustos 1986, s.55 vd.
- YAYLA (Yıldızhan), *Anayasalarımızda Yönetim İlkeleri: Tevsi-i Mezuniyet ve Tefrik-i Vezaif*, İstanbul, 1984.
- YAYLA (Yıldızhan), *İdare Hukuku*, İstanbul, Beta, 2009.
- YENİCE (Kazım) ve ESİN (Yüksel), *İdarî Yargılama Usûlü*, Ankara, 1983.
- YENİCE (Kazım), “Not Takdiri ve Denetim”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 42-43, s.15-17.
- YILDIRIM (Ramazan), “İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü”, *Başbakanlık, İdarî Usûl Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1998, s.227-238.
- YILDIRIM (Ramazan), “Türk Askerî Disiplin Hukukuna Kısa Bir Bakış”, *Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 14, 2002, s.81-126.
- YILDIRIM (Ramazan), *Açıklamalı ve Kaynakçalı İdare Hukuku Kavramları Sözlüğü*, Konya, Mimoza, 2006.

- YILDIRIM (Ramazan), *İdare Hukuku Dersleri I*, Konya, Mimoza, 2. B. 2006.
- YILDIRIM (Turan), “Kamu Hizmeti ve Kâr Amacı”, in Ali Ulusoy (Ed.), *Hukuk-Ekonomi Perspektifinden Uluslararası Tahkim ve Kamu Hizmeti*, Ankara, Liberte Yayınları, 2001, s.36-45.
- YILDIRIM (Turan), *İdarî Yargı*, İstanbul, Beta, 2008.
- YILDIRIM (Turan), *Mahallî İdarelerin Seçilmiş Organlarının Organlık Sıfatlarını Kaybetmeleri*, İstanbul, Alkım Yayınları, Tarihsiz (2001?).
- YILDIRIM (Turan), Melikşah Yasin, Nur Kaman, M. Eyüp Özdemir, Gül Üstün Özge Okay Tekinsoy, *İdare Hukuku*, İstanbul, Oniki Levha Yayınları, Güncellenmiş Altıncı Baskı, 2015 (“Yıldırım *et al.*, *op. cit.*, s.” şeklinde yapılan atıflar bunadır).
- YILDIRIM (Turan), *Türkiye’nin İdarî Teşkilâtı*, İstanbul, Alkım Yayınları, 1999 (“Yıldırım, *op. cit.*, s.” şeklinde yapılan atıflar bunadır).
- YILDIZ (Hayrettin), *İdarenin Resen İcra Yetkisi*, Ankara, Seçkin, 2019.
- YILMAZ (Dilşat), *İdari İşlemin İcrailik Özelliği*, Ankara, Astana Yayınları, 2014.
- YILMAZ (Esat Mahmut), “Ulus Devlet Bağlamında İdarî Vesayet Denetimi”, *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi*, Sayı 15, 2001, s.73-102.
- YILMAZ (Misket), “Türk Hukukunda Kanun Hükmünde Kararname”, *Prof.Dr.Bülent Nuri Esen’e Armağan*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1977, s.505-561.
- YILMAZ (Mustafa), *İmar Yaptırımları ve Yargısal Korunma*, Ankara, Seçkin, 2002.
- YOLKA (P.), “Le pouvoir de nomination du chef de l’Etat sous la Ve République”, *Revue du droit public*, 1999, s.718 vd.
- YOLKA (P.), *La propriété publique: éléments pour une théorie*, Paris, LGDJ, 1997.
- YURTCAN (Erdener), *Kabahatler Kanunu ve Yorumu*, İstanbul, Beta, 2005.
- YÜZBAŞIOĞLU (Necmi), *1982 Anayasası ve Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Türkiye’de Kanun Hükmünde Kararnameler Rejimi*, İstanbul, Beta, 1996.
- YÜZYİL: *Yüzyıl Boyunca Danıştay (1868-1968)*, Ankara, Danıştay Yayınları, 1968.
- ZABUNOĞLU (Yahya Kâzım), “Bir İdarî Sözleşme Türü Olarak Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmeleri”, *Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000*, Ankara, Ankara Barosu Yayınları, 2000, Cilt I, s.491-496.
- ZABUNOĞLU (Yahya Kâzım), *İdare Hukuku (2 Cilt)*, Ankara, Yetkin, 2012.
- ZABUNOĞLU (Yahya Kâzım), *Kamu Hukukuna Giriş: Devlet*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1973.
- ZALMA (G.), “*Patere regulam quam fecisti* ou l’autorité administrative liée par ses propres actes unilatéraux”, *Revue du droit public*, 1980, s.1118 vd.
- ZANOİNİ (Guidio), *İdare Hukuku*, Çev. Atif Akgüç ve Sahir Erman, İstanbul., 1945.
- ZANOİNİ (Guidio), *İdarî Müeyyideler*, Çev. Yılmaz Günel, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1964.
- ZAVİOLİ (P.), “Le démocratie administrative existe-t-elle?”, *Revue du droit public*, 2000, s.1495 vd.
- ZEGHBİB (H.), “Principe du contradictoire et procédure administrative non contentieuse”, *Revue du droit public*, 1998, s.467 vd.
- ZEVKLİLER (Aydın), ACABEY (M. Beşir) ve GÖKYAYLA (K. Emre), *Medenî Hukuk*, Ankara, Savaş Yayınları, 1995.
- ZEYBEK (Ali Cavit), “Yargı İçtihatlarının Hukuk Kaynağı Olarak Değeri ve Yeri”, *Danıştay Dergisi*, Sayı 68-69, 1988, s.50 vd.
- ZILLER (J.), “Le principe de proportionnalité”, *Actualité juridique–Droit administratif*, Haziran 1996, (Özel Sayı) s.185 vd
- ZILLER (J.), *Administrations comparées: Les systèmes politiques-administratifs de l’Europe des Douze*, Paris, Montchrestien, 1993. ■

I. KAVRAM VE İSİM DİZİNİ

---A---

- 150 sayısının sihri, 465
1864 Vilâyet Nizamnâmesini, 500, 524
1871 Tarihli İdare-i Umûmiye-i Vilayet Nizamnamesi, 502, 599
5393 sayılı Belediye Kanununun Genel Hüküm Niteliği, 577
6360 sayılı Kanun-eleştiri, 539
6360 sayılı Kanunla 27 ilde köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılması anayasamıza aykırıdır, 600
9 Temmuz 2018'den Önceki Dönemden Kalan Olağan Dönem KHK'leri, 1297
9 Temmuz 2018'den Önceki Dönemden Kalan Tüzükler, 1297
Acil, 780, 1194
Acil durum (*urgence*), 900
Acil ve olağanüstü durumlar, 1194
Acil ve olağanüstü durumlarda idarenin aslı düzenleme yetkisi, 1298
Aciliyet (*urgence*), 899
Actes de gestion, 86
Actes de gouvernement, 749
Açık bir şekilde hatalı, 1086
Açık değerlendirme hatası (*erreur manifeste de l'appréciation*), 1035, 1074
Açık takdir hatası (*erreur manifeste de l'appréciation*), 1084
Açıklanan iradenin sayısı ve usûlüne göre tasnif, 794
Açıklanan iradenin şekline göre tasnif, 798
Adalet Bakanı, 119
Adalet Bakanının savcıya verdiği yargısal nitelikteki emirler, 746
Adalet çeşmesi (*fontain of justice*), 60
Adalet dağıtma (*rendre la justice*), 60
Adalet Teşkilâtını Güçlendirme Vakfı, 216
Adem-i merkezîyet (*décentralisation*), 176
Adem-i temerküz (*déconcentration*), 173, 174
Adem-i temerküz, 174
Adil Musliheddin, 21
Adlî icra, 1189
Adlî idare sistemi, 56-57
Adlî para cezası, 1196
Adlî Tıp Kurumu, 254, 258
Adliye mahkemeleri-idarenin düzenleyici işlemlerinin hukuka uygunluğu, 1202, 1446
Administrative law, 57
Administrative tribunals, 57
Adsız düzenleyici işlemler hangi hukukî rejime, 1414
Adsız düzenleyici işlemler, 1409
Adsız düzenleyici işlemler-düzenleme yetkisi, 1293
Ağır (grave), 922
Ağır hukuka aykırılıklar (*illégalités graves*), 1141
Ağır sakatlıklar, 1130
Ağır şekil sakatlıkları, 962, 1127
Ağır ve apaçık sakatlıklardan dolayı yokluk, 1130
Ağır ve bariz yetki tecavüzü (*irrégularité extrêmeement grave et flagrante*), 936
Ağır ve bariz yetki tecavüzüyle sakat işlemler, 1134
Ahlakîlik denetimi (*contrôle de moralité*), 1109
Ahmet Şuayip, 66
Aile Araştırma Kurumu, 1151, 1152
AJDA, 25
Akdedilme şekli (*mode de conclusion*), 753
Akdî durumlar (*situations contractuelles*), 1180
Ali Ragıp, 66
Alitalia, 1266
Alman Federal İdare Mahkemesi, *BVerwge*, 1074
Alman idare hukukunda idarî işlemin tanımı, 764
Alman idare hukukunda yokluğun tespiti davası, 1158
Alman idare hukukunda yokluk, 1157
Alman idarî usûl kanununun, 765
Almanya'da idare hukukunun gelişimi, 63
Alt makamın düzenleyici işlemleri, üst makamın bireysel, 1443
Alt-devir (*subdélégation*), 888
Altın madeni, 1112
Altıncı daire (*sixième arrondissement*), 534
Altıncı Daire-i Belediye, 533

Amaç (maksat, gaye, but) unsuru, 1093-1112

Amaç bakımından hukuka aykırılık çeşitleri, 1096
 Amaçların çokluğu (*pluralité de buts*), 1103
 Amir (üst, mafevk, *supérieur hiérarchique*), 248
 Amme İdaresi Dergisi, 26
 Anakent, 573
 Anayasa hukuku geçer; idare hukuku baki kalır (*verfassungsrecht vergeht, verwaltungsrecht besteht*), 111
 Anayasa hukuku ile idare hukuku arasındaki sınır, 112
 Anayasa hukuku ile idare hukuku ayrımı, 113
 Anayasa hukukunun devamsızlığı (*discontinuité du droit constitutionnel*), 112
 Anayasa kısıntısı, 140
 Anayasa koyucunun kısıntısı, 140
 Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, 14
 Anayasa Mahkemesi Kararları, 14
 Anayasa mahkemesinin, 14
 Anayasa uygunluğunun şartları, 577
Anayasa.gov.tr, 14
 Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konular, 1316
 Anayasanın üstünlüğü, 107
 Anayasayla nitelendirme, 201
Ancien régime, 61
 Anglo-sakson sistemi, 56
 Anglo-sakson ülkelerinde, 57
 Anıtsal görünüm (*perspective monumentale*), 1031
 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 27
 Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 27
Annulation, 1120, 1121
Annulation=iptal=geçersizleştirme, 1121
 Apaçık (*flagrant*), 922, 1036, 1084
 Apaçık (*flagrante*) ve ağır (*grave*) bir hukuka aykırılık, 922
 Apaçık sakatlık (*irrégularité flagrante*), 936, 1130
 Ara işlemler (*actes intermédiaires*), 772, 773, 775
 Arama emrinin onaylanması, 743
 Arama kararı, 742
 Araştırma ve incelemeler (*enquêtes*), 810
 Araştırma ve soruşturma yükümlülüğü, 989
 Aristo, 147
 Aritmetik eşitlik, 147
Arrêté (=karar), 797
Arrêté du maire (=belediye başkanı kararı), 798

Arrêté du préfet (=vali kararı), 798
Arrêté ministériel (=bakanlık kararı), 797
Arrêtés (=kararlar), 797
Arrondissement, 485, 534
 Asaleten, 892
 Asıl görevli (*titulaire*), 891
 Asıl kararı hazırlayıcı değerlendirmeler, 810
 Asıl kaynaklar, 73
 Asıl maksadı (*but principal*), 1103
 Asılda aranan nitelikler vekilde aranmaz, 894
 Askerî yıllık (*annuaire militaire*), 750
 Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi, 27
 Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin Yokluk İçtinadı, 1154
 Askerler-hiyerarşi, 258
 Askıya alma kararı (*décision de suspension*), 287, 303
 Aslı (*originnaire*), 472
 Aslı formalite (*formalité substantielle*), 974
 Aslı şekil bozukluğu, 961
 Aslı usûl kuralları (*formalités substantielles*), 1004
 Aslı usûl sakatlığı (*vice de procédure substantielle*), 974, 1003
 Aslı usûl sakatlığı-tali usûl sakatlığı, 1003
 Aşırı usûlcülüğü reddetmiş (*rejet de l'excès de formalisme*), 1003
 Atatürk Milliyetçiliğine bağlılık ilkesi, 126
 Atatürk soyadı, 41
 Atipik kamu tüzel kişileri, 235
 Auby, 20, 63, 917
 Aucoc, 62
Audi alteram partem (diğer tarafı da dinle), 977
 Av tezkeresi (*permis de chasse*), 1102
Avis conforme, 391
Avis, 390
 Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, 486, 488
 Avukatlar hakkında soruşturma izni verilmesine ilişkin Adalet Bakanı kararları, 748
 Avukatlık sınavı, 164
 Ayaklanma, 1357
 Ayakta durma (*mettre un élève au piquet*) cezası, 832
 Aynı makamdan çıkan düzenleyici işlemler arasında hiyerarşi, 1436
 Aynıyet (*identité*), 816
 Ayı ayrı (*cas par cas*) inceleme, 988
 Ayı bir tüzel kişiliği yoktur, 368
 Ayrıcalık (*prérogative*), 97
 Ayrıcalık ve yükümlülüklerin iç içe geçmesi, 102

- Ayrıcalıklar ve imtiyazlar (*prérogatives et privilèges*), 95
- Ayrılabilir (*détachable*), 812
- Ayrılabilir işlem (*acte détachable*), 812, 813
- Ayrılma, 540
- Az önemli (*faible importance*) disiplin tedbir ve cezaları, 831
- Azâ-yı tabiiyye, 598
- Azil, 280
- B---
- Bac d'Eloka*, 92
- Bağdaşmazlık, 549
- Bağımsız (*autonome*) bir hukuk, 71
- Bağımsız idarî otoritelerin işlemleri, 732
- Bağımsız mahkemeler, 34
- Bağımsızlık, 46
- Bağlayıcı gücü (*force obligatoire*), 822
- Bağlayıcı güç (*verbindlich*), 792
- Bağlı kuruluşlar-bakanlıklar, 380
- Bağlı kurum ve kuruluşlar-Cumhurbaşkanlığı, 368
- Bağlı yetki (*compétence liée*), 1005, 1056
- Bağlı yetki durumu-sebep unsurunu araştırma, 1058
- Bağlı yetki**, 1056, **1102**, 1282
- Bağlı, ilgili ve ilişkili kurum ve kuruluşlar-Bakanlıklar, 378
- Bakan müşavirliği, 377
- Bakan yardımcıları, 377
- Bakan-atama yetkisi, 374
- Bakan-düzenleme yetkisi, 375
- Bakan-hiyerarşi yetkisi, 374
- Bakan-koordinasyon ve işbirliği yetkisi, 375
- Bakanlar (*ministers*), 372
- Bakanlar Kurulu (tarihsel bilgi), 371
- Bakanlar Kurulu düzenleyici işlemleri, 1435
- Bakanlar Kurulu yönetmelik çıkarabilir mi, 1386
- Bakanlar Kurulunda müzakere edilen kararname (*décrets délibérés en conseil des ministres*), 797, 1454
- Bakanlar Kurulunda müzakere edilmeyen kararname (*décrets non délibérés en conseil des ministres*), 797
- Bakanlar Kurulunun oluşumuna ilişkin işlemler, 757
- Bakanlar ve Bakanlıklar, 372-381**
- Bakanların birbiri karşısındaki durumu, 376
- Bakanların Cumhurbaşkanı Yardımcıları karşısında durumu, 376
- Bakanların hizmet şefi sıfatıyla düzenleme yetkisi, 1456
- Bakanların sorumlulukları, 376
- Bakanların statüleri, 372
- Bakanlık (*département ministériel*), 170
- Bakanlık düzenleyici işlemleri, 1435
- Bakanlık merkez teşkilatı, 378
- Bakanlık taşra teşkilatı, 378
- Bakanlık teşkilatı**, 377-381
- Bakanlık ve bağlı kuruluşların bölge müdürlükleri, 457
- Bakanlık yurtdışı teşkilatı, 378
- Bakanlıklar, 372-381
- Bakanlıklara bağlı, ilgili ve ilişkili kurum ve kuruluşlar, 378
- Bakanlıklar-bağlı kuruluşlar, 380
- Bakanlıklar-ilgili kuruluşlar, 380
- Bakanlıklar-ilşkili kuruluşlar, 380
- Bakan-vesayet yetkisi, 374
- Bakan-yargıç (*ministre-juge*), 61
- Bakan-yetki devri, 375
- Bakan-yönetmelik yapma yetkisi, 375
- Bakiye yetkiler (*residual powers, compétences résiduelles*), 586
- Basın açıklamaları (*communiqués à la presse*), 841
- Basın Kartları Yönetmeliği, 954
- Basit çoğunluk (*majorité simple*), 904
- Basit idarî makamlar (*simples autorités administratives*), 112
- Basit işlemler (*actes simples*), 794
- Basit işlemler, 794
- Bask milliyetçisi, 559
- Baş savcının (*procureur général*), 734
- Başbakan ve Başbakanlık (tarihsel bilgi)**, 371-
- Başbakanlık düzenleyici işlemleri, 1434, 1435
- Başboş köpeklerin yakalanması, 90
- Başbakan yardımcısı, 565
- Başkanın meclisin doğal üyesi olması, 565
- Başkanlık hükümet sistem, 482
- Başkent teşkilâtı*, 170
- Başkentteki yardımcı kuruluşlar, 381
- Başkomutanlık**, 425
- Baştan itibaren (*ab initio*), 1184
- Başvuru yolları ve süresi, 947
- Başvurulabilir (*invocables*), 1163
- Batbie, 62
- Batıl (*nul*), 1120
- Batıl, 1121, 1122
- Baudry, 89
- Bauer (Otto), 597
- Bayındırlık (nafia) işleri (*travaux publics*), 100

Bazen bir hayatı kurtarmak için bir uzuv feda edilebilir; fakat bir uzvu kurtarmak için bir hayatın feda edilmesi akıllıca bir iş olmaz, 1372

Beaugé, 1100

Bebeplerin çokluğu (*pluralité des motifs*), 1038

Bekletici sorun (mesele-i müstehire), 1446

Belde adının değiştirilmesi, 540

Belde sakinleri, 467

Belde, 508

Belediye, 532-571

Belediye - faaliyet raporunu, 571

Belediye başkan vekili, 565

Belediye başkanı (*maire*), 482

Belediye başkanı, 563-571

Belediye başkanı-görev ve yetkileri, 565

Belediye başkanının belediye meclisi tarafından denetlenmesi, 566

Belediye başkanının dava hakkı, 553

Belediye başkanının hukukî statüsü, 565

Belediye başkanının yeniden görüşülmesini istemediği kararlar, 552

Belediye başkanı-seçilme yeterliliği, 564

Belediye başkanı-seçilmesi, 563

Belediye başkanı-seçim çevresi, 564

Belediye başkanı-seçim dönemi, 564

Belediye başkanı-seçim sistemi, 564

Belediye başkanı-yetersizlik kararı, 566

Belediye başkanı-yetki devri, 566

Belediye başkanlarının yapamayacağı işler, 565

Belediye başkanlığı ile kamu görevliliği, 565

Belediye başkanlığı sıfatının sona ermesi, 566

Belediye başkanlığının boşalması, 567

Belediye başkanlığının herhangi bir nedenle boşalması, 567

Belediye bütçesi, 570

Belediye daireleri, 534

Belediye encümeni toplantı ve karar yeter sayısı, 560

Belediye encümeni, 545, 560-563

Belediye encümeni-eleştiri, 561

Belediye encümeni-gündem, 561

Belediye encümeni-toplantıları, 560

Belediye gelirleri, 569

Belediye halkı, 466

Belediye idaresi, 532-571

Belediye meclisi, 548-559

Belediye meclisi - *faaliyet raporunu değerlendirme*, 556

Belediye meclisi - görevi ihmal, 558

Belediye meclisi - meclisin feshi, 557

Belediye meclisi (*conseil municipal*), 482

Belediye meclisi *gensoru*, 556

Belediye meclisi kararlarının kesinleşmesi, 551

Belediye meclisi kararları-tür, 796

Belediye meclisi seçim dönemi, 549

Belediye meclisi-soru, 556

Belediye meclisi üyelerinin seçimi, 548

Belediye meclisi, 548

Belediye meclisi, 548

Belediye meclisi-bilgi edinme ve denetim yolları, 556

Belediye meclisi-*genel görüşme*, 556

Belediye meclisi-gündem, 551

Belediye meclisinin görev ve yetkileri, 551

Belediye meclisinin iç yapısı ve çalışma düzeni, 550

Belediye meclisi-siyasî konularda karar alma, 558

Belediye meclisi-toplantı ve karar yeter sayısı, 551

Belediye meclisi-toplantıları, 550

Belediye meclisi-üyeligi seçilme yeterliliği, 549

Belediye meclisi-yetersizlik kararı (*gensoru*), 556

Belediye organlarının geçici olarak görevden uzaklaştırılması, 568

Belediye personeli, 569

Belediye sayıları, 536

Belediye türleri, 537

Belediyeler (*communes*), 468

Belediyeler kreş açamaz, 545

Belediyeler üzerindeki vesayet yetkilerinin eleştirisi, 494

Belediyeleri düzenleyen kanunlar, 537

Belediyeler-imtiyaz ve muafiyetleri, 548

Belediyelerin birleşmesi, 540

Belediyelerin denetimi, 571

Belediyelerin genel görevli kuruluşlar olması, 543

Belediyelerin görev ve yetkileri, 541-548

Belediyelerin görev ve yetkilerinin yer bakımından sınırlılığı, 542

Belediyelerin görevleri - öncelik sırası, 542

Belediyelerin kaldırılması, 541

Belediyelerin kurulması, 540

Belediyelerin organları, 548

Belediyelerin sayıştay tarafından denetimi, 572

Belediyelerin teşkilatı ve personeli, 568

Belediyelerin üstlendiği kamu hizmetlerini özel kişilere gördürmesi, 548

Belediyenin insan unsurunu, 539

Belediyenin tanımı, 537

Belediyenin toprak unsuru, 538

- Belgeyi iletmesi (*transmissions administratifs*), 809
- Belirleyici sebepler - ek sebepler ayrımı, 1038
- Belirleyici sebepler (*motifs déterminants*), 1039
- Belirli bir sebep olmaksızın (*sans cause déterminée*), 257
- Belirsiz hukukî kavramlar (*notion juridique indéterminée, unbestimmter rechtsbegriff*), 1011, 1117
- Belirtici (*indicative*), 1301
- Ben devletim (*l'État, c'est moi!*), 193
- Berthélemy, 18, 62
- Beş unsur (mahallî idareler), 183
- Beyan edici işlemler (*actes déclaratifs*), 1185
- Beyan edici işlemlerde geçmişe etki, 1185
- Bihakkın (*de plein droit*), 227, 256, 270
- Bilanço teorisi (*théorie du bilan*), 1037
- Bildirim, 1168
- Bildirimini kabul edilmemesi, 1053
- Bilgen, 22
- Bilgi iletme işlemleri, 809
- Bilgi isteme işlemleri, 809
- Bilgi kaynakları, 1-28**
- Bilgi talebi (*demandes de renseignements*), 809
- Bilgilendirme yükümlülüğü, 982
- Bilgilendirmeler (*renseignements*), 838
- Bilimsel eserler, 18
- Bilirkişi dinlenilmesi, 982
- Bilirkişiler cumhuriyeti, 1072
- Birbirinin sebebi olan idarî işlemler, 1009
- Birden fazla aday gösterme usulü, 970
- Birden fazla amaç (*pluralité de buts*), 1103
- Biret, 41
- Bireysel (*individuel*), 772, 796
- Bireysel idarî işlemler - düzenleyici idarî işlemler ayrımı, 769
- Bireysel idarî işlemler (*actes administratifs individuels*), 769
- Bireysel idarî işlemlerin türleri, 787**
- Bireysel işlem yapma yetkisinin verilmesi, düzenleyici işlem yapma yetkisi, 1289
- Bireysel işlemler (*actes individuels*), 1220, 1266
- Bireysel işlemler ile düzenleyici işlemler arasındaki hiyerarşi, 1441
- Bireysel işlemlerin geri alınması, 1235
- Bireysel işlemlerin ilgası, 1220
- Bireysel işlemlerin yürürlüğe girmesi, 1167
- Bireysel makamlar (*autorités individuelles*), 797
- Bireysel makamlar (*individuel*), 332
- Bireysel nitelikteki bütün uyumsuzluklar (*tous les litiges d'ordre individuel*), 726
- Bireysel, 845
- Birinci tür vekâlet, 890
- Bizantizm (*byzantisme*), 70
- Blanco (Agnès), 87
- Blanco kararı, 87
- Blum, 61
- Bonapart, 750
- Bonnard, 18, 62, 90
- Bordeaux ekolü (*école de Bordeaux*), 90
- Bordeaux Hukuk Fakültesi, 90
- Bordeaux Tütün İşletmesi (*Manufacture des tabacs de Bordeaux*), 87
- Bouguen, 223, 761
- Bozma yetkisi, 282
- Bölge idareleri, 457
- Bölge meclisi (*conseil régional*), 482
- Bölge meclisi başkanı (*président du conseil régional*), 482
- Bölge Sayıştayları, 416
- Bölge valiliği, 457
- Bölgeler arasında eşitsizlikleri, 187
- Bölgesel kalkınma ajansları, 214
- Braibant, 1092
- Bucak (nahiye), 456
- Bucak idaresi-tarihsel bilgi, 456
- BURULAŞ, 230
- BURULAŞ, bir kamu tüzel kişisi midir, 211
- Butlan, 1121
- Bütçeleri üzerindeki denetim yetkisi, 313
- Bütçenin uygulanmasını denetlemek, 412
- Büyük iller, 580
- Büyük tercihlerde bulunma faaliyeti, 49
- Büyük yerleşim merkezleri, 577, 578
- Büyükşehir belediyeleri, 573-596**
- Büyükşehir belediye başkanı - görev ve yetkileri, 594
- Büyükşehir belediye başkanı -yetki devri, 594
- Büyükşehir belediye başkanı, 594
- Büyükşehir belediye başkanı, 594
- Büyükşehir belediye başkanının dava hakkı, 591
- Büyükşehir belediye encümeni, 593
- Büyükşehir belediye encümeni, 593
- Büyükşehir belediye meclisi, 589
- Büyükşehir belediye meclisi, 589
- Büyükşehir belediye organları, 589
- Büyükşehir belediye şirketleri, 595
- Büyükşehir belediyeleri türleri, 580
- Büyükşehir belediyeleri ve büyükşehir ilçe belediyeleri, 573
- Büyükşehir belediyeleri, 573-596
- Büyükşehir belediyelerini düzenleyen kanunlar, 576

- Büyükşehir belediyelerinin anayasal dayanağı, 577
- Büyükşehir belediyelerinin gelirleri ve bütçesi, 596
- Büyükşehir belediyelerinin sınırları, 580
- Büyükşehir belediyelerinin tarihsel gelişimi, 575
- Büyükşehir belediyelerinin varlık sebebi, 573
- Büyükşehir belediyesi - bütçesi, 596
- Büyükşehir belediyesi - genel sekreter, 595
- Büyükşehir belediyesi - ilçe belediyesi görev ve yetki uyumsuzluklarının yargısal çözümü, 586, 587
- Büyükşehir belediyesi - organları, 588
- Büyükşehir belediyesi - ortak görev ve yetkiler, 584
- Büyükşehir belediyesi - tanım, 580
- Büyükşehir belediyesi - teşkilat ve personeli, 595
- Büyükşehir belediyesi - yetki ve görev devri, 584
- Büyükşehir belediyesi -belediye başkanlığının sona ermesi, 595
- Büyükşehir belediyesi görev ve yetkileri, 582
- Büyükşehir belediyesi görev ve yetkileri, 590
- Büyükşehir belediyesi kısımlarına tüzel kişilik tanınmaması, 317
- Büyükşehir belediyesi meclis kararlarının kesinleşmesi, 590
- Büyükşehir belediyesi sınırları, 580
- Büyükşehir belediyesi tanımı, 579
- Büyükşehir belediyesi, 573-597
- Büyükşehir belediyesinin görev ve yetkileri, 582
- Büyükşehir ihtisas komisyonları, 593
- Büyükşehir ilçe belediyelerinin görev ve yetkileri, 583
- Büyükşehir ilçe belediyesi - tanım, 580
- Büyükşehir ilçe belediyesi organları, 588
- Büyükşehir ilçe belediyesi, 581
- Büyükşehir ilk kademe belediyeleri, 581
- C---
- Cachet*, 1238
- Cari işlerin yürütülmesi (*expédition des affaires courantes*), 899, 912, 1031
- Cari işlerin yürütülmesi, 898
- Carré de Malberg, 42, 723
- Cebir (*contrainte*), 780, 1190
- Cebir kullanarak re'sen icra, 1191
- Cebir kullanma (*recours à la contrainte*), 98
- Cebir kullanmaksızın re'sen icra, 1190
- Cebrî icra (*exécution forcée*), 98, 780, 1190, 1191
- Cebrî olmayan re'sen icra, 1190
- Cebrî re'sen icra, 1190
- Celal Derviş, 66
- Cemiyet-i umumiye, 534
- Ceza hakimine verilen görevin doğası (*nature de la mission assignée au juge pénal*), 1450
- Ceza hukuku, 117
- Ceza muhakemesi hukuku, 119
- Cezaevleri, 831, 833
- Cezaî müeyyideler (*sanctions pénales*), 1195
- Cezaların şahsılığı (*personnalité des peines*), 1203
- Chambres régionales des comptes* (bölge hesap daireleri), 416
- Chapus (René), 19, 63, 726, 899, 1092, 1132
- CHP milletvekilleri, 524
- CHP, 547
- Ciddî karineler (*présomptions sérieuses*), 1105
- Coğrafi, 325
- Comédie-Française* Hakkında Kararname, 946
- Comité des intérêts valériens*, 852
- Compagnie Alitalia*, 1265
- Compétence d'attribution*-verilmiş yetki, 847
- Compétence de droit commun*, 847
- Compétence de principe*, 847
- Conseil d'arrondissement*, 435
- Conseil d'État*, 59, 64
- Conseil d'État*'nın kuruluşu, 60
- Conseil supérieur d'audio-visuel*, 1210
- Conseil supérieur de l'éducation nationale*, 823
- Cormenin, 62
- Corneille, 61
- Cour de discipline budgétaire et financière*, 485
- Criterium matériel*, 722
- Crown Proceeding Act*, 193
- Crown servants*, 193
- Cuma namazı, 132
- Cumhurbaşkanı, 333-372**
- Cumhurbaşkanı - anayasa hukuku, 333
- Cumhurbaşkanı - idare hukuku, 334
- Cumhurbaşkanı - idare, 334
- Cumhurbaşkanı - idare, 36
- Cumhurbaşkanı - siyasî makam, 334
- Cumhurbaşkanı - statüsü, 335
- Cumhurbaşkanı genelgeleri, 355, 356
- Cumhurbaşkanı kararı - örnek, 344
- Cumhurbaşkanı kararı, 344
- Cumhurbaşkanı yardımcıları, 362
- Cumhurbaşkanı yönetmeliği - örnek, 352
- Cumhurbaşkanı yönetmeliği için önerdiğimiz format, 354

- Cumhurbaşkanı yönetmelikleri ve diğer yönetmelikler, 1405
- Cumhurbaşkanı yönetmelikleri, 350
- Cumhurbaşkanının diğer düzenleyici işlemleri, 354
- Cumhurbaşkanının anayasa değişikliği sürecinde yaptığı işlemler, 757
- Cumhurbaşkanının anayasa mahkemesinde iptal davası açması işlemi, 758
- Cumhurbaşkanının atama yetkisi, 336
- Cumhurbaşkanının bireysel işlemleri, 342
- Cumhurbaşkanının diğer düzenleyici kararları, 357
- Cumhurbaşkanının diğer idarî görev ve yetkileri, 335
- Cumhurbaşkanının düzenleyici işlemleri, 345
- Cumhurbaşkanının genel yürütme görev ve yetkisi, 335
- Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri, 335
- Cumhurbaşkanının hem vesayet makamı, hem de vesayete tâbi makam olması, 269
- Cumhurbaşkanının işlemleri, 340-345
- Cumhurbaşkanının işlemleri biçimine ilişkin bazı gözlemler, 359
- Cumhurbaşkanının işlemlerinin türleri, 341
- Cumhurbaşkanının temsilcisi, 437
- Cumhurbaşkanlığı - Cumhurbaşkanı, 340
- Cumhurbaşkanlığı (*présidence de la république*), 333
- Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, 363, 364
- Cumhurbaşkanlığı İdarî İşler Başkanlığı, 366
- Cumhurbaşkanlığı İdarî Teşkilatı, 363
- Cumhurbaşkanlığı kararı, 359
- Cumhurbaşkanlığı kararname - düzenleme yetkisi, 1298
- Cumhurbaşkanlığı kararname (olağan dönem), 346-350, 1306-1340**
- Cumhurbaşkanlığı kararname (olağanüstü hal), 1341-1384**
- Cumhurbaşkanlığı kararname ile kanun hükmünde kararname arasında karşılaştırma, 1338
- Cumhurbaşkanlığı kararname ile tüzükler arasında karşılaştırma, 1340
- Cumhurbaşkanlığı kararname kanun altı seviyededir, 1334
- Cumhurbaşkanlığı kararname yönetmelik üstü seviyededir, 1336
- Cumhurbaşkanlığı kararname, eski dönemden kalan kanun hükmünde kararname altında yer alır, 1337
- Cumhurbaşkanlığı kararname, eski dönemden kalan tüzükler ile aynı seviyede yer alır, 1337
- Cumhurbaşkanlığı kararname hukukî niteliği, 1308
- Cumhurbaşkanlığı kararname normlar hiyerarşisindeki yeri, 1334
- Cumhurbaşkanlığı kararname - 2018 öncesi, 364
- Cumhurbaşkanlığı kararname - denetim unsuru, 1331
- Cumhurbaşkanlığı kararname - düzenleme yetkisi, 1293
- Cumhurbaşkanlığı kararname - genel rejim, 1307
- Cumhurbaşkanlığı kararname - hukukî gücü, 1334
- Cumhurbaşkanlığı kararname - kabul tarihinin, 1329
- Cumhurbaşkanlığı kararname - kısaltma, 1331
- Cumhurbaşkanlığı kararname - konu unsuru, 1311
- Cumhurbaşkanlığı kararname - metin bakımından şekilleri, 1328
- Cumhurbaşkanlığı kararname - resmî gazetede yayın, 1327
- Cumhurbaşkanlığı kararname - TBMM'ye sunulmazlar, 1327
- Cumhurbaşkanlığı kararname - usûl ve şekil unsuru, 1325
- Cumhurbaşkanlığı kararname - yasak alan, 1312
- Cumhurbaşkanlığı kararname - yetki unsuru, 1310
- Cumhurbaşkanlığı kararname - yürürlüğe giriş, 1327
- Cumhurbaşkanlığı kararname - zikrediliş, 1330
- Cumhurbaşkanlığı kararname isimlendirmesi yanlıştır, 347
- Cumhurbaşkanlığı kararname türleri, 1307
- Cumhurbaşkanlığı kararnameyle belediye kurulabilir mi, 541
- Cumhurbaşkanlığı kararnameyle düzenlenebilecek konular, 1311
- Cumhurbaşkanlığı kararnameyle düzenlenemeyecek konular, 1312
- Cumhurbaşkanlığı kararnameyle kurulmuş olma-kamu tüzel kişiliği, 205
- Cumhurbaşkanlığı kararnameyle nitelendirme, 202

Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle veya kanunla düzenlenebilecek alan, 1324
 Cumhurbaşkanlığı nizamnamesi, 347
 Cumhurbaşkanlığı ofisleri, 367
 Cumhurbaşkanlığı politika kurulları, 367, 381
 Cumhurbaşkanlığı ve Cumhurbaşkanı kelimeleri, 359
 Cumhurbaşkanlığına bağlı, Cumhurbaşkanı ile ilgili veya ilişkili kurum ve kuruluşlar, 368
 Cüce fırlatma (*lancer de nain*), 1012

---Ç---

Çağdaş Yerel Yönetimler (Dergi), 27
 Çalışma düzeni, 550
 Çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığı-ssk, 276
 Çalışmakta olan anayasa (*constitution en action*), 108
 Çekilme ve çekilmeye davet, 901
 Çekinme, 901
 Çekişme, 741, 977
 Çekişmesiz yargı (nizasız kaza, *jurisdiction non contentieuse*) kararları, 740
 Çelişiklik (tenakuz), 977
 Çelişme ilkesi (*principe contradictoire*), 119
 Çelişme usûlü (*procédure contradictoire*), 977
 Çelişme usûlünde soruşturma, 987
 Çelişme usûlünün düzgünlüğü (*régularité*), 986
 Çelişme usûlünün müeyyidesi, 985
 Çelişme usûlünün uygulandığı hâlleri, 978
 Çelişme usûlünün zamanaşımına (*péremption*) uğraması, 987
 Çelişme, 977
 Çevresel etki değerlendirmesi, 1093
 Çiftçi mallarını koruma meclisleri, 237
 Çifte etkili (*double effet, doppelwirkung*), 794
 Çifte görevli (*dédoublement fonctionnel*), 525
 Çok ağır (*grossier*) ve apaçık (*flagrant*) hatalar, 1036
 Çok ağır (*grossier*) ve apaçık (*flagrant*) takdir hataları, 1084
 Çok ağır sakatlık (*irrégularité extrêmement grave*), 936
 Çok ağır ve apaçık hukuka aykırılıklar (*illégalités particulièrement graves et flagrantes*), 1142
 Çok ağır ve mazur görülemez sakatlıklar (*vices très graves et inexcusables*), 1130
 Çok aşamalı idarî işlemler (*mehrstufiger verwaltungsakt*), 767

---D---

D'Hondt formüllü nispi temsil sistemi, 549
 Dağ köyü (*zone de montagne*), 774
 Dağıtıcı adalet, 148

Daha az yetkiler (*dérogations en moins*), 97
 Daha fazla yetkiler (*dérogations en plus*), 97
 Daire-i belediye meclisi, 533
 Daire-i belediye, 533
 Daireler, 329
 Dalloz, 25
 Dame Cachet kararı, 1099, 1238, 1244
 Danışan makam (*autorité consultante*), 970
 Danışma görevi, 390
 Danışma ilkeleri, 971
 Danışma işlemleri, 807
 Danışma kararları (görüş, mütalaa, avis), 390
 Danışma kararlarının hukukî niteliği, 390
 Danışma organı (istişare organı, *organisme consultatif*), 970
 Danışma organları, 381, 382
 Danışma usûlü (istişarî usûl, *procédure consultative*), 970
 Danışma usûlü, 970
 Danışması (*consultation*), 807
Danıştay, 383-404
 Danıştay - çifte sıfatlı bir organ olması, 383
 Danıştay - daire başkanları, 388
 Danıştay - idarî vesayet denetimi, 399
 Danıştay - memurlar, 388
 Danıştay - üyeler, 388
 Danıştay Başkanı, 387
 Danıştay Başkanı, Başkanvekilleri, 387
 Danıştay Başsavcısı, 388
 Danıştay Bilgi Bankası, 5
 Danıştay Dergisi, 4, 13, 26
 Danıştay karar arama, 5
 Danıştay karar derlemeleri, 5
 Danıştay Kararlar Dergisi, 4
 Danıştay kararları, 4
 Danıştay kararlarına atıf usûlü, 6
 Danıştay kararlarının davacının adıyla zikredilmesi, 8
 Danıştay meslek mensupları, 386
 Danıştay personeli, 386
 Danıştay savcılar, 388
 Danıştay tetkik hâkimleri, 388
 Danıştay yardımcı personeli, 388
 Danıştayın Anayasa Mahkemesi karşısında bağımsızlığı, 109
 Danıştayın geriye kalan tek danışma görevi, 389
 Danıştayın görevleri, 381, 389
 Danıştayın idarî görevleri dolayısıyla verdiği idarî kararların hukukî niteliği sorunu, 398
 Danıştayın idarî görevleri, 389
 Danıştayın idarî görevlerini yürüten organları, 385

- Danıştayın idarî kararlarının yargısal denetimi sorunu, 400
- Danıştayın ismi, 384
- Dar anlamda idare hukuku (*droit administratif au sens strict*), 56
- Dar yorum (*interprétation stricte*), 274, 586, 847, 1182
- Dar yoruma tâbi tutulur (*exceptio strictissima interpretationis*), 1182
- Dava açma süresi (*délai de recours*) - yoklukta, 1139
- Dava açma süresinin başlaması, 1172
- Dava açması konusunda emir, 746
- Dava hakkı - mülki idare amirinin, 553
- Dava yoluyla (*par voie d'action*), 1267
- David, 61
- Davranış çizgisi (*ligne de conduite*), 827
- De facto* üye tamsayısı esası, 905
- De minimis non curat praetor küçük şeyler hakime götürülemez*, 835
- Décentralisation territoriale*, 176
- Décentralisation*, 176
- Décret* (=kararname), 797
- Décret*, 347
- Décret-loi*, 347
- Décrets* (=kararnameler), 797
- Def'i (itiraz, *exception*), 1267
- Def'i yoluyla (*par voie d'exception*), 1267
- Değerlendirme hatası (*erreur manifeste de l'appréciation*), 1035
- Değerlendirme marjı (*marge d'appréciation, beurteilungsspielraum*), 1013, 1063
- Değiştirerek onama yetkisi, 295
- Değiştirilerek kabul yetkisi, 295
- Değiştirilmesi (*modification*), 854, 990
- Değiştirme, 1215
- Délégation de signature*, 880, 881
- Délégation temporaire de compétences*, 879
- Delegatus non potest delegare*, 888
- Délibérations* (=mukarrerat), 796
- Delil başlangıcı (*commencement de preuve*), 1106
- Delvolvé (Pierre), 61, 900, 1086, 1109, 1124, 1129, 1131, 1139
- Demokrasi kamu kurumları için gerekli mi, 241
- Demokratik devlet ilkesi, 127
- denetim organlarının belirlenmesi, 482
- Denkleştirici adalet (tâvizî adalet, *iustitia commutativa*), 147
- Département - arrondissement - canton*, 435
- Département*, 506
- Dergiler, 25
- Derhal uygulama (*application immédiate*), 1179
- Derneğin edilemezler (*inopposables*), 822
- Derneği faaliyetten men emrinin onaylanması, 743
- Dersaadet Belediye Kanunu, 534
- Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi, 576
- Dersaadet, 533
- Devair, 330
- Devam eden durumlarda (*situations en cours*) derhal uygulama, 1179
- Devlet (*État*), 192, 322
- Devlet daireleri, 329, 330
- Devlet Denetleme Kurulu**, 369
- Devlet devairi, 330
- Devlet dışındaki kamu tüzel kişilerine tüzel kişilik verilmesinin nedeni, 197
- Devlet faaliyetlerinin konu itibarıyla sınıflandırılması, 53
- Devlet idaresi (*administration d'État*), 327
- Devlet idaresi, 321-457**
- Devlet idaresinin merkez teşkilâtı, 321-429**
- Devlet idaresinin mülkî teşkilâtı, 429, 430
- Devlet idaresinin yerel makamları (*autorités locales de l'administration de l'État*), 329
- Devlet ile diğer kamu tüzel kişileri arasındaki yetki dağılımı, 200
- Devlet ile diğer kamu tüzel kişilerinin karşılıklı durumları, 198
- Devlet ile mahallî idareler arasında karşılaştırma, 472
- Devlet Kamu Görevi Yüksek Kurulu, (*Conseil supérieur de la fonction publique de l'État*), 994
- Devlet tarafından kurulma-kamu tüzel kişiliği, 205
- Devlet teşkilat veri tabanı, 24
- Devlet Teşkilâtı Rehberi, 24
- Devlet tüzel kişiliği (*personnalité morale de l'État*), 170
- Devlet tüzel kişiliğini temsil yetkisi, 373
- Devlet tüzel kişiliğinin teklifi (*unité de la personnalité juridique l'état*) ilkesi, 195
- Devlet tüzel kişiliğinin temsili sorunu, 196
- Devlet, 170
- Devlete tüzel kişilik tanınmasının diğer sebepleri, 194
- Devlete tüzel kişilik tanınmasının sonuçları, 194
- Devlete tüzel kişilik tanınmasının tarihsel sebebi, 193
- Devletin başkent teşkilâtı, 327, 331-421**
- Devletin güvenliği ve yüksek menfaatleriyle, 1029

- Devletin hukukî fonksiyonları (*fonctions juridiques de l'état*), 40
- Devletin kişilik kazandırılmamış servisleri (*services non per-sonnalisés de l'État*), 330
- Devletin merkez idaresi (*administration centrale de l'État*), 327, 329
- Devletin mülkî idaresi (*administration territoriale de l'État*), 327, 328, 329, 430
- Devletin teklifi (*unité de l'état*), 195
- Devletin tüzel kişiliği ilkesi, 192
- Devletin tüzel kişilik kazandırılmamış hizmet birimleri, 329
- Devlet-yer ve konu bakımından genel yetkili, 200
- Devredilmiş adalet (*justice déléguée*), 61
- Devredilmiş adalet sistemi (*système de la justice déléguée*), 60
- Devredilmiş yetki devredilemez, 888
- Dışsal hukukî etki, 767
- Diğer idarî müeyyideler, 1200
- Diğer kamu tüzel kişileri, 197
- Diğer tarafı da dinle ilkesi, 978
- Dilek (*souhait*), 840
- Dilsel tutarlılığı, 175
- Din eğitimi meselesi, 130
- Din hizmetleri, 132
- Din hürriyeti, 128
- Din kültürü ve ahlâk öğretimi, 130
- Din mensuplarına eşit davranması, 130
- Din ve devlet işlerinin ayrılığı, 129
- Din, vicdan, düşünce ve kanaatler, 1354
- Dişer, 23
- Dininin sorulması, 129
- Dinlenilme hakkı (*recht auf anhörung*), 985
- Dinlenilme hakkı, 981
- Dinler karşısında tarafsız, 130
- Diploma, 1185
- Direktif ile yönetmelik arasındaki farklar, 827
- Direktifler (talimat, yönerge, *directives*), 826
- Direktiflerin ileri sürülebilirliği (*opposabilité des directives*), 828
- Discontinuité du droit constitutionnel*, 112
- Disiplin cezaları, 731, 978
- Disiplin cezası verme işlemlerinde usûlde paralellik ilkesi, 996
- Disiplin hüccesine koyma (*mise au cellule disciplinaire*), 833
- Disiplin suçu (*faute disciplinaire*), 1032
- Diyanet İşleri Başkanlığı, 132
- Doğal üyeler, 508, 609
- Doğrudan demokrasi (*démocratie directe*), 608
- Doğrudan dışsal hukukî etki (*unmittelbarer ausenwirkung*), 765
- Doğrudan etkili (*effets directs*), 828
- Doktora tezinin savunulması, 813
- Doktrin, 84
- Dokunan bir tedbir (*mesure faisant grief*), 833
- Dokunulmaz (*intangible*), 1241
- Dolaysız dışsal hukukî etki, 767
- Dostane anlaşma (*accord amiable*), 1002
- Dosyadaki yazılı belgeler (*pièces écrites du dossier*), 1104
- Dosyanın özel olarak incelenmesi kuralı (*régle de l'examen particulier du dossier*), 988
- Dosyayı iletme (*communication du dossier*) yükümlülüğü, 984
- Dosyayı inceleme (*akteneinsicht*) hakkı, 986, 988
- Dosyayı inceleme hakkı (*droit à consultation du dossier*), 986
- Dönüştürme (tahvil, *conversion*) kuramı, 1159, 1377, 1378
- Dönüştürme teorisi üzerine bir not, 1158
- Drago (Roland), 917
- Drahoma, 79
- Dreyfus, 42
- Droit administratif*, 25
- Ducatel, 852
- Ducrocq, 62
- Duguit (Léon), 18, 40, 62, 90, 722
- Duran (Lûtfi), 22, 80, 1225, 1386
- Duyuru, 1409
- Duyurulmamış bir işlemle bağlıdır, 1173
- Duyurulmamış işlemlere karşı hiyerarşik başvuru, 1173
- Duyurulmamış işlemlere karşı iptal davası açılabilir, 1173
- Düpedüz yokluk, 1124
- Düstur, 2
- Düzeltilme kararı (*décision de réformation*), 304
- Düzeltilme kararları (*décisions de régularisation*), 1185
- Düzeltilme yetkisi (*pouvoir de réformation*), 255, 295
- Düzeltilme, 295
- Düzeni (*bon ordre*), 1012
- Düzenleme (*regelung*), 765, 766
- Düzenleme mecburiyeti, 1299
- Düzenleme unsuru, 766
- Düzenleme yetkisi, 1273-1304**
- Düzenleme yetkisi (*pouvoir réglementaire*), 1272, 1273

- Düzenleme yetkisi anayasadan kaynaklanabilir, 1274
- Düzenleme yetkisi Cumhurbaşkanlığı kararnamesinden kaynaklanabilir, 1276
- Düzenleme yetkisi eşyanın tabiatından kaynaklanabilir, 1280
- Düzenleme yetkisi kanundan kaynaklanabilir, 1275
- Düzenleme yetkisi kanunla eş değerdeki işlemlerden de kaynaklanabilir, 1276
- Düzenleme yetkisi - Danıştay kararları, 1283
- Düzenleme yetkisi - görüşümüz, 1288
- Düzenleme yetkisi - kanun hükmünde kararnameler, 1276
- Düzenleme yetkisi - kanundan kaynaklanmayan, 1278
- Düzenleme yetkisi - milletlerarası andlaşmalar, 1276
- Düzenleme yetkisi - olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, 1276
- Düzenleme yetkisinin *intra legem* niteliği, 164, 1292
- Düzenleme yetkisinin kaynağı - Anayasa Mahkemesi, 1284
- Düzenleme yetkisinin kaynağı - Türk yargı içtihatları, 1283
- Düzenleme yetkisinin *secundum legem* özelliği, 1292
- Düzenleme yetkisinin tedahülü, 1439
- Düzenleyici (*reglementaire*), 773, 825
- Düzenleyici idarî işlemler (*actes administratifs reglementaires*), 769, 1271
- Düzenleyici idarî işlemler arasında hiyerarşi sorunu, 1427
- Düzenleyici idarî işlemler, 1271-1468**
- Düzenleyici idarî işlemleri arasındaki hiyerarşik sıra, 1429
- Düzenleyici işlem yapma süresi, 1301
- Düzenleyici işlem yapma yetkisi, 1274
- Düzenleyici işlem yapma zorunluluğu, 1299
- Düzenleyici işlemin tanımı, 1271
- Düzenleyici işlemler (*actes reglementaires*), 1218
- Düzenleyici işlemler, bireysel işlemlerinden üstündür, 1442
- Düzenleyici işlemleri ilga etme zorunluluğu, 1301
- Düzenleyici işlemlerin bireysel işlemler üzerindeki üstünlüğü ilkesi, 1445
- Düzenleyici işlemlerin geri alınması, 1233
- Düzenleyici işlemlerin ilgasi, 1218
- Düzenleyici işlemlerin kanuna dayanması özelliği, 1294
- Düzenleyici işlemlerin kanuna uygun olması özelliği, 1292
- Düzenleyici işlemlerin yürürlüğe girmesi, 1165
- Düzenleyici kararname, 347
- Düzenleyici kararnameler (*décrets reglementaires*), 1454
- Düzenleyici nitelikteki sirkülerler (*circulaires à caractère reglementaire*), 1457
- Düzenleyici olmayan işlemler (*actes non reglementaires*), 772, 1220
- Düzenleyici sirkülerler (*circulaires reglementaires*), 823, 824
- Düzenli idare ilkesi, 142
- Düzenlilik denetimi, 411
- Düzgün (*reguliere*), 986
- Düzgünlük (*regularité*) ilkesi, 971
- Düzmece atamalar (*nominations pour ordre*), 1136
- E---**
- Ecclesia*, 608
- École nationale d'Administration*, 175
- EDCE*, 25, 26
- Egemenlik (*souveraineté*), 322, 472
- EGO, bir kamu tüzel kişisi midir, 211
- Ehliyetin geri alınması, 1200
- Ehliyetname (*certificat de capacité*), 1281
- Eisenmann, 19
- Ekonomik müdahalecilik alanında, 1035
- El yazısıyla atılmalıdır (*signature manuscrite*), 942
- Elektrik hatları, 1089
- Elektronik ortamda yayınlanan Danıştay kararlarına atf usûlü, 8
- Elkoyma, 1199
- Emir (*injonction*), 1300
- Emir (*ordre*), *gebote*, 790
- Emir ve talimat verme (*pouvoir d'instruction*), 294
- Emir ve talimat verme yetkisi (*pouvoir d'instruction et de commandement*), 253, 279
- Emre aykırı davranış kabahati (Kabahatler Kanunu, m.32), 1197
- Emre aykırı davranış, 1448
- Emredici güç (*puissance commandante*), 95
- Emredici işlemler (*actes impératifs, befehlende verwaltungsakte*), 790
- Emredici süreler (*délais impératifs*), 914
- Emretme iradesi (*volonté de commandement*), 85

- En az bir kamu gücü ayrıcalığından yararlanmak, 233
- En az bir kamu gücü yükümlülüğüne tâbi olmak, 234
- En yüksek hiyerarşik amir, 249
- En yüksek hiyerarşik amir, Cumhurbaşkanıdır, 249
- Encümen-i vilayet, 524
- Enformel idarî işlemler (*actes administratifs informels*), 836
- Enformel idarî işlemler, 836
- Erkut (Celal), 1143
- Eroğlu, 22
- Erteleme kararı, 303
- Erteleme yetkisi, 286
- Esaslar, 355, 1409
- Esaslar, 355
- Eski Belediye Kanunu tarafından öngörülen idarî görevler, 396
- Eski dönemden kalan düzenleyici işlemler, 1418
- Eski İl Özel İdaresi Kanununun 127'nci maddesine göre, 1138
- Eski sınav yönetmeliğinin öngördüğü geçme notu kazanılmış hak oluşturur, 1259
- Eski TCK 526'nci, 118
- Eski üyelerin tâbi olduğu yasaklar, 550
- Eski yönetmeliğin uygulanmasında kazanılmış hak, 1263
- Eş etkili (*succédané*), 1241
- Eşit olmayanların eşitsizliği, 148
- Eşitlerin eşitliği, 148
- Eşitlik ilkesi özel kişilere de hitap eder mi, 146
- Eşitlik ilkesi, 144-151**
- Eşitlik ilkesinin hukukî niteliği, 145
- Eşitlik ilkesinin muhatapları, 145
- Eşitlik ilkesinin yatay etkisinin, 146
- Eşyanın tabiatı (*nature des choses*), 1280, 1290
- Eşyanın tabiatından kaynaklanan düzenleme yetkisi, 1280
- Etiket, 229
- Etkililik (*effectivité*) ilkesi, 971
- Etkisizleştirme teorisi (*théorie de neutralisation*), 1040
- Etudes et documents*, 25
- Ev yanıyorsa, ona itfaiye göndermek için hâkimden izin istenmez, 1194
- Evleviyetle (*a fortiori*), 1362
- Exceptio est strictissima interpretationis*, 274
- Exceptiones sunt strictissimae interpretationis* ilkesi, 309
- Excès de pouvoir* (yetki aşımı), 927
- Exécution d'office*, 778
- Expressio unius est exclusio alterius* ilkesi, 309
- Expressio unius*, 481
- Eyalet (*province*), 506
- Ezoterizm (*ésotérisme*), 70
- F---
- Faaliyet raporu - belediye, 571
- Falloux Kanunu, 823
- Fazladan imza, 903
- Federalizm, 180
- Fesih - belediye meclisi, 558
- Feststellender verwaltungsakt*, 791
- Feutry* kararı, 87, 89
- Fevkalade ağır ve apaçık hukuka aykırılıklar (*illégalités particulièrement graves et flagrantes*), 036, 1130
- Feyel* kararında, 842
- Fiilî hükûmet (*gouvernement de fait*), 853
- Fiilî memur (*fonctionnaire de fait*), 847, 851, 852, 926, 1127
- Fiilî memur teorisi** (*théorie des fonctionnaires de fait*), **851-854**
- Fiilî sebepler (*motifs de fait*), 1008, 1041
- Fiilî yol (*voie de fait*), 1135, 1194
- Fiilî yol oluşturan işlemler, 1135
- Fikr-i muğlak (belirsiz düşünce, *idée vague*), 1132
- Fonksiyon gaspı (*usurpation de pouvoir*), 909
- Fonksiyon gaspı (*usurpation des fonctions*), 918, 1133
- Fonksiyon gaspının müeyyidesi, 921
- Fonksiyon gaspıyla sakat işlemler, 1133
- Fonksiyonel anlamda idare, 33, 39-52**
- Fontain of justice*, 60
- Fontes iuris constituendi*, 73
- Fontes iuris originis*, 73
- Fontes iuris*, 72
- Foucart, 62
- Foulard islamique* (İslamî başörtü kararı), 830
- Fransa'da ana okulları ve ilkokullar (*écoles maternelles et primaires*) - belediyelerin, 547
- Fransa'da bakan yönetmelikleri, 1456
- Fransa'da bakanlık kararı (*arrêté ministériel*), 1456
- Fransa'da bakanlık yönetmeliği (*règlement ministériel*), 1456
- Fransa'da Başbakanın kolluk yönetmelikleri, 1455
- Fransa'da Cumhurbaşkanı'nın olağanüstü hâl kararnameleleri, 1451
- Fransa'da diğer makamların düzenleyici işlemleri, 1458
- Fransa'da hükûmet tasarrufları, 749

- Fransa'da idarenin düzenleyici işlemleri, 1450
Fransa'da ikame yetkisi, 298
Fransa'da il özel idarelerinin (*départements*) yürütme organı, 481
Fransa'da kanunları uygulama yönetmelikleri, 1453
Fransa'da mahallî idarelerin düzenleyici işlemleri, 1457
Fransa'da ordonanslar (*ordonnances*), 1451
Fransa'da özerk yönetmelikler, 1452
Fransa'da vesayetin anayasal dayanağı, 266
Fransa'da yetki kanunu (*loi d'habilitation*), 1451
Fransız Danıştay kararları davacının adıyla zikredilir, 8
Fransız Danıştay, 16
Fransız hukukunda çelişme usûlünün uygulandığı haller, 983
Fransız idare hukukunun doktrinin gelişimi, 62
Fransız sistemi, 58
Fraus omnia corrumpit, 1251
Futbol Federasyonu, 213
- G---**
- Galat-ı meşhur, 507
Gallica, 19
Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde yetkili merciin emrinin daha sonra hâkim tarafından onaylaması kararları, 743
Geciktirici ve zorlaştırıcı veto yetkisi, 552, 590
Geciktirici veya zorlaştırıcı veto yetkisi, 286
Geçerli oyların salt çoğunluğu, 906
Geçersiz (batıl, *nul*), 1120
Geçersiz ve hiç doğmamış bir işlem (*un acte nul et non avénu*), 1133
Geçersiz ve hiç doğmamış bir işlem sayılması (*regardé comme un acte nul et non avénu*), 1133
Geçersiz, 1121
Geçersizleştirme, 1121
Geçersizlik (butlan, *nullité*), 1120
Geçersizlik (*invalidité*), 1171
Geçici belediye başkanı, 567
Geçici işlemler (*actes précaires*), 1221, 1248
Geçici köy korucusu, 617
Geçici olarak görevlendirme (*détachement*), 996
Geçici yetki devri kararnamesi örneği Fransa, 879
Geçmişe etki yasağı, 142
Geçmişe etkili (*effet rétroactif*), 70, 913, 1053
Geçmişe etkili (*ex tunc, pro praeterito*), 1231
Geçmişe etkili uygulama (*application rétroactive*), 1179
Geçmişe etkililik, 1053, 1178
Gedikli (Fethi), 383
Geleceğe yönelik olarak (*ex nunc, pro futuro*), 1231
Gelir kaynakları, 485
Gelir vergisi genel tebliği, 821
Genel çıkar (*intérêt général*), 97
Genel emir, 438, 1409
Genel eserler, 18
Genel görevli, 512
Genel görüşme - belediye meclisi, 556
Genel hukuk (*droit commun*), 121, 231
Genel hukuk (ortak hukuk, *common law*), 57
Genel hükümler (*droit commun*) tabiri, 95
Genel hükümleri aşan ayrıcalıklar (*prérogatives exorbitantes du droit commun*), 95
Genel hükümleri aşan ayrıcalıklar veya yükümlülükler (*prérogatives et sujétions exorbitantes du droit commun*), 95
Genel hükümleri aşan şartlar (*conditions exorbitantes du droit commun*), 95
Genel idare hukuku - özel idare hukuku, 122
Genel idare hukuku (*droit administratif général, allgemeines verwaltungsrecht*), 123
Genel idare, 195
Genel İdarî Usûl Kanunu Tasarısı, 966
Genel kadro ve usûlü hakkında
Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, 349
Genel maksat - özel maksat ayrımı, 1099
Genel maksat (*but général*), 1099
Genel müdür, 366
Genel nitelikte (*caractère général*), 1272
Genel sağlık (*salubrité publique*), 1012, 1100
Genel sekreter - büyükşehir belediyesi, 595
Genel sekreter - il özel idaresi, 529
Genel siyaset, 49
Genel siyaseti yürütmek, 371
Genel süre (*délai de droit commun*), 800
Genel tenbih, 355, 1409
Genel uygunluk bildirimleri, 412
Genel ve somut işlemler, 775
Genel yetki (*compétence générale, compétence de droit commun*), 586, 847
Genel yetki - sınırlı yetki, 241
Genelge, 355, 1409, 1416
Genelkurmay Başkanı kimin hiyerarşine tabidir, 426
Genelkurmay Başkanı, 425, 426
Genelkurmay Başkanı - hiyerarşi, 259
Genelkurmay Başkanlığı - Millî Savunma Bakanlığı, 426
Genelkurmay Başkanlığının durumu, 426

- Genellik kriteri (*critère de généralité*), 770
 Geniş anlamda idare hukuku (*droit administratif au sens large*), 56
 Geometrik eşitlik, 148
 Gérando, 62
 Gerçek dışı beyan, 1258
 Gerçek kişiler (hakikî şahıslar, *personnes physiques*), 190
 Gerçek sahibi (*auteur réel*), 887
 Gerekeçe - karşılaştırmalı hukuk, 956
 Gerekeçe (*motivation, exposé des motifs*), 952
 Gerekeçe kuralının müeyyidesi, 955
 Gerekeçe zorunluluğu (*begründungspflicht*), 957
Gerekeçe, 951-959
 Gerekeçe-sebep ayrımı, 952
 Geri alma - iptal, 1231
 Geri alma (*retrait*), 894, 1224
 Geri alma hâlinde geçmişe etki, 1182
 Geri alma süresi, 1241
 Geri alma süresinin başlangıcı, 1241
 Geri alma süresinin uzaması, 1243
 Geri alma yetkisi, 1231
Geri alma, 1224-1245
 Geri almanın ilgası, 1232
 Geri almanın sonucu, 1231
 Geri almanın şekli ve usûlü, 1231
 Geri almanın tanımı, 1230
 Geri almayla eşdeğerde bir işlem (*équivalent d'un retrait*), 1212
 Geriye yürümezliği ilkesi (*principe de la non-rétroactivité*), 1053
 Geriye yürümezliği ilkesinin istisnaları, 1181
 Geriye yürümezlik (*non-rétroactivité*), 1184, 1234
 Geriye yürümezlik ilkesi (*principe de la non-rétroactivité*), 913
 Giridî Hüseyin Nesimî, 65
 Giritli, Bilgen ve Akgüner, 1224, 1225
 Gizli yönetmelik olur mu, 1403
 Gombert, 752
 Gönüllü icra, 1188
 Gönüllü işbirliği (*collaboration bénévole*), 854
 Gönüllü korucular, 617
 Görev bölüşümü, 253
 Görevden düşme, 857
 Görevden uzaklaştırma, 528
 Görevini yapmayan muhtarın görevden uzaklaştırılması, 614
 Görünüş (*apparence*) teorisi, 851
 Görünüş, 851
Görünüşte memur, 851
 Görüş (*avis*), 744
 Görüş (mütalaa, *avis*), 973
 Görüş bildirme görevleri-Sayıştay, 413
 Görüş, 390
 Görüşme toplantısı, 981
 Görüşün bağlayıcılığı, 973, 974
 Görüşün zamanlaşımına (*péremption*) uğraması, 972
 Görüşünü (*avis*), 807
 Gösterici nitelikteki sürelere uyulmaması, 1005
 Gösterici nitelikteki süreler, 1005
 Gösterici süreler (*délais indicatifs*), 914
 Gözübüyük ve Tan, 762, 1143
 Gözübüyük, 23, 66
 Gözübüyük-Dinçer, 6
 Grev ve lokavt hakkı, 1315
 Güçleştirilmiş mutlak çoğunluk (*majorité absolue renforcée*), 905
 Gülgeç (Yahya Berkol), 1369
 Günday (Metin), 66, 956, 1014, 1145, 1431
 Güneş (Turan), 1282, 1393, 1431
 Güvenlik (*sécurité*), 1100
 Güvenlik (*surêté et sécurité*), 1012
 Güvenlik soruşturması raporları, 1025
---H---
 Haber vermeler (*informations*), 838
 Haberleşmeyi engelleme ve gizliliğine dokunma kararı, 742
 Hacı Ahmed Reşid, 66
 Hak (*droits*), 1246
 Hak yaratıcı (*créateur de droits*), 791, 1245
 Hak yaratıcı bireysel işlemlerin ilgası, 1223
Hak Yaratıcı İşlemler, 1245-1264
 Hak yaratıcı işlem (*acte créateur de droits*) kavramı, 1246
 Hak yaratıcı işlemler (*actes créateurs de droits*), 793, 1217, 1221, 1223, 1253
 Hak yaratıcı olan hukuka aykırı bireysel idarî işlemlerin geri alınması, 1238
 Hak yaratıcı olan hukuka uygun bireysel idarî işlemlerin geri alınması, 1236
 Hak yaratıcı olan ve olmayan işlemler, 1245
 Hak yaratıcı olmayan bireysel işlemlerin ilgası, 1220
 Hak yaratıcı olmayan hukuka aykırı bireysel idarî işlemlerin geri alınması, 1237
 Hak yaratıcı olmayan hukuka uygun bireysel idarî işlemlerin geri alınması, 1235
 Hak yaratıcı olmayan işlemler (*actes non créateurs de droits*), 1220, 1247
 Hakem kararları, 831
 Hâkim isimlerinin sansürlenmesi, 12
 Hâkim kararı, 742

- Hakimiyet tasarrufları, 85
 Hakimiyet tasarrufu (*acte d'autorité*), 90
 Hakimlerin disiplin işlemleri, 734
 Hakimlerin notlandırılmasına ilişkin işlemler, 734
 Hâkimlerin yargısal faaliyetleri üzerinde hiyerarşi yetkisi kullanılamaz, 258
 Hakkın doğduğu tarih, 1253
 Hakkın kötüye kullanılması (*abus de droit*), 1095
 Halk, 466
 Hangi işlemler idare tarafından geri alınabilir, 1232, 1238
 Hanuççuluk kararı, 160
 Hapis (*mise aux arrêts*), 832
 Hapis, 1196
 Harari, 465
 Harcamalara katılma payları, 570
 Hareketli şekil, 940
Hasan ve Eylem Zengin v. Türkiye kararı, 131
 Hauriou (Maurice), 18, 62, 85, 1109, 1203
 Hayalî işlemler, 1125
Hazırlık işlemleri (*mesures préparatoires*), 806-816
Hazine teorisi (*fiskustheorie*), 136
 Hem idarî, hem adlî yargı görevlidir, 1140
 Her bir durumun özel olarak incelenmesi ilkesi (*règle de l'examen particulier des circonstances*), 988
 Her zaman geri alınabilirler, 1140
 Herhangi bir resmî sıfatı olmayan bir kişi (*une personne sans titre, ni qualité*), 924
 Hızlandırıcı süreler, 914, 915
 Hiç yokmuş, 1132
 Hiçbir mahallî idare, diğerinin üzerinde vesayet yetkisi kullanamaz (*aucune collectivité territoriale ne peut exercer une tutelle sur une autre*), 310, 316
Hiérarchie, 247
 Hikmet-i hükûmet (*raison d'État*), 756
 Hile her şeyi çürütür, 1251
 Hile, 1258
 Hile-i şer'iyeye teorisi, 815
 Hileyle yapılmış işlemler, 1221
 Hiyerarşi ile idarî vesayet arasındaki farklar, 266
 Hiyerarşi ilişkisine yakın bir vesayet denetimi, 260
Hiyerarşi ilkesi, 247-261
 Hiyerarşi yetkisi vazgeçilemeyen bir yetkidir, 257
 Hiyerarşi yetkisine tâbi olmayanlar, 257
 Hiyerarşi yetkisinin özellikleri, 256
 Hiyerarşi-askerlerin durumu, 258
 Hiyerarşik amir, 248
 Hiyerarşik amir-bakanlıkların, 250
 Hiyerarşik gücün kapsamı, 252
 Hiyerarşik güç (*pouvoir hiérarchique*), 252
 Hiyerarşik güçleri bakımından farklılık, 771
 Hiyerarşik yetkiler, 252, 253
 Hiyerarşiyle ilgili bazı Danıştay kararları, 260
 Hizmet (*service*), 181
 Hizmet adem-i merkeziyeti (*décentralisation par service*), 183
 Hizmet emirleri (*instructions de service*), 818
 Hizmet içi emirler (*innerdienstliche weisungen*), 767
 Hizmet içi kolluk tedbirleri (*mesures de police interne du service*), 832
 Hizmet içi tedbirler (*mesures internes au services*), 829
 Hizmet şefi (*chef de service*) sıfatıyla düzenleme yetkisi, 1456, 1457
 Hizmet şefleri (*chefs de service*), 1281
 Hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları, 200
 Hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarının düzenleyici işlemleri arasındaki çatışma, 1441
 Hizmet yönünden yerinden yönetim, 183
 Hizmetin iç düzenlemesini (*organisation interne du service*), 253
 Hizmetin iyi bir şekilde işlemlerini (*bon fonctionnement du service*), 1281
 Hizmetin örgütlenmesine ilişkin tedbirler (*mesures d'organisation du service*), 829
 Hizmetinin başındaki yönetici (*chef de service*), 1281
 Hizmetlerde aksama durumu iöi, 529
 Hizmetlerde aksama durumu, 568
 Hizmetlerde aksama durumunda valinin yetkileri, 439
 Hizmetlerde aksama durumunda, 296
 Hukuk boşluğu (*vide juridique*), 1183, 1184
 Hukuk devleti (*rechtsstaat*), 137
Hukuk devleti ilkesi, 134-144
 Hukuk devletinin genel gerekleri, 138
 Hukuk devletinin gerekleri, 137
 Hukuk devletinin özel gerekleri, 139
 Hukuk güvenliği (*sécurité juridique*), 1216, 1232, 1246
 Hukuk kuralının ihlâli (*violation de la règle de droit*), 1046
 Hukuk usulü muhakemeleri, 119

- Hukuka aykırı (*illégal*), 924, 1119
 Hukuka aykırı bireysel idarî işlemlerin geri alınması, 1237
 Hukuka aykırı düzenleyici işlemlerin ilgası, 1220
 Hukuka aykırı hak yaratıcı bireysel işlemlerin ilgası, 1223
 Hukuka aykırı hak yaratıcı olmayan bireysel işlemlerin ilgası, 1222
 Hukuka aykırı idarî işlemlerin ancak dava açma süresi içinde geri alınabileceği, 1226
 Hukuka aykırı idarî işlemlerin her zaman geri alınabileceği, 1228
 Hukuka aykırı işlemler (*actes illégaux*), 1135
 Hukuka aykırı re'sen icranın müeyyidesi, 1194
 Hukuka aykırılık (*illégalité*), 1109
 Hukuka uygun bireysel idarî işlemlerin geri alınması, 1235
 Hukuka uygun düzenleyici işlemler, 1234
 Hukuka uygun düzenleyici işlemlerin ilgası, 1220
 Hukuka uygun hak yaratıcı olmayan bireysel işlemlerin ilgası, 1222
 Hukuka uygunluğunun incelenmesi (*appréciation de la légalité*), 1449
 Hukuka uygunluk ilkesi (*principe de légalité*), 1237
Hukuka uygunluk karinesi (*présomption de conformité au droit, présomption de légalité, privilège du préalable*), 781
 Hukuken korunan bir avantaj, 1246
 Hukukî dayanaklar, 947
 Hukukî delil, 1028
 Hukukî eşitlik durumu, 198
 Hukukî etkiden bütünüyle mahrum (*dépourvu de tout effet juridique*), 792
 Hukukî güvenlik (*securité juridique*) ilkesi, 142, 1178
 Hukukî işlem (*acte juridique*), 1008
 Hukukî kişilik (*legal personality*), 192
 Hukukî sebepler (*motifs de droit*), 1008
 Hukukî tavsif (*qualification juridique*), 1018
 Hukukî uyumsuzluk çözme, 739
 Hukukî uyumsuzlukları çözme, 45
 Hukukîlik (*légalité*), 138, 256, 1069
 Hukukîlik denetimi (*contrôle de légalité*), 299
 Hukukîlik ilkesinin sınırları (*les limites du principe de la légalité*), 1069
 Hukukîlik ilkesinin yumuşatılması (*les assouplissements du principe de légalité*), 1069
 Hukukîlik ve yerindelik denetimi açısından vesayet yetkisi, 299
 Hukuk-u idare, 65
 Hukukun genel ilkesi (*principe général du droit*), 977, 983, 1175
 Hukukun hükümlerliği (*rule of law*), 137
 Hukukun yaratıcı kaynakları, 73
 Hükûmî şahıslar, 190
 Hükûmet etmek (*gouverner*), 112
 Hükûmet etmek, 113
 Hükûmet fonksiyonu (*fonction gouvernementale*), 48-49
Hükûmet tasarrufları (*actes de gouvernement*), 140, 749, 756
 Hükûmet tasarruflarının hukukî rejimi, 756
 Hükûmet, 371
 Hükûmet komiserleri (*commissaires du gouvernement*), 61
 Hükümsüzlüğün saptanması davası (*recours en constatation de nullité*), 1145
 Hükümsüzlük (kadük olma, *caducité*), 1210, 1212
 Hürriyetten mahrum edici (*privatives de liberté*), 1197
---I-İ---
Instrumentum, 843, 938, 952, 962, 1124
Intra Latince iç, içinde, 164
Intra legem (kanun içi), 164
 İsdar (*promulgation*), 751
 İbadet hürriyeti, 129
 İbrahim Hakkı Paşa, 65, 66
 İcap ve teklifler (*offres et propositions*), 810
 İcra (*exécution*), 1187, 1188
 İcraî işlemler, 804
 İcraî karar (*décision exécutoire*), 98, 776
 İcraî karar alma yetkisi-düzenleme yetkisi, 1288
 İcraî karardan sonraki işlemler (*actes postérieurs à la décision exécutoire*), 816
 İcraî olmayan işlemler (*actes non exécutoires*), 777, 778, 805
 İcraî olup olmamalarına göre tasnif, 804
 İcra-icraîlik ayrımı, 1187
 İcraîlik özelliği (*caractère exécutoire*), 776, 776
İcraîlik, 776-778
 İcraîlik-re'sen icra, 778
 İç alanda hükûmet tasarrufları, 751
İç düzen işlemleri (*mesures d'ordres intérieur*), 818-836
 İçerik (*contenu*), 790
 İçerik (*negotium*), 938
 İçeriklerine göre tasnif (idarî işlemler), 790

- İçişleri Bakanlığının belediyeler üzerinde genel bir denetim yetkisi var mıdır, 571
- İçkin yetkiler (*pouvoirs inhérents*), 158
- İçtihadî (*jurisprudentielle*) bir hukuk, 69
- İçtihat değişiklikleri (*revirements de jurisprudence*), 70
- İçtihat, 3
- İdare (*administration*), 32
- İdare edilenlere karşı ileri sürülebilir (*opposables aux administrés*), 828
- İdare etmek (*administrer*), 112, 113
- İdare etmek, 113
- İdare felç (*paralysie de l'administration*), 1003
- İdare fonksiyonu, 33
- İdare her riski ve tehlikeyi alarak davranır (*l'administration agit à ses risques et périls*), 1195
- İdare hukuku - anayasa hukuku, 106
- İdare hukuku - ceza hukuku, 117
- İdare hukuku - malî hukuk, 116
- İdare hukuku - muhakeme hukukları, 119
- İdare hukuku - özel hukuk dalları, 120
- İdare hukuku - uluslararası hukuk, 118
- İdare hukuku - vatandaşlık hukuku, 116
- İdare hukuku - yabancılar hukuku, 117
- İdare hukuku (*administrative law*), 57
- İdare hukuku (*droit administratif*), 32, 56
- İdare hukuku (tanımı), sistemleri, gelişimi, özellikleri, kaynakları,
- İdare hukuku ile anayasa hukuku arasındaki, 112
- İdare hukuku ile diğer hukuk dalları arasındaki ilişkiler, 106
- İdare hukuku sistemleri, 56**
- İdare Hukuku Ve İlimleri Dergisi, 26
- İdare hukuku, 55-56**
- İdare hukuku, kamu hizmetleri, 91
- İdare hukukuna hâkim olan ilkeler, 125-164**
- İdare hukukunda yetkilerin ortak özellikleri, 846
- İdare hukukunun anayasal temellere (*bases constitutionnelles du droit administratif*), 107
- İdare hukukunun bağımsızlığı, 109
- İdare hukukunun bilgi kaynakları, 1-28**
- İdare hukukunun bölümleri, 122
- İdare hukukunun doğumu ve gelişimi, 58-68**
- İdare hukukunun genel esasları, 122
- İdare hukukunun kalıcılığı, 111
- İdare hukukunun kaynakları, 72-85**
- İdare hukukunun tanımı, 55
- İdare hukukunun uygulama alanı (*domaine d'application du droit administratif*), 84, 103
- İdare kararlarını her riski ve tehlikeyi kendi üstüne alarak icra eder (*l'administration exécute ses décisions à ses risques et périls*), 1195
- İdare kavramı (bölüm), 31-54**
- İdare mahkemeleri (*administrative tribunaux*) (*ABD, BK*), 57
- İdare mahkemesine başvurma (*déféré préfectoral*), 289, 290
- İdare organı olarak danıştay, 385
- İdare organı, 33
- İdare organının yargı organından ayrılması, 34
- İdareci-hâkim sistemi (*système de l'administrateur-juge*), 59
- İdarecinin keyfiliği, hâkimin keyfiliğiyle ikame, 1072
- İdare-i hususîye terimi, 505
- İdare-i hususîye-i vilayat, 503
- İdarenin Anayasa Mahkemesi karşısında bağımsızlığı, 110
- İdarenin arızî işbirlikçileri (*collaborateurs occasionnels de l'administration*), 854
- İdarenin bütünlüğü ilkesi, 245-318**
- İdarenin bütünlüğü ilkesi-demokrasi, 246
- İdarenin bütünlüğü ilkesi-etkili yönetim, 246
- İdarenin bütünlüğü ilkesine niçin ihtiyaç var, 245
- İdarenin cebri icra yetkisi, 1192
- İdarenin cebri tahsil yetkisi, 1194
- İdarenin denetlenmesi (*contrôle de l'administration*), 124
- İdarenin dışına taşan hukukî etki doğurmama (*auf unmittelbare rechtswirkung nach außen gerichtet*), 829
- İdarenin dışında doğrudan hukukî etkiye (*auf unmittelbare rechtswirkung nach außen gerichtet*), 767
- İdarenin düzenleme alanı, 1303
- İdarenin düzenleme yetkisi, 1273-1306**
- İdarenin düzenleme yetkisinin *intra legem* niteliği, 1292
- İdarenin düzenleme yetkisinin kaynağı, 1274-1291**
- İdarenin düzenleme yetkisinin mecburluğu sorunu, 1299
- İdarenin düzenleme yetkisinin *secundum legem* niteliği, 1294
- İdarenin düzenleyici işlemleri arasındaki hiyerarşi sorununu, 1428
- İdarenin düzenleyici işlemleri ile yerinden yönetim kuruluşlarının düzenleyici işlemleri arasında çatışma, 1438

- İdarenin faaliyet alanı, 52
- İdarenin gönüllü işbirlikçileri (*collaborateurs bénévoles de l'administration*), 854
- İdarenin gösterdiği sebebe değil, gerçekte gizlediği bir sebebe dayanması, 1037
- İdarenin hukuka bağlılığının şartları, 139
- İdarenin hukuku (*droit de l'administration*), 56
- İdarenin iç yaşamı (*vie intérieure*), 818
- İdarenin iç yazışmaları, 809
- İdarenin iradesi dışındaki sebepler, 1209
- İdarenin işlemleri (*actes de l'administration*), 760
- İdarenin kanunîliği ilkesi, 151
- İdarenin kanunîliği ilkesinin, 152
- İdarenin kendi hatasından kaynaklanan hukuka aykırı işlemler ilgili lehine kazanılmış hak yaratır, 1262
- İdarenin kuruluşunun kanuna dayanması ilkesi, 156
- İdarenin malî sorumluluğu, 144
- İdarenin özel hukuk işlemleri (*actes de droit privé*), 760
- İdarenin özel hukuk işlemleri (*verwaltungsprivatrechtliche*), 765
- İdarenin özel hukuk sözleşmeleri, 760
- İdarenin özel mallarının işletilmesine ilişkin işlemleri, 760
- İdarenin özerk (muhtar) düzenleme yetkisi, 1295
- İdarenin *secundum legem* özelliği, 152
- İdarenin yargı fonksiyonunu gasbetmesi, 919
- İdarenin yasama fonksiyonunu gasbetmesi, 918
- İdarenin yasama ve yargı alanında işlem yapması, 909
- İdareye karşı da ileri sürülebilir (*opposables à l'administration*), 828
- İdareye yargılamak, aynı zamanda idare etmek demektir (*juger l'administration, c'est aussi et encore administrer*), 60
- İdarî daire, 385
- İdarî denetim (*contrôle administratif*), 264, 266, 476
- İdarî fonksiyon** (*fonction administrative*), **39-52, 722**
- İdarî fonksiyonun amacı, 51
- İdarî fonksiyonun hükûmet fonksiyonundan ayrılması, 48
- İdarî fonksiyonun konusu, 51
- İdarî fonksiyonun özellikleri, 51
- İdarî fonksiyonun yargı fonksiyonundan ayrılması, 44
- İdarî fonksiyonun yasama fonksiyonundan ayrılması, 43
- İdarî hiyerarşide aynı düzeyde yer alan iki makamdan çıkan düzenleyici işlemler arasında hiyerarşi yoktur, 1436
- İdarî işlem (*acte administratif*), 722
- İdarî işlem (*verwaltungsakt*), 764, 766
- İdarî işlem kavramı (bölüm), 721-784**
- İdarî işlem nedir, 759
- İdarî işlem yapma yükümlülüğü, 916
- İdarî işlemi idarenin iradesine bağlı olarak sona erdiren sebepler, 1214
- İdarî işlemin kişisel olan bir şekilde ilgililere duyurulması (*publicité personnelle*), 1168
- İdarî işlemin kişisel olmayan bir şekilde ilgililerine duyurulması (*publicité impersonnelle*), 1165
- İdarî işlemin koyucusu (*auteur*), 768
- İdarî işlemin varlığı-yayın-tebliğ, 1171
- İdarî işlemin yargı işleminden ayrılması, 729
- İdarî işlemin yasama işlemlerinden ayrılması, 724
- İdarî işlemin yasama ve yargı işlemlerinden ayrılması, 722
- İdarî işlemin yokluğu (*inexistence de l'acte administratif*), 1124
- İdarî işlemler (*actes administratifs*), 760
- İdarî işlemlerin bireysel etkilerinin dokunulmazlığı ilkesi (*intangibilité des effets individuelles des actes administratifs*), 1216
- İdarî işlemlerin dönüştürülmesi (*conversion des actes administratifs, umdeutung von verwaltungsakten*), 1158
- İdarî işlemlerin etki süresi (*durée des effets des actes administratifs*), 1208
- İdarî işlemlerin etkilerinin sona ermesi (*fin des effets de la décision*), 1208
- İdarî işlemlerin geri alınması ve ilga edilmesi (*retrait et abrogation des actes administratifs*), 1208
- İdarî işlemlerin geriye yürümezliği ilkesi (*principe de non-rétroactivité des actes administratifs*), 1174, 1175, 1234
- İdarî işlemlerin hukuka aykırılığının müeyyideleri, 1119
- İdarî işlemlerin hukukî değerinin kaybı (*perte de la valeur juridique des actes administratifs*), 1208
- İdarî işlemlerin ilgililerine duyurulmamasının sonuçları, 1172
- İdarî işlemlerin ilgililerine duyurulmasının sonuçları, 1170

İdari işlemlerin müeyyidesi (bölüm), 1119-1162

İdarî işlemlerin özellikleri, 775

İdari işlemlerin sona ermesi (bölüm), 1207-1270İdarî işlemlerin sona ermesi (*disparition des actes administratifs*), *extinction des actes administratifs*, 1208

İdarî işlemlerin tanımı, 759

İdari işlemlerin türleri (bölüm), 787-842**İdari işlemlerin unsurları (bölüm), 843-1117****İdari işlemlerin yürürlüğe girmesi (bölüm), 1163-1185**İdarî işlemlerin yürürlüğünün sonu (*fin de vigueur des actes administratifs*), 1208İdarî işlemlerin yürürlükten çıkması (*sortie de vigueur des actes administratifs*), 1208

İdari İşler Başkanı, 366

İdarî İşler Başkanlığının alt birimleri (genel müdürlükler), 366

İdarî İşler Kurulu, 385

İdarî işler, 112

İdarî kararın icrası (uygulanması), 1187-1208

İdarî kararın muhatapları tarafından kendiliğinden icrası, 1188

İdarî kararlar (*décisions administratives*), 770

İdarî kararların adlî makamlar tarafından icrası, 1189

İdarî kararların çeşitleri (bölüm), 787-840

İdarî kararların idare tarafından icrası, 1189

İdarî kararların müeyyideleri, 1195

İdarî makam (*autorité administrative*), 218, 332, 845, 902İdarî makam (*verwaltungsbehörde*), 765

İdarî makam unsuru, 765

İdarî makamların işlemleri karşısında bireyin korunması kararında, 948

İdarî müeyyide çeşitleri, 1198

İdarî müeyyideler (*sanctions administratives*), 1195, 1197

İdarî müeyyidelerin verilmesi ve uygulanması usûlü, 1200

İdarî müeyyideye karar verme yetkisi, 1200

İdarî nitelikte kararların birleştirilmesi görevi, 414

İdarî özerklik (*autonomie administrative*), 478

İdarî özerklik şartı, 474, 480

İdarî para cezası, 1198

İdarî personele ilişkin işlemler, 733

İdarî rejim (*régime administratif*), 57-58İdarî sözleşmeler (*contrats administratifs*), 769

İdarî teamül ve tatbikat, 80

İdarî ve adlî makamların ayrılığı ilkesi (*principe de la séparation des autorités administratives et judiciaires*), 59

İdarî ve malî özerklik, 480

İdarî ve malî vesayet (*tutelle administrative et financière*), 264, 476**İdarî vesayet, 261-317**

İdarî vesayet - medenî vesayet karşılaştırması, 267

İdarî vesayet (*tutelle administrative*), 264

İdarî vesayet dar yoruma tâbi tutulur, 274

İdarî vesayetin özellikleri, 268

İdarî yaptırım kararının biçimi, 1201

İdarî yaptırım kararları, 731

İdarî yargı (*contentieux administratif*), 124İdarî yargı (*juge administratif*), 99

İdarî yargı kanununun

(*verwaltungsgerichtsordnung*) 42'nci), 1158

İdarî yargıda tespit davası açılmaz, 1145

İdarî yargının ortaya çıkışı ve gelişimi, 59, 64

İdarî yazışmalar, 809

İdarî-cezaî müeyyide karşılaştırması, 1203

İddia-tespit-müeyyide, 41, 723

İETT, 204, 205, 209, 221

İETT, bir kamu tüzel kişisi midir, 211

İhkak-ı hak yasaktır (*nul ne peut se faire justice soi-même*), 779

İhkakı hak, 779

İhracatçılara ve ithalatçılara tebliğ (*avis aux importateurs et exportateurs*), 836

İhtarlar, 837

İhtiyar meclisi- yargısal görevi, 599

İhtiyar meclisinin görev ve yetkileri, 610

İhtiyar meclisinin iç yapısı ve çalışma düzeni, 610

İhtiyar meclisinin kararları üzerinde vesayet denetimi, 611

İhtiyarî alan, 1324

İhtiyarî danışma (*consultation facultative*), 994

İhtiyarî danışma (tarihsel bilgi), 391

İhtiyarî usûllerde, usûlde paralellik ilkesi uygulanmaz, 994

İkamet mallarının sınırlarının çizilmesi (*délimitation du domaine public naturel*), 1247İkame yetkisi (*pouvoir de substitution*), 255, 296

İkame yetkisinin yokluğu, 296

İkame, 267

İkamet yasağı (*interdiction de séjour*), 931

İki ayrı köyün birleşerek bir belediye kurabilmeleri, 538

- İkinci tür vekâlet, 891
İki-yanlı idarî işlemler (*actes administratifs bilatéraux*), 769
İktidar devri (*délégation de pouvoir*), 859, 877
İktisadî ve ticarî kamu hizmetleri (*services publics industriels et commerciaux*), 92
İl (vilayet, *département*), 435, 506
İl daimî encümeni, 521
İl encümeni (*commission départementale*), 523
İl encümeni kararlarının kesinleşmesi, 520
İl encümeni oluşumu, 519
İl encümeni toplantıları, 519
İl encümeninin başkanı, 519
İl encümeninin görev ve yetkileri, 520
İl genel meclisi, 513-519
İl genel meclisi (*conseil général de département*), 523
İl genel meclisi (*conseil général*), 796
İl genel meclisi kararlarına karşı valinin dava açma hakkı, 516
İl genel meclisi kararlarını valinin geri gönderme yetkisi, 515
İl genel meclisinin feshi, 528
İl genel meclisinin organlık sıfatını kaybetmesi, 528
İl idare kurullarının yargısal görevleri, 443
İl idare kurulu, 440
İl idare kurulu - görevleri, 441
İl idare kurulu - idarî görevleri, 442
İl idare kurulu - istişarî görevleri, 442
İl idare kurulu - oluşumu, 441
İl idare kurulu - toplantı ve karar yeter sayısı, 441
İl idare şube başkanları, 440
İl idaresi, 435-443
İl kuruluşlarında, 378
İl mahallî idaresi, 507
İl meclisi başkanı (*président du conseil départemental*), 482
İl müdürleri, 440
İl özel idareleri üzerindeki vesayet yetkilerinin eleştirisi, 492
İl özel idaresi - personel, 530
İl özel idaresi halkı, 466
İl özel idaresi işletme ve şirketleri, 530
İl Özel İdaresi Kanunu, m.27 uyarınca Danıştayın sahip olduğu idarî görev (tartışmalı), 395
İl özel idaresi organlarının organlık sıfatlarını kaybetmeleri, 528
İl özel idaresi personeli, 530
İl özel idaresi teşkilât ve personeli, 529
İl özel idaresi valiliğinin bir birimi mi, 525
İl özel idaresi, 499-532
İl özel idaresi - bütçe, 532
İl özel idaresi - il genel idaresi ayrımı, 509
İl özel idaresinin görev ve yetkileri, 511
İl özel idaresinin insan unsurunu, 508
İl özel idaresinin organları, 512
İl özel idaresinin tanımı, 507
İl özel idaresinin toprak unsuru, 508
İl yerel idaresi, 507
İlân (*affichage*), 771, 1169
İlan yoluyla tebligat, 1169
İlan yoluyla yayın (*publicité par voie d'affichage*), 1165
İlân, 1409
İlâve maksatlar (*buts accessoires*), 1103
İlçe (kaza, *arrondissement, sub-province*), 443
İlçe belediyeleri üzerinde büyük şehir belediyelerinin vesayet denetimi, 310, 312, 313, 497
İlçe belediyeleri üzerinde büyük şehir belediyesinin vesayet, 588
İlçe idare kurulları - kararların niteliği, 450
İlçe idare kurulları - yargısal denetimleri, 450
İlçe idare kurulu, 448
İlçe idare kurulunun idarî görev ve yetkileri, 448
İlçe idare şube başkanları, 447
İlçe idaresi, 443-456
İlçe müdürleri, 447
İlçe özel idare teşkilatları, 530
İlçelerin kurulması, 443
İleri sürülebilir (kabil-i dermeyan, *opposable*), 1163, 1171
İleri sürülebilirlik (*opposabilité*), 1171
İleri sürülebilirlik - varlık - geçerlilik, 1171
İleri sürülemez (*inopposable*), 1171
İleri sürülemezler (*invocables*), 822
İlga (Başlık), 1214-1224
İlga (kaldırma, *abrogation*), 854, 990, 1214
İlga edilmeleri bakımından farklılık, 771
İlga şekli ve usûlü, 1216
İlga yetkisi, 1216
İlgili kuruluşlar-bakanlıklar, 380
İlgili veya ilişkili kuruluşlar-Cumhurbaşkanlığı, 369
İlgililere duyurma (*publicité*), 1163
İlgililerin haklarına ve menfaatlerine zarar vermeleri (*faisant grief*), 1138
İlgililerin rızasının alınması (*acquiescement des intéressés*), 1006
İlgililerinin çok sayıda olması, 1169
İlgilinin dosyasını inceleme hakkı, 988

- İlgilinin gerçek dışı beyanının veya hilesinin, 1258
- İlgilisinin aleyhine olan işlemlerin yürürlüğe girmesi, 1167
- İlgilisinin hilesiyle yapılmış işlemler, 1260
- İlgilisinin lehine olan işlemlerin yürürlüğe girmesi, 1167
- İlin belediye sınırları dışında kalan kısmında, 511
- İlişkili kurum ve kuruluşlar - bakanlıklar, 380
- İlk işlem (*acte initial*), 856, 992
- İlk işlemin karışık işlemi (*acte contraire de l'acte initial*), 995
- İlk kademe belediyeleri, 581
- İlke kararı, 355, 1409
- İlkel (aslı, *originnaire*) yetki, 1295
- İlkel (veya ilksel, aslı *originnaire*), 152
- İller (*départements*), 468
- İllyet rabitası (nedensellik bağı), 1053
- İmamlar, 598
- İmar denetim yetkisi, 312
- İmar planı bakımından durumunu belirten belgelerin (*certificats d'urbanisme*), 792
- İmar planlarının düzenleyici işlem, 1272
- İmece, 619
- İmkânsız usûl, 1002
- İmkânsız veya yararsız usûller teorisi, 1001
- İmtiyaz sözleşmesinde imtiyazcının seçimi işlemi, 1086
- İmtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirmek, 389
- İmza** (*signature*), 903, 942, 1167
- İmza devri** (*délégation de signature*), 859, 877
- İmza devri kararı örneği (Fransa'da), 880-881
- İmza- fazladan imza (*surabondante*), 1455
- İmza yetkisi devri örneği (Türkiye'de), 882
- İmzalanmalarından itibaren (*dès la signature*), 1167
- İnanç hürriyeti, 128
- İnceleme, araştırma ve soruşturma yükümlülüğü, 989
- İnfisahâf şart (*condition résolutoire*), 1184, 1251
- İnfisahâf şart nedeniyle geçmişe etki, 1184
- İnfisahâf şartın gerçekleşmesi, 1210
- İngiltere, 57
- İnha (teklif), 996
- İnkaya köyünde bulunan çınar, 788
- İnsan haklarına saygı ilkesi, 125
- İnsan onuruna saygı ilkesine (*respect de la dignité de la personne humaine*), 1012
- İnsan onuruna yaraşır hayat seviyesi, 133
- İnsan topluluğu (nüfus, *population*), 463
- İnsan topluluğu unsuru, 463
- İnşâî işlemler, 790, 792
- İnşâî, yapıcı veya kurucu işlemler (*actes constitutifs, rechtsgestaltende verwaltungsakte*), 790
- İntérim* (*vekâlet*), 891
- İntérim* (*vekâleten atama*), 892
- İntérinaire* (vekil), 892
- İnternet kaynakları, 28
- İntra legem*, 164, 1292, 1293
- İptal (*annulation*), 922, 961, 1120, 1138, 1209
- İptal** (idari işlemin sona ermesi - yargı tarafından), 961, **1120-1123**, 1209
- İptal (kaldırma), bozma yetkisi (*pouvoir d'annulation*), 282
- İptal davası (*anfechtungsklage*), 1158
- İptal davası (*recours en annulation*), 1120
- İptal davası (*recours pour excès de pouvoir* - yetki aşımı davası), 927
- İptal davasının yürütmeyi durdurulmaması özelliği (*caractère non suspensif du recours pour excès de pouvoir*), 783
- İptal edilme (geçersizlik, butlan, *nullité*), 1122
- İptal kararı (*décision d'annulation*), 302
- İptal ve yokluk, 1119
- İptal yetkisi (*pouvoir d'annulation*), 255, 282
- İrade açıklaması formülü, 350
- İrade açıklaması, 941
- İrade özerkliği, 1045
- İrade-i seniyye, 501
- İsim, 477
- İsmen (*nominalement*), 770
- İspat (*preuve*), 1104
- İspat koşulları, 1111
- İspat yükü, 782
- İstanbul Şehremaneti, 576
- İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 27
- İsteğe bağlı din eğitimi, 131
- İsteğe bağlı olan işlemler, 804
- İsteğe bağlı olmayan işlemler, 803
- İsteğe bağlı olup olmamalarına göre tasnif, 803
- İsteğe bağlı veya ihtiyarî danışma (ihtiyarî istişare, *consultation facultative*), 972
- İsteği dışında (*ultra petita*) karar verebilir, 848
- İstem dışı hata (*erreur involontaire*), 1096
- İstem reddedilmesi, 1053
- İstihbarî nitelikte bilgiler, 1027
- İstikamet (yolun hizaya getirilmesi, *alignement des voies*), 1107

İstikamet planı (*plan d'alignement*), 1214
 İstisna hukuku (*droit d'exception*), 121
 İstisnaî durumlarda uygulanan (*régime de dérogation*), 121
 İstisnaî memuriyetlere atama işlemleri, 1221
 İstisnaî nitelikte bir yetki (*pouvoir exceptionnel*), 270
 İstisnaî yetki (*compétence d'exception*), 585, 847
 İstisnası (*exception*), 1181
 İstişarî-ıdarî karar, 398
 İşaretlerle veya hareketlerle yapılan işlem (*décisions gestuelles*), 940
 İşin mahiyeti, 1066
 İşlem kamu düzeniyle çatışyorsa, idarenin kendi hatası olsa bile, 1263
 İşlemez karar (*délibération inopérant*), 1129
 İşlemi yapan makama göre tasnif, 796
 İşlemin geçmişe etkili olduğu ölçüde iptali (*annulation de la décision en tant qu'elle à effet rétroactif*), 1180
 İşlemin gerçek sahibi, 886, 887
 İşlemin içeriği (*contenu de l'acte*), 844, 1045
 İşlemin ismiyle bağlı olmaksızın tavsif, 842
 İşlemin mahiyetinden kaynaklanan geçmişe etki, 1185
 İşlemin taşıyıcısı (*teneur de l'acte*), 843
 İşlemin yapıcısı (*auteur de l'acte*), 843
 İşlemler üzerinde hiyerarşik güç, 255
 İşlemler üzerinde idarî vesayet yetkileri, 282
 İşlemler üzerinde vesayet (*tutelle sur les actes*), 282
İşletme işlemleri (*actes de gestion*), 86
 İşyerinin kapatılması, 1199
 İtaat yükümlülüğü (*devoir d'obéissance*), 252, 253
 İtiraf (*aveu*), 1105
 İtirazlar (gözlemler, mülahazalar, *observations*), 977, 985
 İustitia distributiva, 148
 İyi idare (*bonne administration*), 957
 İzin yetkisi (*pouvoir d'autorisation*), 294

---J---
 Jamart, 1281, 1456, 1457, 1458
 Jandarma genel komutanlığı mensubu astsubayların subaylığa geçme işlemleri yönergelerinin, 820
 Jean Roche, 1443
 Jèze, 19, 62, 90
 Jura quaesita, 135
 Juris-classeur administratif, 26
 Juris-classeur collectivités territoriales, 26

Jus eminens, 135
 Justice déléguée, 61
 Justice retenue, 61
 Jüri değerlendirmeleri, 1073
 Jüri üyeleri raporları, 810
 Jüri, 810

---K---
 Kaba saba hukuka aykırılıklar (*illégalités grossières*), 1130
 Kabahatler kanuna göre alınan idarî yaptırım kararları, 731
 Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, 1151
 Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 1151
 Kaide, 347
 Kaide-kararname, 347
 Kalkınma ajansları, 214
 Kamu alacakları tahsili (*recouvrement des créances publiques*), 98
 Kamu düzeni (*ordre public*), 848, 976, 1100, 1281
 Kamu düzenine aykırı olan durumlarda kazanılmış hak olmaz, 1254
 Kamu düzenine ilişkin bir defî (*moyen d'ordre public*), 1181
 Kamu düzenine ilişkin bir itiraz sebebi (*moyen d'ordre public*), 1140
 Kamu düzenine ilişkin bir itiraz vasıtası (*moyen d'ordre public*), 1096
 Kamu düzeninin sağlanması ihtiyacı, 1281
 Kamu düzeniyle çatışyorsa kazanılmış haklara saygı ilkesi işlemez, 1254
 Kamu görevinin usulsüz olarak üstlenilmesini, 924
 Kamu görevlileri hakkında verilen soruşturma izni kararları, 746
 Kamu görevlilerinin (*crown servants*), 193
 Kamu gücü (âmme kudreti, *puissance publique*), 96
 Kamu gücü (*hoheitliche*), 765
 Kamu gücü (*puissance publique*), 95
 Kamu gücü ayrıcalığının kullanımı (*exercice d'une prérogative de puissance publique*), 762
 Kamu gücü ayrıcalık ve yükümlülüklerinin sınırsızlığı, 102
 Kamu gücü ayrıcalık ve yükümlülükleriyle ilgili uyarılar, 208
Kamu gücü ayrıcalık veya yükümlülükleri, 96-106, 207
 Kamu gücü ayrıcalıkları (*prérogatives de puissance publique*), 97, 105, 233

- Kamu gücü ayrıcalıkları, kamu tüzel kişiliği sıfatından mı kaynaklanır, 227
- Kamu gücü ayrıcalıkları-kamu tüzel kişisi, 207
- Kamu gücü ayrıcalıklarının kamu tüzel kişiliği sıfatından kaynaklandığı, 227
- Kamu gücü ayrıcalıklarının kaynağı, 104
- Kamu gücü işlemleri (*actes de puissance public*), 85
- Kamu gücü kriteri (*critère de la puissance publique*), 84
- Kamu gücü okulu (*école de la puissance publique*), 85
- Kamu gücü ölçütü (*critère de puissance publique*), 85
- Kamu gücü ölçütünün yenilenmesi (*renouveau de la puissance publique*), 95
- Kamu gücü özel ilişkisi (*besonderes gewaltverhältnis*), 829
- Kamu gücü tedbiri (hoheitliche maßnahme), 765
- Kamu gücü unsuru, 765
- Kamu gücü yükümlülükleri, 104-105, 234**
- Kamu gücü yükümlülüklerinin kaynağı, 105
- Kamu harcamaları hukuku, 116
- Kamu hizmeti ekolü (*école du service public*), 90
- Kamu hizmeti kriteri (*critère du service public*), 84
- Kamu hizmeti kriterinin krize (*crise du critère du service public*), 91
- Kamu hizmeti ölçütü (*critère du service public*), 87, 90
- Kamu hizmeti teorisinin krizi (*crise de la théorie du service public*), 95
- Kamu hizmetinin iyi işlemleri ihtiyacı, 1281
- Kamu hizmetiyle görevli özel kişiler (*personnes privées chargées d'un service public*), 222
- Kamu hizmetleri hukuku (*droit des services publics*), 90
- Kamu hizmetlerinin devamlılığı, 1183
- Kamu hukuku tüzel kişileri (*personnes morales de droit public*), 191
- Kamu hukuku tüzel kişisi (*personne morale de droit public*), 233
- Kamu hukukunun genel ilkeleri (*principes généraux du droit public*), 256
- Kamu idareleri (*administrations publiques*), 191, 239
- Kamu idareleri-kamu kurumları ayrımı, 239
- Kamu idaresi (*administration publique*), 32
- Kamu ihaleleri (*marchés publics*), 727
- Kamu kuruluşu diye ayrı bir kamu tüzel kişiliği kategorisi yoktur, 242
- Kamu kurum ve kuruluşları, 242
- Kamu kurumları (bölüm), 625-716**
- Kamu kurumları (*établissements publics*), 191, 239
- Kamu kurumları arasında vesayet olmaz ilkesi, 305
- Kamu kurumu benzeri bir kuruluş, 245
- Kamu kurumu niteliği ağır basan bir anonim şirket, 245
- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları-Sayıştay, 409
- Kamu malı statüsü (*domanialité public*), 98
- Kamu malının işgal izinleri (*autorisations d'occupation du domaine public*), 1221
- Kamu malının işgaline izin verilmesi (*autorisations d'occupation du domaine public*), 1249
- Kamu tüzel kişi-kamu gücü ayrıcalık, 207
- Kamu tüzel kişileri bazı yönleriyle özel hukuka tâbi tutulmuş olabilir, 220
- Kamu tüzel kişileri, 192
- Kamu tüzel kişilerinin özel hukuk tüzel kişilerinden ayrılması sorunu, 201
- Kamu tüzel kişilerinin türleri, 238
- Kamu tüzel kişiliği - anayasayla nitelendirme, 201
- Kamu tüzel kişiliği (başlık), 189-244**
- Kamu tüzel kişiliği (*personnalité morale de droit public*), 189
- Kamu tüzel kişiliği başka, "ıdarî makam" başkadır, 218
- Kamu tüzel kişiliği konusunda çeşitli uyarılar, 218
- Kamu tüzel kişiliği sıfatı ne işe yarar, 229
- Kamu tüzel kişiliği şartlarının örnekler, 211
- Kamu tüzel kişiliği - Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile nitelendirme, 202
- Kamu tüzel kişiliği - kanunla nitelendirme, 202
- Kamu tüzel kişiliğine sahip olan ve olmayan kuruluşlar, 236
- Kamu tüzel kişiliğine sahip olmanın sonuçları, 231, 233
- Kamu tüzel kişiliğine yaklaşan müessese, 235
- Kamu tüzel kişiliğine yaklaşan yeni bir müessese, 245
- Kamu tüzel kişiliğinin belirlenmesi, 201
- Kamu tüzel kişisi, "şirket", "dernek" veya "vakıf" biçiminde kurulmuş olabilir, 220
- Kamu yararı (*utilité publique*), 97
- Kamu yararı amacı (*but d'intérêt général*), 1096
- Kamu yararı amacı, 221

- Kamu yararı dışında bir amaçla yapılmış işlemler, 1096
- Kamu yararı ile kazanılmış haklar çatıştığında kamu yararı tercih edilir, 1257
- Kamu yararı ile özel yarar arasında birleşme, 1098
- Kamu yararı ile özel yarar arasında her zaman bir çatışma değil, bazen bir birleşme (*conjonction entre l'intérêt général et un intérêt privé*), 1098
- Kamu yararı kararı (*déclaration d'utilité publique*), 773, 1089, 1221, 1250
- Kamu yararı ve hizmet gerekleriyle sınırlı takdir yetkisi, 1015
- Kamu yararına yabancı bir amaç (*but étranger à l'intérêt général*), 1097
- Kamu yararını bütünüyle (*intérêt public dans sa totalité*), 1099
- Kamu yararının *olumlu* bir şekilde tanımlanması, 1111
- Kamu yararının *olumsuz* bir şekilde tanımlanması, 1111
- Kamu yararının özel bir kategorisi (*une catégorie particulière d'intérêt public*), 1099
- Kamulaştırma (*expropriation*), 100
- Kamulaştırma Kanunu, m.30-*kararların kesinliği*, 393
- Kamulaştırma kararı (*arrêté de cessibilité*), 1250
- Kamuya yararlı dernek, 974
- Kamuya yararlı dernekler (*associations d'utilité publique*), 222
- Kanaat (*opinion*), 840
- Kangal kaymakamlığı vs. Kangal belediye başkanlığı* kararı, 293
- Kanun hükmünde kararname, 75
- Kanun hükmünde kararname > tüzük, 1429, 1430
- Kanun hükmünde kararnameler, 1419
- Kanun koyucunun her şeyi düzenleme imkânsızlığı, 1280
- Kanun önünde eşitlik, 144
- Kanun ve nizamlara, 1447
- Kanun yararına bozma, 120, 746
- Kanun yönetmelik çıkarılmasını öngörmüş ise, yönetmelik yerine genelge çıkarılamaz, 1395
- Kanun, 74
- Kanun=khk=milletlerarası antlaşma*, 1428
- Kanuna aykırı işlem, ilgilinin kusuru olmasa bile kazanılmış hak oluşturmaz, 1261
- Kanuna aykırı olmama ilkesi, 164
- Kanuna aykırı, yani *contra legem*, 1292
- Kanuna dayanma (*secundum legem* olma) zorunluluğunu, 1296
- Kanuna dayanma ilkesi, 152-164**
- Kanuna dayanma ilkesi - çeşitleri, 156
- Kanuna dayanma ilkesinin bir istisnası, 155
- Kanuna tâbi olması (*légalité*), 102
- Kanunda açıkça düzenlenen konular, 1319
- Kanundan kaynaklanan (*secundum legem*), 848
- Kanundan kaynaklanmayan bir düzenleme yetkisi olabilir, 1278
- Kanunî dayanaktan yoksun düzenleyici işlemlere örnekler, 1279
- Kanunî hakikat (*vérité légale*), 1204
- Kanunî ve nizamîdir, 71
- Kanunilik ilkesi, 151-165**
- Kanunilik ilkesi-alt ilkeleri (çeşitleri), 156
- Kanunilik ilkesi-istisinaları, 155
- Kanunilik ilkesi-liberal varsayımlar, 154
- Kanunilik ilkesi-minimum anlamda, 157
- Kanunilik ilkesi-pozitif temeli, 154
- Kanunilik ilkesi-teorik temeli, 153
- Kanunla belirlenmiş süre, 1301
- Kanunla düzenlenir, 1318
- Kanunla kurulmuş, 205
- Kanunla nitelendirme, 202
- Kanunla öngörülen süre, 913
- Kanunla öngörülmüş geçmişe etki, 1181
- Kanunla öngörülmüş yokluk hükmünde sayma hâli, 1138
- Kanunla sınırlı (*intra legem*), 848
- Kanunları uygulama yönetmelikleri (*règlements d'exécution des lois*), 1453
- Kanunsuz düzenleme yetkisi olmaz (*pas de pouvoir réglementaire sans texte*), 1278
- Kanunsuz emir, 254
- Kanunsuz vesayet olmayacağı gibi, kanunun ötesinde de vesayet olmaz (*pas de tutelle sans texte*), *ni au-delà des textes*), 275
- Kanunsuz yetki devrinin müeyyidesi, 868
- Kanunu izleyen, yani *secundum legem*, 152
- Kanunun doğrudan ihlâli (*violation directe de la loi*), 1046
- Kanunun ihlâli (*violation de la loi*), 1046
- Kanunun öngördüğü şartlar dahilinde, mahallî idareler seçilmiş meclisler tarafından kendi kendilerini serbestçe idare ederler (*dans les conditions prévues par la loi, ces collectivités s'administrent librement par des conseils élus*), 482
- Kanunun uygulama alanının genişletilmesi, 1052
- Kanunun, 205

- Kara avrupası sistemi, 57
 Kara harp okulu yüksek disiplin kurulu, 1090
 Kara, deniz ve hava kuvvetleri komutanlarına kim emir ve talimat verebilir, 427
 Karahanoğulları (Onur), 61, 160
 Karar (*décision*), 777
 Karar organları (*organes délibérants*), 480
 Karar sayısı, 344
 Karar üzerinde etkisiz usûl sakatlıkları, 1004
 Karar vermeye gerek olmadığına (*non lieu à statuer*), 1240, 1232
 Karar yetersayısı, 904
 Karar, 360, 361
 Kararın olaylara uygunluğunun denetimi (*contrôle de l'adéquation d'une décision aux faits*), 1037, 1088
 Kararın tebliği, 1201
 Kararın yeniden görüşülmesini isteme yetkisi, 286
 Kararların numaralandırılmasında tutarsızlık, 361
 Kararname - yazılı karar, 347
 Kararname (*décret*), 1454
 Kararname numarası, 349
 Kararname ve karar kavramları, 798
 Kararname, 347
 Karar-name, 347
 Kararname-tarih, 349
 Karavelioğlu, 6
 Karineler demeti (*faisceau de présomptions*), 1105
 Karma işlemler (*actes complexes*), 795
 Karma işlemler, 794
 Karma işlemlerde kişi yönünde yetki, 904
 Karma işlemlerde son işlemten önceki işlemler, 811
 Karma nitelikli bir kamu tüzel kişisi, 215
 Karma tüzel kişiler (*personnes morales mixtes*), 244
 Karma yapılı işlem (*acte de structure complexe*), 723
 Karşı-imza (*contreséing*), 797, 903, 944
 Karşı-imza sorunu, 338
 Karşıt işlem (*actus contrarius, acte contraire*), 855, 857, 992
 Karye zabıtası, 598
 Karyenin ihtiyâcât-ı mahsûsasına müteallik husûsâtın müzâkeresi, 599
 Katılma hakkı ve bilgilendirme yükümlülüğü, 982
 Katılma, 540
 Katlan, ama tazminat iste (*dulde, aber liquidiere*), 137
 Kavram kargaşası, 329
 Kaydı altında (*sous réserve*), 985
 Kaymakam (*sous-préfet, sub-governor*), 444
Kaymakam, 444
 Kaymakam - atanması ve statüsü, 444
 Kaymakam - görev ve yetkileri, 445
 Kaymakamın hiyerarşik yetkileri, 445
 Kaymakamın kolluk görevleri, 446
 Kaymakamın vesayet yetkileri, 446
 Kaynak tarama, 28
 Kaynaklar, 72
 Kaza, 434
 Kazancı mevzuat ve içtihat bankası, 3, 5
 Kazancı, 27
 Kazanılmış hak (*droits acquis*), 771
 Kazanılmış hak kavramı, 1246
 Kazanılmış hakka saygı ilkesi kanunla aksinin öngörülmesi durumunda işlemez, 1253
 Kazanılmış haklar (müktesep haklar, *droits acquis*), 1232, 1246
 Kazanılmış haklara saygı (*respect des droits acquis*) ilkesi, 142, 1216, 1246
 Kazanılmış haklara saygı ilkesi konusundaki AYİM kararları, 1260
 Kaziye-i muhkem, 46
 Keenlemyekün, 1132
 Keenne (sanki, güya, gibi, benzer, *quasi*), 1132
 Kendi kendilerine yetki verme yetkisi (*compétence de la compétence*), 473
 Kendi kendini düzenleme yetkisi, 198
 Kendi kendini örgütlendirme yetkisi (*pouvoir d'auto-organisation*), 153, 156, 473
 Kendilerine has belli bir iktidara sahip, 473
 Kendiliğinden (*spontanément*), 256
 Kendiliğinden uyma veya gönüllü icra (*exécution volontaire*), 1188
 Kendiliğinden uyma, 1188
 Kendine has belli bir iktidar, 478
 Kendine has bir güce, 473
 Kendine has karar ve yönetim organları, 474, 480
 Kendine has malî kaynaklar, 475
 Kesin (*définitif*), 1241
 Kesin hesap kanunu, 404
 Kesin hükmün idare tarafından ihlâli (*violation par l'administration de la chose jugée*), 919
 Kesin hükmün ihlâli (*violation de la chose jugée*), 1052
 Kesin hüküm (*res iudicata, chose jugée*), 919

- Kesin hüküm gücü (*autorité de la chose jugée*), 47, 741
- Kesin hüküm gücü (kaziye-i muhkem, *res iudicata, autorité de chose jugée, rechtskraft*), 1204
- Kesin hüküm verme, 46
- Kesin karar gücü (*autorité de chose décidée, bestandskrafts*), 1203
- Kesin olarak oluşmuş bir durum (*situation définitivement constituée*), 1179
- Kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem, 776, 805
- Kesinleşmiş (*devenu définitifs*), 1234
- Keskin, 65
- KHK'lerin onaylanmasıyla ilgili uygulama, 1348
- Kılavuzluk ve römorkörcülük kararı, 161
- Kınama (*blame*), 832
- Kınama (*sévères observations*), 834
- Kırtasiyecilik, 172, 187
- Kısmen yorumlayıcı, kısmen düzenleyici sirkülerler, 825
- Kısmî ilga (*abrogation partielle*), 1215
- Kısmî iptal (*annulation partielle*), 1180
- Kıta Avrupası sistemi, 58
- Kıymet takdir kararları, 811
- Kızılây, 93
- Kim oluşumu, 609
- Kimse kendi davasında hâkim olamaz (*nemo debet esse iudex in propria causa*), 59
- Kişi (*personne*), 189
- Kişi bakımından yetki (*compétence ratione personae*), 902
- Kişi güvenliği nedeniyle geçmişe etki, 1183
- Kişi topluluğu (*universitates personorum, corporation*), 190, 240
- Kişiler üzerinde hiyerarşik yetkiler, 253
- Kişiler üzerinde idarî vesayet yetkileri, 280
- Kişiler üzerinde vesayet (*tutelle sur les personnes*), 280
- Kişilik kavramı, 189
- Kişilik-dışı (*impersonnel*), 770
- Kişilik-dışı nitelik (*caractère impersonel*), 1272
- Kişisel maksat (*personel*), 1096
- Kişisel maksat (*mobile personelle*), 1097
- Kişisellik/kişilik-dışılık kriteri (*critère d'impersonnalité*), 770
- Kişiyi göz önünde bulunduran işlemler (*mesures prises en considération de la personne*), 984
- KİT'ler Sayıştayın denetimine tâbi değildir, 409
- KİT'ler, 647-641
- KİT'lerin nihaî denetiminin yine tbmm tarafından, 410
- KİT'lerin üçüncü kişilerle olan işlemleri, 760
- Koalisyon hükümetleri, 252
- Koç Üniversitesi, 204, 224
- Koç Vakfı, 204, 224
- Kolaylık (*facilitation*), 826
- Kolejyal (*collégial*), 845, 796
- Kolejyal makamlar (*autorités collégiales*), 796
- Kolejyal makamların kararları, 796
- Kolektif işlemler (*actes collectifs*), 794, 795
- Kolektif işlemlerde kişi yönünden yetki, 904
- Kolluk (=zabita), 136
- Kolluk izinleri (*autorisations de police*), 1221, 1222, 1248
- Kolluk tedbirleri alanında usûlde paralellik ilkesi, 997
- Kolluk yönetmelikleri (*règlements de police* Fransa'da), 1455
- Kompetenz-kompetenz, 153, 157, 473
- Konu (*objet*), 816, 1045, 1212
- Konu bakımından (*ratione materiae*), 200
- Konu bakımından sınırlı yetkili, 200
- Konu bakımından yetki (*compétence ratione materiae*), 909
- Konu bakımından yetki tecavüzü, 927
- Konu bakımından yetki, 909
- Konu itibarıyla (*ratione materiae*), 325
- Konu unsuru, 1044
- Konu unsurunda sakatlık halleri, 1046
- Konu unsurunda sakatlık, işlemin konusuna ilişkin hukuka aykırılık (*illégalité à l'objet de l'acte*), 1046
- Konunun kanuna aykırı olması, 1047
- Konuta girme emrinin onaylanması, 743
- Konuta girme kararı, 742
- Konversiyon, 1159
- Koordinasyon ve işbirliği yetkisi, 375
- Korporatif federalizm (*corporate federalism*), 598
- Korunmuş işçilerin (*salariés protégés*), 1089
- Koruyucu süre, 914, 915
- Koşulların değişmesi (*changement des circonstances*), 1264
- Koşulların değişmesi iddiasını ileri sürme biçimleri, 1267
- Koşulların değişmesi nedeniyle hukuka aykırılık def'i, 1267
- Koşulların değişmesi sonucu idarenin ilga veya geri alma yükümlülüğü, 1264
- Koşulların değişmesi teorisi-Danıştay kararı, 1268

- Koşulların değişmesinin düzenleyici işlemler üzerindeki etkisi, 1265
- Köy idaresi, 597-618**
- Köy bütçesi ve gelirleri, 618
- Köy derneği, 608
- Köy halkı, 466, 603
- Köy hizmetleri genel müdürlüğü, 607
- Köy idaresinin kalkması, 604
- Köy idaresinin tarihsel gelişimi, 597
- Köy ihtiyar meclisi, 609
- Köy imamı, 484, 617
- Köy işleri, 612
- Köy katibi, 618
- Köy kolları, 598
- Köy korucusu, 616
- Köy muallimi, 609, 618
- Köy muhtarı, 611
- Köy muhtarının ve ihtiyar meclisi üyelerinin görevden uzaklaştırılması kararlarının yargısal denetimi, 615
- Köy öğretmeni, 609
- Köy personeli, 616
- Köy sayısı, 604
- Köyler - özerklik, 603
- Köyler üzerindeki vesayet yetkilerinin eleştirisi, 495
- Köylere hizmet götürme birlikleri, 608
- Köylerin mücavir alan sınırları içine alınması, 497
- Köylü faydasına olmayan kararlar, 300
- Köylü, 603
- Köyün anayasal dayanağı, 600
- Köyün görev ve yetkileri, 605
- Köyün insan unsuru, 603
- Köyün isteğe bağlı işleri, 605
- Köyün kurulabilmesi, 604
- Köyün mecburî işleri, 605
- Köyün organları, 608
- Köyün sınırı içinde köylüye ait müşterek işleri yapmak, 606
- Köyün tanımı, 602
- Köyün toprak unsuru, 603
- Köyün yetkileri, 606
- Kral haksızlık yapmaz (*the king can do no wrong*), 193
- Kreisker*, 823
- Kreş açma, 547
- Kullanılan oyların salt çoğunluğu, 906
- Kuralın anlamı, 1066
- Kural-işlem (*acte-règle*), 40, 722
- Kuralsallık (nizamîlik), 71
- Kurul toplantılarının açıklığı, 916
- Kurumsal (*collégial*), 218, 845
- Kurumsal makamlar (*autorités collégiales*), 332
- Kuvvet (*force*), 1190
- Kuvvet komutanlıklarının durumu, 427
- Kuvvet kullanarak icra (*exécution par la force*), 780
- Kuzu (Burhan), 1359
- Küçük disiplin cezaları, 831
- Küçük tedbirler (*mesures mineures*), 835
- Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulu kararları, 815
- L---
- Labonne*, 1281, 1455
- Laferrrière (Edouard), 18, 61, 62, 112
- Laffitte, 750
- Lâik devlet ilkesi, 127
- Lâiklik, 127
- Landsgemeinde*, 608
- Laubadère, 63
- Laumonier-Carriol* kararı, 1100
- Lebon, 16
- Lecocq, 853
- Legal Bank, 5
- Legem patere quam facisti* (kendi koyduğun kurala uy), 772, 1443
- Legifrance.gouv.fr*, 18
- Légion d'honneur* nişanı, 1086
- Lex Barbarius Philippus* (Barbar Filip Kanunları), 926
- Lex posterior derogat legi priori* (sonraki hüküm önceki hükmü ilga eder), 1432, 1433, 1436
- Lex specialis derogat legi generali* (özel kanun genel kanunu ilga eder), 1432, 1433
- Lex superior derogat legi inferiori* (üst kanun alt kanunu ilga eder), 1433
- Lexis-Nexis*, 26
- Lexpera*, 3, 5
- Liberal anlayış, 52
- Lider mahallî idare (*collectivité chef de file*), 316
- Lincoln, 1372
- Liseler – Fransa’da, 547
- Loi du relative aux droits des citoyens dans leurs relations avec les administrations*, 1244
- Long, 18
- Lotarya idari yargı, 70
- Lote* kararında, 830
- Lüzum görüldüğünden, 1012
- Lüzumundan fazla sebepler (esbab-ı kasire, *motifs surabandants*), 1039
- Lyon, 575

---M---

- Maarif vakfı, 217
 Maaş, 1248
 Macarel, 62
 Madden yok (*inexistence matérielle, inexistence absolue*), 962
 Madden olan işlemler, 1124, 1125
 Madden yok olan işlemlerin müeyyidesi, 1128
 Maddî açıdan tasnif, 788
 Maddî fiil (*fait matériel*), 1008
 Maddî işlemleri (*realakte*), 766
 Maddî kriter (*criterium matériel*), 40
 Maddî kriter, 40, 722
 Maddî kriterin eleştirisi, 41, 723
 Maddî mahiyetlerine göre, 788
 Maddî varlık (*existence matérielle*), 962, 1124
 Maddî yokluk (mutlak yokluk, tam anlamıyla yokluk, düpedüz yokluk), 1124
 Maddî yokluk kavramı, 1124
 Maddî yoklukla malûl işlemler, 1125
Magnier, 203, 762
 Mahalle, 619
 Mahalle-dayanağı, 620
 Mahallî adem-i merkeziyet, 176, 181, 461
 Mahalli idare - kamu tüzel kişiliği unsuru, 469
Mahallî idare kavramı, 462
 Mahallî idare olmanın şartları, 477
 Mahallî idare organlarının geçici olarak görevden uzaklaştırılması, 281
 Mahallî idare organlarının görevden uzaklaştırılması konusunda eleştiriler, 495
 Mahallî idare tanımını, 463
 Mahallî idare-beş unsur, 463
 Mahallî idare - kimlik kartı (*carte d'identité*), 477
 Mahallî idareler - beş unsur, 463
 Mahalli idareler - vesayet denetimine, 475
Mahallî idareler (bölüm), 461-623
 Mahallî idareler (*collectivités locales, collectivités territoriales*), 461
 Mahallî idareler arasında vesayet olmaz, 308
 Mahallî idareler arasında vesayet yasağı ilkesi (*principe de l'interdiction d'une tutelle entre les collectivités*), 310
 Mahallî idareler de mülkî idare midir, 325
 Mahallî idareler ile mahallî idarelere bağlı mahallî kamu kurumları arasındaki ilişki de vesayet ilişkisidir, 305
 Mahallî idareler ismi, 182
 Mahallî idarelerin birbiri karşısında özerkliği, 496
 Mahallî idarelerin özerkliği ilkesi bakımından Türkiye'deki eksiklikler, 491
 Mahallî idarelerin özerkliği ilkesi, 478
 Mahallî idarelerin özerkliği ilkesi-1982 Anayasası, 487
 Mahallî idarelerin serbest idaresi (*libre administration des collectivités locales*) ilkesi, 1457
 Mahallî idarelerin türleri, 499
 Mahallî idarelerin yönetmelikleri, 1404
 Mahalli idareler-özerklik unsuru, 473
 Mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlar, 511, 545
 Mahfuz alan (idarenin düzenleme yetkisininin), 1303, 1321
 Mahfuz bir düzenleme yetkisi, 1303
 Mahiyeti gereği cari işler (*affaires courantes par nature*), 900
 Mahkeme kararları, 3
 Mahkeme kararlarına uyulmaması, 1053
 Mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde usûlde paralellik ilkesi, 998
 Mahkemelerin bağımsızlığı ilkesi, 141
 Mahkûmiyet sebebiyle muhtarlıktan çıkarma, 613
 Makaleler, 25
 Makam sapkınlığı, 219
 Makamlar (*autorités*), 332
 Maksatların çokluğu hali, 1103
 Makul bir süre içinde geri alınabileceği, 1226
 Makul süre (*délai raisonnable*), 1059, 1225, 1301
 Mal topluluğu (*universitates bonorum, fondation, institution*), 191, 240
 Mal topluluğu-kişi topluluğu ayrımı, 185
 Malî çıkar maksadıyla yetki saptırması, 1100
 Malî hukuk, 116
 Malî özerklik (*autonomie financière*), 475, 478, 485
 Malî özerklik konusunda eleştiriler, 496
 Malî özerklik şartı, 475, 484
 Malî yarar maksadının güdülebileceği durumlar, 1101
 Malî yönetmelikler hakkında görüş bildirmek, 413
Manu militari, 1190
 Mardin, 575
Marie kararı, 834
 Marion, 852
 Marsilya, 575
 Mayer, 63
 Mecburî danışma usûlü, 390
 Meclis-i umûfiye-i vilayet, 501, 502, 503

- Meclisler (kurullar, *conseils*), 482
 Medenî vesayet (*tutelle civile*), 267
 Mekteb-i Hukuk, 65
 Mekteb-i Mülkiye, 65
 Melez tüzel kişiler, 235
 Memur (ast, mādūn, *subordonné hiérarchique*), 248
 Memur atama işlemidir, 788
 Memura maaşının ödenmesi, 1248
 Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yargılanmalarına ilişkin görevler, 398
 Memurlara sicil notu verilmesi, 1035
 Menfaatini etkilemeyen (*ne faisant pas grief*), 818
 Menfaatlerini etkileyen (*faisant grief*), 813
 Merkez idaresi (*administration centrale*), 329
 Merkez ilçe, 443
 Merkez servisleri (*services centraux*), 330
 Merkezden yönetilen kamu tüzel kişisi, 238
 Merkezden yönetim (merkeziyet, *centralisation*), 169
 Merkezden yönetim ile yerinden yönetimin arasında karşılaştırma, 188
 Merkezden yönetim ilkesi, 169
 Merkezden yönetimin özellikleri, 170
 Merkezden yönetimin sakıncaları, 172
 Merkezden yönetimin yararları, 171
 Merkezden yönetim-yerinden yönetim kamu tüzel kişileri ayrımı, 238
 Merkezî idare (*administration centrale*), 329
Merkezî idare (bölüm), 321-457
 Merkezî idare daireleri, 329
 Merkezî idare, 35, 171, 195
Merkezî idarenin başkent teşkilâtı (başlık), 331-439
 Merkezî idarenin başkent teşkilâtı, 327
Merkezî idarenin taşra teşkilâtı (başlık), 429-457
 Merkezî idarenin taşra teşkilâtı, 170, 327, 328
 Merkezî idarenin taşra teşkilâtı-tarihsel gelişim, 432
 Merkezî idareye verilen çok geniş vesayet yetkileri, 492
 Merkezî idarî makamlar (*autorités administratives centrales*), 332
 Merkeziyet ilkesi, 170
 Mertebeler silsilesi, 248
 Meskûn saha, 538
 Meslek kuruluşları (*ordres professionnels*), 223
 Meslek kuruluşlarına kamu tüzel kişiliği tanınmamalıdır, 223
 Meslek kuruluşlarını faaliyetten men emrinin onaylanması, 744
 Meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının geçici olarak görevden uzaklaştırılması, 280
 Meslek odaları ile bunların birlikleri arasındaki ilişki, 307
 Meslek ve sanatın icrasından men, 1200
 Metin (*texte*), 939
 Metinsiz vesayet olmaz (*pas de tutelle sans texte*), 271
 Metni Türkçe kaleme alma, 939
 Metropol (büyükşehir, *metropolis*), 573
 Metrukiyet (*désuétude*), 1213
 Mevzuat Bilgi Sistemi, 2
 Mevzuat derlemeleri, 3
 Mevzuat, 1
Mevzuat.gov.tr, 2
Meyet, 1455
 Mezuniyet belgesi, 1185
 MGK - Genel Sekreterliği, 421
 MGK kararları-istişarı, 421
 MGK-çalışma usûlleri, 421
 MGK-genel sekreteri, 421
 MGK-görevleri, 420
 MGK-kararlarının hukukî niteliği, 420
 MGK-oluşumu, 419
 MGK-teşkilatı, 421
 Millet (*nation*), 322
 Millet, 466
 Millî Güvenlik Kurulu, 418
 Millî Kütüphane, 28
 Millî Saraylar Daire Başkanlığı, 728, 1390
 Millî Savunma Bakanı-hiyerarşi, 259
 Milliyetçilik, 126
Minimum anlamda kanuna dayanma, 157
 Minimum denetim (*contrôle minimum*), 1036, 1084
 Minimum denetim, 1035
 Minimum-altı (*infra-minimum*) denetim, 1086
Mme de Laubier, 1242
Mme Guitton, 1248
Mobile, 1097
 Monografiler, 25
Monpeurt, 223, 761
Montaya, 1250
Montrouge evlilikleri, 852
Motifs surabandons, 1039
 Muğla, 575
 Muhatabı açısından olumsuz nitelikte olan bireysel kararlar (*décisions administratives individuelles défavorables*), 957
 Muhatabı itibarıyla bireysel, 766

- Muhatabın adı, 945
Muhatap (*destinataire*), 770, 1212
Muhatapları üzerindeki etkileri, 793
Muhtar (Köy), 611, 612
Muhtar düzenleme yetkisi, 1295
Muhtar seçimi, 611
Muhtarın devlet memuru gibi işlem görmesi, 612
Muhtarın göreceği devlet işleri, 612
Muhtarın görev ve yetkileri, 612
Muhtarın görevinin sona ermesi, 613
Muhtarın kararları üzerinde vesayet denetimi, 612
Muhtariyet, 474
Muhtarlıkla bağdaşmayan işler yapmak nedeniyle muhtarlıktan çıkarma.-, 613
Muhtarlıktan istifa etmiş sayılma (zımnî istifa), 613
Mutlak eşitlik, 147
Mutlak olarak yok olan işlem, 1124
Mutlak yokluk (*inexistence absolue*), 1124
Muvafık mütalaa, 391
Mücevri alan kurumunun eleştirisi, 498
Mücevri alan, 497, 542
Müdahaleci anlayışlar, 52
Müeyyide (*sanction*), 983, 1119
Müeyyide işlemleri, 1250
Müeyyide korkusu (*crainte de la sanction*), 1188
Müeyyide, 1119-1162
Müfettiş raporları, 841
Mülakatlar, 810
Mülk (*territoire*), 325
Mülk, 324
Mülk-devlet (*patrimonialstaat, Etat patrimonial*), 134
Mülk-devlet anlayışı, 134
Mülkî (*territorial*), 324, 325, 468, 469
Mülkî idare (*administration territoriale*), 325, 329
Mülkî idare amiri, 431
Mülkî idare amirinin dava hakkı, 290, 553, 591
Mülkî idare kavramı, 324
Mülkî idare taksimatı (bölümleri), 328, 431
Mülkî taksimat, 433
Mülkiyetin kamuya geçirilmesi, 1198
Mündemiç (*inhérent*) olan bir yetkidir, 1288
Münhasıran Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenmesi gereken konular, 1321
Münhasıran kanunla düzenlenir, 1316
Münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konular, 1316
Müstehcen nitelik (*caratère licencieux*), 1032
Müsteşar (tarihsel bilgi), 377
Müşterek ve medenî ihtiyaçlar, 544
Mütalaa, 390
Müzakere (*délibération*), 797
---N---
Name, 347
Negatif hukuka aykırılık, 1052
Negatif işlemler (*actes négatifs*), 1221, 1250
Negatif yetkisizlik (*incompétence négative*), 917
Nehir kenar sınırlarının belirlenmesine (*délimitation du domaine public fluvial*), 1169
Netice-i talep (*conclusions*), 1240
Nikomakhos'a Ahlâk, 147
Nilüfer Belediyesi, 547
Nilüfer İlçesi, 547
Nispi çoğunluk (*majorité relative*), 904
Nispi eşitlik, 148
Nitelikli çoğunluk (*majorité qualifiée*), 906
Niyet (*intention*), 840
Niyet açıklamaları (*déclarations d'intention*), 838
Niyetler (*intentions*), 844, 1094
Niza, 741
Nizam, 347
Nizamlara aykırı olarak, 1447
Nizamname, 347
Non delegate potestas delegari, 888
Notre-Dame du Kreisker, 824
Nul et de nul effet (geçersiz ve etkisiz), 1138
Nul et de nul effet (geçersiz ve tamamıyla etkisiz), 1131, 1132
Nul et non avenu (geçersiz ve meydana gelmemiş), 1130, 1132, 1138
Nul=batıl=geçersiz, 1120, 1121
Nul-annulation-nullité, 1120, 1121
Nullité, 1120, 1121
Nullité=butlan=geçersizlik, 1121
Numara, 349
Nüfusu 150'den az olan yerler, 605
Nüfusu 2000 ile 5000 arasında olan yerler, 605
---O---
Obligation de décider sur l'avis conforme, 975
Oğurlu (Yücel), 142, 980, 1037, 1197, 1253
Ohannes Paşa, 65
Okul öncesi eğitim kurumları, 545
Olağan dönem Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnameleri birbirinden nasıl ayrılır, 1379
Olağan dönem kanun hükmünde kararnameleri, 1419

- Olağanüstü hâl - Cumhurbaşkanı kararnamesi-onay işlemi, 1345
- Olağanüstü hâl - Cumhurbaşkanı kararnamesi-sebep unsuru, 1342
- Olağanüstü hâl - Cumhurbaşkanı kararnamesi-usûl ve şekil unsuru, 1343
- Olağanüstü hâl - Cumhurbaşkanı kararnamesi-yetki unsuru, 1342
- Olağanüstü hâl bölge valiliği, 457
- Olağanüstü hâl -Cumhurbaşkanı kararnamesi-çekirdek alana dokunma yasağı, 1354
- Olağanüstü hâl -Cumhurbaşkanı kararnamesi-denetim unsuru, 1367
- Olağanüstü hâl -Cumhurbaşkanı kararnamesi-konu unsuru, 1353
- Olağanüstü hâl -Cumhurbaşkanı kararnamesi-milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükleri ihlâl etmeme şartı, 1354
- Olağanüstü hâl -Cumhurbaşkanı kararnamesi-onay işleminin şekli nedir, 1347
- Olağanüstü hâl -Cumhurbaşkanı kararnamesi-ölçülülük şartı, 1354
- Olağanüstü hâl -Cumhurbaşkanı kararnamesi-ret kararı, 1347
- Olağanüstü hâl -Cumhurbaşkanı kararnamesi-yer unsuru, 1361
- Olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnameleri-düzenleme yetkisi, 1298
- Olağanüstü hâl KHK yargısal denetim yasağı, 1371, 1373
- Olağanüstü hâl KHK'si olmanın kriteri, 1375
- Olağanüstü hâl ve sıkıyönetim KHK'leri Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenebilir mi, 1371
- Olağanüstü hâlin gerekli kıldığı bir konu, 1363
- Olağanüstü hâller (*circonstances exceptionnelles*), 780, 985, 1194
- Olağanüstü hâllerde çıkarılacak kanun hükmünde Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, 1341
- Olayların gerçekten doğru olup olmadığı (*réalité des faits*), 1019
- Olayların hukukî tavsifi (*qualification juridique de faits*), 1030
- Olayların hukukî tavsifinde hata (*erreur de qualification juridique de faits*), 1030
- Olayların hukukî tavsifinin denetimi (*contrôle de la qualification juridique de faits*), 1031
- Olayların maddî doğruluğu (*matérialité des faits*), 1019
- Olayların maddî doğruluğunun denetimi (*contrôle de l'exactitude matérielle des faits*), 1019
- Olayların maddîliğinin denetimi (*contrôle de la matérialité des faits*), 1019
- Onama kararı (*décision d'approbation*), 302
- Onama yetkisi (*pouvoir d'approbation*), 282
- Onamama kararı, 303
- Onar (Sıddık Sami), 22, 165, 853, 1014, 1094, 1145, 1159, 1224
- Onay değiştirme yetkisini içerir mi, 1346
- Onay işlemlerinde geçmişe etki, 1185
- Onay ne anlama gelir, 1345
- Onaylamama işlemi, 1345
- Ondonnance relative au fonctionnement des assemblées parlementaires*, 725
- Ondördüncü Louis, 193
- Oranlilik denetimi (*contrôle de proportionnalité*), 1037, 1088
- Oransızlık (*disproportion*), 1036, 1087
- Ordonans (*ordonnance*), 347, 1451
- Ordu Yardımlaşma Kurumu, 215
- Organik anlamda idare (*administration au sens organique*), 33
- Organik kriter (*criterium organique*), 42, 723
- Organik kritere göre yargı fonksiyonu, 43, 724
- Organik ölçüt, 44
- Organların görevine geliş şekli, 241
- Orta okullar (*collèges*) Fransa'da, 547
- Ortak hukuk (*common law*) sistemi, 57
- Ortak hukuk (*droit commun*), 121
- Ortak hukuku aşan kurallar (*règles exorbitants du droit commun*), 121
- Ortak kamu gücü ayrıcalıkları*, 234
- Ortak karar alma usûlü, 976
- Ortalama işlemler veya ara işlemler (*actes intermédiaires*), 773
- Osmanlı dönemindeki vilayetler, 434
- Osmanlı köyüne, osmanlı şehrinden önce demokrasi gelmişti, 598
- Osmanlı Vilayet Belediye Kanunu, 563
- Osmanlı, 64
- Otorite faaliyeti (*activité d'autorité*), 95
- Otorite işlemleri (*actes d'autorité*), 85
- OYAK, 215
- Ö---
- Öğrenme hâli (*connaissance acquise*), 1167
- Öğreti, 84
- Ölçülülük denetimi, 1036, 1087
- Ölçülülük ilkesi, 1088
- Ölgeler (*régions*), 468
- Ön (*préalable*), 781

- Ön ayrıcalığı (*privilège du préalable*), 781
 Ön işlemler (*mesures antérieures*), 806
 Önceden bilinebilir olma, 141
 Önemli iş, 899
 Önemli işler (*affaires importantes*), 900
 Önemsiz işlemler (*mesures mineures*), 831
 Önemsiz tedbirler, 831
 Öngörülüş geçmişe etki, 1184
 Örf ve adet hukuku, 77
 ÖTV indirimi, 1068
 Öz Türkçe, 175
 Özay (İl Han), 797
 Özbudun (Ergun), 127, 133, 1416
 Özel (hususî - genel sıfatının karşıtı anlamında) (*special*), 506
 Özel (hususî - kamusal sıfatının karşıtı anlamında) (*private*), 506
 Özel çıkar sağlama, 1112
 Özel derlemeler, 6
 Özel hastaneler, 93
 Özel hukuk ağırlıklı *sui generis* tüzel kişiler, 235
 Özel hukuk cebrî icra yolları (*voies d'exécution forcée du droit privé*), 99
 Özel hukuk sorumluluğu (*responsabilité de droit commun*), 100
 Özel hukuk sözleşmesi (*contrats de droit privé*), 91
 Özel hukuk tüzel kişileri (*personnes morales de droit privé*), 190
 Özel hukuk tüzel kişilerinin bazı işlemleri, 761
 Özel hukuk, 120
 Özel hukuka tabi personel, 220
 Özel hukukta re'sen icra yoktur, 779
 Özel hukuku aşan ayrıcalıklar (*prérogatives exorbitantes du droit commun*), 97
 Özel hukuku aşan ayrıcalıklar ve yükümlülükler (*prérogatives et sujétions exorbitantes du droit commun*), 95, 97, 100
 Özel idare (*administration privée*), 32
 Özel idare ayrımı, 32
 Özel idare hukuku (*droit administratif spécial, besonderes verwaltungsrecht*), 122
 Özel idare hukuku (*verwaltungprivatrecht*), 121
 Özel idare hukuku, 122
 Özel idarî usûller, 967
 Özel ihtiyarî alan, 1324
 Özel ikamete mahsus konut (*habitation bourgeoise*), 1031
 Özel işlemler, somut olay işlemleri (*actes d'espèces*), 773
 Özel işletme işlemleri (*actes de gestion privée*), 760
 Özel kişiler tarafından yürütülen kamu hizmetleri (*services publics gérés par des organismes privés*), 93
 Özel maksadı aşan işlemler, 1099
 Özel maksat (*but particulier*), 1099
 Özel mallarının yönetimi (*gestion du domaine privé*), 760
 Özel okul, 94
 Özel öğretim kurumları, 93
 Özel üniversiteler, 224
 Özel yönetim biçimleri, 577
 Özellik (hususîlik), 505
 Özerk (muhtar) düzenleme yetkisi, 1295
 Özerk düzenleme yetkisi (*pouvoir réglementaire autonome*), 1452, 1453
 Özerk yerel yönetim, 486
 Özerk yönetmelikler (*règlements autonomes*), 1452, 1453
 Özerkliği ilkesi-mahalli idareler, 478
 Özerkliğin şartları, 478
 Özerklik (muhtariyet, *autonomie*), 262, 474, 478
 Özerklik durumu, 199
 Özerklik şartı, 486
 Özerklik unsuru-mahalli idareler, 471
 Özerklik-vesayet ilişkisi, 262
 Özgül ayırım yasağı, 147
 Özyörük (Mükbil), 22, 34, 176, 181, 1159, 1161
- P---**
- Pacteau (Bernard), 10, 63
 Para cezası (*astreint*), 1300
 Paralellik ilkesi, 856
 Parasal kararlar (*décisions pécuniaires*), 1248
 Parasal ödeme kararları (*décisions pécuniaires*), 1221
 Paris, 575
 Parlâmento kararı, 724
 Parlâmentonun idarî kararları, 725
Parlement isimli mahkemeler, 135
 Partizanca, 187
Patere legem quam ipse fecisti (kendi koyduğun kurala göre davran), 1442, 1443
 Performans denetimi, 411
 Performans planı, 527
Permanence, 771
Persona non grata ilân edilmesi, 758
 Personel özerkliği konusunda eleştiriler, 496
 Personel özerkliği, 483, 496
 Pichat, 61
 Pitoresk sit (*site pittoresque*), 1031
 Plân, 355, 1409

Planlar (*plans*), 841
 Polis devleti (*polizeistaat*), 136
 Polis devleti anlayışı, 135
 Polis devleti, 135
 Polis kelimesi eski Yunanda şehir devleti, 136
 Polis kudreti (*polizeigewalt*), 136
Polizeistaat, 136
 Pozitif ayrımcılık (*positive discrimination, affirmative action*), 150
 Pozitif kanuna aykırılık, 1050
 Pozitif statü hakkı, 1314
Préfet (Vali), 525
 Président de l'assemblée nationale kararında, 726
Présomption de conformité au droit, 98
 Prince Napoléon, 750
Private provincial administration, 506
 Projeler (*projets*), 841
Publicité (aleniyet, alenî hâle), 1163

---R---

Raison d'Etat, (hikmet-i hükûmet, devlet sebebi), 756
 Rasyonalizasyon (*rationalisation*), 826
Ratione loci yetki-yetkisizlik, 910, 911
Ratione materiae yetki kuralları, 574
Ratione materiae yetki-yetkisizlik, 909
Ratione materiae, 927
Ratione personae yetki, 902
Ratione temporis yetki, 911, 912
Réalisation de condition résolutoire, 1210
Rec. Lebon, 17
Recueil des décisions de conseil d'État, 16, 17
Recueil Lebon, 10, 16
Règlement, 347
 Rektör atama işleminin tahlili, 812
 Rektörler, 306
 Renan, 126
Rendre la justice, 60
 Renner (Karl), 597
Répertoire Dalloz de la responsabilité de la puissance publique, 26
Répertoire Dalloz de contentieux administratif, 26
Répertoire Dalloz des collectivités locales, 26
 Repertuarlar (*répertoires*), 26
 Re'sen (*d'office*), 1096
 Re'sen (*d'office*), *ex officio* dikkate alınabilir, 848
 Re'sen cebrî icra, 780
 Re'sen icra (*exécution d'office*), 98, 778, 1189
 Resmî din, 129
 Resmî Gazete dışında yayın, 1399

Resmî Gazetede yayımlanması gerektiği hâlde yayımlanmamış olan yönetmelik, 1127
 Resmî sıfatın sona ermesi (*investiture périmée*), 925
 Resmî sıfatın tamamıyla yokluğu hâli (*absence totale d'investiture*), 923
Resolution (77) 31 on the protection of the individual in relation to the acts of administrative authorities, 948
Revue du droit public, 25
Revue française de droit administratif, 25
 Rolland (Louis), 19, 63, 90
 Romieu (Jean), 61, 68, 1194
 Rougevin-Baville, Denoix de Saint Marc ve Labetoulle, 1280
 Ruhanî reisleri, 598
 Ruhsat veya ehliyetin geri alınması, 1200
 Ruhsat, 93
 Sadece hak yaratan kararların re'sen icrası, 1191
 Sağlam (Fazıl), 1314, 1315
Saint-just kararı, 1192
 Sakat sebeplerin etkisizleştirilmesi, 1040
 Sakat sebeplerin sağlam sebeplerle değiştirilmesi, 1040
 Sakatlığın ağırlık derecesi (*degré de gravité de l'irrégularité*), 1130
 Sakatlıklar (*irrégularités*), 1119
 Sakıncalılık, 1028
 Sakite bir söz isnad olunmaz, 799
 Salma, 606, 619
 Salt çoğunluk, 905
 Salt veya mutlak çoğunluk (*majorité absolue*), 905
 Samimiyet (*sincérité*) ilkesi, 971
 Sanki yokmuş, 1132
Sapiens, 465
 Sarca, 22
 Sarih (*explicite*), 1215
 Sarih ilga (*abrogation explicite*), 1215
 Sarih ilga-zımnî ilga, 1215
 Sarih kararlar (*décisions explicites, décisions expresses*), 798
 Sarwey, 63
 Savaş zararları alanında, 1035
 Savaşla ilgili eylem ve işlemler, 754
 Savunma hakkı (*droit de la défense*), 977, 1203
 Savunma isteme işlemleri, 807
 Sayı (Cumhurbaşkanı işlemlerinde), 349
 Sayılmış yetkiler (*compétences énumérées*), 585
 Sayıştay (*Cour des comptes*), 416
 Sayıştay denetim görevlerinin çeşitleri, 411

- Sayıştay denetiminin kapsamı (denetim alanı), 407
- Sayıştay denetiminin mahiyeti, 411
- Sayıştay mensupları, 416
- Sayıştay üyeleri, 416
- Sayıştay, 404-418**
- Sayıştay, kesin hükme bağlama görevi itibarıyla bir yargı organı mıdır, 405
- Sayıştay-görüş bildirme görevleri, 413
- Sayıştayın anayasal konumu, 404
- Sayıştayın çalışma usûlleri, 418
- Sayıştayın denetimine tâbi işler, 411
- Sayıştayın denetimine tâbi olan ve olmayan kuruluşlar, 408
- Sayıştayın görevleri, 404
- Sayıştayın inceleme ve denetim görevleri, 407
- Sayıştayın mahallî idareler üzerindeki denetimi, 408
- Sayıştayın organları, 415
- Sayıştayın varlık nedeni, 404
- Sayıştayın yargı organı, 406
- Sayıştay-inceleme ve denetleme görevi, 405
- Sayıştay-kesin hükme bağlama görevi, 405
- Sayıştay-TBMM'ye rapor sunmak, 414
- Sebebin açıkça belirtilmesi, 1010
- Sebebin belirsiz kavramlarla ifade edilmesi, 1010
- Sebebin hiç belirtilmemesi, 1013
- Sebebin hukukî tasvifinde sakatlık, 1030
- Sebebin ispatında zabıtaca tespit-mahkeme kararıyla tespit, 1025
- Sebebin mevcut olmaması (*inexistence des motifs*), 1019
- Sebebin mevcut olmaması sakatlığı, 1018
- Sebebin *mevcut olmaması*, 1018
- Sebebin (*motif*), 816, 952, 1008, 1094
- Sebebin ikamesi (*substitution de motifs*), 1040
- Sebebin ile konu arasında ölçsüzlük bulunması, 1055
- Sebebin ile konu arasındaki oransızlıktan kaynaklanan sakatlık, 1036
- Sebebin saptırması, 1037
- Sebebin türleri, 1008
- Sebebin unsuru, 1007-1044**
- Sebebin unsurunda sakatlık halleri, 1018
- Sebebin unsurunun eşitlik ilkesine aykırı şekilde uygulanmasından kaynaklanan hukuka aykırılıklar, 1038
- Sebebin unsurunun kanunlarda düzenlenme biçimleri, 1010
- Sebebin ve konu unsuru arasındaki ölçsüzlük (*inadéquation*), 1018
- Sebeplerin çokluğu, 1038
- Secundo* (ikinci) kelimesi, 152
- Secundum legem* (kanunu izleyen, kanundan sonra), 152
- Secundum legem* olmak zorunda olan düzenleyici işlemler, 1296
- Secundum legem* olmak zorunda olmayan düzenleyici işlemler, 1298
- Secundum legem* özellik, 1292, 1295
- Seçilme yeterliliğinin kaybı nedeniyle muhtarlığın sona ermesi, 614
- Seçilmiş (*élus*), 482
- Seçim çevresi, 548
- Seçim sistemi, 549
- Seçim-büyükşehir belediye başkanı, 594
- Seçimle-atamayla, 241
- Seçimlik üyeler, 609
- Sekreterler (*secretaries*), 372
- Selahiyet-i icraiye, 504
- Sema Akgül* kararı, 14
- Services de l'Etat*, 330
- Servisler (*services*, hizmetler), 330
- Sezer (Necdet), 289, 547
- Sıfat-ı arızada aslolun ademdir, 227
- Sihhî işyerleri, 929
- Sıkıyönetim ve olağanüstü hal kanun hükmünde kararname, 1421
- Sıkıyönetim ve olağanüstü halin gerekli kıldığı konular, 1355
- Sınâî ve ticarî kamu hizmetleri (*services publics industriels et commerciaux*), 761
- Sınâî ve ticarî kamu kurumları (*établissements publics industriels et commerciaux*), 220, 222
- Sınav jürileri, 1086
- Sınav notları, 1073
- Sınavlar, 810
- Sınırlandırarak sayma (*numerus clausus* sayma), 206
- Sınırlandırıcı süreler, 914
- Sınırlandırma (tahdidi olarak, *numerus clausus*), 543
- Sınırlı denetim (*contrôle restreint*), 1036, 1084
- Sihirli sayı, 464
- Silsile-i meratip, 248
- Sirküler**, 355, 819, 822, 1409, 1416
- Sirkülerler - yargı denetimi, 822
- Sirkülerler (*circulaires*), 819
- Sixième arrondissement* (altıncı daire), 534
- Siyânür liçi, 1112
- Siyasal kayırmacılık, 1113
- Siyasal maksat (*mobile politique*), 1097
- Siyasî adem-i merkezizyet, 181

- Siyasî işler - idarî işler ayrımı, 113
 Siyasî konularda karar alma - belediye meclisi, 558
 Siyasî meseleleri müzakere etme yasağı, 559
 Siyasî nitelik (*caractère politique*), 1032
 Siyasî saik (*mobile politique*), 750
 Siyasî saik teorisi, 750
Société commerciale de l'Ouest africain, 92
Société des granits phorphroïdes des Vosges, 91
Société philharmonique de fumay, 1443
 Somut bir olay veya durum (*einzelfall*), 765, 766
 Somut olaylarda (*en l'espèce*), 1005
 Somut taşıyan (*support*, hâmil), 1124
 Somutlaşmış anayasa hukuku, 108
 Somutluk ve bireysellik unsuru, 766
 Son verilmiş faaliyetlere (*exercices clos*), 1178
 Sona erme sebepleri, 1208
 Sona erme, 1207-1270
 Sonraki tedbirler (*mesures postérieures*), 816
 Sonsuza kadar (*ad aeternum*), 1208
 Soru - belediye meclisi, 556
 Soruşturma (*enquête*) raporları, 841
 Soruşturma daireleri (*chambres d'instruction*), 744
 Sosyal devlet (*sozialstaat, welfare state, Etat providence*), 133
 Sosyal devlet ilkesi, 133
 Sosyal ve ekonomik haklar, 1314
 Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları, 212
 Sosyalist anlayış, 53
Sources de production, 73
Sous-préfet, 435
 Sözde kaymakam, 1126
 Sözleşme dışı sorumluluk (*responsabilité extracontractuelle*), 726
 Sözleşme hürriyeti, 1046
 Sözleşmesel sorumluluğu (*responsabilité contractuelle*), 726
 Sözlü karar (*décision verbale*), 940
 Sözlü, hareketli şekil, 940
Special provincial administration, 506
Special, 506
 Spesifik yetkiler, 371
 Sportif müsabakalarda verilen hakem kararları, 831
 Stajyer atama işlemi, 1249
 Stajyer olarak atandıkları tarihten itibaren asalet, 1184
 Statü, 355, 1409
 Statüsel (*statutaire*), 71, 788
 Stolypin, 1372
 Stratejik plan, 527
 Suç ve cezalar geçmişe yürütülemez, 1354
 Suçluların geri verilmesi talepleri (*demandes d'extradiction*), 744
 Suçluların geri verilmesine ilişkin kararlar (*décrets d'extradition*), 755
 Sugören Köyü Muhtarlığı, 219
Sui generis tüzel kişiler, 235
 Sulh ceza mahkemesine, 1201
 Suna Kan'ın yabancı memleketlere, 42
 Sunal (Kemal), 1126
Suppléance (vekâlet verme, yerine vekil bırakma), 892
Suppléance (yedeklik, mülazemet), 891
Suppléant (yedek, mülazım), 891
Surabondance, 1039
 Sübjektif işlem (*acte subjectif*), 40, 722, 789
 Sükût ikrardan gelir (*qui ne dit mot consent*), 799
 Sükût inkârdan gelir (*qui ne dit mot, refuse*), 799
 Süre (*délai*), 913
 Sürenin dolması (*expiration du délai*), 1209
 Sürenin dolması, 1209
 ---Ş---
 Şanlı Atay (Yeliz), 160, 1279
 Şart işlemler, 788
 Şart işlemler, durum işlemler (*actes-condition*), 788
 Şart işlemler-sübjektif işlemler, 788
 Şarta bağlı işlemler (*décisions conditionnelles*), 1221
 Şarta bağlı işlemler, 1251
 Şartı ve sınırı, 152
 Şartlı kararlar (*décisions conditionnelles*), 1252
 Şehir konutu (*habitation bourgeoise*), 1031
 Şehremaneti meclisi, 534
 Şehremaneti Nizamnamesi, 533
 Şehremaneti, 534
 Şehremini, 533, 534
 Şeker (Bahaeddin), 1260
 Şekil (*forme*), 937
 Şekil bozukluğu (*vice de forme*), 961
 Şekil kurallarına aykırılığın müeyyidesi, 961
 Şekil sakatlığı (*vice de forme*), 955
 Şekil sakatlığının sonradan giderilmesi, 963
 Şekil serbestisi (*liberté de forme*), 938
Şekil unsuru, 937-963
 Şekilde ve usûlde paralellik (*parallélisme des formes et procédures*) ilkesi, 1216
 Şekil-usûl ayrımı, 937
 Şekî hukukî eşitlik, 147
 Şekî kriter (*criterium formel*), 42, 723

- Şekli veya organik kriter, 42
 Şeklin tanımı, 938
 Şemalar (*schémas*), 841
 Şeytan bile insanın kafasından geçeni bilemez
 (*the devil himself knoweth not the mind of man*), 1110
 Şura-yı Devlet, 64, 383
- T---
- Tabîi kamu mallarının sınırlarının çizilmesi
 (*délimitation du domaine public naturel*), 791
 Taç (*Crown*), 193
 Tahkim (*arbitrage*), 101
 Tahsil, 1202
 Tahsil-i emvâl, 598
 Tahvil (*conversion*), 1159
Takdir yetkisi (başlık), 1059-1092
 Takdir yetkisi (*pouvoir discrétionnaire*), 826, 1060
 Takdir yetkisi, 1282
 Takdir yetkisi-bağlı yetki” şeklindeki ayrımının, 1056
 Takdir yetkisinin denetlenemeyeceği kuralının istisnaları, 1084
 Takdir yetkisinin objektifleştirilmesi ihtiyacı, 1282
 Takdir yetkisinin varlık nedeni, 1067
 Takdir yetkisinin yargısal denetimi mümkün değildir, 1070
 Takdirde açık hata, 1085
 Tali şekil bozukluğu, 961
 Tali usûl sakatlıkları, 1003
 Tali usûl kuralları (*formalités non substantielles*), 1003, 1004
 Tali usul sakatlıkları (tali usûl kuralları), 1004
 Talimat, 355, 1409, 1416
 Tam anlamıyla yok olan işlemler (*actes littéralement inexistant*), 1125
 Tam anlamıyla yokluk, 1124
 Tam ilga (*abrogation totale*), 1215
 Tam ilga - kısmî ilga, 1215
 Tam yargı davası açılmaz, 1140
 Tam yargılama yetkisi (*plénitude de juridiction*), 1450
 Tamamıyla lütuf işlemleri (*actes de pure faveur*), 1222
 Tamamıyla maddî hatalar (*erreurs purement matérielles*), 963
 Tamamıyla maddî sebepler (*causes purement matérielles*), 1212
 Tamamıyla yorumlayıcı sirkülerler (*circulaires purement interprétatives*), 823
 Tan (Turgut), 11, 23, 1143, 1145
 Tanık ve bilirkişi, 982
 Taraf (*partem*), 978
 Tarafsızlık (*impartialité*) ilkesi, 972
 Tarife, 355, 1409, 1416
 Tarih (*date*), 945
 Tarih, 945
 Tarihi varlık, 788
 Tarihsel gelişim - büyükşehir belediyesi, 575
 Tarihsel gelişim - köy, 597
 Tarihsel gelişim - il özel idaresi, 500
 Tasdikı aliye iktiran eden memuriyet kararnameleleri, 1169
 Tasnif temeli (*fundamentum divisionis*), 243
 Taşyıcı (hâmil, *teneur, contentant, support*), 952, 938
 Taşra teşkilâtına yön veren anayasal ilkeler, 431
 Taşra teşkilâtının niteliği, 430
 Taşraya taşınma (*relocation*), 174
 Tavsiye (nitelendirme, *qualification*), 1017
 Tavsiyeler (*recommandations*), 836
 Tayin edici amaç (*but déterminant*), 1104
 Tazminat davası (*action en indemnité*), 1194
 TBMM Başkanlığı - yönetmelik, 1389
 TBMM Başkanlığı, 727
 TBMM Başkanlığının idari işlemleri, 728
 TBMM Genel Sekreteri, 197
 TBMM idarî teşkilâtı, 196
 TBMM Kütüphanesi, 28
 Teamül, 79
 Tebligat işlemleri, 817
 Tebligat Kanununun 28’inci maddesi, 1169
 Tebliğ (*avis*), 836
 Tebliğ (*notification*), 355, 1167, 1168, 1409, 1416
 Tebliğ kavramı, 1168
 Tecavüzün önlenmesi kararları, 730
 Tecride koyma (*mise à l’isolement*), 833
 Tedahül, 1439
 Tedbir (*maßnahme*), 765
 Tedbirler (*mesures*), 1451
 Tedvin (*codification*), 69
 Tedviren atama, 892
 Teftiş heyeti raporları, 841
 Tek (üniter) devlet, 180
 Tek yanlı - iki yanlı idarî işlemler ayrımı, 768
 Tek yanlı düzenleyici olmayan işlemleri (*acte unilatéral non réglementaire*), 764
 Teklif (öneri, inha, *proposition*), 968
 Teklif işlemleri, 809
 Teklif usûlü, 968
 Teklifi reddetmesi (*refus de proposition*), 813
 Teklifin bağlayıcılığı, 969

- Teklifini (*proposition*), 809
 Teknik uzmanlar üzerinde hiyerarşi, 258
 Tek-tarafılı (*unilatérale*), 71
 Tek-yanlı idarî işlemler (*actes administratifs unilatéraux*), 768
 Tek-yanlı idarî işlemler, 768
 Tek-yanlılık özelliği (*caractère unilatéral*), 777
 Tek-yanlılık, 768
 Tellal (*crieur public*), 1165
 Tembih (*consigne*), 832
 Temel hak ve hürriyetlerin idarî işleme sınırlandırılması, 1051
 Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması alanında hâkim kararları, 742
 Temenniler (*voeux*), 836
 Temerrüde düşürme (*mises en demeure*), 837
 Temlik kararı (*arrêt de cessibilité*), 1210
 Temşiyet tasarrufları, 86
 Temşiyet tasarrufu (*acte de gestion*), 90
 Tenbihname, 355, 1409
 Terazi, 27
 Tercihli teklif usûlü, 970
 Tereddütlerin Cumhurbaşkanlığı tarafından giderilmesi, 1398
 Terrier kararı, 87, 88
Territoire des collectivités territoriales (mahallî idarelerin ülkesi), 467
 Tersine işlem (*acte inverse*), 855
 Tesis, 1163
 Tespit davası (*feststellungsklage*), 1158
 Tespit davası, 1145
 Tespit edici (belirleyici, beyan edici, izharî) işlemler (*actes déclaratifs, décisions recognitives, feststellende verwaltungsakte*), 790, 1221, 1247
 Tespit edici bir işlem (*erkenntnisakt*), 1161
 Teşkilatlanma yetkisi (*pouvoir d'auto-organisation*), 198
 Tevsi-i mezuniyet, 173
 Tevzîl adalet, 148
 Teyit edici işlemler (*actes confirmatifs*), 816
 Teyit edici işlemler, 816
 Teziç (Erdoğan), 1386
Thérond, 89
 Tikel niceleyici (bazı [E]), 208
 Tip işlemler (*actes types*), 841
 Tip sözleşmeler, 841
 Tip statüler, 841
 Tip şartnameler, 841
 Tip yönetmelikler, 841
 Toplantı dönemleri (*sessions*), 912
 Toplantıya katılanların salt çoğunluğu, 905
 Toplatma ve yok etme, 1200
 Toprak (arazi, mülk, ülke, *territoire*), 467
 Toprak unsuru, 467
 Toulouse okulu (*école de Toulouse*), 85
Town meeting'ler, 608
 TSK - Sayıştayın denetimine tâbidir, 408
 TSK, 424
 Tuna Vilayet Nizamnamesi, 500
 Turist rehber odaları kararı, 162
 Tutanaklar (*constations de fait*), 807
 Tutulmuş adalet sistemi (*système de la justice retenue*), 60, 61
 TÜBAn, 204
 Tümel niceleyici (her [v]), 208
 Türemiş (*dérivé*) yetkiler, 473
 Türev (müştak, *dérivé*) yetki, 1295
 Türev düzenleme yetkisi (*pouvoir réglementaire dérivé*), 1453
 Türk İdare Dergisi, 27
 Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu, 1412
 Türk Silahlı Kuvvetleri, 423
 Türk Silahlı Kuvvetlerinin hukukî konumu, 424
 Türk Silahlı Kuvvetlerinin komutanı, 425
 Türkçe okuma yazma bilmediği sonradan anlaşılan muhtarların durumu, 614
 Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 27
 Türkiye Futbol Federasyonu, 213
 Türkiye Futbol Federasyonu, 213, 762
 Türkiye Jokey Kulübü, 93, 763
 Türkiye Maarif Vakfı, 217
 Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketi, 216
 Türkiye Varlık Fonundaki Tuhafılık, 269
 Türkiye'de hükümet tasarrufları, 757
 Türü kendine özgü (*sui generis*) tüzel kişiler, 235
 Türü kendine özgü işlemler (*actes sui generis*), 773
 Tüzel kişi, devlet tarafından kurulmuş olmalıdır, 201
 Tüzel kişiler (manevî şahıslar, hükâmî şahıslar, *personnes morales*), 190
 Tüzel kişilere tanınan hak ve fiil ehliyeti, 231
 Tüzel kişiliğe sahip olmanın sonuçları, 231
 Tüzel kişiliği bulunmayan kamu kuruluşları yönetmelik çıkarabilir mi, 1387
 Tüzel kişilik (hükâmî şahsiyet, *personnalité morale*), 193
 Tüzel kişilik sıfatı, 228
 Tüzüğün sebep unsuru, 1425
 Tüzük çıkarma yetkisi, 1425

- Tüzük kelimesi, 347
 Tüzük>yönetmelik, 1429, 1431
Tüzükler (tarihsel bilgi), 76, **1425-1427**
 Tüzükler-düzenleme yetkisi, 1293
 Tüzüklerin konusu, 1425
 Tüzüklerin yargısal denetimi, 1425
- U-Ü---**
- Ulusal müşterek ihtiyaç, 546
 Ulusal nitelikte bir ihtiyaç, 546
 Uluslararası andlaşma, 75
 Uluslararası andlaşmalarla ilgili işlemler, 752
 Uluslararası hukuk, 118
 Uluslararası ilişkiler alanında hükümet tasarrufları, 752
 Uluslararası ilişkilerin yürütülmesiyle ilgili işlemler, 753
 Uluslararası kuruluşlarla ilişkiler çerçevesinde yapılan işlemler, 755
 Umûr-ı husûsiyye, 501
 Umur-u belediye, 534
Urunga kararı, 738, 1155
 Usûl (*procédure*), 937, 964
 Usûl sakatlığı (*vice de procédure*), 988, 1003
 Usûl sakatlıklarının daha sonradan düzeltilmesi veya örtülmesi (*couverture des vices de procédures*), 1006
 Usûl saptırması (*détournement de procédure*), 1106
- Usûl unsuru (başlık)**, **964-1006**
 Usûl ve esaslar, 356
 Usûlcülük, 1003
 Usûlde paralellik ilkesi (*régle du parallélisme des procédures*), 990
 Usûlde paralellik ilkesinin uygulanmadığı hâller, 994
 Usûl-i idare, 65
 Usul-i idare-i mülkiye, 65
 UYAP bilgi bankası, 5
 UYAP mevzuat içtihat programı, 2
 Uyarı (*avertissement*), 832, 834, 837
 Uygulama (*application*), 819, 1163, 1187
 Uygulama alanı, bölümleri, temel ilkeleri, vs., 55-156
 Uygulama imar plânı değişikliği, 343
 Uygulama tedbirleri (*mesures d'application*), 1184
 Uygulama yönetmelikleri (*règlements d'exécution des lois*), 1453
 Uygun görüş (muvafık mütalaa, *avis conforme*), 391, 975, 976
 Uyuşmazlık mahkemesi kararları, 15
 Uzlaşma (*transaction*), 1203
- Uzmanlık (ihtisas) ilkesi (*principe de spécialité*), 186, 241, 242
 Üçüncü bir tür kamu tüzel kişisi yoktur, 244
 Üçüncü kişiye yarar sağlama amacı, 1098
 Ülke (*territoire*), 322
 Ülke (toprak, *territoire*), 325
 Ülke çapında uygulanacak yönetmelikler, 1404
 Ülkenin genel siyasetini belirleme, 49
 Ülkenin yüksek yönetimini sağlama, 49
 Ülkesel, 469
 Üniversite öğretim elemanları, 254, 258
 Üreten kaynaklar, 73
 Üst kademe kamu yöneticilerini atama yetkisi, 336, 337
 Üst makam tarafından geri alma, 1244
 Üst makamın düzenleyici işlemleri alt makamın bireysel işlemlerinden üstündür, 1442
 Üst makamlara başvuru (*recours hiérarchique*), 1173
 Üst makamlara başvuru veya aynı makama başvuru (*recours gracieux* veya *hiérarchique*), 1243
 Üstün astın görev alına giren bir konuda işlem tesis etmesi, 931
 Üye tamsayısının salt çoğunluğu, 905
 Üyelik sayıları, 549
- V-W---**
- V. (*versus*), 8
 Vakıf üniversiteleri - kamu tüzel kişiliği, 224
 Vakıf üniversitelerinin kamulaştırma, 226
 Vali (il genel idaresinin organı), 436
 Vali (il özel idaresinin organı), 526
 Vali (il özel idaresinin organı olarak), 524
 Vali (*préfet*), 481
 Vali ilde yürütme kuvvetinin temsilcisidir (*le préfet est le représentant du pouvoir exécutif dans le département*), 525
 Vali üzerindeki denetim, 527
 Vali-atanması, 436
 Vali-düzenleme yetkisi, 438
 Vali-Fransa'da, 492
 Vali-görev ve yetkileri, 437
 Vali-hiyerarşi yetkisi, 438
 Vali-istisnaî memurluk, 436
 Valilerin yetkileri nasıl genişler, 174
 Vali-mevzuatın neşir ve ilanı, 439
 Valinin idare mahkemesine başvurma (*déféré préfectoral*), 517
 Valinin çifte görevi, 526
 Valinin dava açma hakkı, 516
 Valinin görev ve yetkileri, 527

- Valinin il özel idaresinin yürütme organı olması, 491
- Vali-statüsü, 436
- Vali-vesayet yetkisi, 439
- Vali-yetki devri, 527
- Varlık (*existence*), 1171
- Vasıta-i icraiyesi, 598
- Vasinin sayısı, 268
- Vatandaşlık hukuku, 116
- Vatandaşlık, 116
- Vatani hizmet tertibinden maaş, 42
- Vedel (Georges), 19, 61, 63, 111, 976, 1086, 1124, 1129, 1131
- Vekâlet kurumunun temeli, 893
- Vekâlet süresi, 893
- Vekâlet verme (*suppléance*), 890
- Vekâlet, 890-893**
- Vekâleten atama (intérim), 891
- Vekaleten atanır, 892
- Vekâletin türleri, 890
- Vekil sıfatıyla doğrudan temsil yetkisi, 373
- Vekil, 890
- Vekilin yetkileri, 893
- Vergi hukuku, 116
- Vergi muafiyeti, 548
- Vergi uyuşmazlıklarından doğan davaların açılması, 783
- Vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülükler *ancak kanunla* konulur, 1303
- Verilmiş yetki (*compétence d'attribution*), 585, 847, 1061, 1278
- Versus*, 8
- Verwaltungsverfahrensgesetz*, 765
- Vesayet (*tutelle*) kelimesi, 264
- Vesayet (*tutelle*), 262, 264
- Vesayet denetimi (*contrôle de*), 266
- Vesayet denetimi hukukîlik denetimi, 299
- Vesayet denetimi yerindelik denetimi, 300
- Vesayet denetimi, özerklik ilkesinin istisnasıdır, 489
- Vesayet denetimine tabi olma unsuru-mahalli idareler, 475
- Vesayet denetiminin varlık sebepleri, 264
- Vesayet ilişkisi, 199
- Vesayet ilkesi, 261-317**
- Vesayet kanunla verilir, 270
- Vesayet kelimesi üzerine, 264
- Vesayet makamı (*autorité de tutelle*), 279
- Vesayet makamının işlemlerinin hukukî niteliği, 302
- Vesayet makamının sahip olduğu yetkiler, 279
- Vesayet varsayılmaz (*la tutelle ne se présume point*), 271
- Vesayet yasağı ilkesine anayasayla istisna getirilmesi, 316
- Vesayet yetkileri, 279
- Vesayet yetkisi (*pouvoir de tutelle*), 262, 263, 476
- Vesayet yetkisi dar yorumlanır ilkesini, 275
- Vesayet yetkisi istisnaî bir yetkidir, 270
- Vesayet yetkisinin içermediği yetkiler, 294
- Vesayet yetkisinin kapsamı, 279
- Vesayet-anayasal dayanağı, 265
- Vesayete tâbi makamın düzenleyici işlemleri, vesayet makamın bireysel işlemlerinden üstündür, 1444
- Vesayetin tanımı, 265
- Vilayet Nizamnameleri, 432
- Vilayet Nizamnamesi, 500, 597
- Vilâyetin umûr-ı husûsiyyesi, 501, 505
- Vilayetler, 434
- Vize (*visa*), 59, 947
- Www.hukukturk.com, 3, 5
- Www.idare.gen.tr, 28
- Www.lexisnexis.fr, 26
- Www.lextenso.com'dan, 25
- Www.lgdj.fr, 25
- Www.mevbank.com, 3
- Www.msb.gov.tr, 14
- Www.tbmm.gov.tr, 2
- Wwww.kazanci.com.tr, 3, 5
- Y---
- Yabancı, 117
- Yabancılar hukuku, 117
- Yabancılar polisi, 1035
- Yabancıların sınır dışı edilmesi, 1035
- Yanan bir evde camların kırılması mubah sayılır, 1372
- Yapıcısı (*auteur*), 1231
- Yapılması (*édiction*), 854
- Yararlandırıcı işlemler (*acte conférant un avantage, begünstigender verwaltungsakt*), 793
- Yararlandırıcı işlemler, 793
- Yararsız usûller teorisi (*théorie des formalités inutiles*), 1002
- Yarar-zarar bilançosu (*bilan coût-avantages*), 1088
- Yarar-zarar bilançosu denetimi (*contrôle du bilan coût-avantages*), 1037, 1088
- Yarar-zarar bilançosu denetimi, 1087
- Yarar-zarar bilançosu tekniği, 1036
- Yardımcı kaynaklar, 81

- Yardımcı kuruluşlar, 381, 382
Yargı fonksiyonu (*fonction juridictionnelle*), 40, 43, 44, 722
Yargı fonksiyonunun idare tarafından gaspı (*usurpation par l'administration de la fonction juridictionnelle*), 919
Yargı işlemi (*acte juridictionnel*), 40, 722
Yargı işleminin hazırlayıcısı niteliğinde olan işlemler, 745
Yargı işleminin tanımı, 729
Yargı kararlarının yerine getirilmesine ilişkin olan işlemler, 746
Yargı kısıntısı, 140
Yargı organından çıkma, 730
Yargı organları - tüzel kişilik, 197
Yargı organlarının aday gösterme işlemleri, 737
Yargı organlarının başkan seçme işlemleri, 737
Yargı organlarının iç düzenine ilişkin işlemler, 736
Yargı organlarının idarî işlemleri, 733
Yargı yetkisi, 34
Yargıç yapısı hukuk (*droit prétorien*), 69
Yargılama yetkisi (*compétence de juger*), 60
Yargısal değil, idarî karar, 399
Yargısal içtihatlar, 81
Yargıtay Kararlar Dergisi, 16
Yargıtay kararları, 16
Yargıtaya göre ise Sayıştay, 407
Yargıya başvurma yetkisi, 289
Yarı-gizli hukuk (*droit demi-secret*), 70
Yasa önünde eşitlik ilkesi, 149
Yasak konularda işlem yapılması, 1050
Yasaklar (*interdiction, verbote*), 790
Yasal hükümet (*gouvernement légal*), 853
Yasallık karinesi (*présomption de légalité*), 781
Yasama fonksiyonu (*fonction législative*), 40, 43, 722
Yasama işlemi (*acte législatif*), 722
Yasama kısıntısı, 140
Yasama organı - tüzel kişilik, 196
Yasama organı, 34
Yasama organının idarî işlemleri, 725, 727
Yasama ve yargı organlarının devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir tüzel kişiliği var mıdır, 196
Yaş koşuluna uymayan atamalar, 1137
Yaşama hakkı, 1354
Yatay etkisi, 146
Yayın (*publication*), 1165, 1169
Yayın, 959, 1165
Yayına veya tebliğ elverişli olmayan işlemler, 1170
Yazılı bildirim (tebliğ, *notification*), 939
Yazılı bildirim, 1168
Yazılı emir, 120, 746
Yazılı işlemin bildirim, 1168
Yazılı kaynaklar, 73
Yazılı şekil (*forme écrite*), 938
Yazılılık ilkesi, 1110
Yazılılık kuralının, 940
Yazılılık veya resmî gazete yayın koşullarını yerine getirmeme, 1127
Yazısız kaynak, 77
Yeditepe Üniversitesi, 225
Yeniden görüşme isteme yetkisi, 517
Yer (*territoire*), 181
Yer bakımından (*ratione loci*), 200, 325
Yer bakımından yetki (*compétence ratione loci*), 910
Yer bakımından yetki tecavüzü, 934
Yer bakımından yetki, 910
Yer ve hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşlarının düzenleyici işlemleri arasındaki çatışma, 1441
Yer yönünde adem-i merkeziyet, 461
Yer yönünden yerinden yönetim (*décentralisation territoriale*), 181, 461
Yer yönünden yerinden yönetim kuruluşları, 200, 461
Yer yönünden yerinden yönetim kuruluşlarının düzenleyici işlemleri arasındaki çatışma, 1440
Yer, 946
Yerel vergiler, 570
Yerel yerinden yönetim, 181, 461
Yerel yönetimler özerklik şartı, 486
Yerel yönetimler, 181, 461
Yerindelik (*opportunité*), 138, 256, 299, 1069, 1235, 1239
Yerindelik denetimi (*contrôle d'opportunité*), 299, 1034, 1086
Yerindelik meselesi, 1067
Yerinden yönetilen kamu tüzel kişileri, 238
Yerinden yönetim (adem-i merkeziyet) ilkesi, 176, 264
Yerinden yönetim (adem-i merkeziyet, *décentralisation*), 169
Yerinden yönetim ile federalizm arasındaki farklar, 180
Yerinden yönetim ile federalizmin arasındaki farklar, 181
Yerinden yönetim kuruluşlarında en yüksek hiyerarşik amir, 252
Yerinden yönetim yararları, 186
Yerinden yönetim, 176

- Yerinden yönetimin çeşitleri, 181
 Yerinden yönetimin sakıncaları, 187
 Yerleşik alan, 538
 Yerleşim merkezleri, 578
 Yersel, 325, 469
 Yeterli sarahat (*précision suffisante*), 876
 Yeterli süre (*délai suffisant*), 988
 Yetersizlik kararı-belediye başkanı, 566
 Yetki (*compétence*), 255, 845
 Yetki çeşitleri, 902
 Yetki dağılımı, 199
 Yetki devralmış kişi, yetkisini devredemez, 888
Yetki devri, 859-890
 Yetki devri - bakan, 375
 Yetki devri - belediye başkanı , 566
 Yetki devri - belediyeler, 870
 Yetki devri - büyük şehir belediyeleri, 870
 Yetki devri - Cumhurbaşkanı, 339
 Yetki devri - il özel idaresi, 870
 Yetki devri - kamu kurumlarında, 871
 Yetki devri - kanunla öngörülüş, 865
 Yetki devri - mahallî idarelerde, 870
 Yetki devri - vali, 527
 Yetki devri - yeterli sarahat (*précision suffisante*), 876
 Yetki devri (merkezi idarede), 868
 Yetki devri ilgililerine duyurulmalıdır, 877
 Yetki devri, kısmî olmalıdır, 875
 Yetki devri, sarahaten veya zimnen yasaklanmamış, 872
 Yetki devri, yazılı şekilde yapılmalıdır, 877
 Yetki devri, yeterli açıklıkta yapılmalıdır, 876
 Yetki devrinin kanuniliği ilkesi, 866
 Yetki gaspı (*usurpation du pouvoir*), 923
 Yetki gaspıyla yapılmış işlemler, 1126
Yetki genişliği ilkesi, 173
 Yetki kuralları (*règles de compétence*), 846
 Yetki kurallarının istisnaları, 851
 Yetki paylaşımı (*répartition des compétences*), 474, 479
 Yetki paylaşımı şartı-mahallî idare, 479
 Yetki sakatlıkları sonradan düzeltilemez, 850
 Yetki saptırması (*détournement de pouvoir*), 1095
 Yetki saptırması denetiminin zorluğu, 1110
Yetki saptırması halleri, 1096
 Yetki saptırmasının (amaç bakımından hukuka aykırılığın) ispatı, 1104
 Yetki saptırmasının (amaç bakımından hukuka aykırılığın) sınırları, 1102
 Yetki saptırmasının 'düşüşü' ('*déclin*' du *détournement de pouvoir*), 1110
 Yetki saptırmasının "gerileme" dönemi, 1110
 Yetki saptırmasının yerindelik denetimine dönüşme tehlikesi, 1111
 Yetki tecavüzü (*≈empiétement de pouvoir, incompétence*), 910, 927
Yetki unsuru (başlık), 844-937
 Yetki unsurunda sakatlık halleri, 917
 Yetki yetkisi (*compétence de la compétence*), 153, 157
 Yetkiler kamu düzenine ilişkindir, 848
 Yetkilerin dar yorumlanması (*potestas stricte interpretatur*) ilkesi, 309
 Yetkilerin paralelliği (*parallélisme des compétences*), 1231
Yetkilerin paralelliği ilkesi (*règle du parallélisme des compétences*), 847, 854-859, 1231
 Yetkilerini kullanma yükümlülüğü (*obligation d'exercer ses compétences*), 849
 Yetkinin şahsen kullanılması ilkesi (*principe d'exercice personnel de la compétence*), 850, 859
 Yetkisizliği gideren hâller, 851
 Yetkisizlik (*incompétence*), 917
 Yetkiyi devralan makam (*délégataire*), 886
 Yetkiyi devreden makamın (*délégant*), 886
 Yetkiyi terk (*dessaisissement de compétence*), 885
 Yıkım, 1199
 Yılan avcısı (*chasseur de vipères*), 88
Yokluk, 1123-1158
 Yok gibi olan işlemler (*actes quasi inexistantes*), 1131
 Yok hükmünde (*nulles et de nul effet*, geçersiz ve etkisiz), 1136
 Yok hükmünde sayma, 1130, 1131
 Yok hükmünde saymanın (yokluk benzerinin) sonuçları, 1138
 Yok hükmünde, 1131
 Yokluğun tespiti davası (*recours en déclaration de l'inexistence*), 1128, 1138, 1149, 1145
 Yokluğun tespiti kararı, 1138
 Yokluğunun tespiti, 1145
 Yokluk (*inexistence*), 1123, 1171
 Yokluk benzeri (*quasi inexistence*), 1130, 1131
 Yokluk müeyyidesi (*sanction de l'inexistence*), 908
 Yokluk, 962, 1123
 Yoklukla malûl idarî kararlar, 1132
 Yokluklarının tespiti davası (*recours en déclaration d'inexistence*), 924
 Yokmuş gibi, 1131

Yol izinleri (*permissions de voire*), 1221, 1249
 Yorum (tefsir davası), 1446
 Yorumlama (*interprétation*), 819, 1449
 Yorumlayıcı sirkülerler (*circulaires interprétatives*), 823, 824
 Yorumlu ret kararları, 456
 YÖK ile üniversiteler arasındaki ilişki, 306
 YÖK kamu tüzel kişiliği, 238
 YÖK, 812
 Yönerge, 1409, 1416
 Yönetici, 194
 Yönetim görevinden ayırma disiplin cezası, 997
 Yönetim görevinden ayırma, 1047
 Yönetim organları (*organes exécutifs*), 480
 Yönetim, 32
Yönetmelik, 76, 1384-1408
 Yönetmelik çeşitleri, 1405
 Yönetmelik diğer bir yönetmeliğe dayanamaz, 1393
 Yönetmelik şekil, 1396
 Yönetmelik usul, 1395
 Yönetmelik=adsız düzenleyici işlemler, 1431
 Yönetmelikle avukatlık sınavı konulabilir mi, 164
 Yönetmelikler ile adsız düzenleyici işlemler arasında bir hiyerarşi, 1431
 Yönetmelikler - düzenleme yetkisi, 1293
 Yönetmelikler - fiilî denetimi, 1405
 Yönetmelikler - ilgililerine duyurulmamanın müeyyidesi, 1400
 Yönetmeliklerin Cumhurbaşkanlığı tarafından fiilî denetimi, 1405
 Yönetmeliklerin denetimi, 1404
 Yönetmelikler - konu, 1391
 Yönetmelikler - resmî gazetede yayın, 1397
 Yönetmelikler - resmî gazetede yayınlanmamanın müeyyidesi, 1400
 Yönetmelikler - sebep unsuru, 1392
 Yönetmelikler - yargısal denetim, 1404
 Yönetmelikler - yetki, 1385
 Yönetmelikler - yürürlüğe giriş tarihi, 1402
 Yüksek Askerî Şûra, 422
 Yüksek kolluk (*haute police*), 1035
 Yüksek mahkemeler yönetmelik çıkarabilir mi, 1390
 Yüksek siyaset işlemi (*acte de haute politique*), 750
 Yükümlendirici işlemler (*acte imposable un charge, belastender verwaltungsakt*), 793
 Yükümlülükler (*sujétions*), 95
 Yürürlüğe girme (*entrée en vigueur*), 1163
 Yürürlüğe girmeleri bakımından farklılık, 771

Yürürlük, 1163-1185

Yürürlükten kalkma (*sortie de vigueur*), 1163, 1214
 Yürütme fonksiyonu (*fonction exécutive*), 40
 Yürütme organı, 35
 Yürütme organının başka devletlerle olan ilişkileri çerçevesinde yaptığı işlemler, 758
 Yürütme organının bir mahfuz alanı var mı, 1303
 Yürütme organının diğer düzenleyici işlemleri, 1409
 Yürütme organının hukuka bağlılığı, 138
 Yürütme organının yasama organı ile olan ilişkileri çerçevesinde yaptığı işlemler, 757
 Yürütme organlarının başları (*chefs des l'exécutif*), 482
 Yürütme yetkisi, 1312
 Yürütme yetkisine ilişkin olmayan konular, 1312
 Yürütmeyi durdurma (*sursis à exécution*), 784
 Yüzbaşıoğlu (Necmi), 1417, 1368

---Z---

Zaman bakımından yetki (*compétence ratione temporis*), 911
 Zaman bakımından yetki, 911
 Zamanaşımına (*péremption*), 987
 Zamanından önce kullanılması (*exercice anticipé*), 913
 Zaruret (*urgence*), 985
 Zaruret hâli teorisi, 852
 Zarurî memur, 852
 Zımnî (*implicite*) yetki devri, 876
 Zımnî (*implicite*), 1215
 Zımnî geri alma, 1230
 Zımnî kabul kararı, 802
 Zımnî kabul kararlarının geri alınması, 1244
Zımnî kararlar (*décisions implicites, décisions tacites*), 799-803, 940, 1170
 Zımnî onama (*approbation tacite*), 283
 Zımnî ret kararı (*décision implicite de rejet*), 800
 Zımnî yetkiler (*pouvoirs implicites*), 158
 Zımnî ilga (*abrogation implicite*), 1215
 Zımnî kabûl kararı (*décision implicite d'acceptation*), 802
 Zımnî ret kararı, 800
 Zincirlikuyu, 935
 Zor anlaşılır (*hermétique*), 70
 Zorlaştırmacı veto, 288
 Zorunlu danışma (mecburî istişare, *consultation facultative*), 973
 Zorunlu usûller (*procédures obligatoires*), 994
 Zorunlu üyelik (*adhésion obligatoire*), 99 ■

II. İÇTİHAT DİZİNİ

PLÂN:

A. Türk İctihatları

1. Anayasa Mahkemesi Kararları
2. Danıştay Kararları
3. İdare Mahkemesi Kararları
4. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları
5. Diğer

B. Fransız İctihatları

1. Fransız Danıştay (*Conseil d'Etat*) Kararları
2. Fransız İdare Mahkemeleri Kararları
3. Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi (*Tribunal des conflits*) Kararları
4. Fransız Yargıtayı Kararları

A. TÜRK İÇTİHATLARI DİZİNİ

Not 1.- “Sayılı Karar” kelimelerinden sonra gelen rakamlar, söz konusu kararın bu ciltte geçtiği sayfa numarası veya numaralarını gösterir.

Not 2.- Türk içtihatları dizini aynı zamanda www.idare.gen.tr/ih3b-dizin-ictihat-turk.htm adresinden ulaşabilir ve burada daha kolay bir şekilde karar araması yapabilirsiniz.

1. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI DİZİNİ

- 28 Mart 1963 Tarih ve E.1963/4, K.1963/71 Sayılı Karar, 1285, 1413
22 Ekim 1968 Tarih ve E.68/8, K.68/48 Sayılı Karar, 731
26 Eylül 1968 Tarih ve E.1967/21, K.1968/36 Sayılı Karar, 741, 742
23-25 Ekim 1969 Tarih ve K.1969/57 Sayılı Karar, 1386
6 Ocak 1970 Tarih ve E.1969/46, K.1970/2, Sayılı Karar, 732
7 Haziran 1973 Tarih ve E.1973/12, K.1973/24 Sayılı Karar, 1285, 1413
27 Kasım 1979 Tarih ve E.1979/9, K.1979/44 Sayılı Karar, 129
24 Eylül 1987 Tarih ve K.1987/20 Sayılı Karar, 451, 454
22 Haziran 1988 Tarih ve E.1987/18, K.1988/23 Sayılı Karar, 271, 296, 301, 303, 489, 522
27 Eylül 1988 Tarih ve K.1988/27 Sayılı Karar, 148
17 Temmuz 1990 Tarih ve E.1990/1, K.1990/21 Sayılı Karar, 489
30 Mayıs 1990 Tarih ve E.1990/2, K.1990/19 Sayılı Karar, 224
10 Ocak 1991 Tarih ve E.1990/25, K.1991/1 Sayılı Karar, 1355, 1358, 1360, 1362, 1366, 1373
26 Eylül 1991 Tarih ve E.1990/38, K.1991/32 Sayılı Karar, 263, 272
3 Temmuz 1991 Tarih ve E.1990/6, K.1990/20 Sayılı Karar, 1373, 1363, 1377
21 Aralık 1993 Tarih ve E.1993/27, K.1993/57 Sayılı Karar, 399
27 Nisan 1993 Tarih ve E.1992/37, K.1993/18 Sayılı Karar, 866, 874
25 Temmuz 1994 Tarih ve E.1994/46, K.1994/57, Sayılı Karar, 1413, 1415
8 Temmuz 1994 Tarih ve E.1994/58, K.1994/53 Sayılı Karar, 1151
21 Haziran 1995 Tarih ve E.1995/17, K.1995/16 Sayılı Karar, 129
25 Mart 1999 Tarih ve E.1999/12, K.1999/5 Sayılı Karar, 729
18 Ocak 2007 Tarih ve E.2005/32, K.2007/3 Sayılı Karar, 288, 290, 493, 505, 516, 522, 528, 562,
24 Ocak 2007 Tarih ve E.2005/95, K.2007/5 Sayılı Karar, 544, 545
25 Ocak 2007 Tarih ve E.2004/79, K.2007/6 Sayılı Karar, 594
4 Şubat 2010 Tarih ve E.2008/27, K.2010/29 Sayılı Karar, 291
4 Şubat 2010 Tarih ve E.2008/28, K.2010/30 Sayılı Karar, 291

2. DANIŞTAY KARARLARI

Danıştay Genel Kurulu, 1 Nisan 1965 Tarih ve K.1965/67 Sayılı Karar, 1389

Danıştay İctihatları Birleştirme Kurulu

21-22 Aralık 1973 Tarih ve E.1968/8, K.1973/14 Sayılı Karar, 1227

6 Temmuz 1987 Tarih ve E.1987/1, K.1987/2 Sayılı Karar, 1251

Dava Daireleri Genel Kurulu

4 Haziran 1943 Tarih ve E.1942/236, K.1943/120 Sayılı Karar, 920

25 Eylül 1964 Tarih ve E.1963/391, K.1964/362 Sayılı Karar, 1052

5 Nisan 1968 Tarih ve E.1967/946, K.1968/271 Sayılı Karar, 1012, 1013

6 Nisan 1968 Tarih ve E.1967/846, K.1968/271 Sayılı Karar, 728

28 Nisan 1972 Tarih ve E.1968/709, K.1972/364 Sayılı Karar, 1283

5 Mayıs 1972 Tarih ve E.1970/453, K.1972/385 Sayılı Karar, 1283

23 Kasım 1973 Tarih ve E.1972/435, K.1973/696 Sayılı Karar, 1020

6 Aralık 1974 Tarih ve E.1974/83, K.1974/761 Sayılı Karar, 991

5 Nisan 1974 Tarih ve E.1972/358, K.1974/437 Sayılı Karar, 1283

25 Mart 1977 Tarih ve E.1976/92, K.1977/160 Sayılı Karar, 1283

Danıştay İdarî Dava Daireleri Genel Kurulu / Danıştay İdarî Dava Daireleri Kurulu¹

17 Ocak 1992 Tarih ve E.1991/11, K.1992/22 Sayılı Karar, 400, 401

23 Ekim 1992 Tarih ve E.1991/496, K.1992/176 Sayılı Karar, 959, 1402

5 Mayıs 1992 Tarih ve E.1992/170, K.1992/144 Sayılı Karar, 1180

6 Mart 1992 Tarih ve E.1991/21, K.1992/57 Sayılı Karar, 962, 1401

11 Haziran 1993 Tarih ve E.1993/65, K.1993/208 Sayılı Karar, 1082

9 Temmuz 1993 Tarih ve E.1993/297, K.1993/231 Sayılı Karar, 1015

10 Haziran 1994 Tarih ve E. 1993/73, K. 1994/310 Sayılı Karar, 133

14 Ocak 1994 Tarih ve E.1993/787, K.1994/1 Sayılı K. Karabekir Eğitim Fak. Kararı, 1026, 1039, 1040

17 Haziran 1994 Tarih ve E.1993/161, K. 1994/327 Sayılı Karar, 133

28 Ocak 1994 Tarih ve E.1992/523, K.1994/37 Sayılı Karar, 1297, 1394

17 Şubat 1995 Tarih ve E.1995/118, K.1995/91 Sayılı Karar, 394

27 Ekim 1995 Tarih ve E.1994/926, K.1995/739 Sayılı Karar, 748

17 Ekim 1997 Tarih ve E.1995/769, K.1997/525 Sayılı Karar, 954, 955, 961

3 Ekim 1997 Tarih ve E.1997/137, K.1997/444 Sayılı Karar, 894, 896, 933

30 Ocak 1997 Tarih ve E.1997/196 Sayılı Karar, 394

13 Kasım 1998 Tarih ve E.1996/509, K.1998/562 Sayılı Karar, 1256, 1257

25 Aralık 1998 Tarih ve E.1997/699, K.1998/708 Sayılı Karar, 1038

25 Aralık 1998 Tarih ve K.1998/708 Sayılı Karar, 147

27 Mart 1998 Tarih ve E.1996/465, K.1998/159 Sayılı Karar, 1258

29 Kasım 1998 Tarih ve E.1998/581, K.1998/580 Sayılı Karar, 1057

1 Ekim 1999 Tarih ve E.1998/96, K.1999/844 Sayılı Karar, 1009

10 Aralık 1999 Tarih ve E.1998/283, K.1999/1218 Sayılı Karar, 1083

15 Ocak 1999 Tarih ve E.1997/417, K.1999/81 Sayılı Karar, 143, 144, 1176

22 Mart 1999 Tarih ve E.1997/134, K.1999/407 Sayılı Karar, 998, 999, 1005, 1057, 1085

3 Aralık 1999 Tarih ve E.1999/775, K.1999/1200 Sayılı Karar, 1042, 1043

9 Nisan 1999 Tarih ve E.1997/536, K.1999/457 Sayılı Karar, 1000

27 Mayıs 2004 Tarih ve E.2002/486, K.2004/599 Sayılı Karar, 276, 277

23 Haziran 2006 Tarih ve E.2006/133, K.2003/763 Sayılı Cumhuriyet Halk Partisi v. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı, 12

Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu / Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu

9 Mart 1993 Tarih ve E.1992/299, K.1993/63 Sayılı Karar, 143, 1176, 1177

17 Haziran 1994 Tarih ve E.1993/163, K.1994/223 Sayılı Karar, 920, 921, 1149

19 Nisan 1996 Tarih ve E.1994/505, K.1996/164 Sayılı Karar, 921, 1411

1. 2 Haziran 2004 tarih ve 5183 sayılı Kanununla yapılan değişiklikten önce "İdarî Dava Daireleri Kurulu"nun ismi "İdarî Dava Daireleri Genel Kurulu"; "Vergi Dava Daireleri Kurulu" ismi de "Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu" idi.

11 Nisan 1997 Tarih ve E.1995/425, K.1997/187 Sayılı Karar, 817
 29 Ocak 1999 Tarih ve E.1998/316, K.1999/169 Sayılı Karar, 144, 1177

Danıştay İdarî İşler Kurulu, 21 Ekim 1999 Tarih ve E.1999/141, K.1999/126 Sayılı Karar, 1152

Danıştay Mürettep Dairesi

12 Mart 1980 Tarih ve E.1978/8543, K.1980/1107 Sayılı Karar, 907
 19 Kasım 1981 Tarih ve E.1979/4717, K.1981/2077 Sayılı Karar, 930

Danıştay Birinci Dairesi

23 Mart 1963 Tarih ve E.1965, K.1965/91 Sayılı Karar, 1389
 2 Mart 1973 Tarih ve E.1973/7, K.1973/5 Sayılı Kararı, 991
 6 Mart 1985 Tarih ve E.1985/38, K.1985/51 Sayılı Karar, 81
 5 Ekim 1989 Tarih ve E.1989/143, K.1989/143 Sayılı Karar, 401
 7 Kasım 1989 Tarih ve E.1989/78, K.1989/164 Sayılı Karar, 526
 30 Mayıs 1994 Tarih ve E.1994/83, K.1994/83, Sayılı Karar, 276, 277
 2 Aralık 1996 Tarih ve E.1996/222, K.1996/228 Sayılı Karar, 898
 10 Kasım 1997 Tarih ve E.1997/43, K.1997/144 Sayılı Karar, 393, 1153
 25 Aralık 1997 Tarih ve E.1997/199, K.1997/199 Sayılı Karar, 538
 25 Kasım 1998 Tarih ve E.1998/334, K.1998/356 Sayılı Karar, 498
 25 Kasım 1998 Tarih ve E.1998/335, K.1998/357 Sayılı Karar, 1150
 12 Temmuz 1999 Tarih ve E.1999/98, K.1999/116 Sayılı Karar, 133
 22 Eylül 1999 Tarih ve E.1999/38, K.1999/132 Sayılı Karar, 1151
 1 Kasım 2002 Tarih ve E.2002/165, K.2002/176 Sayılı Turgut Mahallesi Kararı, 273

Danıştay İkinci Dairesi, 1 Ekim 1997 Tarih ve E.1995/3035, K.1997/2074 Sayılı Karar, 441

Danıştay Üçüncü Dairesi

11 Mayıs 1982 Tarih ve E.1982/825, K.1982/1358 Sayılı Karaman Belediyesi İmar Müdürlü Kararı, 855, 934
 4 Kasım 1987 Tarih ve K.1987/2472 Sayılı Karar, 986
 14 Ekim 1997 Tarih ve 1997/59 Sayılı Karar, 1151
 16 Haziran 1998 Tarih ve E.1997/2939, K.1998/2348 Sayılı Karar, 1149
 21 Mayıs 1998 Tarih ve E.1997/2422, K.1998/1795 Sayılı Karar, 811
 27 Mayıs 1999 Tarih ve E.1998/3766, K.1999/2187 Sayılı Karar, 1150

Danıştay Dördüncü Dairesi

17 Ocak 1985 Tarih ve E.1984/1818, K.1985/127 Sayılı Karar, 839
 13 Haziran 1990 Tarih ve E.1989/1807, K.1990/2101 Sayılı Karar, 822, 1411
 7 Kasım 1990 Tarih ve E.1990/1088, K.1990/3054 Sayılı Karar, 1174
 7 Kasım 1990 Tarih ve E.1990/1088, K.1990/3054 Sayılı Karar, 1171
 22 Haziran 1993 Tarih ve E.1992/668, K.1993/3172 Sayılı Karar, 1149
 16 Ocak 1995 Tarih ve E.1994/3073, K.1995/21 Sayılı Karar, 807
 22 Şubat 1995 Tarih ve E.1994/4401, K.1995/868 Sayılı Karar, 1177
 5 Aralık 1997 Tarih ve E.1996/2376, K.1997/4606 Sayılı Karar, 821, 1411
 14 Kasım 2000 Tarih ve E.2000/1754, K.2000/4759 Sayılı Karar, 960

Danıştay Beşinci Dairesi

14 Kasım 1945 Tarih ve E.44/619, K.1945/900 Sayılı Karar, 931
 26 Nisan 1946 Tarih ve E.1945/2363, K.1946/722 Sayılı Karar, 1032
 27 Mart 1948 Tarih ve K.1948/799 Sayılı Karar, 1052
 29 Eylül 1948 Tarih ve E.1946/1381, K.1948/1868 Sayılı Karar, 1051
 31 Mart 1952 Tarih ve E.1952/2838, K.1953/957 Sayılı Karar, 930
 8 Nisan 1970 Tarih ve E.1968/4646 Tarih ve E.1968/4646, K.1970/1207 Sayılı Karar, 1013
 8 Kasım 1971 Tarih ve E.1970/5793, K.1971/6843 Sayılı Karar, 837
 19 Eylül 1972 Tarih ve E.1971/3228, K.1972/5429 Sayılı Karar, 1034
 24 Kasım 1975 Tarih ve E.1971/7599 Sayılı Karar, 1054
 24 Nisan 1975 Tarih ve E.1973/6193, K.1975/2306 Sayılı Karar, 838
 6 Kasım 1975 Tarih ve E.1975/1773, K.1975/6957, 925
 8 Aralık 1975 Tarih ve E.1975/3756, K.1975/8053 Sayılı Karar, 1020
 9 Haziran 1976 Tarih ve E.1973/2502, K.1976/3745 Sayılı Karar, 1055

- 17 Mayıs 1979 Tarih ve E.1977/9508 , K.1979/1367 Sayılı Karar, 991
5 Mayıs 1980 Tarih ve E.1976/9152, K.1980/2001 Sayılı Karar, 841
11 Haziran 1982 Tarih ve E.1982/4645, K.1982/1865 Sayılı Karar, 1012
9 Mayıs 1985 Tarih ve E.1985/21, K.1985/1229 Sayılı Karar, 855
11 Şubat 1987 Tarih ve E.1986/440, K.1987/186 Sayılı Karar, 1026
16 Aralık 1987 Tarih ve E.1987/2380, K.1987/1783 Sayılı Karar, 728
10 Mart 1988 Tarih ve E.1987/406, K.1988/704 Sayılı Karar, 1027
13 Haziran 1988 Tarih ve E.1986/1673, K.1988/1868 Sayılı Karar, 1402
22 Kasım 1988 Tarih ve E.1988/2845, K.1988/2749 Sayılı Karar, 975
24 Mayıs 1988 Tarih ve E.1986/1983, K.1988/2866 Sayılı Karar, 1388
25 Mayıs 1988 Tarih ve E.1987/2545, K.1988/2659 Sayılı Karar, 1391
13 Haziran 1988 Tarih ve E.1986/1673, K.1988/1868 Sayılı Karar, 959
13 Aralık 1989 Tarih ve E.1989, K.1989/2266 Sayılı Kararı, 884
20 Haziran 1989 Tarih ve E.1988/1918, K.1989/1425 Sayılı Karar, 1073
10 Ekim 1990 Tarih ve E.1989/232, K.1990/1734 Sayılı Karar, 610
14 Mayıs 1990 Tarih ve E.1990/62, K.1990/982 Sayılı Karar, 995
25 Aralık 1990 Tarih ve E.1987/3150, K.1990/3185 Sayılı Karar, 1057, 1228
14 Mayıs 1990 Tarih ve E.1990/62, K.1990/982 Sayılı Karar, 858
10 Ocak 1991 Tarih ve E.1990/4543, K.1991/13 Sayılı Karar, 747
12 Şubat 1991 Tarih ve E.1988/3400, K.1991/178 Sayılı Karar, 1015, 1113
24 Aralık 1991 Tarih ve E.1989/1960, K.1991/2553 Sayılı Karar, 870
27 Kasım 1991 Tarih ve E.1991/3292, K.1991/2223 Sayılı Karar, 1080
3 Mart 1991 Tarih ve E.1989/2902, K.1991/1391 Sayılı Karar, 858, 995
5 Aralık 1991 Tarih ve E. 1991/3619, K.1991/2346 Sayılı Karar, 69
6 Haziran 1991 Tarih ve K.1991/1099 Sayılı Karar, 980
12 Kasım 1992 Tarih ve E.1992/2137, K.1992/3029 Sayılı Karar, 1016
13 Haziran 1992 Tarih ve E.1991/3725, K.1992/1960 Sayılı Karar, 1085
23 Haziran 1992 Tarih ve E.1991/3725, K. 1992/196 Sayılı Karar, 133
28 Ocak 1992 Tarih ve E.1992/765, K.1992/1263 Sayılı Karar, 1073
11 Eylül 1993 Tarih ve E.1993/3747, K.1993/3178 Sayılı Karar, 812
13 Ekim 1993 Tarih ve E.1992/5775, K.1993/3756 Sayılı Karar, 991, 1115, 1115,
20 Ekim 1993 Tarih ve E.1993/4248, K.1993/3874 Sayılı Karar, 1078
9 Kasım 1993 Tarih ve E.1993/5695, K.1993/4225 Sayılı Karar, 1078
16 Kasım 1994 Tarih ve E.1994/829, K.1994/5279 Sayılı Karar, 998
13 Mart 1995 Tarih ve E.1994/6068, K.1995/954 Sayılı Karar, 735
13 Mart 1995 Tarih ve E.94/6068, K.95/954 Sayılı Karar, 735
14 Haziran 1995 Tarih ve E.1994/8773, K.1995/2208 Sayılı Karar, 1081
16 Mart 1995 Tarih ve E.1993/422, K.1995/1015 Sayılı Karar, 1079
26 Ocak 1995 Tarih ve E.1991/3136, K.1995/454 Sayılı Karar, 446
5 Aralık 1995 Tarih ve E.1993/3084, K.1995/3898 Sayılı Karar, 1029
6 Aralık 1995 Tarih ve E.1995/2042, K.1995/3914 Sayılı Karar, 1023
17 Mayıs 1996 Tarih ve E.1995/4416, K.1996/1911 Sayılı Karar, 736
19 Eylül 1996 Tarih ve E.1994/5629, K.1996/2758 Sayılı Karar, 1073
2 Nisan 1996 Tarih ve E.1994/7820, K.1996/1370 Sayılı Karar, 1029
21 Kasım 1996 Tarih ve E.1996/795, K.1996/3565 Sayılı Karar, 847, 855, 903, 943
24 Ekim 1996 Tarih ve E.1994/6009, K. 1996/3250 Sayılı Karar, 272
24 Ekim 1996 Tarih ve E.1995/4235, K.1996/3251 Sayılı Karar, 865
30 Ekim 1996 Tarih ve E.1995/4052, K.1996/3262 Sayılı Karar, 900
31 Ekim 1996 Tarih ve E.1994/3722, K.1996/3278 Sayılı Karar, 274, 276, 277, 857, 992
6 Kasım 1996 Tarih ve K.1996/3334 Sayılı Karar, 998
15 Ekim 1997 Tarih ve E.1996/502, K.1997/2127 Sayılı Karar, 1077
17 Aralık 1997 Tarih ve E.1997/1562, K.1997/3131 Sayılı Karar, 933
2 Aralık 1997 Tarih ve E.1997/2132, K.1997/2847 Sayılı Karar, 897
24 Aralık 1997 Tarih ve E.1995/2403, K.1997/3313 Sayılı Karar, 1079
24 Ekim 1997 Tarih ve E.1995/1475, K.1997/2334 Sayılı Karar, 1016

- 30 Ekim 1997 Tarih ve E.1995/1788, K.1997/2389 Sayılı Karar, 1077
 5 Mayıs 1997 Tarih ve E.1994/286, K.1997/966 Sayılı Karar, 930
 9 Ekim 1997 Tarih ve E.1994/7834, K.1997/2030 Sayılı Karar, 1254, 1255, 1256
 9 Ekim 1997 Tarih ve E.1997/7834, K.97/2030 Sayılı Karar, 11
 28 Mayıs 1998 Tarih ve E.1995/3768, K.1998/1656 Sayılı Karar, 856, 934
 11 Ocak 1999 Tarih ve E.1998/2434, K.1999/74 Sayılı Karar, 1017
 12 Ekim 1999 Tarih ve E.1999/4356, K.1999/2905 Sayılı Karar, 808
 17 Mayıs 1999 Tarih ve E.1997/1899, K.1999/1526 Sayılı Karar, 1076
 21 Mayıs 1999 Tarih ve E.1996/976, K.1999/1655 Sayılı Karar, 1016
 22 Nisan 1999 Tarih ve E.1998/4336, K.1999/1130 Sayılı Karar, 1228
 24 Mayıs 1999 Tarih ve E.1998/2282, K.1999/1682 Sayılı Karar, 1015, 1022, 1085
 26 Mayıs 1999 Tarih ve E.1998/1619, K.1999/1756 Sayılı Karar, 1080
 27 Kasım 1999 Tarih ve E.1996/2997, K.1999/3204 Sayılı Karar, 1022
 4 Kasım 1999 Tarih ve E.1996/383, K.1999/3336 Sayılı Karar, 274
 7 Nisan 1999 Tarih ve E.1998/2342, K.1999/853 Sayılı Karar, 1114
 3 Ekim 2006 Tarih ve E.2006/5610, K.2006/4402 Sayılı Bağımsız Büro Çalışanları Sendikası v. Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü Kararı, 12

Damıştay Altıncı Dairesi

- 24 Mart 1954 Tarih ve E.1953/1005 ve K.1954/753 Sayılı Karar, 1100
 5 Nisan 1978 Tarih ve E.1977/6650, K.1978/1361 Sayılı Karar, 907
 19 Şubat 1979 Tarih ve E.1977/1376, K.1979/619 Sayılı Karar, 260, 273
 19 Mart 1982 Tarih ve E.1981/512, K.1982/673 Sayılı Karar, 921
 27 Mayıs 1987 Tarih ve E.1987/451, K.1987/590 Sayılı Karar, 1108
 14 Mayıs 1991 Tarih ve E.1990/118, K.1991/1120 Sayılı Karar, 849
 12 Kasım 1992 Tarih ve E.1992/683, K.1992/4238 Sayılı Karar, 1153
 13 Ekim 1992 Tarih ve E.1991/3250, K.1992/3574 Sayılı Karar, 815
 14 Eylül 1993 Tarih ve E.1993/2684, K.1993/3061 Sayılı Karar, 393
 18 Ekim 1993 Tarih ve E.1993/36, K.1993/4317 Sayılı Karar, 1395, 1414
 27 Aralık 1993 Tarih ve K.1993/5891 Sayılı Kararıyla İptal, 1114
 13 Haziran 1994 Tarih ve E.1993/3010, K.1994/2444 Sayılı Karar, 963
 21 Eylül 1994 Tarih ve E.1992/1437, K.1994/3095 Sayılı Karar, 399, 400
 1 Mayıs 1995 Tarih ve E.1994/3027, K.1995/1838 Sayılı Karar, 840
 18 Ocak 1995 Tarih ve E.1994/3836, K.1995/298 Sayılı Karar, 808
 19 Nisan 1995 Tarih ve E.1994/4017, K.1995/1695 Sayılı Karar, 929
 22 Mayıs 1995 Tarih ve E.1995/518, K.1995/2673 Sayılı Karar, 1258
 7 Şubat 1995 Tarih ve E.1994/3181, K.1995/533 Sayılı Karar, 928
 17 Aralık 1996 Tarih ve K.1996/5820 Sayılı Karar, 1114
 28 Şubat 1996 Tarih ve E.1996/91, K.1996/929 Sayılı Karar, 163, 164, 728, 1297, 1390
 3 Nisan 1996 Tarih ve E.1995/4976, K.1996/1645 Sayılı Karar, 871
 13 Mayıs 1997 Tarih ve E.1996/5477, K.1997/2312 Sayılı Karar, 1089, 1092, 1112
 17 Haziran 1997 Tarih ve E.1996/5362, K.1997/3020 Sayılı Karar, 1112
 24 Kasım 1998 Tarih ve E.1997/4439, K.1998/5786 Sayılı Karar, 1114, 1115
 3 Aralık 1998 Tarih ve E.1997/6294, K.1998/5931 Sayılı Karar, 1259
 8 Mayıs 1998 Tarih ve E.1997/5678, K.1998/2370 Sayılı Karar, 1115
 8 Mayıs 1998 Tarih ve K.1998/2403 Sayılı Karar, 1114
 20 Mayıs 1999 Tarih ve E.1998/2280, K.1999/2790 Sayılı Karar, 606
 24 Kasım 1999 Tarih ve E.1998/1451, K.1999/5992 Sayılı Karar, 10
 8 Kasım 1999 Tarih ve E.1998/3572, K.1999/5278 Sayılı Karar, 10
 22 Eylül 2003 Tarih ve E.2002/946, K.2003/4410 Sayılı Karar, 226

Damıştay Yedinci Dairesi

- 12 Nisan 1995 Tarih ve E.1994/1926, K.1995/1571 Sayılı Karar, 837
 26 Mayıs 1998 Tarih ve E.1997/2574, K.1998/2036 Sayılı Karar, 839
 30 Kasım 1998 Tarih ve E.1997/2708, K.1998/4234 Sayılı Karar, 1051

Damıştay Sekizinci Dairesi

- 13 Nisan 1967 Tarih ve E.1966/2337, K.1967/1347 Sayılı Karar, 1051

- 18 Mart 1985 Tarih ve E.1984/457, K.1985/308 Sayılı Karar, 920
28 Ocak 1985 Tarih ve E.1985/695, K.1985/380 Sayılı Karar, 1228
6 Haziran 1985 Tarih ve E.1985/157 ve K.1985/575 Sayılı Karar, 449, 920, 1134
9 Mayıs 1985 Tarih ve E.1985/21, K.1985/1229 Sayılı Karar, 934
9 Ocak 1985 Tarih ve E.1982/826, K.1985/4 Sayılı Karar, 151
31 Mart 1986 Tarih ve E.1986/46 ve K.1986/159 Sayılı Karacahisar Köyü Kararı, 497, 928
28 Aralık 1987 Tarih ve E.1987/945, K.1987/682 Sayılı Hamzababa Köyü Karar, 811
22 Mart 1988 Tarih ve E.1988/431, K.1988/211 Sayılı Karar, 811
11 Mart 1988 Tarih ve E.1988/125, K.1988/174 Sayılı Karar, 454
15 Mart 1988 Tarih ve E.1986/528, K.1988/178 Sayılı Karar, 446
17 Mart 1988 Tarih ve E.1986/402, K.1988/192 Sayılı Karar, 455, 615
27 Haziran 1988 Tarih ve E.1987/178, K.1988/512 Sayılı Karar, 133
5 Nisan 1989 Tarih ve E.1987/850, K.1989/232 Sayılı Karar, 1053
18 Ekim 1990 Tarih ve E.1989/775, K.1990/1143 Sayılı Karar, 614
19 Kasım 1990 Tarih ve E.1989/1379, K.1990/1339 Sayılı Karar, 149, 150
4 Aralık 1990 Tarih ve E.1989/1266, K.1990/1498 Sayılı Karar, 402
4 Ekim 1990 Tarih ve E.1989/658, K.1990/1019 Sayılı Karar, 398, 400
12 Temmuz 1991 Tarih ve E.1991/210, K.1991/1297 Sayılı Karar, 1075
17 Eylül 1991 Tarih ve E.1991/1370, K.1991/1358 Sayılı Karar, 915
4 Mart 1991 Tarih ve E.1989/501, K.1991/380 Sayılı Karar, 1226
2 Kasım 1992 Tarih ve E.1991/3301, K.1992/2586 Sayılı Karar, 8979, 986
9 Nisan 1992 Tarih ve E.1991/3128, K.1992/624 Sayılı Karar, 441
17 Mart 1993 Tarih ve E.1992/912, K.1993/1414 Sayılı Karar, 275, 284, 287
22 Aralık 1993 Tarih ve E.1993/2193, K.1993/4343 Sayılı Karar, 1226
6 Mayıs 1993 Tarih ve E.1993/190, K.1993/1995 Sayılı Karar, 11
14 Ekim 1995, E.1994/7723, K.1995/3624 Sayılı Karar, 812
14 Kasım 1995 Tarih ve E.1995/3706, K.1995/3622 Sayılı Karar, 260
16 Kasım 1995 Tarih ve E.1994/6052, K.1995/3749 Sayılı Karar, 1079
25 Ocak 1995 Tarih ve E.1994/1223, K.1995/174 Sayılı Karar, 450
26 Aralık 1995 Tarih ve E.1994/5899, K.1995/4615 Sayılı Karar, 1024
31 Mayıs 1995 Tarih ve E.1994/5965, K.1995/1797 Sayılı Karar, 1021
7 Kasım 1995 Tarih ve E.1995/2464, K.1995/3442 Sayılı Karar, 80
21 Ekim 1996 Tarih ve E.1995/1127, K.1996/2737 Sayılı Karar, 1249
25 Kasım 1996 Tarih ve E.1995/860, K.1996/3398 Sayılı Karar, 272, 862, 875
11 Aralık 1997 Tarih ve E.1995/3680, K.1997/3928 Sayılı Karar, 1090
13 Ekim 1997 Tarih ve E.1996/5256 K.1997/2729 Sayılı Karar, 997
22 Aralık 1997 Tarih ve E.1995/3916, K.1997/4112 Sayılı Karar, 913
22 Mayıs 1997 Tarih ve E.1996/1793, K.1997/1778 Sayılı Karar, 987
24 Haziran 1997 Tarih ve E.1997/1224, K.1997/2255 Sayılı Karar, 867
5 Mayıs 1997 Tarih ve E.1995/4420, K.1997/1490 Sayılı Karar, 150
8 Aralık 1997 Tarih ve E.1997/4974, K.1997/3818 Sayılı Karar, 1126, 1147
15 Eylül 1998 Tarih ve E.1998/2461, K.1998/2571 Sayılı Karar, 1260
16 Aralık 1998 Tarih ve E.1996/1380, K.1998/4372 Sayılı Karar, 987
18 Şubat 1998 Tarih ve E.1996/4715, K.1998/490 Sayılı Karar, 149
24 Aralık 1998 Tarih ve E.1998/4045, K.1998/4564 Sayılı Karar, 1083
26 Ekim 1998 Tarih ve E.1996/1992, K.1998/3446 Sayılı Karar, 748
3 Mart 1998 Tarih ve E.1996/3742, K.1998/776 Sayılı Karar, 809
4 Kasım 1998 Tarih ve E.1996/1574, K.1998/3512 Sayılı Karar, 929
11 Şubat 1999 Tarih ve E.1996/940, K.1999/416 Sayılı Karar, 1047
16 Haziran 1999 Tarih ve E.1997/5095, K.1999/3962 Sayılı Karar, 821
18 Mayıs 1999 Tarih ve E.1998/7119, K.1999/3067 Sayılı Karar, 993
25 Şubat 1999 Tarih ve E.1996/4782, K.1999/714 Sayılı Karar, 931
4 Şubat 2003 Tarih ve E.2002/5557, K.2003/561 Sayılı Karar, 225
15 Kasım 2006 Tarih ve E.2006/3778, K.2006/4385 Sayılı Çiçekliği Köyü Muhtarlığı v. Tokat Valiliği Karar, 12
28.12. 2007 Tarih ve E.2006/4107, K.2007/7481 Sayılı Karar 130
13 Şubat 2012 Tarih ve E.2011/8483, K.2012/496 Sayılı Kangal Kaymakamlığı v. Kangal Belediyesi, 293

Danıştay Dokuzuncu Dairesi

- 19 Ocak 1977 Tarih ve E.1975/1030, K.1977/251 Sayılı Karar, 1254
 9 Kasım 1978 Tarih ve E.1977/4474, K.1978/3022 Sayılı Karar, 303
 21 Kasım 1989 Tarih ve E.1989/3583, K.1989/3190 Sayılı Karar, 79
 27 Şubat 1990 Tarih ve E.1988/1971, K.1990/631 Sayılı Karar, 1153
 23 Mart 1999 Tarih ve E.1998/423, K.1999/1264 Sayılı Karar, 10, 1224

Danıştay Onuncu Dairesi

- 13 Mayıs 1987 Tarih ve E.1987/259, K.1987/1027 Sayılı Karar, 809
 17 Haziran 1998 Tarih ve E.1996/840, K.1998/2672 Sayılı Karar, 1033
 20 Mayıs 1997 Tarih ve E.1995/397, K.1997/1911 Sayılı Karar, 1144, 1146, 1148
 21 Haziran 1995 Tarih ve E.1993/5000, K.1995/3339 Sayılı Karar, 451
 23 Haziran 1999 Tarih ve E.1996/993, K.1999/3627 Sayılı Karar, 149
 24 Haziran 1986 Tarih ve E.1985/2739, K.1986/1451 Sayılı Gökova Kararı, 1036, 1084
 26 Mayıs 1992 Tarih ve E.1991/4571, K.1992/2237 Sayılı Karar, 1176
 29 Mayıs 1998 Tarih ve E.1997/1790, K.1998/1796 Sayılı Karar, 1000, 1402
 3 Mayıs 1988 Tarih ve E.1987/2441, K.1988/787 Sayılı Karar, 959, 1401
 21 Kasım 1984 Tarih ve K.1984/1988 Sayılı Karar, 985
 13 Mart 1985 Tarih ve E.1985/50, K.1985/526 Sayılı Karar, 935
 12 Mart 1990 Tarih ve E.1987/2461, K.1990/526 Sayılı Karar, 1025, 1058
 23 Ekim 1990 Tarih ve E.1988/2740, K.1990/2301 Sayılı Karar, 975
 7 Kasım 1990 Tarih ve E.1990/81, K.1990/2484 Sayılı Karar, 446, 867
 31 Ocak 1991 Tarih ve E.1990/2199, K.1991/231 Sayılı Tavşanlı Belediyesi Kararı, 1227
 13 Mart 1991 Tarih ve E.1988/2571, K.1991/922 Sayılı Karar, 1229
 10 Aralık 1991 Tarih ve E.1991/235, K.1991/3727 Sayılı Karar, 1229
 15 Ocak 1992 Tarih ve E.1991/3500, K.1992/46 Sayılı Karar, 746
 28 Nisan 1992 Tarih ve E.1990/2278, K.1992/1672 Sayılı Karar, 1075
 10 Kasım 1992 Tarih ve E.1991/1262, K.1992/391 Sayılı Karar, 920
 4 Şubat 1993 Tarih ve E.1991/1520, K.1993/433 Sayılı Karar, 827, 842
 13 Ekim 1993 Tarih ve E.1992/3372, K.1993/3777 Sayılı Karar, 11
 2 Kasım 1993 Tarih ve E.1992/3927, K.1993/4699 Sayılı Karar, 1082
 10 Kasım 1994 Tarih ve K.1994/5633 Sayılı Karar, 954
 25 Ekim 1995 Tarih ve E.1992/3226, K.1995/4872 Sayılı Karar, 133
 15 Ekim 1997 Tarih ve E.1995/6497, K.1997/ 3777 Sayılı Karar, 1032
 8 Aralık 1997 Tarih ve E.1996/1268, K.1997/5493 Sayılı Karar, 1392
 11 Kasım 1998 Tarih ve E.1996/5331, K.1998/5627 Sayılı Karar, 1024
 19 Kasım 1998 Tarih ve E.1996/2459, K.1998/5882 Sayılı Karar, 1254
 25 Kasım 1998 Tarih ve E.1996/5391 K.1998/6116 Sayılı Karar, 491
 27 Ocak 2000 Tarih ve E.1997/3210, K.2000/244 Sayılı Karar, 1033
 22 Şubat 2000 Tarih ve E.1997/6941, K.2000/646 Sayılı Karar, 8, 9
 22 Şubat 2000 Tarih ve E.1998/1317, K.2000/672 Sayılı Karar, 10

Danıştay Onbirinci Dairesi

- 14 Haziran 1973 Tarih ve E.1972/3480, K.1973/1479 Sayılı Karar, 962, 1128, 1147
 21 Mart 1977 Tarih ve E.1975/4625, K.1977/1075 Sayılı Karar, 928
 10 Nisan 1978 Tarih ve E.1977/1066, K.1978/1462 Sayılı Karar, 278
 9 Nisan 1979 Tarih ve E.1977/482, K.1979/1040 Sayılı Çeltik Madeni Köyü Karar, 811
 26 Kasım 1981 Tarih ve E.1980/3925, K.1981/3549 Sayılı Karar, 935
 25 Ekim 1995 Tarih ve E.1995/2828, K.1995/2794 Sayılı Karar, 891
 17 Ocak 1996 Tarih ve E.1995/4616, K.1996/203 Sayılı Karar, 837
 17 Şubat 2000 Tarih ve E.1998/2640, K.2000/615 Sayılı Karar, 898
 16 Şubat 2007 Tarih ve E.2006/6610, K.2007/1246 Sayılı Karar, 1268, 1269

Danıştay Onikinci Dairesi

- 24 Şubat 1966 Tarih ve E.1966/220, K.1966/371 Sayılı Karar, 1218
 28 Şubat 1967 Tarih ve E.1966/382, K.1967/313 Sayılı Karar, 79
 4 Nisan 1967 Tarih ve E.1965/3706, K.1967/553 Sayılı Kararında, 1134

25 Kasım 1971 Tarih ve E.1969/1124, K.1971/2714 Sayılı Karar, 838
 1971, E.1969/531, K.1971/2297 Sayılı Karar, 920
 17 Mart 1975 Tarih ve E.1972/2799, K.1975/518 Sayılı Karar, 1184
 25 Ocak 1977 Tarih ve E.1976/1542, 1977/213 Sayılı Karar, 874
 19 Mart 1979 Tarih ve E.78/7347 ve K.79/893 Sayılı Karar, 736
 13 Ekim 1997 Tarih ve E.1995/9515, K.1997/2121 Sayılı Karar, 1081
 9 Haziran 1997 Tarih ve E.1996/217, K.1997/1297 Sayılı Karar, 1022
 17 Şubat 1999 Tarih ve E.1997/2986, K.1999/712 Sayılı Karar, 960

3. İDARE MAHKEMESİ KARARLARI

Ankara Altıncı İdare Mahkemesi, 9 Mart 1988 Tarih ve E.1987/962, K.1988/201 Sayılı Karar, 1074
 Ankara Birinci İdare Mahkemesi, 27 Ekim 1994 Tarih ve E.1994/1433, K.1994/1289 Sayılı Karar, 1148
 Ankara Birinci Vergi Mahkemesi 11 Haziran 1997 Tarih ve 1997/632 Sayılı Karar, 935
 Ankara Bölge İdare Mahkemesi, 8 Ocak 1996 Tarih ve Y.D. İtiraz 1996/2, 857
 Ankara İkinci İdare Mahkemesi, 11 Ocak 1996 Tarih E.1994/74, K.1996/20 Sayılı Karar, 1392
 Ankara Üçüncü İdare Mahkemesi, 25 Mayıs 1989 Tarih ve E.1987/812, K.1989/796 Sayılı Karar, 1074
 Edirne İdare Mahkemesi, 25 Mayıs 2006 Tarih ve E.2005/1888, K.2006/881 Sayılı Karar, 1268
 Kayseri İdare Mahkemesi, 1 Nisan 1993 Tarih ve E.1992/688, K.1993/235 Sayılı Karar, 1078
 Konya İdare Mahkemesi, 31 Ocak 1990 Tarih ve E.1989/604, K.1990/111 Sayılı Karar, 1227
 Sivas İdare Mahkemesi 11 Nisan 1986 Tarih ve E.1985/531, K.1986/332 Sayılı Karar, 456
 Sivas Vergi Mahkemesi 17 Ekim 1997 Tarih ve K.1997/118 Sayılı Karar, 1224

4. ASKERİ YÜKSEK İDARE MAHKEMESİ

25 Ocak 1994 Tarih ve E.1993/542, K.1994/232 Sayılı Karar, 994, 996
 8 Şubat 1994 Tarih ve E.1993/778, K.1994/254 Sayılı Karar, 1391
 10 Şubat 1994 Tarih ve E.1994/21, K.1994/4 Sayılı Urunga Karar, 738, 739
 2 Temmuz 1996 Tarih ve E.1996/130, K.1996/640 Sayılı Karar, 1043
 11 Mart 1997 Tarih ve E.1996/286, K.1997/193 Sayılı Karar, 735
 23 Mart 1999 Tarih ve E.1998/637, K.1999/295 Sayılı Karar, 1262
 17 Ekim 2000 Tarih ve E.1999/344, K.2000/932 Sayılı Karar, 1044
 18 Nisan 2000 Tarih ve E.2000/287, K.2000/468 Sayılı Karar, 1043
 23 Mayıs 2000 Tarih ve E.2000/9, K.2000/575 Sayılı Karar, 1261
 10 Temmuz 2001 Tarih ve E.2001/335 Tarih ve K.2001/848 Sayılı Karar, 1108, 1037
 24 Nisan 2001 Tarih ve E.2001/163, K.2001/839 Sayılı Karar, 1264
 27 Mart 2001 Tarih ve E.2000/1261, K.2001/447 Sayılı Karar, 1025

Daireler Kurulu

11 Aralık 1997 Tarih ve E.1997/70, K.1997/132 Sayılı *Ertan Urunga* Kararı, 1155
 15 Mart 2001 Tarih ve E.2000/59, K.2001/148 Sayılı Karar, 739, 908

İkinci Dairesi

19 Mart 1975 Tarih ve E.1973/463, K.1975/615 Sayılı Karar, 1024
 19 Şubat 1997 Tarih ve E.1996/903, K.1997/89 Sayılı Kararı, 1156
 5 Mart 1997 Tarih ve E.1997/63, K.1997/174 Sayılı *Selma Akgül* Kararı, 1156
 2 Nisan 1997 Tarih ve E.1996/598, K.1997/291 Sayılı Karar, 1263
 13 Ocak 1999 Tarih ve E.1998/314, K.1999/8 Sayılı Karar, 1260, 1261
 11 Ekim 2000 Tarih ve E.2000/3, K.2000/613 Sayılı Karar, 1154
 28 Mart 2001 Tarih ve E.2000/583, K.2001/253 Sayılı Karar, 14, 1033, 1055, 1090

5. DİĞERLERİ

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 9 Eylül 2007 Tarihli Hasan ve Eylem Zengin v. Türkiye Karar, 131
 1999 Uyuşmazlık Mahkemesi, 3 Mayıs 1999 Tarih ve E.1999/1, K.1999/11 Sayılı Karar, 216
 2013 Uyuşmazlık Mahkemesi, 11 Kasım 2013 Tarih ve E.2013/1410, K.2013/1600 Sayılı Karar, 213
 Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu, 27 Ocak 1973 Tarih ve E.1972/6, K.1973/2 Sayılı
 Karar, 1225

Not.- Türk içtihatları dizini aynı zamanda www.idare.gen.tr/ih3b-dizin-ictihat-turk.htm adresinden ulaşabilir ve burada daha kolay bir şekilde karar araması yapabilirsiniz.

B. FRANSIZ İÇTİHATLARI DİZİNİ

Not.- Aşağıda kararların tarih kısmından sonra gelen rakamlar, bu ciltte bu kararların geçtiği sayfa numaralarını gösterir. Kitabın ikinci cildinde zikredilmiş Fransız içtihatları için ikinci cildin sonundaki dizine bakınız.

I. FRANSIZ DANIŞTAY (*CONSEİL D'ÉTAT*) KARARLARI

- Adam*, 22 Şubat 1974, 1250
Adjemian, 17 Haziran 1955, 868
Agostini, 24 Kasım 1976, 832
Albigès, 5 Kasım 1948, 930
Alfred Joseph, 15 Şubat 1961, 931
Allain, 26 Şubat 1992, 752
Amato, 8 Temmuz 1991, 1105
Angeletti, 10 Şubat 1982, 1239
Assemblée nationale, 3 Haziran 1987, 726
Association "Les Verts", 30 Kasım 1990, 1266
Association "Un Sysiphe", 10 Temmuz 1995, 824
Association athlétique Nantes-la-ville, 13 Haziran 1984, 831
Association bananière camérounaise, 11 Mayıs 1994, 842
Association Comité Tous frères, 27 Kasım 2000, 750
Association culturelle des israélites nord africaines de Paris, 2 Mayıs 1973, 1455
Association de défense des société de courses des hipodromes de province, 4 Kasım 1996, 1452
Association des Amis de l'abbaye de Fontvraud, 7 Mart 1975, 1005
Association des Fonctionnaires des P.T.T., 2 Kasım 1923, 852
Association des fonctionnaires du Ministère de l'intérieur, 20 Aralık 1957, 1132, 1136
Association des pilotes professionnelles, 10 Mart 1995, 1218
Association des professeurs agrégés des disciplines artistiques, 7 Şubat 1979, 1184
Association France Nature Environnement, 28 Temmuz 2000, 1300
Association générale des étudiants en sciences politiques (UNEF), 18 Şubat 1994, 1179
Association Greenpeace France, 29 Eylül 1995, 754
Association Jeunesse sportives de Montredon, 31 Ocak 1990, 831
Association Les amis Chiberta, 15 Şubat 1963, 1445
Association nationale d'assistance aux frontières pour les étrangers, 3 Ekim 1997, 1301
Association nationale des assistants, 2 Mart 1988, 1061
Association Unimate 65, 29 Nisan 1994, 1232
Association, 23 Kasım 1984, 755
Attard, 5 Kasım 1982, 830
Baillard, 5 Ekim 1955, 831
Baillet, 12 Ekim 1956, 1001
Baral, 20 Mayıs 1904, 934
Barel et autres, 28 Mayıs 1954, 958
Baudard, 13 Şubat 1903, 963
Baumert, 13 Kasım 1981, 1239
Beadroit, 9 Mart 1984, 774
Beau, 19 Ocak 1990, 831
Beaugé, 1101, 4 Temmuz 1924, 1103
Bellescize, 12 Kasım 1927, 1101
Bellot, 17 Nisan 1964, 1223
Ben Abdulaziz Al Saoud, 9 Temmuz 1997, 1098
Benjamin, 19 Mayıs 1933, 1032
Béraud, 22 Nisan 1959, 1250
Bignier, 25 Mart 1949, 1006
Blanchet, 17 Mart 1911, 1218
Bonvoisin, 24 Ekim 1919, 1005
Bordesoules, 18 Haziran 1971, 830
Borusz, 19 Nisan 2000, 12321240,

- Bossis*, Revue pratique de droit administratif, 15 Şubat 1956, 1185
- Bost*, 17 Haziran 1988, 832
- Botton*, 904, 22 Şubat 1946, 944
- Bouguen*, 2 Nisan 1943, 761
- Bourgoin*, 25 Haziran 1948, 817
- Boyer*, 17 Mayıs 1957, 1222
- Bréart de Boisanger*, 13 Temmuz 1962, 1103
- Brocas*, 19 Ekim 1962, 751
- Brodaie*, 16 Mart 1984, 762
- Buissière*, 1238, 15 Ekim 1976, 791, 1238, 1247
- Buisson*, 5 Mayıs 1950, 931
- Caillol*, 27 Ocak 1984, 833
- Caisse primaire d'assurances sociales*, 822, 5 Ocak 1945, 824
- Camara*, 23 Kasım 1962, 1097
- Cambus*, 1074, 20 Mart 1987, 1086
- Camino*, 14 Ocak 1916, 1019
- Canino*, 29 Kasım 1974, 753
- Capareux*, 13 Temmuz 1979, 752
- Castaing*, 2 Şubat 1957, 1106
- Caullier*, 8 Temmuz 1949, 817
- Cayrat*, 8 Şubat 1991, 832
- Cazes*, 14 Nisan 1961, 1248
- Chabran*, 10 Şubat 1961, 1131
- Chabran*, 10 Şubat 1961, 1137
- Chailloux*, 23 Ekim 1957, 1105
- Chamley et Perret*, 14 Şubat 1958, 143, 1176
- Chapelle*, 23 Temmuz 1943, 1014
- Chapou*, 20 Ekim 1954, 830
- Chaveneau*, 1 Nisan 1949, 825
- Chenal*, 13 Temmuz 1968, 832
- Cherif*, 4 Mayıs 1956, 903
- Cie des salins du Midi*, 9 Mart 1984, 793
- Cie Luxembourg de télévision*, 16 Nisan 1986, 1061
- Clavel*, 14 Mayıs 1954, 1167
- Clinique Blonet*, 3 Mart 1989, 1250
- Cne de St Clair de la Tour*, 7 Şubat 1968, 1230
- Comité des chômeurs de la Marne*, 29 Nisan 1970, 751
- Commissaire de la Républiques des Landes*, 28 Şubat 1986, 1129, 1135
- Commune d'Auxy*, 20 Mart 1896, 946
- Commune d'Hutmont*, 29 Aralık 1997, 1129
- Commune de Basse-Pointe*, 3 Nisan 1991, 1105
- Commune de Bordères-sur-l'Echez*, 15 Şubat 1975, 1179
- Commune de Broves*, 10 Mayıs 1968, 1250
- Commune de Clefcy*, 13 Haziran 1969, 775
- Commune de Dompierre*, 8 Aralık 1983, 1129
- Commune de Garches-les-Gonesses*, 17 Haziran 1988, 773
- Commune de Golbey*, 18 Aralık 1957, 760
- Commune de Guenin*, 12 Şubat 1954, 930
- Commune de Guidel*, 11 Şubat 1983, 773
- Commune de Houilles*, 13 Kasım 1981, 1236
- Commune de Morsang-sur-Orge*, 27 Ekim 1995, 1012
- Commune de Mussy-sur-Seine*, 24 Mayıs 1899, 919
- Commune de Rai*, 11 Haziran 1993, 143
- Commune de Sainte-Maure de*, 24 Şubat 1971, 932
- Commune de Saint-Leger-En-Yvelines*, 17 Ekim 1986, 1101
- Commune de Théoule-sur-Mer*, 9 Temmuz 1997, 1241
- Commune de Vallon-Pont-d'Arc*, 22 Ocak 1975, 1098
- Compagnie Alitalia*, 3 Şubat 1989, 1265, 1302
- Compagnie générale d'énergie radio-électrique*, 30 Mart 1966, 756
- Compagnie générale française de transports*, 26 Şubat 1969, 1253
- Compagnie maritime de l'Afrique orientale*, 5 Mayıs 1944, 1221, 1222, 1249,
- Compagnie marseillaise de navigation à vapeur Fnaissinet*, 19 Ocak 1934, 751
- Compagnie nouvelle Paris-Presse*, 24 Mayıs 1957, 900
- Comptoir Linier*, 15 Mart 1951, 1140
- Confédération nationale des associations familiales catholiques*, 21 Aralık 1990, 1171
- Confédération nationale des syndicats dentaires*, 29 Mart 2000, 1173
- cons. Barbary*, 22 Ocak 1982, 1251
- Constantin*, 17 Temmuz 1953, 1222
- Contessoto*, 17 Haziran 1960, 1185
- Courrent*, 16 Mayıs 1941, 1002
- Couvenhes*, 16 Temmuz 1915, 848
- CPAM de la Sarthe*, 1 Aralık 1997, 1452
- Crépin Loredon*, 10 Aralık 1986, 1061
- Croissant*, 7 Temmuz 1978, 1744, 032
- Crouzet*, 26 Kasım 1954, 1241
- Crouzillac*, 7 Ocak 1925, 1101
- Dame Agnesi*, 21 Nisan 1961, 760
- Dame André*, 11 Mart 1955, 900
- Dame Cachet*, 3 Kasım 1922, 1239
- Dame Canu*, 18 Haziran 1975, 984
- Dame Cramencel*, 2 Mart 1966, 753

Dame Cristelle, 1 Ocak 1946, 824
Dame de Beauvoir, 25 Ocak 1971, 1056
Dame Durand, 26 Temmuz 1947, 1099
Dame Ebri, 2 Mayıs 1975, 1031
Dame Figaroli, 17 Mart 1972, 996
Dame Perrot, 12 Ocak 1968, 1040
Dame Simon, 1221, 17 Aralık 1954, 1222
Dame Sylvestre, 3 Şubat 1956, 1172
Dame Sylvestre, dite Irène Brillant, 3 Şubat 1956, 1168, 1172
Dame Tromprier-Gravier, 5 Mayıs 1944, 983
Daubin, 15 Mart 1939, 1013
Daveo, 12 Kasım 1965, 1098
de Fontbonne, 3 Şubat 1956, 1137
De la Renadière, 25 Haziran 1937, 1102
de Maistre, 24 Şubat 1967, 1167
de Malglaive, 4 Kasım 1970, 753
de Noailles, 16 Temmuz 1915, 922
de Pischhof, 14 Mayıs 1954, 1100
Debauchez, 31 Ocak 1969, 755
Decerf, 28 Mayıs 1937, 755
Decharme, 4 Temmuz 1952, 1005
Delacommune, 8 Temmuz 1949, 1181
Delmas, 19 Mart 1980, 1247
Delmas, 19 Mart 1980, 791
Demoiselle Ingrand, 21 Mart 1941, 1236
Demoiselle Rault, RDCE, 14 Mart 1937, 1097
Demoiselle Rossillon, 28 Mayıs 1948, 1002
Demoiselle Soulier, 5 Mart 1954, 1098
Département de la Guadeloupe, 26 Şubat 1954, 1300
Desfours, 9 Ocak 1953, 1237
Desmots, 17 Aralık 1997, 775
Despujol, 10 Ocak 1930, 1265
Desreumeaux, 3 Kasım 1933, 751
Deville, 10 Ocak 1958, 1167
Devouge, 2 Mayıs 1947, 1175
Dewavrin, 11 Temmuz 1947, 832
Dhisser, 20 Mayıs 1966, 1456
Didierjean, 13 Şubat 1948, 1006
Didierjean, 13 Şubat 1948, 963
Djossou, 5 Ekim 1998, 822
Dlle Drexel-Dahlgren, 27 Temmuz 1979, 1089
Dlle du Halguet, 30 Aralık 1963, 774
Dlle Mattei, 19 Aralık 1952, 1167
Dlle Mattei, 19 Aralık 1952, 1253
Dlle Obrego, 1 Aralık 1972, 734
Dlle Turin, 15 Şubat 1963, 1249
Dme Lefranc, 28 Kasım 1952, 1167
Dme Solis Estarita, 26 Temmuz 1985, 754
Doinizeau, 27 Ocak 1961, 1171

Dubois, 3 Aralık 1952, 1205
Duc d'Aumale ve Prince Murat, 20 Mayıs 1887, 750
Duc d'Aumale, 9 Mayıs 1867, 750
Ducatel, 21 Temmuz 1876, 852
Dugas, 26 Temmuz 1935, 1166
Dumey, 28 Temmuz 1952, 1103
Dupé, 2 Şubat 1957, 1222
Dupré, 10 Ocak 1967, 834
Emery, 1180, 29 Ocak 1971, 1182
Ép. Agopyan, 28 Ocak 1977, 1031
Ép. Perez, 25 Kasım 1988, 1089
Époux Dastillon, 15 Mayıs 1953, 1170
Esvan, 12 Ocak 1994, 1101
Établissement public Poisonnier, 4 Mayıs 1984, 1250
Etienne, 8 Şubat 1999, 833
Exertier, 31 Ocak 1975, 735
Fassieux, 2 Kasım 1989, 829
Fauqueux, 28 Şubat 1996, 833
Favatier, 17 Ocak 1902, 1107
Fédération CFTC des personnels de l'environnement, 4 Şubat 1991, 825
Fédération des fonctionnaires, agents et ouvriers de la fonction public et autres, 6 Haziran 1986, 1180
Fédération des syndicats générale de l'Éducation nationale, 17 Ekim 1997, 994
Fédération française de cyclisme, 21 Kasım 1976, 762
Fédération nationale aéronautique, 21 Ağustos 1996, 775
Fédération nationale des syndicats de police, 24 Kasım 1961, 1452
Fédération nationale des usagers des transports, 16 Ocak 1991, 761
FEN, 28 Şubat 1964, 876
Fiamma, 30 Mart 1977, 792
Fléret, 1131, 9 Kasım 1991, 1132
Foucher, 16 Kasım 1928, 988
Fouéré, 19 Şubat 1975, 1035
Fourcade, 9 Kasım 1988, 1178
Fourré-Cormery, 10 Nisan 1959, 857
Fraenkel, 11 Ekim 1961, 1141
Frocraïn, 27 Şubat 1948, 931
Galy, 26 Ocak 1951, 1129
Gambus, 20 Mart 1987, 1061
Garrigou, 1176, 16 Mart 1956, 1178
Garrigou, 16 Mart 1956, 143
Garysas, 9 Aralık 1955, 984
Gény, 9 Haziran 1952, 755

- Ghazi et Société Corning France*, 9 Ekim 1987, 1089
GISTI et MRAP, 23 Eylül 1992, 755
Girard, 18 Eim 1961, 726
Glaise, 15 Mayıs 2000, 761
Godefroi, 3 Mart 1954, 987
Gomel, 4 Nisan 1914, 1031
Gorlier ve Bonifay, 24 Ocak 1975, 1089
Gradone, 8 Haziran 1988, 762
Graff, 1221, 1222, 4 Temmuz 1958, 1249
Graff, RDCE, 4 Temmuz 1958, 1221
Grands avis du 9 Aralık 1976, 1237
Gras, 11 Ocak 1935, 1102
Graule, 26 Mayıs 1948, 935
Graziette, 31 Ocak 1902, 1013
Group foncier agricole de Combys, 28 Şubat 1994, 793
Guigon, 13 Temmuz 1966, 1135
Guyot, 30 Mart 1966, 755
Hardouin, 17 Şubat 1995, 832, 833, 835
Institution Notre-Dame du Kreisker, 29 Ocak 1954, 823
Jacquemet, 24 Mayıs 1948, 1214
Jacquin, 11 Şubat 1907, 1213
Jamart, 7 Şubat 1936, 1457
Jean et autres, 25 Ocak 1974, 1167
Jean Roche, 5 Ocak 1917, 1443
Juszezak, 17 Şubat 1988, 813
Kayanakis, 8 Aralık 1967, 831
Keime, 29 Temmuz 1950, 817
Kevers-Pascalis, 13 Temmuz 1962, 1300
Kherouaa, 21 Kasım 1992, 830
Konarkowski, 20 Mart 1964, 1031
Kopacki, 21 Şubat 1969, 1040
Krafft, 29 Aralık 1993, 825
Kreisker, 29 Ocak 1959, 823
Kremer, 12 Haziran 1938, 1240
Krivine Ve Frank, 21 Temmuz 1970, 984
Lacost, 24 Mart 1934, 932
Laffitte, 1 Mayıs 1822, 750
Lafon, 8 Ocak 1960, 1101
Lalaque, 14 Şubat 1902, 1107
Lalo, 15 Temmuz 1964, 1035
Lambert, 31 Mart 1989, 1171
Lanquetot, 16 Nisan 1943, 1173, 1213
Lapouge et Mandavy, 5 Ocak 1955, 1214
Laroche, 17 Mart 1914, 1171
Larribreau, 1221, 26 Ocak 1951, 1251
Lasserr, 16 Ekim 1953, 996
Laumonier-Carriol, 26 Kasım 1875, 1100
Le Duff, 11 Haziran 1982, 942
Leboucher et Tarendon, 12 Mayıs 1976, 1220
Lebsats, 25 Şubat 1864, 1096
Leca, 26 Ekim 1979, 1035
Lecocq, 7 Ocak 1944, 853
Leconte, 1 Şubat 1952, 1002
Legrand, 31 Ocak 1986, 1061
Legros, 21 Temmuz 1972, 756
Lemaignen, 12 Kasım 1948, 914
Lemaire, 29 Aralık 1999, 752
Lepouse, 28 Kasım 1958, 825
Leydet, 13 Aralık 1946, 850
Lombo, 16 Kasım 1998, 754
Lorédon, 10 Aralık 1986, 1086
Lote, 21 Ekim 1938, 830
Loubeyre, 25 Temmuz 1952, 1032
Loupas, 18 Mart 1988, 1061
Louvard, 11 Ocak 1957, 1101
Lugan, 10 Ekim 1997, 1241
Lyon-Caen, 5 Kasım 1976, 735
Magne et Dame Currat, 15 Mart 1989, 984
Magnier, 13 Ocak 1961, 762
Maire de Calacuccia, 11 Mayıs 1984, 1098
Marabuto, 27 Nisan 1988, 1230
Marassi et Migozzi, 28 Mart 1958, 932
Marciano, 28 Eylül 1988, 773
Marie, 17 Şubat 1995, 834
Marion et autres, 5 Mart 1948, 853
Massonaud, 30 Haziran 1950, 1131, 1136, 1238
Mathis, 11 Şubat 1983, 830
Maufroy, 12 Temmuz 1995, 833
Maugin, 1 Mart 1967, 754
Maugras, 1097, 16 Kasım 1900, 1105
Maunier, 4 Mayıs 1919, 1236
Maurice, 1131, 15 Mayıs 1981, 1136
Megevand, 28 Şubat 1947, 1131
Mégret et Mekhantar, 5 Temmuz 2000, 755
Merley, 24 Kasım 1882, 727
Metge, 30 Haziran 1959, 143, 1176
Meyet ve Bidalou, 3 Aralık 1993, 752
Meyet, 10 Eylül 1992, 1455
Millot, 5 Şubat 1958, 829
Min. Santé c. Gd Laville, 7 Mayıs 1965, 792, 1248
Ministre d'Etat c. Lafon, 2 Mayıs 1959, 1205
Ministre de l'Économie et de finances, c. Société Samat, 10 Mart 1967, 1238
Ministre de l'Éducation nationale c. Dufresne, 28 Mart 1958, 986
Ministre de l'Intérieur c. Gay, 23 Temmuz 1974, 1237
Ministre de l'Intérieur c. Jeannot, 3 Ekim 1969, 1219

- Ministre de l'Intérieur c. Sa "Librairie François Maspéro",* 30 Ocak 1980, 984
- Ministre de la Qualité de la Vie c. Vauxmoret,* 7 Temmuz 1978, 762
- Mlle Achille Fould-Stirbey,* 19 Ocak 1938, 1240
- Mlle Barbier,* 12 Ocak 1968, 726
- Mlle Noyer,* 1218, 5 Mayıs 1972, 1247
- Mlle Ollier,* 11 Mayıs 1987, 791, 1247
- Mme Bakan,* 9 Nisan 1999, 751
- Mme Butler,* 8 Mart 1999, 829
- Mme Cazes,* 4 Kasım 1987, 726
- Mme Poujade,* 22 Temmuz 1938, 1169
- Mollaret,* 20 Şubat 1989, 832
- Monpeurt,* 31 Temmuz 1942, 761
- Montoya,* 29 Aralık 1999, 1250
- Monzat,* 19 Kasım 1926, 1105
- Morin,* 1221, 1222, 22 Aralık 1989, 1249
- Moscato,* 9 Ocak 1970, 774
- Mullender,* 13 Kasım 1998, 1248
- Muzi,* 8 Kasım 2000, 1137
- Myrtoon Steamship et Cie,* 22 Kasım 1957, 754
- Naudet,* 20 Ocak 1911, 1129
- Navalo,* 4 Temmuz 1947, 1107
- Nègre,* 24 Haziran 1949, 984
- Nguyen Van Nang,* 7 Şubat 1973, 1241
- Office HLM du Mans,* 7 Temmuz 1967, 1171
- Pain,* 21 Ocak 1991, 1223
- Panisse,* 5 Mart 1926, 754
- Pardov,* 3 Şubat 1975, 1035
- Paris de Bollardière,* 11 Temmuz 1975, 754
- Pariset,* 1096, 26 Kasım 1875, 1100
- Perruche,* 19 Ekim 1962, 756
- Picard,* 2 Mart 1960, 1247
- Picard,* 2 Mart 1960, 791
- Plottet,* 11 Haziran 1982, 1057
- Ponard,* 14 Kasım 1958, 1234, 1235, 1302
- Poulin,* 29 Mayıs 1908, 1267
- Prai-Flottes,* 12 Haziran 1959, 984
- Préfet de la Gironde c. Mhamedi,* 18 Kasım 1992, 753
- Préfet de Paris et Ministre de l'intérieur,* 5 Mayıs 1971, 1140
- Président de l'assemblée Nationale,* 5 Mart 1999, 726
- Président de l'Assemblée nationale,* 726, 5 Mart 1999, 727
- Prevost,* 2 Temmuz 1909, 963
- Prince Napoléon,* 18 Şubat 1875, 750
- Prince Sliman Bey,* 16 Mart 1962, 753
- Pruvost,* 2 Temmuz 1909, 1006
- Radiodiffusion française,* 2 Şubat 1950, 754
- Razungles-Bassou,* 19 Kasım 1948, 1002
- Réunion des assureurs maladie des exploitants agricoles,* 6 Kasım 1964, 1456
- Révillon,* 17 Kasım 1920, 1219
- Rigal,* 1 Şubat 1980, 1219
- Riollot,* 8 Mart 1983, 830
- Rodière,* 18 Haziran 1926, 1105
- Rodière,* 26 Aralık 1925, 1182
- Rollet,* 22 Haziran 1984, 1453
- Roncin,* 25 Şubat 1949, 865
- Rosan Girard,* 31 Mayıs 1957, 1131, 1133, 1222, 1251
- Rouché,* 18 Temmuz 1930, 751
- Royaume-Uni, de Grand-Bretagne et d'Irland du Nord et gouverneur de la colonie royal de Hong Kong,* 15 Ekim 1993, 756
- Royer,* 17 Mayıs 1957, 1222
- Rubin de Servens,* 2 Mart 1962, 751
- S.A.R.L. Rabreau,* 2 Mart 1992, 1266, 1302
- S.C.I. du Chemin vert,* 26 Ekim 1984, 1183
- Samoël,* 25 Mart 1964, 1443
- SARL du parc d'activités de Blotzheim,* 18 Aralık 1998, 753
- SARL Schering-France,* 12 Mart 1971, 1213
- SCI du Hable d'Ault,* 19 Nisan 1968, 1213
- SCI Les terrasses de l'Estuaire,* 6 Eylül 1993, 1057
- SCI Paule,* 16 Aralık 1988, 1239
- SE aux universités et Université de Bordeaux 2,* 1979, 1252
- Secrétaire d'Etat aux finances et ministre des finances et affaires économiques c. Jacquier,* 14 Mayıs 1956, 143, 1176
- Secrettant,* 7 Ağustos 1920, 988
- Sesseau,* 18 Temmuz 1948, 931
- Sicard et autres,* 27 Nisan 1962, 1455
- Silvani,* 18 Kasım 1966, 1251
- Simon,* 25 Mayıs 1967, 741
- Soc. Toni,* 27 Nisan 1951, 1035
- Société Alfa,* 25 Temmuz 1947, 751
- Société ASP,* 6 Nisan 1998, 1032
- Société Balenciaga,* 30 Temmuz 1952, 945
- Société Beauregard,* 3 Mayıs 1968, 1035
- Société Chaneau-Ancelin,* 11 Temmuz 1945, 1039
- Société civile Le Tahiti,* 15 Nisan 1988, 1218
- Société civile Sainte-Marie de l'Assomption,* 20 Kasım 1972, 1089
- Société d'entreprises privées,* 19 Mayıs 1936, 922

- Société d'entreprises et de travaux publics*, 16 Nisan 1948, 1166
- Société d'exploitation forestière de Painpont*, 3 Şubat 1926, 935
- Société Delmas-Jieljeux*, 14 Ocak 1987, 753
- Société des Etablissements Gay*, 3 Aralık 1948, 1040
- Société des étains et wolfram du Tohkin*, 1 Haziran 1951, 752
- Société des granits prophyroides des Vosges*, 31 Temmuz 1912, 91
- Société des transports en commun de la région d'Hanoï*, 28 Haziran 1967, 753
- Société du Journal "L'Aurore"*, 25 Haziran 1948, 143, 1175
- Société du Journal*, 25 Haziran 1948, 1175
- Société du Lotissement de la Plage de Pampelonne*, 29 Mart 1968, 996
- Société Duchêne*, 6 Ekim 1961, 1456
- Société Duchet ve Cie*, 27 Haziran 1947, 1236
- Société Duchet*, 27 Haziran 1977, 1250
- Société Frampar*, 23 Haziran 1960, 1107
- Société française des revues*, 19 Ocak 1990, 775
- Société française des transports Gondgrand frères*, 11 Mayıs 1956, 848
- Société Graciet*, 21 Ekim 1966, 1234
- Société Grandes Distilleries "Les fils d'Auguste Peureux"*, 25 Temmuz 1986, 1223
- Société Héli-Union*, 12 Mart 1999, 754
- Société Hit TV*, 17 Aralık 1986, 1086
- Société immobilière de Saint-Just*, 2 Aralık 1902, 1192
- Société industrielle de tôlerie*, 16 Kasım 1962, 1041
- Société Laboratoires Geigy*, 25 Nisan 1958, 997
- Société laitière provençale*, 26 Mayıs 1950, 1041
- Société Leroi*, 26 Ocak 1973, 1218
- Société Les Films Lutetia*, 18 Aralık 1959, 1440
- Société Librairie Aristide Quillet*, 5 Mayıs 1961, 824
- Société Librairie Maspero*, 2 Kasım 1973, 1035
- Société Maison Genestal*, 26 Ocak 1968, 1035
- Société philharmonique de Fumay*, 17 Mayıs 1907, 1443
- Société Roger Grima*, 30 Eylül 1955, 1184
- Société Sapvin*, 25 Mart 1988, 754
- Société SAPVIN*, 25 Mart 1988, 755
- Société TFI*, 11 Aralık 1998, 813
- Société*, 25 Nisan 1958, 983
- Sohr*, 12 Kasım 1949, 754
- Soldani et autres*, 26 Kasım 1976, 774
- Soldani*, 26 Kasım 1976, 1061
- Stade Olympique Chabanais*, 3 Ağustos 1927, 1105
- Sterboul*, 15 Temmuz 1964, 1005
- Suc*, 18 Mart 1992, 831
- Syndicat national des Chemins de fer*, 18 Temmuz 1913, 1171
- Syndicat climatique de Besançon*, 17 Ekim 1952, 929
- Syndicat de Guyoville*, 27 Kasım 1891, 932
- Syndicat de la magistrature*, 19 Mart 1997, 824
- Syndicat des médecins de l'Ain*, 3 Temmuz 1998, 1452
- Syndicat général des ingénieurs conseils*, 26 Haziran 1959, 1174
- Syndicat national autonome du cadre de l'administration générale des colonies*, 20 Mayıs 1955, 1236
- Syndicat national de l'administration scolaire, universitaire et des bibliothèques FSU*, 22 Şubat 1999, 824
- Syndicat national de la meunerie à seigle*, 25 Haziran 1954, 1218
- Syndicat national de producteurs et sélectionneurs de greffes d'asperges*, 27 Mayıs 1987, 1180
- Syndicat National des Administrateurs des Colonies*, 5 Temmuz 1950, 994
- Syndicat national des chemins de fer*, 18 Temmuz 1913, 1173
- Syndicat national des personnels du ministère des anciens combattants et victimes de la guerre*, 19 Kasım 1958, 900
- Syndicat régional des quotidiens d'Algerie*, 4 Nisan 1952, 899, 900, 1031
- Tabel c. ville de Villeneuve-sur-Lot*, 25 Ekim 1985, 1235
- Tabel*, 25 Ekim 1985, 1302
- Tabouret et Laroche*, 9 Temmuz 1943, 1014
- Tallagrand*, 29 Kasım 1968, 751
- Taurin ve Merienne*, 29 Ekim 1954, 753
- Teissier*, 13 Mart 1953, 857, 1032
- Terrier*, 6 Şubat 1903, 89
- Thérond*, 4 Mart 1910, 89, 90
- Thibault*, 25 Temmuz 1952, 1013
- Thibault*, 5 Aralık 1956, 1032
- Tholet*, 15 Ocak 1943, 1238

Thorel, 8 Mayıs 1968, 1135
Torras, 12 Aralık 1990, 942
Trépont, 20 Ocak 1922, 1020
Tshibangu, 12 Kasım 1986, 1238
Union de la propriété batie de France, 14 Mart 1948, 933
Union de la propriété bâtie de France, 8 Ocak 1959, 1179
Union départementale des sociétés mutualistes des Ardennes, 28 Şubat 1973, 931
Union des anciens militaires titulaires d'emplois réservés à la SNCF, 1299, 13 Temmuz 1951, 1300
Union des industries métallurgiques et minières, 24 Haziran 1955, 842
Union nationale des associations de parents d'élèves de l'enseignement libre, 1 Şubat 1939, 930
URSSAF de la Haute-Garonne, 10 Temmuz 1996, 1456
URSSAFF des Alpes-Maritimes, 8 Ocak 1971, 774
Vally, 23 Kasım 1942, 1041
Vannier, 27 Ocak 1961, 1218
Veillard, 831, 19 Mart 1952, 832
Verherns, RDCE, 19 Mayıs 1858, 1096
Veuve Lacoste, 1164, 12 Ocak 1934, 1169
Veuve Renard, 27 Kasım 1964, 1300
Vigier, 25 Ocak 1987, 1086
Vignal, 9 Kasım 1959, 900
Villard, 19 Haziran 1959, 1178
Ville de Bagneux, 6 Mayıs 1966, 1242
Ville de Clamart, 3 Temmuz 1931, 1445
Ville de Limoges, 19 Temmuz 1973, 1089
Ville de Lyon, 5 Mayıs 1961, 1175
Ville de Paris, 16 Temmuz 1909, 922
Ville de Sceaux, 18 Ekim 1968, 1001
Ville de Sochaux, 20 Temmuz 1971, 1099
Ville de Sochaux, 20 Temmuz 1971, 1112
Ville de Toulouse, 10 Ekim 1994, 1443
Ville nouvelle Est, 1088, 28 Mayıs 1971, 1092
Viot et autres, 23 Ocak 1974, 1214
Vo Thanh Nghia, 22 Aralık 1978, 756
Voltrine, 18 Ekim 1918, 831
Wagner, 2 Kasım 1939, 903
Weiss, 20 Şubat 1953, 755
Winterstein, 12 Kasım 1986, 988
Wolf, 31 Ocak 1975, 735
Zimmermann, 27 Şubat 1903, 1195

2. FRANSIZ UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ (TRIBUNAL DES CONFLITS) KARARLARI

Cofaca, 1 Aralık 1991, 753
Epoux Barbier, 15 Ocak 1968, 762
Septfonds, 19 Haziran 1923, 1449
Société immobilière de Saint-Just, 2 Aralık 1902, 1192
Hénin, 2 Mayıs 1977, 734
Société Commerciale de l'ouest africain, 22 Ocak 1921, 92
Guigon, 1131, 1135, 27 Haziran 1966, 1140
Feutry, 29 Şubat 1908, 89
Barinstein, 30 Ekim 1947, 1449
Aubert, 30 Haziran 1949, 1194
Avranche Ve Desmarets, 5 Temmuz 1951, 1449
Marquigny, 6 Kasım 1880, 750
Blanco, 8 Şubat 1873, 87
Société immobilière de Saint-Just, 2 Aralık 1902, 1194
Centre regional de lutte contre le cancer "Eugène Marquis", 20 Kasım 1961, 203

3. FRANSIZ İDARE MAHKEMESİ KARARLARI

Tribunal administratif de Clermont-Ferrand, 24 Nisan 1990, *Préfet de la Région Auvergne c. Commune de Cendre*, 1133
 Tribunal administratif de Paris, 30 Kasım 1992, *Pinchot*, 726
 Tribunal administratif de Strasbourg, 8 Aralık 1994, *Entreprise Fraymunt c. Ministre de l'Environnement*, 1219
 Tribunal administratif de Versailles, 1 Mart 1954, *Ferdinand Lop*, 727
 Tribunal administratif de Versailles, 26 Ocak 1989, *Société Bostik*, 842

4. FRANSIZ YARGITAYI KARARI

Cour de Cassation, Chambre Criminelle, 4 Mayıs 1976, *Charpentier*, 1213
 Cour de Cassation, Chambre civile, 7 Ağustos 1883, *Affaire dite des Mariages de montrouge*, 852 ■

III. MEVZUAT DİZİNİ

A. TÜRK MEVZUATI DİZİNİ

1982 Anayasası

(Madde numarasından sonraki rakamlar bu maddenin bu ciltte geçtiği sayfa numarasını gösterir).

m.2: 125, 126, 127, 1181	m.74	m.127: 35, 182, 197, 201,
m.6: 154	m.74/2: 801	266, 452, 462, 466, 479,
m.7: 155, 918, 922, 1275	m.75: 34	480, 485, 487, 488, 495,
m.8: 922, 1293	m.76/son: 243	549, 564, 616
m.9: 34, 919, 922	m.82: 201	m.127/1: 468
m.10: 130, 144, 145, 1110	m.90: 118	m.127/2: 308
m.11: 139	m.90/son: 155	m.127/3: 577
m.12: 125	m.91: 1165, 1166, 1297, 1344	m.127/4: 567
m.13: 154, 1193, 1303	m.92: 41	m.129: 107, 978
m.14: 129	m.101: 333	m.129/3: 836
m.15: 126, 1353	m.105/1: 944	m.130: 197, 201, 243
m.17: 1193	m.108: 243, 333	m.131: 306
m.19: 1193	m.112: 251	m.133: 197
m.20/2: 742, 743	m.112/2: 250	m.135: 35, 197, 201, 223,
m.21: 742, 743, 1193	m.113: 1284	243, 280
m.22/2: 742, 743	m.115: 971, 990, 1165, 1285,	m.135/son: 744
m.22/son: 243	1294, 1297, 1388	m.136: 132
m.24/3: 129	m.119/6: 155	m.137: 35, 107, 117, 254
m.33: 1193, 1252	m.121: 156, 1294	m.138: 34, 138, 258
m.33/5: 743	m.123: 35, 107, 154, 156,	m.139: 34, 141
m.35: 1193	169, 176, 205, 247, 265	m.146: 737
m.36/1: 980	m.124: 107, 1165, 1291,	m.148: 1371
m.38: 1181, 1193	1385, 1386, 1391, 1392	m.152: 404
m.40: 947	m.125: 144, 401, 938, 1168	m.153: 289, 923
m.46: 208	m.125/1: 101	m.159/4: 735
m.65: 133	m.125/3: 1168	m.160: 404, 572
m.67: 480	m.125/4: 1070, 1081, 1090	m.161: 201
m.68/4: 243	m.126: 35, 107, 173, 430,	
m.72: 310	431, 1275,	
m.73: 918, 1149, 1303	m.126/2: 446	

Diğer Mevzuat: Kanun, Kanun Hükmünde Kararname vs.

Bu kitapta zikredilen Türk kanun, kanun hükmünde kararname vs'nin dizinine
www.idare.gen.tr/ih3b-dizin-mevzuat-turk.htm adresinden ulaşabilirsiniz.

B. FRANSIZ MEVZUATI DİZİNİ

Bu kitapta zikredilen Fransız Anayasaları, kanunları ve kararnamelerinin dizinine
www.idare.gen.tr/ih3b-dizin-mevzuat-fransiz.htm adresinden ulaşabilirsiniz.

KEMAL GÖZLER'İN ÖZGEÇMİŞİ VE YAYIN LİSTESİ

I. ÖZGEÇMİŞ

Öğrenim:

- 1983-1987 *Lisans*: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
1988-1990 *Yüksek Lisans* (Kamu Hukuku): Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
1990-1992 *DEA* (Kamu Hukuku): Bordeaux Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Fransa)
1992-1995 *Doktora* (Kamu Hukuku): Bordeaux Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Fransa)

Meslekî Çalışma:

- 1988-1997 *Araştırma Görevlisi*: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilimdalı, Ankara.
1997-2000 *Yardımcı Doçent*: Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Hukuk Bilimleri Anabilimdalı, Bursa.
2000-2004 *Doçent*: Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Hukuk Bilimleri Anabilimdalı, Bursa.
2004-2007 *Doçent*: Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul.
2007-2016 Profesör: Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Bursa.
2016- Emekli

Askerlik (1996-1997): *Yedek Subay*, Balıkesir, Ankara.

Yabancı Dil: *Fransızca*: Doçentlik Dil Sınavı-1996: 100; KPDS-1998: 97; KPDS-2008: 96.
İngilizce: KPDS-1997: 83/100; KPDS-2008: 86/100; TOEFL-CBT-2005: 243

Ödüller: 1. Türk Sosyal Bilimler Derneği 1999 Yılı Genç Sosyal Bilimciler Birincilik Ödülü (*Hukukun Genel Teorisi*)

2. ODTÜ Prof.Dr. Mustafa N. Parlar Vakfı 2001 Yılı Araştırma ve Teşvik Ödülü
3. TÜBA 2009 Yılı Üniversite Ders Kitapları Telif Eser Ödülü (*İdare Hukuku Dersleri*).
3. TÜBA 2011 Yılı Üniversite Ders Kitapları Telif Eser Ödülü (*Anayasa Hukukunun Genel Esasları*).

II. ATIF İNDEKSİ

Web of Science.- Citing Articles: 124; Sum of the Times Cited: 138; h-index: 7 (31.12.2018 İtibarıyla)

Google Scholar.- Citations: 2028; h-index: 18; i10-index: 33 (31.12.2018 İtibarıyla)

SOBİAD Atif Dizini.- Toplam Atıf: 2890 (Kemal Gözler: 149; Gözler K: 576; Gözler Kemal: 2152; K Gözler: 13) (31.12.2018 İtibarıyla) (*Daha fazla bilgi için bkz.: www.anayasa.gen.tr/atiflar.htm*)

II. TEZLER

A. YÜKSEK LİSANS TEZLERİ

1. *Kurucu İktidar*, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Yahya K. Zabunoğlu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilimdalı, 1990, VIII+219 s.
2. *Le pouvoir constituant originaire*, Mémoire du D.E.A. de Droit public, Directeur de recherches: Prof. Dmitri Georges Lavroff, Université de Bordeaux I, Faculté de droit, des sciences sociales et politiques, 1992, 93 s.

B. DOKTORA TEZİ: *Le pouvoir de révision constitutionnelle*, Thèse pour le doctorat en droit, Directeur de recherches: Prof. Dmitri Georges Lavroff, Université Montesquieu - Bordeaux IV, Faculté de droit, des sciences sociales et politiques, 1995, 774 s. ("Très honorable avec félicitations du jury" derecesi ile kabul edilmiştir). (Atelier national de reproduction des thèses, ISSN 0294-1767, Numéro de code: 3840.20688/96, 95/BOR4/0027, © A.N.R.T. Université de Lille, 1996.).

III. YAYINLAR

A. KİTAPLAR

(Bazılarının tam metinlerine, bazılarının da tanıtımına www.anayasa.gen.tr/gozler.htm'den ulaşılabilir).

1. *Le pouvoir de révision constitutionnelle*, Villeneuve d'Ascq, Presses universitaires du Septentrion, 1997, 2 cilt, 774 s.
2. *Hukukun Genel Teorisine Giriş: Hukuk Normlarının Geçerliliği ve Yorumu Sorunu*, Ankara, US-A Yayın-cılık, 1988, IV+245 s. (1999 yılı Türk Sosyal Bilimler Derneği Genç Sosyal Bilimciler Birincilik Ödülü)

3. *Hukuka Giriş*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 1998, 15. Baskı, 2018, XVI+528 s.
 4. *Kurucu İktidar*, Bursa, Ekin, 1998; 2. Baskı, 2016, XVI+191 s.
 5. *Anayasa Hukukunun Metodolojisi*, Bursa, Ekin, 1999, XVI+320 s.
 6. *Anayasa Normlarının Geçerliliği Sorunu*, Bursa, Ekin, 1999; 2. Baskı, 2016, VIII+320 s.
 7. *Hukuk Eğitiminde Sınavlar*, Bursa, Ekin, 1999, VIII+426 s.
 8. *Kanun Hükmünde Kararnemelerin Hukukî Rejimi*, Bursa, Ekin, 2000, XVI+300 s.
 9. *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2000, XXXII+656 s.; 23. Baskı, 2019, XVI+512 s.
 10. *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa, Ekin, 3. Baskı, 2000, XLVIII+1360 s.
 11. *Cumhurbaşkanı-Hükümet Çatışması*, Bursa, Ekin, 2000, VII+80 s.
 12. *Devlet Başkanları*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2001; 2. Baskı, 2016, XVI+320 s.
 13. *Anayasa Değişikliği Gerekli mi: 1982 Anayasası İçin Bir Savunma*, Bursa, Ekin, 2001, VIII+120 s.
 14. *Anayasa Hukukuna Giriş: Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2001; 27. Baskı, 2018, XVI+408 s.
 15. *İdare Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2002; 20. Baskı, 2018, XXXII+800 s. (2009 Yılı TÜBA Üniversite Ders Kitapları Telif Eser Ödülü).
 16. *İdare Hukukuna Giriş*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2002; 24. Baskı, 2018, XVI+444 s.
 17. *İdare Hukuku*, Bursa, Ekin, 2009, 2 Cilt (Cilt 1: 48+1424; Cilt 2: 48+1632 s.).
 18. *Genel Hukuk Bilgisi*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2002; 18. Baskı, 2018, XVI+288 s.
 19. *Hukukun Temel Kavramları*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2002; 16. Baskı, 2018, XXIV+352 s.
 20. *Devletin Genel Teorisi*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2007, 9. Baskı, 2018, XVI+384 s.
 21. *Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş*, Bursa, Ekin, Öğrenci Dostu Serisi, 1. Baskı, 2008, 256 s.; 11. Baskı, 2018, 368 s.
 22. *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, Bursa, Ekin, Öğrenci Dostu Serisi, 1. Baskı, 2008; 13. Baskı, 384 s.
 23. Serap Yazıcı, Kemal Gözler ve Fuat Keyman (Ed.), *Ergun Özbudun'a Armağan*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2008, (İkinci Cildin editörleri Serap Yazıcı, Kemal Gözler ve Ece Göztepe' dir).
 24. *Judicial Review of Constitutional Amendments: A Comparative Study*, Bursa, Ekin Press, 2008, XII+126 s.
 25. *Kısa Anayasa Hukuku*, Bursa, Ekin, Öğrenci Dostu Serisi, 1. Baskı, 2009; 16. Baskı, 2018, 272 s.
 26. *Türk Anayasa Hukuku Pratik Çalışmaları*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2010; 8. Baskı, 2018, 408 s.
 27. *Anayasa Hukukunun Genel Esasları: Ders Kitabı*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2010; 10. Baskı, 2018, XVI+512 s. (2011 Yılı TÜBA Üniversite Ders Kitapları Telif Eser Ödülü).
 28. *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, Bursa, Ekin, 2011, 2 Cilt (32+973; 32+1040 s.)
 29. *Kısa İdare Hukuku*, Bursa, Ekin, Öğrenci Dostu Serisi, 1. Baskı, 2011; 12. Baskı, 2018, 288 s.
 30. *Ramazan Çağlayan'ın İdare Hukuku ve İdarî Yargılama Hukuku İsimli Kitabı Hakkında Eleştiriler*, Bursa, Yazarın Kendi Yayını, 2013 (XVI+184 s.)
 31. *Ramazan Çağlayan'ın İdarî Yargılama Hukuku İsimli Kitabı Hakkında Eleştiriler*, Bursa, Yazarın Kendi Yayını, 2013 (XVI+712 s.)
 32. *Örnekleyle Usûlsüz Alıntı Sorunu: Adnan Küçük, Ahmet Nohutçu, Bilal Canatan, Nevzat Sönmez, Ali Rıza Çoban, Serdar Özgüldür, Fatih Dikici ve Diğerlerinin Kitapları Hakkında Eleştiriler*, Bursa, Yazarın Kendi Yayını, Kasım 2013 (XVI+680 s.)
 33. *Elveda Anayasa*, Bursa, Ekin, 2017, 200 s.
 34. *Referandumdan Önce, Referandumdan Sonra*, Bursa, Ekin, 2017, VIII+144 s.
 35. *İnsan Hakları Hukuku*, Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2018, XXIV+568 s.
 36. *İnsan Hakları Hukukuna Giriş*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2017, XVI+368 s.
 37. *Mahallî İdareler Hukuku*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2018, XVI+520 s.
 38. *Mahallî İdareler Hukukuna Giriş*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2018, XVI+252 s.
 39. *Türkiye'nin Yönetim Yapısı*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2018, XVI+288 s.
 40. *Fıkıh-Hukuk İlişkisi Üzerine*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2019, VIII+152 s.
- + Tarihle ilgili iki kitap (Aşağıda "D. Tarihle İlgili Yayınlar" kısmına bakınız).

B. AKADEMİK DERGİLERDE YAYINLANMIŞ MAKALELER

(Bütün makalelerin tam metinlerine www.anayasa.gen.tr/gozler.htm'den ulaşılabilir).

1. "Halkoymasının Değeri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 40, 1988, Sayı 1-4, s.97-113.
2. "Sigara İçme Özgürlüğü ve Sınırları: Özgürlüklerin Sınırlandırılabileceği Sorunu Açısından Sigara Yasağı", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 47, Sayı 1, Ocak 1990, s.31-67.
3. "Olağanüstü Hal Rejimlerinde Özgürlüklerin Sınırlandırılması Sistemi", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 47, Sayı 4, Ağustos 1990, s.561-590.
4. "Bireysel Başvuru ve Kıbrıs Sorunu", *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 15, 1993, s.165-174.

5. "Fransız Anayasa Konseyi Kararları Kroniği: 1994", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 44, 1995, Sayı 1-4, s.809-819.
6. "La question de la supériorité des normes de droit international sur la constitution", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 45, 1996, Sayı 1-4, s.195-211.
7. "Sur la validité des limites de la révision constitutionnelle déduites de l'esprit de la constitution", *Annales de la Faculté de droit d'Istanbul*, Vol. XXXI, mai 1997, s.109-121.
8. "Realist Yorum Teorisi ve Mekanist Anayasa Anlayışı", *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1998, Cilt 15, s.205-249.
9. "Düzenleyici İşlemlerde Dava Açma Süresinin Başlangıcı Konusunda Üçüncü Bir İhtimal", *Ankara Barosu Dergisi*, 1998, Sayı 3, s.27-32.
10. "Cumhuriyet ve Monarşi", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 53, Kasım-Aralık 1998, s.27-34.
11. "Hukuk Açısından Monarşi ve Cumhuriyet Kavramlarının Tanımı Sorunu", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 54, 1999, Sayı 1, s.51-62.
12. "Türk Anayasa Hukukunda Teamül Olabilir mi?", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 56, Yaz 1999, s.36-44.
13. "Vatandaşlık ve Milletvekilliği", *Liberal Düşünce*, Cilt 4, Güz 1999, Sayı 16, s.90-91.
14. "İnsan Hakları Normlarının Anayasüstülüğü Sorunu", *Türkiye'de İnsan Hakları*, Ankara, TODAİE Yayını, 2000, s.25-46.
15. "La question de la hiérarchie entre les normes constitutionnelles", *Annales de la Faculté de droit d'Istanbul*, Vol. XXXII, No 48, 1998, s.65-92.
16. "Fransız Anayasa Konseyi Kararları Kroniği: 1995", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 46, 1997, Sayı 1-4, s.159-167.
17. "La théorie d'Olivier Beaud", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 46, 1997, Sayı 1-4, s.129-157.
18. "Cumhurbaşkanı Kanun Hükmünde Kararnemeleri İmzalamayı Reddedebilir mi?", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 58, Sayı 2000/3, s.31-42.
19. "Askerî Yargı Organlarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine Uygunluğu Sorunu", *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 21-22, 1999-2000, s.77-93.
20. "Türkiye'de Hükümetlere Nasıl İstikrar ve Etkinlik Kazandırılabilir? (Başkanlık Sistemi ve Rasyonelleştirilmiş Parlâmentarizm Üzerine)", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 62, Eylül-Ekim 2000, s.25-47.
21. "Hukuk Fakültelerinin Giriş Puanları Üzerine Bir Deneme", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 58, Sayı 2000/4, s.39-61.
22. "Türk Anayasa Yargısında Anayasallık Bloğu Kavramına İhtiyaç Var mıdır?", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 55, Sayı 3, Temmuz-Eylül, 2000, s.81-103.
23. "Devletin Bir Unsuru Olarak 'Millet' Kavramı", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 64, Kış 2001, s.108-123.
24. "Cumhurbaşkanı-YÖK Çatışması", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 59, Sayı 2001/1, s.37-59.
25. "Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi", *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2001, Cilt 18, s.298-330.
26. "Uluslararası Andlaşmaları Akdetme ve Onaylama Yetkisi: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi" *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 56, Nisan-Haziran 2001, Sayı 2, s.71-101.
27. "Yasama Dokunulmazlığı: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 56, Temmuz-Eylül 2001, Sayı 3, s.71-101.
28. "Anayasa Değişikliği Gerekli mi?" *Türkiye Günlüğü*, Sayı 65, Bahar 2001, s.108-123.
29. "Anayasa Değişikliği Kanunları Hakkında Cumhurbaşkanının Yetkileri", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 59, Sayı 2001/4, s.35-53.
30. "Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Gö-türdükleri", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 59, Sayı 2001/4, s.53-69.
31. "3 Ekim 2001 Tarihli Anayasa Değişikliği: Bir Abesle İştigal Örneği", *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2002, Cilt 19, s.326-356.
32. "Anayasa Yargısının Meşruluğu Sorunu", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 61, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2006, s.131-166.
33. "Cumhurbaşkanının Seçimi: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi", *Terazi: Aylık Hukuk Dergisi*, Yıl 2, sayı 9, Mayıs 2007, s.119-29.
34. "Hukukun Siyasetle İmtihanı: Kim Sınıfta Kaldı?", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 89, Yaz 2007, s.5-16
35. "Cumhurbaşkanının Seçimi Konusunda Bir Açıklama", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 89, Yaz 2007, s.17-23.
36. "Res Judicata'nın Türkçesi Üzerine", *Ankara Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 56, Sayı 2, 2007, s.45-61.
37. "Hukuk Eğitiminde Ders Kitapları Nasıl Olmalıdır? Institutiones'in Yaklaşımı", *Terazi: Aylık Hukuk Dergisi*, Yıl 2, Sayı 15, Kasım 2007, s.99-103.
38. "Halkoylamasıyla Kabul Edilen Anayasa Değişikliği Kanunlarının Resmî Gazetede Yayınlanması Sorunu", *Yasama Dergisi*, Sayı 7, Ekim-Kasım-Aralık 2007, s.5-17.
39. "Tabii Hukuk ve Hukukî Pozitivizme Göre Adalet kavramı", *Muhafazakar Düşünce*, Yıl 4, Sayı 15, Kış 2008, s.76-90.

40. "Parti Kapatmanın Kriteri Ne? Parti Kapatmaya Karşı Anayasa Değişikliği Çözüm mü?", *Türkiye Günlüğü*, Yıl Sayı 93, Bahar 2008, s.24-31.
41. "Ergun Özbudun'un Türk Anayasa Hukuku Doktrinine Katkısı", in Serap Yazıcı, Kemal Gözler ve Ece Göztepe (Ed.), *Ergun Özbudun'a Armağan*, Ankara, Yetkin, 2008, c.II, s.1-19.
42. "Hukuk Eğitiminde Arz ve Talep", *Terazi: Aylık Hukuk Dergisi*, Yıl 3, Sayı 24, Ağustos 2008, s.175-194.
43. "Küreselleşme Sürecinde Hukuk Eğitimi", *Legal Hukuk Dergisi*, Yıl 6, Sayı 69, Eylül 2008, s.3021-3030.
44. "Halkoylamasına Sunulan Anayasa Değişikliği Kanunlarında Halkoylamasından Önce Değişiklik Yapılabilir mi?", *Prof. Dr. Yılmaz Aliefendioğlu'na Armağan*, Ankara, Yetkin, 2009, s.557-572.
45. "İngiltere'de Parlamento Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı: Malî Hukukun Anayasa Hukukundan Eskiliği Üzerine Bir Deneme", *Prof. Dr. Mualla Öncel'e Armağan*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2009, c.I, s.365-374.
46. "Üniter Devlet ve Demokratik Açılım", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 99, Güz 2009, s. 81-89.
47. "1982 Anayasasına Göre Din Eğitim ve Öğretimi", *Prof. Dr. Tunçer Karamustafaoglu'na Armağan*, Ankara, Adalet Yayınevi, 2010, s.317-334.
48. "5018 ve 6085 Sayılı Kanunlarda Bazı İdare Hukuku Terimlerinin Yanlış Kullanımı Üzerine: 5018 Sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve 6085 Sayılı Yeni Sayıştay Kanununda Kullanılan 'Genel Yönetim', 'Merkezî Yönetim', 'Kamu İdareleri' Terimleri Hakkında Bir Eleştiri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl 2011, Cilt 60, Sayı 4, s.837-917.
49. "Sokak Dügünleri ve Hukuk", *Zabunoğlu Armağanı*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2011, s.352-371.
50. (Gürsel Kaplan ile birlikte), "İdarî Eylemlerden Kaynaklanan Zararlara İlişkin Davalar Adli Yargının Görev Alanına Sokulabilir mi?", *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, Yıl 6, Kasım 2011, Sayı 63, s.36-41.
51. "Asli Kurucu İktidar - Tali Kurucu İktidar Ayırımı: TBMM Yeni Bir Anayasa Yapabilir mi?", in Ece Göztepe ve Aykut Çelebi (Ed.), *Demokratik Anayasa: Görüşler ve Öneriler*, İstanbul, Metis, 2012, s.45-61.
52. (Gürsel Kaplan ile birlikte), "Bakan Yardımcıları Bakanlık Hiyerarşisine Dâhil midir?", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Ocak-Şubat 2012, Yıl 24, Sayı 98, s.11-24.
53. "Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Görev Süresi Ne Kadardır ve Bu Görev Süresi Kanunla Belirlenebilir mi?", *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, Yıl 7, Şubat 2012, Sayı 66, s.36-50.
54. "Yorum İlkeleri", *Anayasa Hukukunda Yorum ve Norm Somutlaşması*, Ankara, KHP ve TBB Ortak Yayını, 2013, s.15-119.
55. "6360 Sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler", *Legal Hukuk Dergisi*, Cilt 11, Sayı 122, Şubat 2013, s.37-82.
56. "Türkiye'de Bir Bilinmeyen: İsdar", *Prof. Dr. Erdal Onar'a Armağan*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2013, c.II, s.897-950.
57. "Uludağ Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Kamil Dilek'e Açık Mektup", *Güncel Hukuk*, Ağustos 2013, Cilt 8, Sayı 116, s.61-63 (Önce <http://www.anayasa.gen.tr/rektore-acik-mektup.htm> de yayınlanmıştır).
58. "Yalova Üniversitesi SBE Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı Hakkında Eleştiriler", www.anayasa.gen.tr/yalova-yl.pdf (Konuluş Tarihi: 9 Ocak 2014). Makalenin bir özeti daha sonra şurada yayınlanmıştır: *Güncel Hukuk*, Şubat 2014, Sayı 122, s.38-40.
59. "Hükümet Sistemimiz Değişecek mi?", *Türkiye Günlüğü*, Bahar 2104, Sayı 118, s.62-69.
60. "Sulh Ceza Hâkimlikleri ve Tabî Hâkim İlkesi: 'Sahur Operasyonu' Hakkında Bir Açıklama", *Güncel Hukuk*, Ekim 2014, s.46-49.
61. "Kişilik Haklarını İhlal Eden İnternet Yayınlarının Kaldırılması Usûlü ve İfade Hürriyeti: 5651 Sayılı Kanunun 9'uncu Maddesinin İfade Hürriyeti Açısından Değerlendirilmesi", *Rona Aybay'a Armağan (=Legal Hukuk Dergisi, Özel Sayı, Aralık 2014)*, İstanbul, Legal, 2014, Cilt I, s.1059-1120.
62. "The Question of the Rank of International Treaties in National Hierarchy of Norms: A Theoretical and Comparative Study", *Prof. Dr. Mehmet Genç'e Armağan*, (Ed. Kamuran Reçber, Barış Özdal ve Zeynep Özgenç), Bursa, Dora, 2016, s.21-46.
63. "Türkiye'de Hükümet Sistemi Tartışmaları Üzerine Bir Deneme", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 125, Kış 2016, s.17-21.
64. "Elveda Kuvvetler Ayrılığı, Elveda Anayasa: 10 Aralık 2016 Tarihli Anayasa Değişikliği Teklifi Hakkında Bir Eleştiri", *Ankara Barosu Dergisi*, 2016/4, s.25-36.
65. "15 Temmuz Kararnameleri: Olağanüstü Hâl Kanun Hükümünde Kararnemelerinin Hukukî Rejiminin İfsadı Hakkında Bir İnceleme", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 75, 2017 Ocak, Sayı 1, s.39-68.
66. "'Devlet' Kelimesi Üzerine Bir Deneme", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 129, Kış 2017, s.5-9.
67. "'Devlet' Kelimesi Üzerine İkinci Deneme: 'Mülk', 'Dirjava' ve 'Gosudarstvo' Kelimeleri Hakkında Bazı Düşünceler", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 130, Bahar 2017, s.41-45.
68. "Sigara Haram mı?", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 137, Kış 2019, s.128-134 (İlk Yayın: www.anayasa.gen.tr/sigara-haram-mi.htm, 20 Şubat 2019).
69. "Türk Belediye Sistemi Üzerinde Fransız Etkisi: 3 Nisan 1930 Tarihli Belediye Kanunu Fransa'dan mı İktibas Edilmiştir?", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 28, Sayı 1-2, Ocak-Nisan 2019, s.1-23.

B. İNTERNETTE YAYINLANMIŞ MAKALELER (Kağıt Üzerinde Yayınlanmamışlardır)

1. “Milletlerarası Andlaşmalara Kanun Üstü Bir Değer Tanınabilir mi? (Anayasa Değişikliği Teklifi Hakkında Bir Eleştiri)”, www.anayasa.gen.tr/madde90.htm, 22 Mayıs 2004.
2. “Halkoymasına Sunulmak Üzere Resmî Gazetede Yayımlanan Bir Anayasa Değişikliği Kanununa Karşı Anayasa Mahkemesinde İptal Davası Açılabilir mi?”, www.anayasa.gen.tr/anayasa-degisikligi-iptal-davasi.htm (Yayın Tarihi: 15 Haziran 2007).
3. “Hukuk Okumak İsteyen Üniversite Adaylarına Fakülte Tercih Konusunda Uyarılar”, www.anayasa.gen.tr/tercih-rehberi.htm (Yayın Tarihi: 1 Temmuz 2008).
4. “Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Görev Süresi Hakkında Bir Açıklama”, www.anayasa.gen.tr/gorev-suresi-dolma.htm, 29 Ağustos 2012.
5. “Uludağ Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Kamil Dilek’in Akademik Kurulda Seçim Anketi Yapması Hakkında Eleştiriler”, www.anayasa.gen.tr/ankete-elestiriler.pdf (Yayın Tarihi: 12 Ocak 2014). (Makalenin bir özeti şurada yayınlanmıştır: *Radikal*, 16 Ocak 2014).
6. “Uludağ Üniversitesi Rektörlüğünün Öğretim Üyelerine Gönderdiği ‘Teşekkür Mesajı’ Başlıklı E-Posta ve Anket Sonuçları Hakkında Gözlemler”, www.anayasa.gen.tr/anket-gozlemler.pdf (Yayın Tarihi: 17 Ocak 2014).
7. “1982 Anayasası Hâlâ Yürürlükte mi? Anayasasızlaştırma Üzerine Bir Deneme”, <http://www.anayasa.gen.tr/anayasasizlastirma.htm> (Yayın Tarihleri: 17.5.2016, 25.4.2016, 5.5.2016)
8. “Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu ve Doç. Dr. Murat Sevinç’in Kamu Görevinden Çıkarılması Hakkında Bir Açıklama”, <http://www.anayasa.gen.tr/kaboglu-sevinc.htm> (Konuluş Tarihi: 9 Şubat 2017)
9. “On the Silence of Turkish Constitutionalists in the Face of the Amendment”, *International Journal of Constitutional Law Blog*, Mar. 16, 2017, at: <http://www.icconnectblog.com/2017/03/on-the-silence-of-turkish-constitutionalists-in-the-face-of-the-amendment/>
10. “Kamu Tüzel Kişiliği Kavramı Neye Yarar? K. Begüm İsbir’in Kamu Tüzel Kişiliği İsimli Doktora Tezinin Düşündürdükleri”, www.idare.gen.tr/kamu-tuzelkisiligi.pdf (Yayın Tarihi: 4 Haziran 2018).
11. “Yargıtayın Enis Berberoğlu Kararı Hakkında Bir Açıklama”, www.anayasa.gen.tr/berberoglu.html (Yayın Tarihi: 24 Temmuz 2018).
12. “Hukuk Nereye Gidiyor? Gözlemler ve Sorular”, www.anayasa.gen.tr/hukuk-nereye-gidiyor.htm (Yayın Tarihi: 6 Aralık 2018).
13. “Demokrasi Nereye Gidiyor? Nerede Hata Yaptık?”, www.anayasa.gen.tr/demokrasi-nereye-gidiyor.htm (Yayın Tarihi: 12 Aralık 2018).

C. GAZETE YAZILARI

1. “TUS Örneği Tüm Alanlara Yaygınlaştırılmalı”, *Cumhuriyet Bilim-Teknik*, 10 Eylül 1988, s.1-2.
2. “Üniversitelerde Öğrenci Fazlalığı”, *Cumhuriyet*, 10 Ekim 1989.
3. “1999 ÖSS-Y Sonuçları Üzerine İlk Gözlemler”, *Cumhuriyet Bilim-Teknik*, 18 Eylül 1999, s.16, 21.
4. “ÖSS-Y Üzerine-2”, *Cumhuriyet Bilim-Teknik*, 13 Kasım 1999, s.16-17.

D. TARİHLE İLGİLİ YAYINLAR**Kitaplar:**

1. *Les villages pomaks de Lofça aux XVe et XVIe siècles d’après le tahrirs defters ottomans*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001, VIII+120 s.
2. (Necdet Zeki Gezer ile birlikte), *Yeniçiftlik Beldesi: Tarihi, Ekonomisi, Sosyal ve Kültürel Yapısı*, Bursa, Ekin, 1. Baskı, 2003, VIII+288 s.; *Yeniçiftlik Köyü: Tarihi, Ekonomisi, Sosyal ve Kültürel Yapısı*, Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2014, XVI+848 s.

Makaleler:

1. “Η Ομοσπονδιοποίηση της Ελληνοτουρκικής Πολιτείας του Αιγαίου”, *Ενανομα*, Τεύχος 2 – Μάρτιος 1993, s.11-13.
2. “Les origines des Pomaks de Lofça d’après les tahrirs defters ottomans: 1479-1579”, *Turcica: Revue d’études turques*, 1999, Tome 31, s.35-66.
3. “XV ve XVI’ncı Asırlarda Lofça Pomak Köylerinin İlk Müslüman Sakinleri”, *XIII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2002, Cilt III, Kısım III, s.1397-1437.
4. “Biga’da Doksanüç Muhaciri Köylerinin Kurulması: Yeniçiftlik Örneği”, *Çanakalle* (İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 2007, (Cilt I. Savaşı ve Tarihi), s.571-595.
5. (Necdet Zeki Gezer ile birlikte), “Ece Gölü Tarihi”, *Biga’nın Değerleri Sempozyumu (Biga, 28 Ağustos 2008)*, Çanakalle, Çanakalle Onsekizmart Üniversitesi Yayınları, 2008, s.93-125.

BİRİNCİ CİLT	BİRİNCİ KISIM: İDARE VE İDARE HUKUKU
	Bölüm 1: İdare Kavramı
	Bölüm 2: İdare Hukuku
	İKİNCİ KISIM: İDARİ TEŞKİLAT
	Bölüm 3: İdarî Teşkilâtın Temel İlkeleri
	Bölüm 4: Merkezî İdare (Devlet İdaresi)
	Bölüm 5: Mahallî İdareler
	Bölüm 6: Kamu Kurumları
	ÜÇÜNCÜ KISIM: İDARİ İŞLEMLER
	Bölüm 7: İdarî İşlem Kavramı
	Bölüm 8: Bireysel İdarî İşlemlerin Türleri
	Bölüm 9: İdarî İşlemlerin Unsurları
	Bölüm 10: Müeyyideleri İptal ve Yokluk
	Bölüm 11: İdarî İşlemlerin Yürürlüğe Girmesi
Bölüm 12: İdarî İşlemlerin İcrası	
Bölüm 13: İdarî İşlemlerin Sona Ermesi	
Bölüm 14: Düzenleyici İşlemler	
İKİNCİ CİLT	Bölüm 15: İdarî Sözleşmeler
	DÖRÜNCÜ KISIM: İDARENİN FAALİYETLERİ
	Bölüm 16: Kamu Hizmeti
	Bölüm 17: Kolluk
	BEŞİNCİ KISIM: İDARENİN ARAÇLARI
	Bölüm 18: Kamu Görevlileri
	Bölüm 19: Kamu Malları
	ALTINCI KISIM: İDARENİN SORUMLULUĞU
	Bölüm 20: İdarenin Sorumluluğu

ÜÇÜNCÜ BASKI HAKKINDA: 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla, 2 Temmuz 2018 tarih ve 698, 699, 700 ve 703 sayılı uyum Kanun Hükmünde Kararnameleriyle ve 9 Temmuz 2018 tarihinden sonra çıkarılan, başta 1, 3 ve 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri olmak üzere, çeşitli Cumhurbaşkanlığı Kararnameleriyle, T.C. İdarî teşkilatında çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Keza 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla kanun hükmünde kararnamelere ve tüzüklere son verilmiş, yeni bir düzenleyici işlem türü olarak da Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri getirilmiştir.

Kitabımızın elinizde tuttuğunuz üçüncü baskısı, bütün bu değişikliklere göre güncellenmiştir. Özellikle kitabımızın "İdarî teşkilat" ve "İdarenin düzenleyici işlemleri" bölümleri baştan sona tekrar yazılmıştır. Diğer bölümlerde ise gerek 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanununa, gerekse diğer kanun ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerine göre yapılmış gereken değişiklik ve güncellemeler yapılmıştır.

Neticede kitabın üçüncü baskısında, birinci ciltte 154 sayfa, ikinci ciltte 32 sayfa olmak üzere, toplamda 186 sayfa artış olmuştur.

KITAP HAKKINDA: Elinizde tuttuğunuz iki ciltlik ve -içindekiler ve dizinler dahil- 3280 sayfalık bu kitap, Türk idare hukuku doktrininde şimdiye kadar yazılmış en kapsamlı eserdir. Bu kitap lisans öğrencilerine yönelik bir "ders kitabı" değildir. Bu kitap, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine, araştırma görevlilerine, öğretim üyelerine, uygulayıcılara, hâkim ve savcılara, avukatlara, kamu yönetici ve deneticilerine yönelik, Fransızların "traité" dedikleri türden bir "inceleme kitabı"dır.

Kitapta idare hukukunun bütün konuları iki cilt ve 20 bölüm halinde 3000 küsur sayfa boyunca ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Her konuda doktrinde ileri sürülmüş görüşlerin ve yargı içtihatlarının detaylı açıklaması ve eleştirisi yapılmıştır.

Bu kitapta, 80 civarında Anayasa Mahkemesi kararı, 800 küsur Danıştay kararı, 100'den fazla Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kararı, 40 civarında Yargıtay kararı ve 100'den fazla Uyuşmazlık Mahkemesi kararı zikredilmiştir. Keza bu kitapta, 1200'den fazla Fransız Danıştay (Conseil d'Etat) kararı ve 70 civarında Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi (Tribunal des conflits) kararına atıfta bulunulmuştur.

Kitap, Türk idare hukuku doktrininde birçok yerleşik kanyı yıkmakta, doktrindeki genel kabul görmüş görüşlerin ve Türk Danıştayının birçok kararının nasıl yanlış olduğunu göstermektedir.

Kitapta her bölümün başına bir "bibliyografya", bölümün sonuna da bir "ek bibliyografya" konulmuş; burada o bölümle ilgili yerli ve yabancı kaynaklar sıralanmıştır. Ayrıca kitabın sonunda 1200 küsur kaynağın bulunduğu bir "genel bibliyografya" yer almaktadır. Kitapta her alıntının dipnotuyla kaynağı gösterilmiştir. Kitapta 9200'den fazla dipnot vardır. Birinci cilt, 53 sayfalık; ikinci cilt, 93 sayfalık geniş ve kullanışlı dizinlerle tamamlanmıştır. Kavram ve isim dizinlerinde 6000 civarında girdi vardır. Ayrıca mahkeme kararları dizinlerinde 2500 civarında mahkeme kararı vardır. Bu dizinler sayesinde aranılan kavram, isim, kanun, madde veya mahkeme kararı kolayca bulunabilecektir.

Nihayet kitabın sonuna bu kitapta geçen Türkçe idare hukuku terimlerinin Fransızca asıllarını gösteren bir "Türkçe-Fransızca İdare Hukuku Terimleri Sözlüğü" ve kitapta kullanılan Fransızca terimlerin Türkçe karşılıklarını gösteren "Fransızca-Türkçe İdare Hukuku Terimleri Sözlüğü" eklenmiştir. Bu sözlüklerin her birinde 1800 civarında sözlük maddesi vardır.

Ön kapak Resmî: U.S. Supreme Court Building (www.supremecourt.gov).

EKİN Basım Yayın Dağıtım
Şeherküstü Mah. Cumhuriyet Cad.
Durak Şiş. No 2 Osmangazi / Bursa
Tel: 01224 220 1672 - 223 04 37
Fax: 01224 223 41 12
e-mail: info@ekinyayinevi.com

ONLINE SATIŞ
www.ekinyayinevi.com

ISBN TAKIM
ISBN: 978-935-327-647-0
9 786053 276470

ISBN BİRİNCİ CİLT
ISBN: 978-935-327-648-7
9 786053 276487